László Krasznahorkai

2015 Uluslararası
Man Booker Ödülü

ROMAN

Seiobo Orada, Aşağıdaydı

Çeviri: Gün Benderli

can çağdaş

László Krasznahorkai

SEIOBO ORADA, AŞAĞIDAYDI

Can Çağdaş

Seiobo Orada, Aşağıdaydı, László Krasznahorkai
Seiobo járt odalent
İlk basım (çeviriye kaynak alınan basım): Magvető, 2008
© 2008, László Krasznahorkai
© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mayıs 2019, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan
Editör: Seçkin Selvi
Düzelti: Mert Tokur
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Dalgıç İş Merkezi No: 3 Kat: 2
Topkapı-Zeytinburnu
Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-4056-5

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

LÁSZLÓ KRASZNAHORKAI

SEIOBO ORADA, AŞAĞIDAYDI

ROMAN

Macarca aslından çeviren

Gün Benderli

can

László Krasznahorkai'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Şeytan Tangosu, 2013
Savaş ve Savaş, 2014

LÁSZLÓ KRASZNAHORKAI, 1954'te Macaristan'ın Gyula kentinde doğdu. Budapeşte'de dil ve edebiyat, ardından hukuk eğitimi aldı. Bir distopya romanı olan 1985'teki ilk yapıtı *Şeytan Tangosu*'yla Macar edebiyatının önde gelen yazarlarından biri oldu. *Şeytan Tangosu*, Béla Tarr'ın yedi buçuk saatlik siyah beyaz filmiyle (1994) sinema tarihine de geçti. 1986'da *Kegyelmi viszonyok* (Af Koşulları) adlı öyküsü yayımlandı. Sovyet Bloku'nun çöküşünde ülke dışındaydı. Almanya'dan başlayarak dönem dönem ABD, İspanya, Yunanistan, Japonya gibi çeşitli ülkelerde yaşadı. Moğolistan ve Çin'de yaşadıklarını *Az urgai fogoly* (Urga Mahpusu, 1992) ve *Rombolás és bánat az Ég alatt* (Gökyüzünün Altında Yıkım ve Keder, 2004) kitaplarında sorguladı. *Savaş ve Savaş* (1999), *Az ellenállás melankóliája* (Direniş Melankolisi, 1993), *Északról hegy, Délrl tó, Nyugatról utak, Keletrl folyo* (Kuzey Dağı, Güney Gölü, Batı Yolu, Doğu Deresi, 2003) ve *Seibo Orada, Aşağıdaydı* (2008) adlı yapıtlara imza attı. Yazarın ayrıca senaryo çalışmaları da vardır. László Krasznahorkai 2015 yılında Man Booker Uluslararası Ödülü'nü kazanarak bu ödülü alan ilk Macar yazar oldu.

GÜN BENDERLİ (TOGAY), 1930'da İstanbul'da doğdu. 1950'li yıllarda Paris'te aldığı hukuk öğrenimini yarıda bırakarak Budapeşte Radyosu'nun Türkçe Servisi'nde çalışmak üzere Macaristan'a gitti. Orada otuz küsur yıl boyunca program yapımcısı ve sunucusu olarak çalıştı. İlk olarak Macar yazarı Imre Madách'ın *İnsanın Trajedisi* adlı oyununu Türk-

çeye çevirdi. Anılarını kaleme aldığı *Su Başında Durmuşuz* adlı kitabı Belge Yayınları tarafından 2003'te yayımlandı. Macaristan'da 2002'de yayımlanan ilk kapsamlı *Macarca-Türkçe Sözlük*'ü hazırlayan dört kişilik ekipte yer aldı.

"Ya her yer karanlık ya da ışığa ihtiyacımız yok."

Theleonious Monk, Thomas Pynchon

İçindekiler

1. Kamo Avcısı 13
2. Sürgün Kraliçe 25
3. Bir Buda'nın Korunması 54
5. Christo Morto 97
8. Tepede, Akropolis'te 130
13. Gün Ağarırken Kalkıyor 147
21. Bir Cani Doğuyor 164
34. Inoue Kazuyuki Usta'nın Hayatı ve Sanatı 206
55. Il Ritorno A Perugia 238
89. Uzaktan Verilen Yetki 279
144. Dışarıda Bir Şey Yanıyor 302
233. Nereye Bakıyorsun 310
377. Kişisel Tutku 327
610. Sadece Mavide Soluk Bir Huzme 345
987. İse Tapınağı'nın Yeniden İnşası 357
1597. Ze'ami Gidiyor 405
2584. Toprağın Altında Çığlıklar 426

1

Kamo Avcısı

Çevresindeki her şey hareket halinde, sanki Herakleitos'un mesajı dünyanın öbür ucundan kalkıp şiddetli bir akıntıya kapılarak önüne çıkan bütün engelleri aşmış, tek bir kereliğine ta buralara kadar gelmiş, su geliyor, akıyor, çağlıyor, ipeksi rüzgâr kıpır kıpır, dağlar sıcaktan dalgalanıyor, sıcak da kıpırdıyor, titriyor, titreşiyor, nehrin yatağına serpilmiş adacıklardaki çalılıklarda otların her biri ayrı ayrı kımıldıyor, şurada nehrin alçak setini aşan yumuşak bir dalgacık, orada azgın bir dalganın uzaklaşan damlacıkları ve uzaklara giden bu damlacıklarda parlayan ışık zerrecikleri, birden görünüp birden kaybolan, her yana dağılan, sözcüklerle dillendirilemeyecek ışık zerrecikleri, yukarıda pamuksu bulutlar, sinirli, mavi titreşimleriyle gökyüzü, güneşin dehşetli bir güçle odaklanan, kenarları çizilemeyen, o an mevcut tüm yaratıkları kapsayan, çıldırtasıya harikulade, göz kamaştırıcı pırıl pırıl varlığı, nehirde balıklar ve kurbağalar ve böcekler ve ufacık sürüngenler, nehrin iki kıyısına paralel uzanan yolun buharlaşan asfaltında adım adım ilerleyen arabalar, kuzey yönünde gece seferi yapan 3 numaralıdan başlayarak 32, 38 numaralıya kadar otobüsler, geniş setlerin altından hızla geçen bisikletler, nehrin kıyısında kâh toprağa çizilmiş kâh bilhassa yapılmış patikalarda yürüyen er-

kekler ve kadınlar, ve bir de hızla akan suyun kitlesi altında kalmış ve özellikle asimetrik olarak döşenmiş frenleyici taşlar, tümü bir şeyler oluyormuş gibi yapıyor ya da gerçekten bir şeyler oluyor, bir şeyler yaşanıyor, bir şeyler hızla akıyor, gidiyor, batıyor, çıkıyor, yitiyor, yine ortaya çıkıyor, koşuyor, bir yere doğru yuvarlanıyor, sadece o, sadece o kıpırdamadan duruyor, Ooşirosagi[1], bu heybetli bu bembeyaz kuş, herkesin kolayca saldırabileceği ve şimdi burada savunmasızlığını bile gizlemeyen avcı; şimdi öne eğiliyor, S şeklinde kıvrılmış boynunu ve boynuyla aynı çizgideki başını, sert gagasını bu S şeklinden dışarıya uzatıp aşağıya eğiyor, kanatlarını sıkıca gövdesine yapıştırıyor ve ince ayaklarına suyun altında sağlam bir dayanak arıyor, gözlerini akıp giden suyun yüzeyine dikiyor, evet yüzeyine ve elbette o yüzeyin altında, ışığın kırıldığı yerde neler olduğunu cam gibi berrak suda mükemmelen görüyor, ne kadar hızla gelirse gelsin, eğer gelirse, eğer yolu oraya düşerse, gelen ister bir balık ister bir kurbağa ya da ufak bir sürüngen olsun, su ışıkta biraz kırılıp biraz bulansa da o, işte tam o zaman tek bir hızlı hareketle gagasını tam isabet saplayıp bir şey yakalayacak ne olduğu tam olarak görülmeyen bir şey, bu öylesine yıldırım hızıyla olup bitecek ki görülemeyecek sadece bilinecek, bir balık mıdır –amago mu, ayu mu, huna mı, yoksa kamotsuka mı, belki bir mugitsuku ya da unagi belki de bambaşka bir şeydir– bunun için Kamo Nehri'nin sığ sularının ortasında duruyor, geçmesiyle ölçülmeyen fakat varlığından zerrece kuşku duyulmayan ve ne ileriye ne de geriye doğru gitmeyip fırıl fırıl dönüp hiçbir yöne ilerlemeyen o akıl almaz derecede karmaşık bir ağ gibi serilmiş zamanın içinde ve o muazzam güce rağmen ha-

1. Yazar bu eserinde yabancı dildeki ad ve tabirlerin olduğu gibi bırakılmasını, hiçbir dipnot kullanılmamasını tercih etmiştir. (Y.N.)

reketsizliği doğmak devam etmek zorunda ve bu ancak eşzamanlılığında yakalanabilir oysa tam da bu yani eşzamanlılığında yakalayabilmek mümkün değil, dolayısıyla dillendirilemiyor, onu tasvir etmek isteyen sözcüklerin tümü yok oluyor, hem sadece tek tek sözcükler de değil, ani olması, tek bir âna dayanması ve tam o an her türlü hareketi engellemesi ve tek başına, bir başına o muazzam kargaşa içinde, gürültülü, kıpır kıpır bir dünyanın tam ortalık yerinde tek başına kalması gerek, o çılgınca devinim içinde bembeyaz gövdesini hareketsizleştireceği, her yandan üstüne yürüyen o dehşetli güce kendi kıpırtısızlığıyla karşı koyacağı an, ama bu daha sonra akıllara durgunluk veren devinimin çılgınlığına o da yine katıldığı zaman olacak, o da diğerleriyle birlikte yıldırım hızıyla hareket ettiği zaman, şimdi henüz ânın ilk aşamasında, avlanmanın başında.

Ebedî açlığın egemen olduğu bir dünyadan geliyor, yaptığı genel avlanmaya katılmak, etrafındaki her canlı sonu gelmeyen bir avcılığın öznesi olarak kendi payına düşen ava sokuluyor, saldırıyor, atılıyor, pençesini geçiriyor, boynundan kavrıyor, belkemiğini kırıyor ya da sırtını tam ortasından iki parçaya ayırıyor, kemiriyor, iliğini emiyor, suyunu çıkarıyor, lokma lokma kıyıyor, ısırıyor, parçalıyor, olduğu gibi yutuyor, kısacası o da o sonsuz avlanmada hedefe mecbur edilmiş, avlanmak zorunda çünkü o ebedî açlık dünyasında sadece bu şekilde ve ancak bu yolla yiyecek bulabilir, bu evrensel, bu her canlıyı kapsayan zorunlu avlanmada, avlanmanın ona özgü yani özneye mahsus biçimine girdiği, ayaklarını suya batırdığı, baştan aşağıya gerildiği zaman başka bir anlamla da zenginleşiyor, El-Zahad ibn Şahib'in üçlü cümlesini daha karmaşık bir anlamda hatırlayalım, "Gökyüzünde bir kuş yuvasına dönüyor. Belli ki yorgun, zor bir gün

geçirmiş. Avdan dönüyor: Avlandı," cümlesinde vurgunun yeri değişmeli, yakın dolaysız hedefi vardı, uzak hedefi yoktu, ama zaten herhangi bir uzak hedefin uzak bir nedenin aslında imkânsız olduğu, buna karşılık yakın hedefler ve nedenler dokusunun son derece sıkı örüldüğü bir mekânda mevcuttu, orada doğmuştu ve bir gün orada ölecekti.

Tek doğal düşmanı olan insan –Kötü ve Tembel'in her günkü sihrine mahkûm edilmiş nehrin kıyısındaki o yaratık– ona dikkat bile etmiyor, patikada yürüyor, koşuyor evine doğru pedal çeviriyor ya da sadece geçip gidiyor, kimi bir sıraya oturmuş, semtin 7-Eleven dükkânından aldığı alg yaprağına sarılı, pirinçten yapılmış üçgen şeklindeki nigiri denen şeyi yiyerek vaktini geçiriyor, şimdi değil, bugün de değil belki yarın belki de ondan sonra bir gün bir nedeni olursa bakar ona, zaten şimdi bakacak biri çıksa o da pek aldırış etmeyecek zira o da alışmış kıyıdakilere, kıyıdakilerin de sığ suyun ortasında duran iri gövdeli kuşa alışmış oldukları gibi, bugün her iki taraf için de böyle bir şeyin olması ihtimali yok, hiçbiri diğeriyle ilgilenmiyor oysa onun orada, suyu ancak dize kadar gelecek kadar sığ, çalılı-otlu adacıklarla dolu, gerçekten oldukça garip görünümlü belki de yeryüzünün en acayip nehri Kamo'nun ortasında durduğunu gören de olabilirdi, orada öylece durduğunu tek bir yeri kıpırdamadan, gövdesi gerilmiş avını beklerken dakikaların nasıl geçtiğini gören biri, şaşılacak derecede uzun dakikalar bunlar, art arda geçen on dakikalar, hatta yarım saat, bu bekleyiş ve bu yoğunlaşmış dikkat ve de kıpırtısızlık içinde geçen zaman akıllara durgunluk verici, o kadar uzun ve o hâlâ kıpırdamıyor, hep aynı pozda, aynı biçimde, tek bir tüyü olsun oynamadan öne eğilmiş, gagasını şırıltıyla akan suyun aynasına dik açı yapacak şekilde uzatmış du-

ruyor, kimse bakmıyor, kimse görmüyor onu ve eğer bugün fark edilmezse ebediyen fark edilmeyecek, bu tarifsiz güzellik gizli kalacak, duruşundaki o zarafet, o haşmetli kıpırtısızlığın olağanüstü büyüsü gizli kalacak ve fark edilmeden onunla beraber burada, Kamo'nun ortasında bu kıpırtısızlıkta, bu bembeyaz gerginlikte kaybolacak, çevredeki her şeye anlam verenin, çılgınca bir devinim içinde dönen dünyaya, kuru sıcağa anlam kazandıranın o olduğunun anlaşıldığının tanığı bile olmayacak, oysa o bu manzaranın çok özel bir hadisesi, bu manzaranın inkâr edilemeyecek sanatkârı, mutlak hareketsizliğin eşsiz estetiği ve kusursuz dikkatin sanatsal bütünlüğüyle çevresindeki –anlamını reddetmediği– eşyanın çılgınca kargaşasından sıyrılıp yükseliyor bir tür amaçsızlık –bir o kadar da güzel– sunuyor, her türlü etkileyici yerel anlamın üstünde hatta kendisinin o anda yaptığının da anlamı üstünde bir amaçsızlık, zaten onun için Kyoto'da Kamo Nehri'nin akışı istikametinde duran ve suyun altında gagasını tam isabet saplayacağı nesnenin çıkmasını bekleyen beyaz bir kuş olmanın ötesinde ne güzelliği var.

Bütün bunlar Kyoto'da geçiyor. Bitmez Tükenmez Etiket Şehri Kyoto, Gerektiği Gibi Davranmaya Mahkûm Edilenlerin Yargı Yeri, Doğru Tavır ve Tutuma Uyanların Cenneti, Uymayanların Ceza İnfaz Yeri. Bu kentin karmaşası Etiket, Davranış ve Tavır labirentlerinden oluşuyor, nesnelere karşı alınması gereken tavır kurallarının sonsuz keşmekeşinden. Saray yok, bahçe yok, sokaklar iç meydanlar yok, şehrin üstünde gökyüzü yok, ufuktaki dağlarda sonbaharda kızıla çalan akçaağaçlar yok, doğa yok, tapınakların avlularında yosun yok, Nişijin ipek dokuma tezgâhlarından hiçbir şey kalmamış, Fukuzuru-San'da Kitano Tenmangu Tapınağı yanına gizlenmiş geyşa mahallesi yok, Katsura Rikyu mimarlık bilimi disiplini

ve Nijo-jo'da Kano ailesinin tablolarının göz kamaştırıcılığı yok, Raşomon'un kasvetli mekânının anısı, 2005 yılının kavurucu yazında şehrin tam merkezindeki Şijo-Kawaramaçi kavşağı yok, ve Şijobaşi'nin o yumuşak kavisi, köprünün hep o zarif ve gizemli Gion'a yönelik kavisi yok, Kitano-odori dansözü geyşanın gülümseyen yüzünde o büyüleyici gamzeler de yok, sadece uyulması gereken Kuralların Devasa Yığını var ve de her şeyin üstünde işleyen etiket kurallarının her şeyi kapsayan ama insanın bütünüyle bir türlü görüp kavrayamadığı düzen, nesneler ve insanlar, insanlar ve insanlar, sonra nesneler ve nesneler arasındaki aynı zamanda hem değişmeyen hem değişen Karmaşıklık Hapishanesi, çünkü her şey ancak bunlardan geçerek var olma imkânına kavuşabiliyor, bütün saraylar ve bahçeler, sokaklar ve gökyüzü ve doğa ve de Nişijin Mahallesi ve Fukuzuru-San, Katsura Rikyu ile Raşomon'un boş kalan yerleri, Kitano-odori dansözü geyşanın yanaklarındaki büyüleyici gamzeler, zarafet timsali geyşa yelpazesini, görülmesi için bir anlığına, belki bir an bile sürmemecesine yanacığından kaydırınca para babalarının ahlaksız bakışlarından ibaret seyircilerin görebildikleri o tarifsiz güzellikte, o şuh, o büyüleyici, o insanı alıp sürükleyici, o rezil rüsva edici tebessüm.

Kyoto Sonsuz Göndermeler Şehridir, hiçbir şeyin kendisiyle aynı olmadığı ve asla olamayacağı, büyük topluluğun her bir üyesinin geçmişteki denetlenemeyecek bir Şöhrete Gönderme yaparak şimdiki benliğini oradan kaynaklandırdığı bir şehir, sisli bir geçmişte var olmuş ya da salt bu geçmişin var olmasının yarattığı bir Şöhret'e, dolayısıyla şimdi burada mevcut olanın tek bir öğesinin olsun elle tutulup gözle görülmesi mümkün değil çünkü biri bu şehrin içinde ne var diye bakmayı denerse en belli başlı öğesini bile gözden kaçırır, eski Edo yönünden ge-

len Şinkanzen adlı süper ekspresten devasa Kyoto İstasyonu'nda inen ziyaretçinin de yaptığı gibi, ekspresten indikten sonra doğru çıkışı bulup da altgeçitlerin lunaparkı hatırlatan dolambaçlarından geçip Karasuma-dor ağzına çıksa ve diyelim dosdoğru kuzeye giden yol olan Karasuma-dor'un sol tarafında, daha istasyondan görülen Higaşi-Hongan-ji adlı Budist tapınağın sarı, uzun ve heybetli dış duvarını görür; daha o an olasılıklar alanından çıkar, bugünkü Higaşi Hongan-ji'yi görme olasılığını yitirir, çünkü yoktur bugünkü Higaşi Hongan-ji; çünkü gözün oraya kaymasıyla aynı anda bugünkü Higaşi Hongan-ji ânında, en yanlış şekilde Higaşi Hongan-ji'nin geçmişi olarak tanımlanabilecek bir şeye dönüşür çünkü Higaşi-Hongan-ji'nin asla geçmişi bile olmamıştır, ne dün, ne evveli gün, sadece ve sadece Higaşi Hongan-ji'nin müphem geçmişine yapılan binlerce Gönderme vardır, yani en olmayacak bir durum karşısındayız, ne bugünkü ne de bir zamanlarki Higaşi Hongan-ji yok sadece saygı duyulması zorunlu olan, Higaşi Hongan-ji'nin bugün de eskiden de var olduğuna gönderme var, şehirde dolaşırken her yerde bu gönderme dalgalanır, insanı hayretten hayrete düşüren mucizeler dünyasında To-ji Tapınağı'ndan Enryaku-ji'ye, Katsura Rikyu'dan Tofuku-ji'ye kadar her yerde, ta ki Kamo'nun o malum kısmına, Kamigamo Tapınağı civarında nehrin şarıldadığı yere, onun, Ooşiragi'nin durduğu yere kadar: garip bir şekilde geçmişi de bugünü kadar var olan, ya da ikisi de olmayan o biricik: çünkü o gerçekte ileriye ya da geriye giden zamanda hiçbir zaman var olmadı, dikkatin sanatçısı olarak onun kısmetine düşen bu hayalet şehirde yerin ve nesnelerin eksenini oluşturanı, kavranamayanı, akıl almayanı temsil etmek: o dayanılamaz güzelliği.

Suda avlanan bir kuş: çevresiyle ilgilenmeyen biri için, olur da fark ederse, herhalde bundan ibarettir –

oysa sadece fark etmesi değil oraya ilk göz atışta zihninin açılması ve sığ suda, çalılıklı, otlu adacıklar arasında kıpırdamadan avlanan bu kuşun orada ne kadar lüzumsuz olduğunu algılaması en azından bilmesi ve görmesi, hatta bu kocaman, bembeyaz, görkemli hayvanın ne kadar savunmasız olduğunu da hissetmesi, derhal hissetmesi gerekirdi; çünkü lüzumsuzdu ve savunmasızdı, evet öyleydi ve hemen her zaman olduğu gibi bunlardan biri diğerini yeterince açıklıyordu, lüzumsuzluğu yüzünden savunmasızdı ve savunmasızlığı onu lüzumsuzlaştırıyordu, lüzumsuz ve savunmasız muhteşem bir kuş, işte Kamogawa'nın sığ suyunda Ooşirosagi böyle bir kuş, ama işte, kıyıdakilerin ilgilendiği yok, yayan gidenler var, bisikletler, otobüsler geçiyor, Ooşirosagi gözlerini dibinden kabarcıklar yükselen suya dikmiş kıpırdamadan duruyor, sarf ettiği kesintisiz dikkatin yoğunluğu hiç değişmiyor, dikkatin bu savunmasız ve lüzumsuz sanatçısı dikkatinin kesintisiz olduğu konusunda hiç kuşku bırakmıyor, balık mı gelecek ufak bir sürüngen mi böcek mi hiç fark etmez, hangisi olursa olsun tam gerektiği an, ne önce ne sonra, amansız ve kusursuz tek bir darbeyle üstüne atılacak, şafak vakti o ağır, yavaş ve soylu kanat çırpışlarıyla bir yerden gelmiş olduğu nasıl kesin ise ve karanlık çökerken yine aynı kanat çırpışlarıyla oraya geri döneceği, arkasında bir yuva olduğu da kesin yani demek oluyor ki ardında ve muhtemelen önünde de bir şey var, bir hikâyesi var, yani hayatındaki olayların akış düzeni var fakat dikkatinin, bakışının, hareketsiz duruşunun kesintisizliği Ooşirosagi için bütün bunların önemsiz olduğunu gösteriyor, bütün bunların onun için hiçbir ağırlığı yok, hepsi bir hiç –tüy, köpük, mavimsi beyazlık– onun için sadece kesintisiz dikkat var, sadece kesintisiz dikkatin ağırlığı var, onun hikâyesi bu, başka bir şeyi yok, sadece ve sadece bu, hareketsiz bakıştaki

bu sanat onu Ooşirosagi yapmış ve yapıyor, bu olmasaydı varoluşa katılamazdı bile, o varoluşun gerçekdışı zirvesi, bunun için buraya gönderildi ve zamanı geldiğinde geri çağrılacak.

Gagasını o mutlak hareketsizlik halinden aniden zıpkına döndürebileceğine işaret eden en ufak bir kıpırtısı bile yok, şimdiye kadarki mutlak hareketsizlik Kamogawa Nehri'nin o noktasında duranın kar gibi beyaz bir balıkçıl değil bir hiç olduğu izlenimini yaratıyor ama bu hiçlik, bu bakış, bu dikkat, bu kesintisizlik öylesine yoğun ki, topyekûn hiçlik mutlak bir güçle özdeşleşiyor, onun bu duruşunda "her şey mümkün" var, "herhangi bir zaman herhangi bir amaçla herhangi bir şey yapabilirim" var, ama onun herhangi bir zaman herhangi bir nedenle yapacağı herhangi bir şey sıradan bir altüst olma anlamına gelmeyecek, sadece sert ve anlık bir sarsıntı olacak, bu muazzam alanda, olanaklar alanında, dünyanın dengesi sarsılacak, hareketsizliğin mutlaklığı yüzünden, bu hareketsizliğin yarattığı gerginlik daha fazla artırılamayacağı için bu sonsuz dikkat birikimi bir noktada çatlayıverecek, gerçi bunun dolaysız nedeni bir balık olacak –bir amago bir kamorsuka veya bir unagi– asıl amaç da onları zıpkınlayıp bir lokmada yutarak yaşamı sürdürmek ama bu sahne artık olduğundan çok daha fazlasını gösteriyor; 3 numaralı gece otobüsündekiler, kırık dökük bir bisikletle veya Kamo kıyısında yayan gidenler ve bakar körler, hepimiz gözlerimizin önündekinin yanından geçip gidiyoruz, bu nasıl olabilir sorusuna cevabımız: çünkü alıştık, kanıksadık, sadece bir umut kaldı, zaman zaman aramızdan hiçbir nedeni olmadan tesadüfen gözü oraya kayacak birinin çıkacağı umudu, bakışları oraya kayacak ve takılacak ve bir süre gözlerini oradan ayıramayacak birinin, böylece aslında istemediği bir şeye te-

sadüfen karışmış olacak, çünkü bakacak –ve kendi bakışlarının yoğunluğunun ebedî dalgalanışında çırpınarak bakacak– ama insanın bakışlarını sürekli aynı yoğunlukla sabitlemesi imkânsızdır oysa tam da şimdi buna gerek var, lakin sürekli olarak yoğunluğun zirvesinde kalmak mümkün olmadığından tam da dikkat dalgası düştüğü sırada, başka bir deyişle dikkat dalgasının alt katında, en alt aşamasındayken zıpkın birden saplanabilir ve tesadüfen oraya bakan bir çift göz kıpırdamadan öne doğru eğilmiş, hiçbir şey yapmadan hareketsiz duran kuştan başka bir şey görmez; beynindeki o dikkat dalgasıyla bu türden bir insan bizlerden biridir belki de hiçbir zaman hiçbir şey görmez ve hayatı böyle sürüp gider, kendi yaşamına anlam verecek olayların dışında kalır ve bu yüzden hüzünlü, fakir, kupkuru bir yaşamı olur, acıtacak kadar yavan bir hayat, yücelikten, umuttan yoksun, risksiz, hedefsiz bir hayat – oysa 3 numaralı gece otobüsündekilerin, kırık dökük bir bisikletle ya da Kamo kıyısındaki yolda yayan gidenin tek yapması gereken orada suda ne olduğuna göz atmak, boynunu, kafasını, gagasını öne doğru uzatmış şırıldayan suyun kabarcıklı yüzeyine gözlerini dikmiş kıpırdamadan duran o kocaman beyaz kuşun orada ne yaptığına bakmaktır.

Böyle bir nehir daha yoktur dünyada, insan ilk görüşte gözlerine inanamaz, köprülerin birinde diyelim Gojo-ohaşi'de durup –eğer varsa– yanındaki mihmandarına sorar o altlarında gördüklerinin nasıl bir şey olduğunu, o geniş yatakta suyun neden böylesine daracık damarlar halinde aktığını, hem de o inanılmaz adacıkların arasından geçerek; zira insan gözüne ister inansın ister inanmasın, aslında oldukça geniş bir nehir olan Kamogawa'nın suyu o kadar az ki; alüvyonlar nehrin yatağında yüzlerce adacık oluşturmuş, sonra bu adacıklarda

ot çalı bitmiş, Kamogawa baştan aşağıya böyle irili ufaklı, dize, göğse kadar erişen üzerinde otlar çalılar bitmiş alüvyondan adacıklarla dolu, bunların arasından azıcık su akıyor, hani birazdan o da kalmayacak nehir tümüyle kuruyacakmış gibi, ne olmuş burada diye sorduğunda – eğer varsa–, yanındaki mihmandara, bir felaket mi oldu, başka bir şey mi, bu nehir neden bu kadar kurumuş? alacağı yanıt: a, ne münasebet, Kamo öyle azgın suyu olan güzel bir nehirdir ki, biraz aşağıda Şijo-ohaşi'de, hatta bazen burada da yağmur mevsimi geldiğinde suyla dolar, 1935'e kadar her yağmur mevsiminde taşarmış, yüzyıllar boyunca buna bir çözüm bulunamamış, daha *Heike Monogatari*'de bile nasıl başa çıkamadıkları yazılıdır, sonra Toyotami Hideyori nehrin düzenlenmesini emretmiş ve Suminokura Soan adında biri ile babası Ryoui başlamışlar düzenleme işlerine, hatta Ryoui Takase Kanalı'nı tamamlamış, 1894'te Biwa Kanalı çalışmaları da sona ermiş, elbette ondan sonra da olmuş taşkınlar, örneğin son olarak 1935'te o kadar büyük bir taşkın olmuş ki köprülerin neredeyse hepsi yıkılmış, çok kişi ölmüş, büyük zarar görmüş buraları, nehrin neden olduğu felaketlere karşı kesin önlemler alınmasına o zaman karar vermişler ve nehrin yatağına frenleyici taşlarla oluşturulan setler o zaman yapılmış, bu setler kuzeybatıdaki dağlardan inen güçlü selleri kırıyor, işte bunları anlatır, eğer varsa mihmandar, nitekim görülüyor, der, suyun gücünün kırıldığı, artık taşkınlar olmuyor, ölümler, felaketler bitti, burada artık sadece bu frenleyici taşlar, bu setler sistemi var, sonra da kuşlar, der mihmandar, nehrin yatağına işaret ederek Gojo-ohaşi'nin ortasından yukarısını ve aşağısını gösterir, kilometreler boyunca, Biwa Gölü tarafından gelen yığınla kuş varmış, ama aslında nereden geldiklerini o da bilmiyormuş, her türlü kuş varmış burada –Yurikamome, Kawasemi, Magamo, Onagagamo,

Hidorigamo, Mejiro, Kinkurohajiro–, daha çeşit çeşit kuş, hatta su çekirgeleri de yüzerlermiş buralarda, bunların hepsini sıralar, eğer varsa mihmandar, sadece balıkçıldan söz etmez, tam da o kuştan söz etmez, çünkü artık o tarafı gösterdiğinde görmüyordur bile, o kesintisiz hareketsizliği yüzünden o kadar alışmışlardır ki bembeyazı kuşu fark etmezler bile, oysa oradadır orada değilmiş gibi görünür ama oradadır, kıpırtısız durur, tek bir tüyü olsun kımıldamaz, öne eğilip gözlerini şırıltıyla akan suya dikmiştir, Kamo'nun kar beyazı, müdavimi, şehrin ekseni, sanatkârı, artık mevcut olmayan, görülmeyen, kimse tarafından istenmeyen sanatkâr.

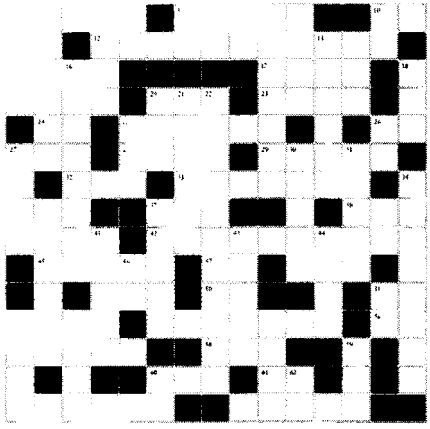
İyisi mi sen de çekil git oradan, sık otlukların arasına gir, nehrin yatağındaki o acayip otlu adacıkların biri gizlesin seni, hem otlara gömülüp orada kalsan daha iyi olur çünkü eğer yarın öbür gün çıkıp gelsen nasıl olsa seni anlayacak kimse olmayacak, sana bakacak kimse olmayacak, doğal düşmanların arasında Sen'in aslında kim olduğunu görebilecek kimse yok, iyisi mi sen de yok ol bu akşam hava kararmaya başladığında, iyisi mi gece bastırınca Sen de git diğerleriyle birlikte, ama yarın ya da öbür gün geri dönme artık, çünkü Sen'in için yarının ya da öbür günün olmaması çok daha iyi; şimdiden saklan otların arasına, yere çök, yana devril, bırak kapansın gözlerin yavaş yavaş ve öl, çünkü taşıdığın yüceliğin hiçbir anlamı yok, öl bu gece otlar arasında, yere çök, yan devril, son nefesini ver.

2

Sürgün Kraliçe

2006 sonbaharında La Nuova Via internet web sitesinin I Quiz Biblici on line'da çıkan aşağıdaki bulmacasının soldan sağa 54'ü, çözenleri 7 harflik bir karar vermeye itti.

CRUCIVERBA 21

ORIZZONTALI:

1 E sulla ... e sulla coscia porta scritto questo nome: RE DEI RE, SIGNOR DEI SIGNORI

5 Il marito di Ada e Zilla

10 Il Signore .... trarre i pii dalla tentazione

11 .... questa stagione io verrò, e Sara avrà un figliuolo

12 La legge è fatta non per il giusto,

ma per gl'iniqui e i ribelli, per gli empì e i peccatori, per gli scellerati e gl'... per i percuotitori di padre e madre

15 Poiché egli fu crocifisso per la sua debolezza; ma ... per la potenza di Dio

17 Re d'Israele

19 Perciò pure per mezzo di lui si pronunzia l' ... alla gloria di Dio, i grazia del nostro ministerio

20 Una testa d'asino vi si vendeva ottanta sicli 20d'argento, e il quarto d'un ... di sterco di colombi, cinque sicli d'argento

23 Perche mille anni, agli occhi tuoi, sono come il giorno d'... quand'è passato

24 Quando sono stato in grandi pensieri dentro di ... le tue consolazioni han rallegrato l'anima mia

25 Figliuolo d'Eleazar, figliuolo d'Aaronne

26 ... amerai dunque l'Eterno, il tuo Dio, con tutto il cuore, con tutta l'anima tua c con tutte le tue forze
27 Allora l'ira di Elihu, figliuolo di Barakeel il Buzita della tribù di ... s'accese

28 Questi sono i figliuoli di Dishan: Uts e ...

29 Perciò Iddio li ha abbandonati a passioni infami: poiché le loro femmine hanno mutato l'uso naturale in quello che è contro natura; c similmente anche i maschi, lasciando l'uso naturale della donna, si sono infiammati nella loro libidine gli uni per gli altri, commettendo uomini con uomini cose ... e ricevendo in loro stessi la condegna mercede del proprio traviamento

32 Elkana ed Anna immolarono il giovenco, e menarono il fanciullo ad

33 Io do alla tua progenie questo paese, dal fiume d'Egitto al gran fiume, il fiume Eufrate; i Kenei, i... Kadnionei,

35 ... dal primo giorno toglierete ogni lievito dalle vostre case

37 Davide rimase nel deserto in luoghi forti; e se ne stette nella contrada montuosa del deserto di...

38 Or Abner, figliuolo di ... capo dell'esercito di Saul

40 Figliuoli di Tola: ... Refaia, Jeriel, Jahmai, Jbsam e Samuele

42 Fa' presto ... accordo col tuo avversario mentre sei ancora per via con lui

45 Questi tornò a Jzreel per farsi curare delle ferite che avea ricevute dai Sirî a ...

47 ... n'è di quelli che strappano dalla mammella l'orfano

48 ... la si ottiene in cambio d'oro

49 Non han più ritegno, m'umiliano, rompono ogni freno i ... presenza

50 Il mio amico m'è un grappolo di cipro delle vigne d'... -ghedi

51 La città rumorosa sarà resa deserta, la collina e la torre saran per sempre ridotte in caverne, in luogo di *spasso per* gli onàgri e di pascolo ...' greggi

52 Il suo capo è oro finissimo, le sue chiome sono crespe... come il corvo

54 La regina Vashti ha ... non solo verso il re, ma anche verso tutti i

principi e tutti i popoli che sono in tutte le province del re Assuero

56 ... dunque, figliuoli, ascoltatemi, e non vi dipartite dalle parole della mia boca

57 Il cuore allegro rende ... il volto

58 Mahlah, Thirtsah, Hoglah, Milcah e Noah, figliuole di Tselofehad, si maritarono coi figliuoli dei loro...

60 Uno dei valorosi guerrieri al servizio del re Davide

61 Oggi tu stai per passare i confini di Moab, ... Ar

63 La moglie di Achab, re d'Israele

64 Fu giudice d'Israele per 23 anni, era della tribù d'Issacar

VERTICALI:

1 Ma quella che si dà ai piaceri, benché ... è morta

2 Sansone disse loro: 'Io vi proporrò un ...

3 Perché Iddio ... gli occhi aperti sulle vie de' mortali, e vede tutti i lor passi

4 Figliuolo di Giuda, figliuolo di Giacobbe

5 ... porte della morte ti son esse state scoperte?

6 ... solo udir parlare di me, m'hanno ubbidito

7 ... rendono male per bene; derelitta è l'anima mia

8 Gli uomini saranno ... amanti del danaro, vanagloriosi

9 O monte di Dio, o monte di Basan, o monte dalle molte ... o monte di Basan

10 ... rallegrino i cieli e gioisca la terra

13 Io ho veduto gli sleali e ne ho provato ...

14 ... attento al mio grido, perché son ridotto in molto misero stato

16 Or i capi sacerdoti e gli scribi stavan là, accusandolo con ...

18 Figliuoli di Caleb figliuolo di Gefunne: ... Ela e Naam, i figliuoli d'Ela e Kenaz

20 Rimpiangete, costernati, le schiacciate d'uva di ... Hareseth!

21 Prima vi abitavano gli Emim: popolo grande, numeroso, alto di statura come gli ...

22 E non dimenticate di esercitar la

25 E l'Eterno gli disse: '... tu bene a irritarti così?'

26 E in quell'istante, accostatosi a Gesù, gli disse: ... saluto, Maestro!

27 Per la tribù di Beniamino: Palti, figliuolo di ...

30 Efraim ebbe per figliuola Sceera, che edificò Beth-Horon, la inferiore e la superiore, ed ... Sceera

31 Uno dei capi di Edom

34 ... notte e giorno, e non sarai sicuro della tua esistenza

36 Davide sposò anche Ahinoam di

37 Essa gli partorì questi figliuoli: Jeush, Scemaria e ...

39 Dio in lingua ebraica

41 Dopo di loro Tsadok, figliuolo d'... lavorò dirimpetto alla sua casa

43 I dormiglioni n'andran vestiti di...

44 Quand'hai fatto un ... a Dio, non indugiare ad adempierlo

46 Amica mia io t'assomiglio alla mia cavalla che s'attacca ... carri di Faraone

51 Non sapete voi che un ...' di lievito fa lievitare tutta la pasta?

52 Li hanno gli uccelli dei cieli

53 E i suoi piedi cran simili a terso ... arroventato in una fornace

55 E questi sono i figliuoli di Tsibeon: ... e Ana

59 Or Amram prese per moglie lokebed, sua ...

60 ... vostro agnello sia senza difetto, maschio, dell'anno

62 Ecco, io ti... di quelli della sinagoga di Satana

Bununla aşağı yukarı aynı zamanda Michelton 405 Old, Australia adresiyle tescil edilmiş şirket yeni zamanların yeni ruhuna ayak uydurabilmek için

vashtiskin.com internet sayfasını güncelledi ve bunun önemsiz bir adım olduğu söylenemez, zira yazılanlara

göre Vashti Purely Matural Skin Care'ın www.3roos.com/forums/showthread.php?t=194376 linkindeki sayfayla uzaktan akrabalığı olup unique range that supports health and well-being by usingnature's gifts to work in synergy to rejuvenate the body and uplift the soul. Ürünleri arasında cilt losyonları, tonikler, vücut bakım kremleri,

nemlendiriciler, saç bakımı ve bebekler için ürünler de bulunuyor, are handmade from the finest plantbased ingredients that mimic the naturally occurring constituents in the skin, reduce free radical damage and encourage hydration, blood supply and celular regrowth. Buna ek olarak, bize gelen bilgilere göre Vashti uses only quality ingredients olup, bununla söylemek istedikleri ürünleri are guaranteed % 100 ve-

gan-friendly, onlar respect humans by avoiding the use of synthetic ingredients and artificial colours and fragrances. Ve son olarak şunları da ekliyorlar, onlar respect animals by not supporting testing on animals.

Radical Damage

Pers sarayında onu hiçbir zaman sevmemişler, öven olmuş kıskanan olmuş, kimileri yüceltmiş kimileri lanetlemiş; hem güzelliğiyle büyülüyormuş onları hem, hani o kadar da güzel değil diyorlarmış, oysa güzelmiş, çok güzel, hem o zamana kadarki tüm ölçüleri aşan bir güzellikmiş onunki, herkesten daha göz kamaştırıcıymış; ama sevgiyi esirgemişler ondan: ona sevgiyle yaklaşmak hiçbir zaman hiç kimsenin aklına gelmemiş, ne yakınında olanların ne sadece varlığından haberdar olanların, Susa'da bunu herkes bilirmiş, hatta bütün Ahameniş İmparatorluğu'nda, krallık saraylarında hep sevgisizliğin ağırlığı altında yaşamış, Büyük Kral'ın eşi olarak Saray'a girmeden önce de, çünkü daha doğduğu zaman, din çılgınlığına batan Belşazar ve haydutların reisi yüce gönüllü kral Nabukadnezar'ın soyundan geldiğini söyleyerek –yanlışmış oysa bu– kaderini belirlemişler ve daha en başından ona, yaşına başına bakmadan önünde parlak bir gelecek olan biri gibi davranmışlar, gerçi böyle bir geleceği, sonsuzluğa varacak bir geleceği onlar da tahmin etmemişler ama olmuş, Perslerin muazzam imparatorluğunun hükümdarı onu ilk karısı yaptığında, onu seçerek onunla evlendiğinde, kraliçelik tacı bir Babillinin başına, onun harikulade güzel başına konduğunda kaderi belirlenmiş, Parysatis, Büyük Kral Persli hanımlar arasında kendine uygun birini bulamadı mı diye köpürdüğünde Büyük Kral kısaca hayır demiş ve gerçekten de böyleymiş, çünkü onun için Kraliçe Vashti'den başka kimse mevcut değilmiş, böylesine bir güzelliği ne öncesinde ne de ona baktığı ânın sonrasında

görmüş, oysa İmparatorluk Büyük Kyros'tan bu yana çok büyümüş hatta dünyada insan aklının alabileceği en büyük imparatorluk olmuş, dolayısıyla güzel hanımlarla doluymuş, Medler, İskitler, Partlar, Lidyalılar, Suriyeliler, Yahudiler saymakla bitmeyen çeşit çeşit millet, çeşit çeşit güzellik, ama hiçbiri Babilli Kraliçe'nin ilahî güzelliğinin yanına bile yaklaşamıyormuş, Pers Sarayı'nda Büyük Kral âşık diye fısıldaşıyorlarmış, mevsimlere göre yerini Pasargad, Persepolis, Ekbatana, Susa arasında değiştiren Saray' da diyorlarmış ki kral Pasargad'dayken kraliçe yanında olunca aklını yitiriyor, Persepolis'te, eğer kraliçe de oradaysa gözlerini ondan ayıramıyor, yabancı diyarlardan gelen elçiler Susa'dan ülkelerine geri döndüklerinde, kral söylenenlere dikkat bile etmiyor, onunla konuşmak mümkün değil, diye anlatıyorlarmış ve bütün bunlar gerçekten böyleymiş, zenana'da muhteşem bir akşam ziyafeti sırasında Büyük Kral'ın gözü kraliçeye ilişirse yemek yemeyi unuttuğu bile oluyormuş, ensesinde süslü bir tokayla sıkılıp beline kadar inen altın sarısı harikulade güzel gür saçlarına bakmaktan kendini alamıyor, hayran kalıyor, kraliçeyi övgülere boğuyor, yüceltiyormuş; âşık olduğuna dair saray söylentileri kulağına gelince tedirgin olmuş çünkü birine hayran kalarak onu sürekli övmek, yüceltmek isteği veren duygunun nasıl bir şey olduğunu bilmiyormuş, Büyük Kral âcizmiş ama mutlu ve mağrur ve eğer onun büyüleyici Kraliçesinin adını ağzına almayı cüret edenleri kendi elleriyle öldürürmüş –sadece annesi Parysatis'i değil, ki bu doğalmış, sadece sarayın kapalı dünyası zenana'dakileri değil, ki bu da gelenekmiş, biat etmiş hünkârları ve kralları da öldürürmüş–, Kraliçe'nin sarayda *gereğinden fazla* gururlu olduğunu halkın sevgisini kazanmayı da *gereğinden fazla* istediğini söyledikleri kulağına gelseymiş boğazlarını kendi elleriyle sıkarak onları öldürebilirmiş, öldürürmüş, mutlaka öldürürmüş,

ama aslında bu söylenenler hakikate pek uzak düşmüyormuş; zira Vashti gerçekten de kralın huzurunda verilen zenana ziyafetlerinde keyifsiz davranıyor sadece Persepolis, Ekbatana, Pasargad ya da kış aylarında Susa halkı önüne çıktığı zaman mutlu oluyormuş, böylece halk tarafından seviliyor, gittikçe daha çok seviliyormuş, baş düşmanı olan hükümdarın annesi gözleri canice ışıltılarla parlayarak danışmanlarına kraliçenin halk tarafından giderek fazla, daha fazla sevildiğini söylermiş, Persler de giderek daha çok seviliyor diye endişeyle mırıldanırlarmış, üstelik onları yakında gelmesi kaçınılmaz olan ve Babilli annesi nedeniyle yarı yarıya Babilli olacak oğlan vâris düşüncesi de tedirgin ediyormuş, her gün daha çok seviliyor diye haber etmişler Büyük Kral'a, Büyük Kral'ı bu çok keyiflendirmiş, halkın onun biricik hazinesini bu kadar sevmesi bu sevginin kendisine de yansıması demektir gibi gelmiş ona; oysa hayır, halkın gösterdiği bu sevgi sadece ve sadece Kraliçe'ye imiş, üstelik Pers İmparatorluğu'nda kraliçelerin halk arasında görünmeleri âdet olmadığı ve dolayısıyla mümkün olmadığından halk Kraliçe Vashti'nin halkı sevdiği için her fırsattan yararlanarak altın yaldızlı arabasıyla sevgi gösterileri yapanların arasından geçtiğini sanıyormuş, o sınırsız coşku bundanmış, oysa hem nizam gereği hem de ona karşı hissettiklerinden ötürü Büyük Kraliçe diye andıkları kraliçenin arzusu sadece halkın *onu* sevdiğini görmekmiş, oysa bu sevgi gerçek de değilmiş çünkü Kraliçe'yi gördükleri zaman sevinç çığlıkları atanları, coşkuyla bağıranları aslında büyüleyen şey *görebilmek*, *seyredebilmekmiş*, bu da haliyle Büyük Kraliçe'nin şiddetle arzuladığı şeyden, sevilmekten çok farklıymış ama bunu anlamamış işte, halk coşkuyla haykırıyor, bağırıyor, saray ise dehşetten dehşete düşüyormuş, herkesten önce de Büyük Kral'ın annesi Parysatis, her şeyde büyük ve tehlikeli değişikliklerin esintisini

hisseden ve sadece bu önsezi yüzünden –caydırıcı olması için– Babil asıllı yüzlerce kişiyi bir kaşık suda boğabilecek Parysatis, mahremiyetinde olanlara Büyük Kraliçe'ye şimdilik bir şey yapamadığı için onu Büyük Kral'a şikâyet edeceğini söylemiş, böyle de yapmış, bu ne idüğü belirsiz Babilli nasıl olur da imparatorluğun gelenek ve göreneklerini hiçe saymaya cüret eder, eline geçen her fırsatta ya Mitra'ya kurban adamak ya Anahita'ya şükranlarını sunmak bahanesiyle kalabalık arasına girer, zenana'dan ayrılır, kendini ayaktakımına alkışlatır; Büyük Kral bunları duyunca gözleri parlamış, gülümseyerek bırak alkışlasınlar demiş sonra eliyle zenana'ya işaret edip eklemiş, bütün hükümdarlıkta alkışlanmayı hak eden tek kişi o, bu sözler üzerine Parysatis öfkeyle ayrılmış Büyük Kral'ın yanında, Büyük Kral annesine hiç aldırış etmemiş çünkü onu ilgilendiren sadece Büyük Kraliçe imiş, hemen bir kararname çıkararak Mitra ve Anahita kültünü onaylamış, kararnamede kendisinin gelenekler uyarınca başlıca Tanrı, Her Şeyin Üstündeki Ahura Mazda'ya tapmaya devam edeceği belirtiliyor ama isteyen Mitra'ya ve Anahita'ya tapınmakta serbesttir deniyormuş, etrafındakilere gülümseyerek, bundan Hükümdarlığa zarar gelmez demiş, halka da gelmez, hele hele kendisine hiçbir zararı dokunmaz; o madem Kraliçe'nin gösterilerine katılamıyor bari en muhteşem takılarıyla en göz alıcı kıyafetleriyle Mitra tapınağına giderken o eşsiz güzelliğini halka nasıl sergilediğini tahayyül eder, bu da ona yeter, zaten bu tantana, bu debdebe Büyük Kral'ın hoşuna gidiyormuş, hem Kraliçe'nin bu kaprisinden hoşlanıyormuş, bu kaprisin sebebinin Vashti'nin sevilmeye duyduğu sonsuz ve doymak bilmeyen hasretten kaynaklandığının farkında bile değilmiş, Susa'lı, Persepolis'li kalabalıktan dalga dalga yükselen coşku ve çığlıklar, kutsal yolun iki tarafına toplananların kraliçelerini gerçekten sevdikleri imgesini ya-

ratıyormuş, – coşku ve çığlıklar ve işte şimdi de Vashti, yaklaşan sonun dramı başladığında o kahredici sessizlikte yine bu çığlıkları duyuyor, dönemin âdetleri ve verilen hüküm uyarınca bütün takıları alınmış, yanında hiçbir refakatçi olmadan kraliçe dairesinden çıkıp avluda tek başına, herkese yasak olan Kuzey Kapısı'na doğru yürüyordu.

Sandro, kendisi yokken en ufak siparişleri bile kabul etmesini tembihlemiş, atölye açılalı iki yıl bile olmamış yani henüz tanınmıyor, üstelik bu saygıdeğer kaftanlı Yahudileri olsa olsa bizzat büyük komşu Signor Giorgio Antonio Vespucci göndermiş olmalı, başkası olamaz, gelenlere atölyenin kıdemli ressamı Alessandro Battigello Bey'in şu sıra Signor Tommaso Soderini'nin isteği üzerine Esnaf Loncası için çalıştığını, bu nedenle de şimdi kendisinin yani Filippo di Filippo Lippi'nin onlarla görüşeceğini söyleyerek içeriye buyur edip oturmalarını rica etmiş; gelenler ne yapacaklarına karar veremeden birbirlerine bakmışlar, geliş sebeplerini burada çırak olduğu belli bu yeniyetmeyle konuşacak değiller herhalde, ne var ki o, bu göz oyununun ne üzerine geçtiğini anlayarak kendisinin genç görünse de bu resim atölyesinde çırak, hizmetkâr ya da boş gezenin boş kalfası değil Alessandro di Mariano Filipepi Bey'in diğer adıyla Sandro Battigello'nun tam yetkili *res-sam-or-ta-ğı* Filippino Lippi olduğunu, yani bu isimden de anlaşılacağı gibi ünlü Fra Filippo Lippi'nin tek oğlu olduğunu söylemiş, lütfen sakinleşsinler, buyurup otursunlar ne istediklerini rahat rahat anlatsınlar, onlara elinden gelen her türlü yardımı yapmaya hazır, gelenler bu kendinden emin becerikli delikanlıya şaşkınlıkla bakarken aralarından en yaşlısı onu bir süre süzdükten sonra gülümsemiş diğerlerine başını sallamış, işte iki forziera siparişini, aslında atölyeye bu

türden ilk siparişi Fillippino böyle almış; yaşlı Yahudi uzun beyaz sakalını sıvazlayarak düğün var, demiş, –bir isim söylemiş ama Filippino tekrarlatmasına rağmen yine anlamamış– ailesinde düğün var, bu münasebetle Signor Vespucci Bey'in ablasının tavsiyesiyle Alessandro di Mariano'nun atölyesine başvuruyorlar, acaba işi kabul eder mi, yılın son gününe yetiştirilecek iki forziera istiyorlar; ya demek iki forziera, ciddi ciddi başını sallamış Filippino ve susmuş, atölyede o kadar siparişleri varken bir yenisini de alabilirler mi diye düşünüyormuş gibi yaparak dudak bükmüş; evet, demiş ihtiyar ve o andan itibaren on dört-on beş yaşlarındaki bu çocuğa daha dikkatle bakmaya başlamış, ölçüleri normal olacak ama yapımı farklı, uzun işaretparmağını kaldırmış, çünkü onlar, yani aile, gelinin ailesi, kelimeleri yavaş yavaş şekillendirerek devam etmiş, bu iki forziera'nın her zamanki gibi oyma değil resimli olmasını istiyorlar, zaten bunun için Sandro di Mariano Bey'e ısmarlamayı düşünmüşler, genç ustanın iki forziera'ya Tanah'ın "Ester Kitabı"nı tasvir etmesini istiyorlar, usta resimler için sandıkların ön ve yan yüzeylerini kullanabilir ama kapak ve sandığın arkası boş kalmalı çünkü sandıklar genç çiftin yatak odasında duvara dayalı olacak, kısacası iki tane uzun dikdörtgen yüzey ve ikişer tane de kare biçiminde yüzey kalıyor, yani demek oluyor ki Sandro di Mariano Bey'in iki büyük ve dört küçük yüzeyi olacak demiş ihtiyar ve etrafına bakıp atölyenin dağınıklığından duyduğu kuşkuyu pek de gizlemeden elbette bütün işleri ustanın üstlenmesi gerekiyor demiş, yani marangozu o bulacak, sonra kuyumcuyu, sorun değil demiş ihtiyarın sözünü keserek Filippino, ustanın ağabeyi Antonio'dan daha iyi kuyumcuyu arasanız da bulamazsınız, marangozluk işlerine gelince, yıllardan beri ünlü marangoz ustası Giuliano da Sangallo'yla çalışıyorlar, ihtiyar gür kaşlarını kaldırmış, uzun yıllardan beri mi,

evet demiş Filippino gayet kararlı bir sesle uzun zamandır tanıyoruz ustayı ve işinden son derece memnunuz, bu sözlere bu sefer arkada atölyenin girişine yakın bir yerde oturan ve konuşmaları oradan izleyen gençler başta olmak üzere bütün aile gülümsemiş, bu toplu gülüşmelerden pek hoşlanmayan Filippino gayet ciddi bir ifadeyle ihtiyara dönerek ne kadar büyük bir forziera düşünüyorlar, diye sormuş, ihtiyar elleriyle göstermiş; bu kadar, Filippino tamam demiş, eline uzunca bir çıta alıp üstüne bir çentik yaparak ihtiyara göstermiş, boyu bu kadar mı olacak, bunun üzerine ihtiyar biraz önce elleriyle gösterdiği ölçünün tam tamına çıtadaki çentiğe denk düştüğünü görünce bayağı şaşırmış, sonra konuşmayı yine ciddiyete dökmüş, hatırı sayılır kaşlarını kaldırarak oğlanı önüne oturtmuş, arkada oturanlardan bir gence işaret etmiş, hemen üzerinde muhtemelen istedikleri forziera'nın boyutlarını da gösteren bir resim bulunan bir kumaş parçasını elline tutuşturmuşlar; İhtiyar gözlerini Filippino'nun gözlerine dikerek, şimdi tam olarak ne istediğimizi tekrarla bakalım demiş çünkü o... ressam ortağına senin anlatman gerekecek, sonra da sandalyesine yaslanacak olmuş ama sandalyenin arkalığı yokmuş, atölyelerde kullanılan alelade, ahşap bir iskemleymiş, bu sefer de Filippino gülümsemiş, sadece bir anlığına, sonra hemen törensel bir ifadeyle, demek ki demiş, siz 1470 yılının 11 Ağustos günü Sandro Battigello atölyesinde bu dokuma parçasına yazılı ölçülerde bir çift forziera ısmarladınız, arada kumaşı gözlerine yaklaştırmış, bakıyorum en iyi kalite kavak ağacından olacak, marangozluk ve kuyumculuk işleri de dahil adı geçen ustanın *atölyesinde* iki forziera'nın ön ve yan yüzeylerine bütün "Ester Kitabı"nın resmedilmesi gibi özel bir iş yapılacak ve nakli için yılın son günü tespit ediliyor ki bu aynı zamanda parça başına ödenecek on beş adet Floransa altın florinin teslimat

günü de olacaktır; bunun üzerine gence giderek daha memnuniyetle bakan ihtiyar Yahudi almış sözü ve sandığın ön yüzeylerinden birinde kralın önünde Ester'in yakarışının diğerinde ise Yahudi halkın minnettarlığının tasvir edilmesi, yan yüzeylerde ise başta elbette Ester olmak üzere olayda başrolleri olan kişilerin Ahaşveroş, Haman, Mordekay'ın resimlerinin olmasına ilişkin teklifi tekrarladığını duymadığını söylemiş, bunun üzerine tabii demiş soğuk bir tavırla Filippino ve alnını buruşturmuş, elbette Kitabı Mukaddes'in bir kitabının bütün hikâyesinin topu topu altı yüzeyde, esası yansıtabilecek şekilde nasıl tasvir edilebileceğini Sandro Battigello düşünecektir, buna o karar verir; bunun üzerine ihtiyar zaten buna benzer bir karşılık bekliyormuş gibi gülümsemiş, arkasına dönüp diğerlerine bakmış, sonra Filippino'ya eğilerek, tam söylediğin gibi oğlum demiş, ben de aynen böyle düşünüyorum, sonra oturduğu sandalyeden kalkmış, gence yumuşacık bakarak elini sıkmış, diğerlerine çıkalım diye işaret etmiş, Via Nuova'ya önden o çıkmış sonra gülümseyerek başını sallamış, daha neler seni yumurcak diye mırıldanmış, on beş altın florinmiş, hem de parça başına! – ellerini arkasına kavuşturmuş, ardında biraz önce atölyede olup bitenleri yüksek sesle gülüşerek tartışan ailesiyle, kızgın güneşin altından karşıya geçip Chiesa di Ognissanti'nin gölgeli tarafında yürüyerek yavaş yavaş gözden kaybolmuşlar.

Pers İmparatorluğu'nu Büyük Kyros kurmuştur, imparatorluk Dareios zamanında büyümüştür ama asıl yücelten II. Artakserkses Memnon'dur, vakanüvislere göre zayıf, kolay etki altında kalan, güçsüz fakat şefkatli ve alicenap bir kişiliği olan Artakserkses'in kendi dilinde adı *Rtachschaçanak* idi, Yunanlar ise Arsikes derlermiş, uzun zaman gençliğindeki oğlan sevgilisi hadım Tirida-

tes'i –belki de Herodotos'un belirttiği gibi– çocukluk döneminden henüz çıkmadan toprağa vermenin acısını unutamamış, acısı öylesine büyükmüş ki bütün imparatorlukta mutlak matem ilan etmiş, bu duruma son vermek isteyen annesi imparatorluğun şanına yaraşır bir evlilik yapması için bütün ağırlığını koymuş, böyle bir evlilik aynı zamanda Arsikes'in kral olmasını da önleyecekmiş çünkü Parysatis'in kalbi –eğer kalbi var denebilirse– ikinci oğlunun kral olmasını istiyormuş, ne var ki çabaları sonuçsuz kalmış, Parysatis amaçlarının hiçbirine erişememiş, sevgili oğlu, tutkulu bir genç ve hükümdar olma meziyetlerine sahip, yakışıklı genç Kyros, Kunaksa Savaşı'nda öldürülmüş hem de hor gördüğü ilk oğlu tarafından, üstelik evleneceği o Babilli kadın Artakserkses'in tahta çıkmasını zorlaştırmak şöyle dursun tam tersine kolaylaştırmış çünkü, Parysatis'in mahremiyetindekilere o lanet olası yabancı yılan diye bahsettiği kadın, kocası Büyük Kral ile birlikte ünlü Ahura Mazda Bayramı'na katıldığından beri o kadar seviliyormuş ki halk onu hemen kraliçe tahtında görmek için sabırsızlanmıyormuş; ve görmüş de çünkü Büyük Kral da onu orada görmek istiyormuş ve böylece Med kâhinleri başına tacı koyunca o muazzam imparatorluğun Büyük Kraliçesi olmuş ve Büyük Kral da böylece Tiridates'in kaybının acısını onun sayesinde unutmuş, hem de bir anda, çünkü Vashti'ye bakınca adeta büyülenmiş, Parysatis akla gelecek her yola başvurmuş, zenana'daki kadınları özellikle de Vashti yüzünden zenana'da ikinci planda kalan İonyalı kıskanç Aspasya'yı ona karşı kullanmış, zenana'da revaçta olan bütün entrikalara başvurmuş, Marduk'a tapan ve de Marduk'a karşı olan din adamlarından yararlanmış, Ahura Mazda'nın mutlak hâkimiyetini reddeden "erkekler topluluğu"nun, ya da bu "erkekler topluluğu"nu reddeden Zerdüşt din adamlarının karşıt duygularını, hepsi-

ni hepsini kullanmış ama yine de hiçbir yere varamamış, çünkü Babilli güzel ilk oğlunun gözlerini kör etmiş, Babilli güzel de oldum bittim bu tahtta oturuyormuş gibi kraliçelik tahtına kurulmuş, kıvırtılmış lepiska saçlarının üstüne yerleştirilen tacı da o taç ondan başka kimsenin olamazmış gibi taşımış; yani Parysatis hiçbir şey yapamamış, kelimenin tam anlamıyla hiçbir şey, Vashti giderek kuvvetleniyormuş aynen imparatorluk gibi ve imparatorluğun kuvvetlenmesi de Büyük Kraliçe'yi güçlendiriyormuş, gitgide imparatorluk aklın alamayacağı kadar büyümüş ve güçlenmiş; sakinleri büyük savaşlardan sonra gelen büyük barış dönemlerini çok seviyor, bunların Büyük Kral'ın becerisi sayesinde gerçekleştiğine inanıyor ve bunu Göklerin En Büyük Efendisi, Ahura Mazda'nın Pers tahtında Büyük Kral'ı görmek istediğinin delili sayıyorlarmış; sözün özü Vashti yerinden kıpırdatılamayacağa benziyor, Ana Kraliçe ise dairesinde acı içinde kıvranıyor, çaresizliğin öfkesiyle yanıp tutuşuyormuş, tek umudu hükümdarlıkta bu iğrenç barışa, krallık sarayında da bu acınılası aşka son verecek bir şey olmasıymış –hep böyle olur zaten–; giderek şişmanlayan Büyük Kral'a baktığında başına sancı giriyor, Babilli yosmaya baktıkça midesi bulanıyormuş, ne var ki şimdilik yapabileceği bir şey yokmuş, baş ağrısı ve mide bulantıları arasında dur hele diyormuş kendi kendine, gün olur devran döner, Göklerdeki Ahura Mazda öyle olmasını ister; nitekim öyle de olmuş, onca sabır, çektiği onca acı beyhude olmamış çünkü son gelmiş, hem öylesine kolayca öylesine kendiliğinden olmuş ki buna en çok Parysatis şaşırmış; Büyük Kral'ın tahta çıkması münasebetiyle ülkede düzenlenen şenlikler bittikten sonra, en sadık yandaşlarının bile herhangi bir karar almaktan âciz saydıkları Büyük Kral'ın ne denli zayıf olduğu söylentileri ona boyun eğen eyaletlerde de yayılmaya başlayınca her şeye evet diyen

Artakserkses artık bu kadarına izin verememiş, ülke çapında yapılan yüz seksen günlük şenlikler bittikten sonra biat etmiş eski ve yeni hükümdarlara, biat etmiş eski ve yeni krallara gücünü ve hükümdarlığın onun hakkı olduğunu ispat etmek amacıyla nehrin öte kıyısında Dareios' unkinin karşısında inşa edilmiş Susa Sarayı'nın Apadana Salonu'nda yedi günlük bir şenlik düzenlemiş ve işte o andan itibaren her şey çok karmaşık bir şekilde gelişmeye başlamış, o kadar ki bizzat Parysatis bile zaman zaman olayları izlemekte güçlük çekiyormuş, bir süre Büyük Kral'ın gerçekten öfkelenebileceğine inanmamış; oysa gelen ilk haber kralın hışmından bahsediyormuş, ne var ki bu kez de görenekler Apadana'ya gitmesine ve her zaman olduğu gibi sefahat ve içki âlemine dönüşen şenliklerde öfkeyi kendi gözleriyle görmesine imkân vermemiş, gelen ikinci haber de bu sınırsız öfkeden bahsediyormuş, hadım ağaları zenana ile Apadana arasında gidip geliyor gördüklerini kulağına fısıldayıp duruyor, Susa Sarayı'ndaki beklenmedik olayları anlatıyorlarmış: Büyük Kral öfkeden köpürüyor, çıldırdı, her şeyi kırıp döküyor, misafirler şaşkına döndü, şenliğin rezili çıktı, bunları dinledikçe Parysatis mutluluktan uçuyormuş çünkü Büyük Kral'ın o hiç hoşlanmadığı ve değişmez sandığı duygusunun, Vashti'yle arasında ne sebeple olursa olsun hiçbir sorun çıkamayacağı inancının yok olmasından o derece heyecanlanmış ki başına saplanan sancılar, mide bulantıları aniden geçmiş; mükemmel hissetmiş kendini, gözleri parlamış, alnındaki çizgiler yok olmuş, sırtı doğrulmuş, yüzüne yine etrafındakileri ürküten o ifadesizlik yerleşmiş, bu arada Vashti ise gururu, haysiyeti ve maruz kaldığı aşağılayıcı hakaret arasında çırpınarak ve verdiği cevabın yerinde olduğundan emin bir şekilde kraliçe dairesinin kabul salonunda oturmuş hakkında yayılan haberlerin ve bunların kimden çıktığını duymanın yarattığı

şaşkınlık içinde Büyük Kral'ı bekliyormuş, ama Büyük Kral gelmiyor, yerine hep yeni yeni haberler geliyor, Vashti gittikçe daha çok şaşırıyor, büsbütün umutsuzluğa düşüyormuş, çok geçmeden başına gelecekleri anlamış çünkü başka bir şey gelemeyeceğini biliyormuş, âdet uyarınca meclisin toplandığını hemen bildirmişler, Vashti, sarhoşluğundan henüz ayılamamış ve ölümcül bir rezalete susamış meclisten nasıl bir karar çıkacağını gayet iyi biliyormuş, kraliçe dairesinden çıkıp ıssız saraydan geçerek yasak kapıya kadar gidecek böylece yüz yıllık kural uyarınca sürgüne doğru ilk adımlarını atacak ve sonunda itaat etmeyen bir köpek gibi başı kuma gömülerek öldürülecek.

Bir sürü şey iddia ettiler, sonra bunların tam tersini söylediler, neredeyse yeni denebilecek, topu topu beş yüz yıllık bir başyapıtı, Ester'in hikâyesini tasvir eden pano resmi bu kadar tanımamaları, hakkında hiçbir şey bilmemeleri inanılır gibi değil ve söz konusu olanlar da kitleler değil –gerçi bu tanım giderek daha az insanı kapsıyor, engin kültürle baş başa giden bilgisizlik–, söz konusu olanlar uzmanlar, Ester panolarının ressamının elbette ki Sandro Boticelli olduğunu kanıtlamak için sayısız inceleme yapanlar, ve elbette ki Ester panolarının ressamının Sandro Boticelli olmadığını kanıtlamak için sayısız inceleme yapan yığınla başka uzman; sonra da belki sadece esas çizgiler onundur, yok hayır değildir, belki de Lippi'ye nasıl bir resim yapmasını göstermek için tablaya krokisini çizmiştir, ayrıca quatrocento'nun en esrarengiz yapıtı La Darelitta elbette ki dördüncü parçasıdır, cassone'lerin kaybolduğu sanılan dördüncü yan panelidir, forziera'lara yani gelinin çeyizini ve ailesi tarafından hediye edilen kıymetli eşyalarını saklaması için yapılan büyük sandıklara, daha sonraları cassone adı verilmiş, daha ileri-

ki tarihlerde başka biri çıkıyor hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde diyor ki, yani şey... gerçi ünlü La Darelitta Boticelli'nin eseridir ama cassone'nin parçası değildir, asla cassone'nin bir parçası olmamıştır, zaten cassone'yi kimin ısmarladığı da bilinmediği gibi, ne zaman ısmarlandığı da bilinmiyor, kim ısmarlamış ve sonra kaç parçası varsa o parçalar kaç yana dağılmış bilinmiyor; Palazzo Tirrigiani Galerisi'nde 19. yüzyılda toplam altı adet panonun monte edildiğinin tanıkları var ama sonra bazı parçalar en karanlık yollardan geçerek müzelere giriyor, Chantilly'den Horne Vakfı'na kadar; ve nihayet 20. yüzyıl geliyor ve o zamana kadar bilinmeyen teknik imkânlara sahip olununca hani belki de o forziera'larla ve cassone'lerle uğraşan araştırıcılar bir şey bulurlar umudu başlıyor, nitekim buluyorlar da, meğer bir zamanlar rahip Fra Filippo Lippo ve rahibe Lucrezia Butti'nin yasak aşkından doğan Filippino Lippi'nin bu işle bir ilişkisi olabilirmiş, zira babasının dehasını gerçekten şaşırtıcı bir şekilde miras alan çocuk belki de daha on dört yaşındayken babasının ölümünden biraz sonra 1470 ya da 1471'den itibaren önceleri babasının yanında yardımcı olarak çalışan Boticelli'nin atölyesinde çıraklık yapıyormuş, yani devrin uzmanları diyorlar ki, yeniyetme Lippi de Ester panolarında çalışmış olabilirmiş, daha sonraları Edgar Wind ve André Chastel'den öğreniyoruz ki, yok canım onlar ikisi birlikte yapmışlar resimleri, yok hayır hangisinin yaptığı belli değilmiş ama muhtemelen Boticelli'nin bu işte parmağı varmış; ve işte son olarak, 2004'te yayımlanan muazzam monografide Patrizia Zambrano isimli, bir sürü şey söyleyip hiçbir şey söylememenin en büyük ustası olduğu kuşku götürmeyen bir hanımın kaleminden öğreniyoruz ki, Boticelli de yapmış olabilirmiş resimleri Lippi de, birlikte, ikisi birden de yapmış olabilirlermiş, Boticelli şu veya bu şekilde resimlere bir yerinden

dokunmuş olabilirmiş, örneğin tasarlanmasına ya da krokisine, Lippi de resmetmiş olabilirmiş, Lippi tek başına, bir başına yapmış da olabilirmiş – doğrusu akıllara durgunluk veriyor bu esneklik, Zambrano Hanım'ın her şeye yanıtı var, yani aslında tek bir incelemede quattrocento'dan bugüne kadar zorluklar içinde sürdürülen değerlendirme sürecinde öne sürülen bütün fikirleri yoğurup bir araya getirmenin övgüyü hak ettiği de söylenebilir, yani kısacası hiçbir şey bilmiyoruz, hiçbir değişiklik yok, bugün de sadece en azından La Derelitta'nın Boticelli yapıtı olduğu konusunda bir tür fikirbirliği var gibi, yani zaten o kadar ayan beyan ortada olan konuda, aslında –tabloya bakan biri için– bunu Lippi'nin eserlerinden ayırmanın ve asla Ester panolarına ait olmadığını tespit etmenin ne zorluğu olduğunu anlamak mümkün değil; sözün kısası son deskriptif incelemede Alfred Scharf'ın 1935 yılındaki incelemesinde kalalım, bu incelemede Alfred Scharf sadece panoların yapılış tarihinin tespitiyle uğraşıyor, beceriksizce ama şükürler olsun ki sadece bunlarla, ayrı ayrı resimlerde görülenin ne olduğu, bunların diğer benzer Lippi forziera eserleriyle ve Lippi'nin tüm yapıtlarıyla nasıl bir bağlantısı olduğuyla, tamam, bu kadarı yeter, 1935, Alfred Scharf ile bitirelim, zaten sonuçta karıştırdıkları kazan tümden boş olunca uzman görüşleriyle uğraşmanın ne anlamı var ki; tesadüflerin, ihtimallerin müthiş ve bilinmeyen yapısında bu panoların bugünlere kalmış olması yeterli değil mi, harikulade değil mi? – böylece en azından var olduklarından şüphelenmek, inkâr etmek mümkün değil.

Çünkü Vashti'nin var olduğunu, Ester'in var olduğunu Vashti'nin hikâyesini, Ester'in hikâyesini yazık ki kimi tarihsel incelemeler ta başından beri şüpheyle karşılıyorlar ve bu şüphe bugün de devam ediyor; inceleme-

lerinde, Ester ve özellikle de Vashti, Ahaşveroş, Mordekay ve Haman hikâyesi, büyük kral bayramı, orada olanlar "Ester Kitabı"nda o kadar kanıtlanamaz, yeri belirsiz, kimliği meçhul, o kadar masalsı ki diyorlar, orada olan olmayabilir de, iyisi mi bunları bir masalmış gibi düşünelim, Ester'i, Vashti'yi, Ahaşveroş'u, Mordekay'ı ve Haman'ı da masal kahramanları ya da, hadi biraz daha seçkin olsun, destan kahramanları gibi, çünkü konuyla uğraşanların önemli bir kesiminin –eskiden olduğu gibi bugün de– iddiasına göre bütün olarak "Ester Kitabı"nın, özellikle de kitapta sadece ikinci derecede rolü olan Vashti'nin hiçbir *gerçeklik temeli* yoktur, dolayısıyla bu *yoktur* Purim'in özü değilse de kökeni en azından muğlaktır ve muhtemelen "Ester Kitabı" ile bağlantısı İbrani metinle kurulmuştur, daha sonra da Yunan kanonla, zaten mesele de tarih biliminin başrolü oynayanın kimliğini inandırıcı bir şekilde kanıtlayamamasıyla başlıyor, başkahraman Ahaşveroş ise, zira uzun süre hâkim olan kanaate göre Ahaşveroş ile I. Serhas ise aynı kişidir ve hikâye Babil esaretine kadar uzanmaktadır, günlerimizde de ara sıra rastlanan bu görüş pek rağbet görmüyor zira Jacob Hoschander'in 1923 tarihli eşsiz eserinde öne sürdüğü delillere inananlar –tabii kendisi Purim'in muğlak kökeninden rahatsız olanlardandır, yani işin aslı Purim Bayramı'nda neyi kutluyoruz ki– giderek çoğalıyor, Jacob Hoschander'e göre Ahaşveroş'un Serhas ile özdeşleştirilmesi, böylece de Ester'in hikâyesinin tarihinin Babil esareti dönemine denk getirilmesi yanlıştır, çünkü Ahaşveroş Ahameniş Hanedanı'nın çöküş dönemini başlatan kişi olarak bilinen II. Artakserkses'in ta kendisidir, II. Artakserkses Memnon, krallık tacını giymeden önceki Yunanca ismiyle Arsikes olarak anılan hükümdar, erkek kardeşinin zorunlu katili, Kunaksa Savaşı'nın galibi, Ksenophon'un harika yapıtı *Anabasis* olaylarının tetikleyici-

si, kötü ruhlu bir entrikacı olarak anılan Parysatis'in vefalı ilk oğludur, ve kendisinin karısı Statiera da, Hoschander'in gayet esaslı bilimsel delillerle kanıtladığı gibi, güzeller güzeli Vashti'dir; bu kanıtlamayı da hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak kadar inandırıcı ve dengeli bir şekilde yapıyor ve öne sürdüklerini Hıristiyan Kitabı Mukaddes araştırmacıları kadar ılımlı tarih bilimi ve Rabbinik gelenek de inkâr etmiyor; gerçi bu son ikisi arasında fark var ama Rabbinik âlimler daha sert bir ifade kullansalar, eski ve yeni din arasındaki çatışmayı "Ester Kitabı"nın arka planının açıklaması için yeterli bir neden sayan Hoschander teorisinden daha sert bir ivmeyle ayrılsalar da uyum artık daha göze çarpıcı, çünkü örneğin eğer hikâye doğru ise, Vashti gerçekten kralın emrine itaat etmediyse, hikâyeye göre karısının günlerdir süren sefahat âlemine katılmasını, kralların ve hükümdarların yanına gelmesini isteyen ve imparatorluğunun erişilmezliğini karısının güzelliğiyle kanıtlamayı arzulayan Büyük Kral'ın huzuruna çıkmayı reddediyor; gelenekler uyarınca Büyük Kral'ın yedi günlük şenlikleriyle aynı zamanda zenanada kraliçe dairesinin kabul salonunda Pers Sarayı'nın önde gelen hanımları için en eski Pers gelenekleri gereğince düzenlemesi zorunlu olan şöleni terk etmiyor, katılmazlık edemeyeceği bu şölende sonuna kadar baştan aşağıya kapalı olarak oturuyor; eğer bunlar aynen böyle olmuşsa, doğruysa, öte yandan –Rabbiniklere göre– hayır böyle olmamış, ondan değilmiş yani, sebep Büyük Kraliçe'nin gururu değil bir hastalıkmış, Vashti'nin haftalardan beri Büyük Kral'dan sakladığı bir hastalık, İbrani ve Hıristiyan Kutsal Kitaplar boşuna anlatıyorlarmış, güya kulağına fısıldayıp durmuşlarmış hemen kadınlar şölenini terk edip Büyük Kral'ın huzuruna çıksın diye, hadımağaları Büyük Kraliçe'nin gözlerinde gördüklerinden korkup sinirli sinirli kralın isteğini tekrarlamışlar

çünkü o eşsiz güzellikte gözlerde gördükleri Kralın gerçekten de o pek eşine rastlanmayan, her türlü saray adabına ters düşen isteğini reddedeceği, başında sadece tacıyla, giysisiz olarak ve bütün güzelliğini teşhir ederek sefih sarhoşlara dönüşen erkekler âlemine gitmeyeceği imiş, boşuna ısrar etmişler, kulağına fısıldamışlar neden gitmesi gerektiğini, hafızalara bu imajı yerleştirmek için boşuna gayret etmişler, Vashti cüzamlıymış demişler bunu acımasızca ve beklenmedik bir kabalıkla iddia etmişler, hastalık gerçi henüz başlangıç aşamasındaymış ama, yüzü ve bütün vücudu çirkinleşmiş, onun için efendisinin huzuruna çıkmaya cesaret edememiş, sevgisini ve hayranlığını kaybetmekten korkmuş, Parysatis'in daha önceleri kulağına gelen de buymuş işte, olayların gelişmesinden hesaplaşma vaktinin geldiğini hemen hissetmiş; münasip bir zaman seçip Büyük Kral'a haber göndermiş, bu da alışılmamış ya da âdetlere aykırı bir şey değilmiş, uçurduğu haberde eğer o güzeller güzeli kraliçesini şimdi huzura çağırırsa isteğini reddeder çünkü böyle bir topluluk önüne çıkmayacak kadar gururludur diyormuş, günlerdir süren içki âleminde iyice gevşemiş, zaten durmadan hükümdar olma niteliğinden duyduğu şüpheyle boğuşan Artakserkses hemen hadımağalarına durumun doğurduğu mantıksal mantıksızlıkla emir vermiş, hemen gelsin, derhal bütün güzelliğiyle gelsin, yani üstünde hiçbir şey olmadan, sadece başında tacı – Parysatis çok sevinmiş buna, Vashti sonunun geldiğini anlamış, yaşadığı çöküntüden dolayı her nasihati dinleyen Artakserkses, söylenenlere uymuş çünkü Vashti haftalardan beri yaptığı gibi bu kez de onun yüzünü kızartır, isteğini reddederse o zaman imparatorluğun da son büyük kralı reddedeceği düşüncesi bir türlü aklından çıkmıyormuş; gerçi dumanlı, ağır işleyen, esrik beyniyle de biliyormuş bu yaptığıyla uçsuz bucaksız dünya-

da en çok sevdiğini neye mahkûm ettiğini ve Vashti'nin kaderinin –İbrani metin yorumcuları bu noktada seslerini alçaltıyorlar– Pers İmparatorluğu'nun kaderinin aynası olduğunu, Vashti yok olursa Pers İmparatorluğu'nun da sonsuza kadar yok olacağını.

Daha Madonna'nın ne olduğunu bile bilmezken Madonna resmi çizebiliyormuş, sadece çizimde değil hemen her şeyde olağanüstü yetenekliymiş, okumayı yazmayı, marangozluk işlerini, atölyedeki aletleri kullanmayı, pigmenti toz haline getirip karıştırmayı, çerçeveyi yaldızlamayı kimse öğretmediği halde biliyormuş, babası oğlunun gelişmesini dikkatle izliyor, hiçbir hareketini gözden kaçırmıyor, durmadan kucağına alıp seviyormuş, elbette küçük Filippino kucağa alınmaya razı olduğu sürece; nedense bu dönem çabucak geçip gitmiş, çocuk henüz altı yaşındayken kendisine dokunulmasından hoşlanmadığını belli etmeye başlamış, kucaklanmayı istemiyor hatta açıkçası nefret ediyormuş, oysa çok özel bir sevgi görüyormuş hem baba evinde hem atölyede, hem ailesinden hem çıraklardan ve sık sık değişen öğrenciler ordusundan, hatta ünlü ustayla görüşmeye gelen müşteriler bile hiç ihmal etmezlermiş ne güzel çocuk diye övmeyi ve ustanın iftiharla gösterdiği bir resme hayran kalmayı (gerçi pek inanmazlarmış resimleri o bücürün yapmış olabileceğine) yani sevgi dolu bir ortamda büyümüş, buna rağmen uzun süre anne ve babasının endişeleri dağılmamış, zira dünyaya geldiği andan itibaren günahla dünyaya getirilenin lanetlenmiş bir hayat yaşayacağını düşünmek gerçekten endişe vericiymiş, çocuk ana rahmine düştüğünde babanın Santa Margherita Manastırı'nda Karmelit mezhebinden bir keşiş, annenin ise, daha da utanç verici, aynı manastırda rahibe olduğunu düşünürsek, yani hakikaten günahları çok büyükmüş, Floransa'da

aylarca enine boyuna konuşulan bu rezaletin failleri, aslında sıradan bir günah da olsa, daha uzun zaman hatta ta cehenneme gidinceye kadar günahkâr damgasıyla kalırlarmış eğer Filippo Lippi'nin tüm İtalya'da tanınan olağanüstü dehası Medici'lerin de baskısıyla Papa II. Pius'u af çıkarmaya mecbur etmeseymiş, II. Pius meseleyi, onları manastır yeminlerinden affederek çözmüş, ama sadece onları kurtarabilmiş çocuğa yardım edememiş, küçük Filippino vurulan damgadan arınamamış, babası bu yüzden onu sevgiye, tutku derecesinde sevgiye boğsa da çocuk büyüyünce ne olacak endişesinden bir türlü kurtulamıyormuş, bu endişesi yıllar boyunca sürmüş, ta ki gün gelip Filippino onun için endişelenmeye gerek olmadığını, kendi ayakları üzerinde durmaya muktedir olduğunu, doğumundaki ayıbı yeteneğiyle telafi edeceğini gösterinceye kadar; eşsiz bir ruhsal zihinsel hassasiyete sahipmiş, her şeyi etrafındakileri hayretten hayrete düşürecek kadar kolay öğreniyormuş, belliymiş ileride babası gibi büyük bir adam olacağı, oysa kimseden bir şey öğrenmiyormuş, babasının olsun başka birinin olsun bir şey öğretmeye kalkışmasına tahammülü yokmuş; sadece sürekli dikkat ediyormuş, atölyede, evde, sokakta, bir şey söylemeden dikkat ediyor ve soruyormuş; babası resim çizerken o da eline bir tahtayla bir kömür parçası geçirip babasının bütün hareketlerini tam tamına izlemeye başlamış, babasının çizginin kavisini kömürle nasıl yaptığına dikkat ediyor, kendi çiziminde de kavis şaşılacak kadar aynı oluyormuş, bu yalnız resimde değil her şeyde böyleymiş, çocuk her şeye yoğun bir şekilde dikkat ediyormuş; saatler boyunca Prato'lu demircinin yanında durup atları nasıl nalladığını yerinden kımıldamadan seyredermiş, saatler boyunca dere kenarında oturup suyun nasıl dalgalandığını, ışık dalgalara vurduğunda ne olduğunu izlermiş; sözün kısası altıncı

yaşını doldurduğunda annesi babası artık endişelerinden kurtulmuşlar, baba günah işlediğini biliyormuş ama kaderindeki o derin aşkın meyvesini Tanrı'nın koruduğundan da emin olmuş, oğlunu gittiği her yere götürmeye başlamış, bu arada Katedral inşaatında çalıştığı Spoleto'ya da; çocuk orada inşaat işlerinde yazıcılara yardım etmeye başlamış çünkü bu işe de aklı eriyormuş, ne kadar becerikli olduğunu her yerde ve her şeyde gösteriyormuş, ayrıca hassasiyetiyle, sevimliliğiyle herkesin gönlünü kazanıyormuş; ne var ki annesiyle babası bu sefer de başka türden bir endişeye kapılmışlar, çocuğun sağlığı yerinde olmadığı halde durmadan rüzgârda, cereyanda kalıyormuş, gerektiği gibi giydiremiyorlarmış onu; örneğin bademcikleri iltihaplanmış, günlerce yatmış, yani sağlığıyla sorunu varmış, durmadan söylüyorlarmış kendine dikkat etmesini; 1469 yılında babası ölüm döşeğinde yatarken, Katedral'de başlamış olduğu Bakire Meryem freskini tamamlamayı ona bıraktığı zaman bile oğlunu bu konuda uyarmayı ihmal etmemiş; çalışırken iyi giyinsin, Katedral çok soğuk, sakın çalışırken soğuk su içmesin; Filippino hep söz verir ama sözünü tutmazmış, zaten dikkat etse de pek fark etmiyormuş çünkü sağlığını düşünüp soğuk kış günlerinde sıkı giyinse de atölyede ufacık bir havalandırma bile hastalanıp günlerce yatağa düşmesine yetiyormuş; etrafındakiler, ne yapsa hastalıktan kurtulamayacak, yok çaresi diyorlarmış, hatta babasının atölyesinde birlikte çıraklık yaptığı kendinden yaşlı Battigello bile, hani ileride Floransa'da kendi atölyesini açınca Filippino da peşinden gitmişti –haksız yere, alay niyetine bu ismi alan Battigello, zira aslında bu isim şişman olan ağabeyi, tefecide çalışan Giovanni içinmiş–, yani tek sözle o, yani Battigello bile, hani çok kısa bir zaman dilimi içinde Floransa'nın ve hatta İtalya'nın en büyük ressamı olan, o Battigello bile uyarmış Filippino'yu

kendine dikkat etmezse gelecek ilk salgın alır götürür, sonu gelir diye, ama Filippino'nun elinden gelen bir şey yokmuş, kaderi buymuş; kim bilir belki de bedeli buymuş daha başından beri babasının dediği gibi zihinsel olarak da o kadar hassas olmasının, çünkü onu kendi yaşıtlarından en fazla ayıran da onlar dışarıda oyun oynarken Filippino'nun evde oturup okumasıymış, Battigello'nun eline tutuşturduğu her şeyi okuyormuş, Battigello da her şeyi veriyormuş eline ve çok defa on bir-on iki yaşlarında bir çocuğun eline verilmeyecek eserleri de, örneğin Ficino, Pico della Mirandola, Angolo Poliziano' nun eserlerini de vermiş; Filippino belki de anlamıyormuş yazılanları, nasıl anlasın ki, ama okuduklarından etkilenmiş ve kendini düşünmeye kaptırmış, daha o zaman atölyenin penceresinin altında bir köşeye çekilir elinde kitap olmasa bile saatler boyu düşünürmüş, on dört yaşını doldurunca hissetme, duygu yeteneği bizzat Battigello'nun bile takdirini kazanmış, daha sonraları Battigello isminin Botticelli olduğu ve genç ustanın bütün Floransa'da bu isimle hayranlıkla anılmaya başladığı sıralar bir gün Filippino'ya onu çırak saymadığını, zaten hiçbir zaman çırak addetmediğini söylemiş ve Filippino'nun da kendisini atölyede ortak kabul etmesini, zaten uzun zamandır, belki de Battigello'nun atölyesine girdiği ve onunla çalışmaya başladığı andan beri böyle olduğunu söylemiş; pigment ufalamak, mangal kömürü yapmak, tutkal kaynatmak ve bunun gibi daha birçok iş için daima bir-iki yardımcı bulunur demiş Battigello, ama ona öyle bir ödevler veriyormuş ki: hadi bakalım demiş, şuradaki Meryem'i görüyorsun, şimdi kucağına bir Çocuk oturt iki de melek çiz tamam mı? – tamam, demiş Filippino ve resme öyle bir Çocuk ve öyle iki melek yapmış ki kimse bunları yapan Battigello değil diyemezmiş, Filippino'nun eğer bir şeye dikkat ederse inanıl-

maz bir duyma, hissetme yeteneği varmış ve Filippino'nun babasının resim dünyasının dışında en çok dikkat ettiği şey de Battigello resim yaparken elinin nasıl hareket ettiği, onun düşünceleri, onun renkleri, onun resimleri, onun konuları, figürleri, fonları imiş; artık ne zaman isterse ne tür olursa olsun Battigello resmi yapabiliyormuş öyle ki bizzat Battigello, özellikle de Esnaf Loncası'nın yeni ustası kendisinden yedi esas faziletten biri konulu sembolik bir resim yapmasını istediği ve bu iş tüm zamanını aldığı vakit Filippino'ya fazla önemli olmayan her türlü işi atölyede tek başına, başından sonuna kadar kendi eliyle yapması vazifesini vermiş; ve işte böylece iki forziera, Ester'in hikâyesinin tasviri Filippino'ya kalmış; konunun işlenme tarzını Battigello'yla konuştuktan sonra sipariş verenleri fazlasıyla memnun ederek söz verdiği tarihe hatta tarihten bir gün öncesine yetiştirmiş; aslında ne Battigello'nun ne diğer Floransalı ressamların, hatta Filippino'nun da söz verilen tarihi tuttukları pek olmazmış ama bu sefer söz konusu bir düğün hediyesi olduğu için gecikme mümkün değilmiş; ayrıca atölye için bu türden ilk ciddi iş olan sipariş de olağanüstü heyecanlandırmış Filippino'yu, geceyi gündüze katarak çalışmış o kadar ki iki büyük panoyu iki ay içinde bitirmiş bile, yan resimlerden ikincisini yaparken Sangallo Usta sandıkları tamamlamış Antonio da kuyumculuk işlerini; Battigello pek memnun kalmış, Filippino'nun maharetli ellerini övmüş ve incelik göstererek resimlerin Battigello'nun elinden çıkmış gibi göründüğü söylememiş ama Filippino'yu da aldatmak öyle kolay değilmiş, nitekim yılın son ayının başı gelip de geriye sadece bir yan panelin resmi ve yerine yerleştirilmesi kalınca bu resmi Battigello tarzında değil kendi tasarladığı gibi yapmaya karar vermiş; şöyle ki, sandığın yan kenarlarından biri olan "Ester'in Susa Sarayı'na gelişi"nde o zamana kadar uygu-

lanan tarzı izlemiş, yani eserin dengesini bozmamış ama resimde kraliçe Vashti'yi kendi düşündüğü ve istediği gibi tasvir etmiş; Filippino'ya göre bu sürgün aşağılanmayı, adaletsizliği, insani çöküşü tasvir ediyorsa Kraliçe Vashti bu aşağılanmada, bu adaletsizlikte, bu insani çöküşte de olağanüstü güzelliğini kaybedemez, çünkü aşağılanmayı, adaletsizliği ve çöküşü en iyi ifade edebilecek olan derin bir güzelliktir –işte bu, şimdiye kadar Battigello'da gördüğünden başkaymış o kadar başka ki siparişi veren aile reisi, kalabalık ailesi ve taşımak için kiraladıkları bir arabayla yılın son gününden bir gün önce iki forziera'yı almak için geldiği zaman, ödeme yapılırken orada olması gereken Battigello da onlardan birkaç saat önce atölyeye gelmiş ve beklerlerken en son yapılan yan panoya bir kez, son bir kez uzun uzun, dikkatle bakmış; Filippino onun panoya ilk defa baktığı zaman sustuğu gibi bu sefer de sustuğunu fark etmiş, neden sonra üzgün, son derece üzgün bir ifadeyle yüzüne bakmış ve sanki artık ona, ortağına söylemiyormuş gibi başka tarafa bakarak o kadifemsi, yumuşacık, sevecen sesiyle keşke ben de birisinde bu güzelliği bulabilsem Filippino, demiş, keşke ben de bir gün bulabilsem.

La regina Vashti lascia il palazzo reale adını vermişler resme yani *Kraliçe Vashti Krallık Sarayını Terk Ediyor* oysa aslında ismi yokmuş tablonun, daha önceleri forziera'ların teslimi sırasında ne kadar memnun kaldıkları her hareketlerinden belli olan aile üyelerine Filippino'nun ahşap işleri ve gerçekten harikulade olan kakmacılık, kuyumculuk işlerini gösterirken resimden resme sahneden sahneye ilerleyerek yan tablolarda hangi resmin hangi sahneyi tasvir ettiğini anlatırken andığı ismi saymazsak ve de bizzat aile reisinin sonraları düğünün muhteşem ortamında genç çift Sara'ya ve Guidon'a he-

diye edilen iki çeyiz sandığının yan taraflarındaki resimlerin İbrani geleneğine göre Ester'in hikâyesinin tasviri olduğunu ve bunun da –yaşlı aile reisinin fikrine göre– evlilikte sadakatin ve Purim'in derin anlamına ışık tuttuğunu ve anısını hafızalarda yaşattığını anlatırken resmi andığı ismi resme verilen isim diye düşünmezsek, ama elbette bu tesadüfi adlandırmalar isim olarak nitelendirilmez zaten isim vermenin bir anlamı da kalmamış, zira ilerleyen zamanlarda iki forziera'yı gittiği her yerde ne ise o olarak görmüşler, gayet güzel resimlendirilmiş çeyiz sandıkları, içlerinde sadece para ve mücevher saklandığı dönem gelince o zaman da iki eski kasa olmuşlar – sahiplerinden birinin Ferrarili bir kumaş tüccarının karısının ifade ettiği gibi: "çok güzel yapılmış resimlerle süslüler"; ancak sandıklar iyice eskiyip bakır süslemeleri teker teker satıp paraya çevirmek için söktükleri zaman isme gerek duyulmuş, tabii sadece süsleri değil resimleri de, aradan geçen zamanın ve quattrocento'ya duyulan pek de sübjektif sayılmayacak hayranlığın fiyatlarını göklere çıkardığı resimleri, sözün kısası resimler resim olarak müstakil hayatlarını yaşamaya başladıklarında, yani Torrigiani'den sonra hemen o zaman, hemen o dakika, o an herkese bir isim gerekiyor; Musée Condé için Chantilly'ye olduğu gibi, ve Lichtenstein koleksiyonu için Vaduz'a, bir tane de Paris'e, ama hepsinden önce de Horne Vakfı için Floransa'ya, özellikle oraya, çünkü bununla yani isimle de resmin konusunu saptama işinin kapandığını ifade etmek istiyorlar, o andan itibaren Vashti'yi tasvir eden tablonun ismi tartışma götürmez bir şekilde *Kraliçe Vashti Krallık Sarayını Terk Ediyor* olacaktır, nokta; nitekim Paris'e Grande Palais'ye Botticelli sergisinin bir parçası olarak da bu isimle gidiyor ve birçokları için unutulamayacak bir anı olarak kalıyor; gerçi Horne Vakfı uzmanına göre resmi biçimsiz bir yere koymuşlar ama

dikkatli bir göz, bir kapının yanına sıkıştırılmış da olsa, orada Boticelli'nin yanındaki dehayı, yani Filippino Lippi'yi görüyor; değeri hakkıyla anlaşılmayan, dâhiyane, huzursuz, kopacak gibi gergin, öfkeli, erken barok genç Lippi'yi ve acı içinde kıvranan Vashti'yi; o esrarengiz dünyaya, resmin başlıca figürünün bir zamanlar geldiği dünyadan çok daha esrarengiz dünyaya giriyor Vashti, acılı, mahzun, perişan bir figür; krallık sarayından, yok hayır daha çok müstahkem mevkiye benzeyen kalenin Kuzey Kapısı'ndan çıkıyor, hiçbir yere gitmeyen bir terasta buluyor kendisini, orada bir an tereddüt ediyor, güzelliği ve acısı, harikuladeliği ve terk edilmişliği önüne serilen manzaraya soruyor sanki, acaba şimdi bu çorak çölde ona, bu insan suretindeki büyüleyici varlığa, bu haşmete, bu harikuladeliğe, bu muhteşem kraliçeye ne yapacaklar – ama sadece soruyor, cevaba ihtiyacı yok, bütün Susa suskun, herkes biliyor şimdi sarayın önünde ne olacağını çünkü başlayacak olan sürgün değil, o sadece Marduk geleneklerine göre hükmün başlangıcıydı, Vashti'nin arkasında Mısır'dan getirilmiş çam yarması bir cellat beliriyor onu kavramak ve sarayda yeri belirlenmiş avluya sürüklemek, orada efsanenin kumuna gömerek boğmak için, pençe gibi kuvvetli sağ eliyle bembeyaz narin boynunu sıkmak için, bembeyaz narin boyun kırılıncaya kadar ve çırpınan bacakları ölüm dansına son verinceye ve gövde kendini teslim edip yere serilinceye kadar.

3

Bir Buda'nın Korunması

Efendimiz İsa Mesih'e şan olsun

Inazawa her şeyi bilir ama Inazawa tam bir sanayi şehridir, turistlerin bile ziyaret etmediği bir manastırı olmasının hiçbir önemi yoktur, nitekim bu sabah kapılarının kapanacağı daha doğrusu açılmayacağı da umurunda değil, zira Buda heykellerinden birine veda etmek için rahipler gizli bir ayin yapacakmış; eyaletteki kültür mirasını korumakla görevli komisyonun kanaatine göre olağanüstü değerli fakat geçen yüzyıllar boyunca adamakıllı hasara uğrayan heykelin restorasyonu, başrahibin ve beş tane Rinza ana tapınağı yönetiminin kararına göre, daha fazla ertelenemezmiş; oldukça dışa kapalı yaşayan Zen manastırında olup bitenler Inazawa'yı hiç ilgilendirmiyor, hiç mi hiç, tek ilgilendiren şey gösterişli olaylar, örneğin her yıl yapılan Hadaka Masturi, her yıl şubat ayında üstlerinde tek bir fundoşi yani ayıp-örter olan çırılçıplak erkeklerin Çıplak Erkek'in peşinden sarhoş naraları atarak koşmaları; günümüzde içi tamamen boşalan geleneğe göre şehrin Kötülük'ten kurtulması için ellerini ona değdirmeleri gerekiyormuş; evet bu ilgilendiriyor işte, şehre gereken bu Şinto maskaralığı, bu eğlence, sadece görmek

için akın akın gelen turistlerin değil Tokyo NHK televizyonunun da önem verdiği ve bazen kalabalıkta geçen kimi sahneleri dakikalar boyunca naklen verdiği bir hadise; önemsiz bir Rinza tapınağının özellikle de Zengen-ji'nin Inazawa'lıların hayal güçlerini harekete geçirdiği yok, tabii eğer hayal güçleri kalmışsa, zira aslında beyinler de endüstrinin renksizliğine alışmış, hayat burada monoton, hayat hakkında tasavvur edilen de öyle – özellik de şu Zengen-ji; hadi canım o da buradaki diğer her şey gibi gri ve cansız, tekstil fabrikalarında olsun, makine imal bantlarında olsun insanlar onu hiç umursamıyorlar ve bu böyle devam edip gidiyor; genel bir ilgisizlik her yere hâkim, hatta son haftanın olayları bile en ufak bir merak olsun uyandırmadı, oysa Manastır'ın içinde heyecan iyice artmış durumda, Hadaka Matsuri'nin dışında kalan rahipler nihayet monoton günlerin sonu geliyor diye geçiriyorlar akıllarından, nihayet haftaların, ayların hatta belki de yılların olağanüstü değişikliği birdenbire gerçekleşecek; gerçekten de içeriden bakınca olağanüstü ve birdenbire denebilir; onarım masraflarını karşılayacak parayı sağlamanın zorluğu, nakliyatın organize edilmesinin karmaşıklığı ve bir tapınağın başlıca kutsal nesnesinin yerinden oynatılmasından *pek hoşlanılmaması* nedeniyle restorasyonu uzun zaman ertelenen Amida heykelini Zengen-ji eyalet komisyonu tarafından düzenlenen bir belgeyle alıp götürecekler, manastır yönetimi ve uzmanlar tarafından çok daha büyük değer verilen, yani asıl değeri biçileni fersah fersah aşan bir hazinenin öylesine alınıp götürülmesi gerçekten olağanüstü bir olay sayılır; gerçi en bilge olanlar da severek vermemişler bu kararı, bu belli oluyor, hatta kimileri yaz ve kış ango'su arasında münasip bir zaman arayarak, nakliyat gününü belirlemeyi açıktan açığa geciktirmişler; o kadar ender oluyormuş ki böyle şeyler, şaşkın şaşkın sallamışlar kafalarını, örne-

ğin burada Aichi Vilayeti'ndeki manastırlarda kimse böyle bir şey hatırlamıyor; gerçekten de görmüş geçirmiş başrahip ve en saygın rahipler bile izlenmesi gereken ritüelin nasıl olması gerektiğini bir süre bilememişler; kısacası bu yönetici otoritelerin bile böyle durumlarda yapılacak ayinlerde izlenecek ritüel kurallarını öğrenmeleri aylarca sürmüş; şurasını da kabul etmek gerek, bu işin zor ve ayrıntılara dikkat gerektiren bir vazife olacağına hazırlıklı imişler ama bu kadar tüketici, yorucu ve karmaşık bir şey olacağını, üstelik baştan aşağıya her şeyin en muntazam bir şekilde cereyan edebilmesi için alıştırma yapmak hem de cemaatin tüm üyelerine alıştırma yaptırmak, en ufak teferruatına kadar her şeyi izah etmek gerekeceğini hesap edememişler; hiyerarşide daha alt seviyede olanların neyin neyi izleyeceğini, kimin ne zaman nasıl ve ne yapacağını, yani hepsinin esasının ne olduğunu öğrenmeleri gerekiyormuş, sonuçta ritüelin çeşitli kısımlarının derin anlamıyla meşgul olmanın bir anlamı olmadığında karar kılmışlar; başrahip tapınağın idari işler yöneticisine sutraları, mantraları hakkıyla eksiksiz söylesinler, çalgıcılar neyi ne zaman vuracaklarını ve susturacaklarını bilsinler yeter demiş, herkes ritüelin yapısını anlasın, her bir unsurunu eksiksiz yerine getirebilsin bol bol yeter demiş başrahip, sıfır numara tıraşlı kafasını kaşımış, hatta çok bile demiş, zira belirlenen tarih yaklaşıyormuş ve başrahip çok iyi biliyormuş en zor olanın her şeyin kusursuz geçmesi, kimsenin hata yapmaması olduğunu; kimse ama kimse karıştırmasın ne zaman gelmesi ne zaman gitmesi gerektiğini ne zaman secdeye varacağını ne zaman ayağa kalkacağını, ilahiyi söylemeye ne zaman başlayıp ne zaman bitireceğini; en zoru da bu işte diye kaşımış hâlâ kaşınan kafasını canı sıkkın başrahip, çok görüp çok bildiği için de her şeyin yolunda gitmeyeceğini, mükemmel olmayacağını biliyormuş, çünkü hep yanılan

olurmuş, ayağa geç kalkan ya da geç diz çöken hatta kendisi bile bazen şaşırırmış, kâh gereğinden yavaş kâh gereğinden çabuk başlar, kâh bir anlığına da olsa tereddüde düşermiş; şimdi nasıldı, sola mı, yoksa sağ tarafa mı? – belirlenen günün gecesi geldiğinde of demiş başrahip of ki of, Bijutsu-in yani Ulusal Hazineler Ahşap Heykel Restorasyon Kurumu'nun nakliyat işine tahsis edilen özel kamyonu Kyoto'dan gelip, şoförü heykelin ölçülerini aldıktan ve heykelin taşınması için gereken büyük sandık, önceden temin edilmiş Çin kavağından yapıldıktan sonra misafirhanelerden birinde horlarken, of ki of demiş başrahip kabak kafasını sinirli sinirli kaşıyarak, şimdi ne olacak, bize düşen vazifeyi nasıl yerine getireceğiz, sonra yine de kendini teskin edebilmiş, huzursuzluğunu o gün tam anlamıyla gideremediyse de ertesi gün sabahın dördünde büyük çan okane'nin sesleriyle yatağından kalkıp çabucak elini yüzünü yıkadığında artık ne huzursuzluğu kalmış ne de heyecanı, sadece yapılması gerekenlerin yapılması mecburiyeti, sadece önünde duran işleri sırasıyla gerçekleştirme yükümlülüğü, önce birincisini sonra ikincisini ve bu hale geldiğinde artık düşünmeye de vakti kalmamış nasıl oldu da bir yuşoku yani tapınağın başrahibi olmasına rağmen –hatta sadece sıradan bir Zen rahibi bile olsa– nasıl oldu da son haftalarda ve günlerde bu kadar huzursuzlandı ve heyecanlandı; oysa şimdi artık her şey başlayınca bundan sonra atacağı adımdan başka hiçbir şeye dikkat edemiyor, önce biri, sonra diğeri, diğerleri ve doğru olanı da bu; gün başlarken neredeyse aynı anda bütün emirleri vermesi gerek, kapıları kapatsınlar daha doğrusu kapıları açmasınlar, günlük olayların kaydedildiği kiku tabelasını kontrol etsinler her şey yazılı mı, mutfakta çalışmalar başladı mı, peki ya kamyonun yanındaki paketlemeye ayrılan yerde, başlarında jikijitsu olmak üzere rahipler zendo'ya doğru yola çıktılar mı, çalgıcılar-

dan son defa soruldu mu neyin neden sonra geleceğini tam olarak biliyorlar mı, bütün bunları aynı zamanda hem talimat olarak vermesi ve hem de denetlemesi gerekiyor; her şeyden önce de kapıların kapandığını, daha doğrusu açılmadığını kendi gözleriyle görerek bundan emin olmak istiyor; yani en önce Sanmon'a, ana kapıya gidecek, sonra teker teker diğerlerine, tam kapandıklarından emin olmak için eliyle itecek, ancak o zaman emin oluyor, o zaman inanıyor evet, manastır kapandı, saat dört buçuğu biraz geçmiş, beşe çeyrek kala olmalı ve işte manastır hermetik olarak kapalı, içeri girmek de dışarı çıkmak da imkânsız diyor kendi kendine başrahip ve tapınak mahallinde herkes gayet iyi biliyor içeride kalabilenlerin ve içeride kalması gerekenlerin kimler olduğunu, gizli olayları dışarıdan izlemeye çalışanlar da anlıyor bunu; kapıların önünde durup kulak kabartanlar ve içeride geçenleri anlamaya çalışanlar da yok değil, sivil dindar kişilerden ya da uyku tutmayan yaşlılardan oluşan küçük gruplar dört ana yöndeki kapıların önünde birikmiş; o derece meraklılar ki sabahın köründe kalkıp buralara gelmeye üşenmemişler, öyle ya şimdiye kadar böyle bir şeyin olduğu vaki değil, kapıları açacaklarına kapıyorlar daha doğrusu kapalı tutuyorlar, diye söylenip duruyorlar kapıların önünde ve oradan ayrılmaya kesinlikle niyetleri yok; dışarıya sızan seslerden bir şeyler çıkarmaya, anlamaya çalışıyorlar, acaba ne oluyor içeride, ama duysalar da duyduklarından pek bir şey çıkaramıyorlar, çünkü uzaktan, içeriden gelen bir ses, örneğin zendo'da mokugyo ve ahşap vurmalı çalgılar ritmiyle söyledikleri sutralar, sonra ayaklarını sürüyerek muhtemelen Buda Salonu hondo'ya giden rahiplerin ayakkabılarından çıkan sesler, bunların hepsi bütün kapılarda birbirinin benzeri; gerçi bu sesleri duyuyorlar ve bunların Buda Salonu'ndan geldiğinde görüş birliğine varıyorlar; evet istikamet olsa olsa

Amida Buda'nın bulunduğu Büyük Salon olabilir; yine de yapılan dinî merasimin ne olduğu hakkında hiçbir şey öğrenmelerine imkân yok, gerçekten de imkân yok çünkü dışarıdan kulak verenler tam da mekân konusunda yanılıyorlar; zira manastırdaki tüm cemaat zendo'da söylenen sutralardan sonra Buda'nın Büyük Salon'una doğru gitmedi tam tersine oradan, Buda Salonu'ndan mümkün olduğunca uzaklara doğru, konakladıkları yere doğru uzaklaşmaya başladı, oraya kapanıp beklemek için, çünkü gizli ayin töreninin gerçekten gizli olan başlangıcında juşoku, iki yaşlı roşi ve jikijitsu'dan ve de özellikle bu münasebetle seçilmiş üç jokei yani Buda Salonu çalgılarını çalan yardımcı rahipten başka kimse olamıyor, sadece onlar yedi kişi, böylece sadece dışarıdaki meraklılar değil, manastırın sakinleri de arada bir uzaklardan gelen keisu, rin ya da mogugyo seslerini duysalar da, arada bir kulaklarına bir sutranın tanıdık melodisi gelse de dinî ayinin gerçekten gizli olan kısmı hakkında en ufak bir fikirleri yok, olmayacak da, en ufak bir fikirleri olamaz da; çünkü hakken-kuyo ayini ancak sahiden de gizli olarak geçen başlangıcından sonra onlara açılacak, sadece o zaman ayine katılabilecekler ve o zaman da bütün içtenlikleri ve varlıklarıyla katılmaları mecburi, o zaman gelince konaklama yerlerinde yeniden toplanıyorlar ve aynı istikamete, hondo'ya doğru yürümeye başlıyorlar, işte o zaman sürüdükleri ayaklarından çıkan sesler gerçekten de büyük davul denşo'nun ritmiyle hondo'ya doğru yürüdükleri anlamına geliyor, nihayet Buda'nın oturduğu Büyük Salon'a geldikleri ve onlar, yani rahipler, Zengen-ji sakinleri Buda'nın ışını sonsuz olan bakışları önünde yerlerini aldıkları vakit gerçekten bir şey oluyor – geri döndürülmesi mümkün olmayan bir şey.

Evet bir şey oldu Buda'ya, bunu Büyük Salon'da, Lo-

tus Taht'ın karşısında yerlerini aldıkları an hemen hissediyorlar ama o sonsuzca yayılan bakışların *artık orada olmadığı* akıllarının ucundan bile geçmiyor, böyle bir şeyi hiç düşünmüyorlar, zaten düşünemezler de çünkü ona bakmaya cesaret bile edemiyorlar; başlar öne eğilmiş, herkes önündekinin ayağına basmamaya, sırada yürürken aniden duran birine çarpmamaya, salonda yerini almaya çalışmanın yarattığı hengâmede tam gerektiği an durabilmeye odaklanmış; başlar hâlâ öne eğik, her bir hareket olabildiğince sessiz, manastırda buna alışılmış zaten, hele şimdi ses çıkarmadan vaziyetini nasıl değiştirebileceğini hepsi daha iyi biliyor, nasıl kalkıp nasıl secde edeceğini, ne zaman ileri geri adım atacağını, nasıl gerektiği zaman oturup gerektiği zaman kalkacağını, nasıl yürüyeceğini de; ve bu itaatkâr davranışları her zaman olduğu gibi şimdi de sadece bu hareketlerle sınırlı değil, soru sormamalarını kendi kendilerine olsun sormamalarını da kapsıyor, daha önce bir şey olduğunu düşünseler bile ne olduğunu asla sormayacaklar, içlerinden bile sormayacaklar, olsa olsa manastıra yeni gelmiş, henüz kemale ermemiş deşi'ler yapar bunu, örneğin eğer hakken-kuyo'nun en derin özü, yani Buda'nın gözlerinden yayılan Işık'ın geçici olarak alınması, başka yere götürülmesi, taşınması gizli ayinle gerçekleştiyse –nitekim bunu önceden yapılan bilgilendirme sırasında onlara açıklamış, onlar konakladıkları yerde beklerlerken bunun yapılacağını, Kutsal Heykel'in yerinden oynatılabilmesinin ancak bu gizli ayinle mümkün olduğunu söylemişlerdi–, o halde şimdi yapılan bu törenin anlamı ne, ya da çocuk diliyle söylersek bu hokus pokusa ne gerek var; şimdi hepsi, bütün Zengen-ji ne demeye hondo'da toplandı, evet tapınaktaki çömezler bu soruyu sordular kendilerine ama sonra nasıl olduysa o genel sessizlik ve huşu havasında soru onların içinde de söndü, hakken-kuyo'nun onlara açık olan kısmına dahil

olabilmenin, bu merasime katılabilmenin ne kadar yüceltici olduğunun bilinci diğerlerine olduğu gibi onların da küçük ruhlarına yetti, – seher vakti kapıların önünde birikmiş cahil meraklılar takımı bunu hiç mi hiç anlayamaz, onlar sadece durmuş, dışarıya sızan sesleri dinliyorlar, biri yüksek sesle duyduklarını çok bilmişçesine diğerlerine anlatıyor, şimdi buhur yakma ilahisi Amida-kyo, şimdi yakarma, şimdi de Üçlü Yemin, şimdi Zengen-ji Bodhisattva'larının selamlanışı, şimdi de Sangharana Duası; tamam tamam kes artık diyorlar diğerleri, anladık siz çok iyi biliyorsunuz içeride olup bitenleri, bu kadarı yetti bize, o zamana kadar konuşan, alay edercesine söylenen bu sözlere alınıp susuyor, artık sadece büyük davul ve rin, sonra keisu, gong ve mokugyo'nun sesi duyuluyor, hâlâ aydınlanmıyor ortalık, orada durup bekleyenler, içeriden gelen seslere kulak kabartanlar hâlâ karanlıktalar, hepsi sabırlı, bir şey bekleyen ama ne beklediğini tam olarak bilmeyenler gibi, aralarından bazıları, evleri yakında olanlar sıcak bir çay içmek için bir süreliğine ayrılıyor; martın ortasında sabahın bu saatleri serin oluyor, aslında daha sıcak olurdu mart ama o yıl nedense bahar her zamankinden daha zor geliyor, sadece manolya ağaçlarının kocaman toz pembe çiçeklerinin tomurcukları patladı, kışın artık geri gelmeyecek şekilde bittiğini ispatlarcasına, kapıların önünde bekleyenler arasından ayrılıp bir-iki yudum çay içmeye gidenler geri dönüyorlar ama değişen hiçbir şey yok, duyulabilen hâlâ sutralardan tek tük dizeler, sonra onlar da duyulmuyor, artık tam bir sessizlik var, uzun, kıpırtısız bir sessizlik; dışarıdakiler sessizlik boyunca yeni bir ses yeni bir kıpırtı duymak için bekliyorlar ama boşuna, şimdi artık dışarıdakiler duymuyorlar içeridekilerin hondo'da Amida Buda'ya doğru döndüğünü, sonra bir kere secdeye varıp kalktıklarını; sonra bir kere daha secde edip kalkıyorlar, bir üçüncü kez de secde ve

yine kalkıyorlar, böylece bitiyor merasim, hakken-kuyo tamamlandı, heykel artık lotus tahtından indirilebilir ama bu hemen yapılmıyor, önce rahiplerin mekândan ayrılması gerek, sadece o zaman, ancak sonuncusu da avluya çıktığı zaman ve yemek vakti geldi işareti üzerine hepsi jikido'ya doğru yollandığı, içeride sadece başrahip, iki roşi ve jikijitsu ve önceden seçilmiş dört tane genç jokei kaldığı zaman juşoku'nun işaret ettiği gençler hemen oraya gidiyorlar, üç defa eğildikten sonra Amida'yı dört yanından dikkatlice tutarak lotus tahtından kaldırıyorlar, ağırlığın altında ufak adımlar atarak olağanüstü dikkat ve itinayla hondo'dan çıkarıp kamyonun yanındaki önceden belirlenen yere götürüyorlar ve o andan itibaren her şey hızla cereyan ediyor, evvelce hazırlanan Çin kavağından sandığın dibi silika jeliyle kaplanıyor, heykeli asitsiz kâğıtla ve bezle ve nemi emen kalın tülbentle sıkı sıkı sarıyorlar, açılmayacak bir şekilde tespit ediyorlar, sonra Buda'yı yavaşça sandığa yerleştiriyorlar, ondan sonra sandıkla heykel arasında kalan boşluğu şimdiye kadarkinden çok daha büyük bir itinayla doldurup takviye ediyorlar; jikido'da sabah kahvaltısı sona erdiğinde Zengen-ji Amida Buda ustaca sabitleştirilmiş olarak özel nakliyat kamyonuna yerleştirildi bile, bundan sonra geriye sadece şoföre Kyoto'ya hareket etme işaretini vermek kalıyor ve sonra da hondo'ya gidip Buda'dan boş kalan yeri turuncu, nakışlı bir ipek örtüyle kapamak, sadece bu kadar, böylece başrahip en azından kendi kendine hakken-kuyo yapıldı, olaysız tamamlandı diyebiliyor; bundan sonra artık bekleyiş başlıyor, Buda'nın yenilenmiş olarak geri dönmesi için on bir-on iki ay kadar beklemek, üst tarafı şoförün işi, nitekim şimdi şoför Zengen-ji Batı Kapısı'ndaki meraklı kalabalığın arasından kamyonu dikkatle sürerek şehirden çıkaracak olan caddeye varıyor, biraz sonra da İçinomiya'ya götürecek olan karayoluna, oradan

da Meişin Otoyolu'na; aslında kendini en güvende hissettiği yol orası, Kyoto'ya doğru otobanda giderken kamyonu süren sanki kendisi değilmiş de yüce bir kuvvetmiş gibi hissediyor, Meişin'in sayısız araçtan oluşan dehşetli araba selinde kendini güvende duyuyor, hatta burada tek yöne doğru akan o yoğun, çılgın trafikte değerli yükünü en emin yerde hissediyor; aslında endişelenmesine mahal yok, böyle bir yükü bir yerden bir yere ilk defa nakletmiyor, işi bu, acemisi değil işinin, belki yüzlerce defa kapalı platformda olağanüstü milli değerlerle böyle yollar tepti ama yine de, her defa olduğu gibi bu defa da kilometre taşlarını biraz heyecan duyarak, daha doğrusu hoş bir gerginlik içinde geride bırakıyor; biliyor, tecrübeyle biliyor bu hissin Kyoto'da emaneti teslim aldıkları zaman biteceğini; iyi de oraya varıncaya kadar daha Sekigahara kavşağı var sonra Maibara ve Hikone ve Otsu'ya kadar yüz yetmiş kilometrelik yol; Otsu'ya gelince rahatlıyor, oraya varınca artık mesele kalmıyor, oradan şehre girmek onun için çocuk oyuncağı, her yeri tanıyor, Fukakuca'dan geçip Fujinomori'den sonra Takeda kavşağına kadar dümdüz gidiyor, orada tam doksan derecelik açıyla Takeda Kaido'ya çıkıyor ondan sonrası yarım saat bile sürmüyor, o saatlerde trafik akıcı, Sanjusangen-do'da Milli Müze yanındaki büyük kapıya gelince kapıcıya işaret ediyor, kapıcı hemen fırlayıp bariyeri açıyor, Bijutsu-in nakliyat girişi önünde duruyor, çünkü ondan ötesi artık onun işi değil, imzalatıp devrediyor emaneti, sonrası Bijutsu-in çalışanlarının işi, onun işi böylece tamamlanıyor, artık bundan sonraki taşıma işine gidebilir; işçiler sandığı indiriyorlar, asansöre onlar yerleştiriyor, asma kata onlar çıkartıyorlar; sandığın açılması ve boşaltılması işi orada yapılacak, ama bugün değil, bugün bu iş için vakit yok, Bijutsu-in'de o kadar çok iş var ki Inazawa kolisini, –o günden başlayarak böyle anıyorlar– günlerce açmıyorlar,

koli, Bijutsu-in'in muazzam ve her katında açık koridor bulunan büyük salonunun bir köşesinde duruyor; şimdilik sadece o kendisi biliyor yüz otuz yedi virgül iki santimetre yüksekliğinde, hinoki ağacından yapılmış, josekizukuri yani birçok parçadan oluşan, içi boş, demir perçinle birbirine tutturulmuş, vernikli dokuma parçalarıyla sağlamlaştırılmış, muhtemelen Kamakura Dönemi başlarında yapılmış bir heykel olduğunu; bu bilgileri daha artırmak mümkün, spiral biçimi saçlar kafasına teker teker yerleştirilmiş dolaysıyla şimdi teker teker çıkarılabiliyor, kulaklar, büst ve lotus oturuşunda dinlenen ahenk içindeki bedeni örten giysi kıvrımları harikulade bir incelikle oyulmuş, ve elbette her şeyden önce ve hepsinden değerli olan gözleri, zaten uzmanların o kadar önem verdikleri de yarı kapalı gözkapakları, başka türlü ifade edecek olursak yarı yarıya açık, harikulade, göz kamaştırıcı gözler; heykelin ve bütün Amida heykellerinin özü tek bir ölümsüz bakışın sonsuz etkileyiciliğini yansıtan büyüleyici gözler, bunların etkisinden kurtulmak mümkün değil, oysa hepsi bir tek andan, o tek bakıştan ibaret; heykeltıraş 1367 yılı civarında, o sırrı çözülemeyen, dâhice tekniğiyle *tek bir bakış* yaratmak ve tespit etmek istemiş, işte bu yaratma ve tespit etme kelimenin en yalın anlamıyla: başarılmış – yani şimdi koli orada köşede kalacak, Bijutsu-in restoratörlerinin korkunç şefleri her daim asık suratlı, gürlemeye hazır ve hiçbir şeyden memnun kalmayan, homurdanıp duran, suratsız ve latifeden anlamaz Fujimori Seiiçi Usta böyle karar veriyor; bu demek oluyor ki, kimse boşuna meraklanmasın, bezlere sarılı heykel öylece kalacak, o talimat vermedikçe kimse dokunamaz, kimse bakamaz, ancak zamanı gelince, kalın kaşlarını çatıyor Fujimori Usta, herkes elindeki işle meşgul olsun, bunların verilen tarihe yetişmesi gerek; usta bir o yana bir bu yana gidip geliyor, masalarda birikmiş çeşitli

Fugan-ji, Manjuşri, Şakyamuni heykel parçalarının ve hamarat gibi görünseler de biraz dalgın restoratörlerin arasında dolaşıyor; bunların yetişmesi gerek, az zaman kaldı, bunları bitirmek için çalışsınlar, gür kaşlarını oynatıyor, Zengen-ji heykeline takmasınlar kafayı, ne kadar ünlü de olsa, merak onları ne kadar kışkırtsa da orada köşede kalacak; durmadan bu sözleri tekrarlıyor, o kadar ki artık atölyenin bu en geniş en yüksek salonunda yasağı bozmaya kimsenin keyfi kalmıyor, restoratörler aralarında nasıl olsa onun da zamanı gelecek diye konuşuyorlar, nitekim aradan iki hafta bile geçmeden geliyor da, kendilerine verilmiş işleri bitirdiklerinde, bir gün, sabah kahvaltısından sonra atölye şefi her zamankinden daha ciddi bir ifade takınarak ve seyrek saçlarının ayrım çizgisini sinirli sinirli düzelterek, haydi bakalım şimdi açalım bu bezleri deyince herkes biliyor Zengen-ji Amida Buda'dan söz ettiğini, açalım bakalım, tekrarlıyor usta, açalım bakalım onlar açsınlar demektir, onun emrinde çalışanlar; Fujimori Seiiçi hep birinci şahıs çoğul konuşur ama emir kipiyle düşünür, açıyorlar bezleri, dikkatle, itinayla yavaş yavaş, adeta iplik iplik, yüzeye kazaen yapışmış bir boya ya da ahşap parçası –eğer varsa böyle bir şey– düşüp kaybolmasın, her bir parçanın önemi var burada, burada hiçbir şey kaybolamaz, bir toz zerresi bile –atölye şefinin her hafta tekrarlamaktan usanmadığı korkunç ve aynı zamanda dehşetli can sıkıcı talimatlarında söylediği gibi–, o toz zerresi Heian Dönemi'nden kalmış olabilir ve bir Heian Dönemi toz zerresi, böyle şeylerden bahsederken usta hep biraz sesini yükseltir, sizin hepinizden daha değerlidir, yani burada çalışan bütün restoratörlerin topundan; şimdi iyi biliyorlar ustanın gözlerinin onların üzerinde olduğunu, gerçekten de son derece dikkatliler, oysa usta söylemese de, orada olmasa da bu dikkat aynen böyledir, vicdanı tam olan bu özel restoratörlerin hepsi ülkenin en

önemli eski heykel restorasyon atölyelerinden gelmiş özellikle yetenekli, özellikle usta olan çalışanlar kimse söylemese de bilirler Heian'dan kalma bir toz zerresinin ne demek olduğunu.

İdarecilerin olağanüstü dikkatli olmaları gerekiyor –o nedenle bezler arasında ne olduğuna bakmaya vakit bulamıyorlar–, Mavi Dosya'ya heykelin genel durumu hakkında yazı yazacaklar, görüp tespit ettikleri her şeyi en ince ayrıntılarına kadar, hatta ortam nasıldı, üzerlerinde nasıl bir izlenim bıraktı, bunları da, hem de hepsi Kültür Varlıkları Dairesi tarafından tespit edilmiş bir sıraya göre; önce eserin materyali, yapısı, tam ölçüleri, üzerinde eskiden yapılmış herhangi bir restorasyon izine rastlanıyor mu, ne tür hasara uğramış, onarımı nasıl bir plana göre yapılacak, bütün bu işlerin maliyeti yaklaşık ne kadar olacak; bununla da bitmiyor, nakliyatının nasıl yapıldığını etraflıca anlatmak gerekiyor, bunu da şoförün ve Zengen-ji başrahibinin kayıtlarından aktarıyor bir de not düşüyorlar hangi yıl, hangi gün, saat ve dakika teslim aldılar, nasıl korunuyordu, kimden alındı, hangi amaçla, ambalajın açıldığı yıl, ay, gün, saat, dakika; Fujimori Usta akıllı, kayıt işlemlerinin sırasını çok iyi biliyor, durmadan bir şeyler söylüyor, söyledikleri bazen soru, bazen talimat halinde ve bunların hepsi Mavi Dosya'ya giriyor, neredeyse kutsal kitap gibi saygı gösterilen çalışma defterine, çünkü bu Mavi Dosya –belirli zamanlarda denetlemeye gediklerinde– çok saygın ve çok kudretli Kültür Varlıkları Dairesi'nin buradaki çalışmaları gözden geçirebileceği tek dayanak; Tokyo resmî makamları buradaki çalışmalarla hemen hiç karşılaşmazlar, onlar sadece Mavi Dosya'da kaydedilenlere bakarak burada yapılan işler hakkında fikir sahibi olabiliyorlar, çalışmalar nasıl ilerliyor, gerektiği gibi mi yapılıyor, bunlar sadece Mavi Dos-

ya'da kayıtlıdır; yani bu Mavi Dosya'nın olağanüstü önemi var ve işte Fujimori Usta buradaki herkesten daha iyi biliyor, her şeyin bu Mavi Dosya'da ne olduğuna, yüceden de yüce idarecilerin bu dosyadan okuyacaklarına bağlı olduğunu; bunun içindir ki burada yapılan her türlü işin hangi ortam ve koşullarda nasıl yapıldığının neredeyse gülünç derecede ayrıntılı olarak yazılmasında şaşılacak hiçbir şey yok; Fujimori Usta ya dikte ediyor ya soruyor ya bir şeyi beyan ederken soruyor, ya sorarken beyan ediyor, diğerleri –şimdi yere konmuş olan heykelin ve ustanın etrafında çömelmişler– hep kabul etme anlamında başlarını sallıyor, doğruluyor ve koro halinde mırıldanıyorlar, evet, mutlaka öyledir, belli bir şey, dıştaki en ciddi hasar izleri ilk bakışta büstün sağ tarafında, boyunda, kollarda, kafatasının arka tarafında, kucakta ve heykelin alt kesiminde görülüyor, restoratörler yüksek sesle koro halinde doğruluyorlar; öyle, bunu böylece yazmak gerek ve yazıyorlar Mavi Dosya'ya, saatler geçiyor, inanılır gibi değil, bu kayıt işlerini Mavi Dosya'ya geçirmek saatlerce sürüyor, çünkü tanıyı sadece belirtileriyle değil, muhtemel nedenlerini de tespit ederek koymaları gerek, heykeli dikkat ve itinayla kaldırıp özel hidrolik masaya yerleştirdiklerinde vakit neredeyse öğlen oluyor, başlıyorlar akla gelen her yönden fotoğrafını çekmeye; bu da mecburi dokümantasyonun bir kısmı, üzerinde çalışılacak olan eserin –bütün halindeyken– nasıl olduğunu kaydetmek gerek, fotoğraf çekme işini bitirdikten sonra garantili olsun diye başka bir makineyle de fotoğrafları bir kere daha çekiyorlar, sonra yine azami dikkat ve itina ile heykeli hidrolik masadan alıp gaz kamarasına götürüyorlar, orada Amida Buda bu iş için özel olarak geliştirilmiş "gaz püskürtme" yöntemiyle haşerelerden temizlenme ilk genel işleminden geçecek, ilk, çünkü her zaman ya da çoğu zaman bir ahşap heykel

Bijutsu-in'e gelince ya da burada restorasyonu yapılan milli hazinelerin korunması çalışmalarında yapılan ilk iş daima bu; buraya restorasyon için getirilen ahşap heykellerin uğradıkları hasarda haşerelerin rolü –hatta başlıca rolü– olmadığı şimdiye kadar vaki değil, sonra bakterilerin de daima zararlı etkisi oluyor, yüzyıllardan söz ediyoruz, kurtarılacak eserler çoğunlukla Edo Dönemi'nden, Kamakura Dönemi'nden kalma ve yapılan gerçekten kurtarma oluyor, yani ilk iş gazlama – inceleme gazlamayla başlıyor, ancak Durum Tespiti'nden ve heykelin Fotoğrafik Dokümantasyon yapıldıktan sonra Müdahale başlıyor; önce 24 Aralık 1951'de yürürlüğe giren ve amacı Kültür Varlıklarını Koruma olup bugüne kadar yılda bir ya da iki yılda bir kere değiştirilen ya da tamamlanan 318 Sayılı Yasa'nın lafzı ve ruhunun gerektirdiği gibi heykeli gaz kamarasına koyuyorlar, Fujimori Usta' nın emreden sesi, metil bromidi basın üzerine diyor, çünkü daha ilk incelemede gayet belirgin bir şekilde anlaşılıyor genelde olduğu gibi bu sefer de Anobiidae ve Cerambycidae türlerinden tahta kurtlarının söz konusu olduğu; bunlara karşı savaş her şeyden önce kuvvetli bir gaz püskürterek başlar, gaz kamarasında yapılan bu işleme fumigasyon diyorlar ve ilk önce bütün heykele yapılıyor, ondan sonra çok hassas olan diğer işleme sıra geliyor, Zengen-ji Amida Buda'nın hidrolik masada parçalarına ayrılmasına, kabil olduğunca ufak parçaların ayrı ayrı, teker teker incelenerek uğradıkları hasarın teker teker ve ayrı ayrı tespit edilmesi aşamasına, bu da bittikten sonra sıra bütün kolektifin bir ağızdan –ama elbette atölye şefinin yönetiminde– hasarın nasıl onarılacağının hangi maddenin kullanılacağının ve bunların nasıl yapılacağının sırası ve zamanını belirterek söylemesine sıra geliyor; hep 24 Aralık 1951 yasasının lafzı ve ruhu uyarınca, yani onların burada, Bijutsu-in'de yaptıkları işin

onarmak değil korumak olduğu ONARMAK DEĞİL KORUMAK olduğu unutulmadan; Fujomori Usta 1951 yasasındaki bu maddeye o kadar önem veriyor ki söylerken bağırıyor, atölyede onun emrinde çalışanlar ustanın bu sözcükten korktuğuna eminler, bizim işimiz diye başladığı vakit Fujimori Seiiçi sesini de yükseltiyor, hataları onarmak değil mevcut durumlarını korumak, çünkü bizim işimiz, bunu tekrar ederken, çünkü birkaç defa tekrar ediyor, kelimenin her bir hecesini öyle bir vurguyla söylüyor ki hecelerin adeta başı dönüyor, tıpkı restoratörler gibi, nihayet Amida Buda hidrolik masasında parçalarına ayrılmış yatıyor, haykırılan KORUMAK sözcüğü hâlâ havada asılı dururken hidrolik masaya eğiliyorlar, her bir parçayı ellerine alarak ya da çok hassas durumlarda iyice üstüne eğilerek dikkatle inceliyorlar ve böylece tespit ediliyor hasarın ne türden olduğu ve şimdi ne yapılması gerektiği, ve Amida Buda o göz kamaştırıcı bakışı yerine hidrolik masada parça parça olmuş yatıyor, bu çok hassas bir durum, bu bir restoratörün hayatında daima çok hassas ve nazik bir andır, parça parça olmuş bir Amida Buda, şimdi tam da Zengen-ji'den gelmiş olan Buda, masanın üstüne yayılmış parçaları foto dokümantasyonda iyi seçilebilsin diye birbirinden iyice ayrılmış, peki o zaman nerede kaldı o ünlü bakış? – işte bu çok nazik bir soru, Fujimori-san'ın bu soruya da yanıtı var, başka yerde aramasınlar onu, restorasyon boyunca restoratörlerin ruhundan başka yerde değildir, evet diyorlar, evet, elbette öyledir ama bunu hissetseler bile, çünkü ilk baktıklarında ruhlarında bir şey olduğunu hissediyorlar ve ona duydukları sorgusuz sualsiz saygı çalışmaların sonuna kadar bitmese de... burada o *bütün* küçücük parçalar halinde yatarken ona *bütün* denemez ki, çünkü o *bütün*, parçalarına ayrıldığına göre orada olamaz, sadece parçalarıdır orada olan, *bütün* hiçbir yerdedir, yani her

zaman olduğu gibi bu sefer de işin içinde huzursuz edici bir şey var, parçalara ayırma işi bitince yukarıdan ikinci düzeye monte edilmiş bir ray üzerinde hareket eden otomatik bir foto makinesiyle ve hidrolik masayı kaldırıcıyla yükselterek bunların dokümantasyonunu yapıyorlar, yani parçaların hepsinin, her birinin iyice gözükmesine özen göstererek yukarıdan fotoğraflarını çekiyorlar çünkü Mavi Dosya'da her bir parçanın bir simgeyle belirtilmesi gerek, parçalar monte edildikten sonra yeni bir fotoğraf çekimi ve parçaların iç yapılarının çizimleriyle nereye monte edildiklerinin ve ne durumda olduklarının ayrı ayrı gösterilmesi gerekiyor; yani ruhlarda biraz huzursuzluk ve rahatsızlık yok değil, Fujimori Seiiçi'ye göre Amida Buda'nın olduğu yerde her şey yağdan kıl çeker gibi gider; resotarörler geveze değiller, sessizliğe alışkınlar, aralarında laflamayı seven olsa da bir-iki yıl sonra gevezelik huyundan vazgeçiyor, çalışma tam bir sessizlik içinde devam ediyor, parçalara ayırma işlemi, sonra yukarıdan otomatik olarak fotoların çekilmesi, ama heykelin birbirinden ayrılan parçaları küçük gruplar halinde yeniden gaz kamarasına gitmedikçe, bunlara bu sefer ölçülerine uygun yoğunlukta ve miktarda yeninde gaz püskürtülmedikçe ve çalışan uzmanlar heykelin parçalarını kendi masalarına götürmedikçe ve böylece de bu ayrı ayrı parçaların özel restorasyonu başlamadıkça ruhlarda hep biraz huzursuzluk, biraz rahatsızlık var, birbirlerine baktıklarında hissediyorlar bunu, fakat Fujimori Usta, restoratörlere üzerinde çalışacakları parçayı verip yapacakları işi söyleyince bu huzursuzluk ve rahatsızlık gölgeleniyor, ondan sonra her biri kendine düşen parçayı alıp kendi çalışma masasına gidiyor, ondan sonra artık sadece üstlenilen vazifedir önemli olan, çatlağı, yarığı, kurtların böceklerin verdiği yapısal zararı, hasarı, dökülen, çatlayan boyaların ölçülerini tespit etmek –tabii

atölye şefiyle danıştıktan sonra– onar... yok onarmak değil korumak için hangi yöntemin en uygun olduğunu kararlaştırmak, ufak ya da büyücek deliklere mugi uruşi ya da çeşitli sentetik reçineler ve emülsiyon enjektörle mi verilecek yoksa sivri uçlu keskin küçük bir bıçak mı kullanılacak, yüzeyden Edo boyası temizlenip orijinal Kamakuri kalsın mı, yapıştırmak için funori mi kullansınlar yoksa hayvansal bir yapıştırıcı mı, yoksa Edo boyası mı kalsın, onu mu sabitleştirsinler; tek sözle çalışmalar başlıyor ve her şey güzel güzel ilerliyor Fujimori Usta –her an her şeye hazır olmanın heyecanıyla titreşim halinde olan ruhunun izin verdiği ölçüde– biraz memnun, çalışmaların başladığının gerekli nizam ve intizam içinde ilerlediğinin, Bijutsu-in'de hayatın devam ettiğinin bilincinde, elbette arada heykeller, yeni yeni heykeller gelmeye devam ediyor ve atölyenin dikkati çeşitli faaliyetleri arasında bölünmek zorunda ama bu Fujimori Usta için sorun değil, her gelen heykel gerekli ihtimamı görüyor ve çalışmalar paralel olarak devam ediyor; böylece yaz geçiyor, sonbahar geliyor sonra aralık ayında hafiften kış yapıyor, ama ocak ve şubat alışılmadık ölçüde soğuk geçiyor, kimi günlerin sonunda Bijutsu-in binasından avluya çıkarken kış uzun sürdü diyorlar, yine çok uzun sürdü kış, eskiden böyle değildi diyorlar birbirlerine 206 ya da 208 numaralı otobüse doğru bir süre birlikte gidenler, eskiden diyorlar şubat ayının ortalarında sadece manolyalar değil erik ağaçları da çiçeğe dururdu, hem bu mevsimde eskiden bir ceket yeterdi insana, şimdiki gibi palto gerekmezdi, her şey bozuluyor nedense diye dert yanıyorlar birbirlerine soğuk rüzgârda otobüs durağına doğru ilerleyen restoratörler; bazen çalışmayla geçen bir günün sonunda birkaçı işten birlikte çıktıklarında otobüse binip evlerine giderken Amida Buda'nın ruhunu kendi ruhlarında evlerine götürdükle-

rini, ona yemek yedireceklerini, birlikte TV önüne oturacaklarını sonra birlikte uyuyacaklarını ve ertesi sabah yine Bijutsu-in'e geri götürüp ruhun kendilerine emanet edilmiş olan parçası üstünde çalışmaya devam edeceklerini hiçbiri düşünmüyor, örneğin kendisine "Mida no join" duruşunda yontulmuş elin korunması vazifesi düşen, alnında büyüteçli bir bant olan restoratör aynen böyle düşünüyor ve evde altı yaşındaki oğluna böyle anlatıyor, elbette çocuk densizlik edip yanıtlanmasına imkân olmayan münasebetsiz sorular sorunca restoratör kızıyor, kovuyor çocuğu yanından, Bijutsu-in'de büyük bir hamaratlıkla işine devam ediyor, mucra'nın nasıl olduğunun iyice anlaşılabilmesi gerek; burada şimdi en büyük sıkıntı birbirine değen parmak uçları sınırlarının ve elin tersindeki bombenin iyice yıpranmış olması, bu durumda hangi mucra'da durduklarını görmek hemen de mümkün değil oysa bunun Amida Buda'ya has bir özellik olduğunu Fujimuri Usta ara sıra –üç-dört günde bir– hatırlatıyor ve fena halde sinirlendiriyor restoratörü, çünkü her defasında bakışlarını büyütecinden ayırmak zorunda kalıyor, ayırmak ve atölye şefine bakmak, üstelik alnında bant varken kafasını sallamak, bant her an düşebilir, bir süredir kayışını iyice çekerek sıkıştırmak mümkün değil, ama şikâyet etmiyor, çünkü onun durumu Fujumuri Usta'nın nefes aldırmadığı genç restoratör Koinomi Şunzo'yla kıyaslandığında aslında harika, usta ona gözlerin restorasyonu işini verdi, en yeteneklilerden biri olduğu için, Koinomi adlı restoratörün sinirleri iyice tepesinde, daha aralık ayında ustanın durmadan bir şeyler söylemesine, denetlemesine, uyarmasına, endişelenmesine dayanamadığı belli oluyordu, sonra Fujimori Usta atölyede nereye giderse nerede durursa dursun her vaziyette Koinomi'ye bakıyormuş izlenimini yaratıyor, gaz kamarasına gitse oradan ona bakıyormuş gibi, avluya açı-

lan pencerelerin önünde olsa o zaman sanki oradan gözlüyor hatta Koinomi artık Fujimori-san ikinci katta ya da, üçüncü katta bir işi olduğu için atölyeden çıksa yahut Bijutsu-in'nin idari işlerine bakan şefin yanına gitse bile sanki yine de bedeni bir şekilde atölyede bir yerde kalmış hissine kapılıyor; böyle zamanlarda Koinomi işine asla odaklanamıyor, durmadan atölyenin kapısına, kapının koluna bakıp duruyor, kolun hangi an hareket edeceğini ve atölye şefinin geleceğini bekliyor, yani Fujimori kısa bir süreliğine atölyeden çıkıp da onu işiyle baş başa bıraktığı vakit değil tam tersine atölyeden çıkmadığı zaman sakinleşiyor, çünkü o zaman en azından şef burada değil diye kendini teskin etmesine gerek olmuyor, biraz olsun rahat nefes alabiliyor, şefin herhangi bir an geri gelmesi ihtimali atölyede dolaşmasından daha sinir bozucu, yani atölyede en fazla eziyet çeken Koinomi, oysa işini, –anadan doğma göz uzmanı diyorlar kendisine– olağanüstü bir mükemmellikle yapıyor, şimdi de tam buna çok ihtiyaç var çünkü herkes atölyede Amida Buda'nın gözlerine yapılacakların önemini çok iyi biliyor, buraya geldiği gün o ünlü bakış, yakından bakıldığında biraz silik görünüyordu; şimdi bütün atölye Koinomi'den çok şey bekliyor, ne beklediklerini tam olarak ifade edemeseler de çok şey; eve dönerlerken 206 ya da 208 numaralı otobüslerin durağına onlarla birlikte yürüdüğünde cesaret vermek için bunu kendisine söylüyorlar da, ama her halükârda atölye şefinin duymayacağı bir yerde, yoksa Fujimori Usta'nın bu türden teşvik edici sözleri duymasının riskini asla üstlenemezler, atölye çalışanları ona karşı cephe alıyorlarmış gibi bir şey çıkabilir bundan; böyle bir cephe alma, üstelik açıktan açığa ustaya karşı çıkma söz konusu bile olamaz, meslektaşlardan biri bir keresinde, Amerika'da değiliz demişti, hepsi onaylayarak kafasını sallamıştı, tabii ya değiliz, tek bir söz ol-

sun söylenmez burada her şey nasılsa öyle kalır, yani Koinomi bir yandan çalışma arkadaşlarının verdiği gayretle ve ona peşinen gösterdikleri güvene dayanarak öte yandan şefinin sonu gelmeyen hoşnutsuzluğu, eleştirici, kırıcı, güven zedeleyici, aşağılayıcı davranışları arasında çalışıp dururken nihayet şubat ayının sonlarına doğru bir gün atölyede tamam, bitirdim deyince Fujimori hemen yerinden fırlayıp arkasına geçerek başını öfkeyle sallayıp bağırmaya başlıyor; bu ne biçim şeymiş, böyle bir işi bitirdim tamam demek nasıl olurmuş, ne kadar büyük bir saygısızlıkmış bu, ancak o, Fujimori karar verirmiş işin bitip bitmediğine, ancak o söylermiş, ama işte bunları söyleyen Fujimori Usta'nın yerinden kalkıp genç restoratörün omuzlarının ardından öne doğru eğilip kafayı ve gözleri görünce nefesi kesiliyor, gözler gerçekten bitmiş, gözlerin restorasyonu bitmiş, bunun bu kadar kesin bir şekilde bilinmesi nasıl mümkün olabilir bunu söylemek zor ama Koinomi'nin masasında duran Buda kafasına bakmak yetiyor; kafadan sökülmüş spiral biçimi saçlar henüz yerinde değil, bunları başka bir masada başka biri sabitleştirecek, yine de Koinomi'nin doğru söylediğinin anlaşılması için bir an göz atmak bile yetiyor, bakış olması gerektiği gibi, orijinalinde olduğu gibi, 1367 dolaylarında Zengen-ji tarafından ısmarlanan ya da bunu yapmayı kendisi öneren meçhul sanatçının oyduğu gibi, Koinomi ve atölye şefinin etrafına toplananlar arasından arka sıradakilerden biri alçak sesle bakış "geri geldi" diyor, oradaki herkesin aynı fikirde olduğu belli, hepsi büyülenmiş gibi bakışı seyrediyorlar, yarı kapalı gözkapakları altından yeniden canlanan o bakışı, bakışın o ânını, zira hepsi uzman hem de mükemmel, mükemmelin de mükemmeli uzmanlar, örneğin bakışın tamamlandığını görmeleri için spiral saçları kafaya monte edilmiş şekilde görmelerine gerek yok, yüzün boyasının bitmesini yani

orijinal boyanın sabitleştirilmesinin bitmesini beklemeye ihtiyaçları yok şimdi, artık restorasyonun asıl tayin edici kısmının bittiğini hissediyorlar ve bunda abartma yok, çünkü ondan sonra atölyede artık her şey hızlanıyor, söz konusu Zengen-ji Amida'sı olunca bütün kısımlar şimdiye kadar olduğundan çok daha büyük bir hızla yerine konuyor, özellikle uruşi'den yapılmış sabitleştirici ve yapıştırıcı maddeler çabucak yapışıyor ve Fujimori Usta atölyenin parçaları monte etme çalışmalarına hazır olduğunu o kadar çabuk söylüyor ki çalışanlar hemen atılıyorlar hidrolik masalara, kızıl ve sarı bakır perçinleri topluyorlar, paslanmış orijinal demir perçinler yerine bunlar kullanılacak, restore edilmiş parçaların Mavi Dosya için fotoğraflarını çekmeyi az kalsın unutuyorlardı, her zaman olduğu gibi şimdi de hep uyanık olan ve işlerin sırasını hatırlatan Fujimori Usta olmasa ve bu müessesede 1951 Aralık ayının 24'ünde yürürlüğe giren 318 sayılı Kültür Anılarını Koruma Yasası'nı göz ardı etmenin onun ifadesiyle âdet olmadığını ihtar edici bir vurguyla hatırlatmasaydı; derhal her bir parçanın ayrı ayrı fotoğrafı çekiliyor ve nihayet restore edilen parçaların monte edilmesi günü de geliyor; nakliyat için belirlenen güne çok yakın bir tarihte; hidrolik masanın üstünde Zengen-ji Amida Buda heykeli orijinal harikuladeliğiyle, tasviri mümkün olmayan enginlere yayılan bakışıyla bir fırtına gibi baştan aşağıya tarıyor orada olanları, bu sefer ilk kez bir heykel önünde başını eğen Fujimori Seiiçi de bir süreliğine o dehşetli ve ağır, korkunç ve gizemli sükûnete dayanamıyormuş gibi gözlerini kaçırıyor, Bijutsu-in atölye şefi bu atölyede çok şey gördü şimdiye kadar ve hâlâ da görüyor ama buna benzeriyle şimdiye kadar o da karşılaşmamıştı.

Manastırda kış bitti, kış mevsimi ve üç buçuk aylık ango meditasyonunun huzur verici anısı gerilerde kaldı,

her günün eziyeti de, o ısırıcı soğukların, yerden bir türlü kalkmayan karın, donun, buz gibi esen rüzgârların da sonu geldi; sabahın çoka'sı ve akşamın çan sesleri arasında kocaman manolyaların güzelliğini seyrederek hondo'nun arkasında durup erken çiçeklenen ağaçlarda hayatın canlandığını görebiliyorlar, erik ağaçlarının dallarında patlayan ilk tomurcuklar yürekleri sevinçle dolduruyor, uyandıklarında pencereleri açınca kuşların cıvıltılarıyla her gün biraz daha zenginleşiyorlar; Zengen-ji huzur içinde, mutlu bir heyecanla dolu, çocuklar ve jişa' lar bile ender olan boş vakitlerinde daha serbest koşuşuyorlar, gerçi çetin geçen kışın ruhlarda bıraktığı iz hissediliyor ama yine de jikido'da yemeklerin tadı daha güzel, öğleden sonraları manastırın arkasındaki sebze bahçesinde çalışmak daha keyifli ve her şey, her şey giderek daha çok umut verici; başrahip Kyoto'dan haber aldığı vakit bahar geldi gelecek, atölyede çalışmalar bitmiş, nakliyatın yapılması için ilkbahar ango'su başlamadan önce Zengen-ji'den müsait bir tarih bildirmesini istiyorlar, martın başı, düşünmeye pek vakit kalmamış, hemen en itibarlı rahiplerden bir grup toplanıyor, hangi günün en müsait olacağını başrahibin yönetiminde tartışıyorlar, aslında bütün hazırlıklar tamam, her şeyi iyice öğrendiler, bellediler, önlerinde duran büyük tören kaigen-şiki'nin hemen her bir kısmını –kafamızda diye araya giriyor başrahip, kafalarda!– biliyorlar diyor şikaryo, bakalım göreceğiz diyor başrahip kafasını kaşıyarak ama elden gelen her şeyin yapıldığını o da kabul ediyor; iki başrahip ve birçok saygın misafire davetiyeler çoktan gönderildi sadece tarihin kesinleştirilmesi kaldı; Inazawa'da bayram ilan edildi, merasim çok görkemli olacağı için bu sefer oradan çok kişinin gelmesi (belki bağış da!) bekleniyor, nakliyatın ayrıntılarıyla hazırlanması artık çocuk oyuncağı, başrahibin dediği gibi nasıl yapıldıysa aynen öyle,

–sadece bu sefer ters yöne doğru– yalnız, bir anlığına susuyor sonra devam ediyor, yalnız, yeni kazıdığı kafasını kaşıyor, kaigen-şiki hazırlıkları biraz sorunlu, yani sadece kafalarda hazırlanmış durumda, pratikte nasıl olacağı, hatasız nasıl gerçekleştirileceği, yani tam da bu konu, kafasını sallıyor, pek açık değil, kaigen-şiki'nin nasıl yapılacağını yani Buda'nın yerine yerleştirilmesinin ritüel hazırlıklarını, tıraşlı kafasını okşuyor başrahip, kaigen-şiki'nin pratikte nasıl olacağını henüz yeterince bilmiyorlar, bir şeyin nasıl olacağını kafalarda bilmek başkadır, uygulamada nasıl olacağı yine başka, bunu söylemek gerek, çünkü zordur, gerçekten, yine kafasını sallıyor, elbette o da biliyor seremoninin zor ve karmaşık olduğunu hatta bir yıl önceki hakken-kuyo'dan çok daha zor ve karmaşık olduğunu, evet zor, tekrarlıyor ama bu zorluk bu denli disiplinsiz davranmak için bahane olamaz, Zengen-ji'de gerektiği gibi ciddi davranılmadığını görüyor, kaigen-şiki uygulaması yapılırken her defasında bir *hata yapılmasından* da anlaşılıyor bu; ya sırasını bilmiyorlar, ya müzik aletlerinden birini yanlış zamanda çalmaya başlıyorlar, kendilerine gelince ondan hiç bahsetmesin, oysa aslında herkes her şeyden önce kendisinden başlamalı, çünkü onlar, tam da onlar, manastırın önde gelen rahipleri ve en başta o kendisi, durmadan tereddüt içinde olanların önde gidenleri; kâh hiç kullanılmayan kutsal sutraların ve dharani metinlerinin bellenmesinde sorun çıkıyor kâh seremoninin şu ya da burasında, tam olarak neresinde durulması gerektiğinde, üstelik, diye söyleniyor başrahip, kimin yerinin neresi olduğu, kimin gerektiğinde nereye gideceği de sorunlu, bu böyle devam edemez, başrahip sesini yükseltiyor biraz, sinirli, herkesi ertesi günden itibaren çok daha disiplinli bir şekilde çalışmaya davet ediyor, bunu diğerlerine de anlatmak gerek ama her şeyden önce kendileri açık bir şekil-

de anlasınlar, kaigen-şiki herkese açık bir törendir, bu unutulmasın, muhtemelen çok gelen olacak, Nanzen-ji manastırının başrahibi ve Tofuku-ji manastırının başrahibi de burada olacak ve bu işlerin erbabı olmayanlardan birçok kişi de gelecek, buna hazırlıklı olunması gerekiyor; tam o sırada şikaryo araya giriyor, ama çok şey yapıldı şimdiye kadar, diyor kimse unutmasın bunu, şikaryo'nun biraz alınmış olduğu belli, ne kadar çok şey yapıldı bugüne kadar hem tam da onun yani şikaryo'nun yönetiminde; çok saygı değer başrahip bir kere düşünsün bakalım yığınla davetiyeyi yazmak, zarflamak, yapıştırmak, adresleri yazmak, postalamak az şey mi, sonra misafirleri kim karşılayacak, nerede konaklayacaklar, misafir karşılayan rahipler kimler olacak, jikijitsu da lafa karışıyor büyük bir ciddiyetle, ya onlara şimdiye kadar hiç duymadıkları sutraları öğretmek dharani'leri kafalarına sokmak, kimin ne zaman nereye gideceğinin alıştırmasını yapmak; jikijitsu derinden iç çekiyor, ben kendim bile defalarca provasını yaptım, defalarca, elbette diyor gönlünü almak için başrahip, yeni kazanmış kafasını kaşımaya devam ediyor, bütün bunların hepsi iyi güzel ama sanırım her şeyin kusursuz olmadığının herkes farkında, zaman ise giderek daralıyor, yani diyeceği şu ki gevezelik yetti artık yarından itibaren herkes kendine düşen vazifeyi iki misli gayretle yerine getirmeye başlasın ve bunda karar kılıyorlar iki misli gayrette, bu konuşmaya katılanların hepsi bunu kabul ediyor ne var ki ertesi gün başrahip nedense bu iki misli gayreti görmüyor, yapılacak herhangi bir şeyi öğretmekle yükümlü olanlardan hiçbirinin gayreti iki misline çıkardığı yok; başrahip tapınağın odalarını tek tek geziyor, rahiplerin sutraları nasıl söylediklerini dinliyor, hondo'da bir jikijitsu ya da bir roşi'nin yaptığı alıştırmayı sonuna kadar izliyor, yapılanları gördükçe saçları uzamaya başladığı için giderek daha çok

kaşınan kafasını giderek daha sinirli bir şekilde kaşıyor, çünkü görüyor, işitiyor, gözlemliyor, yapılanların kusursuz, yanlışsız, mükemmel olmadığı bir yana asla olmayacak da, onların burada, Zengen-ji'de ellerinde mevcut olanlarla yaratabilecekleri bu kadar, bundan iyisi asla olamayacak, Batı Kapısı'ndan Doğu Kapısı'na, Kuzey Kapısı'ndan Sanmon'a kadar gidip geliyor, gidip geliyor ve bir gün hiç beklenmedik bir an birden bir rahatlık çöküyor üzerine, meğer kapıdan kapıya gidip gelirken kabullenmiş onların böyle olduklarını bundan daha iyi olmadıklarını, olamayacaklarını, ve razı olmuş buna, hepsinin roşi'den battan'a, şikaryo'dan kakuryooşa'ya, juşoku'dan ensuryo'ya kadar hepsinin elinden gelen bu kadar ve bunu görüp kabul etmek bu kez onu üzmüyor, sinirlendirmiyor, huzursuz etmiyor, tam tersine rahatlatıyor, huzura kavuşturuyor; akşam yatmadan önce kendi kendine diyor ki aslolan niyettir, eğer niyet doğru ise fazlasını istemek gerekmez, nitekim ertesi gün manastırın önde gelenlerini toplantıya çağırıyor ve nakliyat konusunda, kaigen-şiki tarihini karara bağlıyorlar, hemen Kyoto'ya mektup yazılıyor, merasime davet edilenlerden de cevap geliyor herkes tarihten memnun –mart ortası– mükemmel, hepsi gelecek, hiçbir aksaklık çıkmadan ilerliyor işler, nihayet rahiplerin samur yani büyük temizlik yapmaya başladıkları gün de geliyor, her zamankinden çok daha büyük, görülmemiş bir temizlik; binayı içinden Manastır'ı dışından başlıyorlar temizlemeye, her köşede bir süpürge bir yer bezi, dışarıdaki avluda, arka avluda, en arkadaki avluda bir süpürgenin, bir tırmığın değmediği tek köşe bucak kalmıyor, herkes ateş gibi, heyecan herkese bulaşmış, büyük gün yaklaşıyor, kıyafetlerini iyice denetliyorlar koromlar obi'ler, kesa'lar, kimonolar ne durumda, yeterince temiz mi, ütülü mü, yırtığı söküğü var mı kaigen-şiki merasimine layık durumda mı; bakı-

yorlar her şey yolunda, garip ama Manastır'ın tüm sakinleri tatlı bir heyecan içinde giderek güçlenen bir güven ve özgüvenle bekliyorlar merasimi, her şey güzel ve bayrama layık bir şekilde cereyan edecek, bayram günü yaklaştıkça endişeyle oraya buraya koşuşturan deşi'ler, battan ya da jişa'lar azalıyor, yüzlerde mutlu bir bekleyiş var ve nihayet bir sabah manastırda ilk yemek saatiyle hemen aynı zamanda onların Buda'larını taşıyan özel sevkıyat kamyonunun hareket ettiği haberi gelince rahipler sevinç içinde, anladık, diyorlar, evet anladılar başladığını, çünkü genel inanışa göre kaigen-şiki, hondo'ya girdikleri vakit değil özel sevkıyat kamyonunun uzaklardaki Kyoto'da Bijutsu-in kapısından dışarıya çıkmasıyla başlar; özel sevkıyat kamyonu henüz uykuda olan şehri boydan boya geçip Takeda Kaido'ya girer ve güneye doğru yol alarak Takeda kavşağına gelir, orada doksan derecelik bir açıyla sola sapıp Meişin Otoyolu'na çıkar ve sonra artık hiç durmadan yüz yetmiş kilometrelik yolu Otsu Hikone ve Maibara'dan geçerek Sekigahara'ya kadar gelir; nitekim şimdi de böyle oluyor ve yarım saat sonra usta şoför gerekli çıkış yerine saparak karayolundan ayrılıyor ve otoyoldakinden daha az sürat yaparak da olsa birçok viraja ve yol üstündeki köylere rağmen iyi bir hızla ilerleyerek Lehinomi'ye geliyor ve hiç tereddüde düşmeden Inazawa'ya götüren yolu buluyor ve Zengen-ji'ye dakikası dakikasına yetişmek üzere oraya götüren sokağın başında göründüğü an Batı Kapısı'nı açıyorlar, görünmeden önce defalarca kapıyı açıp acaba geliyor mu diye baktıkları kamyonla kimse meşgul olmuyor artık, daha sonra Batı Kapısı'nın nöbetçileri deçiler tam o sırada kapıyı tesadüfen açtık diye anlatıyorlar, tam sokağın başında göründüğü zaman kapıyı açtıklarını söylüyorlar, o zaman açık bıraktık kapıyı diyorlar daha sonra anlatırlarken, şikaryo bütün kapıların açılması talimatını verdi,

biz de açtık diyorlar, bu gerçekten de böyle oluyor, çünkü verilen karara göre, yani başrahibin diğerleriyle son toplantıyı yaptığı zaman aldıkları karara göre, manastırın kapılarının her zaman olduğu saatte değil kamyonun gelişiyle, yani Amida Buda'nın gelişiyle aynı zamanda açılması gerekiyor, Batı, Doğu, Kuzey ve Sanmon kapıları bu talimata uygun olarak açılıyor ve Sanmon'un açılmasıyla Zengen-ji cemaati Inzawa'ya da belirlenen gün törene beklendiklerini bildirmiş oluyor; çok ender yapılan bir törene, yenilenmiş kutsal Amida Buda'larının yine yerine yerleştirilmesi törenine, bir yıl önce gizli veda töreninin yapılacağı haberi Inzawa'yı ne derece etkilemediyse bu sefer Buda'nın Geri Gelmesi Bayramı o ölçüde etkiliyor; renkli, olağandışı, ender rastlanan bir olay bu, bunun için Zengen-ji'ye gitmeye değer, haber dört bir yana hızla yayılıyor, bu kaçırılmaz, şehir derhal dokuma tezgâhlarının, makine imalat bantlarının başından kalkıyor, daha sabahın altısında tapınağın avlusunda yüzlerce kişi toplanıp tam Buda Salonu'nun karşısında bekliyorlar; genç rahiplerden biri heyecandan parlayan gözlerle ama abartmaktan da korkarak juşokunun kulağına avluda en az üç yüz kişi var diye fısıldıyor, şaşkınlıktan donakalan başrahip üç yüz diye tekrarlıyor, evet en azından diyor genç biraz tereddütlü, acaba bu çok mu yoksa az mı, başrahibin yanında sırtını doğrultup duruyor, bu haliyle belki de yanılmışımdır demek ister gibi, o nereden bilsin kaç kişi olduğunu, nasıl tam olarak söyleyebilir ki, bunun sorumluluğunu üstlenemez, başrahip yine mırıldanıyor, üç yüz, başrahibin canı sıkkın, gence de hissettiriyor onun bir kabahati olmadığını, sıkıntısının nedeninin onun sözleri olmadığını, keyifsizliğinin nedeni o değil, bu sefer bunları yüksek sesle söylüyor gencin de duyması ve sakinleşmesi için, şimdi nasıl yürüyeceğiz, diyor burada bu kadar insan arasında, bu kadar insan hondo'ya

sığmaz ki, ellerini iki yana açıp gence bakarak söylüyor bunları, genç rahip bundan çok etkileniyor, başrahip böylesine önemli konular hakkında onunla konuşur da etkilenmez mi, ama aynı zamanda üzülüyor da, demek söyledikleri başrahibi üzdü, neyse bakacağız diyor başrahip, deşi'ye gülümsüyor ve bir iş verip gönderiyor onu, kendisi iki ünlü misafiri, Kyoto'lu iki rahibi bulmak için kaldığı yerden ayrılıyor, kaigen-şiki töreni onlarla birlikte yapılacak; aylarca önce sorduğu soruya Kyoto'dan en münasip olan budur diye cevap gelmişti, en münasip olanı törenin üç başrahibin katılımıyla yapılmasıdır, misafir başrahipler gece gayet iyi uyumuşlar, öyle diyorlar, tombul güleç yüzlerinden anlaşılıyor zaten; yanlarına gittiği vakit üç kere secdeye vararak selamladı onları, iyi uyuduk dediler, bebekler gibi mışıl mışıl diye tekrarladılar, kurallara göre ev sahibinin selamını aldıktan sonra hep birlikte binadan çıkıyorlar; kalabalık önlerinde ikiye ayrılarak onlara yol açıyor, önde Nanzen-ji başrahibi yürüyor refakatinde iki rahiple, onları Tofuku-ji başrahibi yine iki refakatçisiyle takip ediyor, arkalarından da ev sahibi başrahip kendi jişa'ları arasında yürüyor; tapınağın geniş avlusunun ortasından böyle geçiyorlar, orada toplananlar belki bin kişiyi bulmuş, sıralarını bozmadan hondo'ya giriyorlar; hondo'da uyulması zorunlu olan nizama göre sağ tarafa kıdemli rahipler dizilmiş sol tarafta daha genç olan unsui, deşi ve barran'lar karşı karşıya duruyorlar, ana girişin yanında jikijitsu ve çalgıcılar ve nihayet onları takip eden sivil dindar kişiler, meraklılar ve arkasından da turistler; sessizlikte şokei'nin tiz sesi duyulunca başta Buda sunağı karşısında duran üç başrahip olmak üzere cemaat secde ediyor; başka bir çalgıcı hokku'ya, büyük davula vurunca davulun sesiyle birlikte başrahipler ayağa kalkıyorlar, bu fasıl birbiri ardına üç kez tekrarlanıyor, şokei'nin tiz sesi: secde, hokku'nun

gümleyen sesi: doğrulma, şokei: secde, büyük davul: doğrulma ve aynı şey son defa olmak üzere bir kez daha tekrarlanıyor, o zaman jikijitsu büyük gonga vuruyor, mokugyo'nun da sesi duyulunca cemaat ellerini gasşo-in pozisyonuna getiriyor, ellerini aynı pozisyona getiren başrahip de aynı anda sol tarafa dönerek iki buçuk adım atıyor, sonra sağa dönerek buhurdanlığın durduğu sehpanın önüne gidiyor, sonra yine secde ediyor ve sunak önünde Buda heykelinin konacağı yere doğru eğilebilmek için doğruluyor, diz çöküyor, doğruluyor, yine buhur sehpasının önüne gidiyor, sağ eliyle yardımcısından bir tütsü alıyor, her iki elinin başparmağı ve işaretparmağı arasında yatay olarak tuttuğu tütsüyü kaşları hizasına kaldırıyor, sonra secdeye varıyor, tütsüyle birlikte doğruluyor, sol eliyle kül dolu bir kaba bastırıyor tütsüyü, yeni bir tütsüyle aynı şeyleri yapıp bu sefer sağ tarafa bastırıyor, sonra bir üçüncüsüyle aynı şey, burada esas olan anlaşılan hep *sağ* eliyle alması, iki eliyle aynı anda yukarıya kaldırıp *yatay* olarak tutması sonra *sol* elle küle batırması; arada gözleriyle sehpanın etrafını tarıyor, sonra sunak tarafına doğru eğiliyor, ellerini birleştiriyor, sağ tarafa iki buçuk adım, bir kere daha sağa ve yerine dönüş sonra bu sefer sola dönerek yeniden iki buçuk adım attıktan sonra üç başrahip ve sunak arasına yerleştirilmiş olan dua iskemlesinin önünde duruyor; mekânda uzun süreden beri mokugyo temposunda birinci büyük sutra söylenmekte Mahasattva Bodhisattva'yı çağıran Kutsal Su Duası, bunu Avalokiteshvara'yı çağıran kısa üçlü davet izliyor ve böylece faaliyet duasına geçiliyor, yani cemaat jikijitsu'nun sesinin idaresinde koro halinde özel bir ezgiyle şarkıya başlıyor: pis, kokmuş, çürümüş, kirli olan her şey şimdi burada temizleniyor, başrahip yavaşça sunağa doğru eğiliyor, oraya konmuş küçük bir kâseyi alıp kaldırıyor, kâsenin içinde yapraklı bir ağaç dalcığı var, bu

küçücük dalı sol elinin ortaparmağı ve işaretparmağıyla tutup kaldırıyor, sağ elinin işaret ve ortaparmağını daire yapar gibi kıvırıp dalın ucunu bu daireden geçiriyor böylece birleşiyorlar tam o sırada jikijitsu'nun korodan yükselen sesiyle duyulan sutranın ve ayinin tam bu ânı, bütün salonun ve mekânın tümünün şimdi arındığını ifade ediyor; jikijitsu'nun sesi rahipler korosundan kanatlanmış uçuyor adeta, uzaklarda çok uzaklardaki yüce güçlerle bağlantıya girmiş gibi çınlıyor, daha sonra gongun boğuk sesiyle birlikte arınmanın büyüsü de kayboluyor ve o andan itibaren uzun bir süre jikijitsu olmadan söz sadece cemaatin, artık kimsenin anlamadığı söz ya da aslında kimsenin hiçbir zaman tam olarak anlamadığı söz, çünkü şimdi cemaat yozlaşmış bir Sanskrit ile şunları söylüyor:

NA MO HO LA TA NO TO LA YEH YEH
NA MO A LI YEH P'O LU ÇIE TI ŞUO
PO LA YEH P'U T'I SA TO P'O YEH MO
HO SA TO P'O YEH MO HO ÇIA LU NI...

Ve mokugyo aynen sözlerin ritmini vuruyor, arada bir büyük gongun da sesi çıkıyor ve cemaat tek bir kelimesini bile anlamadığı metni kendinden emin bir şekilde söylüyor ve biliyor ki şimdi kinhin gelecek ve ondan sonra ayine yerlerinden ayrılarak devam edecekler; tek sıra halinde arka arkaya diziliyorlar ve büyük salonda daire halinde yürümeye başlıyorlar, önde jikijitsu arkasından mokugyo çalanlar, onlardan sonra rahipler rütbe, yaş, saygınlık ve kurallara göre dönerek ilerliyor ve hiç anlamadıkları bir dilde kutsal dharani söylüyorlar; daire halinde yürüyenlerin sonunda kadınlar var ve hepsinin sonunda da refakatçileriyle birlikte üç başrahip, büyük salonun duvarları dibinden döne döne, sunak önünden geçe geçe ilerliyorlar, sonra bu dönüşe son vermek için

ev sahibi başrahip yine sunak önüne geldiği bir seferinde yanındakileri durduruyor ve yerlerine geri gönderiyor, bunun üzerine herkes yerine dönüyor, jikijitsu ayini yönettiği ana girişin yanında durup yüksek sesle şu sözleri söylüyor:

LA TA NO TO LA YEH YEH NA MO A
LI YEH P'O LU ÇI TI ŞUO P'O LA YEH
SO P'O HO AN HSI TIEH TU MAN TO LA
PO T'O YEH SO P'O HO...

Son satırı söylerken sesi iyice alçalıyor, yavaşlıyor ve denize ulaşan bir nehir gibi yayılıyor, ardından hemen Hannya Şingyo Kalp Sutra'ya başlıyor, ondan sonra Mahaprajnaparamita, onu ardından da Avalokiteshvara'nın yüceltilmesi, sonra Parinamana Şarkısı, son olarak da Üçlü Yemin; en sonunda bütün cemaat sunağın arındırıldığının bilincinde olarak sunağın önünde birbiri ardına üç kez ve her defasında gongun uğuldayan sesiyle secdeye varıyor, böylece de bu özel birlikteliğin ve geri dönüş ayininin birinci faslı tamamlanmış oluyor; bundan sonraki faslın başlamasına davet olarak Zengen-ji Amida Buda'yı bir yıl önce götüren aynı dört kuvvetli genç rahip ihtiyatlı ufak adımlar atarak şimdi altın sarısı bir brokar altında olan Zengen-ji Amida Buda'yı getiriyorlar, sunağın önünde yukarıya kaldırıyorlar, rahiplerden biri şimdiye kadar Buda'nın yerini örten ipek kumaşı kaldırıyor ve O'nu, o kadar bekledikleri, gözlerinin bir bakışını görmek için hondo'nun kalabalığında yüzlerce çift gözün birbiriyle savaştığı Buda'yı yerine yerleştiriyorlar.

Töreni yöneten jikijitsu gonga üç defa vuruyor, tören nizamına göre bunun üzerine büyük davulun da sesi yükseliyor, hondo meydanındaki cemaat şimdiye kadar

olduğundan daha büyük bir tören havası hissediyor, bu konularda bilgisi az olanlar şimdi nihayet brokarı çekecekler ve Buda görünecek diye düşünüyorlar; ama yanılıyorlar, daha onun zamanı gelmedi, şimdi üç başrahip birlikte dua edecek; lotus tahtının arınmasından sonra ayinin bu ikinci –tayin edici– aşamasında ağırlık başrahiplerde; tütsülerle yeni bir saygı gösterisi yapılıyor, sonra kutsal isimlerin sıralanması ve üç başrahibin aynı anda secdeye varmasından sonra cemaat jikijitsu yönetiminde Amidakyo'yu söylemeye başlıyor, bu sutra Amida Buda'nın ve Arı Ülke'nin idrakine imkân olmayan yüceliğini, ezeliyetini, ahengini ve kokusunu uzun uzun ve inanılmaz bir kuvvetle yüceltiyor; sonra sıra günahların itirafına geliyor; itiraflarda her cümlenin sonunda secde ediliyor, üç başrahip secdeye varırken ayine katılanların tümü de cümleleri onlarla birlikte söyleyerek secde ediyorlar ve bir ağızdan mırıldanıyorlar: kötücül karmaları biz yaratıyoruz, –mokugyo'nun tiz sesi bu kez ince değneğin altından yükseliyor– onları tamahkârlıkla, nefretle, sabırsızlıkla yaratanlar ve zaman içinde yaşatanlar biziz, onların kaynağı bizim bedenimiz, sözlerimiz ve ruhumuz; biz hepimiz var olduğumuz için var onlar, ve *şimdi bunun için çok pişmanız*; üç başrahip bu sözleri mırıldanıyor ve çok gürültülü özel bir ezgiyle bunu bir ağızdan söyleyenler ayağa kalkıyorlar; o andan başlayarak dikkatler başrahiplere yoğunlaşıyor, idareyi üç başrahip ele alıyor, bu o andan itibaren sözün kime verileceğine başrahipler karar verir anlamına geliyor ve öyle oluyor, isteneni üç kez yüksek sesle söylüyor: Manastır'a ve Mahayana Üç Mücevheri'ne şan ve şeref; hemen arkasından önceden hazırlıklı olan manastırın en yaşlı ve en saygın rahibini ön sıraya davet ediyorlar; rahip geliyor buhurdanlığa yaklaşıyor, tütsülerle arındıktan sonra jikijitsu gongu çaldığı ve gongun sesi uzun uzun uğuldadığı vakit eline Açık-

lamaların İlanı yazısını veriyorlar; tütsüden çıkan duman rahibe doğru kıvrılarak uzanıyor, hem ihtiyarın hem yazının etrafını kuşatıyor, rahip sesi ve elleri titreyerek okumaya başlıyor: şimdi Buda'nın Bedeni burada, canlı varlıklara sevinç getiren Karma burada pırıldıyor, bu harikulade Varlık kendi sınırsızlığında hareketsiz, bu mekân şimdi Işığın Yücelişi'nin mekânı, Doğu Âlemi'nin Japonya adlı adasındayız, buradaki bu manastır Rinzai'ye birinci dereceden ait olan yerdir; ihtiyar rahip aynı titrek sesle okumaya devam ediyor, şimdi cemaatle birlikte Dharma korunsun ve iyi inanç muhafaza edilsin diye kutsal ilahiler okuduklarını anlatıyor ve ondan sonra yazıdan ayırıyor gözlerini, çünkü bundan sonraki birkaç cümle için artık kâğıt gerekmiyor, ihtiyar, Amida Buda'nın kutsal heykelini yüzyılların hasarına karşı savunmak için mümkün olan her türlü bağışın toplandığını beyan ediyor ve sonunda korunan heykel geri geldi, O'nun eskiden olduğu yere geri konacağı gün, nihayet geldi, diye mırıldanıyor, işte geldi o mutlu, o harikulade, o eşsiz gün geldi, işte hepimiz şimdi bu salonda toplandık, tefekkürün mahallinde, ruhun mekânında çünkü şimdi bu mekâna, bu ruha olağanüstü ihtiyaç var, burada ihtiyar yine yazıya bakıyor ve okuyor: Amida'nın geri gelişi inanan ruhun en büyük temennisidir ve yine inanmalarını sağlamasını ondan bekleyenlerin umududur, ıssız ve kavurucu sıcakta Dharma ağacının serinliğinden nasiplenmeyi isteyenlerin umudu, çünkü diyor rahip, bu sefer başını yazıdan kaldırarak, buna yürekten ant içecekler, bugün yani 2050 yılının üçüncü ayının on dördüncü günü, sabah dokuz ve on arasında ant içecekler ve lotus tahtını yeniden yerine koyacaklar ve tahtta bütün gerçekliğiyle parlayan o harikulade Varlık'a yeniden bakacaklar ve o Kıymetli Işığı yeninden görebileceklerini umut ediyor ve buna inanıyorlar ve dua ediyorlar, başla-

rını önlerine eğerek bütün varlıklarıyla o kıymetli tahtın ebediyete kadar ışıması için dua ediyorlar; beden parçacıklarına ayrıldığında Buda'nın kaşları arasından yeniden ışık saçılsın ve ışınları Dharma dünyasını kaplasın diye dua ediyorlar; ben, diye devam ediyor ihtiyar rahip, dua için açılan iki eliyle kendisini göstererek ve başını öne eğerek, ben başımı eğiyorum ve ellerimi kavuşturuyorum, her şey güzel, iyi, bir ağacın kökleri gibi derinlere iniyor, yüreğimizden taşan duyguları söyletiyor bize, sunaktan yayılan mutluluk ve bilgelik kaplıyor bizleri, dua ediyoruz, şükrediyoruz, Güneşin Oğlu'na ve onun halkına huzur ve barış diliyoruz; Dharma'nın yine yücelmesini, Inazawa Zengen-ji Manastırı'na bilgelik ve güzellik dolu bir yol diliyoruz, bugün sutralar söyledik, cemaatin şarkısı ve ezgisi, burada sunağın ortasında duran O'nun üstündeki brokar gibidir, birazdan düşecek ve göz o zamana kadar beklediğini nihayet görecek; ihtiyar rahip bunları söylerken yazıyı elinden bırakıyor; biraz önce okunan Açıklama'ya istinaden Üç Mücevher'den Buda heykelinin tam ve eksiksiz olduğunun güvencesini talep ediyor, çünkü artık kutsal Amida Buda heykeli geri getirildi ve kaidesine tam olarak oturtuldu ve bütün bunlar Budist takvimine göre 2050 yılının üçüncü ayının on dördüncü günü Zhuşan jikikitsu yönetiminde icra edilen ayinle başrahip Nanzenji-san ve Tofukuji-san huzurunda ve onların katılımıyla gerçekleştirildi, diyor rahip Şooşin ve oradan çekiliyor; bunun üzerine yardımcılar hemen başrahiplerin önündeki dua taburelerinin yerine üç ufak masa yerleştiriyorlar, bunları sarı ipek kumaşla örtüyorlar, üç masanın her birinin ortasına birer sap çiçek koyuyorlar, bu arada cemaatin sutrasında azizler davet ediliyor, başrahipler çiçekleri ellerine alıyor ve havaya kaldırarak öylece duruyorlar, önce Nanzen-ji başrahibi cemaate katılıyor ve şarkıya başlıyor: bu çiçeğe bakan ve onu

yükseğe kaldıran Nanzen-ji başrahibi bütün kalbiyle cihanın efendisini, ustayı, Şakyamuni Buda'yı çağırıyor, Doğu Âlemi'nin ruhani efendisini, sağaltma ustasını, kristal ışığı Tathagata olan Dainiçi Nyorai'yi çağırıyor, Batı Âleminin ruhani efendisini Amida Buda'yı, gelecek dünyanın Buda'sını, Maitreya'sı, Miroku Bosatsu'yu ve göklerin ve Dharma dünyasının hakimi bütün Buda'ları, diyor ve başını önüne eğerek hafif bir sesle söylediklerine ekliyor, tek isteği kendi yeminini asla bozmaması; ve işte şimdi mütevazı ve zengin yüreğiyle O'nun lotus tahtındaki yerini almasını diliyor, yemininin bu son sözlerini söylerken bütün cemaat ona katılıyor birlikte söylüyorlar ve işte o zamana kadar olmayan o zaman oluyor, büyük bir sessizlik; bu sessizlikte üç başrahip üç sap çiçeği masalara geri koyuyorlar, küçük gongun vınlayan sesi yükseliyor ve cemaat Buda önünde secdeye varıyor, sonra yeniden şokeinin sesi yükseliyor, herkes kalkıyor ve hâlâ devam eden sessizlikte jikijitsu ayine katılanları içlerinden Amida Buda'yı düşünmeye davet ediyor, lotus tahtında brokar altında da fark edilebilen hatlarına baksınlar, hayallerinde milyarlarca Amida belirsin, bunu canlandırsınlar, bunu düşünsünler, diyen jikijitsu'nun sesi duyuluyor sessizlikte, şimdi sıra ev sahibi başrahibe geliyor, başrahip yine tek sap çiçeği eline alıp yukarıya kaldırıyor ve diyor ki, dünyayı doldursun, bakışı bütün canlılara değsin, Sebep'ten doğan dertler ve sıkıntılar ondan ve buradaki herkesten uzak dursun, sunaktaki taht gerçekten taht olsun, bunun üzerine bütün cemaat jikijitsu'nun idaresinde başlıyor şarkıya, temiz yürekle, teker teker ve birlikte olarak bütün güçleriyle çağırıyorlar, her şeyde mükemmel olan Manjuşri Buda'yı, Samanthabhadra'yı, merhametli ve her yaptığıyla mükemmelleşen Avalokiteshvara Bodhisattva'yı, bütün arzuları yerine getiren Ksithigarbha Bodhisattva'yı, on yönün

Bodhisattva'sını, Mahasattva Bodhisattva'yı; şimdi de artık sutranın gürültülü ezgisinin bir alt kvint'le zenginleşerek tamamlanmasını istiyorlar, yeminleri bozulmasın, önlerinde brokarla kapalı duran, hassas ruhlara merhametli Buda artık meydana çıkarak lotus tahtına geçsin; bu son sözler duyulunca şokei'ye yeniden vuruluyor, herkes birden secdeye varıyor ve sonra doğruluyor, sonra yine her şey başından başlayarak yineleniyor, önce şikaryo, sonra jikijitsu, en sonunda da bütün cemaat; hepsi tekrarlanıyor ama bu tekrarlanmada her şey yücelmeye başlıyor, çünkü şimdi artık Salon'da kelimelerle ifade edilmesine imkân olmayan bir şey var, bunu törene katılan herkes hissediyor, yüreklerde tatlı bir ağırlık var, bir huşu var havada, *sanki biri var buralarda*, ve özellikle de inançsızlarda, meraklılarda, turistlerde tek kelimeyle umursamazlarda görülüyor bu hal; gerçekten ve samimiyetle şaşırmış haldeler, çünkü hissediliyor bir şeyler oluyor, oldu ya da olacak, gerginlik adeta elle tutulacak kadar yoğun, oysa herkes tam olarak biliyor ne olduğunu ya da olacağını, kimsenin kuşkusu yok, belki bir sutra daha, bir tane, bir tane daha, bir yemin bir ant daha ve heykelin üstündeki örtü kaldırılacak ve nihayet herkes görecek Amida'yı ama işin tuhafı şu ki, herkes ne olacağını bilmesine rağmen olduğu zaman yine de nefesi kesilerek durup bakacak, şimdi buna sıra gelinceye kadar ev sahibi başrahip doğruluyor, tütsüyü yukarıya kaldırıyor, secde ediyor, kalkıyor, gong çalıyor ve diyor ki başrahip: ey geri dönen dünyanın muhteremi, dünyada ondan daha büyüğü olmayan muhterem, ben bugün öğretiye uyarak tahtını temizliyorum, lütfedip kabul et, şimdi salonda bulunan bütün Buda ve Bodhisattva, buna bir engel kalmadığını, bu yerin tarifsiz bir huzur ve sükûnetle takdis edildiğini görebiliyor, buna tanık olabiliyor; başrahip bunu arka arkaya hatasız söylüyor ve herkes eksiksiz

duyuyor fakat bu andan itibaren artık bekleyişteki dikkat o kadar çok yere dağılıyor ki cereyan eden olaylar bütünlüğünü kaybediyor parçalarına bölünüyor; cemaat kâh Amida'nın vücudunun altın olduğunu, gözlerinin dört denizi aydınlattığını, gözlerinden çıkan ışınların beş kez Sumeru Dağı'nı kuşattığını iddia eden başrahiplerin sözlerine dikkat ediyor kâh jikijitsu'nun gonga vurması üzerine sol tarafta eğilen birkaç kişiye; sonra ses yeniden kuvvetlenince bu sefer sağ taraftakiler eğiliyorlar, sonra Nanzen-ji başrahibinin sesi yükseliyor, başrahip batı Arı Ülke'ye yeniden doğmak istediğini anlatıyor; dokuz türlü lotus çiçeği onun annesi babası olsun, bu çiçekler açtığında Buda'yı görsün ve doğmamanın büyük gerçeğini idrak etsin, bu sözler ev sahibinin sağındaki Tofuku-ji başrahibinin söyledikleriyle kaynaşıyor adeta, bütün Buda'lar gürünsün artık dünyada diyor başrahip, tek ve büyük bir dava için görünsünler, Buda'nın bilgeliği aydınlatsın her şeyi, diye yakarıyor başrahip, bütün Buda'lar ve Bodhisattva'lar canlılara merhamet etsinler, onları neyin sevk ettiğini görsünler ve onları Dharma'ya ulaştırsınlar, onları aydınlatsınlar, bilgi aşikâr değildir *çünkü bilgiyi Sebep'in neden olduğu acılar örter* ve işte bunun için buradayız diyor Tofuku-ji başrahibi, bugün 2050 yılı üçüncü ayının on dördüncü günü Amida Buda heykelinin açılışı için buraya geldik, önümüzde duruyor bu heykel ve bilgi bu heykelin içinde vücut bulmuştur ama bilginin kendisi değildir; tam bunları söylerken hondo'da bir rahatsızlık baş gösteriyor, huşu havasında bir kıpırtı oluyor, daha doğrusu huşunun kendisi rahatsız oluyor çünkü sözler artık gücünü kaybetmeye başlıyor, sözler birbirine karışıyor, sözlerin biri diğerine dayanarak kurulmuyor artık, birbiri ardına aynı anlama gelen sözler haline geliyorlar, bu ciddi bir kargaşa; önemli olduğu aşikâr, çünkü izlenecek yolu gösteriyor, sözler cemaati öyle bir noktaya gö-

türdü ki orada artık son hareketin yapılmasına ihtiyaç var, ancak o zaman her şey gerçekten törenin ruhuna uygun olarak gerçekleşecek ama cemaatin artık ayinin en önemli unsurlarına yoğunlaştığı söylenemez; örneğin fark etmiyor ya da kalabalıktan göremiyorlar başrahiplerin biraz önceki konuşmalarından önce önlerine yerleştirilmiş olan masalardan birer ayna aldıklarını, bunu ince bir mendille kurulayıp Buda'ya doğru çevirdiklerini, bunu görmüyorlar ama örneğin etrafa bakınırken, hiç değilse çoğunluk, ev sahibinin söylediklerine dikkat ediyor; ev sahibi biz diyor, şimdi Buda'yı kutsuyoruz ama yine de kutsayanlarla özdeş değiliz sadece burada şimdi ihtiyaç olan şeyi Buda adına yapıyoruz, biz ona yakınlaşmıyoruz o bilgisiyle bizim ruhumuza işliyor, o, Buda, şimdi burada olan, görünmeyen ama kendi sonsuz ışığında pırıldayan en yüce Varlık, biz konuşurken, biz sutra söylerken Buda'nın ışığı bu cümlelerle milyarlarca milyarlarca dünyayı aydınlatıyor; başrahibin yorgun sesi buraya kadar duyuluyor, bundan sonrasını gongun daha yüksek vınlayan sesi boğuyor, manastırın başrahibinin söylediklerini duymuyorlar artık, başrahibin, Buda'nın bilgisi cisimlendiği için bizim içimizde vasıta buluyor, buradakilerin, bizim, hepimizin içine doluyor, dediğini duymuyorlar, duyulan sadece gongun vınlayışı, davulun boğuk sesi; şimdi artık herhangi bir şeye dikkat edebilmek öylesine zorlaştı ki, cemaatin ardında saatler var artık, ayaklar ağrıyor, sırt ağrıyor, baş ağrıyor, gözlerin önünde şekiller uçuşuyor, böyle hallerde neyin esas olduğuna neyin olmadığına kim karar verebilir, şurası muhakkak ki ne kadar yorgun olsa da kimse bu esası kaçırmak istemiyor, cemaatin büyük kısmı bir oraya bakıyor bir buraya, bir oraya kulak veriyor bir buraya, sözün kısası önemli ve az önemli olanın arasındaki sınır silinmeye başlıyor, şimdiye kadar bu bir sorun teşkil etmemişti

ama artık rahipler kendileri de hondo'da cereyan edenlerin en önemli unsurlarını fark ettiklerinden emin değiller; buna karşılık herkes, hem rahipler hem ziyaretçiler törenin hâlâ gergin bir bekleme içinde geçtiğinin, *gerginleşerek* ilerlediğinin bilincindeler, sonra işte bu gergin bekleyişte, bu *gerginlikte* Tofuku-ji başrahibi elinde yukarıya kaldırdığı aynayla yavaş yavaş, kendi etrafında dönmeye başlıyor ve aynadan çıkan titrek, hareketli bir ışın bütün salonu çepeçevre aydınlatıyor, sonra aynayı masaya koyuyor, masadan sağ eline bir fırça alıyor ve sol eline ufacık bir kâse, fırçayı içinde zincifre kırmızısı boya olan kâseye batırıyor, sonra boyayı emen fırçayı Buda heykelinin gözlerinin olduğu tahmin edilen yer istikametinde kaldırıyor, onun tarafından bakıldığında fırçanın ucu gözlerin hizasını arıyor; tam o sırada bir süreden beri sunağın iki tarafında bekleyen iki genç rahip heykele yaklaşıyorlar ve brokar kumaşı büyük bir ihtimamla heykelden alıp kenara çekiliyorlar, herkes nefesini tutuyor ve hayretle bakıyor Amida Buda'ya, uzaklardaki Kyoto'da ona ne olduğuna; başrahip bu arada doğru seviyeyi buluyor, tam tamına Buda'nın gözlerinin hizasında, bir süre kıpırdatmadan öylece tutuyor fırçayı, tam bir sessizlik var salonda, bu sessizliğin ortasında başrahip AÇIL diye yüksek sesle bağırıyor; bu sesi duyan cemaat elbette artık tutamıyor kendini, ayinin o törensel ciddiyetini bir anlığına bozarak uğultulu sesler çıkıyor cemaatten, gong çalıyor, davul çalıyor, şokei çalıyor, ana girişin iki yanındaki bütün çalgı aletlerinin sesi çıkıyor, o zaman artık jikijitsu da Işığın Açılması sutrasına başlıyor, cemaat büyülenmiş gibi katılıyor sutraya ve başlıyorlar sutranın sözlerini söylemeye, şarkı halinde söylemeye, mırıldanmaya, ama gözlerini Amida'dan ayıramıyorlar, dindar kişiler on yıllardan beri heykelin nasıl olduğunu gayet iyi hatırlıyorlar, sunakta koyu bir gölgeydi, neredeyse

silueti bile fark edilmiyordu, üstünde hemen hiç ışık yoktu, şimdi ise pırıl pırıl ve o harikulade yüzünde harikulade bir çift göz, ama o bir çift göz onlardan tarafa olsa da onlara bakmıyor, uzaklara bakıyor, burada hiç kimsenin idrak edemeyeceği uzaklıklara, bunu hepsi birden hissediyorlar ve gerginlik bir anda yok oluyor, bütün yüzlerde sevinç var, gerçi yorgunlar, gerçi sinirleri gerilmiş ama şimdi hepsinin bakışında sanki sunak tarafından gelen o parlaklığın yansıması var ve rahatlayarak mutlulukla jikijitsu'nun ardından onlar da söylüyorlar, Buda'ya ant içiyorlar, her bir canlının yolunu bulacağına söz veriyorlar, en büyük arzunun yerine gelmesi için dua ediyorlar, Dharma'ya ant içiyorlar her bir yaratığın sutraların bilgeliğinde deniz kadar derin olacağına söz veriyorlar, Sangha'ya ant içiyorlar ve bir ağızdan her birinin cemaate bağlı olarak kalacağını beyan ediyorlar, her türlü sıkıntının ve derdin yok olması için ve şimdi geri gelen Amida Buda'nın baktığı o inanılmaz uzaklıktaki güzeller güzeli Arı Ülke'ye ulaşmak için dua ediyorlar.

Başrahip Batı Kapısı'ndan çıkan siyah, şık arabaların ardından uzun zaman el sallıyor, caddenin kalabalığına karışarak uzaklaşan Kyoto'lu iki başrahibin arkasından elini sallıyor ve son derece hafiflediğini hissediyor, nihayet, onlar da akla gelen her şeyi konuştuktan sonra en sonunda gittiler ve dün her şey yolunda gitti, kaigen-şiki büyük bir aksilik olmadan tamamlandı, yavaş yavaş odasına doğru gidiyor, nedense kendisini çok yorgun ve olduğundan çok yaşlı hissediyor, onun için de zendo'da sabah meditasyonuna katılmamaya, istisnai olarak biraz uyumaya karar veriyor, soğuk esen sabah rüzgârında bakımlı bahçeler arasında güzelce tırmıklanmış dar patikalardan geçerek yürürken Yüce Buda diyor kendi kendine, metinler okunurken ne kadar kusur işlendi, ne kadar be-

ceriksizlik yapıldı, ne kadar çok hata, duralama oldu, kaç kere yanlış vuruldu büyük davula ve hepsinden önemlisi sunak önünde atılan o yanlış adımlar, o tereddütlü hareketler, atlatılması zor şaşkınlık dolu dakikalar... yine de yapabildiler işte, becerebildiler, oldu, başrahip serin ilkbahar sabahı odasına çekilip bir süre dinlenebilmek için yürüyor, zendo'dan jikijitsunun yönettiği sutranın seslerini duyuyor hâlâ, düzenli manastıra, huzur verici salonlarına bakarken birden bir fikir geliyor aklına, buna tam fikir de denemez ya, daha ziyade öylesine... yavaşlıyor, duralıyor sonra dönüp zendo'ya doğru yürümeye başlıyor, yeniden geçiyor önünden, yine duyuyor rahiplerin sutrasını, mokugyo'nun ritmini ve kendini hondo'nun önünde buluyor, orada birden ayılıyor adeta, neredeyse şimdi burada ne aradığını soracak kendine, neden biraz dinlenmek için odasına gitmediğini, ama sonra kendisine ne sormak istediğini de unutuyor, sandaletlerini çıkarıyor ayağından, ana girişe gitmek istiyor gibi ama oraya götürecek olan merdivenleri çıkacağına kendisi de bilmiyor neden alt basamaklardan birinde durup etrafına bakınıyor, kimse görmüyor onu, herkes zendo'da, basamaklardan birine oturuyor ve orada kalıyor, erken ilkbahar güneşi üzerine vuruyor, arada bir esen serin rüzgârdan titriyor ama ayrılmıyor oradan, basamaklarda kıpırdamadan öylece oturuyor, iki dirseğini dizlerine dayamış, biraz öne eğilmiş önüne bakarak öylece duruyor ve nihayet soruyu sorabiliyor kendine, ne yapıyor burada, sormayı başarıyor ama sorusuna yanıtı bulamıyor, yanıt varsa da anlamıyor, içinde, ruhunda duyduğu sadece hiçbir şey ama hiçbir şey yapmadığı, sadece buraya oturmuş olduğu, çünkü canı buraya oturmak istiyor, oturmak ve içeride hondo'da sunağın tepesinde Amida Buda'nın tahtında olduğunu bilmek, bakıyor, ondan başka kimsenin göremediğine sadece kendisinin gördüğüne bakıyor, mer-

divenin basamaklarında oturmuş, midesi gurulduyor, dazlak kafasını kaşıyor, önüne bakıyor hinoki servi ağacından yapılmış merdivenin eski kurumuş ahşap basamaklarındaki çatlaklara bakıyor, bu çatlakların birinde küçük bir karınca fark ediyor ve o andan itibaren sadece karıncaya dikkat ediyor, minik ayaklarıyla yürüyen karıncaya, karınca o çatlakta hızlanıyor, yavaşlıyor sonra duruyor, geri dönüyor, küçük toplu iğne başını kaldırıyor yine hızla gitmeye başlıyor, sonra yine duralıyor, çatlaktan dışarıya çıkıyor ama hemen yine geri dönüp çatlağın içine giriyor, sonra yine ileriye doğru gidiyor, biraz sonra yine duralıyor, sonra duruyor, geriye dönüyor, sonra olanca hızıyla yine çatlağa geri dönüyor, ilkbahar güneşi vuruyor karıncanın üstüne, rüzgârın esintisi arada bir üstüne gelince belli ki rüzgâr uçurmasın diye tutunuyor, karıncacık diyor başrahip kafasını kaşıyarak, sonsuza kadar basamağın çatlağında kalmaya mahkûm.

5

Christo Morto

Her adım attığında ayağını yere kuvvetle vuran tiplerden değildi, hani o asker gibi uygun adım rap rap yürüyenlerden, ama ayakkabısının kösele tabanının ve topuğunun uzun zaman dayanmasını istediği için hem tabana hem topuğa eski usul nalça çaktırdığından daracık sokaklarda yürürken attığı her adım öylesine yankılanıyordu ki her bir metreyi geride bıraktıkça bu ayakkabının, bu siyah deri iskarpinlerin buraya, Venedik'e hele şimdi tam siesta vakti bu sessiz mahalleye hiç yakışmadığı daha çok belli oluyordu, ne var ki geri dönüp değiştirmek de istemiyordu; çıkan sesleri biraz hafifletmeye çalıştı ama taş döşeli eski sokaklarda buna imkân yoktu, evlerin önünden geçerken içeriden küfürler yağdırdıklarını hissediyordu, ne demeye o da bir yerde zıbarıp yatmıyor, bu saatte dışarıda işi ne, hele nalçalı siyah ayakkabısı olan birinin, sol ayağıyla bir adım attı, sağla bir adım daha, artık garanti bu cepheleri kapalı, sessizliğe gömülü binalarda siesta rahatlığı kalmamıştır dedi kendi kendine, çünkü dışarıda –onun yüzünden– sessizliğin sonu gelmişti, sokaklarda kimse yoktu, tek bir turist bile görünmüyordu ki bu çok ender olurdu, anlaşılan içeride sadece Venedikliler vardı, rezil olan siestalarıyla, dışarıda da o, nalçalı ayakkabılarıyla, San Polo mahallesinin tam orta

yerinde bu daracık sevimli labirentte, bugün öğleden sonra burada ikisinden başka kimse mevcut değil gibiydi, adeta duyuyordu kapalı panjurlar arkasından yağdırılan küfürleri, o lanet olası siyah ayakkabınla cehenneme kadar yolun var, ama yanılıyordu çünkü bugün öğleden sonra San Polo mahallesinin daracık ve sevimli labirentinde sadece ikisi değil biri daha vardı, bir kere arkasında görünmüştü, gerçi oldukça uzaktaydı ama arkasından geliyordu, hemen de aynı tempoyla, zayıf, sırık gibi biri, üstünde pembe bir gömlek vardı, o kadar pembeydi ki köşeyi dönerken parlayınca gözüne çarpmıştı, ne zaman peşine takıldığından haberi yoktu, neden peşinden geldiğini de bilmiyordu tabii eğer gerçekten peşinden geliyorsa, ama nedense birden bu hisse kapılmıştı; sabah San Giovanni Evangelista'dan, tek bir gece kaldığı San Polo 2366'dan yola çıkmıştı, Cale del Pistor'da, Calle der Pustol'da ya da Campiello del Forner o del Marangon'dayken arkasında kimse yoktu burası kesin, hatırlamak için zorladı hafızasını, hatta Campo Campo S. Stin kızgın güneşinin altında Ponte dell'Archivio'ya doğru ilerlerken de yoktu, yoksa, duraladı bir an, belki de o zaman, Frari'ye doğru gitmek için San Giovanni Evangelista'nın göğe açılan avlusunun ve avlunun Pietro Lombardo tarafından tasarlanan, amaçsız ve şık giriş tonozunun karşısındaki evin kapısından çıktığı zaman belki orada bekliyordu, tabii ya neden olmasın, birinin ona saldırması ihtimali düşüncesinden bile korktuğu zaman olduğu gibi midesine sancı girdi, meydanın sonunda Ponte dell'Archivio'nun önünde durdu, gideceği yolu arıyormuş gibi yaptı, –Venedik'te yabancıların yaptığı gibi– şimdi acaba şuradaki köprüden mi geçse yoksa geri mi dönse, ama aslında ayakkabısının o çat çat sesleri kesilsin ve geri dönüp bakabilsin diye durmuştu, baktı da ve o anda bedenindeki nedeni belirsiz endişenin yarattığı soğukluk bu sefer gayet belirli ve bıçak

gibi saplanan bir korkunun soğukluğuna dönüştü, hemen geri döndü köprüye yürüdü çat çat eden siyah iskarpinlerle hızla geçti köprüden, ne istiyor bu adam, adımlarını sıklaştırdı, soymak mı? dövmek mi? bıçaklamak mı? – yok olamaz, kafasını salladı, durum *öyle* değildi, arkasındaki herif böyle bir şey yapacağa benzemiyordu, hırsız, uğursuz gibi görünmüyordu, sanki oydu adamı arkasından sürükleyen, siyah iskarpinlerinin nalçalarından yansıyan sinirlendirici çat çat sesleriyle adamı çeken sanki kendisi, Venedik ziyaretçisiydi, ya da adam bu nalça seslerine karşı koyamıyordu, üstelik görünümü de oldukça gülünçtü, kocaman bir S harfi gibiydi, çöküк bacaklar, çıkık kıç, kamburlaşmış sırt, öne eğik kafa, evet dedi kendi kendine Archivio binasının yanından geçerken, soymak, öldürmek falan istemiyor bu adam, bu pembe gömlekli hırsız ya da katil değil, ama kim bilir belki de silahı vardır, diye geçti aklından ve ne kadar korktuğunu hiç belli etmeyerek düzgün adımlarla, hızını artırmadan Fondamenta dei Frari'de meydana doğru yürümeye devam etti ve olup bitenleri gittikçe daha az anlamaya başladı, evvela neden bu kadar korkuyor, arkasından gelen bu herif besbelli bir şey istiyor ama bu, bu kadar korkmasına, ürkmesine neden olamaz, oysa bayağı korktu işte, itiraf etti bunu kendisine ve korktuğunu kabul etmesiyle birlikte üşümesi de arttı, aynı zamanda durumun ne kadar gülünç olduğunu da hissetti, zira vaziyeti yanlış anladığı ortaya çıkarsa, adamın onun yüzünden değil, rastlantı olarak, böyle rastlantılar olur elbet, nihayetinde sokakta kimse yok, sahiden tek bir canlı yoktu sokaklarda, hem neden olmasın, belki de aynı yere gidiyorlardır, aynı yere aynı yürüyüş temposuyla, çünkü arada fark etmişti sırığın ona yakınlaşmadığını aralarında hep bir sokak köşesi boyu mesafe kaldığını, yoksa öyle değil mi, yüreği hopladı birden sanki şimdi onları birbirinden ayıran mesafe

biraz kısalmış biraz azalmıştı, hatırlamaya çalıştı, ne kadardı, aralarında hep bir köşe fark oluyordu, köşe başları birbirinden ne kadar uzak olursa olsun hep bir köşe fark ama şimdi Fondamenta'da aralarında köşe kalmadı, bu açık, bu demek oluyor ki pembe gömlekli yakınlaştı, bunu fark edince midesi biraz daha sıkıştı, takip ediyor beni dedi içinden, bunu söyler söylemez titreme aldı, buz kesti her tarafı, acaba korkudan mı üşümeye başladı, bunu kestiremedi, bunun üzerinde kafa yormuş olmak da ürküttü onu, anlamıyordu bir türlü, bütün olayda gerçekdışı bir şey, mümkün olmayan bir şey, bir yanlış anlama, bir *hata* olmalıydı, yani neden Venedik'e daha yeni gelen konakladığı yerin kapısından ilk kez çıkan birini takip etsinler, bu olay bütünüyle anlamsız, yok hayır, hayır, hayır diye söylendi ve aklına gelen ani bir fikirle bu işi bir sonuca vardırmak ve ötekinin ne yapacağını görmek için Frari'nin girişi önünde ne zaman yeniden açılacağına bakıyormuş gibi durdu, hatta adamın ne yapacağını beklemekten vazgeçerek Frari girişi önünden geçip kilisenin öteki ucuna gitti, muazzam binanın o yanı bir metre kadar yükseklikte bir duvarla desteklenmişti, duvarın oturulabilecek bir kenar gibi çıkıntı yaptığı yere oturdu, oraya güneş vuruyordu, biraz güneşlenmek için yoluna ara vermiş gibi yaptı ama aksi gibi Campo dei Frari'nin karşı tarafında küçük bir kafe olan Toppo, siestaya rağmen açıktı, gerçi tek bir müşteri yoktu, güneş de almıyordu ama öteki de durmuş olmalı ki, o Frari'nin duvarına güneşe oturduğunda öteki de gölgedeki bir güneşliğin altındaki sandalyeye oturdu, şehrin kısa süren sakin, sessiz döneminde bir şey içmek istemiş gibi, tam da burada Campo dei Frari'de, bugün öğleden sonra, yani sözün kısası hiçbir şey anlayamadı, hiçbir şey, sırık buraya kadar arkasından tesadüfen de gelmiş olabilirdi, nihayet biraz oturabileceği attığı her adımda kesilen yorgun bacakları-

nı dinlendirebileceği açık bir kafe bulmaktan başka hiçbir amacı olmadan, böyle de olabilirdi ve eğer o Frari duvarının çıkıntılı kenarında otururken buna inanabilseydi iyi olurdu ama inanmıyordu işte tam tersine onunla eşzamanlı bir yere otararak kendisini büsbütün açığa vurduğuna inandı – takip ediyor, diye tekrarladı, bu sefer kesinlikle inanarak, fark etmeden kafasını sallayarak doğruladı bunu, üşüyen ellerini ayaklarını güneş ısıtmaya başlamıştı, bundan da korkudan üşümüş olduğu sonucunu çıkardı (zaten şimdi artık korkmasının yüzde yüz yerinde olduğu apaçık ortadaydı), mamafih burası biraz serindi de, havada serinlik hissediliyordu, ne de olsa henüz aylardan nisandı, nisan ayında havanın birdenbire değişivermesi olağandır, güneşin olmadığı yerlerde hava birden soğur, burada her şey çok çabuk değişiyor, hava da, duvarın çıkıntısında oturmaya, ısınmaya devam etti, bir yandan da gözünü bir an olsun onu takip edenden ayırmıyordu, tam o sırada meydanın karşı tarafında oturan kafe sahibine sipariş veriyordu ki, nasıl olduysa birden, hiçbir neden olmadan aklına bir şey geldi, alakasız bir yazı, muhtemelen yorulan beyni yaşadığı ürkütücü hadiseler sırasında başka yerlere dalmış, kaldığı yerin ev sahibinin oturma odasında 18. yüzyıldan kalma şahane bir mermer sehpanın üstünde duran gazeteye takılmıştı, o masanın üzerine o gün gelen postayı koyuyorlardı, orada gördüğü gazetede okumuştu Papa XVI. Benedictus'un söyledikleri hakkındaki yazıyı, ama onu yazıdan çok yazının başlığı ilgilendirmişti ve onun için aklında kalmış ve şimdi buraya, yaşanan anlara kaymıştı, gerçi gözleri hâlâ kahvesini yudumlayan ötekinin üzerindeydi, kahvesini anlaşılan hemen getirmişlerdi, güneşliğin altına yerleştirilen masada bir fincan kahve duruyordu, yazının başlığı şöyleydi:

Ve başlığın altında anlatılıyordu Roma'nın kuzeyindeki bir mahallenin Kilise camiasında son günlerde bir konuşma yapan Benedictus'a göre giderek daha çok kişi cehennemi bir metafor, sembol, soyutlama sanırken yanılıyorlarmış, cehennemin fiziksel gerçekliği varmış, işte şimdi nedense *Corriere della Sera* gazetesinin bu başlığı gelmişti aklına, şu hale bak dedi kendi kendine, şuradan iki yüz metre mesafede beni takip eden biri oturuyor, beni gözetliyor, ben burada Frari'deyim, bu saçmalık geliyor aklıma, aklımı kaçırdım herhalde, kendini toparlamaya çalıştı ama nafile, hâlâ *Corriere*'deki yazının devamı geliyordu aklına, Papa II. Ioannes Paulus, cennet ve arafın gerçekliğinin olmadığı görüşündeydi diye devam ediyordu yazı oysa Benedictus Roma'nın kuzeyindeki mahallenin kilisesindeki konuşmasında belki cennet ve araf gerçekliği yoktur ama cehenneminki vardır, hem de fiziksel anlamda vardır diyor, ev sahibinin mermer masasında duran gazetedeki bu yazıda fiziksel sözcüğü italik harflerle yazılıydı, düşündü, bu ne demek oluyor acaba, bakalım ne demek oluyor bu, şuraya kadar tamam yani ne cennet ne araf, ya ne demek tamam, nasıl tamam olurmuş – devam ettiremedi düşünce silsilesini çünkü birden lüzumsuz yere tehlikeyle oynuyormuş hissine kapıldı, temelsiz bir tehlike de olsa, ama ya öyle değilse, işte o zaman tehlikeyle düşüncesizce oynuyor, hemen fırladı oturduğu yerden, Frari apsisi yanından açılan daracık bir sokağa girdi ama girdiğine o an pişman oldu, Campo dei Frari'ye geri döndü ve nereye gittiğini belli etmemek için, meydanın öte yanında, planladığı tarafın yani gideceği yolun ters yönünde daracık, karanlık, rutubetli ve soğuk bir sokağa girdi, az daha berbat ediyordum her şeyi düşüncesi bıçak gibi saplandı içine, az daha isteği dışında gürültü çıkaran

siyah ayakkabılı adımlarıyla belli edecekti nereye gitmekte olduğunu, onu takip edenin hedefinin neresi olduğunu anlamasına ramak kalmıştı, nasıl bu kadar dikkatsiz olabildiğine şaştı ama şimdi düzeldi artık diye düşündü biraz yatışmış olarak, şimdi artık hele ki nereye gitmeye niyetli olduğunu anlayamaz, yani aslında anlamsız da olabilir nereye gittiğini gizlemek, takip eden biri yoksa ama ya varsa, daracık sokakta arkasına baktı, şimdi anlaşılacak, anlaşılsın da başka şansı da olsun bari – durdu, kendi iskarpinlerinin nalçalarından çıkan gürültü kesilince ortaya çıkan sessizlikte ayak sesleri duyuluyor mu diye kulak kabarttı, hiçbir şey duymadı, sadece sokağın her iki yanından, nemli duvarlardan gelen ıslak hava çarptı burnuna, herifin yine peşine takılıp takılmadığını mutlaka anlamak istiyordu, nalçaları yine gürültü etmesin diye parmak uçlarına basarak ihtiyatla yürüdü, duvarın arkasına saklanarak başını uzatıp meydana baktı, karşı tarafta güneşliğin altındaki masada kimse yoktu, hatta meydanda da hiçbir yerde görmedi, yok, toz olmuş, yoklara karışmış dedi kendi kendine, gerçi daha bir süre karşısına çıkan kavşaklardan yüreği sıkışmadan geçemedi, pembe gömlekli her an karşısına çıkabilir bir köşeyi dönünce onunla yüz yüze gelebilir sandı, köşeler birbirini izlediği halde korkulacak bir şey olmayınca yavaş yavaş içi rahatlamaya başladı, durdu, etrafı dinledi, sonra Campo dei Frari'ye geri döndü, meydanı bıraktığı gibi tenha görünce, hedefi olan Scuola Grande di S. Rocco'ya gitmek için geçmesi gereken dar sokağa sapmaya cesaret edebildi, Salizada S. Rocco'nun sonuna kadar yürüdü, sokak bu sefer gözüne biraz önce hiç kimse yokken hissettiği kadar dar gözükmedi, belki de şimdi sokağa girdiği vakit karşı taraftan gelen, S. Rocco'dan Frari'ye yani onun gittiği yönün tersine doğru ilerleyen birkaç yayayla karşılaştığı için böyle hissediyordu, yanından geçen yayaların her biri omuzlarını sarsıp uyan artık

bitti, kötü rüyaydı geçti, unut diyorlarmış gibi geldi ona, bu hava içinde Campo dei Rocco'ya vardı güneş ışınlarının doldurduğu küçük meydanın sol tarafında o harikulade Scuola Grande di S. Rocco duruyordu, temelini Bartolomeo Bon adlı bir ustaya, tümünü başka bir deyişle o muhteşem güzelliğiyle tüm S. Rocco'yu Santo Lombardo ve Antonio Scarpagnino'ya borçlu olduğumuz o muhteşem bina, 1549'da Giangiacomo dei Grigi'ye artık binayı bitirmekten, önünde durup bakanları bugünlere kadar o göz kamaştırıcı güzelliğiyle büyülemesi için eksikliklerini tamamlamaktan başka yapacak iş kalmamıştı, o da şimdi öylece durdu, önce binanın karşısındaki arsanın demir parmaklıklarına gidip orada durdu, yüzünü Venedik ölçülerine göre de mükemmel olan, en yüksek mimarlık ideallerini bile karşılayan esere doğru çevirdi, kendisini bu ihtişam karşısındaki hayranlık duygusuna bırakmak için değil anılarını yaşamak için, böyle bir şeydi söz konusu olan, o bu hayranlığı bir kere yaşamıştı, buraya ilk kez geldiğinde, ve şimdi de buraya, Venedik'e aslında bu tek bina için gelmişti, bir vakitler buraya ilk gelişinde öylesine büyülemiş hatta sarsmıştı onu, güneşin altında durdu, giriş kapısına baktı, baktı, o da girecekti o kapıdan eskiden bir kez girdiği gibi ama şimdi hemen değil, teskin etti kendini, şimdi önce şöyle bir soluklansın, biraz önce yaşadığı o kâbustan kurtulsun, kafasından çıkarmalı o takip edilme karabasanını, çünkü gerçekten de buradan bakınca, siestanın sonuna doğru kalabalıklaşan meydanın giriş ve çıkışı arasında dalgalanmaya başlayan insanlar arasında onu birinin takip etmesi saçmalığın son perdesi gibi göründü, kaldığı yerin kapısından çıkar çıkmaz pembe gömlekli herifin teki, o S biçimli sırık gibi salak, her adımda bükülen dizleriyle, öne kaykık kafasıyla peşine düşecek, daha neler, nasıl düşünebildi böyle bir saçmalığı, tam da o salak ona takacak, gerçekten olacak şey değil, yani kim ne

diye Venedik'te onun peşine düşsün, kimsenin tanıdığı biri değil, on binlerce turistten biri, peşine birinin takılması için nasıl bir sebep olabilir, aslında ne İtalya'yla bir ilişkisi var ne de Venedik'le, hatta insanı mest eden güzellikleri yüzünden sık sık Venedik'e gidenlerden de değil, yüzeysel ve özüne bakılınca budalaca bir hayranlığın akıntısına kendilerini bırakanlar arasında ne işi olabilir?! – o aslında Venedik'e gerçekten hayran da değildi, Venedik ona göre fazlasıyla bir kadına benziyordu, ona göre Venedik'te fazlasıyla kadınca, yalancı ve hilekâr bir öz vardı, hayır Venedik ona göre değildi ama elbette gerçekten güzel olanlara duyduğu hayranlığı inkâr etmiyordu ve bu gerçekten müstesna şehirde Ca'Doro'dan S. Giovanni e Paolo'ya, San Marco'dan Accademia'ya, Giorgione Oteli'nden La Fenice'ye kadar eşsiz güzellikler vardı ama deli divane olmuyordu onlar için, hatta bu güzelliklerden biraz korkuyordu, amansızcasına entrikacı, kurbanını kucaklayan, onu uyuşturan ve kuvvetini emip tüketen, nesi var nesi yoksa gasp eden ve sonunda bir paçavra gibi kanalın kıyısına fırlatıp atan birinden korkar gibi, işte o ünlü yerde de buna benzer hislerle duruyordu şimdi, sık sık gelmiyordu buraya, uzun yaşamı boyunca bu ikinci gelişiydi, hem bu gelişi, bu sefer korkusunu gülümseyerek düşündü, ne çılgınca, korkunç ve belki de fazlasıyla fantastik, hayal ürünü bir girişle başlamıştı, neyse ki kalabalıkta sakinleşmişti hem artık hiçbir yere gitmeyecekti, ne Ca' Foscari'ya, ne Dukalık Sarayı'na, hiçbir yere, hiçbir yere adımını bile atmayacaktı, bir vaporetto o kadar, hatta Venedik'te S. Rocco'dan başka hiçbir şey görmeyecekti, sadece S. Rocco'yu, zaten onun için gelmişti buraya, bu ziyaret onun için bütün anlamsız, sığ, lüzumsuz hayatından daha önemliydi.

Tiziano'yla başladı, çünkü önce Cavalcaselle, sonra

Fischel ve Berenson **kesinlikle**, daha sonra Suida kuşkuyla en sonunda, 1955'te Coletti deliller göstererek resmi yapanın Tiziano'dan başkası olamayacağı görüşünü savundular, Tiziano'ya mal etmeler, böyle diyelim, en azından ondan sonra olanlar kadar zor kabul edilir türdendi ve buradan bakılınca hem konuya ait deliller hem ondan sonra söylenenler de o derece temelsiz; örneğin Signor Paletti çıktı ve dedi ki, hem de iki kere 1955'te ve 1978' de, bunların hepsi Tiziano, yanılgı, çünkü boya yüzeyinin ve renk kullanımının dolcezza olduğunun anlaşılmasından sonra söz konusu eseri Giorgione'ye borçlu olduğumuz apaçık meydanda, bu sözler anlaşılmaz olduğu kadar şaşırtıcıydı, çünkü tam da Giorgione'ye ne dindar denebilirdi ne de din konulu resimleri kalmıştı, din konulu bildiğimiz tek eseri *Castelfranco Meryemi* ki bunu da o esrarengiz dâhiye Amateo Costanzo, oğlu Matteo'nun cenazesi münasebetiyle yaptırmış; tek sözle resmin etrafında tam bir kargaşa hâkimdi ve bu da 1988'de birbirini destekleyen öneriler yarışının başlamasıyla zirveye ulaştı; önce Mauro Lucco başladı: sayın bayanlar baylar, affedersiniz ama bu resmi yapanın Giovanni Bellini olduğunu kesinkes söyleyebiliriz, bugün Besancon'da bulunan *Nuh'un Sarhoşluğu* isimli eserle karşılaştırıp bakmanız yeter; ondan sonra artık her kafadan bir ses çıktı, Michel Laclotte kısa işaretparmağıyla *Cristo morto nel sepolcro*'yu gösterip Bellini, dedi, ardından Anchise Tempestini ve en sonra da matmazel Goffen Bellini, o kadar ki Scuola Grande di S. Rocco bilet gişesinin arkasına konan masalarda resimden yapılmış kepazelik denecek nitelikteki kartpostallar en ufak bir tartışma olmadan hatta bir soru işareti bile konmadan büyük Bellini adıyla satışa sunuldu, hem de o zaman artık çok saygın bir uzman olan Hans Belting'in görüşünün diğer uzman kişiler tarafından bilinmesine rağmen; Hans Belting'e göre tartışma konusu

resmi yapanın Tiziano olduğu aşikârdı ve bunu delil göstermeye bile gerek duymayan tek uzman olarak yapmıştı ve "Tiziano'nun eseri"dir nokta, bu kadar, diyerek kestirip atmıştı; belirsizlik başını alıp yürürdü eğer Confraternita, sırf Bellini taraftarları çoğunlukta olduğu için tartışmaların kapatılması amacıyla resmi Giovanni Bellini adına kaydetmeseydi, ondan sonra artık kimse soru sormadı, mesele kapanmışa benziyordu böyle de kalacak gibiydi eğer Scuola Grande Confraternita'nın sanat tarihçisi Dr. Agnese Chiari'yi S. Rocco'nun bu kıymetli hazinesinde bir şey rahatsız etmeseydi ve milenyumdan az önce Banca İntesa'nın Vicenza şubesinden Palazzo Leoni-Montanari'den ziyarete gelen Dr. Fatima Terzo Hanım'ın dikkatini çekerek Tintoretto'lar arasında bir resim daha olduğunu ona söylemeseydi; Chiari Hanım küçük bir resim, demiş, elli altı çarpı seksen dört santimden büyük değil ve Belting'in incelediği imago pietatis geleneğine ait olduğu da aşikâr, yani Bizans geleneklerini gösteren bir eser, çok yıpranmış durumda, hiç fena olmazdı hani demiş bir görseniz, bankanın kültürel işlerinden sorumlu Terzo Hanım'a manalı manalı bakarak ve söz konusu eseri rahat rahat inceleyebilmesi için mekânın sağ tarafındaki küçük odacığa götürmüş, arada masum bir tavır takınarak fena olmaz biraz da onarımdan geçirilse, ne kadar güzel değil mi diye sormuş Agnese Chiari ve o ufak dar odacıkta resmin üzerinden koruyucu brokarı kaldırmış, Terzo Hanım resme bakınca şaşırarak gerçekten güzel demiş ve bundan sonra da resim tartışmasız Egidio Arlango Usta'nın eline geçmiş ve böylece o hep rizikolu restorasyon işleri başlamış, Confraternita'nın konuda karar verecek olan toplantısında Agnese Chiari konsey üyelerine, restorasyon yapılmasına gerekçe olarak gerek kendisinin gerekse Scuola Grande Arciconfraternita di San Rocco'nun ilk plandaki amaçlarının resmin gözle görülür

bir şekilde bozulmasının durdurulması, eserin korunması olduğunu söylemiş, gerçekten de eserin üst ve alt kısımlarında bir zamanlar çerçeveye geçirilirken tuvalin gerildiği yerlerde çıplak gözle de görülebilecek ciddi tahribat varmış, kim bilir neler çıkmıştır daha Arlango Usta eline büyüteci alıp da ciddi yaralanmaların nerelerde ve ne türden olduğunu tespit edip kaydettiği zaman, zaten o zaman kesin olarak meydana çıkmış müdahale edilmezse resmin birkaç yıl içinde o yerlerden düpedüz kırılacağı, boyaların çatlayacağı ve ihmal yüzünden ortaya çıkan zararın asla onarılamayacağı, Arlango Usta'nın restorasyon atölyesinde başka sorunlar da çıkmış ortaya kâh soluk bir leke, kâh çevresi silinmiş bir diken taç, sonra başın iki tarafında solmuş Yunan harfleri, homojen görünen fondaki sayısız çatlak bile Arlango Usta'nın arkasından bağırıyormuş, elbette hepsinin, gerek Intensa Bankası, gerek Arlango Usta'nın gerekse doktor Agnese Chiari'nin birincil amaçları kuşkusuz eserin onarılması, mahvolmasının önüne geçilmesi imiş ama hepsinin, özellikle de sanat tarihçisi hanımın gizli bir amacı varmış, restorasyonun verdiği imkânlarla resmi yapanın kim olduğuna nihayet karar verilebilmesi ve kesinlikle söylenebilmesi: kesin Tiziano'dur, kuşkusuz Bellini ya da yüzde yüz Giorgione' dir denebilmesi, böylece de S. Rocco hazinesinin imzası kesinleşen büyük bir sanatkârın büyük bir eseriyle zenginleşmesi; neredeyse her gün gidiyormuş Dr. Chiari restoratörlere, Giorgione Tiziano?, Giovanni Bellini? ama Arlango Usta uzun zaman yanıtlamamış, üstelik Arlango basık suratı yüzünden ters bakışlı, belki çirkinliği nedeniyle belki başka bir nedenle keyifsiz, suratsız, ağzından iki söz çıkmayan bir adammış, atölyesinde yabancıların dolaşmasından da kendisine soru sorulmasından da nefret edermiş, çok gerekmedikçe laf çıkmazmış ağzından, bu çalışma sırasında zaten uzun zaman bir şey söyleme-

sine gerek olmamış çünkü hiçbir şey çıkmamış ortaya, nasıl çıksın ki, resmin fotoğraflarını çektikten sonra azami dikkat ve ihtiyatla tuvali çerçevesinden ayırmaya başlamışlar, bunu nasıl yapacaklarına karar vermek de belki bir haftalarını almış, sonra çerçevenin incelenmesine başlamışlar, Chiari Hanım anlamış ki Arlango Usta'ya başka türlü davranmak gerek, onu çalışsın diye rahat bırakmak en iyisi olacak, ziyaretlerini azaltmış hatta bir daha ne zaman gelebilir diye sormuş bile, bunun üzerin Signor Arlango becerebildiği en güzel gülümsemesiyle bir yıl sonra diye yanıtlamış, şaşıp kalan Chiari Hanım'ı yüzüstü bırakıp başka bir resmin başına giderek elindeki ufak bıçakla çerçevenin kenarıyla meşgul olmuş, sırtını dönmüş Chiari Hanım'a ve az önceki tebessümü sürekli ve memnuniyet ifade eden bir gülüşe dönüşmüş, sarı dişlerini meydana çıkaran bu gülüş bir süre kalmış yüzünde, neşenin o taklit edilemez türü o ekşi surata adeta yapışmış, bir süre sonra çerçeveyi kazırken birinin atölyeden çıktığını ve kapıyı sessizce arkasından kapadığını duyunca nikotin kokulu sararmış dişler çatlak dudakların ardından kayboluyor ve ancak o zaman neşeye benzer şey de o ezik bakışlarından siliniyormuş.

Doğrusu Arlango Usta beklenenin aksine resmin ilk bakışta sanıldığı kadar kötü durumda olmadığını söyleyebilirdi, elli-altmış yıl kadar önce restore edilmiş olduğunu da, her ne kadar Signor Arlango'nun kelime hazinesiyle bu restorasyon berbat ve sorumsuz olarak nitelense de orijinal tuvalin duble edilmesinin, yani başka bir tuvale daha gerilerek kuvvetlendirildikten sonra çerçeveye konmasının çok yardımı olduğu meydandaydı fakat Signor Arlango'ya göre asla kabul edilemeyecek üç yöntem kullanılmıştı: bir, boyaların kabarması dökülmesiyle meşgul olunmamış, iki, İsa Mesih Efendimizin sağ

gözkapağına, İsa Mesih Efendimizin saçına ve omzuna rötuş yapılmış, üç, Arlango sayıları söylerken gösterdiği parmaklarını, baş, işaret ve orta parmaklarını bu kez öfkeyle birleştirerek, bütün resmin yüzeyi verniğe benzeyen ve zaman içinde sararan, okside olan iğrenç bir maddeyle sıvanmış ve böylece de resmin kaderi belirlenmiş diye söylenmişti ve kelimelerin kuvvetini artırmak için havaya bir yumruk sallayarak devam etmişti, böylece resmin orijinal etkisini bozmuşlar, *tahrif etmişler*, parçalamışlar, sonuçta eserin tümünü mahvetmişler, eserin tümü değişmiş, bir restoratör için bu affedilmez, restoratörün vazifesi eserin orijinal ruhunu canlandırmaktır, Arlango Usta lanet olsun der gibi elini sallamış, bunlar restoratör değil, bir restoratör böyle şey yapmaz, bu türden yöntemleri işten hiç anlamayanlar, acemiler kullanır, demek sanat tahrifçisi acemiler var demiş, bu kelimeler Arlango Usta'yı teskin etmişti, sanat tahrifçisi acemiler, Signor Arlango böyle acemilerle karşılaştığında onlar hakkında kararını verip yargısını söyler ve konu onun için böylece kapanırdı bir daha meşgul olmazdı, istediği sadece onları zararsız hale getirmekti tabii eğer hâlâ mümkünse, sonra yoğun bir şekilde işine dönerdi, şimdi de aynı şeyi yapıyordu, saatler boyunca resimden gözlerini ayırmayarak düşündü, şimdi ne yapmalı, nasıl bir sıra izlemeli, hangi materyalleri kullanmalı, bunları tespit etmek için ne gibi incelemeler yapmalı, bütün bunları enine boyuna düşündükten sonra işe koyuldu, böyle zamanlarda onu rahatsız etmeye gelmezdi, aslında hiçbir zaman rahatsız etmeye gelmezdi ustayı, nitekim Dr. Agnese Chiari bunu kendi tecrübesiyle öğrenmişti, atölyede olup bitenlerden hiç haberi olmuyordu, ne gibi incelemeler yapıldı, nasıl materyal kullanılacak, nasıl bir çalışma yöntemi izlenecek, işlerin sırası nasıl olacak, hiçbir şeyden haberi yoktu fakat özel bir röntgen cihazıyla resmin

incelenmesinden alınan sonuç o kadar şaşırtıcı oldu ki Signor Arlango bile siparişi vereni bundan haberdar etmeme rizikosunu üstlenemedi, çünkü biliyordu söz konusu olanın sıradan bir şey değil resmi yapan sanatçının kim olduğunun tespit edilmesi olduğunu, resmi yakından incelerken fırça kullanma yönteminden, resmin kısımlarının farklı nitelikli oluşlarından eserin bir değil iki sanatçının elinden çıktığı gözüne çarpmıştı, boyanın üst üste imprimatura ve gessokat'larının türlerini, niteliklerini, ne durumda olduklarını anlamaya yönelik röntgen incelemesi sırasında, ahşap tablaya cinquecento'da uygulanan yöntemle kendine özgü bir biçimde ama her şartta resme başlanmadan önce yazılmış olan ismi, imzayı görünce çok şaşırdı, o zaman hiç tereddüt etmeden Confraternita'ya haber yolladı ve resimde önemli bir şey göstereceğini söyleyerek birini göndermelerini istedi, bunun üzerine bir gün öğleden sonra Dr. Agnese Chiari S. Rocco'dan geldi, Signor Arlango resmi yine röntgen cihazının arkasına yerleştirdi, kadını atölyeden dışarıya çıkardı, cihazın elinde tuttuğu düğmesine bastı, filmi alıp banyosunu yaptıktan sonra o zamana kadar koridorda bekleyen misafiri içeriye çağırdı, bir sandalyeye oturttu, hiçbir şey söylemedi, tek bir söz olsun çıkmadı ağzından, atölyenin penceresinin önüne gerili bir ipe filmi bir mandalla tutturdu, hâlâ tek bir kelime olsun söylemeden gidip çalışma masasının önüne oturdu, yine bir şeyleri kurcalamaya, kazıyormuş gibi yapmaya başladı arada bir de misafire bakıyordu; Dr. Chiari bir süre tam bir sessizlik içinde filmi seyretti sonra ışıkta daha iyi görebilmek için filme yaklaştı, röntgen ışınlarından geçirilen resmin sol alt köşesinde gayet okunaklı bir şekilde VICTOR yazılıydı öteki tarafta da BELLINAS, dikkatle resme bakıyor ve gözlerine inanamıyordu, yok hayır, bu olamaz diye düşünüyor ama hâlâ bir Victor'a bakıyordu

bir Bellinas'a, sonra olamaz, bu olamaz, diyordu, bu ismi bile anılmayan bir kimse, bir hiç, yok bu mümkün değil, buna kimse inanmaz, S. Rocco cemaati ise hiç inanmaz, ne zamandır törenle ilan etmeyi heyecanla bekliyorlar, efendim hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde bu resmin Tiziano'ya ait olduğu ispatlanmıştır, ya da efendim resmin Giorgione tarafından resmedildiğine dair kimsenin şüphesi olmasın yahut efendim yaptırdığımız incelemeler sonunda size büyük bir memnuniyetle bildiririz ki, bu olağanüstü eser hakkındaki bilinmezlikler nihayet sona ermiştir, eseri yaratan Giovanni Bellini'den başkası değildir, ama işte tam da başkası diye düşündü Agnese Chiari ve şaşkınlığından yine sandalyesine oturdu, oturduğu yerden Victor Bellinas açık seçik görünüyordu ve Victor Bellinas, Bellini'nin, büyük Giovanni Bellini'nin yanında en uzun zaman çalışmış olan *yardımcı*sından başkası değildi, Agnese Chiari hafızasını zorladı, hatırlamaya çalıştı, hemen hiçbir şey bilmiyoruz hakkında, o kadar önemsiz ki, belki onun olduğu söylenen bir, iki resim vardır, belki Bergama'daki Carrara Müzesi'nde bulunan *Crocifisso adorato da un devoto* belki başka biriki resim daha, iki genç erkeğin resmi olabilir, diye müphem bir şekilde hatırladı Chiari, ama onu ressam olarak değil, ressam yardımcısı olarak tanıyoruz, Bellini servetinin bir kısmını ona bırakmıştı, karısının ölümünden sonra oğlunu da kaybeden Bellini yeniden evlenmemişti, mirasçısı yoktu, ağabeyi Gentile ile arasının kötü olduğu, babası Jakopo ile daha da kötü olduğu o sıralar herkes tarafından bilinirdi, bu durumda ona en doğru geleni yaparak sadık, çalışkan ve güvenilir yardımcısını, Vittore di Matteo'yu, asıl adı buydu, evlat edinmiş, kendisinden kalacak en kıymetli şeyi, Venedik'in en ünlü resim atölyesi olan atölyesini ona miras olarak bırakmıştı, 1516'da Bellini ölünce bu atölye, Venedik'in en ünlü ressamının

başlıca hazinesi ona miras kaldı, anlaşılan bir-iki bitirilmemiş resim kalmış atölyede diye düşündü Agnese Chiari ve yerinden kalktı, olayla tamamen kayıtsız gibi görünen ve önündekini kazıyıp duran ustanın yanından geçerek yeniden resme yaklaştı, daha dikkatle bakmaya başladı ve o zaman ustanın atölyede daha en başında fark ettiğini gördü, baş sanki resmin diğer kısımlarından ayrılıyordu ve başlı başına muhteşemdi, resmin diğer kısımları bütünüyle farklı, çok daha alçak bir düzeyde resmedilmişe benziyordu, bir anda anladı Agnese Chiari başı yapan Bellini'ydi resmin diğer kısımlarını büyük mentorunun ölümünden sonra ona duyduğu saygının bir ifadesi olarak kendisini Belliniano diye adlandıran Vittoria di Matteo yapmıştı, kendi yeteneklerine uygun olarak, skandal yaratacak gibi değil ama başın yaratıcısının dehasıyla asla karşılaştırılamayacak şekilde, şimdi S. Rocco'dan gelen Chiari orada duruyor ve ne yapacağına karar veremiyordu, o korkunç Arlango Usta'yla konuşsun mu acaba, görüşünü istesin mi? – ne gerek var, dedi sonra kendi kendine, eğer S. Rocco Confraternita Konseyi'ni bu şaşılacak sonucu hazmetmeye ve hayatın onların, yani sonraki nesillerin görmek istediğinden daha karmaşık olduğunu kabullenmeye ikna etmeyi başarırsa bu ona yeter, mesele apaçık meydanda diye anlattı sonraları konsey önünde Agnese Chiari, röntgen filminden yapılmış ve büyütülmüş fotoğrafı büyük bir heyecanla havada sallayarak, kelimenin tam anlamıyla apaçık, çünkü bir kere Arlango Usta gerekli kimyasal incelemelerden sonra karıştırdığı eriticiyle resmin üzerindeki yabancı ve acemi elden çıkan "koruyucu verniği" temizleyince resim kendi temiz, kendi orijinal halinde ortaya çıktı ve artık resmi kimin yaptığını hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde biliyoruz, bunu duyan konsey üyeleri birbirlerine ve büyük bir beklentiyle kadına baktılar, duyduklarından tam an-

lamıyla mutlu olmamışlardı, yani şimdi ne oluyor, Bellini mi, Bellini değil mi, diye sordular birbirlerine, sen bundan bir şey anladın mı?, ben bir şey anlamadım doğrusu, diye yanıtladı kâh biri kâh diğeri, Chiari baktı ki gerçek konsey üyelerinin kafalarına bir türlü girmiyor, bir daha bir daha tekrarladı, resimdeki başı, sesi zaferle çınladı, başı Bellini yapmış, ama resim tek elden çıkmıyor, Belliniano miras olarak kendisine kalan atölyede muhtemelen başlanmış tuvaller arasında bu muhteşem başı bulmuş ve isminin orada olmasını hem istediği hem istemediği için, çünkü kendi adını oraya yazmaya da yazmamaya da cesaret edemediğinden, ustasının gölgesinden nihayet kurtulan çırak başın yanına, sola ve sağa adını ikiye ayırarak yazmış, sonra da üstüne resim yapmış, böylece de saklamış çünkü çok iyi biliyormuş bitmemiş Bellini ya da yeni başlanmış bir Bellini değil de bir Bellini olarak her zaman ve her yerde büyük bir meblağ karşılığında satabileceğini, tabii baş hariç resmi kendisinin yaptığını itiraf ederse pek bir şey ödemeyeceklerinin de bilincindeymiş, yani elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışarak o tamamlamış resmi, resmin iki yanına üçer Yunan harfi, çıplak büst, omuzlar, beden önünde kavuşturulmuş iki elin tersi, bütün bunlara bir de koyu renk fon eklemiş, yoksa o karanlık fonda o sonsuz munisliğiyle parlayan yüzün büyüleyiciliğini o asla yaratamazdı, böyle bir şey olmuştur diye anlattı Dr. Agnese Chiari konsey üyelerine ve bununla da o süregiden belirsizliğin sonu gelir dedi, konsey üyeleri kendilerini biraz rahatsız hissederek başlarını salladılar ve Chiari'nin önerdiği her şeyi kabul ettiler, Albergo'da eskiden durduğu köşeye götürmesinler resmi dedi, büyük salonun güzel bir yerinde bir şövaleye oturtulsun ve resim hakkında yazılar yazılsın, çünkü şimdi artık sanat tarihi bu resme dikkat edecek bu resimle ilgilenecektir, eğer şim-

diye kadar ilgilenmediyse; yani resim büyük eserlere yaraşan bir şekilde yerleştirilsin, üzerine reflektör ışığı vursun, görecekler o zaman S. Rocco adının nasıl parlayacağını, zira bu Vittore'yle yapılan keşif az şey değil, görecekler, diye tekrarladı durdu Agnese Chiari herkesin bu resmi konuşacağını; Dr. Chiari çok ama çok yanıldı, sadece profesyonel restoratörlerin dergisinde tanınmayan genç bir sanat tarihçisi Giovanna Nepi Sciré kaleminden birkaç satırlık bir yazı çıktı ve konu çok kısıtlı bir çevreye ait olduğundan bunu da sadece *Restituzioni 2000* yayımladı, böylece konuyla en çok ilgilenenlerin eline ulaşmadı, en çok ilgilenenlerin bu keşiften haberleri olmadı, ne Tempestini, ne Goffen, ne Belting'in, geniş yığınlara ise hiç ulaşmadı, şimdi o da orada, S. Rocco önündeki meydanda demir parmaklığa vuran güneşte binaya girmeye ve eseri ikinci kez her zaman durduğu yerde görmeye hazırlanırken, zemin katında gişe arkasındaki satıcı gelen turistleri bekliyor ve ünlü resimden yapılan aynı imzalı kartpostalları masaya yerleştiriyordu, aynen bundan on bir yıl önce, buraya ilk geldiğinde içeri girince birden *Ölü İsa*'yla karşılaştığı zaman olduğu gibi, üst katta, geniş merdivenlerin girişinden bakıldığında sol taraftaki küçük salonda, Albergo'nun köşesinde, bir lamba olsun aydınlatmıyordu resmi.

Venedik'e birlikte geldiği gruptakiler şehre geri dönmek istemiyorlardı, yorgunluktan olacak gittikleri yönü dönüş yolu sanmışlardı, oysa dönmeyi hiçbiri istemiyordu, hiçbiri Venedik yolculuğunu bitirmeyi, gara dönmeyi düşünmüyordu, dinlenmek istiyorlardı, bu doğru, ama yolculuğu bitirmek değil, dinlenmek, yemek, içmek; bütün gün yürümekten yorulmuşlardı, onun için de bir lokantaya oturmadan önce hiç değilse San Rocco'yu ziyaret etmeyi önerdiğinde ilk tepkileri kesin bir "hayır" oldu,

özellikle de çocuklar mızmızlandılar, müzeyi ziyaret etmek bir tarafa ziyaret düşüncesinden bile kıyameti kopardılar, San Rocco'da oturacak yer olduğunu, gezi rehberine göre Campo San Rocco'da ya da hemen yakınlarında bir çeşme olduğunu hatta yolda çok özel bir dondurmacı da bulunduğunu söyleyince gruptakiler kabullenmeye meylettiler, pekâlâ dediler, olsun bakalım San Rocco, ama lokantaya gitmeden önce bu artık son olacak ve eğer yolda dediği gibi çeşme ve dondurmacı yoksa vay haline; neşeliydiler ve de Venedik'in göz kamaştırıcı güzelliğinden başları dönmüştü, giderken yolu biraz şaşırdılar fakat nihayet Campo S. Margarita'daki dondurmacıyı buldular, dondurmayı yemek için gölgelik bir yer arayıp bir binanın kenarına sığınınca meydanda iki tane sevimli, insanı çeken lokanta olduğunu fark ettiler, önce onu San Rocco sevdasından vazgeçirmeye çalıştılar, yani aslında Tintoretto için gideceklerdi değil mi, Tintoretto da grubun hanım üyelerinden birinin ifadesiyle hani biraz fazla "köpüklü"ydü, hani gitmeseler de olurdu, ama baktılar ki diğerinin inadı inat, mutlaka gitmek istiyor, tamam dediler, onlar Campo S. Margarita'da bir lokantaya otururlar, madem o kadar istiyor gitsin, zaten haritaya bakılırsa R. Rocco uzak değil; gerçekten de değildi, Rio Foscari'de yanlış tarafa girdi, doğru yolu gösterdiler, aradan on dakika geçmeden S. Rocco binasının önüne varmıştı bile, hava çok sıcak olduğundan hemen binaya girdi, Tintoretto'yu görmeden gitmek olmaz, şöyle çabucak bir bakar hemen lokantadakilerin yanına dönerim diye düşünüyordu, onun ayakları da pes demişti artık, fena halde acıkmış ve susamıştı ama işte Tintoretto, eğer görmeden giderse sonradan pişman olacağını düşünüyordu, girdi, ortadan çok daha pahalı olan bileti satın aldı ama biletle birlikte rehberi almayı unuttu, önce hepsinin bu kadar olduğunu sandı, bütün Scuola Grande di S. Rocco'nun zemin kat-

tan ibaret olduğunu düşündü, başladı Tintoretto'ları aramaya, sekiz tanesini buldu da ama hiçbirinden etkilenmedi, bu Tintoretto hiç de hakiki Tintoretto'ya benzemiyordu, hepsi biraz soğuktu, güzel denemezdi, biraz sevimsizdi, büyük salondaki girişte bilet gişesinde oturan kadın da sevimsiz ve asık suratlıydı, arkasındaki masaların üzerinde bölgenin ziyarete değer yerlerinin zevksiz kartpostallarını satan yine asık suratlı kadın da, bu nasıl olur diye düşündü, tek bir gerçek Tintoretto yok, tam hakiki Tintoretto'lar nerede diye sormak için gişeye geri dönecekti ki sol tarafında geniş bir merdiven olduğunu gördü, buraya turistler giremez diye hiçbir yazıya rastlamadığından yukarıya doğru cesaretsiz bir-iki adım attı, ilk adımları ürkekti ama arkasından kimse seslenmeyince giderek kararlı adımlarla basamakları tırmanarak ilk sahanlığa geldiğinde daha başından nereye gitmesi gerektiğini biliyormuş gibi kararlılıkla döndü ve o anda ne kadar salak olduğunu fark etti, dangalak bir Doğu Avrupalı, iflah olmaz bir mankafa, çünkü daha sahanlıkta ikiye ayrılan merdivenin yanındaki Pietro Negri ve Antonio Zanchi resimleri doğru yerde olduğunu, oraya gitmesi gerektiğini göstermişti ve ondan sonra üst kata çıkınca herkese olduğu gibi onun da nefesi kesildi, çünkü o muhteşem manzara o kadar beklenmedik bir şekilde karşısına çıktı ki adeta çarpıldı, altın yaldızlı, nefis oymalarla süslü stükkolar arasında hakiki Tintoretto şahane resimleriyle üzerine yığılıp ezdi onu sanki, ayaklarının altında geometrik motifli mermer döşemenin güzelliğinden o kadar ürktü ki motiflere basmamak için nereye adım atacağını şaşırdı, hareketleri başı dönüyormuş gibi dengesizleşti, gerçekten de başı döndü, yerdeki mermer döşemeye çekinerek bastı sanki orada yürümeye hakkı yokmuş buna layık değilmiş gibi, önce tavana da uzun süre bakmaya cesaret edemedi, çünkü dengesini kaybedeceğini hissetti, içini

çekti, aman Tanrım, yavaş savaş yürüdü bir oraya, bir buraya, nereden başlaması gerektiği hakkında en ufak bir fikri yoktu, ne yapması gerektiği hakkında da, bu sahici ve devasa Tintoretto'ların karşısında ne yapsın şimdi, pencereden giren göz kamaştırıcı ışıktan sersemledi, bu ışığın aydınlattığı gözlerinin önüne serdiği şeyleri hak etmiyor gibi geldi ona, sonra şaşkınlığından kurtulup yürümeye başladı, karşıdaki duvara kadar gitti ve oradaki modern, rahatsız, açılır kapanır portatif iskemleye oturdu, duvar boyunca her iki tarafta da bu iskemlelerden vardı, tam heyecanı biraz olsun dinecekken salonun arka tarafından gayet kararlı adımlarla gelen müze bekçisi ona iskemlelerin arkasını gösterdi, pencerelerin altındaki harikulade güzel oymalı duvarlarda birtakım kâğıtlar vardı, bekçinin gösterdiği bunlardı, İtalyanca bir şeyler söyledi, hiçbir şey anlamadı, sonunda üzerinde İngilizce yazılı olan kâğıtlardan birini tutuşturdu eline OTURMAYIN! kafasını sallayarak kalktı yerinden, peki o halde nereye otursun, hem madem oturulmayacak bu iskemleleri neden koymuşlar diye sormadan yavaşça pencerelerin önünden ayrıldı, yürümeye başladı, içeriye vuran güneş sürekli olarak gözlerini kamaştırdığından o devasa Tintoretto'ları pek göremedi, başladığı yere geri gelince yine başladı yavaş yavaş yürümeye kâh tavana baktı kâh Tintoretto'lara, bu böyle devam etti, bu harikulade ama ona fazla ağır gelen güzellikteki bu salonda bu kadar muazzam bir zenginliğin nasıl olabileceğine bir türlü akıl erdiremedi, fazla geldi, çok fazla geldi, çok ağır geldi ona güzelliğin bu bolluğu, salonun sonunda küçük bir odaya açılan bir kapı görünce bayağı rahatladı, hemen giriverdi, orada daha az ihtişam olacağını düşünüyordu ve özellikle müze bekçisinden –oturmaya cesaret eden ziyaretçiden her şey beklenir tavrıyla– peşinden ayrılmayan, onu rahat vermeyen adeta takip eden, bunu da ona hiç dikkat etmi-

yormuş gibi yapan ama hep küçük salonun kapısına gelip ne yaptığını gözetleyen bekçiden kurtulacaktı, ne yapabilir ki diye sordu kendi kendisine, bu salonda da duvarlardan bakan muazzam resimlerin önünden ağır ağır geçmeye başladı ve tam dışarıya çıkmaya hazırlanırken –çünkü müze bekçisi fazla gelmişti ona, bu kocaman saray da fazla gelmişti– bir an önce çıkmalıydı buradan, bu süslerin ve muazzamlığın eşsiz ama aynı zamanda karmaşık bileşimini sindirebilmek için biraz dinlenmesi gerekiyordu, tam küçük salondan büyük salona geçecekti ki köşede bir sehpada, sanki çok önem verilmiyormuş gibi pek görülmeyen bir yerde duran küçük bir resim gözüne çarptı ve geri döndü, hâlâ ona bakan salon bekçisi rahatlasın diye ciddi bir ifade takındı ve normal bir müze ziyaretçisi bir resmin önünde nasıl durursa öyle durdu, bir müze ziyaretçisinin nasıl durması gerekiyorsa onun da öyle durması gerekir diye düşünmüştü, önünde durduğu küçük resim yarı çıplak bir İsa tasviri idi, hafifçe yana eğik yüzünde son derece munis bir ifade ve ilahî bir huzur vardı, yatıyor mu yoksa ayakta mı resimde anlaşılmıyordu ama önünde, karnının üstünde bir yerde ellerini kavuşturmuştu, biraz acemice resmedilmiş elinin tersindeki delikten kan sızdığı görülüyordu ama yüzünde acının izi yoktu, hiç alışılmamış bir portreydi bu, İsa'nın altın gibi parlayan saçları narin omuzlarına dökülmüştü ve yine o müthiş uysallık ve o kendi başına bırakılmışlık, –ilk önce bunu keşfetmişti– çünkü bu yüzde bütün o uysallığa ve huzura rağmen karanlığın içinden fışkıran derin, tarifsiz derin, kelimelerle ifade edilemeyecek bir kendi başına bırakılmışlık, terk edilmişlik vardı, en koyu karanlıklardan yüzeye çıkan altın gibi, bu her zamankinden başka türlü olan İsa'ya baktı, baktı, gözlerini bir türlü ayıramadı, bekçiye de aldırmıyordu artık, salona bakmakla kalmayıp biraz önce iskemlelerle yaptığı rezalete benzer

bir şey yapar mı yine diye kapıda durup kuşkusunu gizlemeden onu gözetleyen müze bekçisine aldırmıyordu, zaten şimdi bekçinin ona baktığını görmüyor, fark etmiyordu, artık hiçbir şey görmüyordu, sadece İsa'nın gözlerine bakıyordu, bütün dikkatini oraya vermişti, bu İsa tasvirinde, bu gözlerde farklı olanın, onu böylesine büyüleyenin ne olduğunu anlamak istiyordu, büyülenmişti çünkü, bu resim, bu imago pietatis İsa tasviri büyülemişti onu, bir açıklama, bir yazı, bir tarih aradı, ne resmin altında ne üstünde, ne sehpada, ne önünde durduğu duvarda resme ya da ressamına ait yardımcı bir not vardı, o yarım İsa tasvirini öylesine koymuşlardı oraya, köşedeki duvarın önüne, sanki S. Rocco'da burasını düzenleyenler sahi bizim bir resmimiz daha vardı, hani o kadar ilginç değil ama madem var koyalım bari onu da buraya, ilgilenen bakar demek istemişlerdi, ve evet işte onu ilgilendirmişti, gerçekten gözlerini ayıramıyordu resimden ve birden nedenini fark etti: bu İsa'nın her iki gözü de kapalıydı, gerçekten, bilmeceyi çözmenin anahtarını bulmuş gibi derin bir nefes aldı, ama aslında bulamamıştı, durum daha da rahatsız edici oldu, hâlâ resme, bu sefer iki kapalı gözkapağına bakıyordu ve artık farklılığın nedenini çözecek anahtarı bulamadığının bilincine katlanarak bakıyordu, bir daha dikkatle inceledi resmi, narin omuzları, yana eğilmiş başı, ağzı, ince telli sakalı, sıska kolları ve garip bir şekilde üst üste konmuş elleri, birden İsa'nın gözkapakları sanki kıpırdadı, sanki titredi gözkapakları, soğukkanlılığını yitirmedi, yok hayır dedi, bu olamaz, gözlerini resimden kaçırdı sonra yine baktı, gözler yine kıpırdadı, biraz ürkerek saçma, olamaz diye düşündü, hemen salondan çıkmak istedi, yorgunluktandı mutlaka ya da çok fazla bakmıştı resme, hayal görüyordu, salondan çıktı, bekçinin yanından kararlı adımlarla geçerek merdivene doğru yürüdü, ayağını tam merdivenin ilk basama-

ğına koyacaktı ki az önceki kararlılığıyla geri döndü, bu sefer bekçinin yüzüne baktı da, bunun yardımı oldu çünkü bu kez bekçinin yüzündeki ifadeyi iyice belirleyebildi, birden geri dönünce daha da kuşkulu bir şekilde bakmıştı ona, bir tımarhane kaçkınıyla karşı karşıya olduğuna inandığı belliydi, hiçbir hareketini gözden kaçırmamak gereken bir deli, hani bunda gerçek payı yok denemezdi, aklını kaçırmadığından o da pek emin değildi, neydi o İsa'nın resmindeki diye sordu kendi kendine, küçük salona girmedi, bekçiye inat küçük salona en yakın olan sandalyeye çöktü, bekçi bu sefer ya görmedi ya oturduğu yerden kaldırmayı anlamsız buldu, oysa burada da sandalyelerin arkasında oturmayın yazılı kâğıtlar olduğunu yan gözle fark etmişti, midesi kasılırken bir kere daha sakin kafayla düşüneyim dedi kendi kendine, bu nasıl mümkün olabilir? – içeride salonda bir resim var, bir İsa bedeni, yana eğilmiş başıyla munis, terk edilmiş İsa, biri resmetmiş, biri buraya koymuş, biri seyrediyor, yani şimdi ben seyrediyorum, tam o an düşündüklerini yüksek sesle söylediğinden kuşkulandı, çünkü salon bekçisi iyice yanına yaklaşmıştı, yine içeriye girip resme bir kere daha bakmaya karar verdiğinde kapıdan geçerken bekçinin giysisine sürünmek zorunda kaldı, yine gidip durdu İsa'nın önünde, kendini tuttu, bir süre resme bakmadan durdu sonra elbette baktı, zaten bakmak için gelmişti, İsa'nın her iki gözkapağı yine oynadı, bu sefer gözlerini kaçırmadan oraya çiviledi adeta ve ısrarla baktı, gözlerini o kapalı gözlerden bir an olsun ayırmadan öylece baktı, o zaman bu İsa'nın gözlerinin kıpırdadığını ve yine kıpırdayacağını kesinlikle anladı çünkü bu İsa GÖZLERİNİ AÇMAK İSTİYORDU bunu idrak ettiğinde artık büyük salonda merdivenlere doğru yürüyordu, basamaklardan koşarak indi, ara sahanlığı hızla döndü, alt kata inmişti bile, satıcının ve bilet gişesinin yanından hızla geçip doğ-

ru dışarıya, Campo S. Rocco'nun insanı kucaklayan güneşinde dalgalanan kalabalığa karıştı.

Buraya son defa on bir yıl önce gelmişti, o zamandan beri saçlarının ağarması dışında burada hiçbir şey değişmemişti adeta, buna hayret etti çünkü normalde en azından bir taş devrilir bir kanalizasyon kapağı yerinden oynar ya da pizzacının yerine bir bistro açılmış olur, çeşmelerden biri tamir edilmiştir suyu akar ya da bunlara benzer herhangi bir şey olur oysa burada, defalarca meydanın çevresine baktı, burada en ufak bir değişiklik olmamıştı, gerçi evet bina, Scuola Grande restore edilmişti ama biraz daha temiz olmuştu o kadar, başka hiçbir değişiklik yoktu, ne daha canlıydı ne daha açık renkli ne de "ilk yapıldığında" olduğu gibi; başka şehirlerde sık sık böyle olur, bir şeyi onarmaya yenilemeye girişince ilk yapıldığında nasıl olduğunu hayal ederek öyle olmasına gayret ederler, oysa buna kesinlikle imkân yoktur çünkü her madde başkadır, hava başkadır, nem oranı başkadır, kirlenme biçimleri başka başka olur ve ona bakanlar, etrafında dolaşanlar da başkadır, oysa burada bu türden hiçbir hata işlenmemiş, her şey eskiden olduğu gibi kalmıştı, meydanda güneşli tarafa gidip ön cephedeki harikulade güzel pencerelerin karşısında durdu, sonra demir parmaklıkların önünde oturdu, güneş ellerini ayaklarını tatlı tatlı ısıtıyordu, pembe gömlekli takipçisinden tatsız bir hikâyeden başka bir şey kalmamıştı hatta belki de böyle bir şey hiç olmamıştı, gerçi *Corriere della Sera* gazetesindeki yazı bir kere daha aklına geldi ve bununla aynı anda –hiçbir alakası ve anlamı yokken– Macarca Kutsal Kitap'ın İsa'nın cehennem sözünü gyehenna olarak çevirdiği, aslında Ge-Hinnom'un Kudüs yanındaki çöp yakma yeri anlamına geldiğini hatırladı ama binanın bütünüyle güzelliğine baktıkça ve güneş yaşlı vücudunu

tatlı sıcaklığı ısıtmaya devam ettikçe bütün bu aklına gelenlerin buraya hiç yakışmadığını fark etti, hiçbir önemi olmayan, tesadüfler sonucu akla düşen ve uçan düşünce kırıntıları, aynen pembe gömleklinin onu izlemesi gibi, buraya gelirken başından geçenler gibi, bunların meydandaki kalabalığın her günkü manzarasıyla hiçbir ilişkisi yoktu ve onunla, şimdi neden Venedik'te olduğuyla da hiçbir alakası yoktu, hele binanın içinde şimdi onu bekleyenle hiç mi hiç; bilerek, bilinçli olarak bunların tümünü beyninden kesinlikle sildi, gerçi *şimdi hemen* içeriye girmeye henüz cesaret edemiyordu, çünkü o anlamsız hayatının tek önemli noktası içerideki, o yukarı kattaki küçük boyutlu resimdi, anlamsız hayatının ağırlığı sanki oraya çökmüştü, son on bir yıl içinde ne kadar çok düşünmüştü o resmi, kaç kez gözlerinin önüne getirmişti, resimden yapılan o seviyesiz satılık kartpostalın bulunduğu çerçeveyi kaç defa eline almış ve orada, yukarıda Albergo köşesinde gördüklerinin nasıl olabildiğini kaç defa çözmeye çalışmıştı; şimdi giriş kapısına yirmi-yirmi beş adım kala içeriye girmek çok zor geliyordu, güneş alçalmaya başlamıştı, meydandaki gölge giderek büyüyor güneşin vurduğu parlak dilim giderek daralıyordu, müzenin ziyarete açık saatlerini de düşünmeliydi, onun son iki saate ihtiyacı vardı, planı böyleydi, kapanmadan önce girerse içeride belki de o kadar çok insan olmazdı, burada iki saat kalacak sonra pansiyona, S. Polo 2366'ya gidecekti, sevimli ev sahibiyle bir akşam yemeği ondan sonra da sabah, S. Marco Havalimanı'ndan uçakla Venedik'ten ayrılış, yanıtını aradığı soru şuydu: o zaman ne olmuştu, nasıl olabilmişti ve gerçekte olmuş muydu?, bundan da daha büyük olan soru da şimdi ne olacak, yeniden olacak mı, o... şey yine tekrar edecek mi?, mucize sözcüğünü içinden olsun söyleyemiyordu ya da söylemek istemiyordu, kalabalıkta biri düşüncelerini okuyacakmış gibi bir

süre öksürerek boğazını temizledi, kimsenin oralı olmadığını görünce öksürmeyi bıraktı, kalktı, kapıdan girdi, giriş biletini aldı –yedi euro mu, diye sordu biraz şaşırarak, nedense başka türlü hatırlıyordu– ve sonra yolu kusursuz bilen bir kör gibi siyah ayakkabılarıyla hızlı hızlı yürümeye başladı, yürürken mermerin üzerinde iskarpinlerinin çıkardığı sesler o kadar yüksek ve sertti ki satıcı da, bilet gişesinde oturan da şimdiye kadar birçok şey görmüş olmalarına ve saygı talep eden beyaz saçlarına rağmen salonun sağ tarafındaki ortadan ikiye ayrılan merdivene gelinceye kadar arkasından öfkeyle baktılar, merdivenlerden hızla çıkarak ara sahanlıktan sağa dönüp Scalone'den geçerek o kattaki nefes kesen muhteşem salona girmişti bile, ne tavana baktı ne duvarlara ne de mermer döşemeye, hemen sola döndü ve kendini sehpanın olması gereken köşede buldu ama köşe boştu, Albergo değişmiş bambaşka bir şekilde düzenlenmişti, ilk yapıldığı zaman okulun idari işlerine bakan personelin çalıştığı mekân Rönesans dönemi sandalyelerle doldurulmuştu sadece tavana ve duvarlara dokunmamışlardı, duvarlarda aynı resimler asılıydı ve tabii bir zamanlar aynı mezhepten olan Tintoretto, ama o zamanki Albergo'ya konmuş sehpalardan hiçbiri yoktu, şimdi onun aradığı da, her şey silinip süpürülmüştü sanki, ne olmuş buraya, hiçbir şey anlamadan etrafında bakındı, ne hale getirmişler burasını, Albergo'nun bir yanından öte yanına sinirli sinirli yürümeye başladı, yoktu, hiçbir yerde yoktu resim, birden midesi sıkıştı, bedeninde aynen takip edildiği zaman olduğu gibi, Frari'de hissettiği aynı soğuk titremeyi duydu, aynı sancı, aynı titreme, sendelemeye başladı, birini aramam, ne istediğimi anlatacak birini bulmam lazım diye düşündü ve müze bekçisi gibi görünen birine doğru yürümeye başladı, bekçi Büyük Salon'un arka sıralarındaki iskemlelerden birine oturmuştu ve elindeki kitabı oku-

maya dalmış gibi görünüyordu ama gözleriyle –nasıl yapıyorsa– bütün salonu denetleyebiliyordu, bunu taklit etmek mümkün değildir, bunu nasıl yapabildiklerini anlamak, bunu öğrenmek imkânsızdır, onu hemen fark ettiğini hissetti, nitekim resmin orada olmaması ihtimalinden başı dönerek mermerde daha da çok gürültü çıkaran siyah iskarpinleriyle Albergo kapısından ona doğru yürümeye başlayan beyaz saçlı adamı bekçi görmüş ama kıpırdamamış, kitaptan gözlerini ayırmamıştı, dahası o yaklaşmadan önce kitabın sayfasını da çevirmiş, sayfanın başına geçince yapıldığı gibi başını biraz kaldırmıştı, sonra o, İtalyanca-İspanyolca-Fransızca-İngilizceden karma bir dille –ne kadar küçük olduğunu elleriyle de göstererek– o küçük boyutlu resmin nerede olduğunu sorduğu zaman, hani o içeride Albergo'nun sol köşesinde bir sehpada duran resmin, bekçi kollarını iki yana açıp başını salladı ve böylece söylediklerini anlamadığını açıkça gösterip okumaya devam etmek üzere yeninden oturunca bu durumdan çaresizliğe kapılıp bu sefer kendi anadiline İtalyanca karıştırarak ellerini kollarını sallayarak anlatmaya çalışınca öteki son kez olmak üzere bir kere daha kafasını salladı ve eliyle işaret etti, anlamıyor, ne dediğini anlamıyor, fark etsin anlamadığını işte ve iskemlesine iyice yerleşip bacak bacak üstüne attı, turistlerden ve özellikle de sorularından nefret ettiği her halinden belliydi, kitabını açtı, suratını asıp kaldığı yeri, rahatsız edilmeden önce okuduğu yeri aramaya başladı, çaresiz kalınca bekçiyi orada bırakarak rasgele yürüdü, muazzam duvarlardan sarkan Tintoretto'ların yanından geçerken birden ayakları yere mıhlanmış gibi duraladı, başını öne doğru uzattı, soluk bir ışıkta yüzen büyük salonun başında durup gözlerini zorlayarak duvarın tam ortasına konmuş devasa San Rocco zuhura doğru baktı, dosdoğru ileriye, Sunak resminin soluna doğru, oradaydı, oraya koymuş-

lardı, şimdi ona olduğu yerden, uzaktan bakıyordu, salonu S. Rocco zuhuru diz yüksekliğinde bir mermer korkulukla diğer kısımlardan ayıracak şekilde düzenlemişlerdi ve bir resim sehpasına benzer ayaklığı da bu mermer korkuluğun iç tarafına hiçbir ziyaretçinin dokunamayacağı, dolayısıyla zarar veremeyeceği ama isteyenin kendini loşlukta aydınlatılan resmin hemen yanındaymış gibi hissedeceği şekilde yerleştirmişlerdi; o istiyordu, okur gibi yapan bekçinin yanından ayrıldı ve yavaş yavaş, adımlarını giderek daha yavaş, daha ihtiyatla atarak, sinir bozucu nalçaların döşemeye hafifçe sürüneceği kadar hafif yürüyerek ilerledi, nalçalı siyah iskarpinleri geniş merdivene çarpıncaya kadar ilerledi, resme kabil olduğu kadar yakın olmak isteyenler buradan birkaç basamakla mermer korkuluğa ulaşabiliyordu, o istiyordu, resme kabil olduğu kadar yakın olmak istiyordu ama oraya gelince, İsa'yı o karanlıktan fışkıran bir ışık gibi görünce öylesine etkilendi ki doğru dürüst bakamadı, yani doğru dürüst göremedi, resmin bütününü değil ayrı ayrı kısımlarını görebildi, çünkü gözleri resmin bir yerinden öte yerine kayıyordu, bakışlarının resmin bütününü kavramasını sanki kendisi –kasıtlı olarak– gözlerini oraya buraya kaydırarak imkânsızlaştırıyordu, etrafına bakındı ve kendisini çok gülünç buldu, histerik biri gibiyim diye düşündü, geri döndü, inerken önüne, basamaklara bakmak zorunda kaldı, yeniden resmin karşısında durduğunda gözlerini yine yukarıya doğru kaldırmak zorunda kalmıştı, o zamana kadar biraz sakinlemişti artık, pek fazla insan da yoktu, sadece arkada kitabıyla oturan bekçi, bundan daha ideal bir ortam bulunamazdı, tam bir sessizlik vardı, iskarpinlerindeki nalçaların son yankılarını da Tintoretto'lar ve duvarlardaki zengin ahşap oymalar yutuyordu, sessizlik ve tam bir huzur, sadece boyunlarına asılı fotoğraf makinesiyle yaşlı bir çift vardı, onlar da uzaktaydılar, Albergo girişinin

yanında durup resme baktı, İsa'ya baktı, ilk defasında ne kadar gülünç bir şekilde bir türlü bakamamışsa şimdi tam tersine o kadar kolay ve doğal oldu İsa'nın yüzüne ve sonunda da kapalı gözlerine bakmak, birden bir sıcaklık hissetti, ne midesinde sancı kaldı ne bedeninde üşüme, tatlı bir sıcaklık yayıldı her tarafına, bir adım geriledi, sonra müthiş bir yorgunluk duydu, oturmalıyım dedi kendi kendine, belki de sesli çıktı içinden geçenler, müze bekçisine baktı, iskemleye otururşa hemen fırlayıp yanına geleceğe benzemiyordu, bundan on bir yıl önce olduğu gibi şimdi de iskemlelerin arkasına yerleştirilmiş kâğıtlara aldırmadan İsa resmine en yakın iskemleye çöküp resme oradan bakmak istedi, belki bir dakika kadar bekledi, uzaktaki bekçinin hiç umursamadığını, okumaya devam ettiğini içi rahatlayarak gördü, iskemlesine yerleşti ve on bir yıl sonra bugün o İsa'dan ne kaldığını görmek için bütün dikkatini toplayarak resme baktı ve nihayet bakışlarını gözlerine odaklamaya cesaret edebildi, kıpırdamadan oturdu, tuvali tam karşıdan görebilmek için biraz sola döndü, gözlerini İsa'nın gözlerine kenetledi ve bekledi, o kirpikler yine kıpırdayacak mı ve bu binada bir kere olanlar bir kere daha tekrar edecek mi diye bekledi, gözlerini ayırmadan kaskatı bekledi, reflektörün ışığı resmi gereğinden fazla aydınlatıyordu fakat bütün ayrıntıların iskemleden de iyice görülmesini de aynı ışık sağlıyordu, çıplak büstünün o tarifsiz yalnız başınalığını, biraz acemice boyanmış omuzlarını ve kollarını, belki de bu acemilik yüzünden daha belirginleşmiş zayıflığını ve gözlerin kıpırdamadığını ama yavaşça açıldığını – o kadar korktu ki hemen sağ göze de baktı, acaba sol gözde gördüğü sağ gözde de oluyor mu, ama görüşü keskinliğini kaybetmişti, gözler yine kapalı haldeydi, ne oluyor, hayal mi görüyorum, optik yanılsama mı yoksa, ne oluyor burada; öne eğildi, dirseklerini dizlerine dayadı, yüzünü avuç-

larına gömdü, sonra yine etrafına baktı acaba ona bakan birileri var mı diye, yoktu, yaşlı çift hâlâ oradaydı, acaba aradan ne kadar zaman geçmişti? – daha birkaç kişi gelmişti, tek başına orta yaşlı bir erkek, iki genç kız, kızlar hemen ziyaretçiler için bir masaya konmuş aynalardan biriyle oynamaya başladılar, –bu aynalarla isteyen ziyaretçi eğer aynayı ustaca tutarsa tavandaki resimlerin ilginç bulduğu kısımlarını yakından da görebiliyordu–, başka kimse yoktu ve onunla, öne doğru eğilmiş, İsa'nın resmine gözlerini dikmiş kıpırdamadan bakan adamla ilgilenen de yoktu AMA AÇACAK, dedi kendi kendine cesaretini toplayıp gözlerini yeniden İsa'nın gözlerine diktiği zaman, bu gözler NE KADAR KARANLIKTI, ürperdi GERÇEKTEN HEMEN DE TAMAMEN AÇMIŞTI gözlerini ama gözbebekleri ancak görünür gibiydi, gözlerinin beyazı ise hiç görünmüyordu, tümüyle bulanıktı, karanlık oturmuştu o gözlere, o karanlıktan dayanılamayacak kadar sonsuz bir hüzün yayılıyordu, ıstırap çekenin değil, ıstırap çekmiş olanın hüznü – hayır, öyle değil, kalktı, yine çöktü iskemleye, hayır burada söz konusu olan ıstırap değil hüzün, aklının alamayacağı, tümüyle kavrayamayacağı, tasavvur edemeyeceği kadar derin bir hüzün, İsa'nın gözlerine baktı ve o bakışlarda hüzünden başka bir şey göremedi, adeta nedensiz bir hüzün, bu düşünce ürpertti onu ÖYLESİNE, HER ŞEY İÇİN DUYULAN HÜZÜN, yaratılış için, varoluş için, yaratıklar için, zaman için, ıstırap için, çileler için, doğum için, yok oluş için – tam o sırada bir gürültü çarptı kulağına, bir an için zihni açıldı ve bir süre sonra anladı ki gürültü dışarıdan geliyor, ha, dedi meydandaki yayalar, oradan geliyor bu gürültü, böyle düşündü, sonra bu düşünceden dehşete düştü, İsa'nın o hüznü ve dışarıda kaynaşan neşeli topluluk, özellikle de genç kızlar ve erkekler, dışarıda gördüğü gençler geldi aklına, bu tarifsiz hüzün gençlerin dışarıdaki eğlen-

celi havalarında *kayboluyordu*, bu düşünce bıçak gibi saplandı içine, oysa her şey mevcuttu, ve her şey şimdi de öyleydi – İYİ DE, NE DİYE, diye sordu içinden bir ses ve bu soruyla yıldırım çarpmış gibi oldu ama bu anlamanın değil utancın yıldırımıydı, çünkü utandı böyle olduğu için, İsa burada, kelimenin tam ve en korkunç anlamıyla öksüzdü, İsa burada, GERÇEKTEN burada, ama kimseye lazım değil artık – zamanı geçti, geçti zamanı ve şimdi veda ediyor, bu dünyayı terk ediyor artık, kafasındaki bu düşüncelerden ürperdi, Tanrım dedi, ne korkunç cümleler bunlar – kalkmalıyım, gördüm görmek istediğimi, şimdi gidebilirim artık, ve kendini kalkarken gördü, merdivenlerden inerken, çıkarken, Campo S. Rocco'da gençlerin arasına girip akşamın kalabalığına karışırken, oysa kıpırdamadan oturuyordu iskemlede, sonra gördü ana merdivenden aşağıya doğru indiğini, binadan çıktığını, bir vaporetto'ya bindiğini, bu sefer akşam yemeğinden vazgeçerek ve paketlerini S. Polo 2366'da bırakıp S. Toma'dan dosdoğru Stazione'ye oradan da Aeroporto San Marcó'ya kendini attığını, Venedik'ten kaçmak için, dönmek, geldiği yere dönmek, evet gördü, gerçekten o ünlü merdivenden indiğini gördü – ama bilmiyordu, kendisinin bu binadan bir daha asla çıkamayacağını bilmiyordu.

8

Tepede, Akropolis'te

Ne kadar karşı koymaya çalışsa da o korkunç kalabalıkta taksicilerin saldırısından kurtulmadı, önce hayır, hayır, rahat bırakın dedi, sonra cevap vermedi, daha sonra bakışlarıyla reddederek kurtulmaya çalıştı, başaramadı bir türlü, ne kurtulabildi ne üstüne çullanmalarına etrafını sarmalarına engel olabildi, kulaklarının dibinde Sintagma, Akropolis, Monastiraki, Pire, Agora, Plaka, hotel, hotel, veri çip, veri çip diye bağırıp duruyorlar ve üstelik sırıtıyorlardı, en felaket olanı da bu sırıtmaydı, arkasından geldiler, elinde bavulu yön değiştirdi, tam kurtuldum derken –hop!– bu kez tam önünde karşısına çıktılar, bir an içinde ya önüne çıkıyor ya arkasına geçiyorlardı, kendisini Aerodromio Elefterios Venizelos'a gelmiş gibi değil iş işten geçtikten sonra fark ettiği büyük bir yanlışın ortasındaymış gibi hissetti, ne var ki artık buradaydı ve korkunç bir kalabalığın içine karışmıştı, her taraftan gruplar halinde ya da tek başına akın akın gelenler bir yöne doğru yürümeye çalışıyordu, çocuklar bağırarak annelerini babalarını arıyor, anneler babalar da önden yürüsünler, arkada kalıp kaybolmasınlar diye çocuklarına bağırıyorlardı, yaşlı çiftler boş gözlerle dosdoğru ileriye bakarak yürüyorlardı, grup halindeki okullu çocukların yöneticileri ürkek okullu çocuklara, Japon turist gruplarının yönetici-

leri ellerinde küçük bayraklar ve el megafonuyla ürkek Japon gruplarına bağırıp duruyorlardı ve herkes kan ter içinde kalmıştı; hangarda korkunç sıcak vardı, yaz sıcağı, kulakları sağır eden gürültü, ortalık tam bir tımarhane gibiydi, çıkış olduğunu tahmin ettiği yere kendini atmayı başardı ama dışarı çıktığında da çilesi bitmedi, Atina'da yaz sıcağının ne demek olduğunu o zaman anladı, taksicilerden de kurtuluş yoktu en azından iki-üç tanesi hâlâ peşinden geliyor, bir şeyler anlatıyor, gülümsüyor ve bavuluna uzanıyorlardı, bu hengâmeden nihayet kurtulabildiğinde leşi çıkmıştı, orada müşteri bekleyen taksilerden birine attı kendini, renkli bir bulvar gazetesi okuyan, çiklet çiğneyen, asık suratlı şoföre *in the near of Sintagma, Odos Ermou-Odos Voulís, parakalo* deyince şoför kim bu moruk diye baktı yüzüne sonra kafasını salladı, o ise oturduğu yere iyice yaslandı ve taksinin nereye gittiğine bakmadı oysa Yunan tanıdıklarının takside kazıklanmasın diye hazırlayıp verdikleri sokak krokisi yanındaydı, –Atinalı tanıdığı e-postada anlatmıştı, nasıl olsa aldatacaklar seni demişti, bırak aldatsınlar, başka türlüsü olamaz, iliklerine işlemiştir, aldatmazlarsa hasta olurlar, bıraktı ama tanıdığı böyle söylediği için değil kuvveti tükendiği için; sinirlerinin tahammülü kalmamıştı, uçağın inişi, sonra ardından başına gelenler, bavulunu bile olması gereken yerde bulamamıştı, tam kayıp bagajların bildirildiği enformasyon bölümüne gidecekti ki dört saat önce gelmiş olan Kiev seferinin uzaktaki bagaj teslim bankosunda tanıdık bir nesnenin tek başına dönüp durduğunu fark etmişti, ondan sonra esrar arayan gümrük memurlarına çattı, zavallı bavulunu didik didik ettiler, nihayet bekleme salonunun labirentlerine karıştı, bu kadarı gerçekten yetmişti, üstelik onu karşılayacak tanıdıklardan kimse gelmemişti, boşu boşuna bir süre kaynaşan kalabalıkta durup bekledikten sonra gitmeye karar verdiği zaman da taksi-

ciler üzerine hücum etmişti; yani sözün kısası şimdi kendi seçtiği taksinin arka koltuğunda oturmuş bitkin bir halde dışarıya bakıyordu, sabahın bu erken saatlerinde şehir henüz tenhaydı, bir süre ne tarafa gittiklerine de taksi saatinin ne kadar yazdığına da bakmadı ama elindeki kâğıtta yazılı sokak adlarından hiçbirini görmeyince taksicinin en kısa yolu seçmediğinden kuşkulanmaya başladı, –yerinde olarak– taksimetre tanıdıklarının söylediği ve ondan fazlasını vermemesini sıkı sıkı tembihledikleri euro miktarını geçince İngilizce derdini anlatmaya çalıştı, ama taksici önce hiç duymamış gibi yaparak sağa döndü sonra sola, nihayet kırmızıya geldiklerinde lütfedip arkaya dönmeden uzattığı kâğıt parçasındaki sokağın adını gösterdi, şimdi bulundukları sokaktı ama yalnız Sintagma Meydanı'ndan değil şehrin merkezinden de adamakıllı uzaktaydılar, kafa tutmaya karar verdi, doğru değil bu yaptığı diye taksimetreyi gösterdi, kâğıttaki Sintagma yazısına işaret etti, fena halde kızmıştı ama hiçbir etkisi olmadı, taksici umursamadan çikletini çiğnemeye devam etti, hiçbir şeyin ama hiçbir şeyin onu niyetinden vazgeçirmediği ve vazgeçiremeyeceği belliydi, doğru bildiği yolda devam edeceği açıktı, yolcusunu teskin etti, böylesi iyi merak etmesin, *be happy* dedi arkaya doğru başını çevirip, tam midesine keskin bir sancı girdiğinde taksici trafiğin yoğun olduğu bir kavşağın kenarında durup arabanın kapısını açtı ve ağzının kenarında birden beliren hafif bir tebessümle etrafını gösterdi: al sana işte Sintagma Meydanı, buraya gelmek istememiş miydi? – o önce tanıdıkların söyledikleri miktar parayı uzattı ama bunu gören taksici uykusundan birden uyanmış gibi öyle bir bağırış bağırdı ve omuzlarına yapışıp öyle bir sarsmaya başladı ki, bir dakika geçmeden çevrelerinde bir yığın Yunan toplandı, sonunda onların da yardımıyla bir uzlaşmaya vardılar ve bu kadar yol için aslında ödenmesi gere-

ken miktarın iki katında anlaştılar, o zaman artık canına tak demişti, etrafında biriken Yunanlara Macarca tükürecekti, Atina'ya dedi, onlar omzunu sıvazladılar, oldu tamam işte, gel bir şey iç dediler, ne münasebet bir o eksikti, kurtarmaya çalıştı kendini, etrafını çevirenlerin kim olduklarını elbette bilemezdi, onu dolandırmak değil taksiciyle sürdürdüğü umutsuz savaştan sonra rahatlasın diye bir içki ısmarlamak istemişlerdi, boş versin, taksiciler böyledir, değmez onlarla tartışmaya, ne yapar ne eder soyarlar insanı, özellikle de sabahın erken saatlerinde, hadi gel dediler ona Yunanca, yakınlardaki bir lokantanın terasında biraz önce oturdukları masaları gösterdiler, ama o onlardan da korkmuştu bavulunu kapıp trafik kaosuna doğru yürümeye başladı, tam da trafiğin göbeğine, büyük hataydı bu, çünkü sadece kaosu artırmakla kalmamış –bu zaten belli bile olmuyordu– kendini mutlak bir tehlikeye atmıştı, korna çalan arabalar arasında karşı tarafa geçinceye kadar hayatını gereksiz yere tam üç kez düpedüz tehlikeye attı, hem de bunun bilincinde bile olmadan, üstelik ağır olmasa da hareketlerini adamakıllı engelleyen bir bavulla, şimdi ne yapacağını hiç bilemiyordu, tanıdıklara telefon etmeli, nerede kaldılar, yardım etseler artık, fakat taksici öylesine soymuştu ki elindeki nakit para telefona bile yetmeyecekti, bir süre öylece durdu, biraz önce etrafını kuşatanlar yerlerine oturmuşlardı, uzaktan hiç de soyguncuya benzemiyorlardı, biraz düşündükten sonra yanlarına gitmeye, yardım istemeye karar verdi, kaldırımdan caddeye adımını atar atmaz az daha bir araba tarafından sürüklenecekti, bir yaya geçidi bulmalı diye düşündü, ama geçitte de dikkat etmek zorunda kaldı, karşısındaki yeşil ışığın ona ait olup olmadığını önce anlayamadı, bir süre sonra anladı ama burada yeşil ışığın yayalar için teorik bir şey olduğunu, pratikte yeşil olmasına yeşil ama daha üstün bir kuvvet buna karşı çıkmazsa şeklinde anla-

mak gerektiğini algıladı, nitekim kâh bir kamyon geçti yanı başından kâh hızla geçen otobüsün yarattığı rüzgârda arkaya savruldu, kâh biri kâh diğeri, neyse ki karşıya geçmek isteyen başka yayalar da birikince yeşil ışık bir daha yandığında birlikte geçmeye çalıştılar, bu kez başardı ve kendisini lokantanın terasındaki iskemlelere yan gelmiş keyifli bir umursamazlıkla içeceklerini yudumlayan gençler arasında buldu, onu dostça selamladılar, hepsinin yüzünden okunuyordu: en iyisi, hiçbir şeye kalkışmadan önce oturup onlarla bir şey içsin; ne istediğini sordular bira mı, ellinikos kafe mi yoksa rakı mı, yoo hayır, bir ellinikos kafes, tamam ellinikos kafe, garsona ısmarladılar ve laflamaya başladılar; gençtiler ama o kadar değil, otuzlarında, İngilizceyi oldukça iyi biliyorlardı sadece aksanları biraz tuhaftı, aslında o da aksanı yüzünden nereden geldiğini inkâr edemezdi ya, yani lafın kısası gayet iyi anlaştılar, o kadar ki, onlardan bayağı etkilenerek kendiliğinden gelen doğal bir güven duydu ve kısaca anlattı hikâyesini, kimmiş, neyin nesiymiş, neden gelmiş buraya, yani kısacası dünyanın gidişinden bıkmış usanmış artık, şöyle bir gitsem Atina'ya diye düşünmüş, şimdiye kadar hiç gelmemiş Atina'ya, oysa hep görmek istermiş, yani buna bir nevi veda dense de olurmuş, gerçi henüz kendisi de tam olarak bilmiyormuş ya burada neyle vedalaşacağını, gençler anlattıklarını başlarını sallayarak dinlediler ve uzun bir sessizlikle değerlendirdiler, sonra yavaş yavaş aralarında bir sohbet başladı, yeni dostları onu her vaziyette ...dan ve anlaşılan her şeyden vazgeçirmeye çalıştılar, özellikle de tanıdıklarına telefon etmekten, madem onu havalimanında beklememişler ve buraya da gelmemişler, çünkü ne olur ne olmaz diye Ermou-Voulis kavşağında saat dokuzda buluşmaya karar vermişlermiş önceden, saat dokuzu geçti, o zaman demek ki acelesi yokmuş dediler, onların önerisi şöyle: madem kader onu buraya

getirdi şimdi onlarla kalsın, gayet güzel vakit geçirecekle-rinden kuşkusu olmasın, peki, bu nasıl olacak onların programları ne ki? yani ne yapacaklar, planları ne, diye sorunca gençler birbirlerine baktılar, yüzlerinden anlaşılı-yordu bir şeyden keyif aldıkları, yok, hiçbir planları yok, planları burada oturmak, bir bira daha içmek, yüzlerini buruşturarak planlı yaşayanlardan olmadıklarını ima ettiler, burada oturuyorlar işte, dün geceden beri oturuyorlar, hepsi bu, paraları oldukça planları bu, bir bira daha içmek ve etrafı seyretmek dedi adının Adonis olduğunu söyleyen sırık gibi bir oğlan, aslında sempatik ve akıllı gençlerdi ama burada ellinikos kafe yudumlayıp her şeyi oluruna bırakırsa Atina'da hiçbir şey görmeyeceği hissine kapıldı, buraya neden geldiğini, Atina'yı tanımak istediği-ni anlattığı zaman bunu susarak karşıladıklarını hatırladı, hele Atina'yı tanımak, bu bütünüyle saçma bir şeydi on-lar için, hatta yanında oturan Yorgos –kendine George diyordu– bayağı eğlenmişti Atina'yı tanımak istemesiyle, tam da Atina demiş sonra ciddileşmişti, biliyor musun dostum nedir Atina? Atina kocaman bir boktan başka bir şey değildir demiş ve bir yudum almıştı bardağından, davranışında büyük bir acı hissediliyordu neden böyle konuştuğunu sormak bu durumda yakışık almayacaktı, karaya vurmuş balıklar diye düşündü gençler için, iyi ni-yetli, sevimli, boş gezenin boş kalfaları, ama aralarında giderek kendini daha iyi hissettiğini de fark etti ve bu yüzden içinde bir tür endişe belirmeye, alarm zilleri çal-maya başladı, durum tehlikeli, çok tehlikeli, daha geldiği gün öğleden önce burada oturmak, "Guns of Brixton" isimli parçanın Arcade Fire'dan ya da Clash'ten daha iyi olduğunu konuşan bu gençleri dinlemek, onlarla birlikte uzun uzun etrafa, Sintagma Meydanı'na ve Odos-Voulis tarafından gelen yoğun trafiğe bakmak, daha şimdiden bastıran sıcakta ve o fena kokular arasında oraya buraya

giden arabaları seyretmek, hiçbir anlamı olmadan, boş boş gençlerle birlikte oturmanın keyfi, o cazip miskinlik tatlı bir ağırlık gibi üstüne çökünce –şimdi hemen kıpırdamazsa diye düşündü korkuyla o zaman kesin burada kalır ve her şey gerçekte istediğinden bambaşka şekilde gelişir, bunun üzerinde birden ayağa kalktı ve hiç değilse Akropolis'i görmek istediğini söyledi, çocukluğundan beri hayatta en çok istediği şeylerden biri Akropolis'i görmek, şimdi artık yaşlandı da, yani *en azından*, Akropolis dedi Adonis gözlerini kırpıştırarak, Yorgos da suratını ekşiterek baktı, Akropolis diyorsun yani, sen bilirsin, ilk defa geliyorsun buraya, elbette, neden olmasın ki, dedi Yorgos gerçi bana sorarsan aptallık, bana sorarsan da dedi Adonis, ama madem o kadar istiyorsun git, baksana dedi gruptan bir kız, adı Ela idi, şu şeyi, bavulu gösterdi, taşıma bari, bırak buraya, eğer geldiğinde bizi bulamazsan, etrafına bakındı, Maniopulos olabilir dedi Yorgos, tamam buraya yakın zaten, öyle de yaptılar; Maniopulos lokantanın arkasındaki berbat bir sokakta, salaş bir dükkânda satıcı ya da ona benzer bir şeydi, bilgisayar yedek parçaları ticareti yapılıyordu herhalde orada ama tam olarak anlayamadı, ona benzer bir şeydi, delikanlı hemen kabul etti, bavulu perdeye benzer bir şeyin arkasına götürdü, eliyle işaret etti tamam diye, işini bitirince ne zaman isterse gelsin, yine terasa döndüler, ona yolu tarif ettiler, gerçi hava sıcaktı ama yine da yayan gitmesini önerdiler, çünkü birincisi henüz o kadar çok turist yoktu, sonra yaya giderse eski şehir Plaka'yı da biraz görebilirdi, Yorgos ona bir yön göstererek hep oraya doğru gideceksin dedi ve yaya geçidini de gösterdi, hep o yöne doğru, sonra aralarında konuştular birkaç saat daha bekleseydi hatta akşama kadar bekleseydi daha iyi olurdu, orada yukarıda güneş cayır cayır yakacak, ama o artık çoktan karşı tarafa geçmişti ve Plaka'nın dar sokaklarına girmek üzereydi,

gençlere el salladı onlar da salladılar, her ne kadar kendini gençler arasında iyi hissettiyse de ya da belki tam da o yüzden şimdi rahat bir nefes aldı, nihayet Akropolis'e doğru yoldaydı, *hiç değilse Akropolis* dedi kendi kendine çocukluğunda gördüğü ve o zamandan beri unutamadığı soluk resimleri düşündü, ayartamadıkları için sevindi, gerçi *her şeyde* bir tür müphemlik vardır, ayartmada da vardı müphemlik, bunu düşünmesinde de, o çok çok eski Akropolis resminde de hatlar müphemdi, canlı değildi resim, özellikle de boyutları açısından, Akropolis'in ne kadar büyük olduğunu hiçbir zaman tahayyül edememişti, binalarının nasıl olduğunu; Propylaia ne kadardı, Parthenon ne kadardı, Yunanların Temenos dedikleri Athena kutsal tapınaklar bölgesini tasvirler, resimler ya da fotoğraflara dayanarak tanımak isteyenin boyutları, ölçüleri tam olarak tahayyül etmesine imkân yoktu, bu iyi değildi, hem hiç iyi değildi insanın ölçüleri tam olarak hayal edememesi, ölçülerdeki müphemlik Akropolis'in insanın belleğine yerleşmesini imkânsızlaştırıyordu, her şey nedense ölçülere bağlıydı, bunu hep böyle hissetmişti, şimdi de Akropolis'e doğru yürürken böyle hissediyordu – ateş pahasına bir sandviç aldı, yarım yamalak soğutulmuş bir kutu kola içti dünya kadar para ödedi ama umurunda olmadı, artık bu boğucu sıcakta Akropolis'e yaklaşmaktan başka hiçbir şey ilgilendirmiyordu onu, Nike Tapınağını görecekti, Erechtheion'u ve hepsinin zirvesi Parthenon'u – ve Akropolis'in tepesinde olacaktı, hep bunun hayalini kurmuştu, şimdi de vedalaşma olarak Yunanların diyelim bundan 2439 yıl önce gördüklerini görmeyi çok ama çok istiyordu.

Plaka semtine Voulis'ten girdi, şanslı sayılırdı, karşısına çıkan, yanında yürüyen ya da burayı tam terk etmek üzere olan topu topu birkaç yüz turist vardı, bir süre

Flessa Sokağı'ndan yürüdü, bir ara yolunu kaybetti, şaşırdı, şimdi acaba Odos Erechtheos'tan mı devam etmeliydi bilemedi, ama yine de öyle yaptı Stratonos ve Thrasyllon isimli daracık sokaklardan geçtikten sonra birden Dionysiou Areopagitou adlı geniş ve kalabalık bir caddeye çıktı ve o an yükseklerde Temenos göründü, gerçi ondan önce dar sokaklarda yürürken binaların arasından bir anlığına görür gibi olmuştu ama bütünüyle ilk defa şimdi Areopagitou Dionysiou'da görüyordu, yani hayatında ilk defa şimdi görmüştü – bundan sonra bir süre onu hiçbir şey ilgilendirmedi, hedefinin yakınlarına ulaşmıştı, Akropolis'in eteklerindeydi, düşünmesi bile güzeldi bunu, güneş fena halde yakıyordu, yolda korkunç bir trafik vardı; saat on-on bir olmalıydı, tam bilemedi, zamanında pilini değiştirmeyi unuttuğu saati daha uçaktayken durmuştu, şimdi artık... ne anlamı var diye düşündü, buradayım işte, yetmez mi?– kızgın güneşin altında yürümeye devam etti, gittikçe daha az hatta kuşku uyandıracak kadar az turistle karşılaşıyordu, kararsızlığa düşmedi, Akropolis sağ tarafındaydı, nasıl olsa eninde sonunda yukarıya çıkış yolunu bulur, eğer bütün çevreyi dolanmak gerekirse dolanır, işte o kadar diye güven verdi kendine, girdiği yolda epey yürüdü, soluduğu hava fena halde pisti, trafiğin gürültüsü dayanılacak gibi değildi, tam karşıdan ilk gelene yolu sormaya karar vermişti ki kireçtaşları döşenmiş zikzak yaparak yukarıya doğru çıkan bir yola geldi, yolun tepesinde bir kulübe vardı, zar zor tırmandı oraya, gördüğü kulübe gişeydi ama üzerine tamio yerine AKROPOLİS yazılmıştı, bunu biraz gülünç buldu, oraya götüren yola domos yazılmış gibi geldi ona, domos'un yol olduğunu herkes bilir, burada da tepedekinin de Akropolis olduğunu biliyor herkes, o zaman bu yazının ne anlamı var, sonra herhalde giriş ücreti nedeniyle olacak diye düşündü, belki gerçekten de öyleydi çünkü giriş parası aldı-

lar hem oldukça tuzlu bir giriş parası, önce on iki euro istediler, bütün gücüyle protesto edince altı euro'ya indiler, nihayet bileti elindeydi, içeriye girebilirdi, yürüdü ve yukarıya baktı, demek Akropolis burada, ışık çok kuvvetliydi, gözleri dayanamadı yere bakmak zorunda kaldı, ama göründüğü kadar basit değildi bu iş, yolun biraz olsun daha az beyaz tonuna bakarak gözlerini dinlendirmek istiyordu ama olmuyordu, çünkü yolun *daha az beyaz tonu yoktu*, ayaklarının altındaki taşlar da göz hizasında, bakışlarını kaçırdığı yerler kadar kamaştırıyordu gözlerini, çünkü yerdeki taşlar, merdivenin basmakları beyaz mermerdendi, mermerlerin arasından bir otçuk olsun, bir yabani bitki olsun fırlamamıştı, yukarıya doğru yürümeye devam etti, Mnesikles'in inşa ettiği Propylaia'da yani Akropolis'in ana girişinde olduğunu biliyordu, yukarıya baktı, sol tarafta Propylaia Resim Müzesi'nin sağında muhafızların binasının olduğunu, onun da tepesinde dört harikulade sütunuyla Athena Nike Tapınağı'nın olduğunu biliyordu, ama sadece biliyordu, görmeye gelince hiçbirini görememişti, gözlerini kırpıştırarak yukarıya doğru çıkıyordu, bembeyaz aydınlık kör ediyordu gözlerini, merdiven bitince bir ağacın altında yer bulurum ya da bir yapının gölgesine sığınır dinlenirim, sonra buraya geri gelir iyice bakarım Propylaia'ya diyordu, hedefi buydu, çıkmaya devam etti ama yol Propylaia'dan sonra düzeleceğine daha da bozuldu, şimdi zemin kireçtaşıyla kaplıydı, baştan başa bütün Temenos kar beyazı kireçtaşından muazzam bir kayaya inşa edilmişti ve yol gözü kör edecek derecede kamaştıran kireçtaşı yığınında devam ediyordu, demek ki, dedi gözleri kamaşarak, Akropolis bütünüyle çıplak bu tepede baştan aşağıya kireçtaşı yığınına inşa edilmiş, demek Akrolopis bu, şaşırmıştı, bir süre *bütünüyle* çıplak demenin ne anlama geldiğini düşünmeye cesaret edemedi, yani hiçbir şey yok üstünde, kireçtaşın-

dan ve kireçtaşına inşa edilmiş farklı tür mermerlerden kısmen de Pentelikon'un beyaz mermerinden yapılmış ünlü tapınağından başka hiçbir şey, bunu düşünmeye cesaret edemedi, çünkü pek inanamamıştı, ileriye doğru yürüdü, gözkapaklarını yere kapaklanmayacak ama güneşin korkunç ışığından gözlerini koruyacak şekilde indirdi; güneş gerçekten acımasızdı, kafasının, kollarının, sırtının, her yerinin yanması o kadar rahatsız etmiyordu, buna dayanabiliyordu onu en çok rahatsız eden ve ciddi sonuçlarını henüz bilemediği şey kireçtaşına vuran güneş ışınlarının etkisiydi, bu olağanüstü parlaklığa hazırlıksızdı, hazırlanmak da mümkün değildi zaten, hangi gezi rehberi hangi sanat tarihi kitabı bundan bahsediyor, dikkat Akropolis'te güneş ışınları öylesine kuvvetlidir ki özellikle gözleri zayıf olanlar mutlaka tedbir alsınlar diyordu ki, anlaşılan o da gözleri zayıf olanlar arasında ve hiçbir önleyici tedbir de almadı, şimdi hiçbir karşı tedbir alacak durumda da değil, nasıl alsın ki yanında hiçbir şey yoktu, sadece bir bavul der demez tamam dedi ve Artemis Brauronia mabedinin önünde elindeki bavulun onu kurtaracağına karar verdi, iyi ki yanında getirmiş, bundan da anlaşılıyordu yorgunluktan ve sıcaktan ve gözlerinin körlük derecesinde kamaşmasından tam anlamıyla kendinde olmadığı, çünkü mabedin duvarının yanına çekilip bavulun içinden koruyacak bir eşya çıkarmak istediği zaman, ancak o zaman bavulun yanında olmadığı, aşağıda şehirde o Maniopulos adlı gençte kaldığı aklına geldi; güneş tam tepesine gelmişti sığınacak hiçbir yer yoktu, ne gölgeli bir köşe, ne altına sığınılacak bir çıkıntı, ne bir aralık, hiçbir şey, ne burada ne daha uzakta, güneşin ışınları tepeden dosdoğru, hiçbir engelle karşılaşmadan iniyordu, bütün Akropolis'te gölge yoktu, gerçi o zaman henüz bunu bilmiyordu, yanında başka bir şey olmadığı için kotunun cebinden kullanılmış bir kâğıt mendil çıkar-

dı, mendili gözlerinin önüne tuttu ama mendilin beyazı da fena etkiledi gözlerini, bu sefer ellerini gözlerine bastırarak yürümeyi denedi, önünde sonunda dinlenebileceği bir yere varabileceğini umuyordu, neresi olursa olsun, bir kenara çekilebileceği, gözlerini dinlendirebileceği bir yer, yürüdü, yürüdü, Akropolis'te, çocukluğundan beri görmeyi en çok istediği yerde yürüyordu ve şimdi orada, Akropolis'te biraz sonra anlayacağı gibi sadece o vardı ve biraz uzaktaki Parthenon'da bir Alman çift; bak işte onlar hazırlıklı diye düşündü, ikisinin de başında tropikal kap şapka, gözlerinde kocaman güneş gözlükleri, arkalarında sırt çantası vardı, tam onlara bakarken çantadan bir litrelik madensuyu şişesi çıkardılar, bunu görünce birden fena halde susadığını fark etti, işte buna karşı yapılacak hiçbir şey yoktu, çünkü Akropolis'te turistlerin gittiği yerlerde daima bulunan büfe, meyve suyu satıcısı ya da buna benzer hiçbir şey yoktu, *Akropolis'te hiçbir şey yoktu sadece Akropolis vardı*, çektiği eziyet dayanılmaz hale gelmişti, bir zamanlar Athena heykelinin durduğu yere kadar geldi ve oradan da Erechtheion'a doğru bastığı yeri ayaklarıyla kollayarak kör gibi yürümeye başladı; başını kaldırıp bakmak, etrafa göz atmak tam anlamıyla imkânsızlaşmıştı, gözlerinden su gibi yaş akıyordu ama henüz ağrımaya başlamamıştı, ağrı göz yaşları bitince, yaşların hepsini tüketince başladı, Erechtheion Karyatidleri'ne kadar geldi ve oraya –özellikle de güney tarafından– girilemeyeceğini hemen anladı hatta Kayra sakinlerine, korkuluk hizasına kadar uzanabilen bakışlarıyla bile temas edemedi, etrafına bakındı, gözleri yanıyor ve acıyordu, kayanın yüzeyinde, çeşitli yerlerde yontulmuş kocaman taşlar gördü, bunlar Dörpfeld Tapınağı ya da Athena Sunağı kalıntıları olmalı, kim bilir nereden kalma diye düşündü, gözlerini yeniden açma cesaretini bulduğu bir an bu kadarını görebilmişti, o zaman yukarıdaki tanrılardan biri sanki bir sü-

reliğine merhamete gelerek onu Karyatidler'in arkasına Erechtheion'un güney batı cephesine yönlendirdi, orada bir ağaç gördü, oh Tanrım bir ağaç, ve Akropolis'in bu çılgın hayranı hemen oraya koştu, ne var ki ağacın yanına gelince sırtını gövdesine dayayıp gözlerini açmayı denediğinde hiçbir şeyin değişmediğini gördü, gözlerini burada da açamadı çünkü ağaç küçük bir incir ağacıydı, ufacık, cılız, neredeyse tamamen kurumuş bir ağaççık, incecik bir gövdesi, incecik dallarının kelebek kanadı gibi şeffaf yaprakları vardı, güneşin ışınları bu yapraklardan hiçbir engele uğramadan geçiyordu, ayaklarının etrafına bakıp ağacın incecik dallarının incecik gölgesini olsun görmeyince anladı ki uğrunda buraya geldiği şey onun için görünmez olarak kalacak, buruk bir acıyla düşündü demek Akropolis'te boyutların ne kadar olduğunu asla öğrenemeyecek, burada Akropolis'teyken Akropolis'i asla göremeyecek –fakat nasıl olduysa tanrılar ona teselli olarak sadece o küçük ağaççığı sunmakla kalmadılar Erechtheion'un kuzey cephesini de gösterdiler, güneş birden gökyüzünde döndü, ön meydan gölgede kaldı, deli gibi oraya koştu; Alman çift oradaydı, onların keyifleri yerindeydi, adam fotoğraf makinesinin filmini değiştiriyor, kadın kocaman bir gyiros yiyordu, şişmandılar ve yüzlerinden sağlık fışkırıyordu, işte bunları seviyor tanrılar dedi üzüntüyle, üzüntüyle ve nankörce, zira nihayet ağrıdan ve yanmaktan harap olmuş gözlerini dinlendirebileceği bir yere gelebilmişti, en önemlisi de gözlerini açabiliyordu, gerçi o gözlerle Akropolis'ten, bütün hayatı boyunca görmek istediği Akropolis'ten Eski Parthenon sütunlarından başka hiçbir şey görmemişti, çünkü hepsine sırtını çevirmek zorunda kalmıştı, daha sonra biraz kendine geldiğinde yok, bu kadarı da olmaz diye düşündü, buna razı olamazdı, Almanlar Parthenon'a doğru resim çekmeye gitmişlerdi, o gitmedi çünkü Erechtheion'un

bu biraz rahatlatıcı peristasis'inden çıkarsa ne olacağını biliyordu, biraz uyusa, güneşin yukarıda iyice yol almasını ve aşağıda ışık–gölge ilişkilerinin değişmesini beklese, ama bu fikrin kötü bir fikir olduğunu hemen anladı, su olmadan uzun zaman dayanamazdı, bunu düşünmemişti işte, buraya su getirmek hiç aklına gelmemişti; duvara yaslandı, burayı yapanları düşündü, Kallikrates'i düşündü, İktinos'u, sonra o muazzam yaldızlı fildişi Athena heykeliyle anlam kazandıran Phidias'ı, sırtını duvara yaslayarak Parthenon'a doğru ilerlediğini, Parthenon'un o harika sütunlarının yanında olduğunu hayal etti, o eşsiz Dor-İyon sütunları, sonra pronaos, naos ve opistodomos meydanını düşündü, bunların hepsini yaptıkları, inşa ettikleri zamanda tahayyül etmeye çalıştı, tapınak o zaman inancın mekânıydı, Panathénaia'nın mekânı ve amacı; vedalaşmak için Batı dünyasının bu en güzel binasını hayal gücünün yardımıyla bütünüyle kavrayabilmek, bütünüyle görebilmek için zonklayan beynini zorladı – aslında ağlaması gerektiğini düşündü, burada olduğu halde burada olmadığı için, rüyasını gördüğüne kavuştuğu halde kavuşmadığı için.

Akropolis'ten aşağıya inmek feci oldu, böylesine gülünç, sıradan, alelade bir hiç yüzünden Atina yolculuğunun tam bir fiyasko olmasına katlanmak felaketti, bitkin bir halde aşağıya doğru iniyordu, gözlerini elleriyle kapadı, bilet verenlerin oturduğu kulübeye bir tekme savurmamak için kendini zor tuttu, o korkunç kavurucu sıcakta yolda sallana yalpalaya yürümeye başladı, Areopagitou Dionysiou'ya geldiğinde bu sefer Akropolis'in öteki yanından geçerek yürümeye karar verdi, şimdiye kadar oraya bakmaya bile keyfi olmamıştı şimdi biraz kendine geldiğinden gözleri artık aşağıdaki ışığa dayanabiliyordu, geldiği yönden dönebilirdi ama bunu canı is-

temiyordu, zaten artık canı hiçbir şey istemiyordu, ne Ulusal Müze ilgilendiriyordu ne Zeus Tapınağı ne Dionysos, Agora da ilgilendirmiyordu çünkü artık Atina ilgilendirmiyordu ve onun için de şimdi yolda giderken Akropolis'i yine görebileceği noktalar da ilgilendirmedi, Akropolis'e tüküreyim dedi yüksek sesle ve hiç düşünmeden; bunu ona söyleten hüzündü, bunu o da biliyordu, hüzün, yaşananların görünmezliği, olanları şimdi böyle yorumluyordu, geçen saatler boyunca olanları; anlamı ancak şimdi içinde yavaşça şekillenmeye başlayan vedalaşmaya tahammül edebilmek için olanların ardında –belki de yerinde olarak– derin bir sembolik anlam aramış ve bulmuştu, şimdi yürürken sadece ayağının altındaki kaldırıma bakıyordu, her yanı sızlıyordu özellikle de gözleri, ayakları da çok ağrıyordu, her iki topuğunu ayakkabı vurmuştu, her adımda ağırlığını sağ ya da sol ayağına vermeye çalışıyor böylece diğer topuğu ayakkabıya değmesin diye ayağını öne çekiyordu, başı da fena halde ağrıyordu, açlıktan midesi eziliyordu, saatlerden beri bir yudum su olsun geçmemişti boğazından, çok uzun hatta dayanılmaz derecede uzun görünen Aeropagitou Dionysiou Caddesi'nin dar kaldırımında yürüyor ve yukarıya bakmıyordu, çünkü *orada tepede* –o zamandan başlayarak Akropolis sözcüğünü telaffuz etmemek için böyle dedi– yarın ya da hatta bu akşam gelmeyi bir kere daha deneyip bakabileceği hiçbir şey kalmamıştı, çünkü biliyordu bir daha gelmenin beyhude olacağını, Akropolis gerçeğini asla göremeyecekti, çünkü kötü günde gelmişti, çünkü kötü zamanda doğmuştu, çünkü doğmuştu ve daha en başından her şey kötü başlamıştı, bilmeliydi, hissetmeliydi herhangi bir şeye başlayabileceği gün bugün değildi, ondan sonraki de değil, çünkü artık onun önünde gün yoktu, zaten hiçbir zaman da olmamıştı, çünkü yukarıya tırmanan bu kireçtaşları döşeli

yolda onun bugünün aksine şanslı olacağı gün yok ve olmadı da, niçin heves etti böyle bir şeye, yüzü düştü, ne acelesi vardı, kendine kızıp söylendi, kafasını öne eğdi, sinirleri tepesinde, ayaklarında düşman ayakkabılar, topukları kanayarak Akropolis'in eteğinde yürüdü, yürüdü, çevresini dolaşıp öğleden önce buraya gelirken geçtiği sokağa, Stratonos Sokağı'na gelmek uzun zaman aldı, sonra Erechtheos, ondan sonra Apollonos'tan geçip Voulisz-Ermou kavşağına varması artık çok sürmedi ve hemen karşı kaldırımda sabah tanıdıklarını gördü bile, gözlerine inanamadı, hepsi oradaydılar sadece kızlardan biri, karşı taraftan görebildiği kadarıyla Ela yoktu, onlar da fark ettiler onu, el salladılar, onlara çok sıcak bir havada serinletici bir içecek gibi etki yaptığı belliydi, ona gelince orada tepede onca eziyetten hem de bütünüyle gereksiz bir eziyetten sonra tekrar aralarında olmak düşüncesi çok ama çok sevindirdi onu, onları gördüğünde kalbi yerinden fırlayacak gibi olmuştu ve o zaman anladı bu sabah bu gençler topluluğunda neyin ona o kadar çekici geldiğini: hiçbir şey yapmamaları; hiçbir şey yapmıyorlar, hiçbir şey istemiyorlar ve iyi yürekliler, diye düşündü, yorgunluktan biraz duygulanmış halde onlara bakıp elini sallarken burada, Atina'da sadece aralarına oturmanın anlamı olduğunu hissetmek ona son derece doğal ve kendinden anlaşılır geldi, daha ilk anda onu kabul eden bu gençlerin arasına oturmak, bir ellenikos kafe ısmarlamak ve burada kaybolmak, Atina'da, herhangi bir şey istemenin ne anlamı var ki, bu dehşetli ve dehşetli olduğu kadar da gülünç günün sonunda hiçbir şey; sabah burada bir şeyi ne kadar çok istediğini düşünmek kadar gülünç olamazdı, aralarında oturup bir ellenikos kafe içerek caddedeki trafiği seyretmek, deli gibi giden arabalara, otobüslere kamyonlara bakarak çok daha mutlu olmak varken ne kadar gülünçtü o istek, birden ölesiye

yorgun hissetti kendini, bundan sonra ne yapacağı artık sorun değildi, aralarına oturacak ve onlar gibi hiçbir şey yapmayacak, bir şey yiyecek, içecek, sonra yine buz gibi bir ellenikos kafe, sonra o tatlı, gevşek, ebedî melankoli, sonra ayakkabılarını çıkarıp ayaklarını uzatacak ve kendisiyle dalga geçen cümleleri de esirgemeden orada tepede başına gelenleri anlatıp gülüşmelere o da katılacak, insan nasıl bu kadar aptal olabilir, kalk sen Atina'ya yazın sıcağında gel, sonra daha ilk gün güneşin en kızgın saatinde Akropolis'e çık, sonra da Akropolis'ten hiçbir şey görmediğine şaş, böylesine müstahaktır diyecek Yorgos herkes kahkahayı basarken, böylesi gerçekten hak eder aptal denmesini diye ekleyecek Adonis incitmek aklından bile geçmeden, güneşin cayır cayır yaktığı gün Akropolis'e giden ve yanına bir güneş gözlüğü olsun almayan – buna bir süre gülecekler, diye düşündü kavşağın başında Akropolis maceracısı, o belki buna karşılık diyecek ki neden mi gözlük almadan gitti çünkü Akropolis'e gözlükle bakıldığında Akropolis'in Akropolis'le hiçbir alakası olmaz da ondan, karşıdakiler yine el salladılar, hadi artık uzatmasın gelsin ve o artık burada kendini birazcık evinde gibi hissetmenin, evinde yeni dostları arasında olmanın verdiği sevinçle hiç düşünmeden yoğun trafikte karşı taraftaki terasa gitmek üzere yürüdü, göz açıp kapayana kadar iç şeritte çok hızla gelen bir kamyonun tekerlekleri altında kalarak can verdi.

13

Gün Ağarırken Kalkıyor

Gün ağarırken kalkıyor, kuşlarla birlikte, uykusu kötü, akşam yatınca hemen uyuyor ve genellikle erken yatıyor ama çok kez gördüğü bir rüyadan kan ter içinde uyanarak sabaha kadar yatakta dönüp duruyor ve nihayet Kita Mahallesi'nde Koetsu Tapınağı'nın üstünden şafak sökerken, Şakadani'de yaşadığı büyük evde, tek başına yaşadığı büyük evde zor geçirdiği bir gecenin sonunda kalkıyor, sadece evde değil bütün mahallede yalnız yaşıyor, burası Kyoto'nun en zengin semtlerinden biri, zengin semtler aynı zamanda en sessiz ve en tenha olanlardır, komşu binada ve onunkinden de daha yalnız binalarda birilerinin yaşadığına dair en ufak bir işaret yok; ara sıra, çok seyrek olarak bir-iki otomobilin sessizce ve yavaşça geçtiği oluyor, biri evinden çıkıyor biri evine dönüyor ama onlar da sanki yapayalnız yaşıyorlar, aynen onun gibi; tam olarak belirlenemeyecek kadar uzun yıllardan beri tek başına bu kocaman evde, titizlikle düzenli ve temiz tutulan evde, kimseye tek kelime olsun söylemeden ya da söylemek isteği bile duymadan üç-dört gün geçtiği oluyor, konuştuğunda da telefonu tercih ediyor, kedisi köpeği yok, müzikçaları yok, sadece eski bir televizyonu ondan da eski bir bilgisayarı var bir de evin arkasındaki ufak avluda ufacık bir bahçesi, tek kelimeyle

tam bir sessizlik içinde yaşıyor ve büyük bir ihtimalle tam bir sessizlik içinde yaşamak istiyor, neden? orası tam bir muamma, bütün hayatının da tam bir muamma olması gibi, bu da demek oluyor ki erken yatma ve erken kalkma arasında kalan gizli bir şey var, çünkü düzen, temizlik, yalnızlık ve tam bir sessizliğin hüküm sürmesi arzusu bir hikâyesi olduğu izlenimini yaratıyor ama bunun ne olduğu bir sır ve ender olarak birkaç öğrencisini kabul ettiği ya da bir dost bir vesileyle geceyi yanında geçirdiği zaman bu hikâyeden hiçbir şey görünmemesi için çok özen gösteriyor; her şey sıkı sıkı kapalı, erken yatış, kötü geçen geceler, şafak vakti uyanış, sonra bahçeye açılan Batılı tarzda döşeli mutfakta çok kez ayakta yapılan kahvaltıdan sonra doğru yukarı kata, güneye bakan küçük odadaki atölyeye, en çok ışık alan oda burası hatta bazen haddinden fazla ve kuvvetli ışık aldığı için mayıstan eylüle kadar süren uzun yaz döneminde sık sık perdeleri kapaması gerekiyor, pencerelere karşı, atölyenin tam ortasına kendi yaptığı yüksek kenarlı bir çalışma kutusunun içine girip oturuyor, sabahın erken saatlerinden akşamın erken saatlerine kadar o kutuda, gereken her şey elini uzatıp alabileceği mesafede, gözlüğünü takıyor, dizlerini kıvırıyor kutunun içine giriyor, sonra hinoki servi ağacından kesilmiş bir parçayı eline alıyor, döndürüyor, bakıyor; bu parçayı dünden hazırlamış, keserek istediği ölçüde dikdörtgen biçimine sokmuştu, hatta karton şablonlar yardımıyla ana hatları da çizmişti, şimdi bunlara bakıyor, çalışma kutusunda ayaklarının dibinde modelin iki fotoğrafı var, hanya maskesinin resimleri bunlar, korkunç hatları olan bir canavar, Aoi no Ue isimli Noh temsili için gerekli şiro-hanya maskesi, model, erişilmesi gereken ideal bu, bunu kendi yöntemiyle gerçekleştirecek, maskeyi yapmaya bugün başlayacak, genelde işi bir buçuk-iki ay sürüyor, belki hanya maskesi

biraz daha çabuk biter, bu hep bir gün ne kadar çalıştığına bağlıdır ve de işin nasıl ilerlediğine, bir buçuk ay kadar sürer, genellikle o kadar, zemindeki tatami'nin üstüne koyduğu çalışma kutusunda sabahın erken saatinden akşamın erken saatine kadar çalışıyor, kimseyle konuşmuyor, kendi kendine de, tesadüfen bir ses çıkarsa o da işinden başını kaldırıp oyduğu tahtadan çıkan tozları hafifçe üflediği zaman çıkan ses oluyor, bazen de çalışma kutusunda vaziyet değiştirirken içini çektiği ve yine ahşap üstüne eğildiği zaman çıkan ses; çalışmaya başlarken önce bir zamanki imparator sarayı Goşo'nun güneyinde, yıllardan beri tahta satın aldığı Okari Kereste ve Ahşap Malzeme dükkânına gidiyor, malzemeyi kendisiyle aynı yapıda, yani oldukça kısa boylu, tıknaz, en azından ondan on-on beş yaş büyük Okari-sandan alıyor, ona güveni tam, ağacın yaş halkaları sık, ince ve hatları kusursuz, yani seçtiği parça Gifu eyaletindeki meşhur Bişu'dan, üstün kalitesi herkesçe bilinen ormanda yavaş yavaş büyümüş bir hinoki ağacından kesilmiş, bunu dikdörtgen biçimine sokarak başlıyor işine, çevresini testereyle kesiyor, şablonlara göre arzu edilen şekilleri çiziyor, bunları yaparken hiç düşünmüyor çünkü düşünmesine gerek yok, elleri kendiliğinden çalışıyor, ellerini yönlendirmesi de gerekli değil, testere ve keskiler ne yapmaları gerektiğini kendiliklerinden biliyorlar, bu birinci, ilk aşamanın işinin en çabuk biten kısmı olmasında, ileride gelecek eziyetli devrelere bu aşamada rastlanmamasında şaşılacak bir şey yok; testere, büyük keski, çekiç, sonra etrafa saçılan talaşların, talaş tozlarının süpürülmesi, bunları çalışma kutusunda otururken özel olarak istediği şekle getirilmiş bir elektrik süpürgesiyle süpürebiliyor, çalışma kutusunu üstüne koyduğu tatami çok çabuk çizilip bozulduğu için özen gösterilmesi gerek, üstünde hiçbir pislik kalmamalı, içine oturduğu çalışma kutusu da bu

amaçla yapılmış zaten, böylece kutunun içindeki talaş ve toz giderek arttığı halde etrafın temizliği nispeten korunabiliyor, ahşaptan büyükçe parçaları testereyle kesiyor, sonra büyük keski ve çekiçle, ama sadece ilk günlerin çalışması böyle, daha sonra, üçüncü, dördüncü günden başlayarak giderek daha küçük ve farklı ağızları olan keskiler, yontma kalemleri kullanıyor ve artık çekici vurmuyor, çalıştığı parçayı eline alıyor, sol eliyle kucağında sıkı sıkı tutuyor sağ eliyle de ufak, güvenli ve kesin hareketlerle yumuşak ahşabı yontuyor, ama hep deneyerek, sayısız şablon arasından tam gerekeni işlediği yüzeye tutarak deniyor, işe başlamadan önce orijinal modelden sayısız şablon hazırlıyor, orijinalini sahibi sınırlı bir süre için genellikle iki-üç günlüğüne ödünç veriyor, o süre işinde orijinal maskenin ölçüsünü alıyor, maskeden bir sürü şablon çıkarıyor, alın, kaşlar, gözler, burun, yanaklar, kulaklar, çene, yüzün her bir ayrıntısı şablonlara geçiyor, düşeyden, yataydan, çaprazdan, yani akla gelen hayal edilebilen her türlü açıdan ve boyutta olmak üzere en dakik, en kesin yol gösterici şablonlar, şablonlar, şablonlar, o kadar ki çalışmanın ilk iki haftasında elindeki keskiye yardım eden sadece orijinalden aldığı, çizdiği, sonra kartondan kestiği şablonlar oluyor, münhasıran şablonlar, yani şablonların önemi tarifsiz, onun için biri uzaktan bakacak olsa ki bunu tasavvur etmek bile mümkün değil, çünkü böyle bir şey asla olamaz, o zaman uzaktan bakacağı farz edilen şahsın göreceği şey şu olacak: Kanze okulu için çalışan Noh maske ustası Ito Ryosuke keskiyle bir yontuk yapıp arkasından hemen gerekli şablonu oraya tutuyor, deniyor, yontunun istenen yere gelip gelmediğini, keskinin doğru vurulup vurulmadığını kontrol ediyor, maske oranının –bütüne oranı– gerçekleşmesi için daha ne kadar yontması gerektiğini, yani hinoki servi ağacının odunundan yapılan Noh maskesinde istenen

ifadenin tam olarak belirmesi için daha ne kadar yontu gerektiğini; o bu maskeye orijinal model olarak Kyoto ya da Kanze okulları sahnesinde gördüğü hanya maskelerini düşündü, testereyle kesiyor, yontuyor, talaşları tozları temizliyor, sonra yumuşak hinoki'yi sadece keskiyle yontuyor, üflüyor, keskiyle yontuyor, üflüyor, maske Kanze için olacaksa, genelde sipariş veren olmaz çünkü, iş şöyle başlıyor, diyelim bir Noh oyunu seyrediyor usta ve o Noh'ta örneğin bu defakine benzer bir *Aoi no Ue* görüyor ve bu *Aoi no Ue*'de başroldekinin hanya maskesini görüyor, ama o maskeye bakınca başka türlü bir maske hayal ediyor, bir duygu uyanıyor içinde, yani şimdi bir maske gördü ama onun istediği bu değil de bunu gördüğünde aklına gelen başka bir maske, o maskeyi istiyor, onu yontmak istiyor, bunun için de elbette hayal ettiğine en çok benzeyen bir maskeye ihtiyacı var ve yine gayet doğal olarak da anlı şanlı Hori Yasuemon'un elinden çıkmış bir hanya maskeye de ihtiyacı var, her ikisine de, birinden şablonları çıkaracak diğerinden modeli ve işe başladığının üçüncü ya da dördüncü günü üzerinde çalışmakta olduğu parça hayal ettiğine o kadar benziyor ki giderek daha az fark ediliyor o gün üzerinde çalışıp çalışmadığı, yani ayrıntılara dalmadan bakıldığında birbirini izleyen hissedilemeyecek değişiklikler hayatını dolduruyor, her ufak, kararlı ve kesin keski vuruşuyla maske hayal ettiği maskeye yaklaşıyor, ama ona erişinceye kadar daha çok, çok fazla günün, saatin geçmesi gerek, daha çok sabah erken kalkışlar, öğlen ve akşamlar gerek, yaklaşık bir buçuk ay belki de iki ay, eğer tereddüde düşer de ayrıntılar zor bütünleşirse ya da –bunun da bazen olduğu vakidir– yanlış bir şey yapar ve bunu düzeltmek zorunda kalırsa, bu da zaman kaybı olur, gerçi aslında hızlı çalışıyor ve genellikle de doğal ışıkta çalışıyor, keski, tutup kaldırma, üfleme, şablonu yonttuğu yere koyup

kontrol etme, sonra yine keski, her taraf sessiz, evin içinde çıt çıkmıyor, dışarıdan bazen birtakım gürültüler içeriye sızıyor, aslında sessizliği arada bir bozan kendisi, çoğunlukla da çabuk hareketleri sırasında bir keskiyi kutunun altına ya da iş kutusunun dışına tatami'ye koyduğunda ya da işin heyecanıyla keskiyi bir diğer keskiyle değiştirmek için acele ettiğinde, yahut maskeyi daha iyi görebilmek amacıyla kendinden biraz uzağa tutarak baktığında, bazen keskinin elinden düştüğü ve diğerlerine çarptığı için fazla gürültü çıkardığı da oluyor ama o zaman da duyulan boğuk bir ses, hafif bir sürtünme sesi oluyor, bir de kutunun içinde oturuş şeklini değiştirirken iç çekişi, sabah erkenden akşam erken saatlere kadar tam bir sessizlik içinde çalışıyor daha doğrusu önce sabah erkenden öğlene kadar, o zaman yemek için kısa bir ara veriyor, yemek zamanı diyor buna, yemek zamanı asla yarım saati geçmiyor yarım saatten fazla olamaz, bundan fazlasına ihtiyacı yok, gerçi sabah kahvaltısının aksine öğle yemeğini oturarak ya mutfakta ya da eğer hava güzelse bahçenin gölgeliğinde kurduğu küçük bir masada yiyor, yemeği genellikle sebze, hemen hiç et yemiyor, bazen balık yiyor ama çoğunlukla sebze tüketiyor, sebze, bitki, ince ince kesilmiş, ekşi bir sosa batırılmış kurama ile başlıyor yemeğine, arkasından bir miso çorbası, sonra en sevdiği gemma pirinciyle üç-dört çeşit avokado kızartması, tofu kızartması, haşlanmış bambu tomurcuğu, yahut kendisine bir udon ya da bir soba yapıyor, bazen tofu ya da yube, yahut soya filizi, çay fasulyesi, sonunda çürütülmüş soya fasulyesi, natto, erik turşusu ya da omeboşi ile kapatıyor yemeğini, yemek arasında elbette bol bol madensuyu içiyor, bol bol ve bütün bunları yarım saate sığdırıyor çünkü sonra yine çalışmaya dönmesi gerek, atölyesine geri dönecek, zaten yemek yerken bile tam anlamıyla işinden kopamıyor, yemek sırasında her

ne kadar biraz uzaklaşsa da işin üzerinde çalıştığı aşama ya da çözüm bekleyen sorun kafasında, hemen koşuyor yukarı kata iş kutusunun içine giriyor, maskeyi eline alıp kendinden biraz uzaklaştırarak bakıyor, yavaşça döndürüyor, bakıyor, sonra gayet ciddi bir yüzle yine eline alıyor keskiyi, talaş tozlarını üflüyor, yukarıya kaldırtıp bakıyor yine, sonra oyuyor, şablonu alıp oyduğu yere tutuyor, sonra yine keski, yine üfleme, bakma, arada hiçbir şey düşünmüyor özellikle de şimdi acaba harikulade güzel bir hanya maskesi mi olacak yoksa sıradan bir maske mi, bunu hiç düşünmüyor, maskenin nasıl olacağıyla hiç meşgul değil, içinde harikulade güzelini yapayım gibi bir arzu yok, gençliğinde vardı gerçi ama ustası öğretti, daha doğrusu ustasının kehanetini doğrulayan kendi tecrübeleriyle öğrendi ki şimdi harikulade bir maske olacak arzusuyla işe başlarsa mutlaka ve kaçınılmaz bir şekilde en berbat maske çıkar ortaya, bu daima ve mutlaka böyle olur, onun için çoktandır böyle bir arzu yok içinde, doğrusu içinde artık hiçbir şey yok, düşünceler dolaşmıyor kafasında, kafasının içi bomboş, uyuşmuş gibi, sadece elleri biliyor, keski biliyor ne yapılması gerektiğini, eli hazırlanmakta olan maskeyi tuttuğu zaman, acaba işler iyi yönde ilerliyor mu diye bakınca o zaman bulanık kafası aydınlanıyor, o zaman canlanıyor ama sadece maskeye baktığı sürece, maskeyi kucağına koyduğu ve elinde keski yeniden işe koyulduğunda kafası yine hemen de tamamen boşalıyor, birbirinden farklı düşünceler yılan gibi dolanmıyor kafasında, boşluk var kafasında tam bir boşluk, evde tam bir boşluk, mahallede tam bir boşluk, zaten öyle özellikle düşüneceği bir şey de yok, ev de boş, mahalle de, ona birileri sorular sorduğunda, nitekim yeni bir işe başlayınca kısa süreliğine yanına aldığı öğrencileri hep sorarlar, örneğin bu hinoki parçasından ona göre hiçbir mistik müdahale olmadan ve özellikle

özel bir yontuculuk işi de gerektirmeden nasıl insanları dehşete düşüren bir Noh maskesi olacak yahut böyle bir maskenin büyüleyici olması ya da olmaması neye bağlı, bunu gösteren hem de konudan anlayanlar için derhal ve kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gösteren ince ya da daha az ince farklılıklar hangileri, burası olmuş işte, hem mükemmel bir şekilde ya da pek olmamış, eyvah felaket kötü, acemice, utanç verici, bahsini etmeye bile değmez ya da Noh'un aslında istediği ne, burada *Aoi no Ue* ne anlatmak istiyor? vesaire vesaire, bu soruların onu atölyede, iş kutusunun içindeyken nasıl rahatsız ettiği hemen görülür, hem sadece sormuş olmalarından bile rahatsız olduğu için değil, bomboş kafasında cevap verebilmek için dayanacağı hiçbir şey olmadığı için, o, Noh ne imiş, bir maske neden "büyüleyici" olurmuş gibi şeylerle meşgul olmuyor, sadece yeteneklerinin sınırları dahilinde ve tapınaklarda gizlice ettiği dualarının yardımıyla elinden gelenin en iyisini yapmakla meşgul, o sadece hareketleri, çalışma yöntemlerini, yontmayı, kesmeyi, perdahlamayı, yani yöntemi, geleneğin bütünüyle pratikteki çalışma sistemini biliyor, "büyük sorular"ı değil, onlarla hiçbir alakası yok, kimse ona bunları öğretmedi, bunların ne işe yaradığını da öğretmedi, bunlara verilen tek cevabı hep boş bir kafa olarak kaldı ve kalacak, içinde hiçbir şey olmayan, soruya hiçbir cevabı olmayan kafa, ama bu nasıl söylenir, hiçbir şekilde söylenemez, hele Batı'dan gelen öğrencilere hiç, dolayısıyla böyle hallerde daima önemli gibi görünen, beklenmedik ve beklenmedik olduğundan kendisine kaba gelen sorulara verilecek hiçbir cevabı olmaması bir yana uzun sessizliğinden ayrılıp bir şey söylemeye çalışması bile ayrı bir işkence oluyor, kekelemeye başlıyor, ağzını açtığında kelimenin tam anlamıyla kekeliyor, ziyaretçilerinin dilinde, İngilizce sözcükleri arıyormuş gibi, oysa dili kul-

lansa, hangisi olursa olsun kullansa hemen ve hatasızca bulacak, bir şeyler kekeliyor, ama anlaşılır gibi değil, o da farkında ve böyle devam edemeyeceğini de iyi biliyor, öğrenciler suskunluklarıyla, şaşkınlıklarıyla onu adeta teşvik ediyorlar, bir şey söylesin artık, esasa değinen bir şey, iyi de ne söylesin, hiçbir şey gelmiyor ki aklına, sorulan soruya verilecek hiçbir esaslı yanıt yok aklında, başı uğulduyor, kapıldığı burgaçtan kurtulmaya çalışıyor, ona yönelik bakışları anlamaya çalışıyor, ziyaretçilerin bakışlarını, soranların ve susanların, belki de hiçbir şey söylemesi gerekmez, buna umut bağladığı belli, ama bu umudun beyhude olduğu anlaşılıyor çünkü bakışlar meraklı, bakışlar zorlayıcı, bir şey söylesin artık, a olmaz ama, giderek ısrarcı bakışlar, nihayet toparlıyor kendini ve sorulan soruya karşılık bir şeyler söylüyor, çok ihtiyatlıca, dikkatlice, kibar bir tevazuyla büyük sözler sarf etmekten kaçınarak bir şeyler söylüyor, maske hakkında bir şeyler, buradaki, şimdi buradaki bu maske, söz konusu oyunda bunun ifade ettiği genel olarak, ama ondan sonra Noh ne istiyor, yani işin özü esası ne... böyle devam ediyor, o son derece patavatsız soruları ne yapacağını bilemiyor, gayet samimi olarak nasıl böyle sorular sorulabileceğine akıl erdiremiyor, çocuklar sorar bunları, sorarsa eğer, yetişkinler değil, sıradan bir maske yapımcısına, böyle niteliyor kendisini, sıradan bir atölyede böyle sorular sorulmaz, diye sürdürüyor kekeleyerek Ito Ryosuke, bunları büyük ustalara sorsunlar ona değil, onun işi sadece yapabildiğini yapmak, yeteneğine göre elinden gelenin en iyisini yapmak ama onları incitmek de istemiyor, kısa bir süre için buraya gelen Batılı öğrencilerin ne kadar hayal kırıklığına uğradıkları yüzlerinden okunuyor, bu hayal kırıklığını görmek istemiyor, hem de kendisi yüzünden hayal kırıklığına uğramalarını hiç istemiyor, yine de bir şeyler söylemesi gerek, çok karmaşık bir so-

ruya birkaç kelimeyle cevap vermeye gayret edecek, büyük bir ustadan duyduklarını kafasında toparlamaya çalışarak kendi konuşma stilinde kesik kesik anlatıyor ve etrafındakilerin cevaptan memnun kaldıklarını görünce duyduğu rahatlama, öğrencilerin yüzlerindeki memnuniyetten çok daha fazla, olsun zararı yok, işine eğiliyor yine, arada bir gözlerini kaldırıp karşısındaki yüzlerde gerçekten memnuniyetin izleri var mı diye bakıyor sonra artık bir an önce bitsin bu ziyaret, buluşmaları sona ersin, anlaştıkları zaman dilimi dolsun diye sabırsızlanıyor, bütün bunlardan o kadar rahatsız oluyor ki, misafirler nihayet gittikleri zaman bundan böyle hiçbir Batılı meraklıyı kabul etmemeye karar veriyor, uzun süre devam edemiyor işine, iş kutusuna girmiyor odanın içinde dolanıp duruyor, atölyesindeki eşyaları düzeltiyor, yeniden yerleştiriyor, elektrik süpürgesiyle etrafı süpürüyor, sonra bir anlamı varmış gibi aletleri yerleştiriyor, yaptıkları bütünüyle gereksiz çünkü çalışma gününün sonunda yapılır bu iş, zamanını kendisinin tayin ettiği iş gününün sonunda, o zaman kalkar, eşyaları toplar, yerleştirir ve etrafı temizler, böyle misafir karşılama günleri onu o kadar taciz ediyor ki kafası karmakarışık oluyor, sorulan bir yığın soru dolanıp duruyor kafasında, Noh nedir, hanya maskesinin anlamı ne, sıradan bir hinoki ağacından nasıl olur da "kutsal bir nesne" çıkar, kafasını sallıyor umutsuzca Ito Ryosuke, nasıl sorulur böyle şeyler, içini çekiyor, her şeyi toplayıp yerleştirdikten sonra yerine geçiyor, işlemekte olduğu hinoki'yi sol eline alıp uzaktan görebilmek için kabil olduğu kadar kendisinden uzaklaştırıyor, sonra yine kucağına koyuyor, alıyor gereken keskiyi yontmaya başlıyor, yontuyor, yukarıya kaldırıyor, talaş tozunu üflüyor, o gün her günkünden biraz erken son veriyor çalışmaya, atölyenin onu ertesi sabah da her sabah beklediği gibi beklemesi için etrafı yeniden derle-

yip topluyor, temizlik yapıyor sonra evden çıkıyor, özel olarak hazırlanmış bisikletine biniyor, akşam yemeğinden önce o günkü ziyaretin stresini atmak için bisiklet sürmeye başlıyor, tek rahatlama yolu bisiklet sürmek, onun bisikleti çok özel bir bisiklet, sadece dağ bisikleti değil özel olarak yapılmış dağ bisikleti, yapamadığı, bilmediği şey yok, şanzımanı, vites kutusu, gidonu, selesi, rahatlığı her şeyi mükemmel, bisiklet alıp dağlara gitmeye çok eskiden karar vermişti, evden çıkar çıkmaz Şakadani Yokuşu'ndan aşağıya hızla iniyor, on beş dakika içinde kuzeydeki dağlara vardı bile, başlıyor en zor olanı yapmaya, yukarıya doğru bisikletle tırmanmaya, yukarıya doğru pedal çevirmek insanı ter içinde bırakır, o gün gitmeyi kararlaştırdığı yere vardığında ter boşanıyor her yanından, ondan sonra aşağıya iniş başlıyor, o harikulade ormanın tarifsiz sükûneti, capcanlı güzelliği, akıl almaz muazzamlığı, sessizliği ve temizliği, havanın lezzeti ve aşağıya doğru kayarken dinlenen kasları ve hız, şehre doğru kayar gibi gidiyor, uçuyor adeta, bazen freni bile kullanmak istemiyor o kadar güzel bu uçar gibi gidiş, bu gidiş onu içinde var olan boşluğa götürüyor, bugün taciz edilen o boşluğa, eve dönünceye kadar geçiyor rahatsızlığı, bisikletini yerine, duvarın yanına dayıyor, içinde tam bir huzur var, kafasında rahatsızlık ve sinirlilikten eser kalmadı, ya bahçeye oturacak ya mutfakta yiyecek yemeğini, erkesi gün sabahın erken saatinde yine hanya maskesi elinde orada oturuyor, yine uzaklaştırıyor kendinden, arkaya yaslanır gibi eğiyor bedenini ve bakıyor, sonra sol eliyle alıp kucağına koyuyor ve sağ eliyle yontmaya başlıyor, şimdi artık çok çok ufak hareketlerle, kabil olduğunca hafif hareketlerle, çünkü artık tek bir gereğinden fazla derin ya da gereğinden fazla uzun kesik her şeyi bozabilir, onun için hem az az yontarak çalışıyor hem şablonla sık sık denetliyor yaptığını, daha ne kadar

oyması gerek, şablonun, yalnızca şablon kullanmanın yeterli olmayacağı aşamaya gelinceye kadar, o aşamada iş kutusunda mı kalsın yoksa elini uzatarak yaptığına mı baksın artık karar verebilmesine yetmiyor, o zaman elindeki işi kabil olduğunca döndürmesi gerekiyor, yavaş yavaş, önce bir tarafa sonra öteki tarafa, sonra cepheden bakıyor, sonra profilden, çünkü günü gelmiştir artık, nitekim şimdi de iş kutusundan çıkma zamanı; geliyor, iş kutusundan inip maskeye özel bir sistemle yerleştirilmiş aynalardan bakma zamanı, işte o günün ne zaman geleceğini kestirmek kolay değildir ama gelir, bir gün akşam erken saatte işi bıraktığı zaman o günün yaklaştığını hisseder, belki ertesi gün diye düşünür, maskeyi yeniden eline aldığı zaman, nitekim şimdi bu sabahın o sabah olduğu belki değil apaçık meydanda, şimdi geldi zamanı, elindeki işe aynalar yardımıyla bakmanın zamanı geldi, şimdi özel bir şekilde yerleştirilmiş aynaların karşısına elinde maskeyle oturuyor, atölyenin açık kapısına doğru, kapı dar bir koridora açılıyor, arkasında bazen kullandığı tatami'de duran ve iş kutusundan da iyi görülebilen hareket ettirilebilir küçük bir ayna var, karşısında dar koridorun sonunda yani yaklaşık on metre kadar mesafede, duvara monte edilmiş neredeyse duvar büyüklüğünde bir ayna, sonra koridorun hemen hemen ortasına konmuş o da hareket ettirilebilen yani istenilen açıya getirilebilen bir ayna var, bunların dışında koridorun tavanında da hareket ettirilebilen tam ortaya yerleştirilmiş küçük aynanın üstünde bir küçük ayna daha var, sistem böyle, o büyük aynanın karşısında, sağ eliyle büyük aynaya maskeyi gösteriyor, dikkatle ve özenle tutarak sağ omzunun üzerinden kaldırıyor, ilk olarak büyük aynada görüyor günlerden beri üzerinde çalıştığı işi, o zaman tabii kendi yüzünü de görüyor ve sağ omzunun üzerinden çalışmasının bu aşamasında maskenin nasıl göründüğünü, ama

sadece maskeye bakıyor ve görünmez bir eksen etrafında maskeyi ağır ağır sağa çeviriyor, sonra birden geriye, maske yumuşak bir açıdan sol profilini de göstersin diye, bir Şite'nin Noh sahnesinde sık sık yapacağı gibi, genellikle aynalar sisteminde yaptığı bu ilk denetlemeden pek hoşnut kalmıyor, istediği gibi değil, yüzündeki, kendi yüzündeki hatlar daha da sert şimdi, ağzını açıp bir şey söyleyecekken susuyor, sadece asık yüzü kalıyor; yine giriyor iş kutusuna, yontmaya başka bir tempoyla devam ediyor, bu daima çok önemli bir dönüm noktasıdır, birinci, sonra ikinci ve üçüncü aynalı kontrolde esaslı bir hata mutlaka çıkar meydana, ama mesele böylece halledilmiş demek değildir, olan sadece işin kötü bir yöne gitmekte olduğunun anlaşılmasıdır, nitekim şimdi olduğu gibi, gözlerin altları fazla derinleştirilmiş ya da yeterince derinleştirilmemiş, bunu düzeltmek gerekiyor, şimdiye kadar çalıştığından farklı bir yontu kalemi alıyor eline sonra ondan vazgeçiyor, bir başkasını alıyor, sırtını biraz kamburlaştırarak bu sefer biraz daha canlı bir tempoyla çalışmaya başlıyor, kontrol etmek için arada bir karşısında tatami'de duran hareket ettirilebilir aynaya doğru tutuyor, o aynanın üstünde tavanda da bu aynanın bir eşi var, düzeltilecek kısmı omzunun üstünden oraya tutuyor ama sanki pek bakmıyormuş, pek de dikkat etmiyormuş gibi; aynaya doğru tutar tutmaz aynaya bakmasıyla kucağına indirmesi bir oluyor, sanki hatanın nerede olduğunu kendiliğinden biliyormuş gibi, bunu görmesi için küçük aynaya ihtiyacı yokmuş gibi, bunu bilmek için hiçbir yardımcı araca ihtiyacı yok, o biliyor hatanın nerede olduğunu, gözlerin altındaki çukurda, orada bir şey var, ya yeterince derin değil ya da gereğinden fazla derin, çok sinirli şimdi, nedenini sadece o biliyor, çünkü burada, bu atölyede tek bir hareket bile her şeyi berbat edebilir ve hatayı düzeltmedikçe, düzeltilip düzeltile-

meyeceği de anlaşılamaz, oysa şimdi evet, bu sefer evet, birkaç dakika sonra daha rahat bir tempoyla nefes aldığı fark ediliyor ve bu sefer küçük aynalara tuttuğu vakit o da bakıyor, bu sefer çok daha ince yontu kalemine geçiyor, bir de zımpara kâğıdı alıyor, sonra üzerinde çalıştığı kısmı sadece parmağıyla düzeltiyor, sonra yine ayağa kalkıyor büyük aynanın karşısına oturuyor, sağ omzunun üstünden gösteriyor aynaya elindekini sonra yine yavaşça sağa çeviriyor, sonra biraz sola, bu sefer görülüyor hatayı gerçekten düzelttiği, daha ne kadar uzakta sonun gelmesi, daha kaç kez hata yapacak kim bilir, şimdi bu yaptığı Nakagawa-ço'dan fren kullanmadan ta aşağıya kadar yılankavi yolda inmeye benziyor, sonuna kadar tek bir kez olsun frene basmadan, Nakagawa-ço sınırından, diyelim deredeki köprüden ta Golfujo-mae'ye kadar, hani o ünlü Noh oyuncusunun evinin olduğu yere kadar, Golfujo-mae önünde geçerken olduğu gibi; bunu sık sık yapıyor, çünkü Nakagawa'ya giden yol bisiklet sürerken geçmeyi en çok sevdiği yer, o zaman Noh-Şite'nin burada oturduğunu düşünüyor, o kadar, sadece düşünüyor fazlasını asla, yani Nakagawa-ço'dan Golfujo-mae'ye kadar, deredeki köprüden şehre kadar fren kullanmadan inilebileceğine kim inanır, olamaz diyeceklerdir, yol o kadar dik ki hem ne kadar virajlı, bisiklet o kadar hızlanır ki bir an içinde sürat labirentine dönüşür ve her hangi bir saniyenin göz açıp kapayana kadar geçen zamanında, zerre kadar bir hata... böyle bir şeyi düşünmek bile anlamsız, genel kanı böyle, o da zaten girişmiyor böyle bir şeye özel dağ bisikletiyle olsa bile ama bunun sık sık aklına gelmesi tesadüf değil çünkü bu atölye de kendine özgü süratiyle en azından o kadar hayati tehlikelerle dolu bir labirent, işin her aşamasının her ânında yanlış yapma tehlikesi mevcut, ta başından beri, acaba Okarisan'da ağacı doğru mu seçti, hinoki'nin çizgilerinin yapı-

sını doğru mu tespit etti, ağacın çizgilerinin nereye doğru gittiğini kesinlikle bilmesi gerekiyor, çünkü her şeyi ama her şeyi buna, bu çizgilere göre kararlaştırması gerekiyor, merkez ekseni ve böylece şablonlarda çizilecek her hattı tayin edecek olan bu, sonra konturun çizimi geliyor, burnun ucunun kararlaştırılması, sonra kaşlar, alın, burun kanadı, çene, kulaklar, tek bir an tek bir keski hareketi hatalı olamaz, hem bunları yaparken işin sonundan hâlâ ne kadar uzakta, sondan, bitişten, henüz işin ortasına bile gelmedi; işin ortasına geldiği zaman maskenin hatlarının bazı kısımlarının derinleşmesi çalışmaları başlıyor, gözyuvaları, burun, yanaklar, kulaklar ve ağzın oyulması, yontulması, oho daha ne kadar çok var bitmesine, daha ortasına bile gelmedi; günler birbirini izliyor, onun daha maskenin içbükey arka kısmını yapması gerek, sonra gözyuvarının yeri, ağız ve dişler ve ancak o zaman işi yarıladım diyebilecek, çünkü o zaman bir naylon poşete cila doldurup hazırladığı maskeyi ve arada yonttuğu boynuzları bu özel cilaya batıracak, uzun bir süre bekledikten sonra çıkaracak ciladan, kurumasını bekleyecek, arada yonttuğu boynuzları alnın gereken yerlerine tespit edecek, gözlerin yaldızlanmasına, dişlerin bakırla kaplanmasına sonra sıra geliyor, bütün bu çalışmalar başka türlü bir duyarlılık ve yetenek gerektiriyor, birden kuyumcu olması gerek, bakır işleme ustası olması, onun bu yeteneklere de sahip olması gerekiyor, yalnız bunlarla da bitmiyor iş, maskenin iç tarafını temizlemek, boyamak, önce astar boyası ile, kuruduktan sonra ünlü ve tehlikeli uruşi ile, sonra maskeyi özel bir kurutma düzeneğine koyacak, sonra oradan çıkaracak ve o zaman artık maskenin yüzeyinin boyanmasına sıra gelecek daha doğrusu kendisinin hazırladığı bir beyazla püskürtülmesine, sonra gözlerin yaldızlanması ve dişlerin bakırla kaplanmasının yeniden meydana çıkarılması-

na sıra gelecek, üzerleri zımparalanacak, sonra dudaklar kırmızıya boyanacak yani aslında çok karmaşık ve çok taraflı bir iş olan boyama işlerine sıra gelecek, hanya maskesini de boyaması gerekiyor, saçları da, saç tellerinin her birini ayrı ayrı, beyaza boyanmış maskenin yüzünde derinin lekelerini, tendeki pürüzleri belirgin hale getirecek, işte bu aşamaya geldiğinde artık çalışmanın son aşamasına geldim diyebilir, şimdi de maskeyi koruyacak olan ipek torbayı bizzat kendisinin dikmesi lazım, önce beyaz ince ipekten iç astarını hazırlayacak sonra torbaya yumuşak bir kalınlık veren yün keçeden aslında koyucu astarını dikmek ve sonunda da çeşitli desenlerden, harikulade güzel ipek kumaşlar arasından en uygun olanını seçmek, tam bu hanya maskesine uygun olanı, sonra onu da biçmek ve hepsini dikmek, hepsini kusursuz olarak yapmak, buna imkân yok, bunu birçok kez kendisi de itiraf ediyor, çok ve sık hata yapıyorum demişti kısa süreliğine de olsa arada bir yanına gelmelerine izin verdiği öğrencilerine, çok ve sık diyor onlara gülümseyerek ve başını sallayarak, ama kendisiyle dalga geçmeden tam tersine kendisine kızdığı hissediliyor, boşuna gülümsüyor, asla hata yapılmamalı diye devam ediyor, buna rağmen o çok ve sık hata yapıyormuş, hele o hadiseyi kendisini neredeyse yatağa düşüren olayı unutmak mümkün değilmiş, tam bitirmiş olduğu maske bir hata yüzünden, böyle ifade edebiliyor, evet maskeyi bitirip bir-iki gün keyifle seyretmiş, gayet memnunmuş çünkü, –herhalde tesadüf eseri– başarılı olmuş maske, ama işte tam o sırada birden yüreğinde bir soğukluk hissetmeye başlamış ve hemen görmüş kötü olduğunu, bozmuş, beceremediği maskeyi, hata yapmış, ve biliyor musunuz neden diyor öğrencilerine bakarak, böyle zamanlarda hep kaşlarını kaldırıyor ve hemen sorduğu sorunun yanıtını veriyor, böyle zamanlarda hiç kekelemiyor, çünkü

kimse tesadüfen iyi maske hazırlayamaz da ondan, tesadüfen iyi maske yapmak imkânsızdır, tesadüfün bu işte hiçbir rolü yoktur, tabii bunu söylerken kendisi de bilmiyor neyin rolü olduğunu, belki de diyor sesini alçaltarak pratiğin ve tecrübenin rolü var, sadece bunların, başka hiçbir şeyin, çünkü maske aslında bir ağaç parçası, yontulmuş, boyanmış bir ahşap, biz onun yüzeyinde bir yüz yaratıyoruz, şimdi de böyle söylerdi eğer sorsalardı ve şimdi de böyle hissediyor; günü gelince yeni eseri için, bu sefer tam adıyla bir şiro-hanya olarak tanınan ve *Aoi no Ue* isimli Noh-temsili için yonttuğu cehennemî kafa için bitti, hazır diyecek ve ipek torbayı biçecek sonra dikecek ve bir süre o korkunç yaratığa bakacak, o canavara, kocaman açılmış ağzına, patlak gözlerine, alnındaki boynuzlara bakacak, en son şaheserini inceleyecek, sonra büyük bir itinayla yerine, ipek torbasına koyacak ve asla sezmeyecek, aklına bile gelmeyecek ellerinin bir buçuk aydan fazla bir süre boyunca bir iblis yarattığı ve bu iblisin kötülük yapacağı.

21

Bir Cani Doğuyor

Yüreğindeki en koyu nefretten yola çıktı ve yine en koyu nefrete ulaştı, çok derinlerden ve çok uzaklardan hareket etti, o kadar derinden ve o kadar uzaktan ki yolun başındayken nereye varacağı hakkında en ufak bir fikri yoktu, hatta bir yere doğru giden bir yolda olduğunun bile farkında değildi; yaşadığı ülkeden oturduğu şehirden nefret ediyordu, sabahları birlikte metroya bindiği akşamları aynı metroyla birlikte eve döndüğü insanlardan nefret ediyordu, burada kimsem kalmadı, beni buraya bağlayan hiçbir şey yok, hepsinin canı cehenneme deyip duruyordu kendi kendine; ama yine de kolay kolay karar veremiyor yine sabah metroya binip gidiyor, akşam metroya binip dönüyordu, sonra bir gün geldi, o sabah her sabahki gibi erken saatlerde diğerleriyle birlikte metroya binmedi, peronda bir süre öylece durdu, hiçbir şey düşünmeden durdu, gelen çarptı giden çarptı, sonra iş ilanlarına bakmak için bir gazete aldı, köşedeki büfede bir bira içti, ilanlara baktı ve bir iş teklifiyle birlikte bir de ülke seçti, hakkında hiçbir şey bilmediği bir ülke, İspanya, iyice uzaktadır İspanya, dedi, İspanya olsun ve o andan itibaren her şey çok çabuk oldu, sonunda ucuz bir uçakla çıktı yola, hayatında ilk defa uçağa biniyordu, korkudan ve nefretten başka bir şey hissetmedi, korkuyordu,

kendinden emin hosteslerden, kendinden emin yolculardan nefret ediyordu, uçağın altındaki küme küme bulutlardan da, güneşten de nefret ediyordu, pırıl pırıl aydınlıktan da – sonra gökten düşer gibi bu şehre düştü, tam da bu şehre, ve ayağını basar basmaz aldatıldığını anladı, iş ilanının arkasında tabii ki iş yoktu, birikmiş parası hemen suyunu çekti –seyahat, ilk günlerin ikamet ve yemek masrafı– kısacası iş aramaktan başka çaresi kalmadı, geri dönmeyi aklının ucundan bile geçirmiyordu, yaban ellerde iş aramaya başladı ve elbet bulamadı; "Romanlar" ve benzer türden diğer serserilerle birlikte her yerden kovuldu, bu güzel şehirde aylak aylak dolaşmaya başladı, hiçbir yerde iş yoktu, bir hafta geçti, bir hafta daha, bir hafta daha, sonra yine bir cumartesi günü her zamanki gibi tek başına şehirde dolaşmaya çıktı ama bu sefer iş aramak için değil, zaten hafta sonuydu, iş bulma açısından en olmayacak zaman, içi kin dolu, gözünün gördüğü yere gitmek için öylesine çıktı Barselona sokaklarına, cumartesi akşamı zenginlik başına vurmuş, hayatın keyfini çıkarmaktan kendinden geçmiş insan kalabalığına karıştı, cebinde sadece elli beş euro kalmıştı, açlıktan midesi kazındığı halde hiçbir yere girmeye cesaret edemedi, kıyafeti yüzünden yoktu cesareti, bu kılıkla mı? baktı kendine, bırakmazlar ki hiçbir yere, Passeig de Gràcia'da yürürken kavşakta kalabalık o kadar arttı ve o kadar şık kıyafetli insan yığını haline geldi ki ister istemez durdu ve kenara çekildi, önünden geçenlere bakmaya başladı, kalabalığın sonu bir türlü gelmedi, oradan kıpırdayamadı bir türlü, dayandığı duvar sırtını acıtınca başını çevirip binaya baktı ve dehşete düştü, bu şehirde birçok şekilsiz bina görmüştü ama böylesine rastlamamıştı, oysa buradan çok kez geçmişti, şimdiye kadar görmesi gerekirdi ama nedense o zamana dek fark etmemişti, acayip dedi kendi kendine çünkü Passeig de Gràcia ve Carrer Provença kö-

şesindeki bu bina o kadar büyük o kadar gudubetti ki fark edilmemesi bayağı zordu, duvarın dibinden ayrıldı biraz uzaklaşıp baktı, yakında tam burasını işaret eden bir turist bilgilendirme tabelası gördü, tabelada Casa Mila yazılıydı hemen altında parantez içinde de La Pedrera, tabela tam burayı işaret ettiğine göre demek Casa Mila binanın adıydı, o halde ünlü bir bina olması gerekiyordu; elbette, dedi kendi kendine, zaten Barselona'nın bu semtinde birçok yere böyle tabelalar konabilir ama bina ünlü olduğu için değil bunu yapan bir çılgın olduğu için – binanın cephesine kalabalıktan bakabildiği kadar baktı, gerçekten de diğerlerinden çok ama çok daha çirkindi, *doğru düzgün* olmayan hiçbir şey hoşuna gitmediği için bundan da hiç hoşlanmadı, hem bu bina gerçekten çok ama çok sakildi, ağırlığından kaldırımın üzerine çökmüş, oraya yığılmış muazzam bir mideye benziyordu, muazzam bir karın gibiydi, tiksindi, o koskocaman cephe baktıkça sinirlendiriyor, bina üstüne çöküyordu sanki, kelimenin tam anlamıyla itici buldu ve bir türlü anlayamadı nasıl olur da insanda adeta nefret uyandıracak kadar güzel ve zengin olan bu şehre böyle bir bina yapılmasına izin verilir; saat akşamın beş buçuğu olmalıydı her yer hâlâ apaydınlıktı, zaten akşam diyen sadece oydu, çünkü onun için beş buçuk demek akşam demekti bunu bir türlü değiştirememişti, eğlenceye, alışverişe giden kalabalık köşede dalgalanıyor, burgaçlar oluşturuyor olduğu yerden ayrılmasına bir türlü imkân vermiyordu, kalabalığın sadece kavşakta değil Passeig de Gràcia'nın her iki istikametine doğru gittikçe arttığını, büyüdüğünü, kabardığını görünce bu semtten ayrılmaya, Carrer Provença'ya girip kendine uygun çok daha ucuz bir yer aramaya karar verdi, hem bedava kaldığı yere yakın olan hem nihayet bir şeyler de yiyebileceği bir semtte bir yer, duvarın dibinden yavaş yavaş ilerlemeye başladı, birkaç adım sonra açık bir

kapının önüne geldi, açık kapı herhalde şu La Pedrera'nın ya da ne haltsa onun girişi olmalıydı, kapıdan içeriye baktı, in cin top oynuyordu sadece sarmaşık dallarıyla süslenmiş bir giriş merdiveni gördü, hastalıklı sarmaşıklarla çevrili son derece çirkin beş tane sütun ve mermere benzeyen boyalı bir duvar arasındaki biraz loş bir girişten yukarıya doğru çıkan gösterişli geniş bir merdiven, içeride herhalde bir etkinlik olacak diye düşündü, nikâh töreni falan gibi bir şey olmalı ama kıpırdamadı yerinden, bekledi, içeriden bir bekçi, bir uşak gibi birinin çıkmasını bekledi, yüzde yüz böyle olacağına emindi, adeta birinin çıkıp onu oradan kovmasını istiyordu, hiç kimse görünmedi, o zaman ani ve aptalca bir fikirle içeriye doğru bir adım attı, sonra bir dakika durakladı, boyası ve oymaları delinin teki tarafından yapıldığı besbelli olan girişte bekledi... kimse gelmedi, o kadar büyük bir sessizlik vardı ki bulunduğu yerden birkaç metre ötedeki kapının dışında o gürültülü cumartesi akşamı kalabalığı yoktu sanki, – koyu, tuhaf bir sessizlik, üstelik kapı da açıktı, biraz daha durduktan sonra beş tane sütunun yanından geçerek geniş merdivenlerden yukarıya doğru çıkmaya başladı, uygunsuz davrandığını gayet iyi biliyordu, burada hiçbir işi olmadığının farkındaydı ama merak sarmıştı bir kere, içinden bir ses ona hadi diyordu bak bakalım ne varmış, bu duygular içinde birinci kata çıktı, orada yine açık bir kapıyla karşılaştı ama ne hikmetse orada da kimseler yoktu, oradan sonra başka gidecek yer olmadığını düşünmüştü ama kanadı sonuna kadar açık bir kapının ardından uzunca bir koridor görünüyordu, koridorun kenarında da boş bir masayla boş bir sandalye; koridora girdi, boştu, masanın yanında sol tarafta da açık bir kapı olduğunu ve sonra da yukarıya doğru çıkan sekiz basamak bulunduğunu gördü, onun arkasında da aşağıdan bakılınca başka bir mekânın, bir salonun açıldığı görülüyordu, orada ne ol-

duğunu daha iyi görebilmek için sessizce, parmaklarının ucuna basarak yükseldi, ama yüksek tavanlı salonda loşluktan başka gözüne çarpan bir şey olmadı, o salondan diğer loş salonlara geçiliyordu, aşağıdan, sekiz basamaklı merdivenin önünde durduğu yerden bakarken anlayabildiği kadarıyla salonlarda kimsecikler yoktu, duvarlarda din konulu demode olmuş resimler vardı, zamanı geçmiş, güzel, ama buraya yakışmayan resimler, hepsi altındanmış gibi pırıl pırıl parlıyordu, vay be dedi kendine şimdi artık buradan gitse iyi olacak, geri gitmek istiyormuş gibi kararsızca koridora döndü oradan merdivenlere oradan da sokağa çıkar özgürlüğe kavuşur, nihayet derin bir nefes alıp ciğerlerine havayı çeker çünkü durduğu yerde sürekli nefesini tutuyordu, ama vazgeçti, masanın yanındaki kapıya doğru bir-iki adım attı, birinci salona çıkan sekiz basamaklı merdivene dikkatle baktı, sonra yine ilk salona, çünkü birdenbire altın yaldızlı resimlerin cazibesine kapılmıştı, çalmak istediğinden değil, böyle bir şey aklının ucundan bile geçmemişti, daha doğrusu geçmişti de hemen kovmuştu aklından, sadece bakmak istiyordu nasıl pırıl pırıl parladıklarına, gerçekten, sadece birazcık seyretmek, hiç değilse oradan kovuluncaya kadar, yapacak başka işi de yoktu zaten, tam böyle düşünürken arkasından birileri o kadar sessiz adımlarla yaklaştı ki geldiklerini işitmedi bile, dışarıdan, büyük merdiven tarafından gelen orta yaşlı iyi giyimli kol kola girmiş bir çift ona yaklaştı arkasına gelince ayrılıp önüne geçtiler ve tekrar yan yana geldiler, aralarında kaldığında bütün vücuduyla titredi, kadın yine erkeğin koluna girdi, kol kola sekiz basamaklı merdivenden çıkarak salona girdiler ve orada kayboldular, böylece içeriye girsin mi girmesin mi sorusu da yanıtlanmış oldu, ne olacaksa olsun diyerek hemen arkalarından o da yürüdü, en kötü ihtimal dışarı atılır, olsun varsın, en azından aşağıdan bakınca pırıl pırıl görü-

nenleri biraz daha iyi görmüş olur, bacakları biraz titreyerek o da sekiz basamağı çıktı, eşiği aştı ve orta yaşlı çiftin arkasından o da içeriye girdi – karanlıktı, sadece bazı resimler aydınlatılmıştı, durmadı, hemen ilerledi, peşlerinden yürüdüğü orta yaşlı çiftten daha önce burada olduğu izlenimini yaratmak istiyordu, bunun için de ilk resmin önünde durmadı, ikincisinin de, ilk defa önünde durduğu resmin kaçıncı olduğunu bilmiyordu; resimden ona bakan Nasıralı İsa'ydı, üçlü bir kompozisyonun ortasında taht gibi bir şeyin üzerine oturmuştu, bir eliyle bir kitap tutuyordu yani Kitabı Mukaddes'i, diğer eliyle onu uyarıyordu sanki, ona doğru uzatmıştı elini, resimden dışarıya doğru, etrafında her şey pırıl pırıldı, altın varakla yapmışlar dedi kendi kendine, bir zamanlar restorasyon atölyesinde çalışmıştı, her ne kadar şimdi sadece inşaatlarda çalışıyorsa da; altın varakla diye tekrarladı, daha yakına eğildi ama yaklaşmasıyla geri çekilmesi bir oldu, altın varak kendiliğinden yapışır değdiği yere, herhalde bu da öyle yapılmıştı, yine İsa'ya baktı ama bir daha göz göze gelmemek için özellikle dikkat etti, biliyordu sadece resim olduğunu ama bu İsa yüzüne o kadar sert bir şekilde bakmıştı ki adeta gözlerini kaçırmak zorunda kalmıştı – güzeldi, söyleyecek tek sözü vardı sadece: güzel, ve bir de sanki ressamı bu tasviri o dönemde, resmin tam olarak nasıl yapıldığının bilinmediği dönemde yapmıştı ya da ona öyle geliyordu, çünkü kafanın biçiminde ve bütün resimde biraz ilkel bir şey vardı, fonda ne bir manzara gözüküyordu ne bir bina, oysa şimdiye kadar gördüğü resimlerde hep böyle bir şeyler olur, bunlarda ise sadece başları yana eğilmiş melekler ve başlarını yana eğmiş azizler var, her tarafında da altın ışıltısı, resimde İsa çok yakından tasvir edilmişti, o kadar yakından ki bir süre sonra geri çekilmek zorunda kaldı, çok yakın ondan olacak herhalde dedi ve bunu da ressamın eksi hanesine

yazdı, sonra bu salonda özellikle ilkel resimler sergilenmiş olabileceğini düşündü, buradan görebildiği diğer salonlarda birkaç kişi olduğunu fark edince geri gitsem daha iyi olacak dedi kendi kendine, fakat ona çok uzun gelen bir dakika geçtikten sonra bile kimse gelip ona buradan çık git demedi hatta uzaktaki salonlarda bulunanlar arasından biri bu salona geldi ve ona bakmadı bile o zaman herhalde o gelen de bir ziyaretçi *benim gibi biri* diye düşünerek kendisini güvende hissetmeye başladı ve devam etti İsa'ya bakmaya; baktı ama görmedi, çünkü resme değil yanındaki adamın ne yaptığına bakıyordu, adam bir şey yapmıyor bir resimden ötekine gidiyordu, bekçi olmadığına kanaat getirince rahatladı, yine İsa tasvirine baktı, üst tarafında silik birtakım yazılar fark etti, okunur gibi değildi, resmin altında ne yazılı olduğunu okumaya çalıştı, herhalde Katalanca olacaktı ki hiçbir şey anlamadı, o zaman o da diğer resme yürüdü, onun da fonu altın yaldızdı, o da çok eskiden yapılmış olmalıydı çünkü resmin yapıldığı tahtayı kurtlar kemirmiş boya birçok yerde dökülmüştü, fakat çok güzeldi, Bakire Meryem oturuyordu kolunda bebek İsa'yla, bebek özellikle hoşuna gitti, küçücük yüzünü iyice Meryem Ana'nın yüzüne gömmüştü, Meryem Ana ise bebeğe değil ileriye, resimden dışarıya doğru bakıyordu, ona kim bakarsa tam ona, bakışları son derece hüzünlüydü, oğlunun başına gelecekleri biliyormuş gibi; gözlerini ondan ayırdı yine altın yaldıza, gözleri kamaşıncaya kadar altın yaldız fona baktı, üçüncü resim de, dördüncü de beşinci de benzer resimlerdi, hepsi ahşaba yapılmıştı, hepsinin fonu altındı, hepsinde Bakire, İsa ya da bir aziz çocuksu bir şekilde resmedilmişti, her resimde mutlaka bir aziz vardı bazılarında birden fazla, fakat esas şu dedi kendi kendine bunların hepsi altın fonla, canlı renklerle resmedilmiş Meryemler, İsalar ve Azizler – sanki çocuklar yapmış bu resimleri,

böyle düşünmüştü ama sonra aptallık diye vazgeçti bu düşünceden, zaten aptallıktan başka ne söyleyebilirdi ki, resimden anlamıyordu, – bir kere birkaç ay bir restoratör yanında çalıştı diye resimden anlar mı oldu yani, gördüklerine aslında çocuksu da denmezdi, çünkü öyle değillerdi, daha ziyade sanki... herhalde çok eski olmalılar dedi, kendi kendine ve bunda karar kıldı, o kadar eski ki henüz resim yapma kuralları bilinmiyordu ya da o zamanlar resim yapmanın başka kuralları vardı, bir resimden diğerine yürüdü, başını kâh sağa eğdi kâh sola, gerçi içindeki gerginlik geçmemişti ve ilk kötü işareti görür görmez hemen sıvışıp gitmeye hazır olma hali de devam ediyordu ama artık resimlerin önünde daha rahat bir şekilde durabiliyordu, salonun sonundaki girer girmez delici bakışlarıyla karşılaştığı İsa tasviri hariç diğer Azizlerin, Bebek İsa'nın, Kral'ın bakışları gayet munisti, arada biraz sakinleşmişti, hâlâ kimse gelip burada ne aradığını sormamış ya da eğer burası bir sergiyse giriş biletini göstermesini istememişti, kaldı ve gezmeye devam etti hem bu kez geldiğinde körlemesine geçtiği ilk salona dönüp baktı, sonra diğer salona, karanlık olan sadece resimlerin hafifçe aydınlatıldığı diğer salona da gitti, orada da Azizler vardı, Bakire Meryem, İsa Mesih, orada da altın ve parıltı, ışıklar adeta resimlerin içinden fışkırtıyordu, aydınlatılmaları için tabloların üstündeki lambanın yanmasına ihtiyaçları yoktu sanki, aydınlık onlardan, resimlerden yayılıyordu, salondan salona gidip gelmeye devam etti, neredeyse tam bir özgüvenle Azizleri seyretti, Kralları, diğer haşmetli kişileri ve kimse tarafından rahatsız edilmeden burada olabildiği için şükredeceğine büyük bir hüzün çöktü içine o bitmez tükenmez nefretin olduğu yere hüzün çöktü ve kendini birden çok yalnız hissetti – buraya geldiğinden beri hiç böyle olmamıştı, pırıltılara baktı, altın yaldızlara baktı, baktı ve içi acıdı, bu şiddetli acının nedenini anla-

yamadı, aniden üzerine çöken yalnızlık mı, dışarıda herkes o kadar mutluyken rastlantı eseri düştüğü bu yerde bu kadar hiçlenmiş olarak dolaşmak mı, yoksa o kadar canını acıtan bu Azizlerin, bu Kralların, bu Haşmetli kişilerin, Meryem Anaların, İsaların ondan ne kadar uzaklarda olduğunu fark ettiren o ölçülemeyecek mesafe mi – ve de bu pırıltılar.

Bizans'ın, Konstantinopolis'in etkisinin boyutları ölçülemeyecek kadar büyük oldu ama insan bunu daha söylerken düzeltmek zorunda kalıyor zira Bizans ve Konstantinopolis olmadan Slavların o uçsuz bucaksız topraklarda Hıristiyanlığı kabul etmeleri de söz konusu olmazdı, dolayısıyla o zaman ikona ressamlığında da Bizans'a, kaynağa gidilmesi doğal, her şey orayı gösteriyor: Bizans Yunan Ortodoks âlemini, ilk mucizevi ikona resimleri, ilk mucizevi ikona ressamları oradan geliyor, Ruslar öğrenmek için onların yanına Bizans'a, eşiz bir zenginlikte yüzen, ebediyete kadar devam etmeye hazırlanan, şahane Konstantinopolis'e gidiyorlar, kubbelere resmedilen devasa Pantokrator'un kıpırtısız çehresindeki sert hatlar buradan kaynaklanıyor; önce Kiev'e gidiyorlar sonra Novgorod'a, Pskov'a, Vladimir ve Suzdal'a, Radonyej, Pereslav, Rostov ve Yaroslavl'a, Kostroma'ya ve nihayet Moskova'ya ve sonra Moskova'ya, yine Moskova'ya gidiyor onca sert bakış, onca somurtkan ve matemli Bakire Meryem, o vahşi ritimler, o stabil, yargılayıcı renkler, o olağanüstü gerginlik ve aşırılık, yıkılmazlık ve sarsılmazlık, o sürekli canlılık ve ebediyet ve sonra Ruslar kalkıp bunlardan bambaşka bir şey yapıyorlar, sevecenlikle, sevgiyle, güvenle, sükûnetle, duyguları paylaşmakla ve saygıyla dolu bir şey, tabii daha ziyade 15. yüzyılda doruğuna varan bir şey, çünkü oradaki tarihî mekânda, Kiev Rus'tan ta Moskova Büyük Dükalığı'na kadar uzun bir yol alınması gerekiyor,

hem bu yolu dümdüz hiç kırılmadan uzayan bir hat olarak tasavvur etmek de olmuyor, esas doğrultusu kuşkuya yer vermeyecek şekilde belli de olsa, çizgisi arada bir belirli noktalarda duruyor ve kadim Rus Hıristiyan sanatının ilk beş yüzyıl haritasında yıldızlar gibi etrafa saçılan adacıklar misali izler bırakıyor ve nihayet Moskova ikona ressamlarında mükemmelleşiyor ve Vladimir'in Tanrı'nın Anası'nı Volokalamskiy'li Bakire ile bağlayan ve başka hiçbir şeyle karıştırılamayacak geleneği yaratıyor, böylece Rus ikona ressamlığı doğuyor; ikona ressamlığının doğabilmek için zamana değil derinliğe ihtiyacı varmış ve bu da tek bir süreçte meydana gelmiyor dolayısıyla başlıca eleman zaman değil bakıp birden görme, anlaşılmazın, tanınmazın ve görünmezin birdenbire anlaşılması, aniden algılanması – bunu bütün Azizler böyle düşünmüşler, Kiev Rus Büyük Düka'sının iki oğlu Boris ve Gleb'den başlayıp Peçerskaya Larvaya, Feodossiyon'dan ölümsüz Radonyej Kutsal Teslis-Manastırı'nın başrahibine, Radonyej'li Aziz Sergey'e kadar hepsi, gerçekten de bu derinleşmeye katılan adları bilinenler ve bilinmeyenler, dahası onların sihirli atmosferinde en koyu loşlukta çalışan ikona ressamı Yaratılış'a hayran kalmaya da muktedir insanın anlaşılmaz, tanınmaz ve görünmeze yakınlaşmasına yardım etmiş, çünkü ona ikonalarla anlatmış dünyanın sonunun geldiğini, bu dünyanın sonunun geldiğini ve eğer ikonayı öper ve içine bakarsa harikadan daha harika bir şey de olduğuna, merhamet ve af olduğuna, ümit olduğuna ve inancın kudretinin olduğuna inanacağını anlatmış ve daha sonra Bizans'ın haç biçimindeki kiliselerini örnek alarak hazırlanan Desyatyinnaya ve Sofiya kiliseleri gelmiş, sonra Kiev Uspenskiy Katedrali ve Nyeredika Spas Kilisesi ve Çernyigov Paraskeva Pyatnitsa Kilisesi, ondan sonra Peçerskaya Lavra ve Kapu Kilisesi, Berestovo Kilisesi ve Vidubitskiy Manastırı, ama bunların hepsi yeni inan-

cın şevkiyle yapılan eşsiz katedrallerin, manastırların ve kiliselerin ilk dalgasıymış, bunu Uspenszkiy, Andronyikov ve Troitskaya-Szergiyeva Lavra ile ünlü Moskova dönemi izlemiş, bunları da birbiri ardına ta kuzeye, Vologda'ya ve Ferapontov'a kadar inşa edilen yeni yeni katedraller, manastırlar ve kiliseler; ve her yerde yüzlerce binlerce ikona yapılmış, ikonostasisler yükselmiş, duvarları, sütunları, tavanları freskler kaplamış, insanlar kendilerini inanca gömmüşler, nartekse girmişler sonra naosa, ellerinin üç parmağını birleştirerek haç çıkarmışlar, parmaklarını bir kere alnın ortasına, bir kere göbeğin altına, bir kere sağa ve sonra sola değdirerek kısa bir duadan sonra ikonanın olduğu yerin önünde durup iki kez haç çıkarmışlar, ikonanın kenarını öptükten sonra bir kere daha haç çıkarıp secde etmişler ve bir tomar kutsanmış mum satın almışlar, mumları kilisenin çeşitli yerlerine konmuş şamdanlara dikip yakmışlar ve orada da dualarını ettikten sonra yeniden haç çıkararak yüreklerini temizlemişler ve sonra katedrallerde, manastırlarda ve kiliselerde yerlerini almışlar, kadınlar sol tarafa, erkekler sağ tarafa ya da kadınlar narteksde erkekler naosta yerlerini almışlar ve ayini yöneten papazın sesini dinlemeye başlamışlar, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına Amin, Tanrım merhametine sığındım, günahkâr kulunu affet, İsa Mesih Efendimiz, Tanrı'nın Oğlu, Senin Tertemiz Ana'nın ve bütün azizlerin ruhuna bize merhamet eyle, günahlarımızı bağışla, Adın yücelsin Rabbimiz, Sana şan olsun, Cennetin Kralı, Teselli veren İlahî adaletiyle her yerde hazır ve nazır olan, her şeyi dolduran, her nimetin hazinesi, hayatı bahşeden Sen, gel ve ruhumuza gir, temizle bizleri, kirli lekelerden arındır bizleri, selamete erdir, ruhumuzu selamete kavuştur ve duadan sonra koronun çınlamasını dinlemişler, diatonik, kromatik ve sesteş gamlarda temel sese dayanan ve giderek zenginleşen polifoniyi dinlemişler, sekiz sesin temel gamında

yükselen ikosların kırk çeşit modülasyonuna kaptırmışlar kendilerini ve zamanı gelince Altın ağızlı Aziz Yuhanna litürjisine Amin demişler, Haç çıkarmışlar, Haç yağdırmışlar etrafa saatler boyunca, bütün litürji boyunca, ta ki papaz haçı öpüp prosfora dağıttıktan sonra onlara artık gidebileceklerini söyleyinceye kadar, çünkü Tanrı'ya inanıyorlarmış, çünkü ikonaları görüyorlarmış, çünkü ikonalar onlara gösteriyor ve hassas ruhlarına ispat ediyormuş, ikona sehpasında duran ya da duvara asılı ikona başka bir gerçeğe bakabilecekleri, her şeyin üstünde olana bakabilecekleri *yerdir*, bütün hayatları tek bir dua içinde geçiyormuş, tamamen böyle olmasa da, çünkü irili ufaklı günahlar arasında günlerini geçirirken bütün dikkatlerini duaya yoğunlaştıramıyorlarmış, ama o zaman da hayranlıkları devam ediyormuş sürekli duanın kendileri için insanüstü bir ödev değil bu dünyadaki hayatın geçirilmesinin tasavvur edilebilecek tek biçimi olmasına duydukları samimi ve harikulade hayranlıkları; gerçekten tek, uzun ve kesilmez dua, kutsal yolu seçen kafaları kazınmış rahiplerin, her dini bütün Ortodoksun hali böyleymiş, Tanrı'nın dünyada kendilerine biçmiş olduğu hayatı Bizans ikili geleneğinin birine göre ya gayet sıkı olan kinovion ya da daha özgür düşünce tarzına sahip olan idioritmik tipi manastırda geçirmeyi seçiyorlarmış ama her iki yerde de sürekli dua halinde var olarak, bu duaya hapsolmasalar da bu inancın en sadık müminleri İsihazmdan olanların yaptıkları gibi, zaten onlar başka türlüsünü yapamazlarmış, çünkü onlar için başka türlüsünün tasavvuru bile mümkün değilmiş, içten gelen sessiz bir dua gibi yaşıyorlarmış, tam bir suskunluğa gömülerek, hiçbir dünyevi gürültünün duyulmayacağı bir sessizlikte, diğer rahiplerin hafif uğultusunun bile, hatta tarihin akışına uyarak yavaşça birliğe doğru giden devasa Rus topraklarının tümünden duyulan ses bile, çünkü arada Ruslar da İsa Mesih'e ve Baki-

re Meryem'e sevdalanmışlar ve samimi ve uğultulu bir korkuyla kiliselerinin kubbelerinin yükseklerinden Pantokrator olarak kendilerine bakan Yaratan'a şükran borçlarını feda ediyorlarmış, kiliselerin pazar ve bayram günleri zorunlu ayinler sırasında üzerlerine çöken göz kamaştırıcı güzelliği, sonsuz zenginliği büyülemiş onları, günahlarının ağırlığı altında ama selamete varacakları vaadine yürekten inanarak uzun ayinlere katılıyorlarmış, bu ayinler başlı başına da dua imiş, Ortodoks inancının Yedi Bizans Ruhaniler Meclisi de böyle istemiş ve böyle buyurmuş, en ufak ayrıntılara kadar her şey kurallarla saptanmış ve dolayısıyla her şey Kilise'nin o muazzam Rusya topraklarında hâkimiyetinin ebediyen sürmesinin hizmetine koşulmuş, inanca bağlanmanın azami derecede mükemmelleştirilmiş, karmaşık ve hassas yapısının ebediyete kadar sürmesi için, her nesne, her şarkı, her yakarış ve her hareket hayranlık uyandırsın, burada inanan kişi yaşadığı sefil hayata rağmen kendini cennete yakın hissetsin, Tanrı'nın yakınında İsa Mesih'in ve Tanrı'yı doğuran Meryem Ana'nın yakınında hissetsin kendini, Görünmez'in, Harikulade'den daha Harikulade olanın yakınında olmanın yarattığı hayranlık hep sürsün, söz ve koronun çınlayışı insanın içini doldursun, dertten sonra elde edilen o sonsuz sevinç ruhunu sarsın ve inansın ama kalpten inansın onun o sefil hayatının hiçbir önemi yok, çünkü her şey, her şey orada yukarıda, orada öte tarafta, orada, eğer ikonanın kenarını öpmeden önce bakarsa görecek kutsal ikonanın kapısından açılan o kavranamaz manzarada olduğunu, orada... orada... bir yerlerde.

Karar verdi çıkacak buradan, kendisini âcizliğe, üstüne çöken bu yapışkan hüzne terk etmeyecek, bir o eksik, bir kendini bırakması eksik, hem de hiç ait olmadığı bu yerde, ne içinmiş çünkü duvardaki resimler o kadar par-

lak parlak bakıyorlarmış ona, yok, hemen gidecek, komedi hepsi, kendini bırakamaz böyle, hiçbir şeyi yok zaten, ne kalacak doğru dürüst bir yeri, ne parası ne işi, hem sadece güçlü olmak yetmez, karşısındakinin de bunu hissetmesi gerek, pazartesi günü yine iş aramaya çıkacak, çılgınlık şimdi bu yaptığı, hemen defolup gitmeli buradan; hemen yürüdü, geriye doğru yürüdü çünkü bu labirent şeklindeki salonların şimdi yürüdüğü tarafında dışarıya bir çıkış olup olmadığından emin olmazdı, nitekim değildi de şimdi bulunduğu yeri tanıyordu artık, şimdi ne tarafa? o tarafa dedi kendi kendine ve geriye yürüdü, geldiği tarafa geri, bu kez resimlere bakmıyordu, kendine kızıyordu, çok kızıyordu ne kadar aptalca davranmıştı buraya girmekle, geldiği istikametin tersine doğru yürüyerek bir salondan diğerine geçiyordu, birinci salona geldi, sekiz basamaklı merdiveni de gördü, tam kanatları iki yana açık kapıdan koridora çıkacak ve merdivenlerden uçarcasına inip o çılgın binadan sokağa fırlayacak kalabalığa karışıp Carrer Provença'ya oradan da kendisine uygun bir mahalleye kadar çabucak gidip ertesi güne kadar dayanabilmek için ucuz büfelerden birinde bir şeyler yiyecekti ki, işte tam o sırada, bu birinci salonda, geldiği zaman körlemesine geçtiği bu birinci salonda hiçbir yere bakmadığını gayet net olarak hatırladı, hiçbir şey görmemişti, gözlerini kapasa burada ne olduğu hakkında hiçbir şey gelmeyecekti aklına, yani kör gibi geçip gitmişti, şimdi tam çıkışa doğru giderken diğerlerinden çok daha büyük boyutlarda bir resme şöyle bir göz attı, sadece göz attı ve hemen çevirdi başını, eşiği aşmak için ayağını kaldırmışken hareketini bitiremedi, öylesine kaldı ve sekiz basamağın önünde bu acayip pozda az kaldı tökezliyordu, az kaldı, çünkü son anda ayağını geri çekip dengesini koruyabildi, kapının kenarına tutundu ve bir kere daha geri çevirdi başını, aslında bu kadar sarsılması için özel hiçbir neden yoktu, bu

ilk salonda tek bir resim vardı, gerçi bu resim başka türlü yerleştirilmişti ve bu resimden başka bir şey de yoktu salonda, salonda bir sehpa, şövaleye benzer bir şey vardı ve buna biraz çarpık olarak yani biraz arkaya eğik biçimde, diğerlerinden çok daha büyük olan resim yerleştirilmişti –yer seviyesinden yükseğe yerleştirildiği için– neredeyse insan boyunda görünen bu resim adeta gelen ziyaretçileri kabul ediyordu, nasıl ta başından beri ne demeye buraya geldiğini, burada ne işi olduğunu izah edemiyorsa şimdi bu resmin önünde neden böyle apışıp kaldığını, birden durarak yere kapaklanmaktan son anda güç kurtulduğunu da anlatamıyordu, ama böyle olmuştu işte, aniden durmuş, tökezlemiş, kapının kenarına yapışmış, dengesini bulmuş ve dönüp resme bakmıştı, resimde üç tane büyük, ince yapılı erkek masa gibi bir şeyin etrafına oturmuştu, önce bunları gördü, biraz daha bakınca bu erkeklerin kanatları olduğu fark etti, bunu keşfetmek kolay olmamıştı çünkü resim oldukça kötü durumdaydı, birçok yerinin boyası eksikti, ama kanatlardan melek oldukları anlaşılan üç erkek bozulmamıştı, resmin tam ortasında aşağıya doğru dümdüz inen bir çatlak vardı muhtemelen resmin yapıldığı ahşap çatlamıştı, sonra da üstüne bir şey dökülmüş olmalıydı, bu yüzden geniş bir dilimde resmin rengi biraz solmuştu, o sırada bunun sağında daha dar bir çizgi olduğunu fark etti, orada da aynı şey olduğu belliydi, birden bu çatlakların bir vakitler ahşap plakaları birbirine ekledikleri yerde baş gösterdiğini anladı, bozulan yer orası olacak diye düşündü, ahşap işlemiş, biraz eğrilmiş, tahtadan anlayanların söyledikleri gibi bel vermiş dedi kendi kendine ve anlayamadı bu meselenin onu neden bu kadar ilgilendirdiğini, neden birden huzursuzlandığını, neden geçip gitmediğini, ne halt etmeye buraya kakılıp kaldığını, yani onun için önemi olan ne? onu neden ilgilendiriyor, tam da onu, resimde iki çatlak olduğu, çatlakların

neden, nasıl olduğu, birden anladı sanki o üç melek... durdu, yok, çılgınlık bu, ama işte bir şey olmalıydı bunda çünkü resmin yalnızca şimdiye kadarkilerin hepsinden çok daha parlak fonuna bakıp kaldığının ve gözlerini altın yaldızdan ayıramadığının bilincine vardı, parlaklıktan gözleri kamaşmıştı, bakışlarının asla meleklere kaymasını istemiyordu, birden anladı meleklere bakmaya cesaret edemediğini, bir bu eksikti dedi kendi kendine bu kadar mı salaklaştım?! baktı meleklere ve gördüğü manzara karşısında dondu kaldı çünkü bakar bakmaz hemen anlamıştı meleklerin sahici olduklarını.

Yapılacak en akıllıca iş hemen merdivenlerden inmek buradan çekip gitmekti ama içindeki ses bunun doğru olmadığını söylüyordu, tam tersine akla uygun olanı bu meleklerin koruduğu kapıdan çıkmak değil dönmekti, yine geriye, arka tarafa doğru salonlardan geçmek ve gerçek çıkış yerini bulmak, öyle de yaptı, ama ne yapacağını sonuna kadar düşünemeden, çok korkmuştu çünkü, karar veren kafası değil refleksleri; oldu, sağlıklı, makul refleksleri, kısacası kaçtı hem de koşarak, hızla geçti birinci salondan sonra ikincisinden, üçüncüde biraz yavaşladı, arkasından kovalayan yoktu, dördüncüde koştuğunu saklamaya çalıştı ve ondan sonra gizli koşusunu sürdürdü, yani salondakiler ona bakacak olurlarsa dikkati çekecek bir şey görmeyecekler, belki ayaklarının hareketi biraz garip gelecek ama nihayetinde salonlardan aceleyle geçen biri, herhalde arka tarafta bir işi vardır, böyle düşünecekti salondaki ziyaretçilerden biri eğer tesadüfen ona bir göz atacak olursa; ama kimse göz atmadı, kimsenin umurunda değildi nereye ve nasıl gittiği, hepsi ikonaları inceliyordu, ya da ilk karşılaştığı çift gibi tabloların önünde durmuş fısıltıyla konuşuyorlardı, kimse onunla meşgul olmadan son salona vardı, o salonda da bir kapı vardı ama di-

ğerleri gibi açık değildi, yoluna devam etmek isteyen kapıyı açmak zorundaydı ve kapı dışarıya doğru açıldığı izlenimini veriyordu, fazla tereddüt etmedi, nereye çıkacak diye düşünmeden durdu ve açtı kapıyı, kapıdan çıkınca da kendini bir masanın arkasında oturan iri yapılı sakallı bir ihtiyarın karşısında buldu, ihtiyar onun aceleyle çıktığını görünce başını kaldırıp baktı, herhalde birinin son salonu böyle aceleyle terk etmesi şüphesini uyandırmıştı, eyvah bu da mı gelecekti başıma diye düşündü, yavaşlattı adımlarını ama iş işten geçmişti, ihtiyar oturduğu sandalyeden kalktı ve yüzüne baktı, hemen gözlerini kaçırarak birinci kattaki bu mekânın son derece çirkin sarmal çizgili pürtüklü duvarına sırtını dayadı, kabartmalarla dolu bir duvara artık ne kadar dayanılabilecekse ve dudaklarını bükerek yere, taş döşemeye bakmaya başladı, salondan biraz dinlenmek için çıkmış biri gibi ya da gördükleri üzerinde düşünüyormuş gibi, o zaman ihtiyarın da oturduğunu, daha doğrusu kendisini yavaşça oturduğu sandalyeye bıraktığını hissetti, ama hâlâ ona bakıyor, gözlerini ayırmıyordu, elbette şüpheleniyor benden diye düşündü, ben de onun yerinde olsam şüphelenirdim, olduğu yerden kıpırdamadı, bir şey fena halde acıtıyordu sırtını, mutlaka çirkin bir kabartma süstür, daha ne kadar kalacağım acaba burada dedi kendi kendine, sinirlendi, tam o sırada masadaki ihtiyar başıyla ona doğru işaret ederek seslendi: "Vasilka orada mı?" hiçbir şey anlamadı tabii, çünkü bir kere Katalanca bilmiyordu, İspanyolca birkaç basit cümle öğrenmişti o kadar, üstelik ihtiyarın konuştuğu ne Katalancaydı ne İspanyolca, büyük bir ihtimalle Rusça, her hâlükârda bir Slav diliydi, bu memlekette kendisine bir şey söylendiğinde yaptığı gibi başını salladı, o kadar ihtiyatlı bir şekilde ki bundan kim ne isterse o anlamı çıkarabilirdi, tek kelime olsun söylemedi, duvarın dibinde öylece durmaya devam etti, başını sallamış olması ihtiyarı rahatlat-

mışa benziyordu, sandalyesinde arkasına yaslandı, o zaman ilk kez dikkatle baktı ihtiyara ve herhalde etrafa göz kulak olması için oraya oturtulan bu adamın sadece ihtiyar değil adamakıllı kocamış bir ihtiyar olduğunu gördü, göğsüne kadar inen bembeyaz gür sakallarının ucuyla oynayıp duruyordu, içerideki meleklerden birinin harmanisi gibi mavi gözlerini kırpmadan üstünden ayırmıyordu, ihtiyar bir süre sessizce durdu sonra birşeyler söylemeye başladı, aynen bir yabancı kentte anadiliyle konuşmaya başlayınca karşısındakinin kendisini anlayacağından dünyanın en doğal şeyiymişçesine emin olanlar gibi; büyük bir ihtimalle yine Rusça başladı söylenmeye, Vasilka'ya tahammülü kalmamış artık, durmadan kayboluyormuş ortalıktan, oysa defalarca anlatmış neden burada olduklarını, burada neyi temsil ettiklerini, onlar şimdi bizzat kendileri Galeri imişler, ama o dingile ne söylese boşunaymış, kaçıp kaçıp gitmekten başka bir şey yapmıyormuş o Vasilka denen salak, sözlerinin burasında içini çekti ihtiyar ve başını uzun uzun iki yana salladı, o da hafifçe salladı başını, böylece de ihtiyarı söylediklerini anladığına inandırmış oldu hem yalnız anlamakla kalmadığına, ihtiyarla tamamen aynı fikirde olduğuna; gerçekten Vasilka'nın orada oturması gerek, girişte, meleklerin olduğu yerde, evet, ihtiyar da anlaşıldığından memnun salladı yine kafasını, tabii ya içerideki hazine paha biçilmez değerde, sadece Moskova'daki eserler arasından seçilenler değil, Kiev, Novgorod, Pskov ve Yaroslavl'dan gelenler de orada, sonra çağdaşlar arasından da var, bunlar öyle korunmasız savunmasız bırakılacak şeyler değil ki, Katalanlara güven olmaz, zaten onun için buradalar, resimlerden birine en ufak bir zarar gelirse, ufak bir leke bile olursa vay hallerine, Vasilka'ya durmadan anlatıyormuş bunu ama boşuna nefes tüketiyormuş, kertenkele gibi kayıp kayboluyormuş, oysa densiz pekâlâ biliyormuş eğer o, ihtiyar kendini

gösterdi parmağıyla, eğer o denetlemek için yerinden ayrılırsa burada kimse kalmayacağını, şaşırmış artık ne yapacağını her sabah söylüyormuş, bak Vasilka diyormuş, durmadan kaçıp durursan şeytan kapar götürür seni, sonra bir daha asla memleketine geri dönemezsin, buraya memleketten gönderildiler, onlar Galeri'nin bekçileri, onlar ikisi, yetkililere seyyar sergi için yanına sakın Vasilka'yı vermesinler diye boşuna yalvarmış, Vasilka olmasın da kim olursa olsun ama büyük patron onu dinlememiş, onun sözüne kimsenin kulak astığı yokmuş, ihtiyarlamış artık, sol kulağı, gösterdi kulağını, duvar gibi sağırmış, gözleri de o kadar iyi görmüyormuş ama kimseye söylemiyormuş bunu, kimse bilmemeliymiş yoksa Galeri'den kovarlarmış, o buna dayanamazmış, çünkü Tanrı inandırsın beyefendiyi, iki eliyle yine kendisini gösterdi, kırk yıldan fazladır Galeri'de bekçilik yapıyormuş, orada neler görmüş, neler yaşamış saymakla bitmez, yöneticilerin biri gitmiş biri gelmiş, sonra yine gelmiş yine gitmiş, sonra yine tayin etmişler, tam bir tımarhaneymiş orası, onun için o hep salon bekçisi olarak kalmakta ısrar etmiş, çünkü bu yeri kıskanan, oraya göz diken olmuyormuş, oysa o, yüzü mahrem bir şey söyler gibi bir ifade aldı, hakiki bir Vzdornov'muş, hafiften bir kahkaha attı, evet anlı sanlı Vzdornov ailesinden geliyormuş hem de en ünlüsünden, Gerold Ivanoviç amcadan; Gerold Ivanoviç dünyadan elini eteğini çekmiş, şimdi Ferapontov'da yaşıyormuş, her gün Dionyisiy'in dünyaca ünlü fresklerini görebilmek için, –söylentilere göre– takıntısı olmuş bu freskler, neyse ne, onu ilgilendirmez, ona gelince, yok Gerold Ivanoviç' miş, yok bilmem neymiş, istediklerini söylesinler, o salon bekçiliğinden dünya kadar para verseler vazgeçmezmiş, bu iş onun için gayet de uygunmuş, en azından burada insanı rahat bırakıyorlarmış, ihtiyar burada bir an sözünü keserek dinleyicinin hemfikir olup olmadığını sorarcasına

kollarını iki yana açtı, dinleyici elbet, hemen ve bir kere daha büyük bir ciddiyetle kafasını salladı ama o zaman artık karar vermişti, peki, daha bir dakika dinler gibi yapacak ama o kadar, inecek merdivenlerden zemin katına, oradan da pırr dışarıya, sokağa, buradan kurtulmalı, ne biçim yer burası bir ucundan dışarıya çıkılamıyor çünkü insan hayal görüyor, orada biraz önce başına gelen hayal görmekten başka ne olabilirdi ki, bu taraftan da çıkmaya cesareti yok, bileti yok çünkü, ya yakalanırsa, aslında hiçbir şey yapmadı, hiçbir şey çalmadı, hiçbir şeye dokunmadı bile, tek dert bileti olmaması, evet, bileti gerçekten yok ama bir şekilde anlatır derdini, tam bu karara varmışken ve duvardan birazcık olsun ayrılmışken ihtiyar yine başladı anlatmaya bunun üzerine yine geri çekildi, duvara yaslanmak şimdi biraz daha kolaydı arkasına batan çıkıntıdan kurtulmuş sırtına daha düz bir yer bulmuştu, kaldı ve dinledi ihtiyarı: "Biliyorum siz de onun için geldiniz, biliyorum, çünkü herkes onun için geliyor ve sonra bu kapıdan çıkıp gidiyor ve ben o an görüyorum ne kadar büyük bir hayal kırıklığına uğradıklarını, elbette, ben de uğrardım, çünkü elbette Rublyov başkadır, esas olan odur, ama asla, anlıyor musunuz beyim onu asla Tretyakov Galerisi'nin duvarından kıpırdatmayacaklar, o orada kalacak," anlatmaya devam etti ihtiyar, bir zamanlar Stalin yoldaş devrinde Radonyej'den alıp Devlet Restorasyon Enstitüsü'ne götürdüklerinde yerine bir kopyasını vermişler, orijinali ancak Moskova'ya giden görebilir, şimdi burada sergilenen Radonyej'de olan da değil üçüncü versiyon, ama kopyaları arasından, Korkunç İvan'dan önce yapılmış yüzlerce kopya arasından en güzeli, hatta harikulade güzel bir kopya, eliyle salonu gösterdi, kimse öyle değil demesin, Iovleva Hanım bulmuş ya da Yekaterina Jeleznyeva, depoda bulmuşlar, çok güzel, şahane, ne dense az ama orijinal Rublyov, o bambaşkadır, aslında arala-

rındaki o büyük farkın ne olduğunu söylemek de çok zor, çünkü gördüğünüz gibi burada sergilenen kopyada figürler, konturlar, yapı, boyutlar, yerleştirme Rublyov'a neredeyse tıpatıp uyuyor, aslında sadece masada var fark, Rublyov'da masada bir kâse dururken buradakilerin ne olduklarını bilmiyoruz, çünkü boya dökülmüş, Devlet Restorasyon Enstitüsü'nde olmamış, kayınbiraderimin karısının küçük kızı Ninoçka orada çalışıyordu, biliyoruz orada yapılmadığını, daha eskiden çarlık zamanında olacak, çünkü bu ikonaları, bilirsiniz, ihtiyar sakallarını karıştırdı, yok herhalde bilmiyorsunuzdur, çünkü daha kapıdan çıkar çıkmaz, eliyle dayandığı duvarı gösterdi, kapıdan çıkar çıkmaz hemen anlamış Rus olduğunu ve uzman olmadığını, sadece sanatsever biri olduğunu, onlar konuşurlarmış bu kadar az, uzmanlar bu sergiyi gezdiklerinde durmadan gevezelik ederlermiş, gevezeliklerinden tanırmış uzmanları, daha kapıdan çıkmadan laf yarıştırmaya başlar, atıp tutarlarmış, yok şöyleymiş, yok böyleymiş, yok Bizans'mış, yok Feofan Grek, Rublyov'muş, yok Dionyisiy, yani boş versin en iyisi onu dinlesin diye devam etti ihtiyar ve kendisini gösterdi, o kırk yıl boyunca bu ikonalarla ilgili ne varsa hepsini öğrenmiş, kimse ona cevap veremeyeceği bir soru soramazmış, çünkü ne varsa hepsini okumuş, her biri o kadar ezberinde kalmış ki Iovleva Hanım hatta bizzat Yekaterina Jeleznyeva bazen hatırlayamadıkları bir ismi ya da bir tarihi ona sorarlarmış ve o sorduklarını hep cevaplarmış, hiçbir şeyi unutmazmış, her şey aklında kalırmış, o bu harikulade ikonalarla birlikte büyümüş, yani bir şey söylüyorsa bildiğinden söylüyor, inansın ona, içerideki ikonaları hatta diğerlerini de memlekette çok defa yeninden boyamışlar, restore etmişler ya da doğrudan üstüne sürmüşler boyayı, Kutsal Teslis de, yani memlekette olan, Rublyov'unki, çok kez boyanmış hem söylediklerine göre, ihtiyar eliyle dinleyicisine

yaklaşmasını işaret etti, o kıpırdamadı bile, modern araçlarla orijinal haline getirmişler, ama boşuna bu yine de orijinal hali değilmiş, "Çünkü orijinal halin geri getirilmesi imkânsızdır, sonra bazılarına göre," burada ihtiyar sesini alçalttı, "özellikle Tanrı'nın ve Kutsal Ruh'un, yani anlıyorsunuz sanırım, soldaki ve sağdaki meleğin ağzı Rublyov'un orijinalinde biraz aşağıya doğru eğikmiş yani orijinalinde daha mahzunmuş," bunu bir yerden duymuş, nereden olduğunu hatırlamıyor belki de doğru değildir, fark etmez zaten ona göre yani buralara gelen bir Rus'a göre hava hoş, hayranlıkla baksın dursun içerideki kopyaya, çünkü o da güzel, öyle değil mi? burada sözlerine kısa bir ara verip yine karşısındakinden onay bekleyerek hafifçe öne, ona doğru eğildi, bunun üzerine yine başıyla onaylamak zorunda kaldı, şimdi artık kolayına geliyordu bunu yapmak çünkü ihtiyarın kendisine düşmanca davranmadığına inanmıştı, anlaşılan ona bir şeyler anlatmaya çalışıyordu, yani sesinde birazdan biletini göster diyecek bir ton yoktu, belliydi burada biletin söz konusu olmadığı, iyi de o zaman ne? herhalde karıştırmış olmalı biriyle, eğer öyleyse o olmadığı meydana çıkınca ne yapacak? ama belki de kimseyle karıştırmış falan değil de sadece canı sıkılıyor, burada oturmak zorunda, tek umudu son salondan çıkan birini yakalayıp biraz zaman öldürmek, acaba ne anlatıyor böyle uzun uzun, nasıl olur da biri bu kadar çok laf anlatabilir hem sonra nereden biliyor söylediklerinin onu ilgilendireceğini, hiç de ilgilendirmiyor işte, hani ne söylediğini anlasa da ilgilendirmeyecek, sadece durumu kurtarmak için, kendini korumak için onunla birlikte bu tımarhanelik binada, şimdi bir de melekler çıktı başına, bir onlar eksikti, tamam be, yetti artık, dedi kendi kendine ve bu sefer öncekinden çok daha kararlı bir tavırla duvardan ayrıldı ama ihtiyar hemen sol elini havaya kaldırarak, ne diye acele ediyorsunuz ne güzel konuşu-

yorduk dedi, mecburmuş sabahtan akşama kadar burada oturmaya, şikâyet etmek için söylemiyor ama birisiyle konuşmak ona iyi geliyormuş, konuyla ilgilenen biriyle, aynen memlekette Galeri'de yaptığı gibi, orada da eğer sorarlarsa bildiği her şeyi anlatırmış, şimdi ona anlattığı gibi, her yönüyle bakıldığında onun kanaatine göre dünyadaki en güzel resim Troika yani Teslis imiş, şimdiye kadar kimseye nasip olmamış görünmeyen cenneti böyle çarpıcı bir şekilde, gerçek olarak tasvir etmek, asla kimseye, ihtiyar yine işaretparmağını kaldırınca ziyaretçi duvara yapıştı, asla kimse başaramamış, işte tam da bunun için her bir kopya önemli ve işte bunun için onun serginin en başında gördüğü resim de son derece önemli, gerçi kopya, bunu herhalde biliyorsunuz, ihtiyar kaşlarını çatarak baktı yüzüne, ama bizim memleketimizde kopyanın anlamı burada yani Batı'da olduğundan çok başkadır, bizde bir ikonanın kopyası yapılınca Piskopos onu kutsar, yani hakiki olarak kabul eder ve o andan itibaren kopyadan da orijinalinden yayılan kutsallık yayılır, Teslis de böyle işte, diye devam etti ihtiyar, üstelik buraya getirilenden daha güzel bir kopyayı hiçbir yerde bulamaz, asla hiçbir yerde, bu da şimdi bulundu zaten, herkes hayran kaldı, en üst yöneticiler bile geldiler, Iovleva Hanım ya da Jeleznyeva Hanım, şimdi hangisi olduğunu anımsamıyor, bunu bulup depodan çıkardığı vakit restoratörlerin hepsi, bütün sanat tarihçileri oraya üşüştüler, bayağı bir kalabalık birikti, hepsi hayran oldular bu kopyaya çünkü ilk gördüklerinde orijinali sanmışlar, her şeyi tamammış çünkü, ölçüleri, yapısı, oranları, konturlar, sadece masanın üstündeki farklıymış, ama işte hâlâ bilmiyorlar sadece varsayıyorlar bu kopyada masanın üzerinde ne olduğunu ve özellikle de neden Rublyov'unkinin masasının üstünde olanın değil de başkasının resminin yapıldığını, orada öyle durmuşlar hepsi büyülenmiş adeta, onlar da yani salon bekçileri

de oradaymışlar, hemen sergilemek istemişler ama bir türlü olmamış, bilememişler ki nereye koyacaklarını?! orijinalin yanına mı?! neredeyse kusursuz bir kopya?! yok, olmaz, yani hiçbir yere konmasın daha iyi demişler, ama şimdi gördüğümüz bu seyyar sergi işi ortaya çıkınca tartışma çıkmamış, konu gündeme gelir gelmez hemen sergilenecekler arasına seçmişler, hem de ilk yere, elbette orijinalin yerinden oynatılması söz konusu bile olamaz, orijinali, Rublyov'unki, müdür bey Valentyin Rogyionov' un da söylediği gibi ebediyen yerinde kalacak, çünkü Teslis'in duvara asıldığı her yer orasını kiliseye dönüştürür, bunu da Valentyin Rogyionov söyledi, çünkü nerede olursa olsun, –bunu o söylüyor– Teslis kutsal gücünü yayar, insan bakınca hemen hisseder bunu, zaten onun için kimse dokunmaya bile cesaret edemiyor; o, ihtiyar yine kendisini gösterdi, 1928'den beri resmin bu yüzden yerinden kıpırdatılmadığını düşünüyor, kim dua etmeden ve öpmeden ona dokunmaya cesaret edebilir ki? zaten eskiden Radonyej Kilisesi'nden alıp başka yere götürmeleri yeteri kadar fena olmuş, çünkü bu resim bir müzeye konsun ve gelen geçen sıradan bir resimmiş gibi baksın diye yapılmadı, neyse ki, hiç değilse bundan böyle kimsenin dokunamayacağı kesin, bizde kalacak, Tretyakov'da, Tretyakov kilise olmasa da, ve bütün dünya, burada ihtiyar sesini alçalttı ve isterse artık gidebileceğini, söylemek istediklerini bitirdiğini bir el işaretiyle anlattıktan sonra cümlesini tamamladı, ve bütün dünya da varsın bu kopyaya bakıp orijinalinin nasıl olabileceğini hayal etsin.

Anlayamadığı çok şey vardı, binadan fırlayıp Carrer Provença'ya kadar koşarcasına gitti, oradan da hiçbir şey duymadan görmeden devam etti yoluna, düşünmeye ihtiyacı vardı ama nereden nasıl başlayacağı hakkında en ufak bir fikri yoktu, ne tarafa gittiğini de bilmiyordu, il-

gilenmiyordu da, başı zonk zonk zonkluyordu, şu anda baş ağrısından başka bir şey düşünecek hali yoktu, önce topuğunu yere çok sert bastığı için beyninin sallandığını bu yüzden başının tam orasının zonkladığını sandı, adımlarını yumuşatınca da ağrı hafiflemedi, kafası karmakarışıktı, tam bir kaos vardı beyninde, başı dönüyordu o kadar çok dönüyordu ki sık sık durmak zorunda kalıyordu, görenler herhalde sarhoş diyorlar ya da kusacağını sanıyorlardı, ne sarhoştu ne kusacağı vardı, sadece beyni sallanıyor başı dönüyordu, aynı anda birçok şey birden görmeye başlamıştı, kendisini görüyordu sokaklarda insanlara çarpmamaya çalışarak nasıl hızla yürüdüğünü, sonra bir anlığına önünde belirip hemen kaybolan yüzler görüyordu, ihtiyarı görüyordu, müzedeki ihtiyarı o bırakıp kaçtığı yerdeki ihtiyarı, aynı anda orta yaşlı çifti de görüyordu hani o arkasındayken ayrılıp önüne geçen sonra önünde yine kol kola giren çifti, merdiveni de gördü, yukarı doğru yükselen basamakları, o büyük resmin ortasındaki ve onun biraz sağındaki soluk renkleri de gördü, sonra yine merdiveni ama bu sefer basamakları yukarıya tırmanan değil aşağıya inen merdiveni, sonra da birden resimlerdeki altın yaldızları, ama onu en çok rahatsız eden aynı anda gördüğü bu resimlerdeki üç melekti, başlarını yana eğmiş melekler, ortadaki melek ve sağdaki melek soldakine doğru eğmiş başını, soldaki de onlara doğru, fakat üçü de resimden dışarıya, ona bakıyorlar, sadece bir anlığına çünkü hemen kayboluyorlar sadece renkler kalıyor, harmanilerinin parlak mavisi ve kızılı, ama öyle alelade bir mavi, alelade bir kızıl değil bu, tabii eğer mavi ya da kızıl denebilirse, çünkü bundan da emin değildi, zaten gördüğünün renk olup olmadığından da emin değildi, hiçbir şeyden emin değildi, bir anlığına görünüyor hemen kayboluyorlardı, sendelemesinin nedeni kafasının içindeki o muazzam hızdı herhalde ve yine bu

yüzden başı zonkluyordu, en kötüsü de durамamasıydı, bir türlü duramıyordu yani kendine bir türlü dur, yetti artık, bitti, kendine gel diyemiyordu, diyebilse o zaman durur toplardı kendini, ama tam da bunu yapamıyordu işte, beynindeki sürati durduramıyordu, çünkü dışarıda da aynı sürat vardı, koşar gibi gidiyordu, kimseye çarpmamak için dikkat ederek, buraları çok kalabalık oluyordu, şehrin merkezinden kurtulup kuzeye doğru Diagonal denen geniş ve yoğun trafikli bulvara çıkması zaman aldı, o zaman durum biraz iyileşti, hem tanıyordu buraları, batıya döndü ve o yönde gitmeye devam etti, zaten oturduğu yere varmak için bu yönde ilerlemesi gerekiyordu, burada artık karşıdan üstüne üstüne gelenler de azalmıştı, onun da istediği buydu, giderek azalsın karşıdan gelenler, giderek azalsın, nihayet Tanrı'nın yardımıyla hepten kurtulsun onlardan, arkasından kimsenin gelmediğini anlayınca hızını biraz yavaşlattı, hoş biliyordu o zamana kadar da arkasından kimsenin gelmediğini ama nedense bu birden önemli olmuş, önem kazanmıştı, kimsenin arkasından gelmediği katiyet kazanıp da adımlarını yavaşlatabilince dar sokaklarda sıradan bir yaya gibi yürümeye başladı, tabii tam da bu gün yani cumartesi günü dışarıda kimsecikler olmadığı söylenemezdi, birkaç kişi vardı kaldırımlarda, pencerelerde, sonra sokaklarda futbol oynayan çocuklar da yok denemezdi ama bunlara rağmen artık kendisini sürükleyen o korkunç kuvvetin baskısını hissetmiyordu, kendi kendine soru sorabilecek hale gelmişti: neydi bütün bunlar, ne olmuştu, neden böyle aklını kaybetmişçesine koşmuştu, nasıl olmuştu da o korkunç binaya girmişti, neden bütün bunlar gelmişti başına, neden oradan çıkabilecekken çıkmamış, ayrılmamıştı, neden kalmıştı orada, o sergiden ne istemişti, hayatta gitmemişti ne müzeye ne sergiye, neden tam da şimdi gitti, bunlara cevap gerek dedi kendi kendine, etra-

fına baktı yüksek sesle mi konuştu acaba, ama hayır, yayalar arasında hiç değilse burada kimse onunla ilgilenmiyordu, her şey yavaş yavaş yoluna girmeye başladı, beyni de yavaş yavaş sorular sormaktan vazgeçti ve siktir, gerçekten siktir, ne var ne yok hepsini siktir et gibi birkaç ayıp sözden sonra içini kurcalayan başka bir şeye de direndi, içindeki ses dur artık diyordu, oradaki bir banka otur, son saatler boyunca başına gelenleri anlamaya çalış, ne bok yemeye gittin o Parella mıdır nedir o Allahın belası yere, hadi madem gittin ne diye kaldın orada, ne demeye baktın o resme ve sonra orada gördüklerin neden üzerine kâbus gibi çöktü ve o soruları sordurmaya başladı, neden, neden, neden, ama felaket şurada ki bu içinden gelen sese karşı koyma, direnme halinin geçici olduğu anlaşıldı, çünkü beyhude yere küfretmişti, yine de gördüğü boş banka oturdu, içini kurcalayan sorulara karşı direnişi çok sürmedi, içindeki çatışmada aklı başında olan ses değil sorulara ille cevap bulmak isteyen ses galip geldi, neden ne olduğunu bir türlü anlayamadığı anlamasına da imkân olmayan bir şeye doğru sürüklenmeye bırakmıştı kendini, o duvarlarda asılı olanların ne olduğunu bile bilmiyordu, girdiği binanın nasıl bir yer olduğundan haberi bile yoktu, restorasyon atölyesini saymazsa sıva malasıyla alçı teknesinden başka hiçbir şeyden anlamıyordu, zaten şimdi hayatında neler yaşadığının da hiçbir önemi kalmamıştı, hayatının sadece o restorasyon atölyesinden ibaret olmadığının, hep şimdiki gibi sabah metroyla gidip akşam metroyla dönen bir hiç olmadığının, hayatının şu son yıllarda kiraladığı ve yalnız yaşadığı o pis kokulu karanlık odayla başlamadığının ama o odayla sona erdiğinin ne önemi vardı şimdi, evet, çünkü bu artık son diye düşündü oturduğu bankın üzerinde ve bu düşünce birden beynini sakinleştirdi, hah! bu son işte dedi kendi kendine, böylece dile getirdi düşüncesini ve

bu dört sözcük başındaki zonklamayı hepten geçirdi, elbette ya, bu son işte ahbap, diye tekrarladı ve oturduğu yerden meydana şöyle bir baktı, aslında meydan değil sokağın genişleyen yeriydi, eski evlerden birini yıkmışlar, orası biraz ferahlamış çocukların top oynadıkları meydan gibi bir yer olmuştu, ilk defa çocuklara baktı, biri gayet güzel oynuyor topu iyi kıvırıyor iyi çalım yapıyordu, çocukların en kısa boylusuydu ama en akıllıları olduğu hemen fark ediliyordu, sadece iyi çalım yapmakla kalmıyordu, neyi neden yaptığını bildiği de belliydi, diğerleri oraya buraya koşup duruyor ve bağırıyorlardı, mutlaka pas ver bana, buradayım ve benzeri şeyler, kısa boylu olan bağırmıyordu, yaptığını ciddiye aldığı belliydi, çocuğun yüzüne daha dikkatle baktı, insanı şaşırtacak hatta hayretten hayrete düşürecek kadar ciddiydi yüzü, her hareketinde sanki gayet önemli bir şey ona bağlıymış gibi, şimdi ona gelen topu göğüsleyebilecek mi, ya da şimdi önünde koşana tam gerektiği gibi pas verebilecek mi, çok ciddi dedi, hem de gerektiğinden fazla ciddi canına yandığımın veledi, sürekli, aralıksız, tereddütsüz ciddi, tek bir an olsun ortak sevince katılmıyor, diğerleri gibi topa vurmanın sevincine, ama belki de bu onun için sevinç değil başka bir şeydir – o anda başına yine bir sancı saplandı, gözlerini hemen çocuktan başka tarafa çevirdi, görmek istemiyorum onları dedi, kaktı, dar sokakta yürümeye başladı, sonra dar sokak onunla birlikte sola dönünce birden resimdeki üç melek çıktı karşısına, melekler o kadar net olarak önündeydi ki gerçekti adeta –değildi elbet–, olduğu yere mıhlanıp kaldı, baktı onlara, o harikulade yüzlerine baktı, ortada ve solda oturan meleklere, harmanilerinin mavisinin ne kadar göz kamaştırıcı olduğuna baktı, ayıramadı gözlerini bir türlü, sonra altın renge takıldı gözleri, sonra yine meleklere ve ona bakmadıklarını hayretle gördü, melekler kendilerine ba-

kanlara bakmıyorlardı, yani o müzede ya da ne biçim yerse işte orada fena halde yanılmıştı.

Her şey Kutsal Teslis akidesinin tarifi konusundaki tartışmaya kadar uzanıyor, Doğu Hıristiyanlığının kaderi buna bağlıydı, hatta bizzat Hıristiyanlık da bu temel akidenin ana sorunu etrafında dönmüştür, genellikle böyle olmaz, çünkü ana sorun çok daha geç kristalleşir, aslında neyin tartışıldığı çok daha geç anlaşılır, hangi ilkeler ne için savunuluyor, kavgalar, ayrılmalar hatta birbirlerini kıyasıya öldürmeler, bunların nasıl ve neden olduğu genellikle ilerleyen zamanda anlaşılır, Hıristiyanlıkta böyle olmamış, sevgi dini adı verilen Hıristiyanlıkta daha 4. yüzyıldan başlayarak tartışmalar bu konu etrafında dönüyor ve sonuçta teolojik anlamda bu yüzden bölünüyorlar, bu bölünme resmî olarak 1054 yılından itibaren, fiilen ise Doğu Roma İmparatorluğu'nun doğmasıyla gerçekleşiyor, böylece Hıristiyanlığın bir Batı bir de Doğu dünyası ortaya çıkıyor, yani Roma ve Konstantinopolis, –şimdi sadece Doğu âleminden söz edelim– bu Konstantinopolis Hıristiyanlığı ilerleyen tarihlerde de pek sakinleşmiyor hatta bir keresinde Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un ne olduğuna kesin karar verildikten sonra bile; bu bölgede nasıl olduysa, altı kez bu konuda karar verilmiş –hem de her birine nihai karar denmiş– aslında sorun şuradan çıkıyor: bir konuda karar verilmesi gerektiğinde kilise erkânının, teoloji erbabının, rahiplerin, kardinallerin, piskoposların, hem yerel hem evrensel Ruhaniler Meclisi üyelerinin ve dahası, Aziz Athanasios'un, Nazianzos'lu Aziz Gregorios'un, Aziz Basileios'un ve Nyssa'lı Aziz Gregorios'un da karar vermeleri gerekiyor ve bu da açıkça görüldüğü gibi onların olağanüstü yeteneklerini değil insani becerilerini aşıyor, çünkü Tanrı, İsa ve Kutsal Ruh arasındaki ilişkinin ne olduğu ele alınınca akla sığan sığmayan her versiyon atılıyor

ortaya, versiyonların hassas ve dalalet yoluna sapan nüansları öylesine hassas ve öylesine sapkın ki, aslında ufacık bir teolojik mesele yani Kutsal Teslis akidesi yüzünden onca sembolik ya da gerçek kan akıtılmasını anlamak imkânsız çünkü kimileri sadece Tanrı'nın tek ve ilk olduğunu kabul eden ilkeleri savunuyorlar kimileri sadece İsa'nın ilk ve tek oluşunu tanıyan ilkeleri, kimileri de Tanrı'nın ve İsa'nın birlikte ilk olduklarını, nihayet her üçünün yani Baba Oğul ve Kutsal Ruh'un tam eşitliğinin kabulü teklif ediliyor ve sonuçta da bu görüş galip geliyor ama Tanrı'nın cevherde birliğini ve üç şekilli varlığını Hıristiyan dininin temeli yapan özel bir tanımlamayla, yani bütün bunları anlayan beri gelsin, aslında bu artık filioque tartışması, yani Kutsal Ruh sadece Baba'dan mı geliyor yoksa Oğul'dan da mı? işte bu tartışma Hristiyanlık camiasını kökünden ve sonsuza kadar ikiye ayırıyor ve Ortodoks Hıristiyan âlemi, Batı'nın büyük çöküşünden sonra da bin yıl boyunca süren o muazzam, esrarengiz Bizans İmparatorluğu ortaya çıkıyor; şatafat, tantana özlemiyle ihtiras düşkünlüğünün egemen olduğu, bir o kadar da teoloji tarafından yönetilen bir dine tabi olan hayatın hüküm sürdüğü Bizans İmparatorluğu'nda Yedinci Ruhaniler Meclisi'nden sonra bütün Ortodoksluğu sarsan saldırının temel din akidesini tehdit etmemesi önemli bir olgu ama bu elbette sorun çözüldü anlamına gelmiyor, sorun çözülmüş değil, Tanrı hakkındaki her tanımlama, yani Baba'yla Oğul ve Kutsal Ruh arasındaki ilişki karanlıkta kalıyor ya da daha sonraki materyalist dalalet yoluna sapanlar açısından bakıldığında savunulmasına hemen de imkân olmayan ve artık sadece otoriteye olan saygının ve inancın yardım ettiği bu mantıksal fiyasko zemininde kalıyor, çünkü Ortodoks dünyasının en köklü azizleri için, İoannes Khrysostomos'tan Aziz Sergiy'e kadar hiç kimse için Kutsal Teslis'in nasıl olduğu sorun yaratmadı, bu sadece

onlar yani dünya için sorun oldu ve sorun kaldı, çünkü azizlerin kadir olduklarına onlar kadir değildiler, Yaratan'ın tecessümünü, Kutsal Teslis muammasını göremediler, sual etmeyip müşahede etmeyi beceremediler, yaratılmış ve yaratılmamış olan dünyanın fevkalade temerküzünü, yaratıcı kudretin baş döndürücü, harikulade, muazzam ve sözle ifadesi mümkün olmayan, her şeyin fevkindeki varlığını müşahede edemediler, Ruhaniler Meclisi onların aziz varlıkları vasıtasıyla inancın tecessümü yani Kutsal Teslis muammasının tasviri akidesinin ne olduğu kararını veremedi, evet, tasvir edilebilir dediler biraz tartıştıktan sonra, ama bu tartışma yüz yıl sürdü, her şeyi yakıp yıkmaktan da kaçınmayan bir azimle, evet İsa, Oğul, Tecessüm eden Rab tasvir edilebilir dediler, zira – Ruhaniler Meclisi'nin buna ilişkin Yüz Maddelik Kararnamesi'nin ifadesine göre– eğer İbrahim, Mamre meşeliğinde onları gördüyse, ki gördü, o zaman tasvir edilebilir, yani eğer İbrahim O'nu üç melek tasvirinde gördüyse, diye tekrarladılar Athos'tan Radonyej Kutsal Teslis Manastırı'na kadar binler, on binler o halde kutsal ikona ressamının Kutsal Teslis'i resmetmesine kimse karşı çıkamaz, ama mutlaka ve kesinlikle Ruhaniler Meclisi'nin buyurduğu şekilde yani uygulamada da Podlinyik keşişlerinin tarifine uygun olarak; zira sadece İbrahim, o kocamış ihtiyar, Elonei Mamre, yani Mamre meşeliğinde onları bir masaya oturtup ağırlamış, Sara'nın geleceğini konuşmuşlar, ne konuştularsa artık, sonra Rabb'in Üç Melek şeklinde zuhur eden görünümüyle İbrahim arasında geçen ve sonu bir vaatle biten Sodom ve Gomora hakkındaki o ilginç diyalogda Rab orada kalbi temiz, masum on kişi bulsa Sodom ve Gomora'yı bağışlayacağını söylüyor, ama nihayetinde Sodom ve Gomora'yı yok etmesi Rabb'in Sodom ve Gomora'da kalbi temiz masum on kişi bile bulamadığını gösterir, ama bunu bırakalım şimdi, dönelim o malum di-

yalogdan sonra olanlara, herkes kendi işine gitmiş, Rab bir şekilde –bu şeklin nasıl olduğu hakkında rivayette çelişkiler vardır– Sodom ve Gomora'ya doğru gitmiş, İbrahim herhalde uzun zaman düşünüp durmuştur ne gördüğünü, kimi gördüğünü, kendisine o meşe ağacının altında ne söylendiğini, yani işte bütün bunlardan sonra, tam da İbrahim'in o malum buluşmadan, daha doğrusu bu buluşmanın kutsal yani "Musa" 1:18'den kalan duyurusundan Ruhaniler Meclisi'nin talimatı çıkıyor ve birkaç yüz versiyondan sonra Andrey Rublyov'a yukarıdan gelen bir lütufla onun usta ellerinden, mütevazı ruhundan, dualarının yardımıyla ama bizzat Adlandırılamaz'ın verdiği ilham gücü sayesinde Radonyej başrahibi Nyikon'un siparişiyle Kutsal Sergiy anısına Kutsal Teslis adıyla doğuyor ve bu olağanüstü haber bir güzellik fırtınası gibi bütün Rusya'da esiyor, o kadar ki, bir nesil sonra bugün artık adı meçhul bir kilise için Rublyov'un şaheserinin bir kopyası sipariş edildiğinde Dionyisiy'in hayal gücü de harekete geçiyor ve başlıyor çalışmaya, o, başkası değil, gerçi söz konusu kopyanın yaratıcısının Dionyisiy'den başkası olamayacağı kanıtlanamıyor ama Dionyisiy olmadığı da tasavvur bile edilemiyor, bir başkasının, onun izinden giden birinin olduğu, olabileceği hem kanıtlanamıyor hem de zaten imkânsız, çünkü daha sonraları yine meçhul bir yoldan Tretyakov Galerisi'ne geliyor eser ve aradan beş yüz yıl geçtikten sonra bu kez seyyar sergiyle Paris, Martigny ve Cannes'dan sonra Barselona'ya geliyor; özü bakımından orijinal mükemmelin o kadar mükemmel bir kopyası ki bunu Dionyisiy'den daha önemsiz bir ressamın ne o dönemde ne daha sonraları yapması mümkündür, Rublyov'dan sonra Dionyisiy düzeyinde bir sanatçı uzun zaman dünyaya gelmedi, yani sadece o yapmıştır, ondan başkası değil, fakat şunu da söylemeli ki olağanüstü yardımla, çünkü siparişin yerine getirilmesi için Dionyisiy'e

Rublyov örneğini istediği gibi inceleyebilmesi imkânı sağlanıyor, Dionyisiy Kutsal Sergiy Manastırı'nın Kutsal Teslis Kilisesi'nde oldukça uzun zaman geçirmiş, çünkü şaheserin ruhunu kavrayabilmek için çok zamana ihtiyacı varmış, Rublyov'un ruhunu kavramak için Radonyej kutsal resimleri duvarında Krallık Kapısı'nın yanında sağda ilk yerde duran Kutsal Teslis ikonasının yanı başında olması gerekiyormuş, çünkü ihtiyacı olan şey sadece figürlerin siluetlerini tıpatıp kopyalamak ve ikonadaki nesnelerin ölçülerini, şekillerini, çizgilerini tespit etmek, renkleri ve tonlarını tam olarak incelemek ve anlamak değilmiş, Kutsal Teslis'in tasvirine kendini mecbur etmeye de ihtiyacı varmış, zira tehlikeyi ölçüp biçmesi ve üstlenmesi gerekiyormuş, söz konusu 15. yüzyılın gözde ikona ressamı Dionyisiy bile olsa, eğer ikonayı incelerken Radnyej Kutsal Teslis kopyasını yapmaya layık olmadığı anlaşılırsa başına gelecekleri en iyi bilen Dionyisiy'miş, eğer ruhu Rublyov'un bir zamanlar hissettiğini hissetmezse mutlaka cehennemlik olur kopya da kocaman bir hiç, büyük bir yalan, hile, göz boyama, etkisiz ve değersiz bir taklit; Kilise'nin kutsal resimler duvarına konsa da, takdis edilse de insanlara yardım etmeyecektir, çünkü böylesi hiçbir şey veremez, hiçbir şeyi anımsatmaz, sadece bir yerlere götürecekmiş gibi uyutur, aldatır insanları.

Ihlamur ağacını aramaya kendisi gitmiş, aslında siparişi başından sonuna kendisi üstlenmek istiyormuş ama başta oğlu Feodosiy olmak üzere loncanın atölyesindekiler çok ısrar etmişler, sakın usta bunu tek başına yapmaya kalkışmasın, yıllar boyunca şimdiye kadar hep yaptığı gibi şimdi de kendi başına yapmasın, onlar da bir kenarından tutabilirler, hem sonra – hani artık yaşı da ilerledi, rahatına da düşkün, zaten buna benzer birçok işte aynı şey oldu, direndi direndi sonunda razı geldi, orijinal

Rublyov'a en fazla benzeyen ıhlamuru onun seçmesine karışmamışlar ama ıhlamur ağacından yapılacak ahşap panelin rendelenmesi, birleştirilmesi, yapıştırılması, iki meşeden yapılacak sponka'nın yani panelin arkasını ters yönden tutmaya yarayan çapraz çıtanın yapılması ve iki sponka'nın yani *sponki vreznije vstreçniye* yerinin oyulması işlerine kendi kutsal yeteneğini harcayarak tek başına yapmasına olmaz demişler, bunun üzerine ilk gelen testereyle kesmiş, rendelemiş, oymuş, plakaları birbirine uydurup yapıştırmış, mengeneye koyup sıkıştırmış, ondan sonra gelen sponka'larla yapılması gereken işleri yapmış, sonra kenarların işaretlenmesi demek olan polye işine sıra gelmiş sonra da luzga'ya yani kenarların içeriye doğru kıvrılmasına, ondan sonra sıra kavçeg işini yapana gelmiş yani luzga'nın izini takip ederek resmin yapılacağı çerçevelenmiş yüzeyi en güzel şekilde ortaya çıkaracak olana, çünkü diğer ikonalarda olduğu gibi bunda da her şeyden önce polye'nin, luzga'nın ve kavçeg'in iyi olması gerekiyormuş hatta bu özel durumda bu üçünün orijinaline tıpatıp uyması kaçınılmazmış yani polye'nin tam aynı yerde olmasına, luzganın aynı açıda kıvrılmış olmasına, kavçeg'in de tıpatıp aynı derinlikte ve düzgünlükte olmasına, aynen Radonyej'deki orijinalinde olduğu gibi; bu işlerin bitmesinden sonra atölyenin boya astarı şefi işi eline almış, onun işi resim yapılacak yüzeye yapıştırılacak tuvale yardımcılarıyla birlikte levkas yani inceltilmiş tutkallı sıvı hazırlamak, sonra bunu tebeşir tozuyla karıştırarak ahşap plakaya sürmek –sekiz tabaka halinde–, nihayet son levkas tabakası da kuruyup yüzey olabildiğince dümdüz ve tertemiz olunca o zaman da znamençik gelmiş, atölyede en önemli kişilerden biri, özellikle de ünlü ikona ressamı için en gerekli ustalardan biri, çünkü örneğin şimdi de olduğu gibi iyice kurumuş olan levkas yüzeyine Radonyej'deki Ustasının elinden çıkmış orijinalden

alınan örneğe göre resmedilecek figürlerin ve nesnelerin siluetlerini titremeyen bir elle orijinale sadık kalarak o kazıyacak: masanın etrafında kocaman kanatları olan son derece munis üç melek, arkalarında kilise, ağaç ve kayanın işareti, üzerinde bir kâse olan masa; bütün atölye nefesini tutarak ustanın arkasında durup elindeki aletin nasıl titremeden ilerlediğini seyretmiş, elbette ikona plakalarının birleştirilmesinden başlayıp znamençik işlerine kadar bütün bu çalışmalar sırasında lonca çalışanları ve ustaları sadece birbirlerine dikkat etmekle kalmıyor işin her bir aşamasında bizzat Usta da o sırada çalışmakta olanın arkasında duruyormuş, sonraki tüm aşamalarda sonuna kadar böyle devam etmiş, zira söz konusu olan öyle sıradan bir iş değil; Usta arkalarında durup boyanın yani lapis lazuli, zincifre, pas, malakit, hatta dövülmüş yumurta sarısı, Radonyej orijinalinin önünde durup sonsuza kadar hafızasına nakşettiği renklere tıpatıp uygun mu diye dikkatle bakıyor, arkada duruyor ve dua ediyor, biraz önce liçnyik'in sonra doliçnyik'in kendilerine düşen yeri boyamaya başlamadan önce dua ettikleri gibi; liçnyik bu sefer yüzü değil elleri ve ayakları, doliçnyik ise khiton'ları ve kıyafetleri boyayacak, zaten ne boyadıkları da fark etmez ki çünkü Usta onların her bir hareketine hâkim, liçnyik ve doliçnyik'in elini adeta o idare ediyor, yani her şeyi başından sonuna Usta kendisi yaptı dense yanlış olmaz, zaten yardımcılarının onun iradesine yani netice itibariyle Ustanın duaları aracılığıyla Yüksek bir iradeye itaat ettikleri belli, ta ki ünlü kopya dolaylılığın artık olamayacağı aşamaya gelinceye kadar, o aşama Usta'nın görevi artık başkasına bırakamayacağı, fırçayı eline alıp boyaya batıracağı, yüzü, ağzı, burnu, gözleri boyamaya girişeceği aşama, bundan sonra son büyük aşama olan çevre çizgilerinin boyanmasına sıra geliyor ve genellikle bu işin ustaları devreye giriyorlarmış ama bu sefer böyle olmu-

yor, çünkü Usta bu kez asistler ve dvijki çevre hatlarını da kendisi çizmekte ısrar ediyor ve çok daha derinden dua etmeye başlıyor, İsa Duası'na, belki de bu konudaki rivayetlere, Andrey'in her zaman özellikle de çalışırken kendi kendine İsa Duası'nı okuduğu rivayetine inanmak gerektiğini düşünmüştür, şimdi o da çalışırken başka türlüsünü yapamazdı, hatta gözlerini ikonadan ayırmadan yerini olifa'yı yani şeffaf koruyucu tabakayı resme koyanlara bıraktığı zaman bile duayı kesmiyor, bu tabaka o andan itibaren ikonayı koruyacak ve o andan itibaren doğuyor İkona, çünkü Usta'nın loncasında herkes gözleri parlayarak doğdu diyorlar, Rublyov ikonasının kopyası bitti, Kutsal Teslis işte yeninden önümüzde duruyor, komşu Manastır'dan gelebilen herkes gelmiş bakmaya, ve İkona' ya baktıklarında gözlerine inanamamışlar, çünkü gördükleri bir kopya değilmiş, bir ikona da değilmiş, ışıklar saçan pırıl pırıl güzelliğiyle Kutsal Teslis'in ta kendisiymiş –sadece Usta son olifa tabakası da resme konduğunda loncanın atölyesinden çekilmiş, ikonanın önünde durmuş, uzun uzun bakmış ve sonra birden geri dönerek çıkmış, bir daha kimse onun bir an olsun ikonaya baktığını görmemiş, oysa siparişi veren kişi ikonayı kendi kilisesine koydururken oradaymış, Usta'nın orada olması gerekiyormuş, piskopos ikonayı kutsarken de oradaymış, orada durmuş ve piskoposun ikona kutsama duasından ve altmış altıncı mezmurdan sonra söylediği ilahiyi dinlemiş, Kutsal Teslis'te yücelen ve şanlanan Rabbimiz, efendimiz dualarımızı dinle, kabul et, bize merhamet eyle, bizi esirge, kutsa, bu ikona kutsal suyla kutsansın, sen yüce Rabbim, zavallı halkını selamete eriştir – bunları dinlemiş ve Piskopos'un ikonayı nasıl kutsadığını seyretmiş, dinlemiş ve seyretmiş, istavroz çıkarmış, Amin demiş ve hemen arkasından da Gospogyi pamiluy, Gospogyi pamiluy, Gospogyi, Gospogyi, Gospogyi pamiluy diye eklemiş,

ama daha sonra hayranlıklarını ve takdirlerini belirtmek için yanına geldiklerinde rahatsız ve şaşkın bir hali varmış, soranlara cevap vermemiş, o gün bütün gün susmuş, ama ondan sonra da haftalarca susmuş, her gün günah çıkarmaya gitmiş, hayattan elini eteğini çekmiş, inzivaya çekilmiş ve o zamandan itibaren Dionyisiy, merakından ya da bilmediğinden ona Rublyov Kutsal Teslis'ini ne harikulade bir şekilde resmettiğini söylemeye cüret edenlere neden bahsedildiğini anlamıyor gibi şaşkın ve soran gözlerle bakarmış ya da özellikle de ölümünden önce Moskova Blagoveşçenskaya resmini yaparken, dönemin o ünlü ikona ressamı birden sapsarı olur, yüzü çarpılır, kan çanağına dönen gözlerle anlaşılmaz sesler çıkararak, dehşet içinde kalan soru sorana avaz avaz bağırmaya başlarmış –bir tek oğluna bağırmamış, son âna kadar onun her yaptığını her zaman affetmiş.

Pazar günleri insanın üstüne çöken bir canavar gibiydi, çöken ve bırakmayan, ısıran, çiğneyen, parça parça eden, yutan bir canavar, pazar ne başlamak biliyordu ne devam etmek ne de bitmek, pazar günleri hep böyle olmuştu onun için, nefret ediyordu pazarlardan, haftanın diğer günlerinden nefret ettiğinden çok çok daha fazla; diğer günlerin her birinde sıkıntıyı, dayanılmazlığı birkaç dakikalığına da olsa yumuşatan bir şey oluyordu ama pazarları hiçbir şey olmuyordu, burada İspanya'da da durum farklı değildi, Barselona Budapeşte'den başkaydı, burada her şey başkaydı ama boşuna, zaten aslında hiçbir şey başka değildi, pazar burada da aynı çekilmez ağırlıkla üstüne çöküyor ruhunu daraltıyordu, bir türlü başlamıyor, devam etmiyor, bitmek bilmiyordu; Centro de Atención Integral Belediye Yardım Hizmetleri'nin Meridiana Bulvarı 197'deki barınma yerindeydi şimdi, burasını tesadüfen bulmuştu, buraya yeni geldiği sıralar iş

bulmaktan umudunu kestiği günlerden birinde Diagonal'da yürümeye başlamış, yürümüş yürümüştü, en azından bir saat, içindeki o umutsuzluktan kurtulmak istiyordu, işte böyle yürür dururken birden kendisini Avenida Meridian Bulvarı'nda bir binanın önünde bulmuştu, kendine benzer birtakım insanların binaya girdiğini görünce o da girmişti, bir şey soran olmamış o da bir şey söylememiş birçok yatağın bulunduğu bir odada kendisine gösterilen yatağa yatmıştı, o zamandan beri gecelerini burada geçiriyordu, işte şimdi de yatağa oturmuş düşünüyor, pazar olduğu için bütün günü burada geçirecek; pazar günü nereye gidebilir ki, hele dün Passeig de Gràcia ve Carrer Provença arasında başına gelenlerden sonra; yatakta yalnız başına oturmaktan ve öğleyin verdikleri bir kap yemeği kabul etmekten ve öğlen olduğuna sevinmekten başka çaresi yoktu ama o kadar sinirliydi ki buna bile sevinemiyordu, neden bu kadar sinirli olduğunu bilmediği için daha da sinirleniyordu, sinirden bacakları durmadan oynuyordu, dur diyemiyordu ayaklarına, bacaklarına, diğerleri kendileriyle meşgul olduklarından onunla ilgilenen yoktu, odadakilerin çoğu yatağa yatmış uyuyor ya da uyur gibi yapıyordu, zamanın bir türlü geçmediğini düşünmemek için havada yüzen pis kokuya odaklanmaya çalıştı, tam karşısındaki duvarda kocaman bir saat vardı, saati oradan indirmek, kırmak, ayakları altında ezmek, en ufak vidasına kadar parça parça etmek istiyordu canı, ama çok yükseğe koymuşlardı hem hırgür çıksın da istemiyordu, ne ki zamanın geçmemesine de dayanamıyordu, onun için pis kokuya odaklanarak zamanı unutmaya çalıştı, fakat motor gibi çalışan ayakları, bacakları hep zamanın bir türlü geçmediğini hatırlatıyordu; saat on ikiyi ancak yirmi dakika geçmişti, hay Allah ne yapacak burada, dışarıya çıkıp etrafta dolaşamaz, buraya geldiği ilk günlerde biri tarzanca anlat-

mıştı ona, dışarıda her taraf La Mina, cehennemin ta kendisiymiş, öldürürlermiş onu, sakın gitmesin oraya, La Mina, birkaç kez tekrarlamışlardı, o da "si" demiş ve çıkmamıştı o civara, hep Diagonal isimli o bitmek bilmeyen uzun caddede yürüyerek şehrin merkezine çıkıyordu, ama şimdi çok yorgundu, o kadar yorgundu ki yine o caddeye çıksa zamanın daha çabuk geçeceğini bile düşünemiyordu, zaten aklına Diagonal gelince de bunalıyordu; ne kadar çok geçmişti o caddeden, ne kadar da uzundu, diğerleri gibi yataktan kalkmamayı yeğledi, yine yükseklere bir yere yerleştirilmiş bir televizyon vardı ama çalışmıyordu, beklemekten başka yapacak şey kalmamıştı, duvardaki o saatte zamanın ilerlemesini beklemekten başka, bir süre saatin yelkovanını izledi sonra sol tarafına dönüp gözlerini kapadı, uyumaya çalıştı, olmadı, çünkü gözlerini kapar kapamaz yine üç kocaman melek beliriyordu, onları bir daha asla görmek istemiyordu ama hep geliyorlardı, ya biraz önce olduğu gibi gözlerini kapattığı için ya şimdi olduğu gibi gözlerini açtığı için; yataktan kalktı, son derece rahatsız bir yataktı, somyası sırtına ya da böğrüne batan, ortası çökmüş bir yatak, geceleri ikide bir kalkıp yatağı düzeltmeye çalışıyordu ama ne yapsa işe yaramıyordu, şilte ancak geçici olarak düzeliyordu ağırlığından, yine eski haline dönüyordu, üstelik o sert demir somya mıdır nedir, ne ise batıyordu kaburgalarına, şimdi de yataktan kalkınca ortasının yine nasıl çöktüğüne baktı, sigara içilen yere gitti, içeride yasaktı, sigara içmiyordu ama hiç değilse biraz olsun yer değiştiririm diye düşündü, bu da kâr etmedi, içerideki saat buradan da görülüyordu, nedense bu saat her yerden görülüyordu, kurtuluş yoktu herkesin her zaman görmesi gerekiyordu saati, ikamet yeri geçici olarak burası olan herkesin görmesi gerekiyordu zamanın nasıl ilerlediğini, hızla ilerlediğini ya da çok yavaş ilerlediğini ve buraya

düşenin sürekli olarak zamanla meşgul olması gerekiyordu ve tam da bugün, pazar günü diye acı acı aklından geçirdi; yatağına döndü, çökük şilteye yattı, yanındaki yatakta yatan ihtiyara baktı; ihtiyar şiltesinin altından bir şey çıkarmıştı, gazete kâğıdına sarılı bir şey, yavaş yavaş açtı paketi, içinden uzun ağızlı bir bıçak çıkardığında tam o an başını kaldırıp fark etti komşu yataktan birinin ona baktığını, bıçağı gösterdi, bıçağı gösterirken halinde bir tür gurur vardı, cuchillo dedi ve bıçağı kastettiğini başıyla işaret ederek anlattı, ötekinin oralı bile olmadığını görünce yine bıçağı gösterdi ve açıklamak istercesine cuchillo jamonero dedi, bu sefer de hiç çekmedi ilgisini, ihtiyarın bundan alınıp nasıl bıçağı paketlediğini seyrederken birden yattığı yerden doğrulup oturdu, ihtiyara döndü, başı ve eliyle işaret etti söylediğini tekrarlamasını istediğini, ikisini de, cuchillo, cuchillo jamonero –ihtiyara bir daha tekrarlattı– bir daha, bir daha, ezberleyene kadar, ondan sonra işaret ederek bir kere daha göstermesini istedi; ihtiyarın yüzü aydınlandı, çıkardı paketi, açtı, herhalde arada güzel, ne kadar güzel değil mi, diyordu, yüzünün ifadesinden bu anlaşılıyordu; bıçağı ihtiyardan aldı evirdi çevirdi sonra geri verdi ve ihtiyara bıçağı nereden aldığını merak ettiğini anlatmaya çalıştı, ihtiyar sorulanı yanlış anladı, şiddetle protesto ederek aceleyle bıçağı paketleyip şiltesinin altına sıkıştırarak satılık olmadığını anlattı, bu sefer yeniden anlatmaya çalıştı nereden aldığını sorduğunu, ihtiyar dikkatle baktı, daha konuşmasını bile bilmeyen bu salak ne istiyor acaba diye anlamaya çalışırken birden yüzü aydınlandı, sordu, ferreteria? elbet ferreteria'nın ne olduğundan haberi bile yoktu ama bastırdı si'yi, bunun üzerine ihtiyar bir yerden çıkardığı bir parça kâğıda kurşunkalemle bir şey yazdı:

Hiçbir şeye benzetemediği yazıya baktı sonra teşekkür anlamında başını salladı ve kâğıdı almak istediğini anlattı, ihtiyar başıyla razı olduğunu belirtti ve kâğıdı üst cebine sokuşturmak için elini uzattı, ama bu fazla geldi bizimkine, yok öyle şey, kimse dokunamaz ona, buna asla tahammül edemezdi, bütün hayatı boyunca birinin ona değmesi ihtimali düşüncesinden bile dehşete düşmüştü, kimse dokunamazdı ona şimdi de, hele bu leş kokulu ihtiyar o iğrenç eliyle asla, hemen çekildi hatta bir kere daha böyle bir şeye girişmek aklının ucundan bile geçmesin diye ihtiyara sırtını çevirdi; dakikalarca böyle yattı, ihtiyar artık onunla ne konuşmak ne de başka bir şey yapmak istediğini anlayıncaya kadar; bitti, bu kadar, o artık kapattı muhabbeti, yattı, hiç kıpırdamadı, yine kapadı gözlerini, yine melekler gelince açtı, kalktı, sigara içilen yere gitti, bir süre orada oyalandı, sonra tuvalete gitti, bir süre de orada oturdu, kendini tek iyi hissettiği yer orasıydı, aynen diğerleri gibi çünkü insan orada kapıyı kilitliyor yalnız kalabiliyordu, nitekim şimdi o da yalnız kalabilmişti; kimseyi görmüyor kimse de onu görmüyordu, bir müddet sonra bir yığın bok üstünde oturup durmaktan bıktı, çünkü bulabildiği boş kabin bok doluydu, oturmadan önce suyu defalarca çektiği halde gitmemiş orada kalmıştı, bir müddet sonra orada oturmaktan bıktı, salona döndü, yatağa yattı, bir zaman yüksekteki televizyonun ölü gözüne baktı sonra saatin saniyeleri gösteren ibresine sonra yine TV'ye sonra yine saate, gün böyle geçti, ayaklarına bir türlü hâkim olamadı, kasları perişan oldu, iki bacağı da durmadan oynuyordu özellikle de sol bacağı, huzursuz bir şekilde durmadan sallıyordu ayaklarını, bacaklarını, yatsa da, kalksa da, dursa da yürüse de, akşama yorgunluktan tükendi, o gece

deliksiz uyuyacağını sandı ama her zaman olduğu gibi o gece de yarım saatte bir öksürük, aksırık, hırlama, horlama sesleriyle uyandı, üstelik melekler de rahat vermedi, bunlar yetmiyormuş gibi gece yarısına doğru bir sivrisinek dadandı, bunlardan kurtulmak için yorganı başına çekince sıcaktan bunaldı, sonunda kalkarak geceleri yarı karanlık tutulan büyük salondan tuvalete su dökmeye gitti, sonra yine yatağına döndü ve her şey yeniden başladı yarım saat uyku, melekler, o geberesice sivrisinek, horlamalar, hırlamalar, nihayet tan yeri ağarmaya başladı, hava iyice aydınlandığında artık yüzünü yıkamış, üstünü başını kabil olduğunca düzeltmiş binadan dışarıya çıkmıştı, sabah çayını bekleyecek ne gücü ne de tahammülü vardı, yürümeye başladı bu sefer Diagonal'a doğru değil aksi istikamete geriye doğru, belki yolu soracak birine rastlar, önce kimseye rastlamadı, sokaklar burada son derece tenhaydı, sonra karşıdan gelen biri çıktı, önce ona gösterdi elindeki kâğıdı, sonra Rafael Casanovasa Sokağı'na varıncaya kadar daha birçoklarına, çok erkendi henüz, mağazalar, dükkânlar açılmamıştı, aradığı binanın hangisi olabileceğini oldukça isabetli bir şekilde tahmin etti, Servicio Estación yazılıydı üstünde, bu olacak dedi kendi kendine, bir adam gelip de kepengi kaldırıp dükkânı açıncaya kadar önünde volta attı, adam suratsızın biriydi, kuşkuyla baktı yüzüne, hatta bir süre sonra arkasından o da dükkâna girince en iyisi şimdi hemen buradan defolup gitmen der gibi baktı suratına, ama o defolmadı, kaldı ve adamın yanına yaklaşarak cebinden elli euro'yu çıkardı, dördünü akşam sandvice ve içeceğe harcamıştı, gösterdi parayı sonra büküp avucuna koydu, eliyle tezgâha dayanıp bedeninin tüm ağırlığıyla abandı, sonra da adama doğru biraz eğilerek alçak sesle cuchillo, anlıyor musun?, dedi, cuchillo jamonero, ve ne istediği hakkında hiçbir kuşkuya yer kalmasın diye ekledi: bir bıçak istiyorum ahbap, gayet keskin bir bıçak.

34

Inoue Kazuyuki Usta'nın Hayatı ve Sanatı

Tacımı çıkardım başımdan, yüz hatlarımı saklamadan dünyevi surete girdim, Çu hükümdarını, Mu kralını bulmak için aralarına indim, çünkü Göklerin uçsuz bucaksız enginliğini, Işık Hükümdarlığı'nı terk etmem gerekiyordu, çünkü biçimin parladığı, aktığı, dolup taştığı ve hiç'in her şeyi doldurduğu âlemden ayrılmam, yine ve tekrar aşağıya inmem gerekiyordu, çünkü Göklerin temizliğinden kopmam ve tek bir âna geçmem gerekiyordu, çünkü hiçbir şey devam etmez, etmiyor zaten, oraya kadar bile sürmüyor; derinlere dalmam tek bir andan fazla sürmedi, tek bir âna o kadar çok şey sığabilir mi; yol sığdı, onların o hantal dilinde yol dedikleri şey sığdı, beni buraya getiren yolun anlık pırltısı, aşağıya iniş, beni indiren görkem de sığdı o âna, çünkü her şey sığıyordu, sonra yeryüzünde insan suretinde attığım ilk adımlar, tek rehberim dilsiz refakatçim, yolu bulmam ve insan adımlarıyla yürüyerek köyler ve şehirler, karalar ve denizler, dağlar ve vadiler karmaşasında ilerleyebilmem için çabucak ve fark ettirmeden yönetti beni; yol tek bir âna sığdı ve tam sahneye açılan koridora vardık, çünkü bu seferki buluşma Kyoto'daki Kanze Kaikan'da düzenlenmişti, hasigakari'nin mae-şite şeklinde görünmesi için önümde perde, agemaku açıldı, onları daha uzaktayken gördüm hayaşi çalgıcı-

larının davullarından çıkan davetkâr sesi işittim ve ancak çektiği acıda hissedilebilen noh-kan'ın sesini duydum, ve hayaşi-kurtlarının gür sesleri çarptı kulağıma, karaori-kimononun soylu pırıltılarına bürünerek Kanze'nin aşina olduğum mekânında insan suretinde ilerledim, ayaklarım hinoki ağacından yapılmış döşemenin pürüzsüz yüzeyine hafifçe temas ederek sahneye doğru yürüdüm, tam bir sessizlik vardı etrafımda, koyu bir sessizlik, sahnede sessizlik, çünkü içimde sadece hayaşi kurtlarının sessizliği vardı, bu sessizlik beni saraya doğru götürdü, saraya girdim ve orada çınlayan marşı durdurdum, girmemle birlikte sessizlik oldu, henüz kimin geldiğini bilmiyorlardı ama yine de sessizlik oldu, dipsiz bir sessizlik, soylu bir hanım geldi dediler, belki sahiden öyle sandılar, birdenbire önlerinde peyda olan meçhul biri, görünmemle birlikte Çu saray erkânı bir adım geriledi, bununla aynı anda adeta dünya da bir adım geri çekildi yolumdan, böylece Çu hükümdarı Mu kralının, bu kokusu ve ağırlığı olan dünya ülkesinin barışını yaratan mert hükümdarın oturduğu tahtı görmem zor olmadı, zayıf ve yorgun bir halde aynasını verdi, onun üstünde olan her şeyin aynasını, bu gerçekten Göklerin övgüsünü, işaretini hak eden bu hükümdara benim bir işaret sunmam gerekiyor ama önce koku, önce ölümsüz bitkinin kokusu olacak vaat edeceğim, şimdi kayboluyorum ama birazdan sahici bir insan olarak geleceğim, o zaman görecekler omuzlarımızda çiçeğe duran şeftali dalını ve onu o zamana kadar da gördüklerini sanacaklar, dansımı görecekler, ben o ânın içinde kaybolup sahici insan halinde noçi-şitek olarak döneceğim, çünkü geri dönmeyi vaat ettim, ama onlar kendilerini dansa kaptırmış olduklarından dansın büyüsünden başka bir şey göremeyecekler, tekrar oraya geldiğim zaman başımdaki Zümrüdüanka tacını görecekler, kıyafetimde mor mor, kızıl kızıl parlayan ipeği, oguçi-kimono'yu,

çoken-harmani'yi, belimden yana sarkan kılıcın ışıltısını ve sonra her bir adımımda bütün bunların nasıl nefes gibi hafif ve yumuşak altınla örüldüğü giderek daha iyi görülecek, nasıl hayretten hayrete düştüklerini görüyorum, sadece Çu hükümdarı, Mu kralı metin ve itidalli, yüzünde saygı, mesafe ve ölçülülükle bana bakıyor, sadece bana bakıyor, o beni gören tek kişi, sadece dansımın büyüsüne kapılıp başı dönen değil beni hakikaten gören tek kişi, refakatçimin eliyle ölümsüz bitkinin tohumlarını ona uzatıyorum, yarattığı barış için mükâfatı bu olsun, elinde barışın devam etmesini hatırlatacak bir işaret olsun, o da duygulandı bana bakıyor, dansı seyrediyor ve beni görüyor da, ona dünyevi hareketlerle Göklerin var olduğunu anlatıyorum, bulutların üzerinde bir Işık var binlerce renge bölünen bir Işık, evet var, eğer başını yukarıya kaldırırsa ve ruhunu dinlerse sınırsız bir mekân olduğunu görür, hiçbir şeyin ama hiç hiçbir şeyin olmadığı bir yer, buradakinin aksine ufacık bir ânın bile mevcut olmadığı bir yer, buradaki ânı yavaş yavaş sonlandırmam gerekiyor, birazdan bana hayranlıkla bakan mutlu gözlerin önünden kaybolmam gerekecek ve arkamda refakatçim hasigakari'nin hinoki döşemesinde agemaku'ya doğru yürümem, artık sadece hayaşi çalgıcılarının kake-goe sessizliğini duyuyorum, benim olmayan bir beden götürüyor beni, agemaku'nun renkli perdesi ağır ağır açılıyor ve ben nihayet sahneden ayrılabiliyorum sonra koskocaman bir aynanın önünde beni taşıyan bu bedenden kurtulup artık geri dönebilirim, geri döneceğim çünkü geri dönmem gerek, Zümrüdüanka tacını çıkarmam gerek, bu mor ve kızıl, altın işlemeli kıyafetten kurtulup geri dönmem, geldiğim yere dönmem gerek, şimdi refakatçim bana yolu, bu hantal dilde yol diye adlandırılanı göstermek için önüme geçiyor, yavaş yavaş ayrılıyorum Kanze'nin bildik dünyasından, koku ve ağırlık yavaş yavaş kayboluyor, hayaşi– çalgı-

cılarının davullarının ve haykırışlarının giderek uzaklaşan sessizliğinde hâlâ kalbim çarpıyor, ama ben yavaş yavaş yükseliyorum, köylerin ve şehirlerin, karaların ve denizlerin, vadilerin ve dağların karmaşasını hâlâ görüyorum ve o kadar şeyi içine sığdıran an sona eriyor ve yükseldikçe her şey benimle birlikte yükseliyor, bir görkem beni yükseltiyor, oraya, Göklerin temizliğine geri götürüyor, kavranmasına imkân olmayan o dünyaya, biçimin parladığı, aktığı dolup taştığı, hiçin her şeyi doldurduğu yere, hiçe geri, Işığın Sonsuz Hükümdarlığı'na geri, Göklerin uçsuz bucaksız enginliğine, çünkü olmasam da var olduğum yer orası, tacımı başıma koyduğum ve Seiobo aşağıdaydı diye düşünebildiğim yer orası.

Yardım ediyorlar ona, ama yardım edenler çok, çok fazla, aslında bir tanesi bile çok gelirken bunca kişi, oysa yalnız kalmak istiyor, bir süre yalnız kalmak, aynalı salonda tek başına, zoo-onna maskesini yüzünden tek başına çıkarmak istiyor, tek başına da yapabilir, bırakmıyorlar, tiyatro hizmetkârları etrafında fır dönüyor, maskenin arkadaki bağcığını çözdüler bile, aynalı odadan çıkarıyorlar, Kanze'nin salonundan hâlâ alkışlar duyuluyor, sonra kesiliyor, zaten kesilmese de duyamaz çünkü şimdi soyunma odasına götürdüler ve başladılar üzerindekileri çekiştirmeye, çözmeye, sıyırmaya, çıkarmaya, acelesi varmış gibi, yok oysa, kıyafetleri çıkardılar bile, biri sırtından çıkardığı pahalı kimonoyu katlıyor bir diğeri hakama'yı, her şey makine gibi tıkır tıkır işliyor, herkes çok hızlı sanki biraz önceki noçi-şite'nin bir an önce yine Inoue Sensei olması çok önemliymiş gibi, oysa onun tek isteği öylece kalmak, birazcık tek başına kalmak, ama olmuyor, olmuyor işte, biri koşup kulağına fısıldıyor sensei'nin, yani onun, topu topu on beş dakikası varmış, biri gelip onu alacakmış, Kaneko-san sanatçılarının kullan-

dıkları kapıdan çıkıp arabaya bineceklermiş, birkaç dakika sonra Kanze'nin zengin-bağışçılar şerefine düzenlediği resepsiyonda çok itibarlı seyircilerin huzurunda olacakmış, evet böyle olması gerektiğini biliyor, yüzlerce kez yaptı bunu, buna rağmen her defasında olduğu gibi şimdi de son derece rahatsız, yalnız kalamaması ne kadar ne kadar fena, özellikle de burada Kanze Kaikan'da daha da zor oluyor, gerçi bütün Noh tiyatrolarında zordur bu, hep aynı şey, temsilden sonra bir otelin ya da bir restoranın şık özel salonunda eğilerek onu kutlayanların selamlarına karşılık vermek için bir koşturmacadır başlar, bu sefer yakınlarda bir otelde olacakmış, tiyatro hizmetkârının söylediğine göre belki Umewaka Rokura Sensei de katılacakmış, gerçi kesin değilmiş orada olacağı çünkü Üstad Rokura'nın çoktan Tokyo'ya doğru giden Şinkansen'de olması gerekiyormuş ama belki, diyor gülümseyerek tiyatro hizmetkârı ve duşa gidebilmesi için bornozunu veriyor, anlaşılan hiç oyalanmadan hemen gitmesi gerek çünkü hizmetkâr gayet kibar bir şekilde önünde zıplayıp duruyor ama aslında sanki arkasındaymış da onu bir an önce duşa girmesi için itekliyormuş gibi, kolunda son derece muhterem şite'nin sivil pantolonu, gömleği hatta hizmetkârın ihtimamla bağladığı kravatı bile hazır bekliyor, ben kendim de bağlayabilirim kravatı diye düşünüyor sensei yorgun bir halde, gerçi tam olarak kendine bile itiraf etmiyor ama temsil sona erdiğinde hep arzuladığı şey sadece sonsuz bir sevincin ve huzurun kalmasıdır, içindeki o sonsuz yorgunluğu saklamak göstermemek ister, çünkü yoruluyor elbet ama bunu gizlemek istiyor, kıyafetlerini üstünden çekercesine çıkardılar, sonra maskeyi tutan bağcıkları çözdüler, kimonoyu ve hakama'yı da aldılar, sadece terli bedeni kaldı, bunu hissediyor, hem fena halde hissediyor, hizmetkâr bir havlu uzatıyor, terden kurtulmak için başlıyor bede-

nini ovuşturmaya, düşünecek zaman yok, derinleşecek zaman yok, herkes koşuyor etrafında, her zamanki gibi, her defasında olduğu gibi sahnenin arkasındaki bu heyecana temsilin sebep olduğunu umuyor ama hayır, biliyor böyle olmadığını, olamaz, çok fazla temsil var, anlamsız önemsiz şeyler de lüzumsuz yere çok fazla tekrarlanıyor, örneğin durmadan düzenlenen resepsiyonlar, tabii bu resepsiyonlara onun da katılması, övgülere, tebriklere, eğilmelere karşılık vermesi gerekiyor, hem belki gerçekten Rokura Sensei de gelir, Kanzen Umewaka Okulu'nda –bu okulun yönetimini de geçen ay ona verdi– süregelen bir umuttur bu, çünkü eğer gerçekten o, okulun yöneticisi, 56. Umewaka Rokuro Sensei gelirse o zaman ayakta bir resepsiyon bile önem kazanır, aslında Rokuro Sensei bu kabullere pek gelmez, çok ender olarak bazen karısı katılır, o, yani Inoue Sensei bugünkü temsili ona yani Rokuro Sensei'ye borçlu, Rokuro Sensei Umewaka Okulu'nda kayıtsız şartsız otorite, Inoue Snsei ise hiçbir zaman gerçekten profesyonel bir Noh sanatçısı olmadı ve belki asla olamayacak da, çünkü vaktiyle çok elverişsiz şartlarda başladı bu işe, bir kere Noh ailesinden gelmiyordu sonra Noh pratiğine çok geç, yetişkin çağında başladı ama işte Rokuro Sensei duyarlılığı sayesinde Inoue Sense'inin olağanüstü yeteneklerini fark etti, keskin gözüyle onu keşfetti, Inoue Sensei'yi profesyonel Noh oyuncusuymuş gibi kabul ediyor, diğerleri gibi yılda iki-üç şite rolü veriyor, Umewaka ya da Kanze Okulu üyeleri arasından herhangi biriymiş gibi, üstelik şimdi saygısının ifadesi olarak Kyoto Umewaka dalı yöneticiliğini de ona verdi, bu açıkça gösteriyor Rokuri Sensei'nin onu sevdiğini, onun için tüm yaşamın Noh sanatı olduğunu anladığını, Inoue Kazuyuki sadece bir medyum, Göklerin bahşettiklerini nakleden bir medyum, – ah şu resepsiyon olmasaydı, yine kafasını sallıyor, bu kez duş yapar-

ken, ama aslında ne duş yapacak ne kafasını sallayacak vakti var, hizmetkâr havlularla, kıyafetleriyle önünde durmuş bekliyor, on dakika sonra o da zengin sponsorlar şerefine verilen resepsiyonda kenarda duruyor artık, ilerlemeye cesaret edemiyor ama kalabalıkta ortalara doğru sürükleniyor, her taraftan takdir sesleri geliyor, neredeyse yerlere kadar eğilerek onu selamlıyor ne kadar şahane bulduklarını söylüyorlar, Kanze Kaikan sahnesinde onu yeniden seyretmek fırsatını buldukları için ne kadar mutlu olduklarını, elinde kadeh var ama içmiyor, bir süredir sadece muntazaman gittiği Koreli bir sağaltıcının verdiği özel bir suyu içiyor, doktorlara inanmıyor yalnızca o Koreliye inanıyor, tansiyonu yüksek, bir yıl önce neredeyse hayatını mal olan o *Dojoji* temsilinden sonra tansiyonunun bazen yirmilere çıktığı oluyor, bu artık ciddi, doktorlar kafalarını sallayıp durdular ama o küçük Koreli kafasını sallayıp durmadı, tamam dedi ve bu özel suyu yazdı, iki yüz bin yen'e mal oldu ama iyi geldiğine inanıyor ve gerçekten de iyi etkisini hissediyor, hissettiklerini Koreliye anlatıyor, o hiçbir şey söylemeden evet anlamına başını sallıyor ve yine özel su reçetesini yazıyor, Inoue Sensei'nin karısı Ribu-san, ikinci karısı Amorusan'a şaka yollu altın daha pahalıdır diyor ama bunu kendi aralarında konuşuyorlar, sensei'nin elinde şimdi şampanya kadehi var, gizlice salonun duvarındaki saate bakıyor, biraz daha kaldıktan sonra herkesle ayrı ayrı vedalaşması gerektiği için çok uzun süren selamlaşma faslını tamamlayıp salondan çıkıyor, otelin önünde bir süredir onu bekleyen taksiye biniyor Mahorowa'ya gidiyoruz diyor alçak sesle, bu demektir ki her şey şimdiye kadar olduğu gibi kaldığı yerden devam edecek yani Mahorowa'ya gidilecek ve sensei provalara devam edecek, temsil ve prova arasında onun için hiçbir fark yok, sadece Noh egzersizi yapmak ve yapmamak arasında var, bu sonun-

cusu da hemen hiç olmuyor zaten, sabahtan gece yarılarına kadar bütün günü provayla geçiyor ister Kyoto'da olsun ister Tokyo'da, vakti bu iki şehir arasında bölünüyor, Kyoto ve yöresinde de öğrencileri var Tokyo ve yöresinde de, iki hafta Kyoto, iki hafta Tokyo, sensei'nin hayatı böyle geçiyor ama en önemli olan elbet kendi provaları, bunlar ya Mahorowa'da ya Şin-E Building'de oluyor, sensei'nin tercihine bağlı olarak, Koreliye gitmesi gerekiyorsa yahut kısa süreliğine baba evine çekilmek istiyorsa o zaman Kyoto İstasyonu yakınındaki Şin-E Building, eğer evde kalmak istiyorsa ki günün sonunda genellikle böyle olur, o zaman Mahorowa, Şin-E Building ya da Maharowa, Mararowa ya da Şin-E Building, eğer Kyoto'da ise hayatı bu iki mekân arasında geçiyor, fakat çok defa aile üyeleri, öğrencileri ve en başta da en sadık hayranları Çiwako-san ve Nozomu-san, ya da Himuko-san ve Raun, sensei'nin bu programları seçerken evvelden düşünmeden doğaçlama karar verdiği izlenimine kapılıyorlar ama bu akıllarına gelir gelmez hemen silip atıyorlar kafalarından özellikle de "doğaçlama" deyişini, çünkü sensei öyle görünse de onun herhangi bir şeyi asla doğaçlama yapmayacağını kendi aralarında onaylıyorlar, yaptığı asla malum anlamıyla doğaçlama olamaz, asla, bundan eminler, zaten sensei her şeyi peşinen bildiği için, eksiksiz bildiği için, genel kanaat bu merkezde, demek ki sadece onlara böyle geliyordur, yani son anda doğaçlama karar veriyormuş gibi, gerçi önceden tespit edilmiş bir aylık program var ama sensei hep her şeye açık, bir kitap gibi, bu da demek oluyor ki onun Göklerle dolaysız ilişkisi var, bunun için ne yapacağı belirsiz gibi görünebiliyor, bu dolaysız ilişkide ruhu ne dikte ederse onu yapıyor bu yüzden bu aylık program defterinde kendisi için ve rızası alınarak önceden saptanmış olanları durmadan altüst ediyor, aslında sensei bu belirsizlik ha

linin farkında değil çünkü sensei tam anlamıyla özgür, hem bu konuda hem diğer her anlamda özgür, eğitim ve prova, prova ve eğitim, tek kelimeyle sadece ve yalnızca bir Noh, çok ender olarak seyahat ediyor, örneğin bir temsilden önce dua etmek için oyunun sahneleneceği yere gidiyor ya da Oike-Kawaramaçi köşesindeki Hıristiyan cemaati ayinine ama İsa için değil bir cemaat toplantısında beraber olmanın sevincini paylaşmak için, ama çok ender olarak, çünkü aslında hayatı hep prova, sadece prova, saatler boyunca, sonra sadece eğitim, öğretme, yetiştirme, saatler boyunca, uykuya gelince aile üyelerinin söylediklerine bakılırsa günde sadece üç-dört saat uyuyormuş, çünkü geceleri saat ikiden önce asla uyumuyormuş ve ilk kuş sesleriyle birlikte uyanıyormuş, uyanınca okuyor, dua ediyormuş, sonra gün provayla başlıyor, ondan sonra öğrencileriyle buluşma, sonra yine prova, sonra öğrenciler sonra prova, genelde Mahorowa'da oluyor prova, eğer Kyoto'da ise, programı orada son buluyor, Mahorowa evine çok yakın, diğer Noh sanatçılarının aksine onun mütevazı, tek katlı küçük bir evi var Kamigamo Tapınağı'nın yakınında hiç şık denemeyecek bir mahallenin ortasında, senseinin zenginlikte gözü yok, bunu hem aile üyeleri hem öğrencileri söylüyor, ama yolculuğa çıktığında diye ekliyorlar o zaman kendi durumuna yaraşan bir otelde kalır, unvanına uygun bir restoran seçermiş, her şeyde karmaşık olanı, lüksü, fuzuliyi değil basiti ararmış, basit ve açık olanı, taksi önde hızla gidiyor, arka koltukta sensei ve Amoru-san, taksinin arkasından da öğrencileriyle dolu minibüs, onun da arkasında aile üyelerinin arabaları bu akşam Mahorowa'ya böyle gidiyorlar sonra geç saatlerde birlikte yiyecekleri bir akşam yemeği ve biraz da Seiobo provasından sonra sadece ailesi ile, yanında Ribu-san ve Amoru-san evlerine, yuvalarına gidiyorlar, evdeki dua köşesinde uzun

uzun dua ediyor sonra Ribu-san'ın sorduğu birkaç soruya cevap veriyor, sonra karşı karşıya diz çöküyorlar eğilerek birbirlerini selamlıyorlar, sonra sensei banyo yapıyor ve odasına çıkıyor, nihayet orada yalnız kalabiliyor, en çok sevdiği de bu, uykuya yatmadan önce yalnız başına yatak odasına kapanmak, lambayı açıyor, cılız bir ışığı var lambanın, kitabını alıyor, Takahaşi Sensei'nin *Kalp-Sutra* incelemesi, muntazaman okuduğu bir kitap bu, rasgele bir yerinden başlıyor okumaya sonra pencereye giderek gecenin karanlığına bakıyor, uzun uzun dua ediyor nihayet yatağına yatıyor birkaç sayfa daha okuduktan sonra kitabı kapatıp yerine, yatağın yanındaki komodinin üstüne koyuyor, istediği gibi yapayalnız, nihayet rahatlayabiliyor, artık uyuyabilir, yavaş yavaş uyku bastırıyor.

Mahorowa'da Ribu-san anlatıyor: çok temiz ve iyi bir kalbi vardır, gayet temiz bir kalp ve çok derin bir sır küpüdür sensei, zor bir insandır, sensei'nin söylediklerini duymasına aldırış etmediği belli, onun hakkında konuşmak da çok zor, çünkü bana ya da bize hiç ama hiç benzemez, onun her şeyi tümden farklıdır, otuz yıldır karısıyım çok kez anlamam onun için neyin ne anlama geldiğini, durmadan şaşırtır beni, çünkü ben körüm, o görür, ben geleceği göremem, o neyin nasıl olacağını görür, uzun süre bu kabil değil, olamaz, dedim, ona hayretle baktım, sonra sensei'nin ne olacağını önceden bildiğini ve bunun ondan değil dünyadan kaynaklandığını kabullendim, dünyanın gerçek yapısından, bunu sadece o görüyor o biliyor, şöyle de diyebilirim sensei hissediyor, bizim sağır olmadığımız şeylere o sağır, sıradan şeylere sağır çünkü sadece ruhunun söylediklerini hissediyor ve algılıyor, bizler ruhumuzun söylediklerine sağırız, o bizim zavallı hayallerimize, ilişkilerimize sağır, bunların onun nazarında hiçbir anlamı

yok, onları görüyor, bizleri görüyor, bizim nelere inandığımızı biliyor, ne düşündüğümüzü ne yaptığımızı biliyor, bizim hangi yasalara önem verdiğimizi, hangi kurallara uyarak yaşadığımızı biliyor ama bunlar sensei'yi nasıl desem... hiç etkilemiyor, bu ne kadar olamaz gibi gelse de oluyor işte, o da yemek yiyor, duşunu alıyor, giyiniyor, yürüyor, oturuyor, kalkıyor, araba kullanıyor, banka hesaplarına bakıyor, Umewaka Okulu'nun paralarını kontrol ediyor, ama bunların hiçbiri onda bizde olduğu gibi olmuyor, o yemek yemeye, duş yapmaya, giyinmeye falan başlayınca, nasıl oluyorsa, hemen... her şey başka türlü oluyor, Ribu-san herhalde daha iyi anlatabilmek için gözlerini sımsıkı yumuyor, anlaşılan bu onda bir hastalık olacak çünkü dakikada bir gözlerini kapıyor böyle sımsıkı, yüzü de çarpılıyor o zaman, sanki söylediklerinin daha iyi anlaşılmasına çalışıyor, zor diye devam ediyor başını yana eğerek, doğrusu zor çünkü örneğin desem ki sensei her şeyi tamamlar hiçbir şeyi yarıda bırakmaz, sensei'nin sağı solu belli olmaz, bir an sonra ne yapacağı ne söyleyeceği bilinmez desem hiçbir şey söylemiş olmam, sensei bu söylenenleri doğrulamak istercesine lafa karışıyor, o ana kadar Ribu-san'ı sessizce, suskun bir onaylamayla, sabırla dinlemişti, bir tür keyif aldığı bakışlarından anlaşılıyordu ama şimdi lafa karışıyor Mahorowa' dayken kendine özgü konuşma tarzıyla, yani söylediği her sözcükte, her bir sözcükte gülümsüyormuş gibi ağzını yayarak cümlesini tamamlayınca da bir anda yüzünde yine o ciddi hatlar belirerek, yüzünde o kıpırtısız ve devamlı aydınlık ifadeyi sabitleştiren de bu hatlar, ama öte yandan her gün, Tanrının her günü *ölüme hazırım*, diyor, birden lafa karışıp bunları söyleyince Mahorowa'da sessizlik oluyor, ilk defa diyor, bu kez her zamankinden daha alçak sesle, çocukluğunda karşılaşmış ölümle, bir gün sokaklarına uzun boylu zayıf bir adam girmiş, onun oyun

oynadığı yere kadar yürümüş, ona selam vermiş, ohio demiş sonra sokağın sonuna kadar yürüyüp Horikawá'ya gitmiş, bu her gün böyle tekrarlanmış, uzun boylu zayıf erkek ya öğleden önce ya öğleden sonra ya sabah ya akşam ama mutlaka her gün gelmiş, gelmiş ve ohio demiş ona sokağın ortasında oynadığı yerde, bu selam önemli olmuş onun için, sevmiş o adamı ve bir süre sonra her gün bekler olmuş, sokağın başında görünmesi, gelip selam vermesi ve sonra da yürüyüp gitmesi mutlu etmiş onu, sonra bir gün gelmemiş adam ve o günden sonra artık hiç gelmemiş, sonra komşular söylemişler Horikawá'da bir arabanın çarptığını, hastaneye götürmüşler, hastanede hep su istemiş ama doktorlar vermemiş, o durmadan su, su diye yalvarmış, kim bilir ne kadar susamıştı, ama doktorlar vermemişler ve ölmüş, işte o zaman karşılaşmış ilk defa ölümle ama ölümün ne olduğunu anlaması için bir müddet beklemesi gerekmiş, nihayet bir gün her şeyi anlamış ve işte o zamandan beri de yarının olmadığını öğrenmiş, sesini daha da alçaltarak yarını hiç düşünmüyorum diyor her bir sözcükte her zaman yaptığı gibi gülümsüyor, sonra yine kapanıyor yüzü, asla diyor asla, hep bugünü düşünürüm benim için yarın yok, benim için gelecek yok, her gün son gündür benim için ve her gün tam ve bütün bir gündür, herhangi bir gün ölebilirim, hazırım ölüme, o zaman her şeyin sonu gelecek ve benim bundan anladığım da, misafirlerden birine, karşısında oturana bakıyor, bir bütünün sona ereceği ve uzaklarda bir diğerinin başlayacağıdır, gülümsemesi hiç değişmeden bekliyorum ölümü diyor, bekliyorum, ölüm hep yakın bana, ölürsem hiçbir şey kaybetmeyeceğim, çünkü benim için yarının hiçbir anlamı yok, benim için bugün her şey demek, bugün, bu saat, bu an – ölüm ânım.

Doğduğunu, dünyaya gelişini tam olarak hatırlıyor-

muş, öyle anlatıyor, yukarı kattaymışlar, görmüş kendini, bedenini, aşağıda, ama ruhunu da görmüş –ruh nasıl mı? beyaz– ağlayamamış, çünkü göbek kordonu boynuna dolanmış, her şey böyle başlamış, bütün hayatı, ağlaması gerekirken ağlayamamış, mecazi anlamda değil göbek kordonu yüzünden, ağlamak istemiş ama sesi çıkmamış bir türlü, herkes dehşet içinde ona bakıyormuş, babası yokmuş orada, her şeyi çok net olarak hatırlıyor, dünyaya geldiği odayı, pencereleri, tatami'yi, leğenleri, odadaki bütün eşyaların nerede nasıl durduğunu, sonra dünyaya gelmenin nasıl bir his olduğunu da çok iyi hatırlıyor, nereden geldiğini biliyormuş ve gayet iyi anlamış şimdi başka bir biçime, başka bir varoluşa girdiğini, burada her şey daha zormuş özellikle de nefes almak, üstelik boynuna dolanan kordon yüzünden değil, zaten biri hemen sökmüş onu boynundan, solunummuş en güç olanı, nefes almak zorunluluğu, şeylerin ağırlığı çıkmış meydana, her şey ağırlığıyla birlikteymiş, yeni ve anlaşılmaz olan buymuş ve gerçekten de zor olan, bu her şeyi yavaşlatıyormuş ve her şey hâlâ kanlı ve kayganmış, neyi tutsan kayıyormuş ve her şey gölgedeymiş, bir yerde pırıl pırıl bir ışık varmış da buraya sadece gölgesi düşüyormuş gibi ama bunları hatırladığında bunun neyin gölgesi olduğunu bugün de bilmiyor, sık sık hatırlıyormuş bunları, hiçbir neden ya da hatırlatacak bir olay olmadan öylesine aklına geliyor bilincine kayıyormuş, böyle olması gerektiği için böyle oluyormuş, böyle olmuş dünyaya gelişi, babası orada değilmiş, doğduğu odadan çıkardıkları vakit de orada değilmiş, babası evde değilmiş, o zaman ailenin hali vakti yerindeymiş, solunum maskeleri ticaretiyle uğraşıyorlarmış, savaştan sonra maskelere büyük talep olmuş, babası ailesiyle birlikte yaşamıyormuş, nerede olduğunu kiminle olduğunu kimse bilmiyormuş, ayda bir kez gelir kirlilerini getirirmiş, annesi yıkasın diye, baban kötü

adam diyormuş annesi ona, o hiçbir zaman tek bir anlığına olsun böyle hissetmemiş, ama gerçekten işleri iyi gittiği, paraları olduğu sürece babası onlarla birlikte oturmamış, babası onu ilk kez doğumundan bir ay sonra kucağına almış, kirlilerini getirmiş ve oğluna bakmış, bunu çok iyi hatırlıyor babasının onu kendinden biraz uzak tutup incelediğini, ama hissetmemiş babasının kötü olduğunu, hiçbir his duymadan en yalın bir şekilde bu benim babam demiş, herhalde babası da aynı şekilde hiçbir his duymadan bu benim oğlum demiştir, babasıyla ilk buluşmaları böyle olmuş, bunu özel bir an olarak anımsıyormuş, ilk buluşmalarını, özelliğinin yanı sıra en önemli olanı da o buluşmaymış, ilk olduğu için, çünkü sonraları, uzun bir süre çok ender görmüş babasını, ayda bir gelirmiş, paraları götürür, kirlileri getirir, bir ay önce yıkanması için getirdiklerini annesinin ona vermesini bekler ve hemen gidermiş, hiç kalmazmış, ya da çok az kalırmış, yani babasız büyümüş, annesi adeta kendi başına bırakarak büyütmüş onu, kardeşi olmamış, ikisi birlikte yaşamışlar o ve annesi, babasıyla sadece ayda bir kez birkaç dakika birlikte olurmuş, yani çoğu zaman yalnız kalırmış hatta hep yalnızdı dese de doğru olur yani çocukluk ve gençlik dönemi için söylüyor bunu, bu yüzden yetişkin erkek dönemine eriştiğinde büyük bir aileye sahip olmaya karar vermiş, nitekim böyle de olmuş, gösteriyor: işte Kimiko Sensei, sonra Sumiko-san ve Yumiko-san, onlar kızlar, en küçükleri de oğlum Tomoaki, hiçbiri çocuk değil artık, iki torunu da varmış, Kimiko'larda Maya-çan, Sumiko'larda Aya-çan, bir karısı var Ribu-san ve yanında da Amoru-san, çevresindekiler sadece ailesi değil daha bir sürü insan var, Kyoto'daki, Tokyo'daki Fujiyama ve Arayama'daki öğrenciler, hepsi en azından seksen kişi, ama bütün bunlar elbette onun yalnızlığından bir şey değiştirmiyor, çünkü hepsi bir ruh, hepsi, isimleri geçen aile

üyeleri ve öğrenciler saygıyla başlarını sallıyorlar, şimdi Seiobo provasında verilen ara her zamankinden daha uzun ve sensei bu sefer misafirlerine her zamankinden çok daha uzun uzun anlatıyor, bunu görenler bu bir işaretmiş gibi babalarının, büyükbabalarının, ustalarının etrafını çevreliyorlar, Kimiko Sensei, Sumiko-san, Yumiko-san, Tomoaki-san da orada, Maya-çan ve Aya-çan da ve –diğerlerinden hep biraz ayrı duran– gizemli ve sessiz Amoru-san da orada, sonra elbette öğrencilerin en sadık olanları da, Çiwako-san, Nozomu-san ve Himuko-san, sonra Ante-san, Haragu-san ve Gomu-Gomu, ve Raun, hepsi burada, üstadın Kyoto'nun kuzeybatısında, Kamiga-mo Tapınağı'na yakın bir yerde alıştırma yaptırdığı Mahorowa adlı salonda, hepsi burada ve dinliyorlar babalarını, büyükbabalarını, ustalarını, hepsi merakla kulak kesilmiş, oysa bunları şimdiye kadar defalarca dinledikleri apaçık meydanda, üstadın bütün hikâyelerini kelime kelime biliyorlar, üstadın hayat hikâyesini de, ama belki de onları o kadar etkileyen üstadın bunları her zaman virgül şaşmadan aynı kelimelerle aynı şekilde anlatması, anlatabilmesi, sözcüklerde de hikâyenin gidişinde de asla yanılmaması, her zaman aynı şekilde başlıyor anlatmaya, doğduğumu hatırlıyorum, yukarı kattaydık, görüyorum kendimi, bedenimi, aşağıda, ama ruhumu da görüyorum – asla en ufak bir değişiklik yapmadan ve bu böylece yayılıyor çünkü aile üyeleri ve öğrenciler de hikâyeyi heyecanla başkalarına anlatırlarken aynen ustanın kullandığı sözcükleri kullanmaya gayret ediyorlar ve ustanın hikâyesi bu şekliyle bir halk masalı gibi yayılıyor, diğer masallarda tek farkı bu hikâyede tek bir sözcüğün tek bir deyimin olsun asla değişememesi, kimse bir şey ekleyemiyor ya da çıkaramıyor, 1947'de doğmuş, Aralık'ın 22'sinde, Kyoto'da doğduğu ev hâlâ duruyormuş ve hâlâ onunmuş ama sokağın adı yokmuş, daracık küçücük bir sokak, hep

öyleymiş zaten Nanna-jo ve Horikawa-dori köşesine yakın, o muazzam Nişi-Hongan-ji Tapınağı'nın tam karşısında tam olarak Nanna-jo'ya paralel uzanan birkaç ev arasından ortada olan bizim evdi diyor, zemin kat dükkân olarak kullanılırmış solunum maskeleri ticaretinin yapıldığı yer, bugün de hâlâ aynı amaçla kullanılıyormuş, yukarı katta ise biz oturuyorduk, diyor annem ve ben, evde sadece ikimiz yaşıyorduk çünkü, işler iyi gittiği sürece babam ayda bir kere eve gelirdi, kısa bir süre kalmak üzere, kirli çamaşırlarını bırakıp temizlerini almak için, annem durmadan çalışırdı, benimle uğraşacak vakti pek olmuyordu, bu nedenle çok ama çok yalnız kaldım, yalnızlığım gerçekten derindi, o kadar derin ki sadece yalnızlık bu kadar derin olabilir, anlattıklarının tam burasında, tam o an, sihirli bir değnekle vurulmuş gibi aile üyeleri ve öğrenciler, artık anlatılanları dinlemeleri yakışık almazmış gibi hep birlikte kalkıp yerlerine dönüyorlar, biraz önce üstadın hikâyesinin başını duyduklarında etrafında halka olmak için kalkıp geldikleri yere, çocuklar ve torunlar sol tarafında en azından on metre uzaklıkta oturuyorlar, özel provalar genellikle böyle cereyan ediyor, öncelikle ustanın kendisinin çalıştığı provalar, ustayı rahatsız etmemek için arka tarafında çocuklar, onlardan ayrı olarak, özellikle de artık o da usta unvanını kazanan en büyük kız Kimiko, babalarından ve dedelerinden uzakta çocuklar ve torunlar, öğrenciler ise onlardan da daha uzak bir yer arıyorlar kendilerine, üstadın sağ tarafında ya da Mahorowa'nın duvarı dibinde, çünkü üstadın yeri kutsal, onun yakınına kimse oturmuyor sadece Amorusan, ama o da üstadın işlerine dikkat etsin, not etsin, gerekenleri yapsın diye, buraya ait olmayan biri Amorusan'ın ne yaptığını asla anlayamaz oysa provalar sırasında durmadan bir şey yapıyor – sensei, bisikletli bir çocuk hatırlıyorum diyor, daha okula başlamadan önceymiş, oğ-

lan bisikletle giderken sokakta düşmüş, çok fena düşmüş, bunu gören herkes gülmeye başlamış, sokakta çok insan varmış, bisikletten düştüğü için herkes kahkahayla gülmüş, ben gülmedim, ağladım, diyor, o kadar acıdım ki ona, hissediyordum çünkü dizinin ne kadar ağrıdığını sonra annem yeter artık dedi, yeter ağladığın, çocuk çoktan gitti bile, pantolonunu eliyle süpürdü bisikletine bindi Horikawa'ya gitti bile, ama o kesmemiş ağlamasını çünkü acımış çocuğa, çok acımış gülüp alay ettikleri için, bu anlattıkları aslında onun anıları değilmiş, bunları daha büyüdüğü zaman annesi anlatmış ona, böylece aklında kalmış ve kendi anılarına dönüşmüşler ve şimdi bunları kendi anılarıymış gibi anlatıyormuş, oysa annesi sayesinde onun anılarına dönüşmüşler, örneğin bir başka anım var diyor, okuldayken bir keresinde yüzme havuzuna yüzmeye gitmiştik, aramızda biri vardı içeri girmeye bile cesaret edemedi çünkü sudan korkuyordu, hatta yüzme havuzundan bile korkuyordu, ben kendim korkmadığım halde onun neden korktuğunu anladım, herkes başladı alay etmeye, ben tabii yine gözyaşlarımı tutamadım ona o kadar acıdım ki, büyüdüğüm zaman anlattılar, küçükken hep böyleymişim, hep birine acırmış hep ağlarmışım, bunlar hayatım boyunca hatırladığım anılar oldu, diyor usta ve kendine has anlatı tarzıyla dur durak bilmeden devam ediyor, durmadan tekrar ederek, tekrar, tekrar hep tekrar, anlatısında durmadan tekrar var, ama bunu sanki ritim için yapıyor gibi, çünkü hafızası Noh söz konusu olduğunda müthiş, fakat şimdiki gibi anlatıya başlayınca durmadan bir noktaya geri dönüyor, daha önce anlattığı bir hikâyenin bir parçasına, belki onları vurgulamak istediğinden belki de gerçekten başka birinin tam takip edemeyeceği bir içerik ritmini korumak için, belli değil, anaokuluna gittiği dönemden de bir sürü anısı varmış, yakınlarında bir anaokulu varmış, tam Nişi-Hongan-

ji köşesinin karşısında, karşı tarafta Nişi-Hongan-ji'nin iç tarafından muazzam bir kule yükseliyormuş, çok garip bir yapıymış bu, çünkü günün her saatinde ister sabah olsun, ister öğlen ister akşam Meiji çağında şinseigomin adı verilen bu kule anaokulunu hep örtüyormuş, bu nedenle diyor anaokuluna dair bütün anılarım hep karanlık bir anaokuluyla bağlı, o muazzam kule bizi tam anlamıyla gölgeliyordu, içerisi hep karanlıktı, ben bütün anaokulu çağımı orada geçirdim, arkadaşlarımla birlikte okula gideceğimiz gün gelinceye kadar hep o karanlıkta oynadık, tek bir dadı ya da bakıcı olsun çıkıp da bu kuleden bir kere olsun söz etmedi, neden hep bu kadar karanlık olduğunu bir kez olsun anlatmadı, onun için anaokulu karanlık bir yerdir diye bir anı kalmış bende, çocukların karanlıkta oynadıkları, yakında kocaman bir kulenin yükseldiği bir yer, sonra okul başladı ve okulla birlikte başka bir şey daha geldi başımıza, olacakların en kötüsü, hem de birdenbire, bir günden öbür güne işimiz bozuldu, babamın solunum maskeleri ticaretini birlikte yaptığı arkadaşı olan ortağı aniden ayrıldı, ortaklıktan kayboldu, koyduysan bul, iş de onun ayrılmasıyla birlikte battı, bu çok kötü oldu bizim için, çünkü o zamana kadar her şeyimiz vardı, hiçbir şeyin yokluğunu çekmemiştik, hatta sanırım, diye devam ediyor orta hallilerden sayılırlarmış, televizyonları bile varmış, piyanoları da, az ailenin evinde bulunurmuş böyle şeyler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra herkes hemen her şeyini kaybetmiş, sadece onların solunum maskesi ticaretleri iyi gidiyormuş, iflas edinceye kadar, o zaman aniden en koyu sefaletin içine düşmüşler, hiçbir şeyleri kalmamış ne televizyon ne piyano ve en acı olanı da işleri iyi giderken asla evde olmayan babası iflas ettikten sonra eve taşınmış ve o zamandan başlayarak ölünceye kadar orada kalmış, çok iyi hatırlıyorum diyor, eskiden dükkân olan yerde, pencerenin karşısında sessiz-

ce oturur sigara içerdi, yıllar boyunca gözlerini o pencereden ayırmadı, hiçbir şeye karışmazdı sadece orada oturur ve sigara içerdi, her şeyi anneme bırakmıştı ama ben bir şey öğütlersem hemen kabul ederdi, oysa dokuz yaşındaydım, topu topu dokuz, eve taşınıp da tam bir sefalet içinde yaşamaya başladığımızda ben bazen ona bir şey önerirdim, bu önerilere değer verirdi, örneğin şu ya da bu sorunu nasıl çözebiliriz gibi, annem de dinlerdi beni ama âdetlere göre şöyle ya da böyle olsun diye babamın söylemesi, karar vermesi gerekirdi ve babamın kararı her zaman benim yaptığım öneriyle uyuşurdu, kaç yaşında olduğuma bakmazdı babam, söylediklerimi kabul ederdi, annem de her dediğimi kabul ederdi, aslında özellikle annemle aram iyiydi, benim için en önemli kişi annemdi, o büyüttü o yetiştirdi beni o baktı bana, annemi çok ama çok severdim, onunla her zaman her şeyi konuşurdum sadece çocukken değil, gençlik çağımda da, daha sonra da, onu babamdan çok daha yakın hissederdim kendime hatta herkesten daha çok yakın, annem ölünceye kadar eski evde kocasıyla yani babamla birlikte oturdu, Kyoto İstasyonu yakınında, Nanna-jo'ya paralel sokakta, doğduğum evde, şimdi o evin yakınlarında Şin-E Building var, ben bir süre sonra, Kyoto'ya dönünce, çünkü bir ara Kyoto'dan ayrılıp buraya gelmiştim, Kamigamo'ya taşındım, çok uzak kaldık birbirimizden ama her gün ziyaretine giderdim, her şeyi konuşurdum onunla, ölümüne kadar bana en yakın insan annemdi, hem sadece bir anne gibi değil bir dost gibi, onunla konuşamayacağım hiçbir şey yoktu, ondan sakladığım hiçbir sırrım yoktu, ondan sır saklamanın hiçbir anlamı olamazdı zaten, ailem fakirleştiği zaman annem için çok endişelenmeye başladım, babamın ortağı gitti, babam eve geldi, parasız kaldık, işimiz battı, çaresiz kaldık, çalışmak gerekiyordu, işte o zaman annem ne iş olursa yaptı, örneğin Noel ağacı süsleri

yapma işi çıktı, tanesi bir yene, büyük çöküşten sonra yiyecek şey de bulamıyorduk, o kadar müşkül durumda kalmıştık, sadece pirincimiz vardı, annemin akrabaları taşradan muntazaman pirinç gönderiyorlardı, pirinç vardı ve de su, pirinç ve su her gün, bu yüzden annem çalışmak zorunda kaldı, babam artık hiçbir şey yapabilecek halde değildi, tam anlamıyla çökmüştü, herhalde ondan, aynen işimiz gibi batmıştı babam da, Hıristiyanlara süs eşyaları yapmak bulduğumuz tek iş imkânıydı ama karşılığında verdikleri bir yen çok azdı, annemin her gün yığınla süs yapması gerekiyordu, ben de yardım etmeye başladım, Noel ağacına asılan bu Hıristiyan süslerini ben de yaptım, ama çocuktum, çocuklar işçi sayılmaz, aynı işi yapan çocuk ancak yarım yen alabiliyordu, bu parayla yaşayabilmek çok zordu, annemin kazandığına ilave olarak aldığım para yetmiyordu, diyor sensei, üstelik bu süsler çok ufak şeylermiş, küçük olmaları gerekiyormuş, annesinin gözleri bir müddet sonra dayanamamış, bu kadar küçük şeyler gözlerini zorlamış, o kadar zorlamış ki, birkaç saat çalıştıktan sonra gözleri yoruluyor, yaşarıyormuş, sonra *ağrımaya başlamış*, göz sinirleri zayıflamış, akşam olunca hiçbir yere bakamıyormuş, akşamları gözlerini kullanamıyormuş, ama ne kadar zor olsa da işi bırakmak olamazmış, bir süre sonra, artık akşamları gözleri çok ağrıyınca evlerine bir hemşire gelmeye başlamış, annesine o bakıyor pirinci de o pişiriyormuş, o son sınıfa gelinceye kadar bu böylece sürmüş, bütün bu zaman içinde annesi için çok endişelenmiş, çok ama çok, o kadar ki okulda derslere dikkat edemez olmuş, annesinin gözleri aklından çıkmıyormuş, akşam kim bilir yine nasıl ağrıyacak diye düşünüyormuş, çok istiyormuş annesinin artık çalışmaktan vazgeçmesini, o sıralar ortaöğrenimini yapıyormuş, evde her şey hiçbir değişiklik olmadan devam ediyormuş, annesi çalışmayı bırakamayacak ve sonu çok kötü olacak

diye üzülüyormuş, o kadar endişe içindeymiş ki başka hiçbir şeyle meşgul olamıyormuş, sadece annesiyle, endişesi giderek artmış, annesinin çok fena hastalanacağından ve ayağa kalkamayacağından korkuyormuş, öğrenimine mutlaka devam etmesini söylemişler ama olmamış, yapamamış, annesine yardım etmek için evde kalmak istemiş ve kalmış yardım etmiş annesine o da başlamış Noel ağaçlarına süsler yapmaya, üniversiteye gitmemiş oysa öğretmeni üniversiteye gitmesini önermiş, üniversite yerine süs eşyası, ama başka çare yokmuş işte, mecburmuş evde kalmaya, kaldı ki o sürekli endişesi yüzünden başka bir şeye başlayamazmış ki, daha okula giderken, ders yılının başında okulda bir dağcılık programı düzenlenmiş, bütün okul arkadaşları gibi o da heyecanla bekliyormuş bu programı, ama ne yazık ki bu programlardan önce okullulara her yıl evlerinde yeni spor ayakkabısı alınırmış oysa onların evinde o sıra yoksulluk olduğundan spor ayakkabıya para çıkışmamış, annesinin aklına eski spor ayakkabılarını ucuz bir çikolatayla sıvamak gelmiş, önce güzelce yıkamış ayakkabıları, sonra da sıvamış, gerçekten yeni gibi görünüyorlarmış ama bu onu çok üzmüş, dağcılık programından önce yeni spor ayakkabısı olmayan tek kişi olmak onu çok utandırmış, ayakkabıyı almış, üzerinden çikolatayı kazımış ve bir daha asla diğerleriyle birlikte dağa tırmanmaya gitmemiş, bu sadece bir örnek, diyor, ne kadar zorluk çektiğini gösteren bir örnek, ama aynı zamanda onun için diğerleriyle birlikte olamamanın da ne kadar zor olduğunu gösteren bir örnek, arkadaşlarıyla birlikte olmak istemeyen oymuş gibi görünmüş, oysa en çok istediği diğerleriyle birlikte olmak, birlikte oynamakmış, ama her defasında bir engel çıkıyor her defasında vazgeçmek zorunda kalıyormuş, böylece lisedeyken yalnızlığı ortaokuldakinden daha fazla artmış, derinleşmiş, sadece o ve annesi, ikisi, Nanna-jo'ya paralel sokakta, ba-

bası bütün gün eski dükkânda oturur, sigarasını tüttürür ve pencereden dışarıya bakarmış dışarıda hiçbir zaman hiçbir şey olmamasına rağmen, tam bir yalnızlık içinde yıllar böylece geçip gitmiş, kendilerine dost bulamayanlarla, ya da aralarına katılmak istedikleri kimselere bir türlü katılamayanlarla duyduğu dayanışma hissi giderek derinleşmiş, çünkü o da akranlarıyla oynayamıyormuş, çünkü hep evdeymiş ya da okulda, ya okulda ya evde, çünkü çok endişe ediyormuş annesi için, bütün ailesi için, o evde olmazsa acaba onlara ne olur diye hep bir korku varmış içinde, bu endişesi yüzünden o dönem çoğu kez oynamak için sokağa çıkamıyormuş, ya da okulda teneffüs sırasında diğerlerinin yanına gidip aralarına katılamıyormuş çünkü aklında hep nasıl yapmalı da bu sefaletten kurtulmalı buna bir çare bulmalı düşüncesi varmış, nasıl yapsın da annesi mecbur kalmasın gözlerini çalıştırmaya, nereye gitse ne yapsa hep bunu düşünürmüş ve tabii ki bu yüzden diğerleriyle oynayabileceğini düşünmeye bile vakit bulamıyormuş oysa vakti olsa arkadaş edinebilirmiş örneğin bir keresinde bir oğlan kendisini ne kadar kötü hissettiğini anlatmış, çok korktuğundan yakınmış, öğleden sonraki özel şarkı dersine gidemeyecekmiş ondanmış korkusu, dedim ki ben gideyim senin yerine, gittim de yolda giderken onun öğrenmesi gerekeni öğrendim, sonra orada özel şarkı dersinde arkadaşımın mazeretini anlattım ve şarkıyı söyledim, onun söylemesi gereken şarkıyı, özel şarkı dersinde çok övdüler beni, derse gelmediği için arkadaşımın ceza görmeyeceğini durumunu anladıklarını söylediler, tabii çocuk bana çok minnettar kaldı, işte onunla arkadaş olabilirlermiş ama eve gitmesi lazımmış, eve giderken yolda önce normal yürürken sonra adımlarını sıklaştırmış daha sonra koşmaya başlamış, çünkü o yokken annesinin gözüne belki de bir şey olmuştur diye çok korkmuş, böylece arkadaş edine-

memiş işte, bir türlü olamamış bir arkadaşı, o oğlan öğleden sonraları, oynamaya çağırırmış onu ama hayatının o karanlık döneminde hep o evde yokken ya bir şey olursa korkusu geliyormuş aklına, eğer o evde olmazsa yardım edecek kimse olmayacağına kesinlikle inanıyormuş, bu sürekli derdin yükü altında büyük bir felaketin geleceğine mutlak gözüyle bakıyor ve her şeyden önce annesini düşünüyormuş, ona bir şey olacağından korkuyormuş, onun gözüne bir şey olacağından, ama sonuçta bu olmamış bambaşka bir şey olmuş olağanüstü bir şey, her şeyi altüst eden hayatlarını değiştiren bir şey, kimse düşünmemiş böyle bir şey olabileceğini ama olmuş, herkes ve özellikle de o, felaketin çok yakında, burunlarının dibinde olduğuna inanıyormuş, çaresizlikleri o kadar büyükmüş, annesi ve babasının kaderi onu o kadar perişan ediyormuş ki bir gün bir karar vermiş, yukarı kata yanlarına çıkarak hep birlikte canlarına kıymalarını önermiş, birlikte, bütün aile, onlara dedim ki, anlaşılan tek çözüm yolu bu, ben bunu öneriyorum, o kadar yok ki geleceğimiz, hiçbir geleceğimiz yok, günlük sorunlarımızı çözme çabası elimizi kolumuzu bağlıyor, ne yiyeceğiz ne içeceğiz sorunu, ben zaten bir geleceğim olacağını düşünmüyor, hiçbir geleceğin hasretini çekmiyordum, çünkü hiçbir türlü gelecek yoktu, yukarı kata çıktım, önlerinde diz çöktüm, eğildim ve dedim ki üçümüz birden intihar edelim, ama sonunda yapmadık bunu çünkü olağanüstü bir şey oldu, akıllara durgunluk veren bir şey, bir gün okuldayken, koridorda kocaman beyaz bir köpek gördük, bilmiyorum nereden kaçıp gelmiş, köpek önce koridora girdi sonra sınıfa, sahipsiz, kir pas içinde beyaz bir köpek, o kadar berbat bir durumdaydı ki herkes bağırmaya haykırmaya başladı kimse dokumak istemedi ya da cesaret edemedi oysa köpeğin halinden belliydi öleceği, bütün bedeni tir tir titriyordu, derisi yer yer soyulmuştu, o ka-

dar zayıftı ki bütün kemikleri görünüyordu, kovdular sınıftan da, okul binasından da, ama köpek gitmedi, okulun bahçesinde kaldı tam da bizin sınıfın penceresinin altında, bir hafta boyunca oradan ayrılmadı, titredi, ağladı, uludu, inledi, içeriden duyuluyordu o kadar ki ben sonunda o seslerden başka bir şey duymaz oldum, evde bile aynı sesleri duyuyordum oysa köpek okul duvarının dibinden kıpırdamamıştı, sopayla kovmaya çalıştılar gitmedi, oradan uzaklaştırmak bir türlü mümkün olmadı köpeği, sonunda ilişmemeye mecbur oldular, sadece nasıl ağladığı duyuluyordu –bir hafta geçtikten sonra– köpeğe baktım, ölmek istediğini gördüm, o zaman kendi kendime eve götürmeliyim bu köpeği dedim, bizimle kalsın bakalım, böyle de yapmış, köpeği eve götürmüş, hadi gel, demesi yetmiş, hemen gelmiş köpek onunla, annesi görünce olmaz demiş, şimdi eve bir de köpek alamayız neyle besleyeceğiz, gerçekten de bu büyük bir sorunmuş kendilerinin bile yiyecek etleri yokken köpeğe ne verecekler, köpekler pirinç yemez ki, annesi köpeği Manastır'a götür demiş, evde kalamaz, ama o yapamamış, evde kalsın diye yalvarmış annesine, köpeği eve götürmeden önce gizlice bir köpek kulübesi bile yapmış, yalvarmış annesine, annesi bizim bile yiyeceğimiz yok deyince o da öyleyse benim payımı köpeğe verin demiş, tabii bu biraz tuhaf kaçmış çünkü köpeklerin pirinç yemediğini biliyormuş, ama o kadar çok yalvarmış ki onun akşam payını köpeğe vermişler ve köpek pirinci yemiş, bunun üzerine annesi de fikrini değiştirip köpeğin evde kalmasına razı olmuş, tamam demiş eve alalım, böyle de oldu, diyor beyaz köpeği eve aldık ve iki hafta sonra, köpeği kabul ettikten iki hafta geçtikten sonra insanlar başladı kapımızı çalmaya, solunum maskesi almak istiyoruz diye, birden sipariş almaya başladık, babamın işi yoluna girdi, bir zamanlar babamın iflasına sebep olan ortağı da yeniden meydana

çıktı, yeniden ortaklık yapmalarını teklif etti, telefonlar çalmaya başladı, yüzlerce binlerce sipariş geldi, bir anda her şey değişiverdi, iş büyüdü, tam o sıralarda sanayileşme kampanyası başlamıştı, hava kirliliği nedeniyle solumum maskelere talep müthiş arttı, üstelik babamın ortağı sarı bir maske icat etti, kirliliği daha iyi süzen bir maske, o kadar büyük bir başarı oldu ki bunu ulusal televizyon NHK'da bile gösterdiler ve reklamını yaptılar, her şey iyiye döndü ve hepimiz biliyorduk, annem biliyordu, ben biliyordum, babam da biliyordu kaderimizin köpek yüzünden değiştiğini, köpek bize şans getirdi, bahtımızı açtı, babam ondan sonra pencerenin önündeki iskemlesinde hep beyaz köpek için dua etti, babam öldükten sonra ben dua ediyorum köpek için ben öldükten sonra ilk doğan çocuğum Kimiko Sensei dua edecek.

Kelimelerle anlatılamaz diyor, prova olduğu zamanlar çalışmanın nasıl bir sevinç kaynağı olduğu, onun için hayat sürekli bir provaymış, prova sırasında her türlü dolaylılıktan kurtuluyor sadece çalışma kalıyormuş, kendini kaptırıyor yaptıklarıyla bütünleşiyormuş, bir sonra atacağı adımla, kolunu nasıl tutacağıyla, yelpazeyi nasıl bedeninin önüne getireceğiyle, mekânda tuttuğu yerle ve sonra da sesi aracılığıyla en derinlerden yükselen şiirle, melodiyle, yani şimdi biraz önce Seiobo provasında olduğu gibi ya da biraz sonra Seiobo provasına devam ederken olacağı gibi, gerekli dans adımlarını verilen tarife göre atınca hissediyormuş ruhunun varlığını, o zaman ruhun da hareket etmesini ayrıca düşünmeye gerek kalmıyormuş çünkü ruh tam o sırada attığı adımlarla kaynaşıyormuş, acaba bundan sonraki adımım nasıl olmalı, bundan sonra hangi adım gelmeli diye geleceğe bakmıyormuş, hep sıradaki o adıma, şimdiki ânı dolduran adıma odaklanıyormuş, yani şimdi, şu anda ne yapabilirim, hatta daha doğrusu tam

şimdi ne yapıyorum, odaklanma buna yönelikmiş başka bir şeye değil, adımların şimdi ve bundan sonra iyi olması isteğine değil dans sırasında tam şimdi gerçekleşen adıma, tam şimdi atılan adıma, yapması gereken bundan ibaretmiş, üst tarafı ruhun işi diyor sensei, onun bütün hayatı provaymış zaten, onun açısından prova ve temsil arasında en ufak bir fark yokmuş, temsil Noh'un özel bir tarzı değildir, provada ne oluyorsa temsilde de aynı şey olur ve aynı şekilde temsilde ne oluyorsa provada da tıpatıp aynısı olur, hiçbir fark yoktur diyor, ama o yine de prova demeyi tercih ediyormuş, çünkü prova daha iyi ifade ediyormuş söz konusu olanın bitmiş, kesinlikle sona ermiş bir şey olmadığını, Noh'un bir amacı olmadığını ve amacın da temsil olmadığını, prova onun için bütün bir hayatmış, yavaş yavaş farkına varma, hatta uyanma diyelim, çünkü farkına varılacak bir şey yokmuş, adım adım farkına varılan zaten onun gibi bir Noh oyuncusu için ifade edilemeyecek bir katarsismiş, Noh onun için her şey, her şeyin kaynağıymış, Noh sadece veriyor o sadece alıyor, kabul ediyor ve her şeyi anlıyormuş, çünkü insan o zaman anlıyor diyor örneğin durumun nasıl iyiye döndüğünü –tabii eğer dönerse– ve insanın gelecekte neyin doğru olacağı hakkında bir düşüncesi olduğu için değil şimdi hakkında doğru düşüncesi olduğu için iyiye döndüğünü, hem sadece kendisi için değil herkes için iyi olan bir düşünce, yani kimseye zarar vermeyen, yani genellikle iyi olan bir düşünce diyor sensei gülümseyerek, hayır, o korkunç bir felaketin yaklaştığından, bir çöküşten, tam bir kıyametin gelmekte olduğundan bahsedenlerin haklı olduklarına inanmıyor, bu tür insanlara çok rastlanıyor, onlar daha yüce ihtimaller olduğunu hesaba katmıyorlar, şunu bilmelisin ki, var olanları, var olan şeyleri birbirinden ve kendisinden ayırmanın ne kadar anlamsız olduğunu anlamak için kendi deneyimine ihtiyacın vardır, zira

her şey tek bir zaman ve tek bir mekân içinde geçer ve bunun anlaşılmasının yolu şimdinin doğru anlaşılmasıdır, bunun için kişisel deneyim gerek, buna gerek var, o zaman anlarsın, o zaman herkes anlar bir şeyin bir şeyden ayrılamayacağını, uzak bir diyarda Tanrı var ve ondan uzaklarda burada, aşağıda da yeryüzü var diye bir şey yok, senin olduğundan başka bir yerde deneyüstü bir âlem yok, dünyevi ve uhrevi diye adlandırdığın her şey seninle birlikte tek bir zaman ve tek bir mekân içinde ve en önemlisi de ümit ve mucize de yok çünkü ümit temelsizdir, mucize ise yoktur, her şey olması gerektiği gibi olur, örneğin onun hayatında da hiçbir zaman mucize olmamış, o, kendisi fark etmiş son derece karmaşık bir yapının son derece basit bir işleyişinin mevcut olduğunu, yani her ne olursa her ne gerçekleşirse bu milyonlarca ihtimalden tek birinin gelişmesinin doğal sonucu, o halde, sensei burada, şimdi söyleyeceğini sadece misafire söylemek istediğine dikkat çekmek ister gibi sesini iyice alçaltıyor, yani şöyle diyelim, doğumumuzdan önce Tanrı'nın bizimle ilgili sayısız planı var ama doğduktan sonra tek bir tane, elbette insanların bunları idrak etmesi kolay değil, örneğin onun deneyimlerinden doğru sonucu çıkarması hiç de kolay olmamış, zamanı geldiğinde Üstat Takahaşi Şinji'nin şahsi öğretileri ve yazılı fikirleri ona yol göstermiş, Şinji Usta olmuş Tanrı'yı yitirdiği duygusunun onu intihara sürüklemesini gerektirmediğini on dokuz yaşındaki bir delikanlıya anlatabilen, çünkü bir keresinde buluştukları zaman ona anlatmış dua ederken, daha Kyoto'da eski evlerinin yukarı katında diz çöküp ellerini kavuşturmuş dua ederken kendini tıraş aynasında gördüğünü ve aniden, birdenbire inancını yitirdiğini, o zaman anlatmış ona Üstat Takahaşi bunun Tanrı'yı kaybetmek değil tam tersine bulmak anlamına geldiğini, ne ad verirsek verelim, istersek Tanrı diyelim demiş Takahaşi Şinji Usta, hiç fark et-

mez, Şinji Sensei'nin ona söylediği şey bu olmuş, bundan son derece etkilenmiş, bir de ölüm döşeğindeki o olağanüstü buluşmaları sırasında söylediklerinden, Şinji Sensei o zaman son bir uyarı yaparcasına demiş ki ona, bazen yüce boyutların varlığını tam da yüce boyutlar örter, o böyle şeyler duymuş ustadan ve bir anda gerçekten kafasında şimşek çakar gibi anlamış her şeyi, çünkü öteki insanı anlamış, hissetmiş, ötekinin ardındakileri görmüş, geçmişteki hayatını anlamış ve böylece kendisinin yeniden bir şeye inandığı ve başkalarının da ona inandıkları güne erişmiş, elbette Noh sanatı aracılığıyla diyor, yani şöyle desin, insanlar ona başvurduğunda, o sadece ve münhasıran Noh sanatı aracılığıyla onları yüceltebiliyor, Zeami dehasının kullandığı sözlerle söylersek, çünkü Noh ruhun yüceltilmesidir ve eğer Noh sırasında bu olmazsa o zaman Noh da olmaz, ama olursa o zaman herkes anlayabilir üstümüzde, altımızda, dışımızda ve içimizde derinlerde bir evren olduğunu, üstümüzdeki gökle aynı olmayan yegâne evren, çünkü o evren yıldızlar ve gezegenler, güneşler ve galaksiler değil, çünkü o evren resim değil görülemez, adı bile yok çünkü ad verilemeyecek kadar kıymetli, onun için Seiobo provalarını yapabilmek o kadar büyük sevinç kaynağı benim için, çünkü Seiobo elçi! geliyor ve diyor ki ben barışa duyulan hasret değil barışın kendisiyim, geliyor ve diyor ki, korkmayın, barış evreni hasret değil evren, gerçek evren: artık mevcut.

Amoru-san'ın önünde ufak bir masa var, sensei anlatırken Amoru-san dakikalardan beri bir tomar parayı sayıyor, önce on binlik yen'leri beş binliklerden ayırıyor, sonra beş binlikleri binliklerden, sonra bunları sütunlar halinde üst üste koyuyor, gören oynuyor sanır, ama hayır, üç kez sayıyor hangisinin ne kadar olduğunu, sonra baş-

lıyor bunları zarflara doldurmaya, bir kümeden alıyor, bir diğerinden ona ekliyor, sonra bir zarfa koyuyor, sonra yine on binlik bir yen alıyor, buna bir on binlik ya da iki on binlik ya da üç on binlik daha ekliyor, bu değişiyor, buna bir beş binlik ekliyor bir de binlik, hepsini zarfa, gelsin ondan sonraki zarf, dudaklarını oynatıyor, sanki sessizce sayıyor ama yine de sesli söylemesi gerek ne kadar olduğunu, masanın bir köşesindeki banknot tomarları da eksiliyor, birazdan masada zarflara yer kalmayacak, Amoru-san oturduğu yastığın yanına koyuyor zarfları, önce sayıyor, sayması bitince bir küçük defter çıkarıyor zarflara yerleştiği paraları yine sayıyor ve ne kadar olduğunu defterdeki gerekli haneye kaydediyor, sensei anlatırken onun işi böylece devam ediyor ve sensei aslında ne kadar ciddi ve asık suratlı ise Amoru-san o kadar güleç yüzlü, uzun, ince, sivilceli yüzü hep aydınlık, arada bir başını hafifçe yana eğiyor, kâh sağ kâh sol omzuna doğru, bir süre öyle tutuyor başını, arada sayıyor, yerleştiriyor, not ediyor, ara sıra biraz yağlı uzun saçlarını düzeltmek için işine ara veriyor, sonra yine işe ara vererek bu sefer çantasından Vivian Westwood yazılı küçük bir ayna ve Dior marka ruj çıkarıp gülümsemenin hiç eksik olmadığı kalın, etli dudaklarını ateş kırmızısına boyuyor.

Inoue Sensei sıralıyormuş dua ederken, önce Büyük Kozmos, sonra Büyük Ruh, sonra Büyük Buda geliyormuş, sonra Her gün koruyan Ruh, sonra Her gün Savunan ruh, sonra Boddhisattva'lar! Ondan sonra Kendinden-Yaratan, sonra Ulu Güçlerin İnayeti! Bütün bunlardan sonra da kalbinin güçlenmesi için dua ediyormuş, buraya kadarki diyor Takahaşi Şinji'nin duasının kişiye göre değiştirilmiş şekli, yani kendi kafasına göre, duanın ve olayın gerektirdiği gibi, sonunda da şöyle diyormuş: Kalbin içindeki Koruyucu Melek! Yalvarırım, Işık Ver,

Kalbimdeki Yaratan! sonra da şöyle devam ediyormuş: Vücuduma Huzur Ver, Yüce Ruh! Yüreğimi Işıkla Doldur! Kanze Kaikan'ı ışıkla doldur! Seiobo temsiline gelen Herkes'e bu Dua'yı nasip eyle! sonra gelemeyecek olanları davet ediyormuş, sonra Kanze Kaikan'a bir vakitler gelmiş olan herkesi! sonra da diyormuş ki: Ruhlarını buraya Işık'a yükselt! son olarak da Yüce Ruh'tan akşam Seiobo'yu oynamasına olanak vermesini istiyormuş! bana güç ver, verdiğin gücün benden geçerek teker teker her insana ulaşmasını nasip eyle! ve en son olarak da şunları söylüyormuş, Kanze Kaikan Japonya'da, dünyada ve tüm evrende meşale olsun! bu Güç'ü temsilde Evren'e yansıt, güç her yere ulaşsın! en sonunda da şöyle diyormuş: Yaratan Tanrı! Temsilde Senin Gücün Var Olsun! ve bütün bunları söyledikten sonra şöyle bitiriyormuş: Kendi Kaderimi Bütünüyle Teslim Ediyorum!

Bu benim duam işte diyor Kazuyuki Sensei gülümseyerek sonra yüzü yine ciddileşiyor.

Sensei her şey, diyor Amoru-san, ben hiçbir şeyden anlamıyorum hiçbir şey bilmiyorum, herkesten nefret ediyorum sadece sensei'yi tanıyorum, sadece sensei'yi seviyorum, çünkü sensei her şeyim, babam çok sert bir adamdı her gün döverdi beni, Tanrı'nın her günü, bir keresinde bir porselen vazoyu kırdım, başımı sobanın içine sokup sobanın kapısıyla vurdu ta bayılıncaya kadar, her günüm acıyla dolu geçti, ölmek istedim ama uzun zaman olmadı bir türlü sonra yetişkin çağımda yine de başardım, sensei'yi gördüğüm zaman hemen anladım onu sevdiğimi, ama bu imkânsızdı, onun için kendimi bir arabanın önüne attım, altı hafta komada kaldım, beynimden yaralanmışım, ölümle hayat arasında gidip geldim, doktorlar yapılacak hiçbir şey yok dediler, ama sen-

sei öğrenmiş, yalnızca onu sevdiğimi anlamış, bunu öğrendiği zaman hastaneye geldi, ölümden geri çağırdı beni, ben sadece sensei'yi tanıyorum ben sadece sensei'yi seviyorum, bana hiçbir şey sormayın, hiçbir şey bilmiyorum, hiçbir şeyden anlamıyorum, sensei benim amacım, ondan önce hiçbir şey yoktu ondan sonra hiçbir şey olmayacak, umarım o da sonsuza kadar sever beni.

Temsilden iki saat kadar önce sanatçılara ayrılan kapıdan giriyor, arabayı Amoru-san sürmüş, o ve diğerleri tiyatronun lobisinde kalburüstü misafirleri karşılıyorlar, biletleri dağıtıyor, yaşlı seyircilere salonda yerlerini kolaylıkla bulabilmeleri için yardım ediyorlar, saat birazdan iki olacak, Kanze'nin arka labirentinde pek az kişi var ama sensei'ye bu bile çok kalabalık geliyor, burada insan asla gerçekten yalnız olamıyor ve işte bu yüzden Inoue Kazuyuki Sensei temsilden o kadar önce geliyor, çünkü yalnız kalmak istiyor, bunu herkes biliyor, sır değil, tabii ki imkânsız, soyunma odaları kapısız sanki, şitenin ayrı soyunma odası da var ama boşuna, durmadan birileri girip çıkıyor, kâh biri bakıyor içeriye kâh diğeri, her seferinde sandalyesinden kalkıp selamlamak zorunda kalıyor, sonra biri kapıdan sokuyor kafasını sensei biliyor mu acaba ne zaman ödeme yapılacağını, sensei kafasını sallıyor, tam soyunma odasında biraz sessizlik olacakken biri kapıdan içeriye sokulup merasimli selamlaşmadan sonra sensei' den akıl soruyor, akrabası lösemi hastalığına tutulmuş ne yapsın, bana gönder diyor sensei, peki ne zaman, gelecek hafta, sanırım diyor öteki gelecek hafta çok geç olur artık, peki öyleyse ne zaman gelebilir diye soruyor sensei, ziyaretçi yarın öğleden sonra olur mu, diyor, tabii diyor sensei, Amoru-san'a telefon etsin o ayarlar buluşmayı, ona olmazsa o zaman Çiwako-san'ı arasın, çok beceriklidir, bir saat ayarlar akrabasının gelebilmesi için, kapıya kadar ge-

çiriyor hayırdua eden adamı, tam kapıyı kapatacakken iki oğlan koşuyor içeriye birbirlerinin sözünü keserek anlatıyorlar, şimdi gelmişler Tokyo'dan Şinkanzen ile Zümrüdüanka tacını getirmişler, tamam, tamam diyor sensei kutuyu koyun masaya, kutuyu açıp inceliyor, oğlanlar eğilip selam vererek ayrılıyorlar, sensei anlıyor artık yalnız kalamayacağını ve onun için her zaman seçtiği yolu seçiyor, hem sadece burada Kanze Kaiakan'da değil Osaka ya da Tokyo'daki tiyatrolarda da herkesin bildiği çareye başvuruyor, soyunma odasından çıkıyor, yanına gelen bir-iki kişiden daha kurtulduktan sonra Kanze'nin tuvaletine gidiyor, yakınlarına söylediği gibi, orada, sadece orada Kanze'nin tuvaletinde rahatı var, bir süre bir başına kalabildiği tek yer Kanze'nin tuvaleti, onun temsilden önce, özellikle de şimdi bu kadar önemli bir oyundan önce, sadece kendisi olabilmesi için mutlaka yalnız kalmaya ihtiyacı var, çocukluğunda olduğu gibi, bütün hayatı boyunca olduğu gibi kimse tarafından rahatsız edilmeden yalnız başına huzur içinde, çünkü burada onu kimsenin duymadığı görmediği bu yerde sadece burada ve sadece o zaman kapıyı kapatabiliyor, Kanze Kaikan tuvaletinin kıpısını ve o zaman diz çöküp iki eliyle yüzünü kapatarak biraz öne doğru eğiliyor, gözlerini yumuyor ve duaya başlıyor, Yüce Ruhtan Kendi Kaderimi Bütünüyle Teslim Ediyorum!'a kadar bütün duayı okuyor, tuvaletin soğuk taşlarına diz çökmüş dezenfekte ilacının kokusunda tek başına, barış var, huzur ve sessizlik var, Kanze tuvaletindeki bu barış, huzur ve sessizlik için Göklere şükrediyor sonra işini bitirmiş gibi suyu çekiyor ve ortak soyunma odasına doğru sessizce yürümeye başlıyor, orada Seiobo kıyafetini giyecek o harikulade maskeyi takacak ve sonra aynalı odaya geçerek Seiobo'nun birazdan görüneceği henüz kıpırtısız agemaku'nun önünde duracak.

55

Il Ritorno A Perugia

Bütün gün birlikte götüreceklerini seçtiler, topladılar, sandıklara yerleştirdiler, atölyeden atlı arabaya taşıdılar, akşam Floransalıları evlerine gönderdi, Umbria'lıları masanın etrafına toplayıp önlerine dört kupa ve büyük bir sürahi şarap koyarak şimdi evimize gidiyoruz dedi, son potayı da arabadaki kayışla bağlayıp sabitleştirdikleri sandıklara yerleştirdikten sonra şimdi hepsi ellerinde kupalar oturuyorlardı, çok önemli bir şey söyleyecek gibi teker teker ve dikkatle yüzlerine bakarak, ayrı ayrı isimlerini söyleyerek hadi bakalım Giannicola, Francesco, Aulista diye başladı ve sonunda Giovanni'ye göz kırparak şimdi artık dosdoğru eve, dedi, hiçbiri inanmadı buna, çünkü *evvela* kimse bütün hayatını Umbria, Toscana ve Roma arasında gidip gelmekle geçiren bir maestronun sözüne inanamazdı, eskiden daha çocukluğunda Castel della Pieve'yi bırakmış yollara düşmüş maestro, içine onu dürten bir şeytan yerleşmiş sanki, ta içine, en derinlere, zaten gizli olan ruhunun arka tarafına, karanlık bir köşeye acımasız bir şeytan yerleşmiş de oradan, en derinlerden –çünkü şeytanın böylesi dışarıda olamaz– onu dürtüyormuş gibi, bu söz konusu olunca dördü de kafalarını sallar, böylesi de olamaz bu dünyaya ait bir şeytan birini bu derece etkileyemez derlerdi, otuz yıl boyunca maest-

royu önüne katıp sürüklesin, olamaz bu, ama olmuş işte, maestro hep bir yerlere gitmiş, gitmiş, hep gitmiş, bindiği atlar helak olmuş, Roma, Floransa, Venedik, Pavia, Siena, Assisi ve kim bilir daha ne kadar yer birbirini izlemiş, sonra yine Floransa, Perugia ve Roma, sonra Perugia, Roma, Floransa, yani onu biraz olsun tanıyan biri nasıl inanır "şimdi dosdoğru" lafına, ailesi bile hâlâ burada Borgo Pinti denilen evdeler, güzeller güzeli Signora Vannuzzi ve bir sürü çocuk, "şimdi dosdoğru" sözü, nihayet evlerine dönebilme ihtimali belki onları umutlandırabilirdi ama çok, çok iyi biliyorlardı şimdi böyle bir şeyin söz konusu olmadığını, garanti olan tek bir şey vardı: yarın Perugia'ya gidecekler, ya da Umbria'ya ve bu da sevinmelerine yetiyordu, hatta Giovanni'ye de yetiyordu, Giovanni, en azından bir süre bu çılgın şehirden kurtulacaklar biraz sükûnete kavuşacaklar diye düşünerek içini çekti oysa onun asıl evi Perugia'dan çok çok uzaklardaydı ama bundan kimseye bahsetmemişti, kupaları devirdiler, hepsini bir düşünce aldı 1486'dan beri yani ne kadar olmuş, on beş yıl ya da kim bilir kaç yıl sonra, nihayet yine sevgili Umbria'nın manzarasına, yemeklerinin tadına kavuşacaklar, Giannicola, Francesco, Aulista, ve Giovanni için maestronun söylediklerinin tek anlamı buydu ne fazla ne eksik zaten onun sözlerinde kesin, sonsuza kadar, ebediyen sözcüklerine yer yoktu, içindeki o dürtücü şeytan yüzünden sonsuza kadar, ebediyen sözcükleri onun için asla olmamıştı ve olmayacaktı, sözün kısası araba yüklendi, gece boyunca ve ertesi günkü yol için arabanın üstünü örten çadır bezini bağlayan iplere son düğüm atıldı, sabaha, onlar yola çıkıncaya kadar yüke göz kulak olacak bekçi yirmi soldo'ya arabanın başına dikildi ama Umbria'lı yardımcılar nihayet gerçekten memleketlerine döneceklerine bu gidişin on beş ya da kim bilir kaç yıldır umdukları, maestronun onları Floransa'daki bottega'ya getirdi-

ğinden beri bekledikleri hakiki bir ritorno olacağına asla ihtimal vermediler, hiçbiri bunu düşünmedi, oturdukları masanın etrafında başlarını salladılar, maestro ile göz göze gelmemeye çalıştılar, maestro yanlarından ayrıldıktan sonra da Via San Gilio'daki atölyede, sürahideki yeni şarabı, güneyden, Chianti tepelerinden gelen geçen yılın ucuz şarabını yudumlamayı sürdürdüler, içlerinden iyi tamam dediler konuşsun, söylesin, ama şu ritorno lafını bırakalım hele şu kesin dönüş lafını, on beş ya da kim bilir kaç yıl sonra nihayet memlekete kavuşma hikâyesini, kesin olan şey Via San Gilio'daki atölyeyi tasfiye ettikleri, Signor Vittorio di Lorenzo Ghiberti ile sözleşmeyi feshettikleri ve dönecekleri, ama nereye? bu maestronun huzursuz, gizemli ruhuna bağlı ve o gizemli ruh da o huzursuz, gizemli ruhunda onu yiyip bitiren, rahat yüzü göstermeyen ve asla göstermeyecek olan o orospu çocuğu şeytana, neyse boş ver dedi Giannicola ve şarap kupasını dikti başına, bir süre hiçbiri konuşmadı çünkü hepsi biliyordu işin bir *öte yanı* daha olduğunu, şimdi bu yolculuk her ne kadar geçici de olsa ve gerçekten hasretini çektikleri yolculuk olmasa da yine de bir sevinç kaynağı, bu tamam da bu gidişin başarısızlık sonucu olduğundan çırakların hiçbir şüphesi yok, çünkü bu yolculuk –sonuncusu olmasa ve Umbria'ya geri dönüşe aralarında kimin ne kadar sevindiği veya sevinmediği belli değilse de– maestronun özgür iradesiyle olmuyor, bu taşınma işi belirli bir nedenden ötürü zorunlu, açıkça söylemek gerekirse maestronun, daha düne kadar tüm İtalya'nın en ünlü ressamının, buradan, ressamların Floransa'sından sessizce ayrılması gerekiyor ve en kötüsü de biri peşine düştüğünden, ileri gelenlerden biriyle kapıştığından, aldıkları siparişler az olduğundan değil, siparişler gelmesine geliyor manastırlardan, kutsala önem veren ailelerden ama maestroya son zamanlarda bir şey yüzünden... bir şeyler

oldu, bu durum onları o kadar korkuttu ki aralarında bile bundan söz etmeye çekiniyorlar, ama böyle işte, maestro işleri gittikçe daha çok onlara yaptırıyor atölyeye ender uğruyordu, iş o dereceye vardı ki bir resmin hazırlanması sırasında, panelin ya da panellerin boyası için gereken her türlü hazırlık bitince gelsin diye çağırmak zorunda kalıyorlardı, o zaman da gelmiyordu, bazen Via San Gilio atölyesine günlerce uğramadığı oluyor sonra birden beliriyordu, kapıdan o kadar sessizce giriyordu ki geldiğini fark etmiyorlardı, birden peyda oluyor ve başlıyordu sormaya bu neden böyle, şu neden şöyle, potaları karıştırıyor, birine bu böyle iyi olmamış, yetmeyecek, çok az ya da çok fazla olmuş diyor örneğin terebentine ya ta keten yağına işaret ederek söyleniyor, homurdanıyordu, o kadar sinirliydi ki "çoktan ödenmesi gereken" ücretlerini konu etmeye bile cesaret edemiyorlardı, her halinden belliydi keyfinin yerinde olmadığı, sözün kısası maestro her şeyi yapıyor sadece fırçalara yaklaşmıyordu, fırçaların durduğu kaba uzanmak, uygun olanı seçmek ve belirli bir tuval üzerinde işe koyulmak aklından bile geçmiyor sadece homurdanıyor, söyleniyordu, sonra birden bir işi olduğunu hemen geleceğini söyleyerek atölyeden ayrılıyordu, tabii o gün bir daha yüzünü görmüyorlardı hatta ertesi gün de, sonra bir ara yine ortaya çıkınca her şey yine başından başlıyordu, panel masada onu bekliyordu, hazırdı, iyice kurumuştu, kusursuzdu, çünkü yardımcıları da sıradan kişiler değildiler, çıraklar için en mükemmel gesso ya da imprimitura'yı sürmek sorun değildi, altyapı çizimlerinde kimse kusur bulamazdı, o hariç, çünkü o, yani maestro bulurdu, eline fırçayı almamak için ürettiği bahaneler tükenince başlardı o kolun, ya da harmaninin kenarı, yahut gözün kenarındaki kırışık, dudakların kıvrımı, altyapı çiziminde olması gerektiği gibi değilmiş, hiç kırılmazlardı bu sözlere çünkü maestronun asıl derdinin ne olduğunu

biliyorlardı, hemen aralarından biri ya da hâlâ orada çalışan Floransalılardan biri, çoğunlukla da Giovanni, en becerikli ve eli en çabuk olan oydu, kalkıp maestronun "söyledikleri"ne uyarak, tek söz etmeden bir şeyler düzeltirdi, düzeltir gibi yapardı, olanı bozmadan, çünkü olan iyiydi, bunu hepsi biliyordu, maestro da, vaktiyle resmi klişelere kendisi yapmıştı, yardımcılarının yaptığı sadece hazırlanan altyapıya bunları usulünce kopyalamaktı ve bu şahane resimleri gayet esaslı ve kusursuz bir şekilde kopyalamışlardı, maestro bu işte daima harika olmuştu, bu incecik kâğıtlardaki resimlerde maestronun elinin olağanüstü yeteneği yansırdı, gerçekten kusursuzdu bunlar, bir süre sonra bu panelde ne kadar harikulade bir Madonna, çocuk ya da aziz tasvirinin belireceğini büyük bir duyarlılıkla yansıtırdı ama işte son zamanlarda işler giderek aksamıştı, her şeyi erteliyorlardı, hiçbir şey zamanında hazır olmuyordu, atölye hâlâ Floransa'dan, Umbria'dan gelen yardımcılarla doluydu ama boşuna, bu onların kabahati değildi, sebep maestronun akıl almaz durgunluğuydu, içi mi kasıldı nedir diye tahminlerde bulunuyorlardı, onun için fırçalara elini uzatacak *cesareti bulamıyor*, bazen önceleri verdiği bir talimat üzerine kırılmış ve porfir boya kabında karılmış pigment orada duruyor ve hepsi maestronun işaretini bekliyorlardı, maestrodan işaret gelince maestro "boyayı yapsın" diye hepsi terk ederdi atölyeyi, maestro bu pigmenti kendi gizli reçetesine göre taklidi kabil olmayan bir yöntemle vermiglioneye ya da ultramarine dönüştürürdü, yardımcılarına ve bütün İtalya'ya göre başka biç bir ressamın resminde rastlanamayacak bir kızıla ya da maviye, ama işte hep vazgeçiyordu yapmaktan, kırdıkları pigmentle canları ne isterse onu yapsınlar, ziyan etmesinler bir şey yapsınlar diyordu, tabii imkân yoktu buna çünkü ne kadar uğraşsalar da birkaç gün içinde pigment kuvvetinden bir şeyler kaybediyor ve

aslında ziyan oluyordu, bunu maestroya söylemiyorlardı o da fark etmemiş gibi yapıyordu, eskiden böyle şey olmazdı, o pahalı vermiglione, hele o ateş pahası ultramarin asla har-ca-na-maz-dı, tembellikten nefret eden maestronun atölyesinde böyle bir şeyin olabileceğini tasavvur etmek bile imkânsızdı, oysa şimdilerde bu israfın nedeni bizzat kendisiydi, eline bir fırça almasın da ne olursa olsun, bunun uzun zaman böyle devam edemeyeceği belliydi, nitekim işte bu yüzden ertesi sabah şafak vakti yola çıkıyorlar, burada Floransa'da bir şeylerin iyi gitmediği belli, ne var ki onlar, masanın etrafındaki dört kişi sorunun Floransa olmadığını sorunun bambaşka olduğunu çok iyi biliyorlar, yani sorun bu zengin, canlı, pırıl pırıl, tehlikeli ya da Giovanni'nin dediği gibi "çılgın" şehri terk edip o sakin, tozlu, uykulu, huzurlu şehre, Perugia'ya gitmekle çözülecek ve her şey yoluna girecek değil, ertesi günkü yolculuk kelimenin tam anlamıyla Floransa'dan geri çekilme ya da en azından geri çekilmenin başlangıcı demek ve şimdi onları en çok üzen de bunun sanatlarından da bir geri çekilme demek olması, maestronun işinde giderek kararsızlaşmakta olduğu çoktandır görülüyordu, son yıllarda özellikle de son aylarda şimdiye kadar yaptıklarının aynısını yapamayacağından emin görünen biri olmuştu maestro, oysa Perugia'nın maestroyu prior seçmeye hazırlandığı haberini de almışlardı, ne var ki bu türden haberlerin maestroya, onların harika maestrolarına artık yardımı olmuyordu, eline fırçayı almaya cesaret edemiyordu maestro, bu ona işkence gibi geliyordu ve o zaman da sonuç... yani eskisi gibi olmuyordu sonuç, bunu olanca açıklığıyla görebiliyorlardı, onlar yani Girolamo' dan Marco'ya, Francesco'dan Umbria'lılara kadar geçmiş yılların öğrencileri, yardımcıları görmeyecek de kim görecekti, herkesten önce de maestronun en sadık öğrencisi, on yıllar boyunca onun hizmetinde olan ve tek başına

yaptığı ilk çalışmalardan sonra doğduğu yerden esinlenerek Lo Spagna adını kullanmaya başlayan Giovanni di Pietro görüyordu, atölyedekiler ödenmeyen ücretleri konusunda maestro ile aralarında tartışma çıktığında hep onun yardımını isterlerdi, bu türden tartışmalar sık sık olurdu, şimdi de doğal olarak ondan bir açıklama bekliyorlardı, San Gilio Sokağı'ndaki tasfiye edilen ve tam bir suskunluğa gömülen atölyede, korkuları doğrularcasına, evet, aynen böyle, maestronun işi bitik onun için dönüyoruz dercesine susan Giovanni sonunda evet, bunun için gidiyoruz demek zorunda kaldı, bu yüzden atölyenin Signor Vittorio di Lorenzo Ghiberti ile yapılan kira sözleşmesini uzatmadılar, bu yüzden Perugia'da Kilise'nin Piazza del Sopramuro'daki hastanesiyle başka bir sözleşme yapıyorlar daha doğrusu ocak ayının başından itibaren yürürlükte olmak üzere yaptılar bile, göz önünden çekiliyorlar, aslında söz konusu olan bu, maestro geri çekiliyor ve giderek daha da çok çekilecek dedi Giovanni ve muzip bir gülüşle hemen ekledi, ama korkmayın eğer çalışmaya devam etmek isterseniz yapılacak yığınla iş var, bunları duyunca hepsi kahkahayı bastı, sürahide kalanı son damlasına kadar kupalarına doldurdular ve "cömert" maestronun şerefine kaldırarak tokuşturdular, konuyu da kafalarından sildiler, her biri uyumak için köşesine çekildi, ertesi sabah erken kalkacaklardı, nitekim daha şafak sökmeden kuşlar yeni yeni uyanırken onlar arabalarda kayışları düzeltmeye, zahmetli yolculuğa katlanabilmek için kendilerine uygun bir yer yapmaya başlamışlardı bile, hepsi biliyordu kelimenin tam anlamıyla sarsıntılı günlerin onları beklediğini, çok kez yaşamışlardı bunu, eski Via Cassia'da yol alırlarken arabanın sarsıntısından hepsinin içi dışına dönecekti, Floransa ile Perugia arasında hep bu yoldan giderlerdi, aslında başka bir yol da seçebilir, Siena'ya doğru gidebilirlerdi, bir süre gelen gide-

nin çok olduğu Roma yolundan ilerleyip sonra sola Perugia yoluna sapabilirlerdi fakat maestro Toscana ve Umbria yollarını avucunun içi gibi biliyordu, kalabalık olduğu için görünüşte daha güvenli sanılan Siena yolunu değil Arezzo'ya giden ve daha tenha olan Cassia Vetus yolunu seçecek kadar aklı vardı, hem kendi tecrübeleriyle hem Roma'ya giden posta arabacılarının, Siena'ya giden yaya ulakların anlattıklarından bunu öğrenmişti, birkaç soldo karşılığında postacılar, hırsızların uğursuzların kafasıyla düşünmek gerektiğini öğretmişlerdi, gasp edilecek en çok eşya nerede olabilir? kalabalık, gelenin gidenin çok olduğu bir yolda mı yoksa nispeten tenha bir yolda mı? anlıyor değil mi beyefendi, yolculuğa çıkarken onların kafasıyla düşünmek gerektiğini, bu yolculukta da hangi yolun izleneceği hakkında en ufak bir kuşkusu olmayan maestro önlerine kocaman bir sürahi chianti (o kadar, fazlası yok!) koyarak araba sabah yola çıkacak dedi, kendisi de her zamanki gibi birkaç kişinin refakatiyle at sırtında aynı yoldan gidecek, onlar gittikten bir gün, iki gün, üç gün ya da dört gün sonra yola çıkacak, bu demek oluyor ki menzile aynı zamanda varmayacaklar, bunu beklemesinler, sonra başladı arabacıya Porta alla Croce'den geçeceksiniz, diye yolu anlatmaya, maestro talimatlarını vermeye başladığında onlar iyice gerilmiş çadır bezinin altına girip yerlerini almışlardı, araba yola çıkmaya hazırdı, fakat ne kadar dikkat edilse de yetmeyeceğine inanan, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmayan, attığı her adımı yüz kere garantileyen maestro da sabahın köründe kalkmış sırf durumu denetlemek ve onları uğurlamak için Borgo Pinti'deki evinden gelmişti, arabacıya Borgo la Croce'ye sapacaksınız dedi, Floransalı bir arabacı bunu bilmezmiş gibi, sanki bu yoldan son on beş ya da kim bilir kaç yıldan beri yirmi defa gidip gelmemişler gibi, sonra yardımcılarına dönerek sakın yanınızda kılıç, hançer hatta bıçak bile olmasın

çünkü nöbetçiler... Aulisa anlaşıldı mı dedi, sonra yine arabacıya dönerek, dosdoğru Arezzo yolundan, dosdoğru, S. Ellero ve Castelfranco'dan geçerek ilk gün Loro'ya ulaşırsınız, orada gecelersiniz, dedi, ondan sonra da yolculuk parasını emanet ettiği Giovanni'ye döndü, Pieve değil Loro, dedi, sakın aklınızdan Gropina'lı dostların şaraplarıyla kafayı bulmak geçmesin Giovanni! dördünüze akşam yemeği dahil iki altın florinden fazla vermiyorum, ertesi sabah yola çıkıp S. Giustino ve Castiglion Fibocchi'den geçip Ponte a Buriano'yaya kadar gidersiniz, Arno'yu geçmek için köprü parası on iki soldo, fazla verme Giovanni, akşama Arezzo'dasınız, orada dört florin ve kırk soldo isterler, üçten fazla vermeyin sakın, yeme, içme, konaklama, atları yemleme için, anladın mı Giovanni, ertesi sabah yine erkenden Passignano'ya doğru yola çıkarsınız, Passignano'da gecelersiniz, adam başına yine iki florin her şeye yeter, dördüncü gün akşam Perugia, arabacı dikkatli sür, taşıdığın un çuvalı değil unutma, atları zorlama, yemlerini sularını ihmal etme, son olarak da gözlerinden hâlâ uyku akan yardımcılarına dönerek sizler de dedi sakın bir yerlerde dut gibi sarhoş olmayasınız, şart olsun ödetirim öğrenirsem, öğrenirim de zaten bilirsiniz o yoldaki hiçbir şey benden gizli kalmaz, hadi selametle gidin, maestro bu sözlerle vedalaştı ve yardımcılarını, pahalı pigmentler, fırçalar, yağlıboyalar, terebentinler, sandıklarla ve çerçevelerle birlikte, yarı hazır ya da yeni başlanmış ahşap panellerle birlikte uğurladı sonra arkasını döndü ve arkalarından bir daha bakmadı tek bir kere olsun dönüp bakmadı, Borgo Pinti'ye doğru yürüdü, Floransa bottiga'sı San Gliyo'nun uyuyan evleri arasında varsın yok olsundu, ilk kamçı darbesiyle atlar öylesine fırladılar ki araba fena halde sarsıldı, az kalsın düşüyorlardı, San Gilio'dan çıktılar, sonra tenha Borgo la Croce'den kapıdaki nöbetçileri geride bırakarak Porta alla Croce'dan

geçtiler, arkalarında büyüleyici, güzeller güzeli, tehlikeli ve çılgın Floransa ve başarısızlıkları, önlerinde Toscana'nın ilkbaharın yeşiline bürünmüş, akıllı uslu tepeleri, böylece çıktılar Arezzio yoluna, durmadan sallanan, sarsılan arabanın üstüne çekilmiş çadır bezi altında oturdukları yerden arkalarında kalan ve yavaş yavaş silinen şehri seyrettiler, tan ağarırken de önlerine serilmeye başlayan manzarayı, of dediler of, ne biçim yol bu böyle, Perugia ne kadar ne kadar da uzakta, of ki of!

Uzun süre keyifsizlikleri devam etti, araba tümsekli çukurlu yolda sarsıla sarsıla gittiği için değil beklentilerinin aksine Pontassieve'den önceki Valdorno tepelerine bir türlü varamadıkları için, ilk üzüm bağını görünce de bir dakika olsun düşünmeksizin arabacıyı o tarafa yönlendirdiler, anayoldan sola sapıp Cassia Vetus'tan yolu ebediyen terk edercesine ayrıldılar ve rastladıkları büyük bir zeytinliğin gölgesinde arabacıyı durdurdular, onlar dönünceye kadar yüke göz kulak olmasını, su temin edip atları sulamasını tembihledikten sonra hemen hafif meyilli tepeye doğru yürüyerek rastladıkları ilk mahzenin kapısından içeriye dalıp Floransa'dan değil de Arabistan çöllerinden geliyormuş gibi, susuzluktan bitkin, boğazları kurumuş, dilleri çatlamış halde hırsla şaraba saldırıp içmeye başladılar, ufak kadehlerle birbiri ardına mideye indirdikleri yeni şarap giderek daha çok hoşlarına gitti o kadar ki mahzen sahibine fiyatını bile sormak akıllarına gelmedi, kadehleri arka arkaya devirip durdular, sadece nefes almak için ara verdiler, yudumladılar, yuttular, mahzen sahibi bakakaldı, nereden çıktı bunlar böyle, ne olmuş da bu kadar susamışlar, yalan üstüne yalan uydurarak başladılar anlatmaya: efendileri kendilerine bir yudum şarap bile vermezmiş, bir kadehçik olsun almaya cesaret etseler hemen atölyeden kovarmış, mahzenin sa-

hibi şaştı, nasıl bir efendiymiş bu, yanında çalışanlardan bir yudum şarabı esirgiyor, daha sonra şarapları devirmeye ara verdiklerinde anlattılar kim olduklarını, nereden geldiklerini nereye gittiklerini, Francesco gözlerini mahzenin sahibine dikerek inan ki dedi öyle korkunç bir efendi ki bizimki tek bir damla şarabı bile çok görür, o hiç alkol kullanmıyor ya yemin etmiş gibi, bize de yasakladı, uydurdukları yalanları böylece sürdürdüler durdular, aslında hiçbiri bilmiyordu bu kadar yalanı neden uydurduklarını, yani doğru olanların dışındakileri, çünkü maestro gerçekten yardımcılarının içmesinden hoşlanmazdı, hatta gözlerinin önünde oldukları sürece ne kadar içkiye izin verdiğini kesinlikle söylemişti, ama şimdi kendileri de anlamıyorlardı ilk kez gördükleri elin adamına neden bu kadar saçma sapan şey anlattıklarını, belki de şarabı o kadar hızla devirmelerinin nedenini bir şekilde açıklamak ihtiyacını hissetmişlerdi, sözün kısası yarım saat boyunca ara vermeden içtiler, arada durmadan anlattılar, palavralarının ardı arkası kesilmedi, boğazlarından şarap aşağı indikçe palavra içlerinden dışarı çıktı sonunda o kadar sarhoş oldular ki mahzenin önündeki sıkıştırılmış toprak zemine serili pöstekilerin kepeneklerin üzerine devrilip sızdılar, onlar horlayadursun aşağıda zeytinliğin gölgesinde bıraktıkları arabacı bekledi, bekledi, bekledi, arada güneş yükseldi, hava giderek daha sıcak olmaya başladı, sonunda sabrı tükendi, o da güzel şeyleri kaçırmak istemiyordu, iki atı sıkıca bağladı, etrafta in cin top oynuyor bir süre arabayı başıboş bıraksa bir şey olmaz diyerek teskin etti kendini ve bir müddet önce diğerlerinin gittiği tarafa doğru yürümeye başladı, o serin mahzeni bulduğunda diğerleri çoktan en derin uykularındaydılar, arabacı uyuyanları göstererek beyler ödeyecek dedi ve bir sürahi şarap istedi sonra da üzüm bağının sahibiyle laflamaya hoş vakit geçirmeye

başladı ama arada vakit de ilerliyordu, arabacının gittikçe keyfi kaçtı, huzursuzlaştı, kepeneklerin üzerine serilmiş uyuyanlara baktı, sahipsiz kalan arabayla atlar aklına gelmişti ve de maestronun sabahki uyarısı, bir şey olursa şimdi ne yapar, bu yaptığı öğrenilirse ne olur diye düşünmeye, endişelenmeye başladı, gerçi pek ihtimal vermiyordu buna ama ne olur ne olmaz, başladı uyuyanları uyandırmaya, zar zor başardı da, ama uyanır uyanmaz bir sürahi şarap daha istediler, bunu artık arabacının da aklı almadı, nasıl cesaret ediyorlar, maestro ya da neyse adı o işte, çok büyük bir beye benziyordu, hadi birkaç şişe şarap alsınlar yol için ama şimdi artık gitme zamanı geldi dedi çekine çekine, şapkasını elinde evire çevire, çünkü önünde sonunda karşısındaki yardımcılar da beyefendi idiler, efendiler gidelim artık çünkü maestro akşama Loro'da olmalısınız dedi, ötekiler tabii tabii diye arabacının omzuna vurdular, korkma orada olacağız, sen de iç bizimle son bir kadeh daha, bir kadeh daha içtiler, sonra bir kadeh daha ve gerçekten son bir kadeh daha, sonra tepeden zeytinliğe doğru düşe kalka yürümeye başladılar, aşağıya vardıklarında dördünün de her yanı mosmor olmuştu çünkü yol boyunca ya ayakları dolandı düştüler, ya kahkahalar arasında birbirlerinin üzerine devrildiler, ya bir üzüm kütüğüne ya yerden fırlamış bir taşa takılıp yuvarlandılar, nihayet arabaya tırmanıp da yerlerine oturmayı başardıklarında arabacı arkasına dönüp dördü de iyice tutundu mu diye baktı, görenler eşkıyaların hücumuna uğramış da tartaklanmış sanırdı öylesine perişan bir görünümleri vardı muhterem dörtlünün, beylerin arkada ne halde olduklarının tasasını o tutacak değildi, atlara homurdandı kamçısını şaklattı, anayola çıktılar bile, yine Via Cassia'da saptıkları yerden ilerlemeye başladılar, arabacı başını kaldırıp gökyüzüne baktı, güneş iyice yükselmişti, o kadar yüksekteydi ki

Loro'ya asla vaktinde varamayacaklarını kesinlikle anladı, onun için Pontassieve'yi geçer geçmez yaptıkları her aklına geldiğinde hızlansınlar diye atları kamçıladı, bunun sonucu da elbette yolun muhterem beyleri her zamankinden daha fazla sarsması oldu, sızdıkları yerde hep sıçrayarak uyandılar, arabacıya zavallı hayvanları o kadar koşturmasın diye söylendiler, görmüyor mu ter içinde kalmış hayvanlar, maestronun tembihlerini hatırlasın, dikkatli sür hayvanları hırpalama demedi mi, Giannicola sesini yükseltti, yolcuların içini dışına çıkarmaktan vazgeçsin, o kadar meraklanmasın gidecekleri yere nasıl olsa varacaklar elbet, ne zaman varırlarsa o zaman varacaklar, önemli olan Loro'ya varmak değil önemli olan dördüncü gün Perugia'da olmak, bak bu doğru dedi arabacı atlarına, gerçekten de doğruydu, ertesi gün biraz hızlanırlar diye düşündü, zaten bu yolda gelen giden de yok, hem hatırladığına göre Loro'dan sonra yol biraz daha iyiydi, gerçi bunu tam hatırlayamadı ya da uyuttu kendini, çünkü gecenin geç saatlerinde Loro'ya varıp hana yerleştiler, atları arabadan çözüp yıkadılar, yemlediler, suladılar, biraz da uyuduktan sonra yola çıktılar ama o lanet olası Cassia yolu bir nebzecik olsun iyileşmedi, aynı zorluklar devam etti araba o kadar salladı, sarstı, oraya buraya takıldı ki uyuyamıyoruz diye bağırdılar, o kadar sallıyor, sarsıyor, oraya buraya takılıyordu, doğru söze ne denir dedi arabacı atlara, sallıyor, sarsıyor, oraya buraya takılıyor, doğru ama Arezzo uzakta, oysa bu akşam Arezzo'da olmaları gerek çünkü öbür gün Perugia'da olmalılar, Floransa'daki o maestro onunla pazarlık yaparken bayağı ciddiydi, geciktiklerini öğrenirse vay haline, bunu asla öğrenmemeli dedi arabacı atlara ve indirdi kamçıyı sağrılarına, atlar hemen fırladı, arkadakiler yine bağırmaya başladı, bu böylece devam etti gitti, araba Via Cassia'da ilerlemeye devam etti, arabacı karşıdan

başka bir araba ya da araç geldiğinde yana çekilmek zorunda kalıyordu, bazen hiçbir nedeni yokken de dürtüyordu atları, arkadakiler, o zaman da uykudan uyanıp bağırıyorlardı, arabacı yine atları yavaşlatıyordu, nihayet yol biraz düzelmeye başladı, dördünü yine uyku bastırdı, Loro'yu arkalarında bırakıp Terranuova'dan geçerek ünlü Ponte a Buriano'dan yatağı burada iyice genişleyen Arno'nun karşı kıyısına vardılar, köprü parası için uyuyanları uyandırmak zorunda kalacaktı ama muhtemelen gelen giden çok az olduğu için köprü başında duran kimse yoktu, yardımcıların hiç sesi çıkmıyordu, köprüden geçtiklerinin farkına bile varmadılar, köprüden sonra yol da nispeten düzelirdi, artık daha rahat ilerleyebiliyorlardı, ama bu çok sürmedi, yol yine bozuldu, yine başladı tümsekler, çukurlar, yan yatmış büyük taşlar, geçen arabaların tekerleklerinin yolda bıraktığı derin izler, yardımcılar uyandı, öfkeyle bağırdılar, aslında zaten yavaşlamaları gerekiyordu çünkü atlar da yorulmuştu ama arabacı Arezzo'ya doğru çok yavaş yol aldıklarını fark etmişti, ikindi vakti ara sıra kendine gelen yardımcılar da ikide bir ya işlerini görmek ya atları sulamak bahanesiyle durmazlarsa daha iyi olacağını anladılar, onlar da başladılar kendilerini tutmaya, yeme içme faslını da araba yola devam ederken yapmaya, araba giderken yediler, içtiler, ancak bu sayede ikinci gün –gerçi yine akşam geç saatlerde– Arezzo'ya vardılar, posta durağında pazarlık yaptıktan sonra atları suladılar yemlediler, kendilerine de yemek ısmarladılar, beşi de o kadar yorgun düşmüş o kadar harap olmuşlardı ki ne yediklerini bile fark etmeden sadece çiğniyor ve yutuyorlardı sonra beşi de uykuya yattı, dördü içeride arabacı ise dışarıda ahırda atlarının yanında, üçüncü günün sabahı yine yola çıktıklarında üçüncü hedef olan Trasimeno Gölü'nün kuzeybatı ucundaki Passignano'ya kadar nasıl dayanacaklarını, hele

ne kadar bitkinleştikleri açıkça belli olan atların yolla nasıl başa çıkacaklarını hiç bilemiyorlardı, arabacının da hali perişandı ayrıca atları için de endişeleniyordu, arada bir arkaya dönerek tam da kendisine bakan Aulisto'ya tabii diyordu sadece bu iki at değil, başka atları da var onun ama bu ikisi onun gözbebeği, dünyayı verseler onlardan ayrılmaz, bu atları elinden kimseciler ne kadar para dökse de alamaz, her bir kıpırdanışlarını tanır o bu atların, yürüyüşlerinden anlar yarım saat içinde yağmur mu yağacak güneş mi çıkacak, ya da hangisinin dişi ağrıyor, bilinmesi gereken her şeyi öğrenir bu hayvanlardan, tabii bu iki at da onu iyi tanıyor, elbet bunun da yardımı var bu işlerde, bey şimdi belki inanmayacak ama örneğin keyfi olmadığı zamanlar atlar da başlarını öyle bir sarkıtırlar ki sanki bilirler derdinin ne olduğunu, böyle daha iki at yoktur Floransa'da, başını atlara doğru çevirerek ve yola dikkat ederek devam etti anlattıklarına, gerçi artık yaşlandıkları doğru, bunu inkâr edemez ama kendisi de yaşlanmadı mı? karnavaldan sonra kırk dokuzu da geride bıraktı, gerçi biliyor yaşını göstermediğini, yani beyin anlayacağı onların üçü birbiri için yaratılmışlar, o maestro doğrusu diğer arabacılar arasından onu seçmekle çok isabet etti, iyi gözü varmış, bir anlığına yine Aulista'ya doğru döndü, hemen anlayıverdi maestro bu iki ata güvenilebileceğini, arabacı birden anlattıklarını kesmek yola dikkat etmek zorunda kaldı, yol ovaya varmıştı ama yine zor bir kısım başlıyordu, Roma zamanından kalma taşlar yolun yüzeyinden dışarıya fırlamıştı, dingilin kırılmaması ya da başka bir sıkıntı olmaması için son derece dikkatli olması gerekiyordu, bir o tarafa çekiyordu arabayı bir bu tarafa, neyse ki ne karşıdan bir araç geliyor ne de arkadan dedi arabacı atlara hitaben, ne bir asilzade, ne bir ulak ne bir heyet ne de herhangi biri, Arezzo tarafından da Trasimeno tarafından da yol boş, sanki bu yola

kimse girmek istemiyor, arabacı atlara söyledi bunları ama atlar bir şey söylemediler, sırtlarında şaklayan kamçı darbelerinin, taşlara takılan tekerlekleri kurtarmak için arabayı çekerken duydukları acının işkencesi devam etti, ötesi ne atlar için ne yardımcılar için, ne de arabacı için fazla bir şey ifade ediyordu, sadece tepelerinde parlayan güneş, sıcak ilkbahar rüzgârlarının esintisi hafif bir rahatlık veriyordu, Val di Chiana'nın yumuşak inişli yamaçları, Toscana'da ilkbaharın her yeri kaplayan taze yeşili öylesine huzur ve rahatlık yayıyordu ki bunun fark edilmesine bile gerek kalmıyordu, derin bir barış ve huzurdu bu, o yumuşak vadide bu dünyaya ait olmayan bir barış, huzur ve duruluğa gömülmüştü zeytinlikler ve üzüm bağları, tepeler, tepeler arasından kıvrılarak giden yol, dalgalanarak uçan sığırcık sürüleri, hafif esen rüzgâr bakımlı üzüm kütüklerinin arasında dolaşıyordu, her şey masalsı bir hareketsizlik içindeydi, sanki her şey tam bir sessizlik içinde hareketsizleşmişti, üzüm kütüklerinin yoğun kokusu, zeytinliklerin ve sebze bahçelerinin gümüşi yeşili, Val di Chiana'nn yumuşak bayırlı tepelerinin pırıltısı ve gölgeleri hepsi bu sessizliği dinliyordu ve onların L'Olmo, Puliciano, Rigutino köylerinden geçerek yavaş yavaş, ağır aksak Passignano'ya doğru yol alan yüklü arabalarının taşlara çarpan demirli tekerleklerinden çıkan hafif gürültü de bu sessizliğin bir parçasıydı.

Sorsalar söyleyemezlerdi o akşam Passignano'ya nasıl geldiklerini, ilk iki gün yol bedenlerini sarsmıştı ama Arezzo ve Passignano arasında geçen üçüncü gün ruhlarını da perişan etmişti, önce sürekli sallantıya alışır gibi oldular, sonra isyan ettiler, onları sürekli sağa sola fırlatan sarsıntılara önce katlandılar sonra birden bu böyle devam edemez, bu seyahat değil işkence, bunu Floransa Cumhuriyeti'nin lafzı ve ruhu yasaklar diyerek isyan et-

tiler, saatler boyunca bu iki duygunun ya biri üstün geldi ya da diğeri, arada yol onları acımasız bir şekilde sarsmaya, bir oraya bir buraya fırlatmaya devam etti ve iradelerini de paçavraya çevirdi, sonra yine isyan ettiler, ardından yine sakinleşip kaderlerine boyun eğdiler, hiçbir şeyin faydası olmuyordu, başlarına gelenlere boyun eğmeyi isyan, isyanı ise arabayı durdurmaları izliyordu ki, bununla elde ettikleri sadece araba durunca haliyle yol alınmamasıydı, böylece araba durdukça çektikleri azabın da sonu asla gelmeyecek demekti, bunu dördü de biliyordu arabacı da söylüyordu ve her şey yine baştan başlıyordu, arabaya biniyorlar, oflayarak puflayarak yerlerine yerleşiyorlar, tutunuyor ve kendilerini sarsıntıya oraya buraya fırlatılmaya bırakıyorlardı, bu boyun eğme bir süre devam ediyor, sonra yine tahammülleri tükeniyordu, yine isyan sırası geliyordu, ama bu son sefer arabadan inmediler kelimenin tam anlamıyla teker teker düştüler arabadan, her yerleri ağrıyor hiçbir uzuvları çalışmıyordu artık, mis kokulu çimenlerin üzerine ölü gibi serilip kaldılar ve sonra en olmayacak önerilerle geldiler, bundan sonrasını yayan gitseler, birer kuşun kanadına otursalar, hiçbir yere gitmeseler artık, burada kalsalar yol kenarındaki bu çayırda çimenlerin üzerinde, burada ölseler, dördü de, bunun üzerine arabacı başladı onları teşvik etmeye, yapmasınlar etmesinler, varmalarına çok kalmadı, atlar da perişan oldu yine de otlara serilmiyorlar vazgeçsinler böyle çocukluk etmekten, kalksınlar hemen, arabaya binsinler, geri kalan yola da erkek adam gibi dayansınlar, Passignano'da dinlenirler artık, bu sözler üzerine Passignano gözlerine cennet gibi görünmeye başladı, her bir dönemeci dönmeden önce Passignano Passignano diye çığlık attılar, dönüp de Passignano çıkmayınca da tam bir umutsuzluğa düştüler, başladılar arabacıyı haşlamaya, sonra atları sonra o kahrolası yolu

sonra bu yolu yapan Romalıları, sonra arabalarının tekerlekleriyle yolda derin izler açan son bin yılın yolcularını, sonra yağan yağmurları, düşen karları, kışın soğuğunu yazın güneşini yani Cassia Yolu'nu bu kadar mahveden her şeyi ve herkesi lanetlediler, sıra sonunda maestroya geldi böylece akşamı buldular, karanlık bastı, işte o zaman arabacıyı nerede bu lanet olası Passignano diye az daha çarmıha gereceklerdi, tam o sırada, arabacı gıkını çıkarmadan atları sürerken ve arabadakiler tam da Giannicola'nın hançerini arabacıya nasıl saplayacağını konuşurlarken arabacı, işte Passignano! dedi ve bunu o kadar alçak sesle söyledi ki arkadakiler ne dedin? diye birden haykırınca az kaldı hançer gerçekten bir yerine saplanacaktı, arabacı Passignano diyorum beyler, Passignano! bu sefer öfkeyle bağıran arabacıydı, çünkü bıçağı görmüştü, karanlıkta eliyle ilerisini gösterdi, bunun üzerine hançer cebe girdi, arkadakiler gözlerini ileriye diktiler, ah bir görseler, bitse artık bu işkence ve nihayet aynen arabacının dediği gibi Passignano geldi, araba avluya girmek üzere döndüğünde hancıya sadece şöyle bir işaret edecek takatleri kalmıştı, müphem bir işaret, kalacakları yere götürdüler onları, orada hemen devriliverdiler ve hemen o an dördü birden uykuya daldı, aradan bir saat geçmeden Aulista fırladı yerinden, her yanı o kadar sızlıyordu ve öylesine bitkindi ki uyuyamamıştı, önce yatağının önünde Aziz Bernard'ı ve Aziz Francis'i gördü, arkasından da yatağının ucunda maestro göründü, bu manzaradan biraz kendine geldi, ayağının ucundaki maestroya baktı, sonra maestro kayboldu, yine uyumaya çalıştı, olmadı, sabah olmuş gibi bir türlü kapanmıyordu gözleri, oysa sabah olmamıştı, hâlâ gecenin bir vaktiydi, üstelik kafası yavaş yavaş normal haline geliyordu, maestrodan sonra Aziz Bernard da kayboldu sonra Aziz Francis de, yattıkları yer de normal ölçülerini ve biçimini

almaya başladı, odanın tek bir küçük penceresi vardı, pencereden koyu maviye çalan gökyüzünü seyretti, pencereden giren hafif bir esinti uyuyanlara kadar gidiyordu, birden hazırlıkları tamamlanmış bir panel geldi aklına, naklederken arabanın arkasına tespit ettikleri sunak resmi, Perugia noteri Bernardino di ser Angelo Tezi'nin siparişiydi, altı yıl önce başlamışlardı üzerinde çalışmaya, bitirdiklerinde Perugia'da St. Augustine Kilisesi'nde Tezi'lerin Tolentino'lu Aziz Nicola adını taşıyan şapeline konacaktı, tabii ki bunun sözleşmesi yıllarca önce yapılmıştı ama resimde sadece gesso ve impritura işleri hazırdı bir de altyapı çizimi, sonra bir daha hiç el sürülmemişti, resmin çizimi yapılmış olduğu için yapısı iyice görünüyordu, altta predella denilen platform, onun üstünde resmin ortalarında ciborium denilen küçük bir kutsanmış ekmek kabı ve resmin tam ortasında, yukarıda üç meleğin tuttuğu Madonna göklerde, kucağında küçük İsa, yanında, sol tarafında San Nicola da Tolentino, sağında ise Bernardino da Siena ve bütün bunları bir vizyon olarak görenler: aşağıda ciborium'un solunda Aziz Hieronymus diz çökmüş, öte tarafında ise Aziz Sebastian, nedense işte şimdi Aulista'nın hafızasında bu resim canlanmıştı ve maestronun yeterli ışık varken Madonna'nın kıyafetini ultramarinle boyadığı o öğleden sonrası, maestro birdenbire hiç beklenmezken boyayı yarıda bırakmış kıyafetinin kolunun kenarına azuritten koyu mavi bir leke yapsınlar ve üstüne itinayla MCCCCC yazsınlar, yani ailenin isteği üzerine bu resim tam quattrocento ve cinquecento dönümünde şapele yerleştirilmiştir diye yazsınlar demişti, Aulista şimdi bu resim asla yerleştirilmedi diye düşündü, maestro o zaman bunları söyleyip atölyeden çıkmış ve o zamandan beri de bir daha resme elini sürmemişti ve şimdi de o, Aulista yorgunluktan uyuyamadan burada yatıyor ve dinleneceğine

Madonna'nın kıyafetinin mavisini hayal ediyordu, o harikulade, o pırıl pırıl o asla taklit edilemeyecek maviyi, hiçbir İtalyan ressamının resminde benzerini asla görmediği o mavi şimdi uykusu tamamen açılmış yatarken aklına düşmüştü, maestronun diğer bütün renkleri gözünün önüne geldi, maestronun yeşili, mavisi ve kızılı her zaman gözlerini kamaştırmıştı, bir resmi bitirdiklerinde yardımcılar ve öğrenciler hatta bizzat maestro da, yani bütün atölye biten bir şahesere bakar gibi, yepyeni bir gözle, eser gerçekten tamam mı, bitti diyebilirler mi, nakledilsin artık diyebilirler mi diye panelin ya da fresklerin önünde durup baktıkları zaman o renklerin dehşetli gücü gözlerini kelimenin tam anlamıyla kör ederdi, Aulista şimdi maestronun renkleri kullanmaktaki olağanüstü yeteneğini hatırladı, düşüncelerine gerçekten de maestronun gücü buydu, yeteneğinin gizli merkezi buydu diye ekledi ve penceredeki ince aralıktan gecenin bir vaktinde gökyüzünün rengini seyretti, renklerin harikulade *canlılığı* diye düşündü, yan yana konan yeşil, sarı, mavi ve kızıl, örneğin gevşekçe üst üste atılmış dört kumaşta ne kadar şaşırtıcı bir güçle ona bakanı göklere yükseltiyor, Aulisto kendi kendine maestro demek insanları renkleriyle yakalıyor dedi ve maestro bu renkleri şimdi de yaratabilir düşüncesi içine saplandı, bu düşünce uykusunu büsbütün kaçırdı, arabanın arkasına bağlı o başlanmış resim, resimdeki o mavi elbise, hani o Madonna'nın dizinden dökülen kıyafet *aynı* mavi, Santa Maddalena'da ve Madonna della Consolazione'deki mavi, Pavia sunak resmindeki ve Pala dei Decemviri'deki Madonna'da, Clarissa hemşireler için yapılan İsa matemi resminde ve daha sayısız İsa, Madonna ve Hieronymus tasvirinde olan hep *aynı* mavi, eğer böyleyse diye düşündü Aulista, arkadaşları yataklarında horlarken, eğer böyleyse, eğer sorun maestronun yeteneğinin en parlak ka-

nıtı olan renkleriyle ilgili değilse o zaman ne? mesele bu işte, dedi bu sefer yüksek sesle, yüksek sesle söylediğinin bilincinde olmadan, sonra iki elini başının altında kavuşturdu gözlerini tavana dikti ve o an derin bir uykuya daldı, gece düşündüklerini sabah olunca da unutmadı, arabacının ve hancının ortak çabalarıyla nihayet uyandıktan kendilerine çekidüzen verdikten sonra sıcak tiriti kaşıkladılar ve zar zor arabaya tırmanıp Perugia'ya doğru yol almaya başladılar, o zaman Aulista gece düşündüklerini onlara da söyleyecek oldu ama dinleyen olmadı, dün ve evvelki gün yaşananlardan hepsi o kadar perişandı ki kabaca susturdular onu, aradan bir hayli zaman geçtikten sonra göl kenarında yol biraz düzelince ve son şişe şarap ortaya çıkınca keyifleri biraz yerine geldi ve o zaman akıllarına geldi Aulista'nın söyledikleri, Aulista ile dalga geçmeye başladılar, saçmalama Aulista, anlaşılan o kadar tükendin ki, artık dayanamıyorsun, geceleri başladın maestronun renkleriyle uğraşmaya ha? Francesco pis pis sırıtarak güzelim bitmişsin sen, dedi dikti şişeyi kafasına, nasıl bıraktı seni maestro, seni nasıl ayırdı yanından, neden maestro ile birlikte atla gelmedin ki, eğer isteseydin sana mutlaka iltimas yapardı, incitici konuşmalarına bu minval üzerine devam ettiler, Aulista atölyeye geldiğinden beri arkadaşları fırsat buldukça onunla böyle konuşurlardı, onlara göre Aulista maestronun en gözde yardımcısıydı çünkü bir keresinde Aziz Sebastian için maestroya o model durmuştu, o zamandan beri güç bir durumda kaldıklarında hep kaba alaylarıyla takılırlardı ona, bu defa da bir türlü susmadılar, sataşmayı sürdürdüler, araba eskisi gibi sallamaya, sarsmaya onları oradan oraya fırlatmaya, taşlara takılmaya devam ediyordu fakat Aulista'nın maestroyla ilişkisi dikkatlerini yolun eziyetinden başka tarafa çektiği için bu kez de insafa gelmediler, giderek kabalaşan, adileşen alaylar birbirini izledi,

onları frenleyecek kimse çıkmadığından adiliklerine bir türlü son veremediler oysa Aulisa da onlar kadar perişandı, onun da aynen arkadaşları gibi canı burnundaydı, üç gündür süren eziyet onu da aynı şekilde tüketmişti, yapmasınlar diye yalvardı, sızlandı, sonunda ağlamaya başladı, onu rahat bıraksınlar diye yalvardı ama işte tam da bu yani erkek olmasına rağmen ağlaması yangına körükle gitmek oldu, daha da fazla sataşmaya daha ağır konuşmaya başladılar, zayıf bir kadın gibisin diyerek haysiyetini iyice kırdılar, sonunda Aulista çareyi her zaman yaptığı gibi içine kapanmakta buldu, o kadar kapandı ki ulaşılamaz, dokunulamaz oldu, ağzını açıp tek bir kelime olsun söylemedi, o andan itibaren onları yok bildi, kıvrılarak kenara konmuş iki halı arasına sokulup adeta ortadan kayboldu, işkencenin sona ermesini bekledi, nitekim bitti de çünkü bir süre sonra alay edenler için işin keyfi kalmadı, Francesco başladı Trasimeno Gölü'nü göstererek kâh Pantassilea, kâh Pomona, kâh Antea diye bahsettiği Floransalı bir orospuyla maceralarını anlatmaya, Trasimeno'nun kuzey kıyısına paralel ilerliyorlardı, gölün yanından geçtikten bir süre sonra yol birden düzeldi, her şey kolaylaştı, bundan sonra Perugia'nın geleceğini, orada tepede Perugia'nın onları beklediğini artık biliyorlardı, arabacı atlarına, işte bu çok güzel dedi, beylerin keyfi nihayet yerine geldi, ama yolun son aşamasına biraz mühimmat yedeklemekte yarar var, haklı da çıktı, yavaş yavaş karanlık çökerken gerçekten Perugia'nın eteklerine geldiler ve belki de tüm yolculuğun en zor aşamasına sıra geldi, Porta Trasimena'ya yokuşuyla ün yapmış gayet dik bir yoldan arabayla çıkmaları gerekiyordu, hepsi arabadan indi, arabacı yolda yürümeye ve dizginleri sarsmaya, diğerleri omuzlarını arabaya verip yukarıya doğru iterek yardım etmeye başladı, tepeye doğru çıkan yokuş sadece kaç gündür artık canları çıkmış

olan atlar için değil yayalar için de çok zordu, kan ter içinde kaldılar, arabacı atlar için endişeleniyordu, yardımcılar arabadaki şimdiye kadar yolu kazasız belasız atlatmış olan yük için, biraz sonra güçleri adamakıllı tükendi, arabayı artık hiç itemedikleri ayan beyan görülüyordu, arabacı bağırmaya başladı çünkü haklı olarak kuvvetleri iyice tükenen yardımcıların ve bitkin atların birden pes edeceklerinden ve arabanın geri yuvarlanacağından korkuyordu, o zaman sadece araba sadece arabadaki yük tuz buz olmakla kalmaz iki sevgili atı da heba olurdu, işte buna hiç mi hiç dayanamazdı, başladı yardımcılara avaz avaz bağırmaya, Allahın belaları itseler ya arabayı, görmüyorlar mı daha yokuşun ancak ortasındayız, onların dördünün ve iki zavallı atın arabayı yukarıya, kapıya kadar itebilecekleri imkânsız gibi görünüyordu, arabacı yolun büyük kavis yaptığı yere kadar arabayı zar zor götürdü ve orada durdurmaya mecbur kaldı, tekerlere taş koyarak kaymalarını önledikten sonra durun dedi, o anda yere çöküverdiler, atların ayakları titriyordu, kimsenin gıkı çıkmıyordu, çeyrek saat kadar orada öylece kaldılar, sonra önce birbirlerinin yüzüne baktılar, sonra arabacıya, ardından atlara, sessiz bir oyundaymış gibi birden tamam dediler son aşamayı şimdi artık tek bir hamleyle bitirmek gerek, arabacı yardımcıları dayanak olarak kullandığı taşların başına gönderdi sonra sesinin çıktığı kadar bütün kuvvetiyle atlara bağırdı ve dizginleri sarstı aynı anda yardımcılar da doğru yöne rahatça dönebilmeleri için tekerlerden taşları çektiler, sonra yine kalan bütün güçleriyle arabayı itmeye başladılar, atlar çekti, onlar itti, arabacı bağırdı, kamçısını şaklattı ama şimdi artık kamçının kayışının atlara değmemesine son derece dikkat ediyordu, böylece nihayet Porta Trasimena'dan geçtiler, kapıyı geçtikten sonra taş döşeli dei Priori'de nefes nefese durdukları vakit Francesco ara veremeden aynı şeyi durma-

dan söylemeye, tekrarlamaya başladı: ya dostlar nasıl yaptık bunu, inanmıyorum, inanmıyorum, bir türlü inanamıyorum.

Her şey sözleşmeyle başladı, bu sefer siparişi veren Trezi ailesinin temsilcisi olarak Perugia noteri Bernardino di ser Angelo Tezi ısmarlanan resimle ilgili bütün talepleri resmî olarak tespit etti – Bakire Meryem'i ve uzgörülü iki azizi maestro kendi eliyle yapacak, en mükemmel ultramarin ve vermiglione kullanılacak vs, vs. den tutun da istenen tasvirin nasıl olacağına, resimdeki figürlerin isimlerine kadar ve elbette fiyat ve teslimat tarihine kadar her şey kaydedildi: sunak resmini ısmarlayan şahıs yukarıda sözü geçen maestroya, şu şu taksitlerle ödenmek üzere yüz elli altın florin borçludur, buna karşılık maestro yüzyıl dönümünün şu şu yılında resmi hazır etmekle yükümlüdür, sunak resminin nakliyatı ve Chiesa di Sant'Agostino aile şapeline yerleştirilmesi işi ısmarlayana aittir şeklindeki tüm ayrıntılara kadar kâğıda dökülerek çalışma başlamış oldu ve maestro kendi marangozuna giderek bak Stefano dedi bana kavak ağacı hem de en iyisi lazım, bilirsin dolce hatta dolcissima olanı ama öyle keseceksin ki içinde gövdenin bile kenarı olmayacak, hem radyal doğrultuda kesilsin, boyu altı ayak eni dört buçuk ayak olacak, tamam dedi marangoz Stefano Usta altı ayak boyunda dört buçuk ayak eninde, hayır dedi maestro altı ayak uzun ve dört buçuk ayak, evet diye kesti kafasını sallayarak kafası biraz ağır çalışan marangoz yani altı ayak boyunda dört buçuk ayak eninde, evet dedi o zaman maestro kavak ağacından o büyüklükte bir panel istiyorum, bir sunak resmi yapacağım, bunu bana kaça hazırlarsın, arkasına da böceklere karşı koruma ilacı sürülsün, yüzü rendelenip dümdüz olsun, ama sonra ince dişli rende de geçin üzerinden, anlıyor musun

Stefano, incecik çizikler olsun üzerinde tutkalı iyice emebilmesi için, arkasını iri rendeyle işleyin bilirsin Stefano padavraları kolayca yerleştirebilmek için, elbette onlar da lazım, elbette dedi ünlü ressamın önünde hafifçe eğilerek duran marangoz, hem de kayın ağacından olacak, kayın ağacı, Stefano Usta kafasını salladı, bilirsin, devam etti maestro kırlangıç kuyruğu gibi girintilerle, ne diyorsunuz siz onlara, öyle öyle diye doğruladı Stefano, padavraları yerleştiriyorsunuz oralara, ama unutma diye uyardı maestro padavralar hep ahşabın çizgilerini kesecek şekilde çapraz konacak, elbette elbette maestro Vannucci diye kafasını salladı marangoz, aynen istediğiniz gibi yapılacak, peki ne zamana hazır olur diye sordu maestro, haftaya cumartesiye iyi mi diye cevapladı marangoz gülümseyerek, biliyordu çünkü kimsenin bu kadar çabuk yapmayacağını, söz konusu pek muhterem Pietro di Vannucci bile olsa, peki kaça olur, maestro sabırsızlandı, altı ayak çarpı dört buçuk ayak olacak değil mi, diye sordu marangoz her zaman yaptığı gibi, para söz konusu olduğunda ellerini arkasına götürür parmaklarının ucunu birbirine sürterdi, kesede para karıştırıyormuş gibi ve de kavak ağacından, maestro marangozun her cümlesinde kafasını sallıyor ama tek kelime olsun söylemiyordu ve padavralar da yapılacak değil mi, padavralar da, evet, yine sabırsızlandı Signor Vannucci, sonra fiyatı duyduğunda yüzü iyice düştü ve Stefano Usta'ya kutsal kiliseye lanet okumuş gibi baktı, nefesi kesildi adeta, maestro tiyatro oynamakta da üstattı, tek bir soldo için ya da tek bir caldera için bir saat boyunca pazarlık edebilirdi, daha bile fazla, durum ne kadar gerektiriyorsa o kadar, nitekim şimdiki pazarlıkları da sonuca varıp şartları defalarca tekrarlayıncaya kadar en azından yarım saat sürdü, nihayet maestro marangozun işliğinden fiyatı ilk teklifin dörtte birine indirerek nispeten çabuk çıktı, haftaya cu-

martesi geldiğinde istediği ölçülerdeki ve şartlardaki panel önünde hazır duruyordu, çalışma başlayabilirdi, maestro hazırlık çalışmalarının ilk aşamasını, Francesco'ya – ama 1495 yılı dolaylarında hâlâ maestronun atölyesinde çalışan Francesco Bacchielli'ye değil en deneyimsizlerden biri olan Francesco Bettini'ye– verdi, ve kendisinden olağanüstü dikkat ederek çalışmasını rica etti, çünkü dedi şu andan itibaren her bir çalışma aşaması çok önemli, daha az daha çok önemli bir aşama yok, şu andan itibaren bilsin ki hangi çalışma aşaması olursa olsun eğer kötü, baştan savma, üstünkörü yapılırsa ondan sonraki bütün aşamalar anlamsızlaşır ve tavola değerini kaybeder çünkü kullanılmaz hale gelir, resim de boyanamaz hale, yani en ufacık bir ihmal mahveder siparişi ve Francesco da cezasına katlanır o zaman, ücretini alamaz ve daha kim bilir nasıl cezalar bekler onu, yani yapmasın, maestronun talimatlarına kulak vermezlik etmesin, paneli dikey olarak kaldırarak başlasın işe yani panelin hem yüzüne hem arkasına ulaşabilsin ve iyice yıkamaya başlasın her tarafını ovuştura ovuştura ama arkasını sadece ıslak süngerle, çalışırken öteki Francesco da ona yardım edecek, yani o arkasını ıslak bezle ovuştururken diğeri panelin yüzünü haşlak fırçayla ıslatacak ama son derece dikkat etsinler, bu işlemlerin aynı zamanda gerçekten birbirine paralel olarak aynı anda yapılması gerekiyor aksi takdirde panel arkaya doğru eğilir ve bir fıçı gibi olur, o zaman mahvolur, maestro umarım Francesco söylenenleri iyice anladı diyerek işaretparmağını uyarı anlamında yukarıya kaldırdı ve böylece çalışma başladı, her iki Francesco da her şeyi tam tarif edildiği gibi yaptı, ıslak süngerle arka yüzünü ovuşturdular, haşlak fırçayla ön yüzünü ıslattılar, ahşabın gözeneklerinin açılması ve böylece tutkalın iyice emilmesi için ve bu işlemleri aynı zamanda birlikte yaptılar, hiçbir sıkıntı olmadı, bundan

sonra artık ikinci aşamaya sıra gelebilirdi ama bu ertesi güne kaldı, iki Francesco o gün tavola'yı iyice kuruması için kenara koydular, ertesi sabah eğik bir şekilde kurulmuş iki resim sehpasına yatay olarak yerleştirdiklerinde gerektiği gibi pürtüklü olmuş mu ve en önemlisi de fırçayla sıvanmış olan yüzü iyice kurumuş mu diye baktılar, gerçekten kuruydu, demek tatsız bir iş olan tutkallama başlayabilirdi, gerçekten de en zevksiz olan iş buydu, kokusu yüzünden, gerçi burada maestronun atölyesinde yardımcılar tutkalı, pergament'ten kendileri yapmak zorunda kalmıyorlar eldivencilerden satın alıyorlardı ama yine de hafif ateşte kaynatmaları ve iş devam ettiği sürece belirli bir derece sıcaklıkta tutmaları gerekiyordu ve biri avludan atölyeye girip ateşe koyduğu an inanılmaz pis bir koku etrafı sarıyordu, bu işten kurtulmak için akıl almaz bir yarış başlıyordu yardımcılar arasında ama maestro bu külfetli işi aralarında hep eşit olarak taksim ederdi, kâh Francesco'ya verirdi kâh Aulista'ya, kâh Giovanni alırdı payını kâh Giannicola kâh diğerleri, başlangıçta Perugia'daki atölyede çalışan yardımcı yapardı bu işi, şimdi piyango Francesco'ya düştü, tutkalı o sürdü panele, hem talimatı izleyerek kısa domuz kılından yapılmış sert fırçayla hem tutkala batırarak değil yukarıdan diklemesine sadece fırçanın ucunu tutkala değdirerek, ondan sonra fırçayı tutkal çanağının kenarında sıyırdı ve fırçayı ufak daireler halinde çevire çevire tutkalı panelin yüzüne yedirmeye başladı, yüzeyin tamamına, her bir yerine, tutkal sürülmemiş ufacık bir yer olsun kalmamacasına, yüzeyin sonuna kadar geldiğinde ilk başladığı yer kurumuş oluyordu, ondan sonra ince bir kat tutkal daha sürüyor ancak o zaman iş bitmiş oluyordu ama buraya gelinceye kadar tutkalı koyulaşmaması için durmadan inceltmek gerekiyordu, arada durmadan maestro de gelip bakıyordu, neticede hep oydu denetleyen tutkal iyi

mi, yeter derecede ince mi, yoksa koyulaşmış mı, iki parmağını daldırıyordu tutkal çanağına sonra çıkarıp yavaş yavaş birbirinden ayırarak arada kalan tutkalın kıvamına bakıyordu, parmaklarının arasında ince bir zar oluşursa o zaman iyi demekti ama en kötüsü maestronun bir süre durmadan gelip her hareketlerini ayrı ayrı denetlemesi değil kokuydu, Francesco'nun kokusu, Francesco'nun etrafındaki her şey leş gibi konuyordu, yanına yaklaşırlarken, yaklaşırlarsa eğer, yardımcılar burunlarını elleriyle tutuyorlardı, tabii sıra kiminse yaylım ateşine tutulan o oluyordu, bu kez Francesco'nundu tutkal işi, söylesene ya, neden bu kadar pis kokuyorsun Francesco, sevgilin ne diyecek sana, şimdi yakalasan Borgo la Croce yanındaki lokantanın arka odalarından birinde ne der sana, gerçekten de sadece panelin etrafı değil atölyede çalıştığı kısım bile leş gibi kokuyordu, üstü başı da, belki de en fazla koku ondan geliyordu, bir türlü kurtulamıyordu bu kokudan, elleri de günlerce yapış yapış kalıyordu, boşuna yıkıyor yıkıyordu bir türlü gitmiyordu koku, leş kokusundan biraz olsun kurtulabilmesi için en azından bir hafta geçmesi gerekiyordu, oysa iş aralıksız devam ediyordu, bu sefer tutkalın tamamen kuruması için iki tam gün lazım oldu, havalar yağmurluydu, sonra yeni bir iş aşaması başladı, bu sefer maestro işi Francesco'lara değil Giannicola'ya verdi, buraya bak Giannicola dedi, biliyorum sen işin büyük ustasısın artık, ama şimdi ne yapacağını benden bir kere daha dinlersen bundan zarar gelmez, bildiğin gibi önce Francesco'nun hazırladığını ponza taşıyla yavaş yavaş ovuşturacaksın, sonra gesso gelecek, alçı kabını alır dereden temiz su doldurursun, başlarsın ısıtmaya, ısıtırsın ve içine yavaş yavaş alçıyı atmaya başlarsın, karıştıra karıştıra, arada diğer elinle su koyarsın kaba, yavaş yavaş, alçının sertleşmesine engel olacak kadar, yumuşasın sadece, güzel güzel yapacaksın bunu, bi-

raz daha su, üstüne çıkacak kadar, baktın ki alçı artık fazla su kaldırmıyor o zaman tamam demektir, ama dikkat et sıcak, hatta haşlak kalsın, ilk tabakayı tavola'ya sürmeye başladığında dikkat et Giannicola, arada unutma panelin arka yüzünü de ıslak bir bezle durmadan kurulamayı, kuruyunca, yani ilk tabaka gesso grosso kuruyunca, o zaman ne yapman gerektiğini biliyorsun, sürme bıçağını eline alıp bir kat daha süreceksin ama dikkat et düzgün olsun, her tarafına aynı şekilde sürülsün, gerçekten muntazam bir şekilde, merak etme ben de burada olacağım dedi maestro yardımcısına rahatlasın diye ama rahatlatmadı, rahatsız etti, çünkü onca yıl sonra maestro arkasında dururken çalışmak, yüz kere yaptığını ve yüz defa dinlediğini şimdi yeni baştan dinlemek kadar sıkıcıydı, yani gerçekten maestro neden her şeyi tekrar tekrar anlatıyor bunu Giannicola da diğerleri de anlamış değildi bugüne kadar, herhalde dediler alçıyı, tutkalı, paneli, belki de panelin arkasını ovuşturdukları paçavradaki suyu bile esirgiyor onlardan, belki de aynı şeyi yüzlerce defa hiç bıkmadan tekrar tekrar söylemesinin nedeni o olağanüstü cimriliğidir, güvenmiyor onlara, zaten hiçbir zaman kimseye güvenmedi ki, hasta, hastalığı kayıtsız şartsız güvensizlik, belki de içindeki bütün kötülüklerin kaynağı budur, çünkü içindeki kötülükler de az değildi, kolay bir usta değildi hatta adı kötüye çıkmıştı, ama onsuz olmaktansa arkamda durması hâlâ daha iyi diye düşündü Giannicola, arkasında olmaması atölyeye gelmemesi demekti, bu da daima ve mutlaka kötü sonuç verirdi, her halükârda şimdi buradaydı ve Pala Tezi çalışmaları başladığı için herkes seviniyordu ve MCCCCC hazır olacak gibi görünüyordu, nitekim şimdi Giannicola iki kat gesso grosso'yu sürmüş ve gesso sottile'ye geçmişti, Giannicola arkasında duran maestroya işten anladığını, ona işi öğretmek gerekmediğini göstermek için

burada artık ılık alçı kullanılacak diyerek başladı konuşmaya, maestro buraya yeni gelen öğrenciye öğretsin bunları, sonra biliyorsun değil mi, dedi çok dikkat etmelisin içinde kabarcıklar olmaması için, her şey gesso'yu yaparken ne kadar maharetli olduğuna bağlıdır, en iyisi o zaman maestronun palinka'sından biraz istemektir –maestro hemen uzattı palinka'yı– şimdi biraz da şundan, diye devam etti Giannicola, bir bardak koyuyorum, sen de bu küçük kadehi kabın dibine dök bakalım, evet aynen böyle, dedi Giannicola söylediklerini hemen yapan çırağına ve ona hitaben devam etti: unutma, palinka kabarcıkları öldürür, ama işin esası hiç karıştırmaman gerektiğidir, eğer karıştırırsan yeniden bir daha karıştırmadan önce iyice durulsun diye bir gün beklemelisin, bu da artık karıştırma sayılmaz zaten, sonra alçıyı battığı sürece koymalısın, ortasında ufak bir yumru oluştuğu zaman hemen duracaksın o zaman son derece dikkatle bir kere karıştırırsın ama dikkat et hep ılık kalsın, bütün iş buna bağlıdır unutma anlıyor musun Domenico, adın Domenico değil miydi senin, panelin altyapısının dümdüz olması gerekiyor, pürüzsüz dümdüz, bu da kabarcık yapıp yapmamana bağlı, yani iş sana bağlı, iyi belle Domenico dedi Giannicola tehdit edercesine, sonra üst tarafını zaten biliyorsun diye ekledi, yassı, kalın fırçanla nasıl alman gerektiğini, ilk tabakayı yediriyorsun sonra ikinci tabakayı sürüyorsun, kaç tabaka olacağını ben söyleyeceğim, korkma burada olacağım, sonra sürerken kenardan başlanmayacağını hiçbir zaman unutma, bunları söylerken Giannicola sesini adamakıllı yükseltti, daima içeriden başlıyoruz, önce içeriye doğru sürüyoruz fırçayı sonra dışarıya doğru, aksi halde orada bir leke kalır ve bu lekeyi asla gideremezsin, anladın mı Domenico, zaten sana bunları bu kadar anlatmak da gerekmez ya, sen buraya geldiğinden beri hem yaptın hem de gördün bunla-

rı ve arkandan dağıtıcı fırçayla geçmek zorunda kalınmadığını kanıtladın da, söylediklerimi harfi harfine yaparsan senin gesson bakırın yüzü gibi dümdüz olur, burada sözü arkasında duran maestro aldı ve dosdoğru Giannicola'ya bakarak evet dedi, mükemmel, dümdüz bir yüzey ama şunu unutma sakın eğer ufacık bir pürüz, ufacık bir çizik ya da leke kalırsa öyle bir tokat patlatırım ki Giannicola, ömrün boyunca unutmazsın, bunun üzerine Domenico sevinçten dört köşe olurken Giannicola öfkesinden fena halde kızardı, içinden maestroya cevap vermek geldi ama yapmadı, maestronun söylediklerini dinlemeye devam etti, maestro korkma, hiçbir sıkıntı olmayacak demekle yetindi, burada, yakında olacağım, eğer burada olmazsam o zaman bir şeyde kuşkuya düşersen çağır, sor, sormak serbest yanlış yapmak yasak, bu boyama işi değil bu gesso, gesso'da yanlış düzeltilemez, en iyi sen bilirsin bunu, ne kadardır benim yanımdasın, maestro bunları söylerken yıl 1495 idi, ve o zaman Giannicola di Paolo maestronun atölyesine taşınalı o kadar da çok olmamıştı, Giannicola susuyordu, bütün hıncını neredeyse Domenico'dan çıkaracaktı ama kendini işine vermeyi tercih etti fakat bilinmeyen bir nedenden ötürü maestro ancak ertesi sabah çalışmaya başlamasına izin vermişti, Domenico'ya öğretilecekleri de öğreterek daha o gün bitirdi yapacaklarını, gesso çabuk kurumuştu, diğer işlemlere sıra geldi, nemli bezle ovuşturmaya, ama öyle ovuşturur gibi değil de okşar gibi gayet hafifçe, böylece de altyapı hazırlandıktan sonra sıra dağıtıcı fırçayla şaplamaya geldi, çünkü maestro temelin boyayı fazla emmemesine çok önem veriyordu, nihayet dümdüz ve mat yüzey tamamlandı altyapı çizimi başlayabilirdi –ama başlamadı, çünkü o andan itibaren maestro tutkallanmış tavola'yı duvara dayadı ve Tezi ailesi unutuldu, maestro resmi bütünüyle sildi kafasından, kesin-

likle vazgeçmiş gibiydi, hiç ama hiç ilgilendirmiyordu onu tavola'nın orada olması, onun için yoktu tavola, bazen Aulista ya da Giovanni hatırlatıyordu ama maestro umurumda değil anlamına elini salladıktan sonra o sırada yapmakta olduğu işe ya da söylemekte olduğu söze devam ediyordu, hazırlıkları tamamlanmış olan panel orada öylece kaldı, sonra bundan bir buçuk ya da iki yıl önce, tam olarak ne zaman olduğunu kimse hatırlamıyor, bir sabah atölyeye geldi, o sırada Floransa'daydılar, arada paneli de oraya taşıtmışlardı bir sabah gelip de altyapı çiziminin sırası geldi deyince ilk anda kimse neden bahsettiğini anlamadı, herkes resmin varlığını unutmuştu, ama maestro Floransa'daki bottega'da da duvara dayalı duran paneli gösterince o zaman Sant'Agostino resminden bahsettiğini anladılar, o sırada atölyede maestrodan yapılacak işi alabilecek olan iki kişi vardı: Giovanni ve Aulista'nın artk atölyenin dışında da isimleri ünlenmişti, atölyede ise ön plandaydılar yani adaletli davranmak isterse maestronun görevi her ikisine de vermesi gerekiyordu, her zaman kaprisli olan ve ne yapacağı hiç bilinmeyen maestro bu sefer gerçekten de kendinden beklenenin aksine öyle yaptı ve altyapı çiziminin bir kısmını Aulista'ya diğer kısmını Giovanni'ye verdi, böylece Aulista işe başladı ve resmi maestroya verdi, atölyede bulunan herkes hemen oraya toplandı ve Aulista'nın omzunun arkasından hayranlıkla bakmaya başladılar çünkü resim her zaman olduğu gibi şahaneydi, göz kamaştırıyordu özellikle de başta Domenico olmak üzere atölyeye yeni gelen çırakların gözlerini kamaştırmıştı, maestronun çizimi nasıl yaptığını hemen öğrenmek istediler, Aulista daha başlarken maestro etrafına toplaşan yardımcılara anlatmaya başlamıştı bile, çizimin iyi ressamlıkta olağanüstü önemi vardır, bunun için önce kâğıt şeffaflaştırılacak, bunu sağlamak için de terebentinle incel-

tilmiş ketenyağı kullanılır, kâğıda şeffaflaşıncaya kadar bu yağ sürülür, ondan sonra tabii kâğıdın kuruması gerek, ancak kuruduktan sonra sıra altyapı çizimine gelir, maestro sözünün burasında Aulista'ya işaret etti altyapı çizimine diye tekrarladı, bunun için de eskiden çizilmiş kâğıtlar arasından en uygun olanını seçersin, benim yarım saat önce evde yapmış olduğum gibi, sonra üzerinde çizim olan bu kâğıdın üstüne şeffaf kâğıdı koyarsın ve ucu sivriltilmiş bir kömür parçasıyla dikkatle, güzelce çizerek çıkartırsın resmi, demek bir şeffaf kâğıdın üzerine böylece bir resim çıkıyor, sonra üzerine resim çıkan bu kâğıdın altına bir halı ya da bir çuha serersin ve çizgilerin üzerinden geçerek nokta nokta delikler açarsın, ama delikler çok sık olacak diye ihtar etti çıraklara maestro, resmin bütün çizgilerini böylece çıkarırsın, ondan sonraki işin açtığın delikleri temizlemek, temizlemezsen o deliklerden hiçbir şey geçmez, sonra bu kâğıdı tutup resmin yapılacağı yüzeye sereceksin, tozu geçirebilecek tülbent kadar ince bir beze gayet ince toz haline getirilmiş kömür tozu koyacaksın bezin kenarlarını tutup topak haline getirerek etrafını bir şeyle sıkı sıkı bağlayacaksın sonra da bunu eline alıp şeffaf kâğıdın delikleri üzerinde gezdirerek resmin çizgilerini panele ya da tuvale, yani resmi nereye yapacaksan oraya çıkaracaksın, böyle işte, anladınız mı, maestro etraftaki yardımcılara baktı, sonra bir süre sessizce çalışan Aulista'ya, her şey yolunda mı diye, bundan böyle iyice dikkat etmelerini ertesi gün acaba becerebilecekler mi diye onların da denemelerine izin vereceğini söyledi, atölyeden çıktı, panelde resmin çizimi hafif ve kesin çizgileriyle çoktan hazır olmasına rağmen maestro resmi yapmaya başlamak için bir daha gelmedi atölyeye, resmi sehpadan kaldırmaya da pek cesaret edemediler ama orada bırakmak da olacak iş değildi, durmadan etrafından dolaşmaları

gerekiyordu, sonra sehpaya da ihtiyaç vardı, çalışmanın şimdilik bu kadarla kalacağı, bir süre maestroyu yine ilgilendirmeyeceği anlaşılınca Aulista ince fırçayla hafifçe çizgilerin üzerinden geçti, paneli kaldırdılar, resim sehpası boş kaldı, resme bir şey olmasın diye büyük bir dikkatle üzerine ballı süt püskürttüler sonra da o zamana kadar durduğu yere götürüp yüzü duvara gelmek üzere çevirip yerleştirdiler, Floransa'daki bottega'da hayat devam etti, Tezi'lerin sunak resmini maestro da konu etmedi, Aulista'ya bile sormadı ne olduğunu, altyapı çiziminin hazır olup olmadığına, hazırsa nasıl olduğuna bakmadı bile, sonra aradan altı ay kadar geçtikten sonra bir gün sabah bile değil ikindi vakti hâlâ aydınlıkken atölye geldi, kimseye hiçbir şey söylemeden uzun zamandır yerinden kıpırdatılmamış olan paneli aldı resim sehpasına yerleştirdi ve Francesco'lardan birine vererek potalardan birindeki, eskiden başka bir resim için hazırlanmış olan ultramarini alıp taşta kırmaya başlamasını söyledi, Frencesco iş önlüğünü giyerken maestro günün bu saatinde ultramarini ne yapacak diye şaşırsa da tek söz söylemeden ateş pahası pigmenti kırmaya başladı ve buna delinip ketenyağıyla karıştırılmış, hemen bozulmaya başlamasını önlemek için de taze incir sürgünlerinin sıvısıyla dezenfekte edilmiş yumurta sarısını damla damla akıtmaya başladı o kadar dikkatle yapıyordu ki nefesini bile tutmuştu, ultramarin rengi pigmentin kristalleri iri olunca en mükemmel olduğundan o da pigmenti iri iri kırdı böylece de işi nispeten çabuk bitti, bir midye kabuğuna koyarak maestroya uzattı, maestro hiçbir şey söylemeden boyayı aldı ve Bakire Meryem'in kıyafetinin harikulade kumaşını, o hafif, tiril tiril kumaşı Aulista'nın sonraları defalarca hayranlıkla baktığı renge boyamaya başladı, Aulista atölyede yalnız kaldığında küften falan zarar görüp görmediğini anlamak için resmi durduğu

yerde çevirip bakardı, maestro çalışırken atölyede sadece Bastiano, Domenico, Francesco'ların biri ve Aulista olurdu, hepsi derin bir sessizlik içinde hiç gürültü etmemeye gayret ederek çalışırdı, maestro maviyle işini nispeten çabuk bitirdi, kıvrımların daha iyi hissedilebilmesi için de yine başka bir iş için hazırlanmış siyah rengi kullandı sonra Aulista'yı çağırdı, bir süre mavinin nasıl parladığına baktılar, sonra maestro Aulista'ya resimdeki mavi kıyafetin sol alt kenarını göstererek oraya hafif bir koyuluk vermesini ve en ince fırçayla MCCCCC yazmasını söyledi ve Aulista'nın omzunu tutarak ama altın yaldızla yapacaksın ve öyle olacak ki adeta gözükmeyecek dedi, sonra sehpanın başından çekildi, önlüğünü çıkardı, fırçalarını sabunla temizlemesi için Bastiano'ya verdi, atölyeden çıktı gitti ondan sonra da ertesi gün ya da üçüncü gün Borgo Pinti'den gelerek resmi sehpadan indirdi yine götürüp yüzünü duvara çevirerek dayadı ve bir daha resimle meşgul olmadı orada olduğunu unuttu adeta, o kadar ki ondan sonra Perugia'da olanlar artık eski hikâyenin devamı değildi, Perugia'da yepyeni bir hikâye başlamıştı, şöyle başladı o hikâye: dört yardımcı gidecekleri yere varınca Via Priori'deki o ölesiye yorgunluktan biraz olsun kendilerine gelince, arabacıyı Piazza del Sopramuro'da kiralanan atölyeye yönlendirdiler, atölyenin kapısında bir hayalet gibi duran maestroyu onları bekler görünce hayretler içinde kaldılar, hayalet falan değil bizzat maestroydu, meğer güvenlik nedeniyle, bunun ne olduğunu söylemedi bir türlü, aslında onları arabayla yolcu ettiği gün o da kiraladığı refakatçilerin eşliğinde at sırtında hareket etmiş ama başka yoldan gitmiş ve elbette Perugia'ya atlı arabadan çok daha önce varmış, tek sözle yardımcılarının hali pürmelalini görünce maestro onları iyice dinlensinler diye bıraktı, dinlendiklerinde de Via Deliziosa'daki eve gelmelerini ve çalışma-

ya hazır olduklarını bildirmelerini istedi, böyle de oldu, maestro ayrılınca dördü de derin bir uykuya daldı, arabanın yükünü de oradaki çıraklar Girolamo, Raffaello, Sinibaldo, Bartolomeo, diğerleri kadar kötü durumda olmayan daha sağlam yapılı olduğunu çıraklara söyleyen arabacıyla birlikte içeriye taşıdılar, yükü taşıdıktan sonra atları yakındaki posta istasyonuna götürerek genç bir seyise teslim ettiler sonra atölyeye gittiler, arabacıya da yiyecek içecek verildi, sonra onu da uyusun dinlensin diye kendi haline bırakarak sessizce uzaklaştılar, ertesi gün geldiklerinde arabacı çoktan uyanmıştı ama diğerleri hâlâ sersefil yatıyorlardı, onların yüzünden atölyede çalışmak da kabil değildi, her tarafa yayılmışlardı, maestronun verdiği parayla arabacıyı parasını ödeyip selametlediler, dördünün uyanmasını beklemeye başladılar, beklediler, bekliyorlar ama dördünün de uyanmaya hiç mi hiç niyeti yoktu, bütün bir gün ve bütün bir gece uyuduktan sonra ancak ertesi gün uyandılar, dördünün de keyfi yerindeydi, aralarından oradakilerle tanış olanlar da çıktı örneğin Floransalıların hepsi Bartolomeo'yu tanıyordu, Aulista da Sinibaldo'yla bir yerden tanıdık çıktı, sadece Raffaello'yu tanıyan yoktu, Refaello Perugia'lılar için de yeni bir yardımcı sayılıyordu, Floransa'dayken adını maestrodan duymuşlardı, Rafaello, Perugia'da temel hazırlık işlerinden muaftı, maestro Raffaello'ya sadece boya işlerini öğretiyordu yani boyaların nasıl yapıldığını, fırçalara nasıl bakıldığını, bir şeyin resminin nasıl yapılacağını, örneğin bir kolun, bir başın, bir ağzın, bir Madonna'nın ya da Hieronymus'un, ya da bir manzara resminin, maestro bilmiyorum doğrusu demişti şu Raffaello'ya ne öğreteceğimi, resim yapmasını çok iyi biliyor ve benden gördüğü her şeyi o kadar çabuk kavrıyor ki, neredeyse resmin yapılmasını bile ona bırakmak kabil, oysa bilmiyorum daha kaç yaşında, on altı mı, on yedi mi, hiçbir

fikrim yok, böyle demişti maestro, Rafello hakkında bildikleri de bundan ibaretti, fazla da uğraşmadılar onunla, Raffaello hep kendi başına çalışıyordu, maestro ona başka türlü davranıyordu, onlara davrandığı gibi değil, bundan dargınlık da çıkabilirdi ama çıkmadı çünkü Urbino'lu candan davranışlarıyla hepsinin kalbini kazanmıştı, belki de böyle bir atölye için gereğinden fazla uysaldı, maestro ona özel muamele ettiği için asla ön plana geçme çabası göstermiyor herkesin dikkatini üstüne toplamak istemiyordu ve ön plana geçmedi de, ön planda olan Bartolomeo idi, merkez oydu, atölye ona emanet edilmişti, her şey onun etrafında dönüyordu adeta, Raffaello daha ziyade kendisi de oldukça sessiz olan Aulista ile dosttu, yani kısaca söylemek gerekirse her şey şöyle başladı: Floransalılar geldiler, uyuyup dinlendiler, tıka basa yiyip içtikten sonra Via Deliziosa 17'ye gidip çalışmaya hazır olduklarını bildirdiler, maestro daha ertesi gün Ospedale della Misericordia'dan kiraladıkları yeni bottega'ya geldi ve herkesi hayrette bırakarak eldeki işlere devam edeceklerini ve ilk önce de Pala Tezi resmini ele alacaklarını söyleyerek resmi sehpaya yerleştirmelerini istedi, atölyenin merkezinde şimdi bu panelin bulunacağını böylece açıklamış oldu, kimse anlamadı o kadar çok başlanmış ve yarıda bırakılmış resim daha varken neden ille de bu resmin olacağını, acaba Perugia'ya dönüşten beri Tezi ailesi acele edilmesini mi istemişti, bu elbette sadece bir tahmindi, kimse bu konuda bir şey bilmiyordu, maestro bu konularda, kim ısmarlamış, ne ısmarlamış, ödemeler nasıl olurmuş, aileymiş, dostlarmış, falanmış, filanmış, bu gibi şeyler hakkında kimseye hatta Bartolomeo'ya da bir şey söylemezdi, söylese de aralarında kalması gerektiğini sıkı sıkı tembihlerdi, kısacası Sant'Agostino için hazırlanan panel, resim sehpasına yerleştirildi ve o andan itibaren panelin kaderi değişti, o zamana kadar olduğu gibi

maestro yeni bir kıvrım, ya da yeni bir şekil resmettikten sonra paneli yüzünü duvara çevirerek konmak üzere köşeye göndermedi, o andan itibaren resim sehpadan bir daha inmedi, maestro durmadan resimle meşgul oldu tabii bu kâh Aulista kâh Giannicola kâh genç Rafaello biraz olsun resim üzerinde çalışmadılar demek değil, ama çalışmayı esasında maestro eline aldı ve elinden bırakmadı, o kadar ki Francesco'lardan biri bir akşam belki de noter beyler maestroya resmin bir yıl önce, 1500'te bitmesi gerekiyordu diye hatırlatmışlardır dedi, herhalde aile şapelinde sunak çoktan hazırlanmıştır, sadece resim eksiktir, bu konu üstünde çok düşündüler ama resmin neden şimdi bu kadar acele ele alındığı hakkında kesin hiçbir şey bilmiyorlardı, şurası muhakkak ki iş birden çok acele olmuştu ve maestro çalışmaya başlamıştı ki bu bile başlı başına büyük bir değişiklik sayılırdı, her gün muntazaman atölyeye geliyor ve bıraktığı yerden işine devam ediyordu, prior seçilme zamanının yakınlaşmasının da onu pek ilgilendirmediği görülüyordu, durmadan ve sadece resim üzerinde çalışıyordu, her gün en az iki-üç saat, bu gerçekten de onun yaşında, en azından elli yaşında vardı çünkü, asla sık rastlanan bir şey değildi, bu yaşta bir ihtiyar hele bütün İtalya çapında sayılan, itibarı olan bir maestro ise haftada bir uğrardı atölyesine, daha ziyade öğrencilerini yetiştirir, yönlendirirdi, kendileri çok ender çalışırlardı, onların maestrosu da Floransa'da böyle yapıyordu şimdi, Perugia'daki gibi değil, burada ya o büyük başarısızlıktan sonra nedense birden aşka gelmişti ya da Tezi'lerden gelecek paraya çok ihtiyacı vardı kim bilir? resmin başından ayrılmıyordu, Madonna'nın elbisesi ve harmanisindeki malahit yeşilinin hafif koyu yumuşak tonu bitmişti bile, ayrıca vücutların resmedilmesi de bitmişti, Madonna'nın yüzü, Çocuk İsa'nın vücudu, dört azizin başları, kolları hazırdı, arka-

daki manzara da bitmişti, fonda Perugia'nın bir bölgesinin Palazzo dei Priori'nin olması hepsini sevindirmişti, iborium da bitmişti, azizlerin kıyafetleri de, sadece –bu çok göze çarpıcıydı, özellikle de hummalı bir çalışmaya başlayan maestrodan gözlerini ayırmayan Aulista için– Santo Nicola da Tolentino'nun elindeki kitap, Madonna'nın çuha üstlüğü, Aziz Sebastian'ın bedenini örten harmani ve Hieronymus'un, resmin altında, azizin yanında ve aslanın önünde duran ünlü kardinal şapkası hariç, hiç kimse bilmiyordu bunun nedenini, özellikle de Aulista bilmiyordu, Raffaello'yu ise ilgilendirmediği apaçık meydandaydı, neden tam da bunların resminin yapılmadığı, daha doğrusu tam da bunların bütün resim bitmeden en sona bırakıldıkları, Aulista bunu bir türlü anlayamıyordu, bekledi, zamanın gelmesini, günün, saatin, dakikanın gelmesini bekledi, boşuna beklemediği anlaşıldı çünkü Pala Tezi resminin her bir unsurunun boyanmış olduğu, sarının, mavinin, yeşilin dolu dolu, pırıl pırıl parladığı, yumuşacık kahverenginin kendini gösterdiği, göğün altına doğru lustre mavimsi beyazın yayıldığı gün geldi, o zaman anlaşıldı maestronun boyanmasını en sona bıraktığı rengin kırmızı olduğu, Aulista maestronun pigmenti kırmaya başlamasını söyleyeceği günü, saati, dakikayı bekleye bekleye bir hal oldu, bu işi kendisine vermesini çok bekliyor, çok istiyordu bunu, yanılmadı da, maestro onu bu iş için gözüne kestirmiş olduğundan değil, hep en uygun yerde durmayı becerdiğinden, vermiglionenin kırılması ihtimali her ortaya çıktığında Aulista'nın tam orada yapılacak bir işi oluyordu, nihayet bir gün maestro Aulista'ya lütfen vermiglioneyi kırar mısın dediğinde Aulista uçtu ve elinde Floransa Cizvitlerinin San Giusto alle Mura isimli manastırlarından, hem maestronun pigmentleri büyük miktarda ve muntazaman satın almakta olduğu rahip Bernardo di Frances-

co'dan aldığı bir kese vermiglione kırığıyla hemen geldi, maestro pigmenti başka hiçbir yerden almazdı, gerçi eczanede olduğundan biraz daha pahalıya satıyorlardı ama bu boyalarda ve özellikle de onların hazırladığı vermiglionede öyle bir şey vardı ki maestro ne olursa olsun asla başka vermiglione kullanmıyor sadece onlardan aldığını kullanıyordu, şimdi Aulista işte o vermiglioneyi kırmaya başlamıştı, gerçekten de bu pigmentte başka türlü bir özellik vardı, Aulista gibi deneyimli bir öğrenci hemen fark etmişti bunu, olağandışı bir şey, bu türü diğer bütün vermiglionelerden ayıran bir şey, şimdi kırarken de içindeki kristallerin nasıl parladığını görmüştü, kristallerin dışında ayrıca başka bir şey daha parlıyordu Aulista bilmiyordu bunun ne olduğunu, kimse bilmiyordu, sadece rahipler ve maestro biliyorlardı, her halükârda ressamlar arasında eşi olmayan bir pigment olarak bahsedilirdi bundan, maestronun yardımcıları ve öğrencileri de başka hiçbir atölyede bu pigmentin tek bir özelliğinden olsun söz etmezlerdi, çünkü sırdı hem de anlamını, özünü maestronun atölyesindeki yardımcılarının ve öğrencilerinin de tam olarak bilmedikleri bir sır, çünkü sadece bunları kullanarak Floransalı rahiplerden alınan ultramarinlerle, onlardan gelen malahitlerle, azuritlerle, altınlarla harikulade bir parlaklık yaratabilmenin dışında özellikle bu vermiglione ile başka bir şey daha oluyordu, boya hazırlandıktan sonra alışılmış olduğu üzere herkesin atölyeden çıkması gerekirdi yani bu öyle bir şeydi ki onlar, yani yardımcılar ve öğrenciler de bunun ne olduğunu bilmiyorlardı ve sormaya da cesaret edemiyorlardı çünkü her zamanki gibi birkaç dakika sonra atölyeye girebildikleri zaman maestroyu işinin başında bulurlardı, işbaşındayken ona bir şey sorarak rahatsız etmeye kimin cesareti olurdu, maestronun boyalarla ilgili bir sırrı olduğu kesindi, bu boyalarda bir gizem saklıydı, Aulista bili-

yordu bu maestronun bu sır sayesinde resimlerinin bütün alıcılarını büyülediğini, ama yalnız müşterilerini değil onları da büyülüyordu, Aulista şimdi porfir taşında vermiglioneyi kırarken bu sırrın ne olduğunu düşünmüyordu, şimdi iki-üç saat boyunca vermiglioneyi kıracak ve bunu boya kabı olarak kullandıkları bir midye kabuğuna koyup maestroya verecekti, sonra maestro onları dışarıya gönderip boyaya bir şey yapacak ve sonra da Madonna'nın kıyafetine, Aziz Sebastian'ın işkence görmüş bedenindeki kıvrımlı harmaniye, Hieronymus'un yanında yerde duran şapkaya fırçasıyla dokunacaktı bunları bitirdiğinde, artık hepsi resme bakabildikleri vakit yeşil, sarı ve mavi arasından parlayan o kırmızının ebedî ışığı gözlerini kamaştıracak, büyüleyecekti onları ve işte o zaman en sadık öğrencisi Aulisa başta olmak üzere hepsi için malum soruya cevap vermek umudu kalmayacaktı, Floransa'da ne oldu, o başarısızlığın sebebi neydi, neden Perugia'ya geri döndüler, neden hayran olduğu ustasının sonu geldi diye düşünüyor, Pieve doğumlu ve II Perugina adıyla ünlenen Pietro di Vannucci'nin yeteneği mi geçmişte kaldı yoksa resim yapmaya duyduğu ilgiyi mi kaybetti.

89

Uzaktan Verilen Yetki

Esası gizli, anlatımı görünümüne göre

Adını bile bilmiyoruz, dönemin tek bir belgesi olsun adının Alhambra olduğunu iddia etmiyor, bir kere böyle bir belge yok, ya da günlerimize kalmamış, olsa bile o zaman da adının Alhambra olması en ufak ihtimal, zira inşa ettirenler, eğer hakikaten inşa ettirenler olduklarını düşündüklerimizse yapıyla hiç uyumu olmayan böyle bir isim vermezlerdi, çünkü gerçekten isim binaya hiç uymuyor, duvarlar için kullanılan malzemenin rengine atfen "qal'at al-hamra", belki "al-qubba al-hamra"dan hareketle "al hamra" yani "kızıl" inşa edenin adını ima ediyordu denebilir, bu versiyonu az da olsa tutanlar olabilir ama sarayın ondan önceki ve sonraki bütün mimari güzellikleri aşan, nefes kesici, ahenkli iç şaşaasına Arap ruhunun doğasına o kadar uzak düşen bu alelade, sıradan gündelik dil hiç yakışmıyor, bu güzelliği borçlu olduklarımıza kalsaydı yapıya mutlaka haşmetli bir isim bulurlardı, ama bu iş daha başından kötü başlıyor, çünkü aslında adı yok, çünkü ismi "Alhambra" değil, biz böyle isimlendiriyoruz üstelik İspanyol deformasyonuyla, "Alhambra"nın anlamı ne olursa olsun sonradan biz takmışız, kaldı ki İslam âleminde

kutsal olsun dünyevi olsun bir yapıya isim verildiği de olmuştur verilmediği de, örneğin Kurtuba Camisi'nin adı var mıydı? Zaragoza'daki Aljafería'nın? Sevilla'daki Alcázar'ın? Fes'teki Karaviyyin Camisi'nin? ve Kuzey Afrika sahilleri boyunca ta Mısır'a kadar, Filistin'e ve Kuzeybatı Hindistan'a kadar? yoktu, demek örnekler bol, düşünecek olursak isim verilmemiş yüzlerce ölümsüz sanat şaheseri var, bunun mutlaka bir sebebi olmalı ama bizim için bu bir muamma aynen Alhambra'nın ne zaman inşa edildiğinin de muamma olması gibi, çünkü bu konudaki bilgiler çok çelişkili, her şey kimin ne bilmediğine, kimin neyi yanlış anladığına bunun için de kimin neye ağırlık verdiğine, kimin tespit edilemeyecek verilerden ne kadar mesafeli kalabildiğine bağlı, bazıları Alhambra'nın bulunduğu ve bir kısmına ya da bütününe Sabika adı verilen tepede Roma ve Vizigot kalıntılarına rastlandığını öne sürüyor, bazılarına göre ise dar Darro Nehri'nin hızlı akan suyu üzerinde yükselen bu tepenin –8. yüzyıldaki Alcazaba Kalesi de dahil– Alhambra inşa edilinceye kadar, belki de 9.-10. yüzyıl arasında Al-Andalus'un Araplar tarafından fethinden sonra Araplar ve Muladi isimli bir etnik grup arasındaki çatışmalar dışında hiçbir önemli rolü olmamış, yine başkalarına göre ise –Yahudiler yalnızca bugünkü Granada bölgesinde Garnatha isimli mahallede yaşadılar diyenlerin aksine olarak– tek kayda değer veri, Alhambra'dan önceki yüzyılların birinde, ve 11. yüzyılın bu yüzyıllardan biri olduğu kesin, bir tarihten bir tarihe kadar tepenin daha sonraları önem kazanan bir kısmında bir Yahudi yerleşim bölgesi mevcutmuş, Kurtuba Halifeliği'nin çöküşünden sonra bir barbar etnik grubu olan Kutama Kabilesi'nden ve Umayyad'lardan Zirid, Granada'yı, şehri kurarak ve burasını merkez yaparak "koruma"ya çalışmış, ondan sonra da Yusuf ibn Naghrallah isimli bir Yahudi yönetici bir hisn yani bir kale saray inşa ettirmiş,

yine başka araştırıcılar da diyorlar ki, Darro yanındaki tepede belki eski Roma döneminden beri, –ama Arapların 711 yılında İberya'ya geçtiklerinden beri olduğu kesin– iyi takviye edilmiş bir kale ya da hiç değilse en geç XI. yüzyıldan itibaren çok sağlam yapılmış bir duvar varmış, tabii buna itiraz eden biliminsanları da yok değil ve onlara göre ise bu bölge hakkında hiçbir somut veri yok, Granada'dan Albaicín isimli mahalleden, yakınlardaki Elvira adlı kaleden, Sabikahi Yahudi cemaatinden başlayarak Berberi hanedanına kadar, Almoravida'ya, Almohado'ya kadar ve içsavaş adı verilen birbirini boğazlamalara kadar elimizde güvenilebilecek hiç ama hiçbir belge mevcut değil, nihayet şu ya da bu şekilde ilk Arap kaynağına varıyoruz ve o zamana kadar, şimdi artık bunu söylemenin sırası geldi, kullanılabilir hiçbir tarihî kaynak kalmamış, çünkü söz konusu bölgenin işe yarayacak yazılı tarihi ya yokmuş yahut varsa da kalmamış, muhtemelen de böyledir çünkü İberlerin boyunduruk altına alınmasının ilk yüzyılında bu bölgenin özgün bir tarihi, tarihsel akışta yer tutacak önemli hiçbir rolü yok, önemli rolü olmaya Nasrid Hanedanı'yla başlıyor ve bu başlayış bugünkü anlamında Alhambra'nın doğuşuyla da örtüşüyor, doğuş dememiz ve Alhambra'yı kimin inşa ettirdiği konusuyla uğraşmamamız çok yerinde çünkü "adı ne" ve "ne zaman yapıldı" sorularından sonra cevap veremeyeceğimiz üçüncü soru bu, bu konu da aydınlık değil asla da olmamış, belki bunda payı olanlar bile hiçbir zaman emin olamamışlardır, inşaatına birinin başladığı kesin, buna şüphe yok, fakat gerçek yapımcısı olarak –şimdi zaman içinde ileriye doğru büyük bir atlama yapalım– Alhambra'nın yapımına ilk teşebbüs eden ve ilk ısmarlayan olarak I. Yusuf gösteriliyor, güya tepenin sırtında yeni bir saray kompleksi yapılmasını Nasrid'lerin çeşitli müphem girişimlerinden sonra o emretmiş ve parasını da o ödemiş, çünkü

öncesinde de bu türden girişimler olmuş, nitekim birçokları Alhambra'yı I. Nasrid'in inşa ettirdiğini iddia ediyor, yani Jaén eyaletinin eski efendisi, İbn al-Ahmed'in, tam adıyla Muhammed ibn Yusuf ibn Nasr'ın ve ünlenen adıyla al-Ahmar'ın, yani "Kızıl" diye anılan prensin, merkezini Jaén'den Granada'ya nakleden ve I. Muhammed adıyla Umayyad'ların ve Almoravida'ların büyük kurucusunun, Almohad'lardan sonra eskiden bu kadar parlak bir adı olmayan bu yerin ve aynı zamanda Batı Araplarının tarihinde en son hanedanıyla İslamın Batı'ya yayılmasının en parlak hükümdarı olan prens, hükümdarlığına Alcazaba duvarlarını kuvvetlendirmekle hem de o zamana kadar görülmemiş bir şekilde kuvvetlendirmekle başlamış ve eğer o dönemin anlatılarına inanacak olursak Alhambra'nın tarihi de onunla başlıyor çünkü o, Abdallah ibn al-Ahmar, yani Anonima de Granada y Copenhague adıyla anılan biraz maceralı bir elyazmasına göre hükümdarın kendisi, "1238'de daha sonraları Alhambra adıyla anılan yere gitmiş ve orayı incelemiş, kalenin temellerinin nasıl olacağını belirlemiş ve birisini inşaatıyla görevlendirmiş" bu ziyaretin sonucunda güya altı saray yapılmış ve kuzeydoğu yönünde silindir biçiminde iki kuleyle ve sayısız hamamla Krallık mahallesi oluşturulmuş ve işte Alhambra'nın romanlara taş çıkartan hikâyesi bu şekilde başlamış ve gelişmiş, belki gerçekten böyle olmuştur belki de olmamıştır çünkü bu tarifin dayandığı yazı, Oleg Grabar'dan Juan Vernet'e ve Leonor Martínez Martín'den Ernst J. Grube'ye kadar, saymaya devam edebiliriz, kendisini gerçek biliminsanı sayanlar için bütünüyle güvenilemeyecek bir anlatı, örneğin yakın bir dostuna yazdığı mektupta Ernst J. Grube, ben bu yazıyı hiçbir zaman görmedim diyor yani adı geçen biliminsanlarının tümü ve *The Language of Pattern* (Modelin Dili) isimli küçük şaheseri yaratan ekibin dört üyesinin umuma açıklanmayan notlarından

anlaşıldığına göre bir konuda aynı görüşteler: Alhambra'nın planını o tarihten yaklaşık yüz yıl sonra Nasrid'lerin 1333'ten başlayarak on bir yıl boyunca hüküm süren şanlı sultanları I. Yusuf yaptırmış, o ısmarlamış ve inşa ettirmiş, I. Yusuf'un sarayının muhtemelen ilk hali, temeli, filizi –bu kadar müphem olanı insan nasıl ifade edeceğini bilemiyor– Alhambra'nın gizemli özünü bünyesinde saklıyordu herhalde, ama bunu söylerken insan yine tereddüde düşüyor çünkü hemen şunun eklenmesi gerek: o ve – bir muhafızı tarafından bıçaklandıktan sonra da– oğlu, çünkü bu tarifi imkânsız derinlikteki eseri I. Yusuf ve oğlu V. Muhammed birlikte yaptılar, neredeyse malayı birbirlerinin elinden aldılar denebilir, bununla da anlatmak istediğimiz onları aslında birbirinden ayıramadığımızdır onun içindir ki büyük bir ihtimalle her ikisinin de ne yaptıklarını bildiklerini varsayıyoruz, çünkü onlardan sonra dayanılacak bir şey yok, ancak onlar olabilirdi, Alhambra'nın nasıl doğduğu o kadar belirsiz ki ancak bir sanat eserinin meydana gelişi bu kadar belirsiz olabilir, hatta hiçbir şey Alhambra'nın orijini kadar müphem değildir demeye bile cesaret edebiliriz, ama buna karşılık sonu kesinkes belli, biliniyor, Muhammed'in 1391'de sona eren uzun hükümdarlığından sonra Alhambra'nın sonunun nasıl geldiğine dair hiçbir şüphe yok, Granada Sultanlığı'nın, diğerleri arasında yedi tane Muhammed ve dört tane Yusuf tükettiği yaklaşık yüz yıllık sürecine karmaşık ve hazin tek bir oyun diyebiliriz, o yüzyıl içinde Alhambra ile ilgili –Torre de las Infantas'ın yapılmasından başka– önemli hiçbir şey olmuyor, çoğu kez Boabdil, "Mutsuz" diye adlandırılan son Nasrid hükümdarı XII. Muhammed 1492 de Granada'sının ve Alhambra'sının düşüşünden sonra, rivayete göre bunu Reconquista'nın (yeniden fetih hareketinin) tamamlanması şeklinde algılayarak her şey bitti, son geldi, artık bu harikulade güzel-

liği terk etmem gerekiyor diye ağlamış, ondan sonra Alhambra'ya Katolik krallar giriyor ve elbette bu gizemli şaşaanın yarattığı şaşkınlığın dışında bu şaşaadan hiçbir şey anlamıyorlar ve bundan da önemlisi hiçbir şey anlamak da istemiyorlar ama yakmıyorlar, yıkmıyorlar ki bu da övgüye değer, İspanyolların dışındaki tarihyazımı, yaptıkları yegâne mantıklı ve iyi niyetli eylem olarak bunu kaydedebilir, tek sözle böylece Alhambra'nın sonu geliyor, Reconquista'nın zaferiyle yabancılar işgal ediyorlar Alhambra'yı, sonra orada ve civarda, ondan sonraki yüzyıllarda da çoğunlukla dikkate değer sayılmayan birtakım şeyler inşa ediyorlar ama Alhambra açısından esas olan Arapların oradan kesinlikle kaybolmaları ve böylece de Alhambra olağanüstü gizemli bir hal alıyor, onu anlayacak birileri varsa bunlar olsa olsa Araplar, Araplar ise ebediyen oradan yok oluyorlar, demek oluyor ki bundan böyle Alhambra'nın anlamını kavrayabilecek kimse de kalmıyor ve bu bugün de kesinlikle doğru, çünkü bugün de Alhambra'nın sırrına vâkıf olabilecek kimse yok, Alhambra oralarda amaçsız ve anlamsız duruyor ve bugün de kimse anlamıyor, anlaşılmasına yardım edecek kimse de çıkmıyor, eksik olan yorumlar değil sırrı çözecek şifrenin yokluğu ve bu artık böylece kalacak, bu doğrultuda ilerlemeye çabalamanın hiçbir anlamı yok, doğru olan belki geriye dönmek olacak, muhtemel yaratıcılarına doğru biraz olsun geri dönmek ve olası en gerekçeli kararsızlık içinde şöyle demek: evet, 1391'den sonra – 15. yüzyıl ortasında Torre de las Infantas'ın iç bölümünü saymazsak– kimse Alhambra'ya bir şey eklemedi, Alhambra, I. Yusuf ve oğlu V. Muhammed ile doğdu ve bitti, yani tek sözle Alhambra'nın yapılması girişiminde bulunmaya en çok onların imkânı vardı, bundan daha az ihtiyatlı olarak, daha gerilere uzanarak konuşmak olası değil, ama insan ihtiyatlı davranmaya çalıştığında da I. Yusuf ve V. Muham-

med hakkında söylediklerini söyleyebilir, bu hikâyenin en ufak bir noktasında olsun ihtiyatı elden bırakmamak şart, özellikle de şimdi değineceğimiz hususa geldiğimizde ki geldik artık, yani mesele şu ki, Alhambra konusunda yalnızca adının ne olduğunu bilmemekle kalmıyoruz, bir adının olup olmadığını bile bilmiyoruz, sonra üstüne üstelik, emsali olmadığından değil, çünkü var ve onun için de tahammül edilebiliyor, yani üstelik ne zaman inşa edildiğine de kesin bir yanıt bulamıyoruz ve de kimin inşa ettirdiğine ve böylece şimdi itiraf etmemiz gereken noktaya da eriştik: Alhambra'nın *neyin nesi* olduğunu bile bilmiyoruz, ne için inşa edildi, ne amaçla, işlevi neydi, ikametgâh, özel saray ya da kale diye bakmazsak, ki değil, o zaman ne? ne olarak bakmalıyız? bilmiyoruz, en ufak bir fikrimiz yok ve işte bunu anlatmak çok zor, zor çünkü dışarıdan bakınca her şey yolundaymış gibi görünüyor, insan kakıp gidiyor Granada'ya, Darro'nun kıyısından yukarıya çıkıyor, sonra sağa dönüyor, Darro'nun köpüklü sularını aşarak Alhambra'ya götüren yola erişiyor, sıcakta zar zor sürüklüyor kendisini, çünkü diyelim ki yaz vakti gelmiş buralara, korkunç sıcak var, kuru bir sıcak, güneş şemsiyesi de yok, parayı verip *pahalı* bileti alıyor ve sonra da kendisini büyük bir sürpriz hem de nahoş bir sürpriz bekliyor, nihayet, güçbela oraya buraya giderek, çünkü burada Şarlken'in soğuk, buz gibi, bitmemiş Rönesans sarayına varıncaya kadar her türlü bina, kapı var ama insan hissediyor hiçbirinin o olmadığını, nihayet sonunda buluyor çünkü sonunda, sadece sonunda anlıyor oradan, o küçük kapıdan girmesi gerektiğini ve o zaman görüyor ki öyle hemen girilmiyormuş, beklemesi gerekiyormuş, çünkü ziyaretçiler sadece belirli zaman aralıklarıyla içeriye alınıyorlarmış ve o da bir ziyaretçi olduğuna göre kurallara uyması gerek, bu acımasız sıcakta beklemesi gerek, büfe yok, gölgeli bir köşeye sokuluyor ve eğer şansı yaver

giderse, diyelim ki **gitti**, yirmi dakika bekliyor ve giriyor ve hayretten ağzı bir karış açık kalıyor, çünkü böylesini, *böylesini*, diyor kendi kendine tam bir şaşkınlık içinde, gerçekten, ama gerçekten görmedi şimdiye kadar, asla görmedi, her türlü tasavvurun fevkinde, burada bir şeylerin gerektiği gibi olmadığı aklından bile geçmiyor, inanıyor burasının bir kral sarayı olduğuna, biletle birlikte verdikleri kısa yazılı bilgide de okuyor ya da bas bas bağıran turist rehberlerini dinliyor, öyle ya I. Yusuf ve oğlu V. Muhammed, onlar yaptırmışlar bu harikulade sanat eserini, Müslüman Mağriplilerin bu muazzam harikasını, bunları duyuyor ve aynı şeyi okuyor ama bunun bir saray ya da bir kale ya da özel bir ikametgâh ya da bunların hepsi birden olamayacağı kuşkusu uyanmıyor içinde – neden, başka ne olabilir ki? sultan burada yaşamış, öyle değil mi? ve etrafında kıyamet kadar saray mensubu, harem cariyeleriyle saray hayatı sürülmüş burada işte, büyük ziyafetler verilmiş, görkemli konserler, kabul törenleri, hamam sefaları, eşi görülmemiş eğlenceler, sonra tabii bunlar da unutulmasın, binlerce entrika, desise, gizli ittifaklar, komplolar, tezgâhlar, tehlikeler, cinayetler, kargaşa, oluk oluk kan ve çöküş, sonra giden sultanın yerine geçen Nasrid Hanedanı'ndan yeni sultan yani bu türden sultanlıklarda olagelen her türlü şey diye düşünecek ziyaretçi ama belki de düşünmeyecek bile çünkü hayal düşüncenin önüne geçiyor, insanın böyle düşünmesi sadece bir sorunun sorulması sonucu olabilir, kim soracak ki o soruyu, elinde megafon, rehberlerden biri mi? –hayır, gerçekten insanda hayatında ilk defa, dünyada eşi olmayan bir yerde olduğuna dair en ufak bir kuşku olsun uyanmıyor, burası dünyada yegâne, burası Alhambra, burada artık sayısız belirti, Patio de los Arrayanes'ten Sala de la Barca'ya, Patio de Comares'ten Patio de los Leones'e, Sala de las Dos Hermanas'tan Mirador de la Daraxa'ya kadar sadece İs-

panyol adıyla anılan her şey bir saray değil başka bir şey olduğuna işaret ediyor, sayısız belirti buna işaret ediyor, Alhambra'nın ebedî güzelliğinden payını alan ziyaretçiyi durmadan uyarıyor: bu bir kale değil, saray da değil, özel ikametgâh da değil, bu başka bir şey, haydi o zaman başlayalım duvarlarla, bu duvarlara ilişkin olarak ilk önce bilmemiz gereken başlangıçta bu duvarların kireçle badanalandığı, demek ki Alhambra'nın önceli bugünkü Granada, yani somut olarak aşağıdan Darro ya da yukarıdan Alhambra'nın suyunu sağlayan Albaicín Mahallesi'nden bakınca beyazdı, kızıl değil, adına ilişkin olarak burada bir kere daha bu kadar söyleyelim, ama bundan da önemlisi bu duvarlar ve çoğu geçişlerle birbirine bağlı kuleler karmakarışık bir halde, hangi bilim dalı olursa olsun iyi niyetli bir bilim dalı bunları incelese çok şeye müsait olabileceklerini ama bir şeye kesinlikle uygun olmadığını görecektir ki, bu da Alhambra'nın hükümdarını savunmaya, peki o zaman bu duvarlar neye? neyi savunuyorlardı, Alhambra'yı mı? tamam, öyle olsun, peki neye karşı, kimden, neyden? çünkü askerî anlamda hiçbir şeye karşı savunacak türden değiller ama bu duvarların da diğer her şey gibi bir önemi olduğu açık, Alhambra'ya ait her şeyin işlevi olduğu gibi duvarların da var, bundan başkası söylenemez, tabii bir süredir dış duvarlardan söz ediyoruz, bunların işlevi savunma değildi, bu duvarların yapılmasına... belki... bir tür izahat için gerek duyuldu, belki de göstererek anlatmak istedikleri şuydu: bir kere bu duvarlar bir kalenin surları gibi, yani yüksek ve sur tipi, yani mutlaka bir şeyi, bu duvarların arkasında olanı koruyabilirler, diğer taraftan bunları yaptıranlar bu duvarların iç tarafında kalan hayatın dokunulmaz olduğunu ifade etmek istemişlerdir, buraya, duvarların iç tarafına geçmenin imkânsız olduğunu ve de *yasak olduğunu*, belki de duvarı yaptıranların isteği bu türden düşüncelere dayanıyordu,

kim bilir? kimse duvarı yaptıranların özel planlarını görmemiş ki, ne I. Yusuf ne V. Muhammed bu duvarları bu halleriyle buraya inşa ettirdiklerinde ne düşündüklerini anlayabileceğimiz bir ipucu bırakmamışlar, biz sadece tahminlerde bulunuyoruz, sonra Alhambra'nın inşaatı hakkında da genel de olsa neden hiçbir iz bırakmadıkları da meçhul, çünkü kalmamış, hiçbir iz, ipucu yok, gerçi bu eşine rastlanmadık bir durum değil, İslam hâkimiyetinde olan muazzam topraklarda belgesi bulunmayan inşaatlar var ama Alhambra'nın inşaatından ufacık bir yazı olsun kalmamış, işte bunun eşi yok, sanki bunu yaptıranlar için eserlerinin –hani insan şaşırıyor nasıl ifade etse de meseleyi gereğinden çok bulandırmasa diye– gizli kalmasının özel bir önemi varmış gibi, yani esası gizli, anlatımı görünümüne göre olsun, bu ikilemlerin üzerinde düşünen insan bu sonuca varıyor, hem bu sadece başlangıç, gerçekten sadece başlangıç, çünkü insan Alhambra'yı incelemekte ilerledikçe eskiden gayet doğal, kendiliğinden anlaşılırmış gibi görünenin burada böyle olmadığı meydana çıkıyor, gerçi bu kadar eski yapılarda yazılı kaynak kalmaması ya da konunun uzmanı olmasına rağmen, örneğin Alhambra'da yahut Alhambra'ya –görünüşte– benzer bir yapıda günlerin nasıl geçtiğini kanıtlara dayanarak söyleyebilecek birinin bugün pek çıkmaması da istisnai sayılmaz, bu anlaşılır, iyi de Alhambra'ya ilişkin her türlü bilginin saklanmasında görünen bu bütünlük bu mükemmeliyet, en önemsiz bir hadise hakkında bile hiçbir şey kalmaması için gösterilen ve her şeyi kapsayan bu özen düşündürücü, o zaman ister istemez şu soru geliyor akla: *belki de hiçbir iz yoktu da sadece izlerin saklandığı görünümü vardı*, bu şahane eserin çok gizemli olduğunu fark eden ilk olduğu için Marçais ekolünden Alhambra araştırıcıları arasında en önemlisi sayılan profesör Grabar, André Grabar'ın oğlu, Michigan ve Harvard üniversitele-

ri profesörü Grabar, monografisinde Alhambra'nın tarihinin büyük bir komplo tarihi olduğunu yazıyor, ona göre Alhambra gizleme sanatının eşi olmayan bir deneyimi, Grabar'ın böyle düşünmesinin nedeni herhalde bir biliminsanı olarak burada herhangi bir açıklama bulunmamasını kabul edemediği olacak, gerçekten de insan Grabar'ın kitabını okurken bu olağanüstü yetenekli biliminsanının tarih, ortam, neden ve amaç olmadan bir şey olabileceğini, mantıki bir gidişat olmadan bir şeyin oluşacağını, var olacağını tasavvur bile edemediğini giderek daha fazla hissediyor başka bir ifadeyle profesör Grabar neden olmadan sonucun ortaya çıkabileceğine ihtimal veremiyor ve kabul da edemiyor yani göle taş atmadıkça durgun suyu yüzünde halkalar oluşamaz, bunu Alhambra'ya uygularsak yani bu Alhambra aslında ısmarlayanı olmasın, ısmarlayanın bir amacı vesairesi olmasın da öyle meydana gelsin, bunu profesör Grabar hiç kaldıramıyor ister Michigan'dan olsun ister Harvard'dan gelemiyor buna, ama ya bunlar böyle ise, bütün bunlar *neticede* akla yatan bir nedene dayandırılamıyorsa ve öyle görülüyor ki öyle de, o zaman belki de bir tek bu vakıada şu endişe verici ihtimalle yüzleşmek zorunda kalacağız: Alhambra –kale olmadığı, saray olmadığı, özel ikametgâh olmadığı bir yana– hiçbir izahatı olmadan orada öylece duruyor, her şeyi var, dış duvarları var, girişi var, içeride biraz zor da olsa dolaşılabilecek alanı var, mekânın her biriminin tasavvur edilebilecek işlevi var, örneğin burada taht duruyordu diye gösteriyorlar, burada hamam, orası tutsak Infantas Kulesi, falan filan, süslemelerdeki olağanüstü çalışmaları inceleyenler, olabilecek bağlantıları arıyorlar ve İslam mimarisinin genel kurallarıyla bağlantıları buluyorlar, otoritelere karşı daha az duyarlılıkla bakanlar rahatsız olduğu vakit onlar rahatsız olmuyorlar, biz oluyoruz onlar olmuyor, çünkü bizim bakışlarımız ayan beyan aşikâr olan şey-

lerin üzerinden kolayca kayıp geçmiyor, çünkü o zaman bir adım daha atıyor ve diyoruz ki, anlayanın gözünden kaçmamış ya da kaçmıyor olmasına rağmen, hiç kimseyi –sadece komplo teorisiyle Profesör Grabar'ı, ama bunu bırakalım, bu başka şeylere vardırır– evet hiç kimseyi, gerçekten rahatsız etmemiştir Alhambra'nın dışarıya doğru çok gösterişsiz, adeta sevimsiz, niteliksiz olması: dikkati dağıtan dış duvarlar, sıradan malzemeden yapılmış duvardaki sıradan sıva, tek sözle Alhambra içindeki o Granada göklerinde bir yaz gecesinin yıldızlı gökyüzü gibi büyüleyici, o insanüstü gizeminden dışarıya hiçbir şey yansıtmamaya özellikle önem vermiş, başka türlü ifade edecek olursak Alhambra içinde ne olduğunu dışarıya hiçbir şekilde ifşa etmiyor aynı şekilde içinden de insanı dışarıda neyin beklediğini ifşa etmiyor, yani Alhambra kendine dair hiçbir şey ifşa etmiyor, asla göstermiyor şu ya da bu niteliğini şu ya da bu eğilimini, asla işaret etmiyor orada ya da burada, ondan ya da bundan sonra neyin geleceğini, Alhambra hep aynı, her bir noktasında sadece kendisiyle özdeş, insan ben biliyorum bunun ne olduğunu demek de istemiyor, tam tersine, insan bilmiyor bunu, sadece duruyor ve bilmediğini itiraf ediyor ve şöyle oluyor bu itiraf: aaa ne kadar da tuhaf, Alhambra'nın dışı içinden bambaşka bir yapı, içi de dışından bambaşka ve bu böylece sürüp gidiyor, atılan her adımda, insan kendi Alhambra hikâyesine başlamak üzere küçük kapıdan, o büyük bütünde gerçekten önemsiz bir yer olan girişten geçince, giriş diyoruz ama böyle düşünmüyoruz, çünkü bu girişin şimdi giriş anlamına geldiğini biliyoruz, bir zamanlar burada değilmiş, bazıları kesinlikle bunu iddia ediyorlar ama "eskiden" nerede olduğunu o kadar kesinlikle iddia etmiyorlar, yani Boston'dan ya da Michigan'dan Profesör Grabar'a göre giriş gizliymiş, muhteşem bir saraya muhteşem bir kapıdan girilmeyeceğini kim düşünebi-

lirmiş, ama değil işte, Alhambra'da böyle değil, tasavvur edilebilecek bugünkü ya da eski girişler incelenince bu giriş kimseyi çağırmak ya da bir yere doğru götürmek istemiyor gibi, sadece içeri girilmesine izin veriyor, öyle bir aralık, insanın isterse iç mekâna geçebileceği bir aralık, bir yer, rasgele bir giriş noktası, zaman içinde oluşmuş, hiçbir şey vaat etmeyen sadece açık olan bir nokta, hep açık, yani oradan geçip girilebilir içeriye, tabii oradan geçip içeriye girenin sonra ne yapacağı başka konu, en basitini alalım ele, yirmi dakika geçiyor, o kavurucu sıcakta kan ter içinde kalan insan *ateş pahası* giriş biletini alıyor, biletle beraber verilen kısa yazılı bilgiye bakıyor ve doğru olduğunu düşündüğü yöne doğru başlıyor yürümeye – ama işte böyle değil, Alhambra kendi içinde doğru yol ifadesini tanımıyor, bunu insan hemen Cuarto Dorado'ya doğru yürüdüğünü fark edince anlıyor ve eğer bir İslam mimari eserini ilk defa ziyaret ediyorsa, birkaç dakika belki de daha fazla zaman geçiyor kendine gelebilmesi için, çünkü dünyanın neresinde olursa olsun ama özellikle de burada Cuarto Dorado avlusunda İslam süslemeli bir mekânla karşılaşınca beyninden vurulmuşa dönüyor, ama diyelim kendine geliyor ve Alhambra'nın dahilî harikalarına yanlış taraftan yaklaşmış olabileceğini saptıyor, bunu ona söyleyen *Cuarto Dorado avlusunun kendisi*, sanki her öğesiyle anlatıyor gösteriyor, burası Cuarto Dorado avlusu, buraya gelen yol yok, buradan başka yere götürecek yol da yok, Cuarto Dorado avlusu sadece kendisini sunuyor ve dışarıdan buraya doğru ve buradan dışarıya doğru imkânlar olması bütünüyle rastlantısal olarak yapısının doğası "sonucu", bir yandan Cuarto Dorado'nun içine doğru, diğer yandan oradan buraya ve son olarak da Mexuar tarafından ayrı iki yöne, ama o zamana kadar insan o güzellikten ve o güzelliğin o kadar inanılmaz güzellik olmasından o derece sersemlemiş oluyor ki başının bu yüzden döndü-

ğünü sanıyor, onun için öylesine bir oraya bir buraya gidiyor, duvarların, sütunların, zeminlerin, tavanların onu sersemlettiğini zannediyor, nefes kesici zarafetle oyulmuş süslemeler, pırıl pırıl parlayan çiniler, kemerlerin, tonozların, kubbelerin bitmez tükenmez sonsuzluğu belki de bu yüzden ona öyle geliyordur, ama çok daha sonra böyle olmadığını anlıyor, Alhambra'nın içinde doğru yolu bulamamasının nedeni onun başının dönmesi, kendinden geçmesi değil, başka bir salona ya da avluya çıkarken hep gereken yönden gelmediği hissine kapılmasının nedeni kendisi değil, bunun izahı yıldırım çarpmış gibi, büyülenmiş gibi olması da değil, Alhambra'da doğru yol yok, hatta Alhambra'da yol bile yok, salonlar ve avlular birbirlerine bağlanacak birinden diğerine geçilecek, birbirleriyle teması olacak şekilde inşa edilmemiş, insan bir süre sonra şansı varsa ve gayretliyse burada her bir salonun, her bir avlunun, bahçenin kendi başına, sadece kendisi için var olduğunu, salonların ve avluların birbirleriyle hiçbir alakası olmadığını kavrayabiliyor, fakat bu, salonlar avlular birbirlerine sırt çeviriyor, kendilerini kapatıyorlar demek değil, asla, bu söz konusu değil, bu sadece her bir salon ve her bir avlu kendini temsil ediyor ve aynı zamanda da kendi başına ve eksiksiz olarak bütün Alhambra'yı temsil ediyor demek, Alhambra her bir parçada aynı zamanda mevcut ve aynı zamanda tek bir bütün ve her parçası da bu tek bütünle özdeş, bu durum aksi yöne doğru da geçerli yani bütünüyle Alhambra her an ayrı ayrı parçalarının değiştirilemez kâinatını temsil ediyor, bütün bunlar daha Cuarto Dorado avlusunun o parlak ışığında durunca yıldırım hızıyla geçiyor insanın kafasından, oysa Alhambra'ya daha yeni girdi, sadece Cuarto Dorado'yu gördü, henüz hiçbir şey görmedi sayılır, buna rağmen daha şimdiden belki de her şeyi gördü ama henüz bunun bilincinde değil, şimdi Maxuar ile başlıyor, sonra oradan

bir labirentteki gibi kapalı olan yönden geri dönerek Sala de la Barca'nın insanı çıldırtan ahşap tavanıyla devam ediyor akıllara durgunluk veren bu ziyarete, Alhambra ziyaretine, zaten Alhambrada'da her ziyaret akıllara durgunluk veriyor, çünkü Alhambra herkese onu asla anlayamayacağını anlaması imkânını sunuyor, Sala de la Barca' da, Patio de los Arrayanes suyunun uzun aynasında, zarif sütunlara nefes gibi hafif işlenmiş mermer dantellerinin eşsizliğinde asla idrak edilemeyecek olanı sunuyor Alhambra, insan Hamam'a ya da sonunda Aslanlı Bahçe'ye Patio de los Leones'in fıskiyeli havuzuna geldiği zaman hissediyor kendisinin burada ziyaretçi değil kurban olduğunu, Alhambra'nın kurbanı, ama aynı zamanda Alhambra'dan yayılan ışığından nasibini de alan, kurban çünkü her şey onu bir rüyaya onun değil bir başkasının gördüğü rüyaya girmeye zorluyor ve bir başkasının rüyasında uyanık olmak kaldırılamayacak kadar ağır bir yük – ama aynı zamanda iltimaslı biri, çünkü bir şey görüyor, görebilmesi için uzaktan verilmiş yetkisi var, var, ya da yok, bunu bilemeyiz, her halükârda dünyayı, yaratılışı ânında görebiliyor ve elbette olan bitenden hiçbir şey anlamıyor, nasıl anlayabilir ki, Alhambra'nın tarihine ilişkin ne biliyoruz ki, yaratıcıları oldukları kesin gibi görünenler I. Yusuf ve V. Muhammed diyelim onlara, onlar da ne bildiklerini bilmiyorlardı, ancak ikisi de birer deha olan duvarcı ustalarının yardımıyla Yunan ve Yahudi, Hindu ve Farisi, Çin ve Hıristiyan, Suriye ve Mısır kültürlerinin, emirliklerin ve halifeliklerin muazzam birliğinde Araplaların yüksek düzeyli medeniyetini yaratan o bilgiyi yaşadılar, çünkü belki de biraz önce değindiğimiz gibi iki kişiydiler ama belki de, – buna biraz önce değinmedik – Alhambra inşaatı fikri ve yapımı tek başına I. Yusuf'a aitti, aslında fark etmez, şurası muhakkak ki eğer Alhambra'nın yaratıcısı yalnız bile olsaydı dayanacağı şey vardı, eğer iki-

si birden bu eserin yapımına aynı ağırlıkla katılmışlarsa o zaman katbekat yalnız değillerdi, zira fikir, Alhambra fikri Granada'ya varıncaya kadar önce bütün bir kıtadan, ülkelerden ve dönemleri kucaklayan Muhammed Bin Musa el-Harizmi ve Yakub ibn İshak el-Kindi ve Ebu Ali el-Hüseyin ibn Abdullah ibn Sina ve Ömer el-Hayyam ve Ebu Velid Muhammed ibni Rüşd'ün yaşadığı ve eserler yarattığı muazzam bir kültür alanını kat etmek zorunda kaldı, bunun yanı sıra Abdullah el-Me'mun ibn Harun al-Reşid halifeliğinin parlak döneminde ünlü Bağdat Akademisi Beytü'l-Hikme'ye ihtiyaç vardı ve de Kurtuba Halifesi II. El-Hâkim'in fikriyatına ve felsefesine ihtiyaç vardı, bu fikriyat Yunan, Yahudi, Sufi ve diğerlerinden aldığı ilhamı tasavvur edilen ve biçimlenen Alhambra'yı tasarlayana nakletti, Ebu İshak İbrahim ibn Yahya ez-Zerkali, Ebu Bekir Muhammed bin Abdal Malik bin Muhammed bin Tufail el-Kaisi el-Endülüsi, Ebu Muhammed Ali ibn Ahmed ibn Sa'id ibn Hazm ve Ebu Bekir Muhammd ibn Yahya ibn Badşah gibi fevkalade, mistik ve cihanşümul düşünce tarzlarına, o derece hassas olan düşünürlerin insanı mest eden muhakemelerine ve dünyayı izah tarzlarına ve her şeyden önce de Arap kültürünün istisnai siması Ebu Zeyd' Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun'a, yani İbn-i Haldun'a ihtiyaç vardı onun adını zikretmek ve tekrar tekrar söylemek gerekir ve ismi ne kadar tekrarlansa da Alhambra'nın doğuşunda İbn-i Haldun'un öneminin ne kadar muazzam olduğu kolay kolay anlatılamaz, ne kadar çok ismini arka arkaya ansak da yetmez, İbn-î Haldun Tunus'da doğmuş, hayatının önemli bir döneminde V. Muhammed'in sadık bir taraftarı olarak El-Endülüs'e daha doğrusu onun merkezi Granada'ya gidiyor ve bunu kanıtlamak mümkün değilse de büyük bir ihtimalle danışmanı olarak V. Muhammed'e kaderini değiştirecek kadar büyük etki yapıyor ve belki de V. Muhammed ondan

aldığı ilhamla Alhambra'yı ya inşa ettiriyor ya da inşaatına devam ettiriyor, eğer Alhambra'nın yaratıcısı I. Yusuf tek başına değil, ikisi beraber de değil, tek başına V. Muhammed ise demek ki Arap düşün âleminin devi İbn-i Haldun gerçekten Alhambra gibi evrensel bir şaheserin, kâinatın mistik gözlemlenmesinin böyle bir sanat anıtının inşaatına Sultan'ı ikna etmeye yetmiş, yetebilmiş ve sadece ikna etmekle kalmayıp böyle bir yapının meydana gelmesi için gereken en önemli bilgileri vermiş ve düşünsel yardımı da yapmış, aslında bu imkânsız değil pekâlâ mümkün ama kanıtlanamıyor, İbn-i Haldun'un Alhambra'nın yaratılmasındaki rolü bugün sandığımızdan çok daha fazladır, insan bunları düşündüğünde çoktan Mirador de la Daraxa ve Sala de los Abencerrajes'in kelimelerle ifade edilemeyecek büyüsünü geride bırakmış durumda, artık dikkatini Alhambra'nın tek bir özelliğine yoğunlaştırmaya, duvarların, kemerlerin, pencere çerçevelerinin, denizliklerin, sütunların, sütun başlarının, taş döşemelerin, çeşmelerin, kubbelerin *yüzeylerini* incelemeye başlıyor, Alhambra'nın özü, içeriği, aşağıdan, zeminden başlayarak göğüs hizasına kadar çeşitli renklerdeki çinilere, oradan biraz yukarıya doğru da alçı sıvaya, yani alçı stükkoya yazılı, evet Alhambra baştan sona kusursuz bir abeceyle yazılmış mükemmel bir tarihçeyle dolu adeta, burada çinilere ve stükkolara binlerce on binlerce, yüz binlerce biçimde sürüp giden bir şeyler yazılmış sanki, tabii insanın aklına önce İslam yapılarına nadiren uygulanan şiirler geliyor, bunlar araştırıcıların dikkatini daima çok çekmiş, ya Alhambra'nın çeşitli salonlarında bulunan Kuran'dan alınmış ayetlerdir ya İbn Zamrak adında birinin vasat nitelikli şiirleri ya da dönemin İbn Tayyib adlı şairinin şiirlerinden aynı vasatlıkta dizelerdir, hayır kesinlikle hayır, söz konusu olan bu türden somut yazılar değil girih motifli beşgenlerden oluşan ve mutlaka dünyevi de-

ğil uhrevi bir yaklaşımla düşünülmüş bir geometrinin kavranması imkânsız dilidir söz konusu olan, insan ilk bakışta çinilerde gördüklerini, stükkolara kazılmış ya da kakılmış olanları süsleme olarak algılıyor, başlangıçta gerçekten de süsleme, tezyinat olarak bakmak yeterli, çünkü o baş döndürücü simetri, insanın ruhuna işleyen renkler, sadece zengin demenin yetmeyeceği sonu gelmeyen, tükenmeyen şekiller hiçbir soru ya da kuşku yaratmıyor bu hususta –Alhambra'ya girenler arasında, salonlarını, avlularını, bahçelerini, kulelerini sonuna kadar gezip de bu süslerin süs değil bir dilin sonsuzluğu olduğu kuşkusuna kapılanlar çok az, ama var ve bunların her biri nerede olduklarını bile unutup, neden başka bir yerde değil de orada olduklarını bilemeden salonlar, kuleler, avlular arasında dolaşıp duruyorlar, var böyleleri de ve onların dikkatleri bir süre sonra bu büyülü yüzeylere odaklanıyor, durup durup motifleri inceliyorlar, duvarlardaki çılgın simetriye kapılıp kendilerini unutuyorlar, bazen bir kubbenin altında örneğin Infantas Kulesi'nde durdukları yerde kıpırdayamadan kaldıkları oluyor, kafalarını kaldırıp yukarıya bakmaktan boyunları tutuluyor, akılları almıyor bir türlü insanı böylesine büyüleyecek güzellikte şekillerin, motiflerin kimlerin elinden çıkabileceğini, kimlerdi bunlar, melekler miydi yoksa? ama gök yok ki melekler olsun! diye düşünüyor yukarıya bakmaktan uyuşan kafalar ya da aralarından en azından iki tanesi ama kesinlikle bir tanesinin olduğu ve düşündüğü kesin, gerçekten melekler var mıydı yok muydu bilemeyiz ama duvarcı ustaların olduğu kesin, gerçi bu ilahî ya da şeytani yapı kompleksinde bu türden kaba gerçekliklerden, duvarcılardan söz etmek pek yakışık almıyor, en azından o tek adamın, yeniden başını kaldırıp kubbeye bakabilmek için tutulan boynunu ovuşturan adamın aklından bunların geçmesi ne kadar da ilginç, bu duvarcıların kimler oldukları hakkında en ufak

bir fikrimiz olmaması ne kadar garip, acaba kimlerdi onlar, o duvar ustaları, o dâhiyane oymaları, çinileri işleyen ustalar, o motiflerin yaratıcıları, kemerleri, kavisleri, çeşmeleri yapanlar, kaç yüz kişiydiler acaba, nereden gelmişlerdi? Granada'dan mı? Fes'ten mi? Karaviyyin'den mi? gökten mi yoksa? olmayan gökten?! – hakikaten insan hayretten hayrete düşüyor, burada on yıllar boyunca nasıl inanılmaz bir beceri, deneyim, bilgi ve tekniğin bileşimi birikmiş, duvarların yüzeyini yakından incelemeye başladığında insan bu kadarla da kalmıyor diye düşünüyor, bu kadar çok şekil, bu kadar çok hat... ama sanki duvarların yüzündeki şekiller bu kadar çok değil, sanki sadece birkaç şekil, birkaç kavisli hat var ama yüz kere, bin kere tekrarlanan şekiller ve hatlar bunlar, hem o kadar girift ki, bütün Alhambra gibi girift, ve durmadan tekrar ediyor, insan duvardaki motiflerden birine iyice yaklaşıyor, çok girift, biraz geri çekiliyor gerekli uzaklıktan daha iyi bakabilmek için, şimdi söyle bakalım diyor kendisine basit mi bunlar karmaşık mı, işte buna karar vermek olası değil, zor da değil, en doğrusu: karar vermek kabil değil, sorun aslında birçok geometriciyi uğraştırmış, geçen yüzyılın seksenli yıllarının başında, belki 1982'de Peter J. Lu ve iş arkadaşı Paul J. Steinhardt, *Science* dergisinde "Decagonal and Quasi-Crystalline Tilings in Medieval Islamic Architecture" adını verdikleri incelemelerinin yayımlanmasından sonra daha da çok uğraştırmış, bu incelemede adı geçenler Arapların dışındaki insanlığın ancak 20. yüzyılın yetmişli yıllarında Penrose isimli bir biliminsanının keşifleriyle öğrendiği simetrinin bu özel ve gizli olan yapısını Arap geometricilerinden esinlenen İslam mimarisinin daha beş yüzyıl önce bildiğini söylüyorlar, bunun esası da şöyle: öyle bir geometrik ve dolayısıyla matematik bir motif var ki, burada kristal-bilimde izin verilmeyen ve şimdi ele aldığımız durumda beşli adı verilen dönme simetrisinde bir

motifin her bir köşesini dönüştürebiliyoruz yani kristalde olduğu gibi defalarca itebiliyoruz, çevirebiliyoruz, defalarca yansıtabiliyoruz ama motife, motifin bütününe bunu yapamıyoruz, oysa kristale yapabiliyoruz, başka türlü ifade edecek olursak matematik anlamda kristalden farklı olan ama bu farkın çok ufak olduğu öyle bir yapı var ki hakiki kristalde olduğunun aksine bu motifin herhangi bir noktasını başka bir noktaya dönüştürerek var olan motifi elde etmek mümkün olmuyor, elde edemiyoruz, bu türden yapılara kristal denmiyor Roger Penrose'un keşfinden beri buna kuazi kristal deniyor işte bu gizli simetriler Arap mimarisinin kullandığı süs motiflerinde görülüyordu, diyor Harvard Üniversitesi'nden Lu ve Princeton'dan Steinhardt, onlarla birlikte başkaları da kanıtladılar İslam mimarisinde temel motifin Farsça girih denen motif olduğunu, bu girih beş türlü geometrik şekilden oluşuyor, her bir iç açısı 144 derece olan düzgün bir ongen, her bir iç açısı 108 derece olan düzgün beşgen, iç açıları ya 72 ya 144 derece olan düzgün olmayan bir altıgen, iç açıları 70 derece ve 108 derece olan bir rombus ve son olarak da iç açıları 72 ve 216 derece olan düzgün olmayan altıgen, işte bu beş ayrı çokgenden herhangi bir düz yüzey oluşturulabiliyor, hem de eksiksiz bir şekilde, yani hiçbir aralık kalmadan, işte girih buna deniyor ve Alhambra'nın duvarlarının, kemerlerinin, tavanının, sütunlarının, pencere kapı çerçevelerinin yüzeyine eğilip baktığımızda bu geometrinin matematiğiyle karşılaşıyoruz, başka türden olan bu yapılar mermer sütunlara, tonozlara, kubbelere, döşemeye, tavanlara, çinilere alçı sıva daha tazeyken bastırılarak tatbik edilmiş yahut sertleşen yüzeye kazılmış, kakılmış, oyulmuş, ya da resmedilmiş, şimdi daha somut olarak söylersek Alhambra'nın labirentlerinde başımız dönerek dolaşırken bu özel simetrileri bulmak, tanımak ve hemen bunların içinde kaybolabil-

mek çok önemli çünkü Alhambra'nın süslenmiş bütün yüzeyleri bu kuazi simetrik alandan oluşuyor ve Alhambra'da her yer, her şey, her bir milimetrekare süslemeli, buralara bakarken bu süslemeler karşımıza sonsuzu çıkartıyor, sonsuza bakmaya alışmamış gözlerimizi sonsuza bakmaya zorluyor, hem bakışlarımızın sonsuzla karşılaşması yetmiyormuş gibi aynı anda iki sonsuza birden bakmak zorunda kalıyoruz, çünkü gözlerimiz bakarken sadece bir tane muazzam ve yaygın olan sonsuzu görmekle kalmıyor –örneğin biraz önce sözünü ettiğimiz Infantas Kulesi' nin kubbesine bakarken olduğu gibi– bunun en ufak unsurlarında da yine sonsuza bu sefer bir minyatür sonsuza bakmak zorunda kalıyor, sonra örneğin insan Sala de los Bonos'a doğru geri dönerken oraya çıkan merdivenlerden birinin yakınındaki balkonun yanında soldaki sütunun başı altında süslü kenar motifinde birbirine paralel giden dar ve yukarıya doğru yükselen çift hatlı süslemedeki hattın yolunu izlerken içinde kayboluyor ve başlıyor başı dönmeye, bir türlü akıl erdiremiyor bu yıldız noktalardan oluşan hatlar, bulundukları alan o kadar ufak olduğu halde nasıl olur da insanı sonsuza kadar götürebilir, işte tam da bu zaten insanı tam da Alhambra'da şimdiye kadar asla görmediği bir gerçekle karşılaştığı düşüncesine sevk eden, demek ki etrafı sınırlı bir mekânda da bir sonsuz olabiliyormuş, peki bu nasıl oluyor? çünkü burada bu küçük sonsuzlar hem diğerlerinden bağımsız hem diğerlerine bağımlı, başlangıçta bazı salonlarda rastladığımız gibi, ilk izlenim buydu zaten, ama işte tam da o zaman artık biraz olsun durma zamanı geliyor, ziyaretçi koşullara göre nispeten rahat dinlenebileceği bir köşe arasın, bacakları ağrıyor, sırtı ağrıyor, boynu ağrıyor, başı kazan gibi, gözkapakları özellikle sağ gözünün kapağı titriyor, en azından bir sakinleşme süresine ihtiyacı var, belki ziyaret süresi de dolmuştur, Alhambra'yı görmek isteyenlere insanı öfke-

lendirecek kadar pahalı bilet karşılığında tanıdıkları zaman dilimi dolmuştur bile, Alhambra'nın dinlenmeye müsait yerinde biraz zaman geçirse iyi olacak, oturulacak yer yok, zaten burada oturulabilecek yerlere dokunmak bile yüzsüzlüğün dik âlâsı olur mutlaka, ama insan biraz durup da gözlerini kapayınca, nefesini ayarlayıp kabil olduğu kadar rahatlamaya çalışınca sakinleşmeye niyet etmesi bile iyi geliyor, o kadar dayanılamaz bir dev yüklenmiş sırtına, bu dev Alhambra, en azından ruhunun biraz sakinleşmeye ihtiyacı var, içinin biraz durulmaya, biraz yavaşlamaya, düşünceler, varsayımlar, fikirler, saptamalar, farkına varmalar, resimler, ah resimler! titreyen gözkapakları altında uçuşan resimler, o kadar hızla uçuşmasınlar, dayanılmaz bir titreşimle geçiyorlar kapalı gözkapaklarının altından, bir süre sonra rahatlama niyeti gerçekten sonucunu göstermeye başlıyor, ama bu yetmez, yavaş yavaş ayrılmak gerek buradan, insanı korkunç bir şekilde kendine çeken o mekânlara doğru birkaç adım daha atsa, bir kere daha Mirador de la Daraxa'ya gitse ve sonra bununla bitirse diyor ama hissediyor kararının yanlış olduğunu, çünkü kalacak, yavaş yavaş ayrılmayacak, salonun altın içinde yüzen, kopmaya hazır gibi durduğu halde asla kopmayan stalaktit'ine bakıyor, kemerli pencerelerin parıltısı gözlerini kör ediyor, üzerlerine dışarıdan güneş vurmuş, duvarların ve tavanın süslerinden gelen o ilahi parıltının kendisini bir daha esir almasına izin veriyor ve kafasında bir düşünce beliriyor, hayır, İslam motiflerinin özü ilk görülende değil, o dâhiyane geometrinin uygulanmasında değil, araçların kullanımında, bu kullanım pırıl pırıl ve bir o kadar da narin yapılı motiflerin çeşitliliğindeki birliği gösteriyor, her şeyi bir ağ içine alınmış gibi bir arada tutan birliği, çünkü burada Yunan, Hindu, Çin ve Pers kültürlerinden geçerek geometrik Arap fikriyatının kullandığı bir idea gerçekleşmiş, kötü kaosun dağılan

dünyası yerine daha yüksek düzeyde olan, her şeyi bir arada tutan, devasa bir birliği seçiyoruz ve işte Alhambra hem en küçük hem en muazzam unsurunda aynı şekilde bu birlik demek, ve Alhambra bunun anlaşılmasına yardımcı olmuyor, madem anlaşılır değil, anlaşılmasını talep etmiyor, ama anlaşılması için sürekli istek olmasını talep ediyor, işte o zaman insan Mirador de la Daraxa'nın harikuladeliği önünde birden mahzunlaşıyor ve yavaş yavaş, gerçekten yavaş yavaş uzaklaşmaya hazırlanıyor, sonra bilinmezlik içinde duruyor, onu bekleyen bir bahçe daha var, cennet bahçesi Generalife, buraya uzak olmayan bir tepede, adını Güneş'ten alan bir tepede cennet görünümüyle ziyaretçiyi büyüleyen bir bahçe, – bilinmezlik içinde duruyor insan ve ne kadar büyülenmiş de olsa biraz hayal kırıklığı da var, dışarıya doğru yürürken farkındalığın hafif ve istenmeyen bir esintisi çarpıyor yürüne, hissediyor adeta Alhambra'nın sunduğu bilgi Alhambra hakkında hiçbir şey bilmediğimiz değil, Alhambra'nın sunduğu şey bu bilinmezlikten Alhambra'nın da hiçbir şey bilmediği çünkü bilinmezlik yok. Çünkü bir şeyi bilmemek karmaşık bir süreç ve bunun gidişatı hakikatin gölgesi altında geçiyor. Çünkü hakikat var. Çünkü Alhambra var. Hakikat bu.

144

Dışarıda Bir Şey Yanıyor

Aziz Anna Gölü, yaklaşık dokuz yüz elli metre yükseklikte bir kraterin ölü gölü ve hayret edilecek kadar muntazam bir daire şeklinde. Suyu yağmur suyu, gölde yaşayabilen tek balık kedi yayınbalığı. Çamlıklardaki ayılar su içmeye indiklerinde insanların kullandığı yoldan değil başka bir patikadan geçiyorlar. Gölün nispeten az gidilen karşı tarafı bataklık, turbalık bölge, bataklığa kalaslar konarak yapılmış bir yol var, Yosunluk diyorlar oraya. Söylendiğine göre gölün suyu hiç donmuyormuş, ortası hep sıcakmış. Krater binlerce yıldır ölüymüş, göl de. Her taraf derin bir sessizliğe gömülü.

Organizatörlerden biri gelenlere daha ilk gün etrafı göstererek tefekküre dalmak için ideal bir yer dedi, dinlendirici gezintiler yapmak için de, bunu kimse unutmadı ve fırsat buldukça uyguladı, böylece kampın üst tarafında bin metre yükseklikteki zirveye her iki yönde –zirveye doğru ve zirveden aşağıya doğru– trafik oldukça yoğundu ama bu aynı zamanda kampta hummalı bir çalışmanın sürmesine engel olmuyordu, zaman geçtikçe –arada zaman da geçiyordu çünkü– buraya gelmelerine neden olan yaratıcı fikirler son biçimlerini aldıkça çalışmalar hızlanıyordu, gelenlerin büyük kısmı kocaman binada kendilerine gösterilen odalara yerleşmişler, odaları istedikleri gibi

düzenlemişlerdi, ahşap kulübede kalan da vardı, müştemilata yerleşen de, aralarından üçü de kampın merkezî mekânı olarak kullanılan evin büyük tavan arasına yerleşmiş ve kendilerine ayrı birer köşe yaratmışlardı, buna hepsinin ihtiyacı vardı, çalışırken tek başına olabilmek kimse tarafından rahatsız edilmemek istiyorlardı, tam bir huzura ihtiyaçları vardı, çalışmalar başlamıştı, günleri genellikle çalışarak arada gezintilere çıkarak, gölde yüzerek, yemek saatlerinde masa başında toplanarak ve akşamları ellerinde palinka kadehleri, yavaş yavaş sönen ateşin etrafında şarkılar söyleyerek geçiriyorlardı.

Bu anlatıda özneyi genellemenin yanlış olduğu bir süre sonra anlaşıldı, hemen değil yavaş yavaş, günden güne, gerçi iyi gözlemci olanların daha ilk gün gözüne çarpmıştı aralarından birinin, on iki kişiden birinin diğerlerine hiç benzemediği ama diğerleri bunu ancak üçüncü günün sabahı fark ettiler. Onun gelişi bile çok gizemli, en azından diğerlerininkinden başka türlü olmuştu, trenle ya da otobüsle değil inanılmaz gibi görünse de, buraya geldikleri gün öğleden sonra akşam altı, altı buçuğa doğru, *yayan* gelmiş gibi kampın kapısından girmişti, görevliler nazik ve saygılı bir şekilde adını sordukları vakit başını hafifçe sallamakla yetinmiş ve buraya kadar nasıl geldiği hakkındaki sorulara birisi arabayla köşeye kadar getirdi demekle yetinmişti, o derin sessizlikte birinin onu "köşede" bıraktığı bir otomobilin sesi duyulmadığından buraya kadar, buraya kadar olmasa da köşeye kadar arabayla geldiği, birinin onu orada bıraktığı pek inanılır gibi değildi ve kimse de inanmamıştı zaten, ya da şöyle desek daha doğru olacak, kimse duyduklarına ne anlam vereceğini bilememişti, böylece daha ilk günden tek olası ve makul ve en abes versiyon olan yayan geldiği kabul edildi, yani kalkmış Bükreş'ten yola çıkmış, önce trene ve sonra da buraya gelen otobüse bineceğine Aziz Anna Gö-

lü'ne doğru o uzun yolu yürümeye başlamış –kim bilir kaç hafta yürüdükten sonra– o ilk gün akşam altı-altı buçuğa doğru kampın kapısından içeriye girmiş ve görevlinin Ion Grigorescu'yu karşılamak şerefine mi nail oluyoruz sorusuna cevap yerine başını hafifçe sallamakla yetinmiş.

Ayakkabılarına bakılırsa hikâyenin doğruluğundan kimsenin şüphesi olmayacağı kesindi, yeniyken belki kahverengi, mokasen tipi, burnunda deriden ufak bir süs olan hafif, yazlık, yapay deri ayakkabıları felaket haldeydi. Tabanları ayrılmış, topukları çarpılmış, sağ ayakkabının burnunu bir şey çaprazlama ikiye ayırmıştı, çorabı görünüyordu. Ama sorun ayakkabılarla çözülecek gibi olmadığından gizem devam etti, kıyafetinin diğer parçaları da diğerlerinin Batı giysilerine benzeyen ya da Batı mamulü giysilerinden oldukça farklıydı, bu kıyafetler de onun Çavuşesku döneminin seksenli yıllarının sonundan ve o yılların da en koyu sefaletinden geldiği izlenimini veriyordu, ne renk olduğu belirsiz flanele benzer kalın bir kumaştan dikilmiş, paçaları oraya buraya sallanan bol bir pantolon giymişti, kareli gömleğinin üstündeki hırka daha da yürekler acısıydı, yaz sıcağına rağmen boğazına kadar ilikliediği yosun yeşili, kafes dokuma ucuz bir hırka.

Sukuşları gibi inceydi, sırtı kamburlaşmış, saçları dökülmüştü, avurtları korkunç derecede çökmüş olan yüzünde iki tane koyu kahverengi, tertemiz göz yanıyordu – iki tane yanan tertemiz göz ama gözler içten gelen bir ateşten yanıyor gibi değildi, dışarıda bir şey yanıyor ve iki hareketsiz ayna bunu yansıtıyor gibiydi.

Üçüncü gün anladılar onun için kampın kamp, işin iş, yazın yaz olmadığını, burada onun için ne gölde yüzmek vardı, ne böyle kamplarda genellikle hâkim olan tatil sevinci. Kamp görevlilerinden bir çift ayakkabı vermelerini rica etti, verdiler (müştemilatta çiviye asılmış

bir çift çizme buldular) ayaklarına geçirdi ve gün boyu kampta dolaştı durdu, ama kamp bölgesinden dışarıya çıkmadı, ne zirveye çıktı ne zirveden indi, gölün etrafını da dolaşmadı, Yosunluk'ta kalasların üzerinden de geçmedi, kampta kaldı, oraya buraya gitti geldi, diğerlerinin ne yaptığına baktı, bütün odaları teker teker dolaştı, ressamların, grafikerlerin, heykeltıraşların arkalarında durup yaptıklarına baktı, günden güne eserlerin nasıl değiştiğini dikkatle izledi, tavan arasına çıktı, ahşap eve, müştemilata gitti ama kimseye tek kelime olsun söylemedi, hiçbir soruya tek bir kelimeyle cevap vermedi, sağır dilsiz gibi, ya da kendisinden ne istediklerini anlamıyormuş gibi, tam anlamıyla sessizliğe gömülmüştü, bir hayalet gibi sessiz, keyifsiz, duyarsız, bu durumda diğerleri de, on biri birden, Grigorescu'yu onun kendilerini incelediği gibi dikkatle incelemeye başladılar – ve o zaman bir şey fark ettiler, bunu akşam ateşin etrafında hemen tartıştılar (Grigorescu hiçbir zaman oraya gelmiyor erkenden yatıyordu) evet, gerçi gelişi biraz garip olmuştu, acayip ayakkabıları, hırkası, avurtları çökük yüzü, zayıflığı, gözleri, bunların hepsi tuhaftı tamam ama en tuhaf olanı, ve o zamana kadar fark etmedikleri de bu olmuş zaten, yani en ama en tuhaf olanı dönemin bu her zaman aktif büyük sanatçısının herkesin çalıştığı bu yerde tam anlamıyla atıl olması, hiçbir şey yapmamasıydı.

Hiçbir şey yapmıyor dediler ve bunu fark edince çok şaşırdılar, en çok da bunu hemen kampın daha ilk günlerinde fark etmemelerine şaştılar, şu hale bakın, kampın altıncı, yedinci, sekizinci günündeler, hatta bazıları eserlerinde son düzeltileri yapmaya hazırlanıyor ve ancak şimdi fark ediyorlar bunu.

Ne yapıyor?

Hiçbir şey!

O andan itibaren ister istemez ona daha fazla dikkat

etmeye başladılar ve bir gün, belki de onuncu gündü, fark ettiler ki sabahları ve öğleden önceleri, diğerleri uyurlarken, erken kalktığı herkesçe bilinen Grigorescu' nun hiçbir yerde dolaşmadığı, müştemilata, ahşap eve gitmediği nispeten uzunca bir zaman dilimi var, ne dışarıda ne içeride onu hiç kimse görmüyor, bir süreliğine kayboluyor.

Bu merak içlerine düşünce on birinci günün akşamı aralarından bazıları ertesi sabah şafak vakti kalkmaya ve meseleyi anlamaya karar verdiler. Bir ressam, Macar olan, diğerlerini uyandırmayı üstlendi.

Grigorescu'nun odasına bakıp orada olmadığını anladıklarında ortalık henüz aydınlanmamıştı, ana binanın etrafını dolaştılar, kapından dışarıya çıktılar, sonra geri döndüler, arka taraftaki ahşap eve ve müştemilata baktılar, hiçbir iz bulamadılar. Ne yapacaklarını bilemeden bakıştılar. Göl tarafından hafif bir rüzgâr geliyordu, tan ağarmaya başlamıştı, karanlıkta artık birbirlerini seçebiliyorlardı, her yere tam bir sessizlik çökmüştü.

İşte tam o sırada ne olduğu anlaşılamayan gayet hafif bir gürültü duydular. Uzaktan geliyordu, kampın en arka tarafından, tam olarak kampa ait iki ayakyolunun bulunduğu o görünmeyen sınırın arkasından. Gerçi herhangi bir işaret yoktu ama oradan başlayarak arazi avlu olmaktan çıkıyor doğa henüz kendinden koparılanı geri almamış olsa da orası artık kimseyi ilgilendirmiyordu, kendi haline bırakılmış, medeniyetin girmediği, biraz ürkütücü, kimseye ait olmayan bir yerdi burası, kamp sahiplerinin burasıyla ilgili bir talebi olmadığı belliydi, bozulmuş buzdolabından çerçöpe kadar hurda, döküntü, akla gelen her şey buraya atılmıştı, yıllar geçtikçe yabani otları azmış bütün bölgeyi insan boyunda, ayıklanması mümkün olmayan dikenli, koyu renkli, faydasız düşman bitkiler bürümüştü.

Gürültü oralardan bir yerden, o sık otlu çalılığın bir noktasından geliyordu.

Ne yapacaklarını fazla düşünmediler, konuşmadan birbirlerine baktılar, başlarını salladılar ve bir yere doğru hızla yürümeye başladılar.

Duydukları sesin toprağın kazılmasından çıktığını anladıkları zaman kampın binalarından epey uzaklaşmışlardı.

Herhalde çok yakındaydılar artık, çünkü aletin toprağa saplanmasından, atılan toprağın yere düşüp yayılmasından çıkan sesler çok net olarak duyuluyordu.

Sağa dönüp sesin geldiği yere doğru on-on beş adım atınca kendilerini üç metre eninde beş metre derinlikte muazzam bir çukurun kenarında buldular, buraya o kadar çabuk gelmişlerdi ki az daha dengelerini kaybedip çukura düşeceklerdi, çukurun dibinde Grigorescu hummalı bir şekilde çalışıyordu. Çukur o kadar derindi ki başı tam olarak görünmüyordu, çukurun kenarında durup aşağıda ne oluyor diye bakanları duymadı bile.

Çukurun tam ortasında, topraktan yontulmuş, doğal büyüklükte bir at gördüler, önce sadece o kadar, topraktan bir at, sonra baktılar ki bu doğal büyüklükte toprak at dişleri görünen ağzı köpükler içindeki başını hafifçe yandan yukarıya doğru kaldırmış korkunç bir enerjiyle dörtnala bir yerlere koşuyor, kaçıyor. Nihayet algılayabildiler: Grigorescu büyük bir alanda yabani otları temizleyip, devasa bir çukur kazmış, ama bu çukuru ortasında ağzı köpükler içinde, dehşetli bir korkuya kapılarak kaçan bir atın etrafından toprakları kazıyarak açmış, yani bu doğal büyüklükte ve bir şeyden dehşetli ürkerek toprağın altında koşan atı toprağı oyarak meydana çıkarmış, serbest bırakmış.

Oldukları yerde donup kalmışlardı, görüldüğünü hâlâ fark etmeden çalışan Grigorescu'ya bakıyorlardı.

Çukurun kenarındakiler on gün boyunca kazmış olmalı diye düşündüler.

Her gün şafak vakti başlayıp öğleden önceki saatler boyunca kazmış.

Çukur başında duranlardan birinin ayağının altından toprak kayınca Grigorescu yukarıya baktı. Bir an duraladı, sonra başını öne eğdi işine devam etti.

Sanatçılar kendilerini rahatsız hissettiler. Bir şey söylemeleri gerektiğini düşündüler.

Fransız ressam alçak sesle Ion, bu harika, dedi.

Grigorescu yine durdu, kenara dayalı merdivenden yukarıya çıktı, bel küreğine yapışan toprakları oraya hazırladığı bir aletle temizledi, ter içinde kalan alnını mendiliyle kuruladı sonra yanlarına yaklaşıp çok yavaş bir hareketle kollarını iki yana açarak bütün çevreyi işaret etti.

Çok zayıf bir sesle daha o kadar çok at var ki, dedi.

Sonra bel küreğini aldı, merdivenden çukura inerek kazmaya devam etti.

Diğerleri daha bir süre durup kafalarını salladılar sonra sessizce ana binaya doğru yürümeye başladılar.

Vedalaşma zamanı geliyordu. Yöneticiler büyük bir ziyafet hazırladılar, ondan sonra son bir gece daha, sabah pencereleri kapıları kapattıktan sonra özel bir otobüsle, Macaristan'dan ve Bükreş'ten arabayla gelen birkaç kişi de arabalarıyla kamptan ayrıldılar.

Grigorescu çizmeleri iade etti, kendi ayakkabılarını giydi, bir süre otobüste onlarla birlikte gitti. Sonra, birkaç kilometre uzakta bir köyde, bir dönemeçte birden otobüsü durdurdu, buradan sonra yalnız giderse daha iyi olacak gibisine bir şeyler söyledi. Ama o kadar alçak sesle söyledi ki kimse ne dediğini tam olarak anlayamadı.

Dönemeç yuttu otobüsü, Grigorescu da yoldan ayrılarak aşağıya doğru inen patikada gözden kayboldu.

Sadece manzara kaldı, dağların sessiz düzeni, kuru yapraklarla örtülü bir sonsuzluk, sıcak toprağın altında ne olduğunu örten, saklayan, gizleyen, koruyan, uçsuz bucaksız bir diyar.

233

Nereye Bakıyorsun

Neresi olursa olsun yeter ki *Milo Venüsü* olmasın – bu okunuyordu yüzlerde, gerçekten, arkadaşlarının yüzünde bunun yazılı olduğu o kadar ayan beyan meydandaydı ki, haftalık ve aylık görev taksimlerinin yapıldığı toplantılarda onlarla birlikte oturmak, hepsinin nasıl oraya gönderilmemeye gayret ettiğini izlemek eğlenceli oluyor, gülmemek için kendini zor tutuyordu, o ise tam tersine bölüm şefinin kendisine bakmasını, size gelince Mösyö Chaivagne, her zamanki yerinizde kalacaksınız, biliyorsunuz, LXXIV, sonra da Sully birinci katında, saat başı nöbet değişiminde XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII demesini bekliyordu, buradaki vurgu elbette LXXIV'de idi, Salle des 7 Chmeminées'de ve oraya gönderildiğini duyduğu zaman hem inanılmaz bir rahatlık duyardı hem şefin sesinde her zaman fark ettiği gizli takdir, övgü, sözsüz ödüllendirme hoşuna giderdi, LXXIV, ve XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, çünkü ona güvenleri tamdı, Mösyö Bruno Cordeau bölüm şefi oldu olalı yani yedi yıldır sesinde, eserin halen bulunduğu salonun, Salle des 7 Cheminées'nin, bütün çılgın turistlerle karşı emanet edilebileceği tek insan Mösyö Chaivagne'dır titreşimi hissedilirdi ve şef bunu *Milo Venüsü* ile özel bir bağı olmasıyla alay etmeden yaptığı için ona özellikle

minnettar olurdu, Chaivagne'ın bu zaafını bütün eski müze bekçileri iyi bilirlerdi ve her biri buna kendi tabiatına göre tepki verirdi, bu tutku nedeniyle günde sekiz saat bekçilik –ilk yıllarda çok kez söylediği gibi– onun için iş değil lütuftu, tesadüfen kucağına düşmese elde etmek için her şeyi yapmaya hazır olduğu paha biçilmez bir nimet, bu nimet bundan otuz iki yıl önce, onu müzenin açık olduğu sekiz saat boyunca sabah saat ondan akşam altıya kadar *Milo Venüsü*'nü dikkatsizlerden, çılgınlardan, terbiye görmemişlerden ve kendini bilmezlerden, kaba davranmadan ama kesinlikle korumaya elverişli bulup işe aldıkları vakit kucağına düşmüştü, Chaivagne'ın işi buydu, bu türden ziyaretçilere kibarca hadlerini bildirmek, sadece onlara, bütün ziyaretçilere değil, çünkü o diğer müze bekçilerinin çoğunluğunun aksine hiçbir zaman o sorunlu kişileri sadece meraklı olanlarla bir tutmadı, meraklı olanlar benzer koşullarda onun da yapacağından farklısını yapmıyorlardı, eğer insan aradığı salona girebilmişse ve o büyük esere yakınlaşmışsa ileri sokulabilmek için biraz itişmez mi? Chaivagne bunu kabul edilebilir bir insani zaaf olarak değerlendiriyor ve asla müdahale etmiyordu, zaten aslında oradaki varlığını da göstermekten pek hoşlanmıyordu ne de olsa polis değil müze bekçisiydi, eserin koruyucusuydu ve koşulların izin verdiği ölçüde görünmez olarak kalmaya gayret ediyordu, bazı günler hafif dalgalanmalar halinde, düzenli olmasa da Chaivagne'ın otuz yıllık tecrübesine dayanarak önceden tahmin edilebilecek zaman aralıklarıyla, kendi aralarında mesleki jargonla ifade ettikleri bir hadise olmuyor değildi, o zaman göze batmadan ama kesin bir şekilde, salondaki genel ve oldukça gürültülü hayranlığı rahatsız etmeden ama kuşkuya da yer bırakmayacak bir kararlılıkla müdahale etmek zorunda kalıyorlardı, ama biri eserin etrafını kuşatan kordona dokundu diye hemen oraya atıl-

manız gerekmez diyordu gözlerini dört açmış yaramazlık yapan bir çocuğun ya da düzeni bozan bir yetişkinin üzerine atlamaya hazır durumda bekleyen nispeten genç ve özellikle kadın müze bekçilerine, insan birinin, örneğin kendini unutan bir turistin sembolik sınırı aşmaya hazırlandığını hisseder işte o zaman o şahsı hemen dışarıya buyur etmek gerekir, hele bazen birileri kordonun arkasına geçmekle kalmayıp esere doğru yürümeye başlamaya hazırlanır ki işte bunlar gerçekten hissedilmesi gereken anlardır diye anlatırdı Chaivagne işe yeni başlayan deneyimsiz arkadaşlarına, elbette çılgınları, fanatikleri, delileri, sapıkları, kırıp dökme heveslilerini tek sözle eser için tehlike yaratanları derhal, arada işaretparmağını ciddiyetle havaya kaldırırdı aslında gençlere ve kadınlara karşı hiç de sert olmayan Chaivagne, derhal uzaklaştıracaksınız, hem sadece salondan değil, müzeden de, bunun yöntemleri var, güvenlik sistemi gayet iyi işliyor özellikle son yıllarda adamakıllı gelişti, ama ona soracak olurlarsa tehlikeyi abartmamak gerek bu nedenle de o şahsen örneğin müze bekçilerinin eserle ziyaretçi arasında durmalarına imkân veren müzelerden nefret ediyor, bu uygulama burada, Louvre'da olmaz, olamaz, kimse unutmasın normalliğin de sınırları olduğunu ve Louvre'un da bu sınırlar içinde bulunduğunu, Louvre her şeyden önce dünyanın en önemli ve herkese açık olan müzesidir, Louvre'u böyle düşünmeliyiz, Louvre harikulade hazinelerini gören her ziyaretçi için hayatta asla unutmayacağı bir anı olarak kalır, yoksa turist akınıymış, kalabalıkmış, itişip kakışmaymış bunlar tahammül edilebilir şeyler, yaşadığımız çağa mahsus, dünya böyle artık, gereğinden fazla insan var dünyada diye anlatırdı Chaivagne dünya hakkındaki görüşlerini kendinden yaşlı olan iş arkadaşlarına, ve unutulmasın ki bu dünyada herkes turist olabilir, yani o, yıllar boyunca turistlerden nefret eden müze bekçilerinden

değil, bu insanın kendisinden nefret etmesi gibi bir şey olur, yok o böyle düşünmüyor, tahammül etmek gerek, akın akın gelecekler, fotoğraf çekecekler, ne yapalım, fotoğraf makineleri var ve insanı turist yapan koşullar da var, o zaman ne yapsın insan? yani *Milo Venüsü*'nü görmesin mi? olur mu öyle şey? işte bu zor bir soru, Chaivagne konuşurken bazen meslektaşlarına bakardı, ne yapsınlar yani, kapatsınlar mı Louvre'u? kimse asla görmesin mi, hiçbir fani görmesin mi buradaki eserleri, o eserler sadece burada var, Klasik Yunan'dan Helenizm heykeltıraşlığına kadar, evet o böyle düşünüyor işte, Chaivagne kendi söylediklerine kendisi başını sallardı, böyle düşünüyordu ve bu fikre uzun yıllar içinde varmıştı, tanıdıkları bu yüzden ondan bahsederken koyun gibi her şeye katlanıyor diyorlardı, kurt sürüleri gibi gelen turistlere karşı çok yumuşak davranıyor, bu başlı başına bir tehlike diyorlardı, ama kimse ne Chaivagne'a zarar verebildi ne de onu başka türlü davranmaya ikna edebildi, örneğin kabul etsin işte arada bir o kordonun yanındaki kalabalıkta duran Japonlardan birine kimse görmeden bir tekme indirmenin ne iyi olacağını, ama olmuyordu, bu türden provokasyonlara Chaivagne hiçbir tepki vermiyor, gülümseyip geçiyordu, zaten o hep biraz gülümserdi, sabahları iş arkadaşları onu, yüzünden silinmek bilmeyen o gülümsemesinden tanırlardı, ortasından ıslak tarakla dikkatle ikiye ayırıp kafasına sıkı sıkı yapıştırarak taradığı kır saçlarından değil, daima ütülü kıyafetinden de değil, o hafif tebessümünden, alametifarikası bu tebessümdü, bu tebessümün yine işinin başında olmasının verdiği sevinçten mi kaynaklandığını pek bilmiyorlardı, Chaivagne da elbet her şeyini açığa vurmuyordu, bütün Parisliler gibi işyerine gitmekten nefret eden arkadaşları için bu sevinç inanılacak gibi değildi ama ortada başka bir neden de yoktu, bu adam buraya gelince seviniyor deyip bunu ka-

bullenmeye mecbur kalıyorlardı, lafını pek esirgemeyen bekçilerden bazıları çalışmaya başlayıp salonda yerini alınca seviniyor salak diyorlardı ve o gün için konuyu kapatıyorlardı, üstelik konu sıkıcıydı, Chaivagne hakkında konuşulacak fazla bir şey de yoktu hatta yaşlılar bu konuyu hiç açmazlardı çünkü Chaivagne her gün, her hafta aynıydı, hatta bundan otuz yıl önce de bugün ya da dün olduğunun ya da yarın olacağının tıpatıp aynısıydı, Chaivagne değişmez deyip omuz silkiyorlardı ve bunda gerçek payı da vardı, Felix, sen gerçekten hiç değişmiyorsun diye alay ettiklerinde Chaivagne gülümseyerek başını sallardı ve bu gülümsemesiyle sanki o da öyle hissettiğini anlatırdı, evet değişmiyor, çünkü *Milo Venüsü*'nü koruyor, o da değişmiyor, ama bunu söylemezdi, zaman zaman, ender de olsa onu konu yaptıklarında Chaivagne ve *Milo Venüsü*'nün, özel bir sembiyozda gibi yaşadıkları konusu ortaya atılır ve merkez konu olarak kalırdı ama işte tam da burada yanılıyorlar ve Chaivagne hakkında gerçekten hiçbir şey, önemli hiçbir şey bilmediklerini itiraf etmiş oluyorlardı, Chaivagne onlara o hafif tebessümüyle bakardı, çünkü ona göre tek bir *Milo Venüsü* vardı ve onun dışında hiçbir şey yoktu, Chaivagne böyle düşünüyordu, o zaman nasıl olur da ikisinin arasında bir ilişki olduğu düşünülebilirdi, kaldı ki olsa bile bu ancak tek taraflı bir ilişki olurdu, bir hayranlık, insanı esriten bir duygu, eğer arkadaşlarıyla anlaşabilse, iki saatte bir yer değiştirmek zorunda kalmasa o günün sekiz saatini de burada geçirebilir, çünkü o *Milo Venüsü*'nün iç dünyasına ait, ya da *Milo Venüsü*'nün güvenliğinin seçilmiş kişisi, bu duygu her aklına gelişinde onu yüceltiyordu ve sık sık aklına geliyordu, onun durumunda olan bir insanın kendisini ne kadar müstesna hissedeceği otuz yıldır hep aklına geliyordu, elbette bu konuyu kimseyle konuşmuyordu hiçbir iş arkadaşına açmayı denememişti, onların tavrı

başkaydı, onlar için yaptıkları sıradan bir işti, ayaklarının düztaban olacağı, sırtlarının kamburlaşacağı, bir süre sonra farkında bile olmadan boyunlarını ovuşturacakları sıradan bir iş, en çok da boyun kötüleşiyordu, bir de ayaklar tabii, yalnız taban değil, o da ama topuklar, bilek ve baldırlar, sonra bel, bütün belkemiği, müze bekçisinin işi zordu ve bu zorluk yüzünden başlarda bir esere karşı içlerinde bir yakınlık da duysalar işin yorgunluğu bu duyguyu çabuk öldürürdü, Chaivagne hariç, bütün gün bu şekilde ayakta durmanın tabanları, bilekleri, belkemiğini, boyun adalelerini ne hale getirdiğini Chaivagne'ın ne kadar yorulduğunu görmek mümkün değildi, elbette hiçbir tarafı ağrımıyor denemezdi ama Chaivagne bununla meşgul olmuyordu, ağrımasına ağrıyor, elbette ağrıyordu, insan müze bekçisiyse sekiz saat ayakta durmak zorunda, dinlenme süreleri dakikalarla ölçülü ve elbette tazelenmeye yetmiyor, ayakta sekiz saat, evet bu doğru, gülümserdi sordukları zaman Chaivagne ama bu aynı zamanda *Venüs*'ün iç dünyasında da sekiz saat demek, hep böyle cevap verir bundan fazlasını söylemezdi, örneğin neden *Mona Lisa*, ya da *Tutankhamun* veya bir başkası değil de tam da bu eser hayatını bu kadar dolduruyor bu konuda hiçbir zaman kimseye hiçbir şey söylemedi, çünkü fazlasıyla basit olacak ve kimseyi tatmin etmeyecekti, çünkü bir tarafta *Milo Venüsü* vardı öte tarafta Chaivagne, şimdiye kadar gördüğü ve görebileceği en büyüleyici olan, Louvre'un bütün hazineleri arasından onu en çok kendine bağlayan, *Milo Venüsü*'nün aurası, cevap olarak bundan fazlasını söyleyemezdi, onun için en harikulade olanın bu olduğunu söylemek, hayatını *Milo Venüsü*'ne duyduğu hayranlığa adadığını anlatmaya yetmeyecekti, *Milo Venüsü*'ne olağanüstü bağlılığını bu şekilde anlatmaya kalkışsaydı gerçekten çok basit olurdu, hiçbir şey ifade edemeyecek kadar sıradan olurdu, onun için kalkışmı-

yordu, hiçbir şey söylemiyor, susuyor ve bundan fazlasını kendisinin de bilmediği için özür diler gibi gülümsemeye devam ediyordu, gençliğinde *Venüs*'ü ilk gördüğü zaman ne hissettiğini anlatmaya kalksaydı da hiçbir yere varamazdı, çünkü o zaman için söyleyebilecekleri de bundan fazlası değildi, görür görmez olduğu yere çivilenmişti, *Milo Venüsü* büyülemişti onu ve bu hali hiçbir açıklaması olmadan o zamandan beri devam ediyordu, yaşadıkları Lille yakınındaki küçük köyden bir gün babasıyla birlikte kalkmış Paris'e gelmişlerdi, babası onu Louvre'a götürmüştü, o zaman ve birkaç yıl sonra taşındıklarında iş başvurusunda bulunmuş ve kabul edilmişti, hayat hikâyesi bu kadarcıktı, gerçekten bundan ibaretti, anlatsa iş arkadaşlarının ilgisini pek çekmeyeceğini biliyordu hatta belki de bu kadar basit olabileceğine inanmazlardı ya da aydınlatıcı bir açıklama yapmaktan bu kadar âciz olduğuna; bunları düşününce sessiz kalmayı yeğliyordu, arada bir yine de birisi *Milo Venüsü*'ne bu acayip bağlılığının nedenini soracak olursa sadece gülümsüyor, hiçbir şey söylemeden oradan ayrılıyordu ve cevap olmadıkça gizem devam ediyordu, oysa Chaivagne çok iyi biliyordu gizemin onda olmadığını, evde bazen bunun üzerinde kafa yorduğunda içinde hiçbir şey olmadığını itiraf ediyordu, boştu bütünüyle bomboş, *Milo Venüsü* ise bütünlüktü, kusursuzluktu, bir müze bekçisinin arada bir böyle büyük laflar etmesine izin verilirse söylemek istediği şey, gizemin *Milo Venüsü*'nde olduğuydu, bir gün aralarında samimi bir ilişki olan, kendisine gayet yakın davranan geniş kültürlü iş arkadaşı Mösyö Brancoveanu neden tam da *Milo Venüsü* diye sormuştu, neden *Medici Venüsü* ya da *Knidos Aphrodite'i* sayısız örneklerinden biri değil, o kadar çok Aphrodite varken: *Ludovic Aphrodite'i*, *Capua Venüsü*, *Capitolium Aphrodite'i* ya da *Barberin Venüsü*, *Belvedere Venüsü*, *Kaufmann Kafası*, bunun sonu yok, dünya

birbirinden güzel Aphrodite'ler ve Venüslerle doluyken Mösyö Brancoveanu sorar gibi bakmıştı yüzüne, sizin için adı rezaletlere karışan Venüs her şeyin üstünde, ciddi olamazsınız, yok hayır demişti o zaman gayet yumuşak bir sesle, gerçekten bütün ciddiyetiyle böyle düşünüyor, *Milo Venüsü*'nün diğer tüm anılanlardan üstün olduğunu iddia edemez ama onun fikrine göre bu bir yarışma değil, hiçbirinin diğerine üstün olması söz konusu değil ama buna rağmen onun için en anlamlı olan *Milo Venüsü*'nün güzelliği, meslektaşına iyice yaklaşmıştı bunları söylerken, bu türden duyguların gerekçesini açıklamak zor hatta belki de imkânsız ama işte onu bir kere tam yüreğinden vurdu, başka bir gerekçe aramaya gerek yok, en azından o aramıyor, hatta bu konuda düşünmeyi de pek beceremediğini itiraf ediyor, çünkü düşünmeye başladığı an düşüncesi başka bir yere sıçrıyor bir başka düşünce gelip itiyor onu ama bu da uzun zaman kalmıyor kafasında, bir yenisi geliyor, sonra bir başkası, böylece sürüp gidiyor, birbirinden farklı ve birbiriyle hiçbir ilişkisi olmayan fikirler adeta birbirlerini kovalıyorlar, bunları söylerken yüzünden hiç eksik olmayan gülümseme bir anlığına kaybolmuş ve işte sonuçta düşünmek mümkün olmuyor demişti, bu kadarını itiraf etmişti Mösyö Brancoveanu'ya, sonra bir daha asla bu kadar mahrem konulara değinmemişlerdi, Mösyö Brancoveanu on yıl önce buradan ayrılınca istese de konuşabileceği biri kalmamıştı, zaten hiç kimseyle bu kadar yakınlaşmamıştı ne ondan önce ne ondan sonra, tabii bu kendisini iş arkadaşlarının yanında yalnız hissediyor demek değildi, hafta sonları bazen can sıkıntısından çeşitli sorunlar üzerinde düşünmeye bol vakit bulduğu zamanlar bu konuyu da incelediğinde kendini iyi hissettiğini teslim ediyordu, arkadaşları arada bir takılsalar genelde iyi, hoş insanlardı, kendisi bu takılmaların hedefi olduğu zaman bu kadar ciddi beklentilerin

olduğu ve çalışmanın aynı zamanda fiziksel olarak da insanı yorduğu böyle bir işyerinde bu türden sataşmalar insanı biraz olsun hafifletir der meseleyi unutmaya, 1 numaralı metroyla Châtelet'ye oradan tıklım tıklım otobüsle Gare de L'Est'e, oradan da 7 numarayla Aubervilliers'ye kadar gider ama yine de o gün olanları bir türlü atamazdı kafasından, gerginliğin bir şekilde azaltılması, supabın aralanması gerek diye kendisini teskin etmeye çalışsa da kolay kolay unutup sakinleşemezdi, ağrıyan ayaklarını soğuk su koyduğu leğende bir süre dinlendirirdi, sonra çizgili pijamasını giyip yatağına oturur duvarda *Milo Venüsü*'nün çerçevelenmiş ve düzenli bir şekilde yerleştirilmiş reprodüksiyonlarını seyrederdi, güzel olana güzel diyorsam bunun nesi kötü diye sorardı kendine ve kafasını sallardı, o günün taze kırgınlığını giderek hafiflese de hâlâ yüreğinde hissederdi, *Milo Venüsü*'ne olan tutkusu nedeniyle birinin onu yine gücendirdiği gelirdi aklına ama ne yapsın, onun da işin yarattığı stresten biraz kurtulması gerek diye düşünürdü, çizgili pijaması üstünde sırtını kamburlaştırıp yatağında oturur, eli kucağında hiç bıkmadan reprodüksiyonları seyrederdi, böyle zamanlarda uzun süre gözüne uyku girmezdi.

Praksiteles, her şeyin merkezi o, ya da şöyle söyleyeyim her şey ona dayanıyor, eğer insan bu olguyu hesaba katmazsa mutlaka yanılıyordur ya da yakında yanılacaktır – kalabalıktan herhangi biri ona bir şey sorarsa ya da rehberi olmayan bir grup etrafına toplanır da bu salonda ne olduğu hakkında biraz bilgi edinmek isterse açıklamasına genellikle bu cümlelerle başlardı, sorulan sorunun ne olduğuna pek bakmadan Praksiteles diye başlardı, heykel hangi maddeden yapılmış, kaç yıllık, neden zemin katında her zamanki yerinde durmuyor, neden bu kadar ünlü, vaftiz adı biliniyor mu gibi sorular kızdırmı-

yordu onu ama onları hiç ciddiye de almıyor daha doğrusu duymuyordu bile, hiç oralı olmuyor imkân bulduğu an hemen Praksiteles diye başlıyordu ve öyle anlaşılıyordu ki ilgilenen şahıs ya da grup bu cevabı yadırgamıyor tam tersine Praksiteles derken ne anlatmak istediğini merak ediyordu, o zaman her şeyin merkezinin Praksiteles olduğu, her şeyin ona dayandığı söylemine başlıyor kimi zaman kısaca kimi zaman etraflıca elinden geldiği kadar anlatıyordu: Praksiteles Antik Yunan geç klasik döneminin, MÖ 4. yüzyılın dehası, Pheidias sonrası yüzyılın bu eşsiz sanatçısı Knidos Adası için yaptığı Aphrodite heykeliyle, Aphrodite'e, bu olağanüstü önemli arkaik külte son şeklini, son anlamını ve mükemmelliğini kazandırdı, Dorlar Heksapolisi'nin başkenti olan ve kısmen adanın üzerine inşa edilen Knidos nasıl Aphrodite kültünün başlangıç noktası olmuşsa, Praksiteles'in adını buradan alan *Knidos Aphrodite'i* heykeli de ondan sonra gelen bütün Aphrodite heykellerinin başlangıç noktasıdır, o konuyu böyle algılıyor, arada gruptakilerin hepsine ya da soru soran tek kişinin yüzüne gülümseyerek bakıyordu, *Milo Venüsü*'nün ne olduğunu biraz olsun öğrenmek isteyenin Praksiteles adını bilmesi gerekir dedikten sonra anlattıklarına burada mutlaka birkaç saniye ara veriyordu çünkü genellikle soruyu soran ya da soranlar bir müze bekçisinin gevezeliklerini dinleyip dinlemeyeceklerine o zaman karar verirlerdi, eğer ilginin hakiki olduğu ve devam ettiği anlaşılırsa anlatmaya devam ederdi, şimdi o Aphrodite kültünden söz ediyor ama Aphrodite kültünün aslında ne olduğu hakkında kesin hiçbir şey bilmediğimizi de hemen eklemek gerek, hemen şu da unutulmasın ki Praksiteles'in tek bir eseri, hakikaten tek bir heykeli olsun kalmadı, sadece Roma kopyaları, daha doğrusu, burada Chaivagne işaretparmağını kaldırırdı, Helenistik dönemde Büyük İskender'den Roma İmpara-

torluğu'nun altın döneminin başlangıcına kadar yapılan kopyalar ve bir ilginç nokta daha: Praksiteles'den kalan gelenekten doğan sanat eserleri, yani tek sözle söyleyecek olursak orijin hakkında hiçbir şey bilmiyoruz yapabileceğimiz tek şey kaybolan geçmişe doğru geri gitmeye çalışmak, burada yine işaretparmağını kaldırıyordu Chaivagne, ya da hiç geriye bakmadan işte *Milo Venüsü* burada demek, bu heykel muhtemelen MÖ 2. yüzyıldan kalmıştır, bunu 19. yüzyılda Yorgos Kentrotas isimli bir köylü Milos adlı Yunan adasında bulmuş, parçalar halinde, en azından iki parçaymış, orası burası kırıkmış ve eksikmiş, güya bir kol da bulmuş bir elmayla ya da elmayı ayrı olarak, sonra güya bir heykeltıraşın adının bulunduğu heykel kaidesi bulmuş, maalesef buradan itibaren hikâyenin ne kadarının doğru olduğunu ne kadarının olmadığını bilemiyoruz, derdi Chaivagne ve Louvre Müzesi'nin bir çalışanı olarak fazlasını anlatamayacağını söyler, göz kırparak gülümserdi, onu çalıştığı yere sadakat bağlıyor, kaldı ki insan bu şahesere baktığında bütün hikâyenin önemi de kalmıyor, asıl ilginç olan Praksiteles'in *Knidos Aphrodite'i*'nden Milos Venüsü'ne nasıl gelindiği daha doğrusu nasıl geri gidildiği, çünkü şurasını kesinlikle bilmek gerekiyor Praksiteles'in *Knidos Aphrodite'i*, varsayımlara, kopyalarına ve yarattığı gelenekten doğan birçok Aphrodite'e bakılırsa tanrıçayı belirli bir pozisyonda, belirli bir anda tasvir ediyor, Chaivagne bunları söylerken dinleyicilere ya da onu dinleyen tek dinleyiciye doğru nazik bir şekilde ve dostça eğilir anlatısını öyle sürdürürdü, sağ eliyle ayıp yerini örtüyor ve sol eliyle de ya kayan kıyafetini tutuyor ya da kıyafetini belki de önceden atmış olduğu çömlekten almış kaldırıyor şeklinde tasvir ediyor, yani buradakinin aksine diyerek salonun ortasında yüksek bir podyumda duran Venüs'ü gösterirdi, kolları eksik olduğu için bu Venüs'ün ne yaptığını

bilmiyoruz ama büyük bir ihtimalle aynı şeyi yapmıyor, gerçi belki de sağ eliyle o da kayan kıyafetini tutmak istiyordur, bilinmiyor, hiç değilse biz uydurmayalım, yeter derecede tahmin yürütenler oldu zaten, düşünün bir kere biz Fransızlar tarafından Olivier Voutier ya da Jules Sébastien-César Dumont d'Urville adlı birilerinin vasıtasıyla Milos'tan, birtakım maceralı yollardan geçerek bir Praksiteles eseri olarak Paris'e getirilip XVII. Louis'ye hediye edildiğinden beri neler neler oldu, kimileri şöyle anlattı olayları kimileri böyle, en çeşitli hayal ürünleri dolaştı ortalıkta hatta model yapanlar bile çıktı örneğin Mösyö Ravaisson onu Ares ile tasavvur etti, sonra Adolf Furtwängler çıktı, sağ elini biraz önce benim de anlattığım gibi kıyafetini almak için uzattığını soluyla ise bir sütun başına dayandığını söyledi, sıralamaya devam etmeyeceğim çünkü bu eser hakkında esasa değinen hiçbir şey bilmediğimiz bu kadarından bile anlaşılıyor, heykeltıraşın kim olduğu da şüpheli çünkü sonraları heykelin kaidesindeki yazı de gizemli bir şekilde kayboluyor, tabii bu kaide eğer gerçekten bu heykele ait idiyse, sanatçının Alexandros olduğunu da düşünmemize imkân veriyor ismi "...andsos" ile biten ve Antiokhia'lı herhangi bir başkası olduğunu da, ama biliyor musunuz derdi Chaivagne kendisini dinleyenlere bu harika tanrıçaya bakarken, inanın uzun zamandır, çok çok uzun zamandan beri hemen her gün bakıyorum, beni en az üzen heykeltıraşının kim olduğunu bilmemek, belki heykelin kaidesinden anlaşıldığı gibi gerçekten Antiokhia'dan gelmişti belki gerçekten Menides'in oğlu idi, kim bilir, ve o zaman da canımı en az sıkan sağ elin ne yaptığı, sol elin ne yaptığı, ben daima önemli olanın *Milo Venüsü*'nü orijinaline bağlayan ilişkinin nasıl ve ne olduğunu düşünüyorum bu da Praksiteles'in Knidos'taki eski Aphrodite'ine götürüyor bizi, benim için önemli olan bu, heykele baktığım za-

man, sözünün burasında Chaivagne kimsenin vaktini daha fazla alamayacağını düşünür anlattıklarını burada bitireceğini hissettirerek sesini alçaltır arkaya doğru biriki adım atar ve devam ederdi evet biliyor musunuz, heykele baktığım zaman, derdi yavaşça ve gözlerini yukarıya kaldırır heykele bakardı, içimde hissettiğim tek şey, belki de bu acının bir şekli, bu Aphrodite'in ne kadar büyüleyici, ne kadar tesir edici ne kadar tarifsiz güzel olduğu.

Büyüleyici derdi, tesir edici derdi, tarifsiz derdi ama son yıllarda giderek daha çok hissettiği Venüs'ün güzelliğinin bir isyan olduğu duygusuydu ve bundan Louvre'da söz etmezdi, sadece evinde aklına gelirdi bu, 1 numarayla sonra 4'le sonra Gare de L'Est'de aktarma yaparak 7'yle Aubervilliers'ye kadar gidip uzun günün sonunda nihayet eve geldiğinde leğene çabucak soğuk su doldurup, ayakkabılarını çoraplarını çıkararak leğeni koltuğun önüne çekip ayaklarını yavaşça suya daldırdığında işte o zaman orada otururken aklına gelirdi o gün o kalabalıkta bir grup yaşlı Amerikalı kadına ya da genç bir Japon'a anlattıkları, utanırdı, fena halde utanırdı bütün gerçeği söylemediği için, çünkü gerçek, *Milo Venüsü*'nün güzelliğinin sırrının isyankâr gücünde olduğuydu, eğer güzelliğin sırrını ifade etmek mümkünse, *Milo Venüsü* hakkında son yıllar boyunca vardığı her şeyi sadece bu cümleye sığdırabilirdi, vaktiyle Mösyö Brancoveanu da söylemişti ona *Milo Venüsü*'nün değerini fazla abarttığını, heykeli Praksiteles'in yonttuğunu söyleyen Fransızlar sayesinde ününün dünyaya yayıldığını, Mösyö Brancoveanu dudağını bükerek bu kadar kullanılmış, ıcığı cıcığı ortaya dökülmüş, methiyesi göklere çıkarılmış ve bu yüzden de sıradanlaşmış bir esere nasıl olur da onun yaptığı gibi bu kadar önem verdiğini anlamadığını söylerdi, o, yani Mös-

yö Brancoveanu o kadar geniş bilgisi olan Mösyö Chaivagne'ın bunu nasıl yaptığını anlamıyormuş, Chaivagne hep gülerdi, başını sallar ve ortamdan, koşullardan kopabilmek gerektiğini söylerdi, bir sanat eserinin insanlık tarafından şu ya da bu nedenle en yüksek yere yerleştirilmesinin ve bu yüzden de sıradanlaşma yoluna girmesinin üzerimizde yarattığı baskıya kendimizi kaptırmamalıyız, Mösyö Brancoveanu ona güvensin, o sürekli olarak bunu görüyor, yığınlardan kopmak, heykelin Fransızlar yani onlar için nahoş olan tarihçesinden uzaklaşmak pekâlâ mümkün, her türlü manipülasyonu, ticari amaçlı dolayısıyla sahte hayranlığı bir kenara bırakıp sadece heykele bakmak gerek, heykeli görmek ve içindeki Aphrodite'i görmek, ve Aphrodite'teki tanrıyı görmek, o zaman anlıyor insan *Milo Venüsü*'nün asla aşılamayacak bir başyapıt olduğunu, bunları söylediğinde kendisinden çok daha tutkulu olan meslektaşı sesini biraz yükseltir ve derdi ki siz bu *Milo Venüsü*'nü seyrederken eskiden klasikler sonra geç klasikler ve daha sonraları da diğer Helenist sanatçıların yarattığı bütün Aphrodite'leri *Milo Venüsü*'nde tasavvur ediyor olmalısınız öyle değil mi? Chaivagne o zaman da gülümserdi, elbette ya, zaten tam da bu, hepsi *Milo Venüsü*'nde *Knidos Aphrodite'i, Belvedere Aphrodite'i, Kaufmann Kafası* hepsi orada, derdi kollarını iki yana açarak Chaivagne, Praksiteles'ten, eserin 4. yüzyılda olduğu söylenen orijinalinden ta Alexandros'a ya da Hagesandros'a kadar olanların hepsi, ve sonra da o sıralar eski yerinde yani zemin katındaki Melpomène Galerisi'nde duran Venüs'ü göstererek derdi ki *Milo Venüsü*'nün heykeltıraşı kendi Venüs'üne bambaşka bir güç yüklemiş, heykelinin kıyafetlerini soyarken bu güç Venüs'ün dünyevi şehvetinden, büyüleyici çıplaklığından, erotiğinden değil daha yüce bir yerden, Venüs'ün gerçekte geldiği yerden kaynaklanıyor, Chaivagne bugün

de gayet iyi hatırlıyor düşünce silsilesinin bu noktasına geldiğinde düşünmeye devam edemediğini, hem buna hazır olmadığından hem de bu düşünce silsilesinin gidişinden korktuğundan, zaten daha o zaman, Mösyö Brancoveanu zamanında da gayet iyi biliyordu *Milo Venüsü*'nün varlığının, Louvre'da olmasının, orada mağrur kutsallığında dururken tam karşısında, tam onun ve *Milo Venüsü*'nün durduğu yerin karşısında ellerinde fotoğraf makineleriyle tam bir cehalet içinde bekleşen, itişen kakışan, dalgalanan adi yığının olmasının ne kadar yüreğini acıtan bir rezalet olduğunu, Chaivagne bunu uzun bir süre kendisine bile itiraf etmemiş ya da ifade edememişti, *Milo Venüsü* Louvre'da, bu onun için dayanılmaz bir şeydi, kelimeyi bile hemen kovardı kafasından ve hemen başka bir şey düşünmeye çalışırdı, örneğin o bir müze bekçisi, sadece o kadar, onun bu çeşit şeylerle meşgul olmasına gerek yok sadece bir müze bekçisinin meşgul olacağı şeylerle meşgul olsun yeter, ama başka türlüsü gelmezdi elinden, bir müze bekçisi de olsa bu düşünce heykeli seyrettikçe heykele baktıkça kafasında giderek biçimlenirdi ve bir ara geçici olarak –bir inşaat nedeniyle– heykel bir kat yukarıya, buraya, Salle des 7 Cheminées'ye nakledilince ve onun, Chauvagne'nin zevkine hiç uymayan yüksek bir podyuma yerleştirilince bu rezalet daha da aşikâr bir biçimde meydana çıktı, bu kez iyice insanların üstüne yükselmiş oldu heykel ama buraya hiç uymayan bir tarzda, zaten o, *Milo Venüsü* Chaivagne'a göre buraya yakışmıyordu daha doğrusu ne buraya ne de dünyada hiçbir yere, *Milo Venüsü* önemi ne olursa olsun yüce bir dünyadan, ilahî bir dünyadan geliyordu, bugün artık mevcut olmayan, zamanın parça parça ettiği, dağılan, kâinatta yok olan, ebediyen kaybolan bir dünyadan, çünkü insanlığın dünyasından yücelik kayboldu, geriye o kaldı, o yükseklerden burada kalan

bu Venüs, yalnız başına, tek başına duruyor, akşamları ağrıyan ayaklarını suda dinlendirmek üzere koltuğuna yerleşince France I kanalında haberleri dinlerken bunu düşünürdü, bu tek başına kalmışlık onun anlayışına göre anlamını yitirmiş olmak demekti, gerçi buradaydı, Yorgos kazıp çıkarmıştı topraktan, d'Urville getirmiş, Ravaisson parçalarını birleştirmişti ama *hiçbir anlamı kalmamıştı*, geçen iki bin yıl içinde dünya değişmişti çünkü, insanların o tür topluluğu yok olmuştu, *Milo Venüsü*'nün nerede isterse orada durup daha yüce bir hükümdarlığın var olduğunu ilan etmesinin boşuna olmayacağı türden insan topluluğu, o âlem o dünya dağılmış, iz bırakmadan kaybolmuştu, orada burada kalan kazılıp meydana çıkarılan bir parçacığının bugün ne anlam taşıdığını anlamak artık mümkün değildi, içini çekti, soğuk suda ayak parmaklarını oynattı, ne yukarıda var ne de aşağıda, sadece burada ortada bir dünya var, yaşadığımız dünya, bir numaranın, dördün, yedinin işlediği dünya, Louvre'un olduğu ve içinde Venüs'ün bulunduğu, uzaklarda belirsiz ve gizemli bir noktaya bakan, orada öylece duran, bir oraya bir buraya yerleştirilen, koydukları yerde kalan, başını mağrur bir şekilde o gizemli yöne çevirmiş, güzelliği hiçliğe doğru yayılan bir Venüs, ve kimse anlamıyor, kimse hissetmiyor ne kadar hazin bir manzara olduğunu, dünyası kaybolmuş bir tanrı, muhteşem, tarifsiz derecede muhteşem – ama hiçbir şeyi yok.

Hiçbir şeyi yok, anlamı bile –çok hazin bir düşünceydi bu, Chaivagne durmadan kafasından atmaya çalışıyordu, düşünmemeye çalışıyordu, kendini ikna etmeye çalışıyordu, yetmiyor muydu her sabah birazdan yeniden yanında olacağını bilerek kalkmak?– yetiyor, deyip sakinleşiyordu, uyuyunca gerçekten bu üzüntü veren düşüncelerden kurtuluyor ve sabah yine yüzünde gü-

lümsemeyle işbaşı yapıyor, kendine emanet edilen salonda yerini alıyor, göze çarpmayacak bir şekilde köşelerden birine çekiliyordu, olduğu yerden hem ziyaretçileri denetleyebiliyordu hem Venüs'ün yükselen endamını görüyordu, böylece bir yıl daha geçti, yine sonbahar geldi, şehirde sık sık yağmur yağıyordu, gerçi o pek fark etmiyordu bunu çünkü yerinden pek kıpırdamıyordu ve *Milo Venüsü* de olduğu yerden kıpırdamıyordu, aşağıdaki inşaat hâlâ devam ediyordu, kimse tahmin bile edemiyordu heykelin asıl yerine ne zaman dönebileceğini, o da değişmiyordu Venüs de ve Paros mermerindeki heykelin arka tarafından sağ bacağın altından başlayıp yukarıya doğru uzanan o uzun çatlak da, elbette çatlak restoratörlerin gayet sıkı denetimi altındaydı, hiçbir değişiklik yoktu çatlakta, onda da hiçbir değişiklik yoktu, günler gelip geçiyordu her sabah yığınla geliyorlar her akşam yığınla gidiyorlardı, o sağ iç köşede duruyor ve dikkatle bakıyordu Venüs'ün yüzüne, gözlerine ama o yüzün ve gözlerin nereye baktığına asla bakmıyordu, itişip kakışan kalabalığı izliyordu sonra gözlerini yine yukarıya kaldırarak heykele dikiyordu, sonbaharlar böyle gelip geçti, ayaklarını suda dinlendirdi, yediye bindi, dörde bindi, bire bindi müzeye gitti, sonra bire, dörde, yediye bindi eve döndü, saçlarını her sabah ıslak tarakla tam ortadan ayırıp taradı, ellerini daima arkasında kavuşturup sağ iç köşede öylece durdu, her zaman hafif bir gülümseme vardı yüzünde, onun için rehbersiz bir grup ya da tek başına gezen bir ziyaretçi kendisine bir şey sormaya hiç çekinmediler ve o daima Paksiteles ile başladı, hep Praksiteles ile.

377

Kişisel Tutku

"Musiki insanın ilahî evini kaybetmesinin acısıdır."

Ibn al-Farid

Son geldi, bundan sonrası yok artık dedi, hâlâ bir şey olursa bu sadece o sürecin, başlangıçta gizli olan giderek belirginleşen ihtimalin kemale ermesi yani neticede en dehşetli önsezileri bile utandıracak o iğrenç sıradanlığın tam zaferi demek olacak, evet, her bir şeyin kendi tarihinin zirvesine, olanaklarının en yüksek aşamasına eriştiği bir dönem vardı, hayır, söz konusu her dönemin kendi artikülasyon dünyasının mevcut olduğu ve bunun diğerleriyle kıyaslanamayacağı, dolayısıyla her dönemin sanatının –ilgili sanat dalında– mükemmelliğin iç koşullarını kendi iç yapısında barındırdığı değil, hayır kesinlikle bu değil, bu doğru ama ben bundan değil başka şeyden bahsediyorum, müzik konusunda ilkel bulanıklıktaki sıfırdan sonra oradan yükselen gürültülerden ve ritimlerden başlayarak önümüzde uzun bir süreç var ve bu sonraları artık daha fazla mükemmelleştirilemeyecek bir mükemmelliğe, sonsuz gök kubbenin tavanına, cennetin sınırına, ilahların mekânına erişiyor nitekim erişti de, yani bir şey oluşuyor, şimdi müzikten söz ettiğimize göre müzik olu-

şuyor, doğuyor, kendini ifade ediyor, ama sonra sonu geliyor, bitiyor, olması gereken oluyor, kendi alanı yok oluyor, ilahî biçimde yaşamaya başlıyor ve yankısı ebediyen kalıyor, çünkü onu hatırlamak, canlandırmak mümkün ve günlerimize kadar canlandırdık, canlandırıyoruz ve mümkün olduğu sürece canlandıracağız, orijinalinin giderek hafifleyen yankısı da olsa, yorgun ve gittikçe kararsızlaşan bir aksiseda olarak yıllar ve on yıllar geçtikçe insanı umutsuzluğa düşüren bir yanlış anlama, dağılan bir anı olarak, artık dünyası olmayan, artık insanın yüreğine işlemeyen, acıtacak kadar tatlı mükemmelin olduğu yükseklere götüremeden, çünkü böyle oldu dedi ve pantolon askısını düzeltti, çünkü insanın yüreğine işleyen, kalbini çatlayacakmış gibi hissettiren bir müzik doğdu, ben hâlâ hissediyorum belirli bir noktada, önceden beklenmeyen bir temponun ardından içim o tatlı acıdan ezilirken kalbimin çatlamasa da yarılır gibi olduğunu çünkü müzik her şeyi verirken arada mahveder insanı, herhalde kimse bunun bir bedeli olmadığını düşünmüyordur, müziğin olduğu yerle aramızdaki mesafeyi alırken yüz kere, bin kere kahrolmamak nasıl mümkün olabilir, bunu nasıl düşünebiliriz – ben izlerken paramparça oluyorum, müziğin tarifsiz dehasının eşliğinde öylesine dolaşmak olmuyor, kişinin örneğin bir vergi formunu doldururken ya da bir binanın teknik resimlerini hazırlarken müziği ruhunun ta derinlerinde duyabilecek yeteneği olamaz, bu olmaz işte, ya vergi formunu doldurabilecek yetenekteki kişi, teknik ressam yok olur ya da yukarılardan gelen o müzik kulağına çarptığında nerede olduğunu asla anlayamaz, yukarıdan gelir o müzik çünkü, bundan kimsenin kuşkusu olmasın ama ben, iki eliyle podyumda duran kendisini gösterdi sadece ve münhasıran müzikten bahsediyorum başka şeyden değil, bu konuşmam genelleştirilemez, benim bu düşünce dizimi tüm sanatlara uygula-

mak ve genel bütünsellik hakkında ahkâm kesmek mümkün değildir, insan anlatmak istediklerinin neye dair olduğunu tam olarak söylemelidir, ben söylüyorum, düşündüklerim sadece müzik hakkında ve söylediklerim de sadece müzik için geçerli, örneğin bayanlar baylar bu akşam bilim dünyası konferansları çerçevesi dahilinde sizlere müziğin özünün tahlili yoluyla sanatın özü hakkında bilgi vermeye çalışacağım diye başlayamam konuşmama, yani diyeceğim şu ki bu konferansın konusu ilanında da belirtildiği gibi sadece müzik, sanki elimde pimi çekilmiş bir bomba tutuyor ve bir dakika sonra patlayacak diye bir açıklama yapıyormuşum gibi, düşünün bir kere bayanlar baylar bomba elimde diye başlasam hemen çil yavrusu gibi dağılmaz mısınız? hani aslında fena fikir de değil, belki de bir kere gerçek bombayla gelirim, neyse, bu akşam müziğin dünya müzik tarihinde bir zamanlar eriştiği zirve hakkında düşündüklerimi sizlerle paylaşırken şimdilik sadece elimde ipi çekilmiş bir bomba olduğunu tasavvur edin, çünkü benden bu akşam hiç kimseden duymadıklarınızı ve asla duyamayacaklarınızı dinleyeceksiniz çünkü tezimi tek başıma ben temsil ediyorum –elinde bomba tutan bir anarşist gibi– ve işte tam da bu tez yüzünden bizim dejenere toplumumuzdan dışlanmış, sürgün edilmiş, kovulmuş durumdayım, bunun için benimle dalga geçiyorlar, daha çiğ bir ifadeyle alay ediyorlar, şimdi belki de aranızdan bazıları şöyle düşünüyordur, siz kişisel tutkunuz nedeniyle bize müzik hakkında konferans veren bir mimarsınız yani bir mimar tam da toplumun en orta yerinde iken nasıl olur da toplumdan dışlanmış olabilir, belki aranızdan birileri bir inşaat sanatçısı bütün bunların tam da göbeğindedir, der, ama maalesef bunlar benim durumumda bir yanılgı, ben tek bir planı olsun inşa edilmemiş bir mimarın, hayatımda şimdiye kadar kaç binanın planını yaptım bilmiyorum, şimdi

altmış bir yaşındayım, düşünün ne kadar plan yaptım, yaptım, yaptım da yaptım, ne kadar maket, resim çıktı şu ellerden ama aralarından bir tanesi olsun inşa edilmedi, durum böyle işte, siz şimdi burada kendisi mimar olan ama hiçbir planı inşa edilmeyen bir konferansçı görüyorsunuz, tam iflas etmiş bir mimar, üstelik serbest zamanlarında da mimarlıkla uğraşmayan, Kiler İlçe Kütüphanesi'nin "Köy Kültür Günleri" programı sayesinde mimarlıkla ilgili konularda konferans vermek için değil bir mimardan belki de hiç beklenmedik bir şekilde müzikten, onun da en özel biçimimden bahsetmek için köy köy gezen bir mimar, benim sözünü ettiğim gerçekten de benzersiz, kutsal bir vakıa çünkü ben bu parmakla –bunu söylerken işaretparmağını yukarıya kaldırdı– müzik tarihinin belirli bir dönemine, müzik dediğimiz şeyin olağanüstü, eşsiz, tekrarlanması imkânsız bir ânına işaret edeceğim, basit bir şekilde ifade etmek istersek en yüksek düzeydeki müziğin esasını anlatacağım, bu müziğin dönemi 17 yüzyılın başlangıcından 18. yüzyıl ortalarına kadar sürdü, tarih açısından bu kadarını söylemek başlangıç için yeterlidir sanırım, zaten benden kesin bir tarih söylememi kimse beklemesin, ben hiç inanmam kesin tarihlere, yıllar birbirine akar, birbirinden doğar birbirine dolanır, dönemler arasında sınır filan gibi aptallıklar yoktur, dünya bundan çok daha girift, düşünün bir kere örneğin bir kaza nerede başlar nerede biter, görüyorsunuz değil mi yılların, dönemlerin tarihlenmesinin hiçbir önemi yok bu işleri biliminsanlarına bırakalım, o aklı kıt ya da iflah olmaz kibarlık budalaları –konumları sayesinde bu iki tarih arasındaki zaman diliminde ne olduğunu, neyin doğduğunu söyleyecekleri yerde– müziğin, müzik tarihinin de pekâlâ zirvesi olduğunu, ondan ötesinin olamayacağını, daha doğrusu olduğunu ama bunun artık sadece ve münhasıran *aşağıya doğru hazin bir gidiş* oldu-

ğunu dünyaya ilan edebilirlerdi, çünkü ondan sonrası artık biçimin yavaş yavaş yozlaşmasıdır, bu yüzden belki de hazin yerine acınacak demek daha doğru, rezilce, uzatmalı ve aşağılık bir seremoni, oysa onlar yani, aralıksız sürdürülen ve bize mütemadiyen müziğin de genel olarak sanat, bilim, kültür, medeniyet gibi ilerlemekte olduğu masalını tekrarlayan, *kendi* görüşlerine göre bu ilerlemenin müphem bir şekilde ifade edilen bir sebepten ötürü kendi kendini durmadan yenileyerek ve giderek daha yüksek bir düzeye erişerek gerçekleştiğini yayan yalan ve adi kampanyaya katılanlar, otoriteleriyle sizleri yanıltmak için buradalar, onlara o gözle bakın, onlar müzik tarihinin bir zirvesi olduğu, o zirveden sonra bütün müzik tarihinin tümüyle yokuş aşağıya yuvarlanıp sonunda kriz adı altında gizledikleri bayağıya dönüşerek pis ve yapışkan bir sele kapıldığı vakıasını söylememekle kalmıyor bunu doğrudan doğruya yok say-ma-ya, si-lip sü-pür-meye çalışıyorlar, neyse bundan söz etmeyelim artık, bundan değil de benim buna nasıl karıştığımdan bahsedelim, bir an durup şimdi belki bir anekdot anlatmak yerinde olacak dedi, kesinlikle biliyorum ki, bu ilçe kütüphanelerinin düzenlediği konferansları saymazsak –aramızda kalsın ben bunlarla gelirimi az buçuk denkleştirmeye çalışıyorum– profesyonel bir konuşmacı olmadığım halde ben de biliyorum ki arada bir havanın biraz gevşemesi gerekir, esprili bir cümleye, kısa bir anıya, biraz kişiselliğe yer vermek iyi olur, şimdi bir öğlen sonrasının anısına kısaca yer vermek istiyorum, erken emekli olarak arada bir gittiğim bir ofis var, bir öğleden sonra orada, benim durumumda olan otuz kadar mimarla birlikte hiçbir anlamı olmayan projeler üstünde çalışırken, kim bilir kaçıncı anlamsız planın üzerine eğilmiştim ki, yan taraftaki meslektaş masasına koyduğu cep radyosunun düğmesini çevire çevire nihayet bir istasyonda karar kıldı, istasyon aramayı bırak-

tı ve işte bu rastlantısal hareketin, meslektaşımın parmağının tam o istasyonda düğmeyi çevirmekten vazgeçmesinin benim için kader tayin edici etkisi oldu, istasyondan çok kötü bir kalitede olsa da hayatımda ilk defa değil ama benim kulağıma ilk defa *kusursuz zengin* gelen bir melodi yükseldi, yaylı sazlarla bir diğer kusursuz melodiyle birlikte, bu da bir diğeriyle birlikte ve bu şekilde devam ederek melodi mimarisi muhteşem bir şekilde karmaşıklaştı, tizdeki ezgiyle insanın içine işleyen muazzam bir armoni yarattı ve o devasa, ruhsuz, neonla aydınlanan o cansız planlama hangarına o kadar harikulade bir hava yayıldı ki zevkten nefesim kesildi, devam etmiyorum, gerçi o öğleden sonrasının müzikle ilgili kısmını dakikası dakikasına hatırlıyorum, elbette çalınan parçayı da, o cızırtılar, gürültüler, parazitler içinde dinlediğim Caldara'nın "Santa Francesca Romana"sının bir aryasıydı: "Si Piangete Pupille Dolente", işte böylece barok müziğe yan kapıdan girdiğimi de itiraf etmiş oldum, dedi sonra yine sağ eliyle pantolonunu düzeltti, pantolonu askıyla tutturulmuş olmasına rağmen durmadan kat kat göbeğinin altına kayıyordu, diğer eliyle arkasındaki masanın üzerinde duran bir bardak suya uzandı, geldiği vakit ceketini de oraya atmıştı, o arada salondaki sekiz kişi, Köy Kütüphanesi'nde "Cennette Yüz Elli Yıl" isimli konferans yerine dinledikleri ve hiçbir anlam veremedikleri konuşmanın cesur dinleyicileri olan altı yaşlı kadın ve iki yaşlı erkek başkentten gelen yaşlı beye bir kere daha bakma fırsatını buldular ve beyin özgün hatları olduğunu tespit ettiler, kısa boy, şişman bir beden, kel kafasına yandan taranarak yapıştırılmış birkaç tel saç, göğsüne sarkan yağlı, yumuşak bir gerdan ve de o acayip sesi, tencerenin dibine yapışmış et kalıntılarını tel fırçayla kazır gibi bir ses, siyah plastik çerçeveli eski moda bir gözlük yanlışlık sonucu yüzüne yapışmış gibiydi o kadar büyüktü, dalgıç gözlüğü gibi, al-

nını neredeyse tümüyle kapıyordu ama oradakilerin dikkatini en çok çeken karnı oldu bu üç kat göbeğin adamcağızın başına çok dert açtığı hemen belli oluyordu, boşuna düzeltip durmuyordu pantolon askısını, güveni yoktu askıya sanki, ya da zar zor oluşturduğu güveni bu pantolon askısında her defasında kaybediyor gibiydi, insanın yardım edeceği geliyordu, çünkü herkes hissediyordu pantolonun o üç kat göbeğin üzerinden durmadan aşağıya, bacaklara doğru kaydığını, böyle bir göbeğe hiçbir tür pantolonun yardım edemeyeceği ve böyle bir göbeğin de hiçbir pantolona yardım edemeyeceği aşikâr olduğundan ve de sekiz kişiden oluşan dinleyici kitlesinin istisnasız tüm üyeleri bu pantolonla, bu pantolon askısıyla, bu göbekle meşgul olduğundan göbeğin sahibinin söylediklerinden tek bir söz olsun anlamadılar, üstelik adam dur durak vermeden konuşuyordu sesini hiçbir yerde alçaltmadan yükseltmeden, hafifletmeden, güçlendirmeden, ne ara veriyordu ne duruyor, ne dinleniyor, ne insafa geliyordu, konuşuyor, konuşuyor, konuşuyordu, su dolu bardağı komşu okuldan getirdikleri masaya koydu ve haydi bakalım dedi, hemen dalalım konuya ve Johann Sebastian Bach'ın şaheserlerinden birini ele alalım, *Magnificat*'dan *Quia Respexit Humilitatem*'i, burada dünyaya gelmiş geçmiş en büyük müzik dehası kuşkusuz aldığı ilahî bir ilhamla alto aryada acı, tevazu, hüzün, yakarının öyle bir karışımını yaratmış ki bu tek başına bile bugün ele alacağımız örnek olmaya yeter, bu eserin ufacık bir parçası üzerinde konuşmak bile bütün bir dönemin, barok döneminin esasını hemen anlamamızı sağlar, bugün baroktan bahsediyoruz, şimdiye kadar da anlattığım buydu, bunda da kalacağım, çünkü benim iddia ettiğim ve kanıtladığım müziğin barokla birlikte önce bahsettiğimiz ilahî mertebeye yükseldiği, oradan öteye artık bir şey olmadığı ve o mertebede de ancak bir süre kalınabileceği-

dir, yani diyorum ki imkânsızdı o mertebede kalmak, çünkü devamını sağlayan yıldızının sönmesi kaçınılmazdı, sönecekti ve söndü, onları yaratan dehalar ölümde kayboldular, ondan sonra gelenler ise onları, barok müzik dünyasını aştı, müzik uzmanları bu sözü kullanıyorlar, onları aştı diyorlar, bence bu başlı başına insanı çileden çıkaran bir ifade ve sahiplerinin kim olduğunu çok güzel gösteriyor, kimler kullanır bu sözü, aşmakmış, ne demek oluyor bu aşmak, kimi aşmışlar, Monteverdi'yi mi? Purcell'i mi? Bach'ı mı aşmışlar! aşmaksa söz konusu olan asıl bizim bunları söyleyenleri aşmamız gerekirdi, onları dinlememiz, ama işte o lanet 18. yüzyıl, o lanet son on yılları her şeyi berbat etti, mikrop gibi yayıldı her tarafa, her şeyi silip süpürdü, herkesi tereddüde düşürdü, ruhlarının sesini mi dinlesinler yoksa akıllarını mı? ve buna da akıl dediler diye birden bağırdı konuşmacı, bunun anlamını kavrayabilecek bir şey hissetmeseler de sesinin dehşetli bir öfkeyle titrediğini salonda duymayan olmadı, akılmış, diye bağırdı bir kere daha, bir de aşmakmış, sesi bu sefer daha gürledi o kadar ki ürkek olanlar çıkış kapısından tarafa baktılar, böyle şeyler söylemek sadece rezalet değil, haksızlıktır da, zira onlar, o uzmanlar Monteverdi'nin, Purcell'in Bach'ın kim olduğunu gayet iyi biliyorlardı buna rağmen utanmadan böyle konuştular, zamanları geçmişmiş, bir ağızdan böyle söylediler, ortamı ebediyet olan bir şeyin zamanı geçebilirmiş gibi, konuşmacı iki elini birden salonun yeni badana edilmiş tavanına doğru kaldırarak öfkeyle salladı yüce tanrım Monteverdi'den, Purcell'den, Bach'tan sonra biri gelip de müziğin daha büyük bir dahisi olacakmış ha? – öyle miymiş? peki kimler gelmiş onlardan sonra? soruyorum, bu sefer ellerini indirerek sordu konuşmacı, dinleyiciler gerçekten kendilerini rahatsız hissetmeye başladılar, konuşurken hep onlara bakarak sorduğu için derdi onlarla imiş, onlara

kızıyormuş gibi görünüyordu, yoksa Mozart'ı mı düşünüyorsunuz? o harika çocuğu mu? her şeyi yapabileni, ama tersini de yapabileni, *zevk*in dehasını mı düşündünüz? *zarafet*in muhteşem hokkabazını mı? gerçekten göz kamaştırıcı *eğlence ustası*nı mı? – bu sorular üzerine dinleyicilerden bazıları başlarıyla hafifçe hayır işareti yapmaya çalıştılar, onlar mı? ne münasebet, onlar hiç böyle bir şey düşünürler mi? akıllarının ucundan bile geçmedi, ama konuşmacıya kafalarını boşuna salladıkları anlaşıldı, adam iyice kaptırmıştı kendini hayır, dedi, hayır ona düşmez hele burada, özellikle de böyle bir konferans çerçevesinde asla onun işi değildir klasikte Monteverdi, Purcell ve Bach'tan sonra gelenler hakkında fikir yürütmek, onları tahlil etmek, kaldı ki onun yükümlülüğü de değil "klasik"i yermek gerçi yerebilir, "romantik"e saldırmak oysa pekâlâ saldırabilir, onun buradaki yükümlülüğü, kanaatine göre buradaki işi, layık olanı övmek ve barok müzik mutlaka övgüye layık olanlar arasında, hatta tek övülebilecek olan barok müzik, şimdi hemen ilave etmesi gereken bir şey var, o birinci planda barok *vokal* müzikle ilgili olarak vardığı sonucu dinleyenlerle paylaşmak istiyor, her konuşmasında bundan bahsetmez ama bugün özellikle bundan konuşmak istiyor belki de daha başında anlattıklarının merkezinde Caldara'nın o sözü geçen mezzosoprano için yazılmış aryası vardı da ondan, belki şimdi bir şey daha itiraf etmesi gerekecek, gerçi her zaman vokal baroktan söz etmiyor ama şimdi olduğu gibi bundan bahsetmeye başlarsa büyük bir mutluluk duyuyor, çünkü insan sesinde öyle bir şey var ki bir melodi insan sesinden duyulduğunda bunu her şeyden daha çok seviyor, bir melodiyi bir enstrümandan ya da insan sesinden dinleme seçeneği olsa hiç düşünmeden insan sesi der, insan sesinde, terbiye görmüş insan sesinde onun için öyle büyüleyici bir ifade kabiliyeti var ki bunun yerini

hiçbir harika müzik enstrümanı tutamaz, ne klavsen ne keman, ne viyola ne obua ne korno ne org ne de bunların hepsi birlikte çalındığı zaman, hiçbir şey eğitimli insan sesinin yerini tutamaz ve madem bunlardan söz etti şurasını da söylemeden geçmeyecek, onu şahsen en fazla etkileyen eğitimli kadın sesi, bir drama soprano, bir alto başlı başına etkiliyor onu, nedenini anlatması zor, ama böyle işte, örneğin bir alto ses org, klavsen, kemanlar, viyolalar, obualar, kornolar ve diğerlerinin sesleri arasından yükseldiği vakit tarifsiz bir mutluluk dolduruyor içini, o zaman duyduğu his belki Ortodoks Kilisesi'nin Eski İnananlar'ının Bakire Meryem ile Çocuk İsa'yı temsil eden bir ikonayı öperlerken duyduklarıyla karşılaştırılabilir ya da Japon zen rahiplerin kyudo-yo'da oklarını yaylarından hedefe doğru bıraktıkları zaman duyduklarıyla, gerçekten abartmıyor ve mecazi anlamda düşünmüyor, ilahî bir varlığın hemen yanındaymış gibi hissediyor kendisini o zaman, ona bu duyguyu başka hiçbir sanat dalı veremiyor ve başka hiçbir müzik türü de, ne öncesinde ne sonrasında hissetti bunu sadece barok müzikte, o zamanki Avrupa'da akıllara durgunluk verecek kadar çok renkli bir müzik dünyası tasavvur edin, yüzlercesi çınlıyor ve buradan bakınca hepsi aynı anda, müziğin esası, çünkü müziğin esası barok, şimdi sıralıyor nerede ve kimler olduklarını, Reincken, Porpora, Fux, sonra Charpentier, Paisiello, Böhm ve Schütz, sonra da Buxtehude, Conti ve en büyükler Vivaldi, Händel, Purcell, Gesualdo, Johann Sebastian Bach? – ama bu isimlerin yanına diğerlerini, İngiliz kraliyet sarayından İtalyan prenslerinin şatolarına, Fransız saraylarından Macar şatolarına kadar, eserleriyle barok devam ettiren yüzlerce belki de binlerce müzik hizmetkârını tasavvur etmek gerek, çünkü unutulmasın ki barok müzik kendisine nasip olan yaklaşık yüz elli yılı doldurdu, aralıksız süren bir müzik eseri, şahane bir mo-

dülasyon, şahane bir ahenk, şahane bir kompozisyon ve şahane bir melodi, düşünüp kendimi barok döneminde tasavvur edersem *Matthäus-Passion*'un ilk birkaç ritmini duyunca boğazım sıkışıyor, ağlamaklı oluyorum, çok iyi anlıyorum sonraki dönemlerde bir kompozitörün tam da *Matthäus-Passion* konserinde gözyaşlarını tutamamış olmasını, günlerce acılı bir esriklik halinde yaşamasını, çok iyi anlıyorum çünkü ben de her defasında örneğin *The Indian Queen*'i, ya da büyük *Messiah*'ı kusursuz icra edilirken dinlediğimde aynı şeyleri hissediyorum dedi konuşmacı ve burada kullanılan icra sözcüğü tesadüfi değil diye devam etti, çünkü örneğin Karl Richter gibi amatörler burunlarını baroka soktuklarında anlatamayacağım kadar azap çekiyorum, barok olan her şeyi rezil ediyorlar o kadar haberleri yok barokun ne olduğundan, ellerine düşen zavallı eserleri mahvettiklerini görmek çok acı, ama ondan da acı olanı *nasıl* mahvettikleri, insan bunu anlatacak kelime bulamıyor, çünkü Bach'ı, Beethoven çalar gibi icra ediyorlar, buna rezalet denmez de ne denir, bu türden tipleri barok eserleri çalan orkestralar dünyasından kovmalı ya da en iyisi hapsetmeli, en doğrusu da bu olur, o zaman pis elleri ve hissiz ruhlarıyla yalnız barok müziğe değil hiçbir müziğe bulaşmak imkânları olmaz, tek kelimeyle müzik icrasının ağırbaşlı, dengeli olması gerek, barok ancak o zaman barok olur, o zaman çıkar meydana o zaman insanı ezer, ruhuna işler, kalbini sıkıştırır bunun gerçekleşebilmesinin de tek yolu var o da orkestra şefi seçiminde hata yapılmaması, demek oluyor ki – şimdi günümüzün koşullarında düşünecek olursak – kaba Harnoncourt HAYIR, Christie EVET, yumuşak Bartoli HAYIR, Kirkby EVET, kuvveti azalan Magdalena Kožená HAYIR, Dawn Upshaw EVET, Zugdorf Barock-Kammerorchestra HAYIR, Les Arts Florissants EVET, yani kusursuz bir seçim yapılırsa en azından barokun sesi

duyulur o zaman, tabii günlerimizde barokun sesinin çıkmasına ne kadar hak tanınırsa, zira bu da o kadar kendiliğinden anlaşılır bir şey değil, örneğin EMI Abbey Road Stüdyosu'nda Händel'in *Ariodante*'sinden "Scherza Infida"yı Sir Roger Norrington yönetiminde dinlediğimizi farz edin, yok vazgeçtim bundan, o kadar aşikâr olmayacak ya da gereğinden çok aşikâr olacak, diyelim ki *Ariodante*'yi dinlemeye gittiniz, barok orada kendi dünyasından yoksun olacak, çünkü barokun dünyası yok artık, çünkü barokun dünyası o korkunç 18. yüzyıl sonu karmaşasında ve çöküşte, biraz önce de bundan bahsettiğimiz gibi, mahvoldu, insan diyelim Freiburg Stadthalle'de salonda oturup, *Ariodante*'yi Lorraine Hunt'tan dinleyecek, Freiburg Barockorchestra ne kadar mükemmel de olsa beyhude, çünkü ne Händel orada ne *Ariodante*, sadece anıları var, çünkü barok yok orada, bütün dünya artık barok karşıtı oldu, tiyatro barok karşıtı, perde barok karşıtı, sahne, localar, dinleyiciler, izleyenler hepsi barok karşıtı, o pis kokulu biralarıyla, pis turistleriyle bütün Freiburg barok karşıtı, bütün Avrupa barok karşıtı, barok karşıtlığının hissedilmediği en ufak bir köşesi yok Avrupa'nın, üstelik her yerde zaten mevcut olmayanın yok edilmesi de sürüyor, bitmek tükenmek bilmeyen sözde barok konserleri birbirini izliyor ama bunlar baroku canlandırmıyorlar tam tersine notalarda yazılı barokun özünü mahvediyorlar, daha başlamadan mahvoluyor hepsi, bir kere insanın baroku hissedebilmesi için antenlerinin gayet kuvvetli olması, tarifsiz bir hayal gücüne sahip olması, azminin ve sabrının sonsuz olması gerek ve tabii bunların dışında çok da şanslı olması, ama ben diyorum ki diye devam etti konferansçı değer buna, bütün bu özelliklere sahip olmaya, sabırlı olmaya, azimli olmaya değer, çünkü eğer böyle bir barok müziği konserinde – örneğin Freiburg Stadthalle'de Lorraine Hunt ile olduğu

gibi – insan barokun esasının hiç değilse gölgesini, bundan fazlası zaten olamaz, hissedebilirse öyle muazzam, unutulmayacak bir şey yaşamış olur ki, bu ona gerçekten kuvvet verir, konferansçı bir ara duraladı, düşündü sonra devam etti, yaşama kuvveti verir, çünkü ondan sonra baroksuz hayat o kadar azap verici olmayacaktır, ondan sonra, böylesine büyük bir şans eseri –Freiburg Barockorchestra ve Lorraine Hunt'un insanüstü çabaları sayesinde– barokun esasının gölgesiyle buluştuktan sonra insan ağır ağır tiyatrodan dışarıya çıkar, turist ve bira kokusuna karışınca tıkar burnunu ama –Lorraine Hunt ve Freiburg Barockorchestra sayesinde – artık kuşkusu yoktur semavi bir mekânın bir zamanlar mevcut olduğundan, hiç değilse bir zamanlar barokun mevcut olduğundan, yaşayan bir gerçek olarak, bizler için yazılmış, bizlere dinletilmiş bir hakikat olarak, barokun icrası çok kolaydı, ve bizler ilk fırsatta çaldık, imkân buldukça çaldık o kadar çaldık ki çala çala tükettik, pokerde servet tüketir gibi, ebediyen tükettik, ve şimdi –yine Lorraine Hunt'a ve Freiburg Barockorchestra'ya binlerle teşekkür– eğer bir tiyatrodan ağır ağır dışarıya çıkıp bira ve turist kokuları arasında, kalbimizde barokun gölgesiyle dolaşabiliyorsak bunu tarifsiz bir şans sayıyoruz, ne kadar tekrarlasam az, barokta müzik zirvesine erişti, konuşmama başlarken söylemiştim laf ola konuşmayacağımı, gelişigüzel konuşmakla kalmayıp bunun böyle olduğunu kanıtlayacağımı söylemiştim, şimdi bunun zamanı geldi, ayrıntıları yeter derecede dinlediniz, konunun çeşitli yönlerine değindim ama kanıtlamaya sıra gelmedi henüz, elbette sanmayın ki, konuşmacı burada yine pantolon askısını tutup sol taraftaki tokayı iyi tutuyor mu diye çekeledi, bu kez tam o tarafını güvensiz hissetmişti, evet şimdi karmaşık bir müzik teorisine başlayacağımı sanmayın, şimdi bundan sarfınazar edeceğim ve müsaadenizle söyleye-

ceklerimi ispatı da içerecek şekilde yoğunlaştıracağım, bir eseri dinlerken daha ilk ânında ne olduğunu bir düşünün, çok rica ediyorum şimdi gözlerinizi kapatın, tasavvur edin ki *Matthäus-Passion*'un ilk mezürlerini dinliyorsunuz, ilk otuz iki mezürü, her iki orkestradan, çünkü biliyorsunuz iki orkestra var, iki koro, iki taraf, karanlık bir burgaca başlıyorlar, trajedi, acı, yazgı, ilk otuz iki mezürü, rica ediyorum sizden, – iki elini birden salondakileri takdis edecekmiş gibi havaya kaldırdı, başını yukarıya dikti, gözlerini kapadı ve bekledi ama boşuna, çünkü acaba rica ettiğini yaptılar mı diye kontrol etmek için gözlerini kısıp, gözkapaklarının arasından dinleyenlere baktığında sekiz kişilik dinleyici kitlesinin son derece yorulduğunu, artık pantolon askısıyla bile meşgul olmadıklarını, artık hiçbir şeyin onları ilgilendirmediğini, bu nedenle ricasını yerine getirmediklerini gördü en azından öyle zannetti, yalnız dikkat etmemekle kalmıyorlardı, dikkat ediyormuş gibi yapmaktan gözlerini kapamaktan da çoktan vazgeçmişlerdi, konuşmacı anlattıklarına ara vererek onlara öfkeyle bakınca o zaman kendilerinden ne istediği akıllarına geldi, hemen kapattılar gözlerini, sekiz dinleyici orada oturuyor ve nedeni hakkında en ufak bir şey bilmemelerine rağmen şimdi ne olacağını kapalı gözle bekliyorlardı, uzunca bir sessizlikten sonra konuşmacının da düşündüklerini toparlayabilmek için biraz ara vermeye ihtiyacı vardı, tekrar konuşmaya başladığında herkes rahatladı, konuşmacı tam biraz önce bıraktığı yerden devam etmeye başladı, duyuyor musunuz? bu karanlık güçleri duyuyor musunuz? bu dehşetli güzelliği? bu korkunç sürüklenişi, birbiri üzerine yığılan bu seslerin öfkeli denizin köpüren dalgaları gibi çırpınışını? evet, diye yükseltti sesini, o uçsuz bucaksız, akıllara sığmayan, o gizemli okyanusun muazzam dalgaları gibi bir başlangıç bu, ne kadar muhteşem, mükemmel, karmaşık, göz kamaştırıcı bir

armoni bu, müziğin sesi ne ondan önce ne ondan sonra asla bu yoğunluğa erişemedi, bunu dinleyen kişinin bu müziğin olabilecek en yüce müzik olduğunu ispatlayacak hiçbir kanıta ihtiyacı olamaz, çünkü müziğin kendisi bunun kanıtıdır, o duyuyor seslerin hiçbir zaman bu zenginlikte bir araya gelememiş olan armonisini, bu armonideki ana melodinin gizemli ve özgür güzelliğini, konuşmacı sağ eliyle göğsüne vurdu, yürek söylüyor bunu, o kanıt neyse onu yürek söyler, çünkü bu yürek bunu asla hiçbir zaman hissetmedi ne *Matthäus-Passion*'dan önce, ne *Matthäus-Passion*'dan sonra, tabii burada demek istediğim ne baroktan önce ne baroktan sonra, ama eğer arzu ederseniz, sesini yine yükseltti biraz, başka türlü de ifade edebilirim, barokun dışında hiçbiri için asla kompozitörlük mesleğinin virtüözlüğüne o derece vâkıf olunmasından, çok taraflılığın o kadar virtüözce gökkuşağı gibi serilmesinden, müzik dilinin o kadar olağanüstü virtüözce homojenliğinden, o kadar belirgin melodi konturlarından bahsedemeyiz, Vivaldi'de müzik yoğunluğunun tamamlayıcısı olarak o eşsiz kontrpuan sanatı, iç melodilerin inanılmaz biçimde birbirine örülü olması, Bach'ta armoninin öncellerden gelmesi imkânsız olan olağanüstü zarafet, Bach'ta asla tamamlanmış, bitmiş bir eserden bahsedemeyiz, onun eserleri daha da inceltilebilir, daha da zenginleştirilebilir, mükemmelleştirilebilir, sonu gelmeden sel gibi akarak gelen bir müzik, mükemmelin nerede olduğunu gösteren ama asla onunla bütünleşmeyen müzik, Bach'tan söz ediyoruz ve konferansın sonuna kadar böyle de olacak çünkü eğer müziğin özü barok ise, barokun özü de Bach'tır, hepsi Bach'ta birleşir, Vivaldi'de, Zelenka'da, Rameau'da, Schütz'de, Händel'de, Purcell'de dağınık bir şekilde olan, Campra'da, Cimarosa'da, Albinoni'de, Porpora'da, Böhm'de, Reincken'de parçalar halinde olan, hep birlikte, bir bütün olarak yalnızca ve sade-

ce müziğin yegâne dehasında Johann Sebastian Bach'ta mevcut, bunların hepsi birden Johan Sebastian, ve bunların nasıl oluştuğunu kavrayabilmek imkânsız, bunu ne anlamak kabil ne de anlatmak, *Matthäus*'un daha ilk tempolarında bunları duyuyoruz, sonra koro yaygın ve çılgınca bir kuvvetle başlıyor her şeyi silip süpürürcesine yükselerek, gittikçe karmaşıklaşan güçlü bir doku haline geliyor, bütün eserlerinde olduğu gibi *Matthäus-Passion*'u dinlerken Johann Sebastian Bach bir mucize gibi gözlerimizin önünde yeniden doğuyor, bir kere daha doğuyor, duyuyoruz o halde inanmalıyız, evet inanılmaz gibi ama duyuyoruz değil mi? sesleri duyuyoruz, cennetten gelen, yukarılardan aşağıya doğru inanılmaz bir yoğunlukta kar gibi yağan sesleri duyuyoruz, oradayız bizler de, hayretler içindeyiz, bakıyoruz anlatacak kelimeler bulmaktan âciziz, zevkten yüreklerimiz sıkışıyor, hazdan içimiz acıyor, çünkü barok acı veren bir sanattır, çünkü barokun derinlerinde derin bir hüzün vardır, ve barokun yarattığı her bir müzik eserinin her bir armonisinde, her bir aryada, her bir resitatifte, koralde, madrigalde, fugada, kanonda, motetlerde, kemanlardan, viyolalardan, fagotlardan, viyolonsellerden, obualardan, kornolardan çıkan her bir seste o derin acı vardır; bir zaferden, neşeden, övgüden, sevinçten, şan şereften söz etse de her bir nağmenin anlattığı acıdır aslında, Johann Sebastian Bach'ı mükemmelden, Tanrı'dan, ilahî olandan ayıran, bizi de ondan ayıran acıdan, barok ölümün sanatıdır, ölümün kaçınılmazlığının sanatı, ve de nasıl ölünmesi gerektiğinin; müzikte barok çınladığı an ölmek gerektiğinin, çünkü o zaman bitirmeliydik, tam zirvedeyken, her şeyi olacağına varmasına bırakmadan ve sonra yalan söylemeden, hastalık halinde yalanlara bulaşmadan, ondan sonraki müzikler için heyecana kapılmayı öğrenmeden, Mozart için ya da Beethoven için ya da giderek yetenekleri daha vasat

olanlar giderek sıradanlaşanlar için, hokkabaz gibi şapkalarından çıkardıklarını heyecanla alkışlamamak için, ne olmuş *Sihirli Flüt* doğmuş ya da o felaket *Beşinci*, ya da *Dokuzuncu*, ya da o rezalet *Faust* için hayretten hayrete düşmemek için, ya da o sıradan *Fantastik*, hele o en iğrenç Wagner denilen uğursuzdan ve de onun coşkulu taraftarlarından hiç bahsetmeyelim, gerçekten hiç söz edilmesin onlardan, onları düşününce bile, konferansçı ne hissettiğini ifade etmek için kafasını salladı, sadece utançtan yerin dibine geçmekle, aşağılanmışlık duygusuyla dolmakla kalmıyorum içimi dehşetli bir arzu, katil olmak arzusu kaplıyor çünkü o eşi bulunmayacak derecede yeteneksiz megaloman hasta tam da bu ülkede, barokun dolayısıyla müziğin en büyük siması Bach'ın yaşadığı ülkede müziği utandırdı, dehşetli bir arzu kaplıyor düşündüğüm zaman, diye tekrarladı ve dinleyenlere baktı, bir süreden beri dinleyicilerle ilgilenmediği, onlara bakmadığı her halinden belliydi ve şimdi bu dinleyicilerin onu şaşırttığı belliydi, hepsi salonda yorgunluktan tükenmiş haldeydiler, kaçmaya cesaret edememişler, bu konuşmanın önünde sonunda biteceği umudunu da yitirmişlerdi, sekiz kişi altı yaşlı kadın iki yaşlı erken yorgunluktan ve bitkinlikten o hale gelmişlerdi ki artık konuşmanın bitmesini önerecek güçleri bile kalmamıştı, ne olacaksa olmasını bekliyorlardı, çünkü ondan sonra umut da gelecekti –bunu bekledikleri yüzlerinden okunuyordu– o an da gelecekti, köyün kültür evinde misafirlerinin, başkentten gelen misafirin konuşmasını bitirdiğini bildireceği an, yaklaşık iki saat dolduktan sonra bitme ânı nihayet geldiğinde kimse yerinden kıpırdamaya cesaret edemedi, kimse inanamadı, umut da fuzuli olduğunu geç anlar, umulan gelmiştir çünkü, eğer son dakikalara daha iyi dikkat etmiş olsalardı, konuşmacının şimdi de bazı eserlerin tahliline girişeceğini söylediğini fark ederlerdi, yani şimdi

başlayacaktı bazı eserleri incelemeye, hemen en yüceleri arasından seçerek ama biraz da tesadüfi olarak Noel Oratoryosu'ndan "Bereite dich, Zion" başlıklı alto aryasını, *BWV 243 Magnificat* "Quia respexit humilitatem" soprano aryasını, defalarca sözü geçen *Matthäus-Passion*'dan ilk önce "Erbarme dich, mein Gott" alto aryasını incelemeye, fakat yapmadı, dudağını büktü, evet aslında yapabilir bunu ama yapmayacak, yani "Bereite dich, Zion" ve "Quia respexit humilitatem" ile "Erbarme dich, mein Gott"u ele almaktan vazgeçiyor, vaktin ilerlediğini görüyor ve dinleyicilere baroktan başka hiçbir müzik dinlememelerini salık vererek veda ederken buraya en uygun düşen ve kendisine kişisel olarak en yakın gelen ve ıstırap katedrali dediği şaheseri anıyor ve ruhunu burada bırakıyor:

> O selige Gebeine,
> Seht, wie ich euch mit Buß und Reu beweine,
> Dass euch mein Fall in solche Not gebracht!
> Mein Jesu, gute Nacht!

misafir veda olarak başını hafifçe eğdi, masaya attığı ceketine uzandı, giydi, yavaş yavaş düğmelemeye başladı, kapıya gelince durdu dönüp yüzlerinden yorgunluk akan, inançsız topluluğa yaşlı gözlerle bakarak onları hayrete düşürdü, sonra boş ver anlamına elini sallayıp kocaman gözlüğünü düzelterek dışarıya çıktı, arkasından çarptı kapıyı, içeride kalanlar uzaklaşırken dışarıdan birkaç kere onlara doğru bağırdığını duydular: mein Jesu, Gute Nacht! Mein Jesu, gute Nacht!

610

Sadece Mavide Soluk Bir Huzme

Kuyrukta duruyor, önünde daha beş kişi var ama huzursuzluğunun nedeni bu değil, treni kaçırmaz, zaten huzursuzluk sözcüğü durumunu anlatmaya uygun değil, çılgın daha isabetli, gözleri bir delinin gözleri gibi pırıl pırıl ve hareketsiz, avına atlamaya hazır bir vahşi hayvanın tam sıçramadan önceki gözlerine benziyor, en iyisi o gözlere hiç bakmamak, zaten kimse bakmıyor, ünlü ressamla şanssızlık eseri göz göze gelen – önündeyse eğer, bir daha dönmeye cesaret edemiyor, arkasındaysa başını başka tarafa çevirmeye çalışıyor, o bakışlara dayanabilmek mümkün değil, Mösyö Kienzl'in deliye dönmüş olduğu apaçık, en ufak en masum bir hareket Mösyö Kienzel'in hemen patlayıvermesine yetecek, kim olursa olsun saldıracak belli, gerçekten aşırı derecede kızdırılmış bir hayvan gibi, kendinden kat kat üstün bir kuvvete direnişin umutsuz olduğunu hisseden köşeye kıstırılmış bir yırtıcı hayvan adeta, halinden hissedilen bu ve 1909 yılı Kasım ayının 17'sinde ekspresе bilet almak için gişenin önünde kuyruğa giren herkes görüyor bunu.

* * *

Anlamıyor ona neden bu kadar baktıklarını, içinden

hepsini tekmelemek geliyor, bütün meraklıları, birer yumruk indirerek teker teker devirmek, nasıl cüret ediyorlar o aptal o saldırgan bakışlarıyla onu taciz etmeye, bunlar kendilerini ne sanıyorlar, dişlerini gıcırdatıyor, matemine bu kadar küstahça tecavüz edenlere daha ne kadar tahammül edecek, kimse bilmiyordum diyemez, dünden beri bütün şehir en kibar salonlarından köşe başındaki fırınına kadar bundan bahsediyor, haber Eaux-Vives'den Grand Sokağı'na kadar her yere yayıldı, küstahlık bu, yumruklarını sıkıyor, insanın yasına asla affedilemeyecek, mazur görülemeyecek bir şekilde yapılan alçakça bir saldırı, bu siktiğimin kuyruğu da neden bu kadar yavaş ilerliyor, gişedeki memur ne bok yemeye bu lanet biletlerle bu kadar uğraşıyor, önünde hâlâ beş kişi var, hepsinin canı cehenneme, burada daha ne kadar pinekleyecek, tren birazdan kalkacak, yani aslında ille gitmesi mi gerek o da belli değil ya, gerçekten, bu kuyrukta dikilip durmaktan vazgeçse, eve gitse, her şeyi boş verse? o zaman hiç değilse bu sinsi suratları görmez, en azından sonunda bu hayvanlardan birinin kendini mecbur sanıp dönerek başsağlığı dilemesinden korkmaz, yok olmaz bu kadarı fazla diyor Kienzl kendi kedine, aralarından biri buna cüret ederse hiç şakası yok hemen gebertir, hele biri böyle bir şey yapmaya niyetlendiğinin en ufak bir işaretini göstersin bir an olsun düşünmeden tek bir darbeyle, gerçekten.

Haberi daha eylülde Hector'dan almıştı, o zaman da artık yapılacak bir şey kalmamıştı, zaten yapılacak bir şey de yoktu, çünkü bunun ilacı yoktur, çünkü herkes ölür, babası öldü, annesi öldü, bütün kardeşler, akrabalar öldü, şimdi Augustine de öldü, geçmişten kimsesi yok artık sadece Augustine'den kalan Hector, çünkü Augustine öldü, onunla birlikte geçmiş de öldü, dünden beri

upuzun uzanmış yatıyor, herkes upuzun uzanır bir gün, herkes yatar zamanı gelince ve kendisinden sadece mavide soluk bir huzmeden başka hiçbir şey kalmaz, geride kalan insan buna bir türlü razı olmaz, olunamaz da zaten, çünkü geriye kalanın dayanamayacağı şekilde gerçekleşir, o bunu biliyor, gayet iyi biliyor, Augustine ölü, eski sevgili, her şeyi bilen, onun bir zamanlar kim olduğunu bilen, sonunda sevgili Hector'u ona hediye eden ve işte o Augustine'i, onun Augustine'ini kurtçuklar yiyecek şimdi, Augustine yok artık, sadece mavide yatay bir huzme ve buradakilerin hepsi –etrafına şöyle bir göz attı– onunla birlikte ölü artık, burada mavide bir yığın ölü var, dedi kendi kendine Kienzl ve bundan da kötüsü hâlâ önünde uyuşuk uyuşuk duran beş kişi, gişede de tek bilet kesmeyi olsun beceremeyen o salak moruk, şimdi artık burada bilet falan alınamayacağı belli bir şey, tren gidecek onlar burada kalacaklar, bir yığın ölü burada, Cenevre istasyonunda, çok basit gibi görünen bir şey için, 1909 yılının Kasım ayının 17'sinde Cenevre'den Lozan'a gidecek trene bilet almak istedikleri için daha başından umutsuz durumda kalanlar.

Peyzaj ressamı manzarayla değil, boş tuvalle karşı karşıyadır yani manzara değil resim yapar, bunu şimdiye dek ne kadar çok kez tekrarladı, öfkeyle bıyığını ısırıyor, o şimdiye dek defalarca ne kadar çok şey söyledi ama boşuna, tuvalde *kolay tema* olduğu için o kadar çok manzara resmi yaptığını sanıyorlar, gördüklerinin güzel olduğunu sanıyorlar, hepsi kör, görmüyorlar güzel değil her şey olduğunu, nafile yere söylüyor, nafile yere resim yapıyor ve kim hangi resmine bakarsa baksın onun sadece ressam değil ondan çok fazlası, manzara ressamı olduğunun apaçık meydanda olması da nafile: o, manzara ressamıdır manzarayı resmetmekten başkasını yapamaz yani

tuvalde gerçekten peyzaja benzer bir şey olsa da bu böyledir, bir şekil de olsa böyledir, yani manzara ressamı bu anlamda daima manzara resmi yapar, bunun dışında hiçbir şey, sadece manzara, bu bir şekil de olabilir başka bir şey de, bunu söyleye söyleye dilinde tüy bitti, resim yapmaktan bıkmadı usanmadı, şimdi zaten artık söylemiyor sadece yapıyor, kimse anlamadıktan sonra ne diye söylesin, susuyor ve resim yapıyor, böylesi daha iyi, zengin müşterilerden anlamalarını da beklemeden, zaten şimdiye kadar böylesi çıkmadı, sadece Paris'te ve Viyana'da, o da belki, belki orada, burada çıkmaz, hem bunda şaşılacak bir şey de yok, insanın etrafına şöyle bir bakması yeter, çünkü bu dünya değişmiyor, asla değişmez, Cenevre, Bern, Solothurn ve Zürih, bu yerinden kıpırdatılamayan düşünsel uyuşukluk hiçbir şeyi idrak edemeyeceğini kesinlikle kanıtladı, çünkü hiçbir şey düşünmüyor ve asla düşünmeyecek de, hele burada asla, burada bu tipler arasında o istediği kadar tuvallere o nihai, o muazzam kozmik sonsuzluğa doğru insanı hayretten hayrete düşürebilecek resimler çizsin kesinlikle umut yok, şimdiye kadar resimlerini anlamadılar ve satın almadılar şimdi yine anlamıyorlar ama satın alıyorlar, yani şimdi artık fakir değil zengin ama hiçbir değişiklik olmadan, yani kelimenin tam anlamıyla yapayalnız, hem tam da anlaşılmazlığın sonunun gelebileceğini sandığı zaman, yok işte, gelmiyor, gelmeyecek sonu, asla anlamayacaklar manzara ressamı olmanın, bir manzaranın önünde durmanın ne demek olduğunu, manzaranın Grammont'dan bir görünüm mü yoksa ölüm döşeğindeki Augustine mi olduğu hiç fark etmez, orada durmak, insanın ve doğanın manzarasında sürekli olarak ölüme doğru giden hayatı seyretmek ve başını boş tuvalden kaldırdığında önünde gördüğünün resmini yapmak –hepsi bundan ibaret– kime anlatsın bunu? burada istasyonda duranlara mı, ellerin-

den matemine saygısızlık etmekten başka bir şey gelmeyenlere mi? yine incitsinler diye mi? şimdi onun istediğinin mateminde sessiz kalmak, susmak ve Augustine'in ne olduğunu, Augustine'in ne olacağını ve Augustine'den geriye ne kaldığının resmini yapmaya devam etmek olduğunu anlamalarını asla bekleyemez ki.

Boylu boyunca upuzun yatıyordu, Augustine'den ne kaldığını görebilmek için üzerinden örtüyü çekti, acısından paramparça olan kalbi neredeyse duracak gibiyken çekti üstünden örtüsünü, çünkü başka durumlarda da böyle yapmaya alışıktı, Grammont'un yamacında otururken ya da St. Prex'in tepelerindeki Chexbres'de, o zaman da beyninin ve ruhunun bütün gücüyle doğanın örtüsünü çeker ve boş tuvalin üzerinden bakardı, sonra tuvale girişir soldan sağa doğru kalın ve küt bir fırçayla, –son zamanlarda fırça yerine çok kez boya bıçağı kullanıyordu– maviyi, moru, yeşili, sarıyı sürerdi, boyaya başlarken yıllardan beri tek bir resim yaptığının giderek daha açıkça anlaşılmasına çalışıyordu: o yıllardan beri tek bir resim yapıyor, sadece tuvalin değiştiği tek bir tablo, resim daima aynı, renkler de, yatay paraleller de aynı, gökyüzünün, suyun, toprağın oranları da, özleri bakımından hep aynı şeyler – örtüyü çekti, baktı ve gördü: ne idi, ne kaldı, uzun zaman böylece durdu, beyni dikkat etmekten çatlayacak gibiydi, sonra örtüyü yeniden örtüp düzelttiğinde uğradığı kayıptan sadece kalbinin değil beyninin de paramparça olduğunu hissetti, çünkü yalnız hissetmiyor düşünüyordu da, ölünün yanında geçirdiği gece düşünmekten neredeyse beyni çatlamıştı, şimdi kafası kazan gibi gişenin önünde beklerken çatlayacak zaten dedi kendi kendine, çünkü ne görüyorsa gördüğü şeyin yakınında olduğunu biliyor ama çiğnenmez kurallara dayanan resminde onu hâlâ son biçiminde göremi-

yordu, biliyor bazı şeyleri değiştirmek gerektiğini belki sarı biraz daha kirli sarı olmalı, mavi biraz daha canlı, bir şeyi başka türlü olması için şimdiye kadarkinden farklı yapmalı, Cenevre Gölü hizası fena değil ama şimdi ne tarafa doğru gitmeli, bundan sonraki adım ne olmalı, şimdi beynine bunun için ihtiyacı var ve bilete de bunun için ihtiyacı var, ama bir türlü ulaşamıyor, hâlâ burada, gişenin önünde duruyor ve hâlâ önünde dört kişi var.

Sıra beklerken birden içine bıçak saplanıyor sanki, Valentine de ölecek, Valentine de öyle upuzun yatacak düşüncesinden yüreği sıkışıyor, o buna dayanamaz artık, ama dayansa da dayanmasa da böyle olacak, Valentine de, o tarifsiz güzel, o inanılmaz çekici, çıldırtasıya tahrik edici, o mükemmel kadın da, büyük kaybıyla ve acıtacak kadar gergin beyniyle şimdi yanına koştuğu sevgili, şimdiki aşkı, onun da her şey ve herkes gibi sonu gelecek, huzmelerin mavisinde upuzun uzanacak, yatağa düşecek, zayıflayacak, derisi kemiğine yapışacak, göğüsleri pörsüyecek, o harikulade teni kemiklerine kadar eriyecek Augustine'e olduğu gibi, annesine, babasına, kardeşlerine, Bern'deki akrabalarına olduğu gibi, bütün ölülere olduğu gibi, orada da burada da, her yerde olduğu gibi, önce haber gelecek, tabii eğer öyle olursa ve o dehşetli haber onu hayatta bulursa, bir haber gelecek ve o başlayacak her gün ona gitmeye, belki de bu ekspresle her gün öğleden sonra eylülden beri Augustine'e gittiği gibi, hep orada, hep yanı başında olmak için, her gün, yeter ki vakti geldiğinde yalnız ölmesin, belki herşey tam Augustine'e olduğu gibi olacak – şimdi sıra bekliyor bilet almak için, önünde hâlâ dört kişi var, kötü düşünceleri kafasından uzaklaştırmaya çalışıyor, olmuyor bir türtlü, Augustine ve Valentine kafasında zonkluyor, onları görmeye başladı bile, iki ölü üst üste upuzun uzanmışlar, tuvallerdeki

renk huzmeleri gibi, kozmik Bütün'de varlığın başı ve sonu gibi, bir deri bir kemik kalmış iki vücut, çökmüş göz yuvalarıyla, sivrilmiş burunlarıyla üst üste upuzun uzanmış yatıyorlar, toprak üzerinde su gibi, suyun üstünde ölümün mavisinde yıkanan sonsuz gökyüzü gibi.

Belki her şey hep aynı şekilde cereyan eder, bir adım daha ilerliyor Kienzl, her olay tekerrür eder, hayata hayat ve nihayetinde elbette ölüme ölüm, diye geçiriyor aklından buğulu gözlerle, oysa o ölümün ressamı değil hayatın ressamı, bu kez düşünceler ağzından sesli çıkıyor, neredeyse yakınındakilerin anlayacağı kadar sesli, farkında değil, ama mırıldandıklarının duyulması onu ilgilendirmiyor, hayatın ressamı diye tekrarlıyor birkaç kez kendi kendine, Augustine'de tarif edilemeyecek kadar sevdiği ve şimdi de Valentine'de sevdiği hayatın ressamı, onun içindir ki yıllardan beri en ufak titreşimlerinin bile resmini yapıyor, onun içindir ki bu titreşimi ister Augustine'de görsün ister Cenevre Gölü'nde ister ölümde ona mutlak ağırlık vermek, vurgu kazandırmak onun için son derece önemli neredeyse ölüm kalım meselesi, bu onun işi, ve yapıyor da işini, böyle olmalı başka türlüsünü yapamaz, o birliğin ressamı olmalı, onun için de kendisini ölüme vermeli, ama ne olursa olsun hiçbir şey onu yeşilde ve altın renginde o bir nefesçik vakıayı, hayatın varlığını, ebedî yeniden doğuşu aramaktan ve ışıldadığı yere koymaktan alıkoyamaz, ona yer arayacak ve mutlaka yerine koyacaktır, bunları düşünürken şimdi o son derece gergin zihninde Cenevre resimlerinden biri beliriyor, yapalı çok olmadı, en altta koyu toprak rengi bir huzmenin üstünde suyun gri mavisi uzanıyor, bir birini izleyen birbirinden uzaklaşan ve mekâna derinlik ve büyüklük veren katlar halinde, sonra ince bir yeşille, soluk bir mor ve koyu bir yeşille gölün karşı kıyısı, bütün

bunlar altta tuvalin üçte birine sıkışmış durumda, üstte kalan üçte ikilik muazzam alan gökyüzü, karşı kıyının siluetinin hemen üstünde hafif, solgundan daha solgun bir altın sarısında batan güneşin etrafa yayılan sisi, daha yukarıda tertemiz bir gökyüzünün tertemiz mavisi, birbirini izleyen beyaz bulut kümecikleri, kısacası üst üste koyduğu kabaca on iki kat ve kabaca on iki ölümcül paralelle en çiğ bir şekilde şöyle diyor: işte bu sizin kozmosunuz, bu Tam ve Bütün, kaba olarak on iki renkle: Kienzl'den HER ŞEY, durduğu kuyrukta şimdi ağırlığını diğer ayağının üzerine veriyor, işte bu sizin.

Önünde hâlâ üç kişi var, artık gözlerine inanamıyor, böyle bir yavaşlık olamaz, gişede bilet veren o ihtiyar bunağın, her türlü yola başvurarak işi nasıl yavaşlattığını olduğu yerden iyice fark ediyor artık, bilet isteyene defalarca soruyor. Morges mi? gerçekten mi? Nyon mu? öyle mi, ne güzel, güzel vakit geçirirsiniz umarım, iyi yolculuklar diliyorum, siz de demek Céligny'ye bilet istiyorsunuz, öyle mi? kaçıncı mevki olsun? ne emredersiniz beyim, birinci mevki mi? a harika, gerçekten mükemmel zevkiniz var, emin olun çok iyi hissedeceksiniz kendinizi, öyleyse Morges? Nyon? Céligny? Lozan? uzattıkça uzatıyor sonsuza kadar, en teferruatlı bir şekilde defalarca sorular sorarak ya da bir yığın saçmalıklar söyleyerek, üstelik artık öfkeden kıpkırmızı olan Kienzl şimdi önündekilerin bu durumdan hoşlandıklarını hatta ihtiyarı takdir ettiklerini de görüyor, elinde bilet gişeden ayrılan biri Gienzl'in yanından geçerken ne tatlı ihtiyar diyor, kafasını sallıyor Gienzl, öküze bakın hele, demek Morges'miş, yine yüksek sesle söylenmeye başlıyor, evet Nyon, evet, evet, Céligny, Lozan, duymuyor musun ne söylediklerini hey oradaki? ver şu bileti artık, biletlerle meşgul ol be adam, belanı arama – ve bütün bunları o kibar sessizliğin

tam ortasına yüksek sesle, kimse tepki vermiyor, herkes duymamış gibi davranıyor, Mösyö Kienzl'in neden bu kadar acelesi olduğunu anlamamış gibi yapmaya çalışıyorlar, daha çok vakit var trenin kalkmasına, sıraya gireli daha üç dakika bile geçmedi ama bu konu üzerinde durmaya da pek cesaret edemiyorlar, sakın ne düşündükleri yüzlerinden okunmasın, çünkü Mösyö Kienzl'in o tehditkâr bakışlarında hiçbir değişiklik yok, gözlerini başka tarafa çeviriyor ya da yere bakıyorlar, bir-iki ufak öksürük, o kadar, sessizlik ve sabırlı bekleyiş, ve Kienzl'i her şeyden çok öfkelendiren o genel hoşgörü ve paylaşım havası, herkes biliyor dün ne olduğunu, Matmazel Augustine Dupin'in öldüğünü, Kienzl'in eski modeli, hani o fakir mahalleden olan, ne kadar çekti o zavallı kadın, Mösyö Kienzl de az çekmedi, sonra da şehirde birkaç yıl içinde milyoner olan ünlü ressam o zavallı kadına ne kadar iyi davrandı, en iyi şekilde baktırdı, her gün –hem saatler boyunca– ölüm döşeğinin başucundan ayrılmadı, ne kadar dürüst biri olduğunu, ne mükemmel bir karakteri olduğunu ispatladı, eski sefalet günlerindeki modelini, sadece modelini değil gerçek anlamda eşini hatta oğlunun annesini yüzüstü bırakmadı, şehirde herkes hem dünkü hem ondan önceki olayların hepsini bildiğinden burada bekleyenler için de durumun aynı olduğu aşikârdı, ama onu iyi tanıyorlardı ve çok iyi biliyorlardı birden parlayan tabiatıyla yüz yüze kalmanın pek hayırlı bir şey olmadığını, üstelik şimdi acısına hâkim olamadığının farkındaydılar ve tek bir yanlış hareketin tek bir sözün parlamasına yeteceğini, derhal birinin üstüne yürüyebileceğini ve şimdiki zengin ve vakur sanatçının, hepsinin çok iyi tanıdığı o eski yontulmamış, hırpani, Bern'li serseriye dönüşeceğini çok iyi biliyorlardı.

Augustine, Valentine, bunlar yankılanıyor durma-

dan kafasında ve biraz önce düşündüğü Cenevre Gölü resmini aklından bir türlü çıkaramıyor, yeni bitirdiği, henüz isim bile koymadığı resmi, o deli gibi yapıp durduğu seriden bir resim, on iki çılgın paraleli kafasından söküp atamıyor ve bağlantıların yarattığı ani dehşet içinde kendi kendine diyor ki, bir kere de.... bir keresinde de sarı yerine madenî, mat yeşilimsi mavi parlasın en altta, suya da KORKUNÇ miktarda toprak sarısı koyalım, kahverengi ve kızıl yapmalı, gökyüzü de o da toprak sarısından ve ölü kızıl kahverengiden olsun, yansın cayır cayır, sadece en yukarıda grimsi, bulanık bir mavi kalsın, karşı kıyıda dağların tepesi, koyu, ölümcül bir mavide görünsün, bu resmin kor gibi kızarması, alev alev yanması gerek, sonra birden kendisini görüyor bir anlığına, tren onu Vevey'e doğru götürürken, Nyon ve Rolle arasında bir yerlerde iyi ısıtılmış kompartımanın penceresinden bakarken aşağıda, rayların yanında sert esen rüzgâra direnmeye çalışan hırpani kıyafetli birini, 1880'deki kendisini fark ediyor, o zamana kadar yaptığı resimleri koltuğunun altına sıkıştırmış, sırtına bağlamış, satmaya götürüyor, Morges'e doğru yürüyor, yanında bir de kir pas içinde bitkin bir köpek var, göl tarafından gelen fırtınada yürüyorlar, karşıdan da gelse yine de göl tarafından eser rüzgâr, Morges yürüyerek hâlâ çok uzakta, yıl 1880 ve karnı aç ve 1909'daki tren hızla geçip gidiyor yanlarından, köpek tekerleklerin ardından havlayarak koşuyor, tren asla erişilemeyecek bir rüya gibi gözlerinin önünden kayboluyor, bir müddet sonra ikinci mevkisinde oturacağı trendi bu, hem de daima sağ tarafta, pencerenin yanında oturacağı tren, çünkü gölü görmek istiyor, başka hiçbir şeyi değil sadece gölü, aslında her zaman olduğu gibi bugün de başka hiçbir şeyi değil sadece gölü görmek istiyor, bu göl ne kadar muazzam bir alan kaplıyor, bu tarafta aşağıdaki o daracık kıyısı ve karşı tarafta yine o daracık

kıyısı ve de hepsinin üzerindeki o devasa gökyüzü – hele şu densiz köpeği atabilse kafasından, söyleniyor şimdi yine ama bu sefer o kadar yüksek sesle söyleniyor ki etrafındakiler gayet net olarak anlıyorlar ne dediğini ama ne demek istediğini anlayamıyorlar, Mösyö Kienzl bu sefer de bir köpekten kurtulmak istiyor, yanından bir türlü ayrılmak istemeyen bir köpekten, boşuna tekmeleyip duruyor, köpek ayrılmıyor bir türlü, Kienzl sinirli sinirli söyleniyor, köpek ayrılmıyor bir türlü, bu sadakatin bir anlamı varmış gibi.

Soğuk diyorlar onun için, soğuk, itici ve duygusuzmuş, yüzlerce kez duyuyor bunu, acımasız, insafsız, hoyrat, bencil, itibarını yitirmiş, bir adım daha ilerliyor, bunları söylemekle aslında ondan korktuklarını itiraf etmiş oluyorlar, çünkü gerçekten de insafsız, acımasız, hoyrat, bencil ve itibarsız bir dünyada ölümle sürekli yüz yüze ve en büyük yoksunlukta yaşarken, bitip tükenmeyen iradesi sayesinde olduğu yerden yükselebilmiş olmasıyla yüzleşmek gerçekten de korkutucu, nihayet biri gerçek hakkında doğruları söylesin, soğukmuş, iticiymiş, duygusuzmuş! yine tepesine sıçrıyor öfkesi, o mu? onun için ille bir şey söylemek gerekirse olsa olsa gerçeğin fanatiği denebilir, kimse asla soğuk, duygusuz diyemez, Kienzl, gişenin önünde, öfkesinden sakalını çekiştiriyor, kimse onun o kadar fanatik bir biçimde aradığının ne olduğunu anlayacak düzeye erişemez, sadece Valentine, bir tek o ve kimse ona duygusuz diyemez, hoyrat olan o değil Cenevre'den Zürih'e kadar her şey, hayatında en feci, en dayanılmaz olan da buydu zaten, ve bunları en yüksek derecede bir duyarlılıkla aşan da o oldu, çünkü sadece oydu yüreği olan ve etrafına o yüreğiyle bakan, bugün de bakıyor, bu yürek görüyor artık her şeyin birbiriyle örülmüş olduğunu, toprağın suyla, suyun gökle ve toprağın

ve suyun ve göğün de bu tarifi imkânsız kozmosla örülmüş olduğunu, bizim kırılgan varlığımızın da ama sadece bir anlığına, izlenemeyecek kadar kısa bir anlığına, sonra yok oluyor bu varlık, ebediyen kayboluyor, asla geri getirilemeyecek bir şekilde, Augustine gibi ve hepsi öyle, Augustine daha dün buradaydı, bugün ondan hiçbir şey kalmadı sadece ve sadece manzara, ona gelince, tam o sırada rayların üzerinden lokomotifin düdüğü duyuluyor, kuyruk birden hızlanıyor, şimdi artık önünde sadece şapkalı bir kadın var, ona gelince diyor yine yüksek sesle, Cenevre Gölü, o kaldı mavinin ölü mekânında uzanan muazzam huzmelerle, Büyük Mekân bu iki kelime kafasında gürültüyle zonklamaya başlıyor, aynen Cenevre İstasyonu'ndan birazdan kalkacak trenin tekerlekleri gibi, muazzam, anlaşılması imkânsız, her şeyi içine alan Büyük Mekân, bunun tasviri, yapılacak işleri arasında duruyor, yapacak mutlaka, nihayet gişenin önüne geliyor, bir delinin gözleri gibi parlayan gözlerinden ürktüğü belli olan memura Vevey'e kadar ikinci mevki diyor, son yaptığı göl resmine ne isim vereceğini de biliyor artık, Valentine'den döndüğünde ilk işi atölyeye gitmek olacak, şövaleden alacak resmi, bir kâğıt parçasına birkaç kelime yazacak ve bu birkaç kelimeyi tablonun arkasına iliştirecek, bu birkaç kelimeden başka hiçbir şey bu kadar mükemmel anlatamaz: onun, Oswald Kienzl'in henüz yolda olduğunu ama doğru yolda doğru yöne doğru gittiğini, sadece birkaç sözcük, "Formenrhytmus der Landschaft" çünkü bu en uygun ifade, resmin sadece ismi olmakla kalmaması, merak eden çıkarsa, mezar taşına Oswald Kienzl, İsviçreli, yazılı kişinin nasıl biri olduğunu az ve öz bir şekilde dünyaya ilan etmesi için.

987

İse Tapınağı'nın Yeniden İnşası

Ben, Kohori Kunio demedi, önünde eğilerek selamlamalarını karşılıksız bıraktı, uzatılan eli sıkmadı, bir süre tek söz olsun söylemedi, ne kadar hoşlanmadığını gizlemeye gerek duymadan anlattıklarını dinledi, buraya, Jingu Şiço'ya neden gelmişler, kimlermiş, ne istiyorlarmış, sonra adını verdikleri Bernard Hanım'ı buradan da Harvard'dan da tanıdığını ama istediklerine ne evet ne hayır diyebileceğini çünkü konunun onun yetki sahasında olmadığını, kendisinin uzun zamandır, burada söylediğine ağırlık vererek bir kere daha tekrarladı, *uzun zamandır* artık halkla ilişkiler bölümünde çalışmadığını söyledi ve suratını ekşiterek şimdi nerede çalıştığı hakkında bu iki davetsiz misafirle konuşmak niyetinde olmadığını belli etti, hatta onlarla hiçbir konuda görüşmek istemiyor, iki yabancıyla görüşmek şöyle dursun temas etmek bile istemiyor, çağırdıkları için Jingu ofisinden buraya Naiku açık bölgesine geldiğine bin pişman, yani bilhassa soğuk davrandı, onları aşağılayan hatta biraz da tehdit eden bir tavırla planlarından vazgeçseler daha iyi olacağını ima etti, en iyisi vazgeçsinler bu sevdadan, resmî bir dilekçeyle başvursalar bile istekleri mutlaka reddedilecektir, bunları söylemeye mecbur kaldığı ve şahsı için küçük düşürücü addettiği bu konuşmayı böylece

kapatmak istedi, Jingu Şiço Halkla İlişkiler bölümünden alacakları tek cevap isteklerinin kesinlikle reddedilmesi olacaktır, başka hiçbir şey ummasınlar, Jingu Şiço ve onlar bir araya gelemez, varlıkları buraya hiç yakışmıyor, bu sevdadan bir an önce vazgeçsinler, Naiku bölgesinden ayrılsınlar ve yeni yeni yollara baş vurarak buraya sokulmaya kalkışmasınlar, bunları söyleyip dudağını büzdü, gözlerini Naiku ormanlarından tarafa çevirdi, ne sanıyor bunlar kendilerini, kalkıp pat diye buraya geliyorlar, onu ofisinden aşağıya indiriyorlar, İse Tapınağı'nın 71. yeniden inşasının Misoma-Hajimesai adlı merasimine katılmak için izin istiyorlar ve ondan sonra da herhalde diğer bütün merasimlere de katılmak isteyecekler, nasıl düşünebildiler böyle bir şeyi Avrupalı bir mimar çırağı ve bir Japon Noh dokuma tasarımcısı –öyle diyorlar kendilerine– böyle bir şeyi nasıl akıllarına getirebilirler, ülkenin en kutsal yerine ayak basmak? ne idüğü belirsiz oldukları suratlarından anlaşılıyor, gittikçe sinirlenerek öfkeyle etrafına bakındı, ne kıyafetleri, ne tavırları ne konuşma tarzları ne davranışları ne de rütbeleri kabul edilir türden, özellikle de isteklerini bildirme tarzlarına sinirlenmişti, ezilip büzülerek, kendilerini küçültücü sözcükler kullanarak hiçbir sonuç alamayacakları belli olan konuşmayı olumlu yöne çevirme çabalarını sürdürmelerinden, Kohori Kunio onları orada öylece bırakıp ayrıldı, bunu o kadar ani yaptı ki başlarından aşağıya kaynar su dökülmüş gibi olan istek sahipleri bir süre kıpırdayacak gücü bile bulamadılar, bu davranış o kadar tepeden inme olmuştu, gerçi tahmin ediyorlardı, özellikle de arkadaşlardan Japon olanı hissetmişti Jingu Şiço'dan izin koparmanın ne kadar zor olduğunu, ciddi engellerle karşılaşacaklarını ama daha ilk denemelerinin böyle bir fiyaskoyla sonuçlanacağını düşünmemişlerd, –en azından Avrupalı misafir düşünmemişti bunu– üstelik Kohori-san ile gö-

rüşmeleri, eğer görüşme denebilirse buna, onlarla bir daha asla yazıyla da doğrudan da temasa geçmeyeceği ihtimalini de dışlamamıştı, durumu kabullenip başlarını eğmekten ve bir an önce Naiku'nun ziyarete açık bölgesinden kaçar gibi çıkıp gitmekten başka yapacak şey yoktu, bu kutsal ormanın onlar için en önemli yerine gitmeye bile keyifleri kalmamıştı, İse sokaklarında dolaşıp durdular, başka başka nedenlerle de olsa canları fena halde sıkkındı, aralarında da hiç konuşmadan yürüdüler, ana giriş kapısına geldiklerinde bir saat geçmişti, bu sefer hiç değilse ana tapınağın merkezini, honden'i görmek için kocaman ağaçların gölgelediği yola girdiler, onları en fazla ilgilendiren honden'e *bitişik* olan boş arazi, kodençi denen yerdi, etrafı çevrili bu boş meydan bundan yirmi yıl önce eski honden'in olduğu yerdi, honden yirmi yıl önce yıkıldıktan ve mekân temizlendikten sonra elde mevcut olan kayıtlara uygun olarak düzleştirilmiş ve üzerine kabaca ufalanmış beyaz kireçtaşı dökülmüştü, aynen kutsal ormandaki diğer tapınaklarda olduğu gibi, işte burasını görmek istiyorlardı, Japon Batılı arkadaşına burası için honden'in honden'siz ayna görüntüsü demişti, İse'de, her iki kutsal yer, yani Naiku ve Geku ormanlarında her önemli bina kompleksinin bitişiğinde, mevcut bina kompleksine yapışıkmış gibi, tam olarak aynı büyüklükte boş bir arazi bulunur, tam tamına üzerinde bina kompleksi olan arsa kadar, bu boş araziler bina kompleksinin hemen bitişiğindeler, üzerilerinde yumruk büyüklüğünde beyaz taşlar var, yirmi yıldır gece ay ışığında pırıl pırıl parlıyorlar, bir bina kompleksi: bir boş arazi: bir boş arazi: bir bina kompleksi, İse'de Temmu Yasası'ndan beri bu böylece sürüp gidiyormuş, çünkü efsaneye göre ilk defa 7.yüzyılın altı yüz bilmem kaçıncı yılında imparator Temmu, her yirmi yılda bir gerek Naiku'da gerekse Geku'da İse'deki tapınakların yani

hem iç tapınak Amateraszu Oomikami'nin hem dış tapınak Toyooke Ohokami'nin yeniden inşa edilmesini buyurmuş, buyruğa göre o sırada var olan binanın bitişiğinde, binanın yüzölçümüne tam eşit ölçüde olmak üzere boş bırakılmış olan arsaya aynı bina yeniden inşa edilecek ve eskileri yıkılacakmış, fakat Temmu buyruğuna göre yapılacak olanlar mevcut olanların kopyası olmayacak *aynısı* olacak, her şeyi ile bir kere daha baştan inşa edilecek –her kiriş, her duvar, her musluk, her kaplama– aynı olarak aynı şekilde ve aynı yere konacakmış, bu da yenilenmeleri ve doğdukları zamandaki tazelikte kalmaları içinmiş ve eğer Naiku'dan söz ediyorsak ve şimdi iki ziyaretçi nedeniyle ondan söz ediyoruz, bütün bunlar güneş tanrısı Amateraszu Oomikami bizi bırakmasın, aramızda kalsın diye yapılıyormuş ve –tazelikten fışkıran güç sayesinde de– bizi bırakmıyor, aramızda kalıyormuş, çünkü yirmi yılda bir yapılan bu yeniden canlandırma işi gerçekten de iki tapınağı zaman içinde koruyor böylece Naiku ve Geku'nun hondenlerini, yani bu honden'lerin içinde tanrıların evi sayılan şoden'i, iki hazineyi ve bunları koruyan parmaklık düzenini de koruyor, hepsi sanki bugün doğmuş gibi, doğanın gerçek canlılığında, ebediyen süren bir şimdiki zamanda varlar, çünkü böylece burada bütün hinoki'ler her zaman yepyeni oluyor, böylece kirişlerdeki altın kaplamalar yeni, çatı yeni, merdivenlerin basamakları yeni, planyalar, doğramalar yeni, hep hissediliyor doğramacının işini şimdi bıraktığı, ahşaptan aletini şimdi çektiği, burada her bir hinoki ahşabında hâlâ taze hinoki ağacı kokusu var, İse Tapınağı her daim tazelikten pırıl pırıl parlıyor altı yüz bilmem kaç yılından beri, Naiku Merkez Tapınağı da aynı şekilde parlıyor ve işte şimdi onlar ikisi buradan orayı da görebiliyorlar, ama gözlerini şimdi buraya kodençi'ye çeviriyorlar, bu boşluğa, bu inşa edilmemişliğe, bu beyaz taşlar çayırın-

daki olasılığa çeviriyorlar, arsanın arka tarafındaki kutsal sütunu koruyan kulübecik bu boşluğun yerine ileride yapılacak çalışmaların temeli olacak bu şin no mihaşira'yı bozuyor, oraya bakıyorlar şimdi, beklemekten adeta yanıp tutuşan araziye bakıyorlar, 71. Şikinen Sengu yani 71. yeniden inşa yeri olan araziye ve işte Şikinen Sengu mayıstan itibaren başlayacak, yani o tarihten itibaren saymaya başlayınca yirmi yıllık döngünün 2013'te gerçekleşmene daha sekiz yıl var, Jingu Şiço imparator Temmu'dan sekiz yıl mühlet almış, yirmi yılın geçmesi için, başka bir deyişle her zamanın İse Tapınağı'nın bütün binalarının yenilenmesi için, Japonya ve Avrupa arasında geçen mektuplaşmalarda arkadaşlar işte birbirlerine bunları yazmışlar, durumu incelemişler, araştırmışlar, bir mimarlık öğrencisi için ve Japon kültürüyle ilgilenen biri için Şikinen Sengu merasimlerinin nasıl cereyan ettiğini başından sonuna izlemenin ne kadar ilginç olacağı fikri ortaya atılmış, Batılı arkadaş masumca hatta yalnız izlemek değil yapılanlardan bir şeyler de anlamak diye yazmış, evet ama diye onu hemen düzeltmiş bundan biraz rahatsız olan Japon, belki hissetmek, sezmek demek daha doğru olur, eskiden kimsenin ne olduğunu bile tahmin edemediği o karmaşık süreç hakkında bir şeyler sezinlemek, bu süreç her zaman o kadar gizli ki nasıl olduğu hakkında, imparator ve imparator ailesini temsilen bir akraba dışında kimse hiçbir şey bilmiyor, bu da imparatorun ablası ve sonra elbette imparatorluk ailesine bağlı başrahip, yani daiguji, sonra İse rahipleri ve nihayet miya-daiku'lar, tapınak doğramacıları, İse Tapınağı'nın inşaatçıları olan doğramacılardan, dülgerlerden bahsediyoruz, çünkü onlara işlerini öğreten, onları oraya götüren, iş veren, çalıştıran, besleyen bakan ve sonunda da gömen bizzat Jingu Şiço, onlar bundan başka hiçbir iş yapmıyorlar sadece bu işte çalışıyorlar, başka hiçbir işte

çalışamıyorlar, çalıştıkları yerde işleri ömür boyu devam ediyor, çünkü onlar alelade dülger değil ritüel dülgerleri, özel aletlerle, özel malzemeyle, özel yöntemlerle, özel bilgiyle tapınağın yeniden inşasında çalışan dülgerler, dış dünya ile ilişkileri bütünüyle kesilmiş olarak yani gizli yaşıyorlar, İse'de Şikinen Sengu'ya katılanların tümü gibi, dülgerlerden başrahibe varana kadar herkes gizli, bu gizliliğin başlıca nedeni şintonun ana amaçlarından biri olan sürecin saflığının başından sonuna kadar devam etmesinin en iyi bu şekilde gerçekleşeceği düşüncesi, aleniyet, yani modern Japonya ve buna ilaveten düzenin bütünüyle dünyevileşmesi her yıl bu gizlilikten biraz vazgeçilmesine neden oluyor ya da bunu zaruri kılıyor, başta imparatorluk ailesi ve tapınağın şimdiki başrahibi Kuniaki Kuni, Prenses Koju'nun ağabeyi Prens Asaakira Kuni'nin oğlu olmak üzere İse Tapınağı'nın dünyaya açılması gerektiğini düşünen Şikinen Sengu'nun yakın çevresi bunun başını çekiyor, nitekim bundan önceki Şikinen Sengu 70. yeniden inşası sırasında gazetecilerin ve televizyoncuların bazı merasimlere girmelerine izin veriyorlar hatta bizzat Jingu Şiço'nun himayesinde Şikinen Sengu sürecinden bir belgesel film hazırlanıyor, gerçi bu belgesel sürecin nasıl olduğu hakkında hemen hiçbir şey göstermemiş ama üstünkörü de olsa belgeselde bir şeyler anlatılmış en azından dikkati hatta umumun dikkatini Şikinen Sengu'ya çekmiş ama başrahip ve onunla aynı fikirde olan Şikinen Sengu'nun yakın çevresi, Jungu Şiço'nun ne kadarının açıklanıp ne kadarının açıklanmayacağına karar verme hakkını kendi ellerinde tutmanın doğru olacağı kanaatindeymişler, nitekim böyle de oluyor, sözde bir şeyler gösteren ama aslında işin esasını gizleyen bir film hazırlanıyor, yani kamuya açılış meselesi buna önayak olanlar açısından en mükemmel şekilde gerçekleşiyor ama Şikinen Sengu'nun anlaşılması konu-

sunda yarım yamalak bir şeyler gösteriliyor hatta yanlış bilgi veriliyor, Japonya'da herkes bunun fakında elbet fakat kimse bu konuyu irdelemiyor, aynen imparatorun ailesi hakkında hiçbir zaman hiçbir şey söylenmediği gibi, imparatorluk ailesine ilişkin olaylar Japonya'da en derin bir paylaşım duygusuyla, dikkat, nezaket ve sabırla karşılanır ve imparatorluk ailesinin temsilcisi olarak Kunaiço yani İmparatorluk Ev İdaresi Dairesi'nin kamuya yaptığı her açıklama Japon halkına gösterilmiş bir lütuf olarak minnetle karşılanır, herhalde eskiden kesinlikle imkânsız olanın gerçekleşmesi de yani Japon olmayan ama Japon olan her şeye ve özellikle de Şinto'ya ilgi gösteren bilimsel araştırıcılardan bazılarının 70. Şikinen Sengu'nun bazı merasimlerine katılma izni almaları bu açılma sayesinde olmuştur, örneğin son zamanlarda vefat eden Felicia Gressitt Bock, yahut Harvard Üniversitesi'nden antropolog Rosemarie Bernard izin alanlar arasında, hatta araştırmalarında gösterdiği dikkat, itina ve konunun incelenmesindeki duyarlılığı sayesinde Rosemarie Bernard'a başka araştırmalar için de izin vermişler, bir yıl boyunca Jingu Şiço halkla ilişkiler bölümünde enformasyon alanında çalışıp verilen işleri yaparken Şikinen Sengur konusundaki kendi çalışmalarında derinleşmesine olanak sağlamışlar, Jingu Dairesi'nin en saygın kişisinin, halkla ilişkiler bölümünün eski yöneticisi Kohori-san'ın, profesör Bernard'ın girişimiyle Harvard tarafından davet edilmesine ve oradaki sempozyuma katılmasına da bundan sonra sıra gelmiş, işte Batılı arkadaşın planı buna dayanıyordu yani Rosemarie Bernard'ın dolaylı desteğine atıf yaparak merasimlere katılabilme izni alma girişiminde bulunmak, bunun için Japon dostunun desteğini de elde etmişti ama bu plan anlaşılan kendilerini tanıtmak için yaptıkları kısa görüşmeden sonra Kohori Kunio sırtını dönüp uzaklaştığı an suya düşmüştü,

Kohori Kunio Jingu Şiço binasının ana giriş kapısında gözden kayboluyordu, bu yenilgiden ikisi de son derece üzgündü, amaçlarının ne kadar samimi olduğu anlaşılır, kuşkuyla karşılanmaz sanmışlardı, ama daha kendilerini tanıtamadan, Jingu Şiço'nun dikkatine mazhar olmaya layık olup olmadıklarının değerlendirilmesi bile yapılmadan, yüzlerine pat diye layık olmadıkları söylenmişti, bu olayın yaşandığı dünyanın kendilerinden bu kadar uzaklarda olması onları perişan etmişti, bu dünya ne kadar yaklaşılması imkânsız, anlaşılması olanaksız bir dünya imiş ve kuşkusuz böyle de kalacak, farklı nedenlerle ve farklı sonuçlarla da olsa son derece kötü ve üzgün hissediyorlardı kendilerini, farklı neden ve sonuçlarla çünkü arkadaşlardan Avrupalı olanı, iliklerine kadar incinmiş bir halde trende eve doğru giderlerken, ileride büyük sürprizler yaratacak bu meseleyi düşünüyor, kendi kendine böyle bir şey nasıl olabilir, neden yani, ne yaptılar ki, nerede yanlışları oldu, ne kadar yontulmamış, kendini beğenmiş, antipatik herifin biriymiş o Kohori denen adam, tam çattılar belaya diye kurup dururken diğeri, bu dostluk ilişkisinin Japon tarafı kendi kendine hak ettik biz bunu diyordu, zaten o en başından hissetmişti bu işin sonucunun iyi olmayacağını, böyle olması gayet normaldi, bundan başka ne beklenebilirdi ki, bunu başından düşünmeleri gerekirdi, en azından o, Kawamoto düşünmeliydi, biliyordu, arkadaşının o Avrupalı kafasıyla doğal saydığı şekilde davranmanın doğru olmadığını, ne demek yüksek rütbeli bir memuru Jingu Şiço'dan çağırtmak, Japonya Japonya'dır ve Jingu Şiço özellikle de Japonya'dır, Batılı arkadaşını desteklememesi gerekirdi, birlikte hareket etmeyi kabul etmemeli büyük plan üzerine daha mektuplaşmaya başladıklarında onun heyecanına kapılmamalıydı, sonra yüz yüze konuşurlarken, ona uyacağı yerde onu durdurmaya bu delice

planından kesinlikle vazgeçirmeye çalışmalıydı, burada bunun olamayacağını anlatmalıydı, buna imkân olmadığını, düşüncesinin bile abes olduğunu, bu kadar yüksek görevde olan birine yaklaşırken olağanüstü etraflı bir şekilde hareket etmek gerektiğini açık açık anlatmalıydı, öyle kalkıp yanına gitmek, kapıcıyla ofisinden çağırtmak olacak şey değildi, of ki of, kafasını sallayıp durdu Kawamoto-san, nasıl razı oldu bu işe, nasıl karıştı bu çılgınlığa, arkadaşını neden uyarmadı, bu türden girişimlerin daha başından başarısızlığa mahkûm olduğunu neden anlatmadı, ne olurdu sanki, sekiz yıl sonra Şikinen Sengu'nun sonunda tapınağın açılışına gitselerdi olmaz mıydı? bak o olurdu, o kamuya açık olacaktı, işte bunu söylemeliydi arkadaşına, sakin bir şekilde bunu önermeliydi, dostu önünde sonunda anlardı ve kendisini de böyle tatsız bir duruma düşürmezdi diye düşünüyordu Kawamoto evine doğru hızla yol alan trende, üstelik evdekiler İse'ye gittiklerini duyunca ne diyecekler diye de kendi kendini yiyordu, ama bu endişeye pek gerek olmadığı anlaşıldı, çünkü evde, Noh tekstil atölyesinde kimse hiçbir şey sormadı, anlat bakalım ne oldu ne bitti diye sorguya çeken olmadı, çünkü onlar, Kawamoto ailesi fertleri, annesi, ağabeyi ve iki kız kardeşi, ailenin o zavallı, sinirleri zayıf, hiçbir şeyi doğru dürüst başaramayan bu nedenle de hâlâ onlarla birlikte yaşayan en küçük ferdinin dertlerini pek umursamıyorlardı, beceremediğini, sonucun fiyasko olduğunu hemen anlamışlardı, eve geldiklerinde yüzlerinden okunuyordu, Akio gibi şapşalın tekine ne oldu diye neden sorsunlar, kimse bir şey sormadı, söylemedi, onlar da konuşmadılar, sessizce yemeklerini yediler, yatıp uyudular, ertesi sabah Kohori-san girişimlerinin durumlarını son derece zorlaştırdığını çok daha açık bir şekilde anladılarsa da yine de oturup bir dilekçe yazdılar, daha doğrusu Batılı arkadaş dikte etti Kawamoto-san

söylenenleri kabil olduğu kadar nazikleştirerek Japoncaya çevirdi ve sonra da öteki ısrar ettiği için Kawamoto da kendi kendine bari utancımız tamamlanır böylece diyerek, daha o gün Jingu Şiço'ya yazdıkları dilekçeyi postaladı, ondan sonra evde yani Kyoto'da, Kawamoto Akio'nun ailesinin Noh tekstil atölyesinde oturup beklemeye başladılar, bütün gün hiçbir şey yapmadan dertli dertli oturdular, dokuma tezgâhlarının yüzyıllardır süren takırtısını dinlediler, çünkü misafiri artık ne Kinkaku-ji, ne Ginkaku-ji, ne Katsura Rikyu, ne de Sanjusangen-do ilgilendiriyordu, ev sahibi arkadaşı arada bir biraz dışarı çıksak belki iyi olur deyince, yok canım diyordu mimar arkadaşı kafasını hayır anlamına sallayarak, kuşkusuz bu harika şehrin herhangi bir köşesinde ne işleri var, ne yapsınlar yani? Ryoan-ji bahçesinde on beninci kişi olarak tefekküre mi dalsınlar, Nijo Kalesi'nin koridorlarını yeniden arşınlayarak her salonda Kano tablolarındaki altınların gözlerini kamaştırmasına katlanacak halleri yok, nasıl olmuştu da aylardan beri yaptıkları plan, Batılı arkadaşın buraya gelmesine neden olan o plan bu kadar çabuk ve hiç de hak etmedikleri bir şekilde yıkılmıştı? sonra bir gün Jingu Şiço'dan mektup geldi ve Misoma-Hajime-sai ayinine katılmalarına izin verildiğini öğrendiler, şu gün şu saatte şurada olsunlar, gazetecilerle birlikte onlar da merasime katılabilirler, gerekli her şeyi Jingu Şiço halkla ilişkiler bölümünde çalışan Miwa-san'dan öğrenebilecekleri ve Miwa-san'a ulaşabilecekleri telefon numarası da yazılıydı mektupta, hemen telefon ettiler, zaman tespit ettiler, mekânı ve oraya nasıl gidilebileceğini bütün ayrıntılarıyla öğrendiler, sonra Agemaku'nun nerede olduğunu haritada araştırdılar, Akasawa ormanını, onları alıp mekâna ulaştıracak küçük otobüsün geleceği buluşma yerini buldular, ayrıntıları konuşurken Miwa-san söylemişti mekâna başka hiçbir vasıta ile gidilemeyeceğini, orasının

Jingu'nun özel mülkiyetinde olduğunu ve oraya ancak Jingu Şiço tarafından sağlanacak araçla girilebileceğini, öyle özel arabayla sağa sola gitmenin mümkün olmadığını, söz konusu yer çok sık ağaçlı bir ormanda diye vurgulamıştı Miwa-san, ağaçlardan ilerisini görmenin imkânsız olduğu bir ormanmış, yol filan yokmuş ormanda, ayrıca Akasawa Jingu Şiço'ya aitmiş, ormanda birkaç yüzyıllık olağanüstü değerli ağaçlar varmış yani anlayacakları arabayla sadece Agemaku'ya kadar gidebilirler orada ismi olmayan küçük bir köprüden geçip önce sola sapacaklar sonra sağda orman idaresine ait patikada merasim münasebetiyle yapılmış geçici park yerine kadar gidecekler, oraya kadar, ondan sonrasını Miwa-san söyler artık, Miwa-san orada olacak, sonrasını o gösterecek, bakın göreceksiniz her şeyi nasıl ne güzel ayarlayacaktır dedi biraz yüksekten atan bir tavırla, siz sadece Akasawa ormanında park yerini bulun yeter, üst tarafı onun işi, bu sözlerle bitti konuşmaları, telefonu kapattılar, yine haritayı aldılar, Kawamoto-san bir yandan bu haberin ailesi ile durumunun düzelmesine yardım edeceği için biraz rahatladıysa da diğer yandan Kohori hadisesinin ötesinde de arkadaşının aksine kendisi için sevinç zamanının değil korku zamanının geldiğini hissetmişti, başına ne geleceğini önceden kesinlikle biliyormuş gibi gerçekten korkmuştu, bundan böyle buradaki davranış kurallarından hiç haberi olmayan Batılı arkadaşı birbirinden feci durumlar yaratacak, sebep olacağı bütün tatsızlıkları o yatıştırmak zoruna kalacaktı, eyvah ki eyvah dedi kendi kendine, buna rağmen konuyu açıp Japonya'da örf ve âdetlere göre nasıl hareket edilmesinin iyi olacağı hakkında ipucu vereceğine dokuma tezgâhlarının gürültüsünde başka şeyler anlatmaya başladı, gideceğimiz bölge mutlaka hoşuna gidecek dedi batılı arkadaşına Kawamoto-san, harita üzerinde Agemaku civarında bir

noktaya işaret etti burası Kiso, Kiso denen bölge, eski Edo-Kyoto, yani Şogun ve İmparatorluk merkezi arasındaki posta yolunun geçtiği yer, bu bölgedeki kasabalar arasında bugün hâlâ eski Kiso Vadisi posta istasyonlarına rastlanır, çok güzel bir yer, bak göreceksin, sonra devam etti yani bütün bu yolculuğu bir turizm gezisi olarak algılayabiliriz, fakat ne anlattıysa da arkadaşı bunlardan özellikle etkilendiğini gösterecek bir şey yapmadı sadece çok güzel, harika diyerek başını salladı ve o andan itibaren sadece kitaplarıyla, notlarıyla meşgul olmaya başladı, ailenin yanına sadece yemek vakti iniyordu, yola çıkmadan önceki günleri yukarı katta gürültüyle çalışan dokuma tezgâhlarının üstündeki odada kitaplarını, notlarını inceleyerek geçirdi, Şinto'nun esası, Şinto tanrıları, Şinto merasimleri, Şinto hiyerarşisi, Şinto tarihi, Şinto'nun kökeni hakkındaki mitleri bu bilgilere hiçbir gereksinimi olmayacağının farkında bile olmadan araştırdı durdu, nereden bilebilirdi bunlar yerine ahşap işleri, kiriş ölçüleri, konsol sistemleri, takozlar, miya-daiku'lar alet ve edevatı, hinoki servi ağaçları ve işlenme yöntemleri, yani bunlara benzer konular hakkında araştırma yapıp bilgi toplamasının çok daha iyi olacağını, nereden bilebilirdi? o zamanlar daha Misoma-Hajime-sai'den *önce* hiçbir şey sezinlememişti, o zamanlar en çok istediği şey neye daiguji, neye saişu dendiğini araştırabilmek, daiguji ile saişu aynı şey mi, bunu anlayabilmekti ya da imparatorun üç hazinesi Yata no Kagami, Kusanagi no Tsurugi ve Yasakami no Magatama'nın şimdi nerede olduğunu, hepsi İse'de mi? bunu öğrenmek istiyordu, çünkü İse'deki baş tapınak, tapınakların en kutsalıydı, her tapınakta da üç hazinenin olması gerekiyordu, yani aynanın, kılıcın ve mücevherlerin, şoden'de muhafaza ettikleri bunlar, öyle değil mi? işte buna benzer konular üzerinde kafa yoruyordu Batılı arkadaş, fakat şimdi artık arabadaydılar, Kawamoto-san

sürüyordu arabayı, Batılı arkadaş sağdan direksiyona alışık değildi, neden o kadar dertli olduğunu bir türlü anlayamadığı Kawamato'nun yanında hiç konuşmadan oturuyordu, kafası hâlâ üç hazine, Sans-hu-no-Şinki ile meşguldü, gece yarısı Kyoto'dan Meişin Otoyolu'nun yoğun trafiğine çıktılar, otoyol tamamen doluydu, şeritlerin yetmediği belli oluyordu, sürat saatte yüz kilometre olduğu için yığınla otobüs, kamyon ve otomobil arasından hepsi tek bir blokmuş gibi ilerliyorlardı, misafir sağına soluna bakmaya bile cesaret edemiyor arada bir arkadaşına Şinto hakkında sorular soruyordu, o nasıl, bu nasıl ama Kawamoto artık ihtiyatlı davranıyor verdiği her yanıta bilmiyorum diye başlıyor eğer arkadaşı fazla ısrar ederse bir şeyler anlatıyor ama bu konuda fazla bir şey bilmediğine dikkati çekiyordu, imkân buldukça da arkadaşının dikkatini somut konulara çekmeye çalışıyordu, örneğin buluşacakları yere geldiklerinde, şimdi gece yarısını geçtiğine göre demek saat üçte varacaklar, uyumak için topu topu üç saatleri var, o da biliyor, hatırlattı Kawamoto-san, sabah saat altıda çadırda olmaları gerektiğini, orada Miwa-san'ı bekleyecekler, yeni sorulardan kurtulmak için bu türden konularla arkadaşının dikkatini başka yerlere çekmeye çalışıyordu, bir süre başardı da, bir süre sonra yoruldu, ondan sonra ya mecbur oldukça cevap verdi ya da soruyu hiç duymamış gibi yaparak cevaplamadı, gecenin karanlığında gaza basmaya devam etti, önündeki, ardındaki, sağındaki, solundaki herkes aynı şeyi yapıyordu, herkes aynı pedala basıyordu, saatte yüz kilometre, Meişin Otoyolu'nun sıkı disiplinli düzeninde Nagoya'ya doğru böyle ilerliyorlardı, bir saat sonra Nagoya tarafından Tomei Otoyolu'ndan Kiso-Fukuşima'ya ayrılan noktaya geldiler, oradan sonra artık sadece Kawamoto anlıyordu neyin nerede olduğunu, arkadaşını uyku bastırınca haritayı kendi önüne almaya ve bu ıssız

bölgede yolunu tek başına bulmaya mecbur olmuştu, hiçbir hataya düşmeden Jungu Şiço'nun söylediği yoldan ilerleyerek Agemaku'dan sonra isimsiz köprüyü buldu, sonra sağa doğru ormandan geçen patikayı, arkadaşı araba durunca birden uyanıp gözlerini açtığında geldik dedi, ön camdan dışarısını gösterdi, yeni yapıldığı belli olan etrafı kalaslarla çevrili, geçici bir araba park yerinde duruyorlardı, gecenin bastırdığı ormanın ortasında ıssız bir park yeri, Kawamoto-san doğru yerde olduklarından neredeyse emindi, ama birkaç saat uyuduktan sonra yanlarında getirdikleri ve 05.45'e ayarladıkları çalar saat çalınca alacakaranlıkta park yerinin dolu olduğunu görüp rahatladı, birkaç kamyonun dışında çoğunlukla özel arabalar yan yana doldurmuştu parkı, Tokyo'dan, Osaka'dan, Nagasaki'den, Aomori'den, Niigata'dan ve Matsue'den gazeteciler, muhabirler, radyocular neye olduğunu tam olarak bilmeseler de sessizce hazırlanıyorlardı, 05.00'te, 05.30'da burada olmak üzere yola çıkmışlardı ve tam o saatte gelmişler, hazırlanmaya başlamışlardı, hareketlerinden hazırlandıkları anlaşılıyordu, ama ne olacağını ne için hazırlandıklarını gerçekten bilip bilmedikleri belli değildi, arada ortalık iyice aydınlandı, uzun zaman hiçbir şey olmadı, sonra uykulu gözlü birkaç genç aşağıda, parkın arka tarafında patikanın kenarında bir çadır kurdu, sonra yanına bir çadır daha, ama içine hiçbir şey koymadılar, çadırların sadece tavanı vardı yanları yoktu, sonra bir yerde bir masa peyda oldu, bunu da çadırın içine değil çadırlardan birinin önüne koydular, biraz sonra yine genç ama bakışlarının ciddiyetinden önemli işler yapmak için buraya gönderildiği belli olan takım elbiseli biri göründü, meğer Miwa-san oymuş, yanına yaklaşıp Miwa-san'ı nerede bulabileceklerini sordukları zaman Miwa Kitamura benim dedi ve onları tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra sordu, gerçi görülüyordu cevabı bildiği –o

mu bilmeyecek?– sizlersiniz değil mi Avrupa'dan gelen mimar ve Kyoto'lu arkadaşı? bakışlarından ne iyi ne de kötü niyet okunuyordu, evet biziz, dedi gayet saygılı bir şekilde Kawatomo-san, ufak bir hediye uzatıp eğilerek selam verdi, tamam, öyleyse şuraya kenara çekilin, küçük bir otobüs sizi götürecek, dedi, böyle de oldu, epey beklediler, sabırla, ormanın ortasında, boş çadırların önünde, boyunlarına astıkları Miwa-san'ın verdiği kimlik kartlarıyla, bir saat kadar bekledikten sonra nihayet otobüsler geldi, gazeteciler hemen sıralandılar ve oturulacak yerlere hücum ettiler, iki arkadaş hızla oluşan ve hücuma geçen kuyrukta hep arkalara doğru sürüklendiler, nihayet onlar da son otobüste yer buldu ve otobüs sona kalanları da alarak yeni yapılmış gibi duran yolun yeni çukurları, yeni tümsekleri üzerinden ihtiyatla yol almaya başladı, yol da yeni yapılmıştı aynen park yeri gibi hem de o kadar yeni ki, onların çadırların önünde beklemekle geçirdikleri bir saat içinde yapılmışa benziyordu, böyle miydi değil miydi bilinmiyordu elbette ama yolun, şimdi ormanın ağaçları arasında sallana sallana yavaşça ilerledikleri bu yolun sırf Misoma-Hajime-sai için açılmış olduğu kuşku götürmüyordu, sonra otobüs bir yerde aniden durdu, o zamana kadar da bilmiyorlardı ama şimdi artık en ufak bir fikirleri bile yoktu nerede oldukları hakkında, Avrupalı sordu sen biliyor musun nerede olduğumuzu, inan ki bilmiyorum dedi arkadaşı gülümseyerek, ne desem yalan, Kiso Vadisi ormanında bir yerlerde, Jingu Şiço'nun sahibi olduğu çam ağaçlarının ve hinoki servilerinin arasında, başka da bir şey söylemedi, çünkü sadece bu kadarından emindi, bundan sonra geçmeleri gereken ufak bir köprü vardı ve ağaçların arasından kıvrıla kıvrıla uzayan üzerine yonga serpilmiş bir patika, otobüsler durunca içindekiler yola yayan devam ettiler, sonra patikanın dönemeçlerinden birini

geçince birden uzakta devasa bir ahşap yapı gördüler, rüyada sandılar kendilerini, uzaktan bakınca gördükleri göklere yükselen ağaçlar arsında dev gibi bir sahne izlenimi veriyordu, yakınlaşınca da bu değişmedi, taze biçilmiş kerestelerden yapılmış akıl almaz bir şeydi gördükleri, Kiso Vadisi'nin esrarengiz derinliklerinde ne işi olabilirdi böyle akıl almaz bir şeyin, şaşkınlıkla birbirlerine baktılar, akıl almazlığına akıl almazdı ama rüya da değildi, gerçekten de Nagano ve Gifu vilayetleri arasında uzanan, büyüleyici güzellikteki Kiso Vadisi'nin gizemli derinliklerinde devasa bir sahne çıkmıştı karşılarına, işte bu görüntüye hazırlıklı değildiler, başka türlü hayal etmişlerdi: ormanda rahiplerin etrafına dizildiği iki ağaç, arka tarafta ziyaretçiler, bu beklentiye karşılık önlerinde, durdukları yerden metrelerce yukarıdan başlayan ve aşağıya doğru inen muazzam bir sahne vardı, ilk şaşkınlıklarından sonra yapıya yaklaştıkça sahnenin önünde olağanüstü yüksek ve gövdesi olağanüstü geniş iki tane hinoki servi ağacı gördüler, aşağıya doğru meyilli sahne bunların üzerine doğru uzanıyordu, bu gayet geniş iki gövdenin üzerinde ağaçları diğerlerinden ayırmaya yarayan ip şimenawa ve onun üzerinde de şihedek, zikzak kesilmiş ve katlanmış bembeyaz kâğıtçıklar vardı onların altında da pirinçten yapılmış kumaştan koruyucu örtü, bu örtü de ipler ve çitalarla ağaca tespit edilmişti, bir nevi işaret olmalıydı, kutsal çalışmaların bunun altında yapılması gerektiğini gösteren bir insan boyunun epey üstünde bir işaret, bütün bunları keşfettiler, gördüler, bugün Misoma-Hajime sırasında bu iki ağacın kesileceği belliydi ve böylece de kami'ye Şikinen Sengu'nun başladığı bildirilecekti, onları en fazla etkileyen şey sahne olmuştu, gözlerini sahneden ayıramadılar, sağından baktılar, solundan baktılar ama bir türlü ısınamadılar, önden bakınca U şeklindeki sahnenin iki ucu iki seçilmiş hinoki'yi kuşatı-

yordu yani bütün bunlar aslında o iki ağaç için bu şekilde düzenlenmiş gibiydi, ormanın yukarıya doğru yükselen zemini nedeniyle oluşan dar açıyı, arka köşeden öne kadar kaplayan, en yüksekte kurulan kısmından ayin için seçilen iki ağacın gövdesine kadar uzanan sahne merasimle sıkı sıkıya bağlı olmalıydı, fakat iki arkadaş bunu bir türlü benimseyemediler, nereden bakarlarsa baksınlar sahneyi bir türlü buraya yakıştıramıyorlardı, üstelik o patikayı yapanların, bu devasa sahneyi kuranların neler yaptıkları ikisinin de gözünden kaçmamıştı, yollarına çıkan her şeyi nasıl kırmış dökmüş, kesmiş biçmiş yok etmişlerdi, ağaçları seçmişler, sahneyi kurmuşlar, oraya giden patikayı yapmışlardı ama etraflarına özen göstererek, muntazam düzgün bir şekilde çalışarak değil hoyratça, barbarca, hiçbir şeye aldırmadan, üzücü bir şeydi bu, çünkü Miwa-san'ın verdiği propaganda broşürlerine bakılırsa, ayin diğerleri arasında ağaçlardan da özür dilemek için ve ağaçlara bir anlamda yaşamları alınıyorlarsa da diğer anlamda onlara yeni ve soylu bir yaşam verileceğine dair söz vermek için yapılıyordu, böyle bir saygıdan, vefa ve özenden söz edilirken saygının, vefanın ve özenin bu derece yokluğuna akıl erdirmek zordu, lüzumsuz olana insafsızca kıymışlardı, patikanın her iki yanı dallarla, gövdelerinden ayrılmış kabuklarla, yongayla, kesilmiş parçalanmış ağaçlarla, içi kof gövdeciklerle doluydu, bunları en azından bu büyük merasim münasebetiyle buradan, patikanın iki yanından temizleyip kaldırabilirlerdi, böyle düşünüyordu iki arkadaş ve sahnenin altına geldikleri vakit diğerleri gibi onlar da ağızlarını suyla çalkalayıp ellerini temizlemek istediklerinde yine aynı şeylerle karşılaşınca büsbütün huzursuz oldular, burada da pek aceleyle yapılan iğreti bir su teknesine bilinmeyen bir yerden gelen kutsal su bir lastik borudan akıyordu, buraya gelirken patikanın iki yanında gördük-

leri aynı dağınıklık burada da vardı, Şinto ayininde bunun bu kadar önemsenmemesinden iyice rahatsız olmuşlardı ama bunun üzerinde duracak, etraflıca düşünecek vakitleri kalmadı, sahnenin yüksek arka kısmına tırmandılar, Kawamato-san bu yaptıklarını doğru bulmasa da arkadaşının peşinden tırmanmıştı, çünkü Avrupalı arkadaşı oraya geldiklerinde tek bir söz olsun söylemeden merdivene koşmuş, basamakları üçer beşer atlayarak sahnenin korkuluğuna gelmişti, sanki birisi kendisini özellikle oraya çağırmış gibi, oysa çıktıkları yerde ondan ve şaşkınlığından peşinden giden Kawamoto'dan başka kimse yoktu, ortada sadece pazıbentli görevliler dolaşıyordu, görevliler yeni gelenlere bunlar da neyin nesi, ne arıyorlar burada gibisine şaşkın şaşkın baktılar, iki arkadaşın şimdi bulundukları yerden buraya hiç yakıştıramadıkları o kocaman sahnenin neye yarayacağı gayet iyi anlaşılıyordu, sahne o yığınla imtiyazlı misafirin oraya sığabilmesi içindi, iki yüz kadar sandalye yerleştirilmişti, belki de daha fazlaydı, sıra sıra muntazam bir şekilde dizilmiş yığınla sandalye sahnenin iki seçilmiş hinoki'ye doğru inen kerestelerden yapılmış zeminin iki tarafına eşit şekilde taksim edilerek yerleştirilmişti, yavaş yavaş gelmeye başlayan misafirlerin bir kısmı bir ağacın diğer kısmı diğer ağacın karşısına toplanıyordu, davetlileri yerleştirmenin esası buydu, bu arada işlerden sorumlu olan görevliler şaşkınlıklarından kurtulup onların ikisinin imtiyazlı misafirlerden olmadığını fark ettiler, o halde burada kalamazlardı, bu Avrupalı ve bu Japon sandalyelerin sahipleri arasında olamazlardı, onların bu sahnede hiçbir işleri olamazdı ve yoktu da, kaşla göz arasında def ettiler sahneden, böylece de diğer imtiyazlı olmayan davetliler gibi onlar da kendilerine gösterilen yere, ağaçları kökünden keserek yapılan sahneyi dolaşıp açıklığa gitmeye mecbur kaldılar, Kawamoto-san buna çok sevindi,

Miwa-san'ın getirdiği yüzleri tanıdık televizyoncular, foto muhabirleri, gazeteciler orada gruplar halinde heyecanla bekleşiyorlardı, hepsi çaprazlama olarak sahnenin karşısına yerleştiler, tam karşılarında giderek sayıları artan misafirler vardı, çapraz olarak karşıda duranlar da herhalde rahipler olmalıydı, kurban olan iki ağaç da çapraz olarak karşılarında kalmıştı, ağaçlara kurbandan başka bir sıfat yakıştıramadılar, diğer on sekiz ağaç da kurbandı, Akasawa Orman İdaresi'nin bu iş için görevlendirdiği beyaz giysili işçiler bu özel işe her yirmi yılda bir sıra geldiği için becerilerini tazelemek amacıyla son günleri alıştırma yaparak geçirmişlerdi, on sekiz ağaç demişti ekip başına benzeyen işçilerden biri, onun işi iki ağacı üç taraftan gererek istenen doğrultuda tutan demir halatı idare etmekmiş, bu işi yaparken meraklı gazetecilerin ve arada iki arkadaşın sorularını yanıtlamaya da vakti oluyordu, demir halat sorumlusu on sekiz adet muazzam hinoki devirdiklerini tekrarladı, çünkü alıştırma yapmaları gerekiyormuş, yanlış yapmak olmazmış ve ağaçları hiç yanlış yapmadan devirebilecekler mi acaba diye hepsi çok heyecanlı ve sinirliymiş, tabii aynı zamanda hepsi çok iyi biliyormuş burada yanlış yapmanın söz konusu olamayacağını, her şeyin tam bir uyum halinde olması gerektiğini, anlattığına göre şöyle olmalıymış, iki ağaçın gövdesi devrildiğinde tepelerinden tam beş metre aşağıda bir noktada çapraz olarak birbirine değmeliymiş, yani iki ağacın kesildikten sonra çapraz olarak belirli bir noktada kesişmek üzere üst üste düşmesi gerekiyormuş, demek oluyor ki ağacın biri diğeri üzerine devrilecek ama iki ağacın böylece birbirine değeceği yani çaprazlama düşeceği yer de tam belirlenen nokta olacak aksi taktirde ayin yapılamıyormuş, o zaman Misoma-Hajime'nin tekrarlanması gerekiyormuş, işte bu yüzden de, burada derin bir nefes aldı halat sorumlusu –on sekiz ağaçla defa-

larca denemiş de olsalar– son derece sinirliymiş, bu işi yapmak için özel olarak yetiştirilmiş ama yirmi yıl içinde elbette pratiğini kaybetmiş olan ağaç kesme ekibi halat sorumlusunun bunları anlatırken ne kadar sinirli olduğu görülüyordu, alnında boncuk boncuk ter birikmişti, gözleri fıldır fıldırdı, sonunda gazeteciler sakinleştirmek zorunda kaldılar, korkmasın, her şey yolunda gidecek, madem bu kadar pratik yaptılar hiçbir aksama olmaz merak etmesin, bu sözler üzerine halat sorumlusu öyle minnettar bir ifadeyle baktı ki teselli edenlerin daha da teselli edecekleri geldi, ama buna artık zaman kalmamıştı, sahnede oturulacak yerlerde bir hareketlenme başlamıştı, gazeteciler gözlerini sahneye çevirdiler, ikisi de, sahnede toplanan özellikle yüksek rütbeli ve gizemli bir şekilde aynı görünümdeki davetliler kalabalığına bakmaya başladılar, iki yüz kadar erkeğin lacivert ve biraz köylü kıyafetini andıran bir örnek giysileri vardı, bu kıyafet mecburi üniforma gibiydi, hepsinin üzerinde aynı giysi vardı, altmışlı yılların takım elbiselerine, ayakkabılara baktılar sonra oturanların yüzlerine, aralarında tanıdık bir ünlü bulmaya çalıştılar, bir fabrika sahibi, bir bankacı, ya da tanınmış bir siyasetçi ama bunu anlamak için gerekli olan ayrıntılar uzaktan fark edilmiyordu, Akasawa ormanının ortasında yapılan Misoma-Hajime-sai merasiminin sahnesinde *böyle* bir yüz nasıl olur acaba? sonra genç Şinto rahiplerinin sahne merdivenlerinin yakınlarında bir yerlere yeni yapılmış sandıklar taşıdıklarını gördüler, onların arkasından da ayini yönetecek rahipler patikada tek sıra halinde göründü, hepsi gayet ciddi ve asık suratlıydı ama onların da heyecanlı oldukları belli oluyordu, aralarından bazıları siyah, hantal rahip ayakkabılarıyla yonga serilmiş patikanın düzgün olmayan zemininde arada bir tökezliyordu, genellikle denebilirdi ki hepsi sahne korkusuna kapılmış olmasalar da ciddi ve heyecanlıydı-

lar, davetli misafirler de, sanki Misoma-Hajime-sai, sakın kimse her şeyin muntazam bir şekilde cereyan edeceğinden emin olmasın der gibiydi, gerçi ayinin kuralları vardı ama bunların kusursuz uygulanacağı hakkında genel birtakım şüpheler de var gibiydi, böyle bir hava esiyordu ön tarafta gazetecilerin ve onların da oturdukları toprak zeminde, sonra öncekilerden daha kısa bir sıra halinde yeni bir rahipler grubu daha geldi, bunlar herhalde en üst düzeydekiler olacaktı gerçi burada kimse bilmiyordu kimin guji, kimin negi, kimin kujo olduğunu, ya da kim joo, mei, sei, ya da çoku ve tabii bunlardan hangilerinin ayine katılmaya yetkisi olduğunu, gazeteciler arasında tam bir bilinmezlik hüküm sürüyordu, birbirlerine soruyorlardı ama soru sorulan kişi gülerek kafasını sallıyordu, kimsenin bir şey bildiği yoktu ve sahnedeki sandalyelerde oturanlar arasında da böyle bir bilinmezliğin hüküm sürdüğü hakkında hepsinin kuşkuları vardı, nihayet rahiplerden oluşan ufak bir grubun başında en önemli kişi de göründü, onu burada herkes yüz hatlarından ve duruşundan tanıyordu, gelen imparatorun ablası, İse ayininin saişu'su idi patikada ağır ağır yürüdü, su teknelerinin başında arınma ayinini yaptıktan sonra yaşından ötürü merdivenin basamaklarını güçlükle çıkarak sahnede ilk sıranın ortasındaki yerini aldı, bu Misoma-Hajime-sai' nin artık başlayabileceğinin işaretiydi, en yüksek rütbeli rahipler önce sol taraftaki sonra sağ taraftaki hinoki'nin önünde diz çöktüler, böylece Misoma-Hajime-sai ayininin ilk kısmını her iki yerde de yerine getirmiş oldular, ayin sırasında tam bir sessizlik olmasına rağmen kimse yapılandan bir şey anlamadı ve hiçbir şey duymadı, buradaki ayinde müzik yoktu, Şinto merasimlerinin hemen hepsinde rastlanan hiçiriki'nin tiz sesi ve hemen arkasından yükselen ryuteki ve şo'nun ağlamaklı sesi duyulmuyordu burada, bütün ormanı tam bir sessizlik kaplamıştı,

ayini yöneten rahip Kuniaki Kuni ve arkasında duran rahipler sessiz bir şekilde ritüeli sürdürdüler, başrahip arada bir olduğu yerde dönerken, diz çökerken, kalkarken ya da secdeye varırken kıyafetinden çıkan hışırtıdan başka hiçbir ses duyulmuyordu, bulundukları yerden sadece bu kadarını görüyorlardı, bütün merasimden anlaşılan da zaten sadece bu kadardı, rahip ağacın önünde diz çöküyor, secdeye varıyor, kalkıyor, yeniden eğiliyor, iki elinde şaku, arkasında eşlik eden diğer rahipler de diz çöküyorlar, bazen onlar da öne eğiliyorlar sonra yine kıpırdamadan oturuyorlar, ağaçlardan birinin önünde yapılanlar bundan ibaretti, sonra diğer ağacın önüne giderek aynı şeyleri yaptılar, ayini yöneten rahip sahneye taşınan sandıklardan hazırlanmış olan küçük masalara adak olacak yemekleri özenle, yavaş yavaş ve biraz kararsızca yerleştirdi, adak olarak masalara pirinç ve sake, balık ve sebze, meyve ve tatlı, tuz ve su kondu, bu işlemi diğer ağacın önünde de tekrarladılar, o zaman arada merdivenin altına gelen beyazlar giymiş orman işçileri de göründü, verilen bir işaret üzerine sahneye çıktılar, iki gruba ayrılarak iki ağacın etrafında yerlerini aldılar, önce sol taraftaki grup işe koyuldu, diğer grup kıpırdamadan durarak sıranın kendilerine gelmesini bekledi ve işte o zaman Batılı misafir ve Japon ev sahibi bu son hareketle bütün Misoma-Hajime-sai'nin şimdi anlam kazandığı hissine kapıldı çünkü ağaçları kesecek orman işçileri gelmediği sürece bütün Misoma-Hajime-sai'nin ciddiye alınacak hiçbir tarafı olmamıştı, bu düşünce kutsal şeylere saygısızlık gibi algılansa da onlara göre sahnede olup bitenler tam anlamıyla kutsallığın yokluğuydu, kutsallığa saygısızlıktı ve bunu aralarında sessizce konuştular da, sahnede geçenler o kadar inandırıcı değildi, o kadar gerçekten uzaktı, tek bir hareket olsun inandırıcı olmamıştı, başrahibin, daiguji'nin ya da arkasında diz çöken

rahiplerin bütün hareketleri, her şeyin iyi gitmesi en ufak bir hata yapılmaması için sarf edilen yoğun dikkat ve gerginlikten başka hiçbir şey ifade etmiyordu, sadece büyük bir çaba sarfı, her hareketlerinde her bir ritüel jestlerinde sadece bu vardı, hem seyirciler de aynı hava içindeydiler, o imtiyazlı misafirler de, mutlaka büyük bağışlar yaparak gelen sponsorlar da aynı gergin kararsızlık içindeydiler, bütün hareketler ve jestler inanç ve özveriyi değil korkuyu yansıtıyordu, burada hiçbir şeyin gerçek olmadığının, doğru ve samimi olmadığının meydana çıkacağının korkusunu, eksik olan tam da Şinto'nun özüydü, özü yoktu burada, Batılı misafirle Japon ev sahibi gazetecilerin arasında bir yana çekilmiş bunları konuşurlarken orman işçilerinin gelmesiyle birden her şey değişti, çünkü o andan itibaren bütün oradakiler hemen iki saat boyunca nefeslerini tutarak orman işçilerine baktılar, baktılar ve gözlerine inanamadılar çünkü o basit orman işçilerinin, Akasawa Orman İdaresi'nin özel olarak yetiştirilmiş ağaç kesme işçilerinin şimdi yaptıkları gerçekti, temizdi, inanılırdı ve doğaldı, onların hareketlerinden ortaya bir sanat çıkmıştı, bir kadim sanat, baltalarıyla hemen ağaca girişmediler özel bir yöntem uyguladılar, dokuz kişilik gruplar halinde toplanmışlardı, aynı anda üç balta birden çalışıyordu, hep üç baltayla hareket ediyorlardı, önce sahneye çıkarak ağacın etrafını çevirdiler sonra baltayı tek bir taraftan vurmaya değil üç taraftan üç delik açmaya başladılar, ağacının gövdesinin çevresinde, üç denge noktasına gelmek üzere üç delik, bu deliği büyütmediler derinleştirdiler, böylece ağacın gövdesine ekip başının ölçüp yerlerini gösterdiği üç delik açıldı, ölçmek için ağacın devrilmesini istedikleri yönde durdu ekip başı, sırtını ağaca dayadı, koluyla gövdede bir mesafe ölçtü ve noktayı belirledi, sonra bir tane daha, bir tane daha, sonra diğerlerine delik açılacak bu üç noktayı gös-

terdi, üç işçi baltalarıyla hemen giriştiler, onlar balta sallamaktan yorulunca kenara çekildiler dinlenmiş diğer üç işçi geçti yerlerine ve işe devam ettiler, böyle yer değiştire değişire çalıştılar, üç delik derinleşti, ve onlar iki arkadaş sadece balta darbelerinin yankılandığı derin sessizlikte gazetecilerin arasından orman işçilerinin çalışmalarını izlerken bu işçilerin işlerini aynen öğrendikleri gibi kusursuz yaptıkları ama yaptıklarını neden tam da öyle yaptıklarını bilmedikleri hissine kapıldılar ve bunu aralarında defalarca konuştular, her bir hareketlerinde, baltayı kaldırıp arkaya doğru eğildikten sonra indirirken, o belirlenen üç noktayı gövdenin içinde bir yerde birbirlerine değecekleri yere gelinceye kadar derinleştirirken bununla –hem de tıpatıp– atalarının hareketlerindeki hızı, doğrultuyu, gücü yani tek kelimeyle aynı yöntemi ve düzeni tekrarladıklarından hiç mi hiç haberleri yoktu, nitekim ataları da bir zamanlar kendi atalarının hareketlerini tekrarlamışlardı, Batılı dost arkadaşına fısıldadı, o halde şimdi demek her şey, işçilerin her bir hareketi ve bu hareketin her bir unsuru, hızı, ivmesi, darbesi bin üç yüz yıllık, bu işçiler sanatkâr, Kawamoto-san da heyecanla başını salladı, gözlerinin parıltısı diğerinin ne düşündüğünü anladığını gösteriyordu, o da aynen arkadaşı gibi heyecanlanmıştı bu düşünceden, balta darbelerinden çıkan boğuk sesleri dinleyerek çukurların nasıl derinleştiğini izlediler, sonra içeride bir noktada baltalar birbirine değince ekip başı, ağaç kesme sanatkârlarının başı işaret etti, diğerleri geri çekildiler, bir-iki haykırış yükseldi, ekip başı bir dua okudu sanki, sonra bu sefer kendisi gövdede bir noktaya birkaç darbe vurdu, ama o noktayı iki arkadaş göremediler çünkü onların olduğu yerden o noktayı tam da ağaç kesme sanatının başustası kapatıyordu, o darbe üzerine ağaç çatırdadı sonra yavaşça devrilerek tepesi biraz yana doğru çarpılarak yere yat-

tı, tam o sırada yanındakilerden yaşlıca bir gazeteci anlatmaya başladı Kawamoto da anlatılanları arkadaşına çevirmeye, kadim ağaç kesme yönteminin esası kesilen ağacın tam olarak nereye düşeceğinin tayin edilebilmesi imiş hem de santimi santimine, Kawamoto-san, gazetecinin sözlerini arkadaşına böyle çevirdi, arkadaşı şaşkınlıktan taş kesilmiş bakıyordu, ağaç kesen işçiler diğer ağaçla da aynı şeyleri yaptılar ve ağaç tam olarak devrilmesi gereken yere devrildi, yani yerde yatan ağacın üstüne çaprazlamasına tepesinden beş metre aşağıdaki noktaya, seçilmiş hinoki'ler artık yerde yatıyorlardı, o zaman Kuniaki Kuni önce ilk devrilen sonra ikinci devrilen gövdeye yaklaştı, derin sessizlik daha da derinleşti –böyle denebilirse eğer–, üzeri elle yazılı geniş bir kâğıdı baş hizasında yukarıya kaldırdı, kimse kıpırdamıyor kıpırtı sesi bile çıkmıyordu artık, o zaman İse Tapınağı saişu'su olan imparatorun ablası başını eğdi, bunu gören bütün imtiyazlı davetliler başlarını eğdiler, sahnenin karşısındaki açıklıkta duran gazeteciler de, Kawamoto arkadaşını uyarmak için, "norito" diye fısıldayacak zamanı ancak bulabildi ve diğerleri gibi o da başını eğdi, bu durumda Batılı arkadaş da aynı şeyi yaptı, tabii ne olduğunu anlamadan ve de ne için olduğunu da anlamadan, başı eğik öylece durdu ve elbette eğer duyduklarını anlasaydı anladıklarının ne olduğunu hiçbir zaman anlayamayacaktı, nasıl anlasın ki, zaten başrahibin ağzından çıkanları sadece o değil Japonlar arasından da birçokları anlamıyorlardı, çünkü bunlar ilk defa en azından bin beş yüz yıl önce söylenmişti ve o zamandan beri tek bir değişiklik olsun yapılmadan söyleniyordu, takaamahara ni kami tsumari masu, kamurogi kamuromi no mikoto wo moçite, sumemioya kamu izanagi no mikoto, tsukuşi no himuka no taçihana no odo no, ahagi hara ni misogi harai tamau toki ni, narimaseru haraidono ookami taçi, moromoro

no magagoto tsumi kegare wo, harai tamae kiyome tamae to mousu koto no yoşi wo, tamatsu kami kunitsu kami yaoyorozu no kamitaçi tomomi, ameno huçikoma no mimi furitatete kikoşimese to, kaşikomi kaşikomi mo maosu, bu minvalde devam edip gidiyordu, bir şey de duyulmuyordu zaten, sani daiguji dilsizmiş gibi söylüyordu bunları, sonra kâğıdı katladı, geri çekildi, ağacın önünde durup dua etti, diz çöktü, secdeye vardı o zaman diğerleri de başlarını kaldırdılar, rahipler norito'yu devrilen diğer hinoki'nin önünde de tekrarladılar, sonra muntazam bir şekilde sahneden ayrıldılar su teknesinin önünden geçerlerken gözüküyorlardı hâlâ sonra patikanın ilk dönemecinde gözden kayboldular, o zaman imparatorun ablası da kalktı maiyetiyle birlikte sahneyi terk etti, davetliler onu izlediler, bu işaret olmalıydı çünkü diğerleri orada kaldılar ve hepsi şimdi öne doğru ilerleyen orman işçilerine kabil olduğu kadar yaklaşmak ve kendilerine uzatılan elleri tutabilmek için sahneye hücum etti, mutluydular, gülüyorlardı, duygulanmışlardı, sevinç içinde yüzüyorlardı, işçiler herkese kutsal ağacın yongalarından verdiler, Batılı misafirle arkadaşı da işçilere yaklaştılar, ağaç kesme sanatkârlarından biriyle tokalaştılar, ağacın yongalarından onlara da düştü, o zaman fark ettiler sadece o zaman hissettiler her tarafın baş döndürücü bir kokuyla dolu olduğunu, kesilen iki hinoki'nin o kendine has kokusu ormanın bu kısmını bir bulut gibi kaplamıştı sanki, ne kadar olağanüstü, tatlı, nefis bir koku dedi Batılı arkadaş, öyle dedi Kawamoto-san, sevinmişti arkadaşının buradan hayal kırıklığına uğramış olarak ayrılmayacağına, gerçekten de gayet keyifli ve rahat bir hava içinde Kiso-Fukuşima'ya doğru yol almaya başlamışlardı, Batılı dostunun sinirliliği –en azından bir süre– Kawamoto'ya da bulaşmıştı, gerçi büyük bir terslik olmadığı için şükrediyordu, başları belaya girmemişti

oysa pekâlâ her türlü aksilik olabilirdi, vakit henüz erkendi, en çok norito üzerinde konuşarak Meişin Otoyolu trafiğine girdiler, norito'dan, Şinto duasından, müminlerin ne kadar sessizce dua etiklerinden, bu duanın nasıl edildiğinden, bunu kusursuz yerine getirmenin mümkün olup olmadığından konuşuyorlardı, Kawamoto'nun bildiği kadarıyla bu her defasında duayı eden kami'nin iyi niyetine ve duanın nasıl karşılandığına, bunun niteliğine bağlıymış, bu konuda bundan fazla bir şey bilmediğini sıkılarak söyledi Kawamoto-san, çünkü norito Japonların en kutsal duasıdır, diye anlatmaya devam etti, arkadaşının bu konuda daha fazla şey öğrenmek istediğini, bilinmesi mümkün olan her şeyi öğrenmek istediğini anlayınca okulda öğrendiklerinden hatırladığı kadarıyla anlatmaya başladı, norito'lar söylenen sözün gücü olduğu inancına bağlıdır ama doğru olarak, kusursuz, güzel bir şekilde söylenen sözün, aksi halde söz toplum için kötü olur, bu kadarını söyledi Kawamato-san ve birden üstüne çöken rahatsızlık duygusu ve anlam veremediği acayip bir sıkıntıyla sustu ondan sonra ne bundan ne de başka bir şeyden bahsetmek istedi, vakit iyice ilerlemişti, artık Kyoto'ya girmişler şehirde yol alıyorlardı, trafik çok yoğundu ama akıcıydı, Kawamoto erken döndükleri için arkadaşının hemen eve gitmeye pek niyeti olmadığını fark etti, şehrin az tanınan birkaç mahallesini göstermeyi önerdi, bir süre sonra ryokan'da karar kıldılar, orada güzel bir yemek yedikten sonra Kamo kıyısındaki barların birinin terasına oturdular, nehri, köprülerde dolaşan çiftleri seyretmeye başladılar, Kawamato Akio'nun sessizliği giderek rahatsız edici bir hal alıyordu çünkü arkadaşı bir süredir durmadan araştırmalarına devam etmek istediğini anlatıyordu, bir kere daha İse'ye gitmek Naiku'nun dülgerleriyle konuşmak istiyormuş, böyle bir Şikinen Sengu dülgerler ekibinin nasıl hazırlandığını, kesilen hi-

noki servilerinin oraya nasıl geldiğini, sonra onları nasıl işlediklerini, nasıl hazırladıklarını, tapınağın o harikulade basit, bir o kadar da göz kamaştırıcı binalarının nasıl hazırlandığını anlamak, öğrenmek istiyormuş, bu izi sürmesi gerektiğini hissediyormuş, çünkü merasimlerin ve Şinto'nun hiçbir önemi kalmadığı ve içler acısı bir duruma düştüğü açıkmış ama Batılı arkadaşa göre belki de Şinto oralarda, günlük hayatın görünmeyen dünyasında bir yerlerdedir, belki de Şinto bugün gördükleri gibi atalardan kalma yüzyıllardan beri devam eden bir harekettedir, bu konuda belki başka sürprizlerle de karşılaşırlar, ne demezsin, diye düşündü bunları dinleyen Kawamoto-san, sürprizler mutlaka olacaktır diye Komo kıyısında oturdukları barın terasında kafasını salladı, Şijo tarafından Gion'a doğru yürüyerek piyasa yapanlara daldı, arkadaşının söylediklerinin olamayacağından emindi, bu kadardı işte, Misoma-Hajime-sai'yi görmüşlerdi, izin bunun için çıkmıştı, bundan sonra isteyeceklerine Jingu Şiço'nun asla izin vermeyeceği aşikârdı, neymiş, yok efendim miya-daiku'larla konuşmak istiyormuş, toryoo kimmiş, miya-daiku'lar ve dolayısıyla bütünşhikinen sengu inşaat yöneticisi kimmiş öğrenmek istiyormuş, tanrım, nasıl anlatsın bütün bunların artık mümkün olmadığını, Jingu Şiço'yu yeni bir istekle müşkül durumda bırakmanın imkânsız olduğunu, daha ilk istek bile normal sayılan isteklerin üst sınırını aşmıştı, ama Jingu Şiço cömert davranmış Misoma-Hajime-sai'yi izlemelerine izin vermişti, bir mektupla buna teşekkürlerini bildirmekten başka yapılacak bir şey yoktu ve buna, Kawamoto'nun arkadaşına anlatmaya çalıştığı gibi bir hediye de ekleyebilirlerdi, evet bundan başka herhangi başka bir şeyi tasavvur bile etmek mümkün değildi, ama arkadaşı sanki bu meselede herhangi bir tartışma söz konusu olabilirmiş gibi, tam da bu noktada teslim bayrağını çekmeleri

düşüncesinin bile söz konusu olamayacağını belirterek Kawamoto'nun söylediklerini reddetti, korkma, nezaket sınırını aştığını düşündüğün her şeyi benim üstüme atarsın dedi ve güldü ama Kawamoto-san'ın gülmek gelmiyordu içinden çünkü misafiri hemen ertesi gün Miwa-san'a nasıl telefon edeceklerini, nasıl Naiku marangozluk atölyesine de gideceklerini anlatmaya başlamıştı, atölyenin nerede olduğunu tapınağın haritasını inceleyerek çoktan bulmuştu, mutlaka gireceğiz dedi Kawamoto'ya güven vermeye çalışarak ama ona güven verebilmemin imkânsızlığı bir yana yüzündeki o zoraki gülümsemeden, birden lafı değiştirmesinden misafirinin yeni aksiyon dediği şeyin tasarlanmasının bile ne kadar canını sıktığı anlaşılıyordu, Batılı arkadaşının –onun dünyası açısından bakıldığında doğal olan– kararlılığından yorulmaya başlamıştı, ona bunun imkânsız olduğunu anlatamayacağını biliyordu, burada böyle davranamayacağını hem sadece Jingu Şiço'ya değil... ona da, onu misafir edene de böyle davranamayacağını, bunu aklına bile getirmeyen bir arkadaşının olması bayağı canını sıkıyordu, misafiri olaylara kendi dünyası gözüyle bakıyor ve Kawamoto için bütün bunların ne kadar zor olduğu aklına bile gelmiyordu, canı sıkılıyordu Kawamoto'nun çünkü aynı zamanda hem misafir ağırlamanın gereklerini yerine getirmeliydi hem de somut olarak Jingu Şiço'nun taleplerini, bir tarafta misafirin kendisini kabil olduğunca iyi hissetmesini sağlamak öte tarafta zorunlu davranış kurallarına uymak, onları çiğnememek, işte bunu gerçekleştirmeye imkân yoktu, Kamo sahilindeki terasta kıvranıyordu Kawamoto, ne yapsın ne etsin bilemiyordu, ama ne kadar kıvransa da fayda etmedi, bu kez nezaket kurallarını da bir yana bırakarak arkadaşına durumdan rahatsız olduğunu, canının sıkıldığını gösterdiği halde misafiri istifini bozmayınca ve onu biraz olsun rahatlatmak için

hiçbir şey yapmayınca sürekli ısrarlarına boyun eğmeye mecbur kalarak sabahın erken saatlerinde Miwa-san'a telefon etti, aranan kişinin orada olmadığı mesajını alınca bir saat sonra yine telefon etti, bir saat sonra yine, sonra bir daha, bir daha, bir daha, bu durumda arkadaşı ısrarından vazgeçeceğine büsbütün inatlaşmış yanından ayrılmadan bekliyordu, sonunda nihayet Miwa-san'a ulaşınca en çok Kawamoto-san rahatladı, en azından o inattan ve sabırsızlıktan kurtulmuştu ama bu sefer de başka bir işkence başlıyordu, Miwa'ya durumu anlatmak işkencesi, Jingu Şiço'nun cömertliği ve iyi niyetliliğiyle gösterdiklerinin onlara yetmediğini, Naiku atölyesine de gitmek istediklerini, ağaçların nasıl hazırlandığını, nasıl testerelenip rendelediklerini, sonra bu hazırlanan malzemeden kutsal tapınakların nasıl ve hangi planlara göre inşa edildiğini görmek istediklerini, elbette bunları dinleyen Miwa-san'ın sesinde hayret vardı ve ses gayet uzaktan yankılanarak geliyordu, ilgileneceğini, ne yapabileceğini araştıracağını söyledi Miwa-san ve bu sefer de yine bir dilekçeyle başvurmalarını önerdi, sesinin tonundan bunu yapmaya mecbur kaldığı hissediliyordu, istediklerine izin verip vermeyeceğine Jingu Şiço'nun karar vereceğini söyledi ve böylece konuşma bitti, Kawamoto-san birden kolu kopacak sandı, o derece ağırlaşmıştı telefon konuşması sırasında, durmadan eğilip doğrulmaktan da canı çıkmıştı, misafiri Miwa-san'ın söylediklerini duyunca birden coştu, bak gör dedi Naiku marangozluk atölyesine de gideceğiz, Kawamoto giderek karmaşıklaşan bu işten hiçbir şey anlamaz olmuştu, sonunda misafiri haklı çıktı, hemen yazdıkları dilekçeyi postaladılar ve üstünden daha iki hafta geçmeden, telefon konuşmasının ikinci haftasında Miwa-san *ona* telefon ederek şu şu tarihte Naiku'nun ana giriş kapısında olmalarını, İdasan isimli bir şahsın onları marangozluk atölyesine götü-

receğini, iki miya-daiku ile buluşacaklarını hatta ondan sonra toryoo ile de konuşma imkânlarının olabileceğini, fotoğraf çekebileceklerini fakat konuşmaları sırasında ses alma cihazı kullanamayacaklarını söyledi ve bunun için Jingu Şiço adına ve kendi adına özür dileyerek kararın böyle olduğunu söyledi, Naiku'da iyi zaman geçirmeleri temennisiyle telefonu kapattı, elbette hemen trene atlayarak İse'ye doğru yola çıktılar, bütün bu olanlardan Kawamoto Akio'nun hiçbir şey anlamadığı besbelliydi fakat bundan sonra ne olacağını düşündükçe endişesi artıyordu, öğleden sonra saat ikide Naiku'nun ana giriş kapısındaydılar, güneş cayır cayır yakıyordu, en az kırk derece olmalıydı, saat tam ikide siyah takım elbiseli kısa boylu şişman bir genç İida Sato ana giriş kapısına geldi, kızgın güneş altında üstünden ter boşanırken onları Naiku'nun kuzey tarafındaki bir parmaklıklı kapıya götürdü, Naiku marangozluk atölyesinin girişi burasıymış, burası aynı zamanda –İida-san'ın biraz teatral hareketlerle anlattığı gibi– Şikinen Sengu'nun metaforik giriş kapısı sayılırmış, bundan sonra Şikenen sengu hakkında bir yığın basmakalıp şey anlattı durdu, İida-san atölye ofisine gelinceye kadar Jingu Şiço'nun Şikinen Sengu'yu popülerleştirmek için bastırdığı broşürlerdeki her cümleyi söyledi sayılır, İida-san'ın dur durak bilmeden konuşan insanlardan biri olduğunu böylece anlamış oldular, onun heyecanla ve güya işten anlayanların ciddiyetiyle anlattıklarını kibarca başlarını sallayarak dinlediler, İida-san anlattı anlattı durdu, iki arkadaş arada etrafa dikkatle bakarken ofisin bulunduğu binaya giden yolun sol tarafında gölet gibi genişletilmiş bir kanalda bir yığın hinoki tomruğunun suda yüzdüğünü fark ettiler, bunun nedenini sordular, bu konuda İida-san hiçbir şey bilmiyordu, yanıtı ofislerin bulunduğu binanın bir odasında masaya oturdukları vakit aldılar, masanın başında biri orta yaşlı

diğeri çocuk yüzlü iki miya-daiku onları bekliyordu, orta yaşlı diğerine bir şeyler öğretiyordu sanki, her vaziyette birbirlerine bağlı oldukları anlaşılıyordu ama aralarında usta çırak ilişkisine benzer bir şey de yoktu, çocuk yüzlü olan da aynı kararlılıkla ve mağrur bir ifadeyle sandalyesinde oturuyor ve orta yaşlının yaptığı gibi aynı kararlılıkla soruları yanıtlıyordu, her ikisinin de üstünde Jingu beyaz işçi tulumu vardı, gelenlere kuşku ve merak dolu gözlerle bakıyorlardı, onlarla buluşmaya gelen o acayip çiftin o gaijin ile gergin olduğu her halinden belli olan Kyoto'lu Japon'un onlardan ne istediğini pek anlamadıkları belliydi dolayısıyla sordukları soruları pek yanıtlamadılar, anlamazdan geldiler, geçiştirdiler, anlamsız birtakım yanıtlar verdiler, özellikle orta yaşlı olan miya-daiku sanki eğleniyordu onlarla, giderek daha çok kapanıyor ve biraz alaycı bir tebessümle yüzlerine bakarak sorulara gittikçe daha muğlak yanıtlar veriyordu, arada da duvar saatine bakıp duruyordu, daha ziyade çocuk yüzlüye kalmıştı arada bir yanıta benzer bir şeyler söylemek, örneğin suyu Jingu kutsal nehri İsuzu Nehri'nden gelen kanaldaki hinoki servilerinin kurumaları için iki yıl boyunca orada kaldıklarını o anlattı, dalları kesilmiş, kabuklarından arınmış hinoki tomruklarını getirdikleri zaman, şimdi Misoma-Hajime-sai sonrasında her gün getiriyorlarmış, bu tomruklar hemen kanala götürülüyor ve orada yüzmeye bırakılıyorlarmış, iki yıl boyunca ıslanıyorlarmış suda, genç dülger bunları anlattı ama ziyaretçilerin sorularını yani tomrukların nasıl olup da suda kuruduklarını yanıtlamadı, sonra orta yaşlı olanı sözü aldı ve Şikinen Sengu'nun her bir parçasının gerek Naiku gerekse Geku için bu atölyede hazırlandığını söyledi ve sustu, kollarını göğsünde kavuşturdu, önce saate sonra İida-san'a baktı, Şiço çalışanına burada gevezelik etmeye vakitleri olmadığını anlatmaya çalıştığı her halinden bel-

liydi, kibirliydi, reddediciydi, Batılı misafirin sorduğu sorulara giderek daha az cevap verir olmuştu, zaten soruları soran hep Batılı misafir oluyordu, her zamanki gibi tercümanlık işini üstlenen Kawamoto akla gelen her yolla, bakışlarıyla, hareketleriyle artık konuşmayı bitirmek gerektiğini arkadaşına anlatmaya çalışıyordu, bir süre sonra zaten arkadaşı da usandı, ne kadar merak etse de hiçbir sorusuna gerçek yanıt alamıyordu, nihayet ayağa kalktı, bunun üzerine diğerleri de yerlerinden fırladılar iki dülger kendilerine sunulan hediyeleri aldılar ama ne olduğuna bile bakmadan çıkıp gittiler, eğer bu böyle devam ederse demek buraya boşuna geldik dedi Batılı arkadaş, alçak sesle söylemişti bunu ama İida-san duydu ve Batılıyı teskin ederek biraz sonra buluşacakları kişiyi –onun sözleriyle– bu dünyaya ait varlıkların pek göremeyeceklerini çünkü Şikinen Sengu'nun kutsal kişisi olduğunu söyledi, hatta ona burada inşaat şefi de demiyorlar eski deyişi kullanarak toryoo diye hitap ediyorlarmış, herkes böyle çağırırmış, çok saygın biriymiş ama elbet Jingu Şiço onun da üstündeymiş, gerçi doğrusunu söylemek gerekirse şimdiki toryoo kendi üstünde kimseyi kabul etmiyormuş sadece Göğün ve Yerin kami'lerini ve her şeyden önce de Güneş Tanrıçası Amaterasu Oomikami'yi, yani bu tapınağın Naiku'nun sakinini, bu anlattıklarını çok talim ettiği belli olan İida-san anlatmaya devam etti, onun torunu Ninigi no Mikoto bir zamanlar kavga eden insanları yargılamak ve onları kavgalardan caydırmak için yeryüzüne inmiş, indiği yere Takaçiho isimli dağın zirvesine bir mızrak saplamış kimse onu unutmasın diye, o zamandan beri de oradaymış, İida-san bunları söyledi fakat ilk imparatordan söz etmedi, gerçi anlaşılıyordu bunu da seve seve anlatacaktı, misafirlerin sormamasına canı sıkıldı, alınarak arkasına yaslandı, suratını astı, geçici bir sessizliğe gömüldü, bu arada Naiku ma-

rangozluk atölyesinde vakit ilerledi, İida-san kafasını kaşıdı, dışarı çıktı içeri girdi, şimdi dedi, misafirlere şimdi, hemen, sonra oturdu, sonra kalktı, yine dışarıya çıktı, beklemekle geçen dakikalara İida-san pek tahammül edemediği için, özellikle de konuşmadan durmaya dayanamadığı için yine toryoo hakkında konuşmaya başladı, iki arkadaş aslında İida-san'ın toryoo'yu hiç tanımadığını –zor değildi bunu fark etmek– sadece duyduklarını tekrarladığını anlamışlardı, neredeyse tanrılaştırıyordu söz konusu ünlü kişiyi, anlattıklarından bu buluşmanın Jingu Şiço halkla ilişkiler bölümünün olağanüstü bir hediyesi olduğunu anladılar (çok kuvvetle vurgulamıştı "purezento" yani "hediye" sözcüğünü) olağanüstüymüş, kelimeleri yuvarlayarak anlatmayı sürdürdü, çünkü toryoo çalışıyormuş, işler başlamış ve o çalışmaların tek ve sınırsız sorumlusu olduğundan her yerde hazır ve nazır olmalıymış, her bir çalışma süreci onun elinde toplanırmış, onsuz, onun bilgisi haricinde ne bir rende makinesi çalışmaya başlayabilirmiş ne bir dübelin yeri oyulabilirmiş, ama şurası da bilinmeli ki dedi sesini alçalttı İida-san ve klimalı odada bile terleyen alnını beyaz bir mendille sildikten sonra mendilini itinayla katladı, şurası da bilinmeli ki onun birincil ödevi, ya da onun deyişiyle dolaysız ödevi, işlenecek tomrukları gerekli düzene göre sınıflandırıp ayırmaktır çünkü o harikulade hinoki ağaçları arasında mikoşi başka malzemeden yapılır, binalar başka malzemeden, duvarların yapımında da yine başka malzeme kullanılır, sütunlara da başka malzeme kullanılır, sanırım bu da kendiliğinden anlaşılır bir şey, sonra yalnız bu da değil, İida-san nefes nefese kalmıştı bunları anlatırken, çünkü düşünceler kafasında hızla birbirini izliyordu ve o bunları aynı hızla ziyaretçilerle paylaşmak isteyince nefesi yetmiyordu, devam etti sesini yükselterek yalnız bu da değil, yine onun öncelikli ödevi de çi-

zimler, bunu da söylemesi gerek, çizimleri ondan başka kimse yapamaz, çizim bir toryoo'nun en kutsal ve sadece ona has bilgisidir, hele şimdiki toryoo için özellikle böyle, inanılmaz bir şekilde biliyor bu işleri, bu hinoki gövdelerinin düz bir şekilde kesilmiş alt ve üst yüzeylerinden testerenin sütunlar ve keresteler biçebilmesi için çizimlerin nasıl yapılması gerektiğini, rende makinesinin ya da el rendesinin üzerlerinden hangi incelikte geçmesi gerektiğini hep onun çizimleri gösterir, bir gövdeden nasıl sütun olacağını hatta sütunların binaların hangi kısmında tapınağın hangi işlevlerini yerine getirerek hizmet edeceklerini de o çizimler tayin eder, İida-san anlattıklarının o kadar etkisinde kaldı ki kendisini şiir biçiminde ifade etmeye başladı ve kim bilir daha ne kadar devam edecekti toryoo'ya duyduğu bu coşkulu hayranlık eğer bizzat toryoo içeriye girmeseydi, evet, giren tanrı ya da ilah değildi, yaşlı, bembeyaz saçlı, zayıf, uzun boylu, koyu kahverengi gözlü, diğerleri gibi beyaz bir tulum giymiş sevimli, güleç yüzlü, yumuşak bakışlı bir ihtiyardı, üstüne bulaşan testere talaşlarını silkeledi, böyle zamanlarda âdet olan hediye verme merasimi tamamlandıktan, karşılıklı takdim ve tek taraflı kartvizit verilmesi işi de bittikten sonra (gülerek söylemişti iş sırasında yanında kartvizit taşımadığını) İida-san ona yer gösterdi, oturduğu yeri kirletmemek için dikkatle yerleşirken Jingu Şiço'nun gönderdiği iki saygın meraklıyla buluşmaktan ne kadar onur duyduğunu ifade etti, bir süre sonra çok daha rahat hareket etmeye başlayarak dirseklerini masaya dayadı, çünkü arada İida-san'dan o ikisinin Jingu Şiço tarafından gönderilen değil, Jingu Şiço'nun gelmelerine *izin verdiği* meraklılar olduğunu öğrenmişti, istedikleri tek şey onlara Şikinen Sengu'yu anlatması, hazırlıklardan, ağaçlardan, işin aşamalarından, süreçlerinden bahsetmesiydi – konuşmaya başlayınca göz-

leri parladı ihtiyarın, çok hızlı konuşuyordu büyük işlerin tutkulu âleminde yaşıyormuş da bu işler hakkında bilgi vermek için kısa bir süre yerinden ayrılmış, sonra yine tutkusuna geri dönecekmiş gibi, bütün konuşma şu anda meşgul olduğu büyük işin yarattığı heyecanın sınırları arasında geçti, anlattığına göre 71. Şikinen Sengu'ya atandığından beri başka hiçbir şey düşünemiyormuş, önce sordukları sorulara cevap verirken konuşmayı kendi şahsından başka bir yere çekebilmek için her yolu denedi, o ne söyleyebilir ki dedi misafirlere, o, sıradan bir dülger, sıradan bir miya-daiku işte, öyle de kalacak, Jingu Şiço, onu toryoo tayin etmekle onurlandırmış, böylece de şimdi Jingu Şiço'ya, Naiku'ya ve Geku'ya, ama her şeyden önce de Amaterasu Oomikami'ya karşı büyük bir sorumluluk taşıyan bir dülger olmuş, benim gibi basit bir insan, diye sürdürdü konuşmasını, sıradan bir insan ve gülümsedi kendisini dinleyenlere, sorulara büyük bir ciddiyetle ve işin özüne değinerek yanıt veriyordu, söylediklerinin anlaşılmasında zorluk çektiklerini fark ettiği zaman ya da söz konusu nesnenin özellikle önemli olduğunu düşündüğünde cümlelerini mutlaka tekrarlıyordu, gerekirse defalarca, böyle anlarda daha da ciddileşerek misafirlerden birinin ya da diğerinin gözlerine derin derin bakıyor ancak söylediklerini anladıklarından emin olunca yine onlara gülüyor ve diğer soruyu bekliyordu, sonra bir diğerini, bir diğerini ama bir süre sonra konuyu saptırdı onların sorduklarını değil kendisinin önemli bulduğu şeyleri anlatmaya başladı, neden yirmi yılda bir yapılıyor Şikinen Sengu diye başlamışlardı sorularına, buna yanıt olarak, çünkü dedi Jingu'nun da gençleşmesi gerekiyor ve eskilerin inancına göre tam yirmi yıl sonra gelirmiş bunun zamanı, Jingu, zaman içinde insanlarla birlikte ilerler ama aynı zamanda tanrıdır, tanrı ihtiyarlamaz, dolayısıyla ebedî genç tanrının yeri an-

cak ebedî genç Jingu'dadır, neden sorusuna cevaben ancak bu kadar söyleyebildi sonra yine gülümsedi, peki ya biri nasıl toryoo oluyor sorusuna karşılık, bunun için ne söylediği önemli değildir, ne kadar güzel konuştuğu da, tek önemli olan nasıl çalıştığıdır, elbette yaşın ve hayat tecrübesinin de önemi var, ama sadece meslek tecrübesinin değil hayat tecrübesinin, böyle işte diye eliyle gösterdi nasıl olduğunu ama işin özü, dedi işaretparmağını kaldırarak ve kocaman, koyu kadife gözleriyle onlara bakarak, işin özü yüreğinde ne olduğu, tanrı bakar ve görür ve her şeyi bilir tanrı, gözlerinde muzip bir ışık belirdi, tanrı ve Jingu Şiço, bu adı duyunca hem İida-san hem diğerleri onunla hemfikir olduklarını gülerek belli ettiler, peki, ya biri nasıl iyi bir miya-daiku olur sorusuna gelince bunu anlamak gayet kolaydır dedi toryoo, çünkü burada Japonya'da ve özellikle de burada Jingu'daki âdete göre usta çırağa öğretmez, çırak ustasını dikkatle izler, nitekim o da ustasıyla olduğu zaman böyle yapmış, ustasının, Oyakata'nın nasıl çalıştığına bakmış her bir hareketini izlemiş, ne yapıyor, nasıl yapıyor ve onu taklit ederek o da yapmış, biz buna "me de manabu" yöntemi deriz, diye devam etti, eğer birisi öğretirse ondan asla hiçbir şey öğrenilemez, bu böyle biline, bu sözlerden sonra söylediklerini doğrularcasına başını salladı, dinleyenler de salladılar başlarını, üçü de artık heyecanlı dinleyicilere dönüşmüşlerdi, toryoo'nun kişiliği, samimiyeti, dostça davranışları, içtenliği ve açıklığı kısacık bir zaman diliminde onları fethetmişti, Jingu Şiço'nun itibarının bir an için olsun gözden kaçırılmamasına azami dikkati gösteren, bunun için de gayet ciddi bir suratla toryoo'ya sorular yöneten ve arada kocaman kafasını tepesinden ensesine kadar silip duran İida-san bile her şeyi unutmuş ve diğer ikisi gibi toryoo'nun anlattıklarını heyecanla dinlemeye başlamıştı, özellikle de çizimden

bahsettiği, her şeyin çizimle başladığını anlattığında, toryoo'nun bütün faaliyetinin özünün çizim olduğunu anlatıyordu, çizimi sadece o yapabiliyormuş ve çizim yapmayı o da hayatının yarsını Şiço'da planları, krokileri incelemekle geçirerek öğrenmiş, bu türden planlar üç çeşitmiş, en eskiler, eskiler ve yeniler, örneğin a "kirikumu zushi", bunu anlamak ve ağaca çizmek, bu ancak pratik bir çözümle olurmuş, insan, dedi, havada geniş hareketler yaparak bir şey gösterdi, eski planlara bakar ve bunları hafızasına yerleştirir, o da öyle yapmış, bu konuda Şiço'da elbette kitaplar da varmış hem de hiç az değilmiş ama, biraz yüzünü buruşturdu bunları söylerken, onlar pek yardım etmiyormuş, çünkü *kitaplar başkalarının deneyimleri* imiş, onlar yardım edemiyormuş toryoo'ya, ona ancak kendi deneyimleri yardım ediyormuş, o daima mecburmuş kendisi denemeye hem elbette toryoo olmadan önce yapmış bu denemeleri çünkü toryoo olduktan sonra artık deneme yapamazmış, düşünün bir kere dedi, toryoo nasıl olur da yanılabilir, toryoo yanılamaz, eğer ağacın gövdesinde bir çizim yanlış olursa sıkıntı büyük demektir çünkü o zaman bütün ağacı atmak gerekir, halbuki hinoki'yi öyle tutup atamazsınız Misoma-Hajime-sai'de gördünüz bir ağaç buraya gelinceye kadar başından neler neler geçiyor, öyle atılamaz bir hinoki, her bir hinoki bir candır, o canlara gayet ihtiyatlı, kararlı ama itinalı bir şekilde davranmak gerekir, toryoo bunun için yanılamaz, asla yanılamaz, yine karşısındakilerin gözlerinin içine baktı, ufak bir ara verdikten sonra devam etti, demek oluyor ki her şeyin insanın kafasında ve kalbinde olması gerekiyor, sonra gayet dikkatlice ve tam olarak ölçmek gerek, durmadan plana bakarak, ancak ondan sonra sumi-zukei'ye, çizimi gövdeye yapmaya sıra gelir, bunun için her toryoo bir mürekkep, özel bir mürekkep kullanır, o da mürekkep kullanıyor-

muş, ancak o zaman da her şey yolunda denemezmiş, çünkü daiku tam çizime göre kesmeyebilirmiş yani hiç şaşmadan tam tamına çizim hattının tam yanından giderek çizemezse o zaman da aynı derecede büyük olurmuş sıkıntı, yani dedi anlayacağınız teoride böyle bir şey olabilir ama gerçekte hiçbir zaman olmuyor çünkü daiku da yanılmaz, burada herkes, bütün iş arkadaşları en mükemmel şekilde yetiştirildiler, aslında her biri toryoo olabilecek kapasitede, özellikle de yaşlı olanlar için bu böyle, burada herkes çalışmanın her bir aşamasına azami derecede vâkıf, ama sanmasınlar ki herkes toryoo olmak istiyor, toryoo seçilmek için birbiriyle savaşıyor, yok öyle bir şey çünkü toryoo olmak büyük çok büyük sorumluluktur, toryoo sadece gündüzleri değil geceleri de, uyuduğu zaman da toryoo'dur, ne ailesi vardır, ne eğlencesi, ne bayramı vardır ne de hastalanabilir, Şikinen Sengu bitinceye kadar bu böylece sürer gider, bunları söyledikten sonra anlattıklarının iyice anlaşıldığından emin olmak için yine çizimlerin anlatımına geri döndü, yani anlayacağınız plana bakıyorum, sürekli olarak bakıyorum ve plan temelinde yapıyorum çizimleri, hemen çizmiyorum, plansız çizmiyorum çünkü o zaman hata yapabilirim ve eğer hata yaparsam bunu düzeltmek mümkün olmuyor, yapılacak şey plana bakmak, tam olarak ölçmek ve çizimi tam olarak yapmak, bu iş ancak böyle olabilir, o öyle yapıyormuş, ve sonra bir şey daha var, bunları söylerken yine işaretparmağını havaya kaldırdı, göz, dedi, gözün olağanüstü büyük rolü var, bir aleti kullanırken her şeyin yolunda gidip gitmediği ve sonucun iyi olup olmadığı gözle denetlenir, onlar bunu denetlemek için Avrupa'da olduğu gibi başka bir araç kullanmıyor gözü kullanıyorlarmış, masanın üzerinden misafirlere doğru eğildi, aletlere gelince, aletleri daima toryoo kendisi yapar örneğin ağaca bakar aletini *ağaca* göre yapar,

evet evet aletini de kendisi yapıyormuş, hepsini kendisi, hem evde de, evde de bir şey yaptığı zaman aletini kendisi yaparmış daima, Şikinen Sengu'da başka türlüsü düşünülemezmiş zaten, orada ancak gerçekten oradaki ağaç için gerekli olan aletle çalışılabilirmiş ve bu da elbette ağaç oraya geldiğinde anlaşılırmış, ağaca bakarmış, görürmüş nasıl bir ağaç olduğunu ve o zaman o ağaca gerekli olan aleti yaparmış, ama makineleri de kullanıyorlarmış, çünkü baktıkları şey eski mi yoksa yeni mi olduğu değil hangi aletle en mükemmel şekilde çalışılabildiği imiş, bakın göstereyim dedi arka tarafa işaret ederek, tabii makine arabori aşamasında yani taze ağaç kesiminde kullanılır, ince işlerde kullanılmaz, ince işler yapılırken elle yapılan aletleri kullanmanın vakti gelir ve işte bu işlerde hiçbir değişiklik yoktur, 70. Şikinen Sengu'da her şey eski toryoo'ların da söyledikleri gibi aynen 69.'da nasıl yapıldıysa öyle yapılıyor, geriye doğru giderek bunu böylece söylemek kabil ta en eski zamanlara kadar, şimdi gelelim öteki soruya yeni tapınak aynen eskisi gibi mi ya da eskisinin aynısı mı, bu soru zor bir soru gibi görünüyorsa da zor değil, cevabı basit, çünkü yeni bina eskinin aynısı, çünkü orada oturan Tanrı Amateraszu Oomikami aynı tanrı, bu kadar basit, bunu böyle düşünmek gerek, evet hepsi yeniden inşa ediliyor, Üç Hazine de her Şikinen Sengu'da yeniden yapılıyor, hiçbir şey değişmiyor, her şey nasılsa öyle kalıyor, yine masanın üzerinden eğilerek devam etti toryoo, gülümsedi, ben, dedi dua etmek için tapınaklardan birine gidince daha hinoki'nin kokusundan hissediyorum her şeyin daima aynı olduğunu, çünkü ben hayatla da böyleyim, kafasını salladı toryoo, dinleyenlerin de onunla hemfikir olup kafalarını sallamalarını bekledi, düşünüyorum ve hissediyorum her şeyin her zaman aynı olduğunu, bu böyle, ben böyle düşünüyorum benim ustam da böyle düşünüyordu ve ondan

önceki toryoo da böyle düşünmüştü, sözünün tam burasında Batılı arkadaş araya girerek bir de son gün olanlara bakalım dedi, o zaman ne oluyor? toryoo iki elini birden havaya kaldırarak o da çok basit dedi, bütün parçalar hazırlanınca, eğer güzel olmuşsa, iyice kurumuşsa o zaman tapınağın inşaatına başlanır, her şeyi ama her şeyi kurmaya, monte etmeye başlarlar, gereken her parça tam tamına birbirine uyuyor mu, iyice birleşiyor mu, kusursuz mu, bu işlerin hepsi atölyede yapılır, daima atölyede, çünkü orada yapılanlar insan işidir, dışarıda kodençin'de Şikinen Sengu geldiği zaman atölyede hazırlananlar birbiriyle birleştirilir orada yapılan artık tanrıların işidir sonra bir ay boyunca boş olarak durur, ondan sonra da temizlenmesi, süslenmesi gelir ki o da rahiplerin işidir, son ayinden, sengyo'dan önce eski tapınaktan tanrının buraya getirilmesi de rahiplerin işidir, işte o zaman insanlar da gelir, bütün Japonya'dan kıyamet kadar insan ve herkes dua eder, böyle oluyor işte dedi toryoo ve devam etti, istiyorlar mı, hepsini ta başından tekrar etsin mi, dışarıda kutsal Jingu Şiço ormanında her şeyin nasıl başladığını, Akasawa'da ağaçların nasıl seçildiğini gördüler, buna seizai denir, ondan sonra ilk çizim geliyor, kaba çizim, bu da sumi-kaki, ondan sonra kurutma, onu kannabai izliyor yani makineyle rendeleme sonra bir kere daha sumi-kaki o zaman hepsini atölyeye götürüp ağaç gövdelerini depolara dağıtıyorlar, atölyede böyle sekiz depo var dört tanesi Naiku, diğer dördü de Geku için, işte o zaman o depolarda toryoo yani o, eliyle kendisini gösterdi, gövdelere sumi-zu'yu çiziyor, yani onları sumizuluyorum diyorum ben, sonra kuruma faslı, ancak ondan sonra daiku'lar atölyede tapınağı kurmaya başlıyorlar ve kurduktan, monte ettikten sonra da onu öylece orada tutuyorlar, sonra diğeri geliyor onu da kuruyorlar sonra bir diğeri geliyor bu böylece devam ediyor, en so-

nunda Jingu Şiço tarihi belirliyor işte o zaman kurduklarının hepsini bozarak Naiku ve Geku bölgesine götürüp orada hepsini bu kez nihai olarak kuruyorlar, işte Şikinen Sengu sırasında işler böyle bir düzen içinde cereyan ediyor, toryoo sözlerinin burasında sesini alçalttı sonra duvar saatine baktı, tam bir saat geçmişti, insan ancak iyi bir yürekle çalışabilir, dedi, o tanrısal iş yapılırken başlıca yasa başka hiçbir şeyle uğraşmadan sadece çalışmaktır, başka hiçbir şey düşünmeden sadece işi düşünmek, doğru düşünmek, doğru çalışmak, misafirler toryoo'nun bilgisinin ruhunun içinde saklı olup olmadığını sorduklarında, bu soru onu biraz düşündürdü sonra –ne sorduklarını sanki unutmuş gibi– *esas olan iyi ağaçtır*, dedi, sonra masadan kalktı misafirlere doğru eğildi böylece konuşmanın bittiğine işaret etti, isterlerse depoları onlara gezdireceğini söyledi, İida-san önden yürümeye başladı sonuna doğru aklı başına gelmiş, Jingu Şiço'yu burada güçlü bir şekilde temsil etmesi gerektiğini hissetmişti, anlamıştı ofiste ikinci planda kaldığını, olayların onu aştığını, oysa onun Jingu Şiço temsilcisi olarak böyle bir şeye ne rütbe ne de nizam bakımından imkân vermemesi gerekiyordu, onun için hemen toryoo'nun yanına sokuldu, toryoo uzun ve hızlı adımlar atarak yürüyordu, İida-san kısa ve tıknaz gövdesiyle kısa çarpık bacaklarıyla güçlükle yanında ilerleyebiliyordu ama yılmadı, o dayanılmaz sıcakta tıknaz vücuduyla sürdürdü çabasını, yanında yürümeye devam etti, dayandı, böyle ilerlediler, onlar önden iki misafir arkalarından, arada toryoo sık sık arkasına bakarak tam o sırada gördüklerinin ne olduğunu anlatıyordu, sekiz depoya da gittiler, arada hammaddeyi kesecek rende makinesinin ne kadar ince levhalar kesebildiğini de gösterdi, geniş ve yaklaşık iki metre uzunlukta bir hinoki kereste aldı, üzerinden rende makinesini geçirdi, iki metre uzunluğunda adeta şeffaf dene-

cek kadar ince, en ufak bir yeri zedelenmeden, hiçbir yerinden yırtılmadan, kopmadan çıkan hinoki talaşı gözlerinin önünde sarılıp rulo haline geldi, toryoo mağrur bir memnuniyetle baktı misafirlerine, onlar gözlerini dikmiş hayretler içinde şaşkın şaşkın seyrediyorlardı, çıkan talaşı ellediler, bunun mümkün olduğuna inanamıyormuş gibi ayıramıyorlardı gözlerini, ellerini defalarca rendelenmiş kerestenin üzerinden başından sonuna kadar geçirdiler, bu nasıl şeydi, ne kadar inanılmaz derecede düzgün, pürüzsüz bir yüzeydi bu, öve öve bitiremediler, bu kısa gösteri hepsinin o ipince talaştan ufak bir parçayı hediye olarak almasıyla sonlandı, sadece vedalaşmak kalmıştı, iki misafir eğildiler, toryoo eğildi, sonra doğrulup purezento için defalarca teşekkür etti, depoları ziyaret sırasında hep koltuğunun altında taşımıştı hediyesini, son olarak da İida-san'ı da iyice eğilerek selamladı, İida-san ise ona doğru hafifçe başını sallamakla yetindi, tipik yürüyüşüyle kapıya doğru çok acelesi varmış gibi gitmeye başladı, misafirler de kapıya vardıklarında saat tam iki olmuştu, İida-san bir şeyler yemeği teklif ederek şaşırttı onları, o gün bilinen nedenler yüzünden hâlâ öğle yemeğini yiyemediğini söyledi, misafirler teklifi kabul etmenin onu çok memnun edeceğini reddetmenin ise çok kıracağını gördükleri için tamam dediler İida-san'ın önerdiği yakınlardaki bir lokantaya girdiler, İida-san'ın yerel spesiyalite olarak önerdiği her şeyi ısmarladılar, getirdikleri son kap yemek de bittiğinde İida-san sihirli bir değnekle vurulmuş gibi değişiverdi, o ciddi, asık suratlı, tatsız bürokrat, sevimli, dost canlısı, iyi niyetli bir genç adama dönüştü, başladı işini anlatmaya, şimdiye kadar ne kadar çok önemli misafire tapınakları gezdirmiş, İskoçyalı bir prens bile varmış aralarında, bunu söylerken özellikle vurguladı ve buna acaba ne diyecekler diye gözlerini onlardan ayırmadı, misafirler ka-

riyerinin yükselişinden ötürü onu tebrik ettiler ve onu büyük bir geleceğin beklediğini söylediler, giderek büsbütün yumuşayan İida-san ailesinden de bahsetmeye başladı, dili tam çözülmüştü, durmadan anlatıyordu, Kawamoto-san çevirmekte bayağı zorluk çekiyordu, arada yerel spesiyalitelerden iki yemek daha ısmarlamıştı, bir ablası varmış, bir de kendinden küçük kız kardeşi, ablası evliymiş Kawasaki'de yaşıyorlarmış, kız kardeşi onunla beraber annesi babasıyla birlikte oturuyormuş hâlâ, uzakta değilmiş evleri, elindeki yemek çubuğuyla arkada bir yerleri gösterdi, birinin evde kalması gerekiyor dedi, annesi babası hem yaşlılarmış hem de hasta, evde bir erkek lazım, siz de bunu anlarsınız değil mi dedi misafirlerine, elbette dediler kafalarını salladılar misafirler, hasta ana babayı ailesi öyle kendi başına bırakamaz, ben de öyle düşünüyorum dedi İida-san, misafirler hesabı ödedikten sonra lokantadan çıktıklarında artık iyice dost olmuş gibi selamlayarak ayrıldı, sevimli oğlan dedi Batılı dost, sıcaktan buğulanan sokakta Jingu Şiço'ya doğru yuvarlak gövdesi ve iki çarpık bacağıyla sağa sola yaylanarak yürüyen İida-san'ın arkasından gülerek baktı, arkadaşı buna cevap vermedi, misafirine ona ancak böyle bir Jingu Şiço gösterebildiği için ne kadar utandığından bahsetmeye başladı, ama toryoo ile bu buluşmanın onu memnun ettiğini umuyor, fakat Jingu'da geçen ve Jingu ile ilgili olaylar nedeniyle kendi adına özür diliyormuş, arkadaşı ev sahibindeki bu ani değişikliğin nedenini anlayamadı, neye yoracağını bilemedi, toryoo'nun kişiliğinden o kadar etkilenmişti ki saatlerden beri arkadaşına dikkat bile etmiyordu, adeta mevcut bile değildi onun için, sadece orada olan bir tercümandı, orada olması kendiliğinden anlaşılan, görünmeden çalışan, var bile olmayan bir şey, şimdi sanki birden çıkmıştı bu var olmamışlıktan, sanki bir şey kopmuştu içinde, kesintisiz ko-

nuşuyordu, uzun zamandır belki de günlerden beri buna hazırlanıyormuş gibi, çok garipti Kawamoto'nun nefes almadan bu kadar çok konuşması, şimdiye kadar iki-üç cümleden fazlasını söylememiş hep karşısındakini dinlemeyi yeğlemişti, şimdi ise istasyona gelip Kyoto'ya biletlerini aldıktan sonra perona oturduklarında bile hâlâ Jingu Şiço'dan söz ediyordu, hatta Kohori-san'a da değindi, onun yüzünden de özür diledi, sonra Akasawa'da arabada uyumak zorunda kaldıkları için de özür diledi, çok utanıyorum dedi Kawamoto-san çok utanıyorum bütün bu olaylar böyle cereyan ettiği için, çok çok utanıyormuş Akasawa'da ayin öyle geçtiği için, mutlaka arkadaşı başka türlü bir şeyler bekliyormuş, eminmiş hayal kırıklığına uğradığından, o kadar o kadar üzgünmüş ki Kawamoto ve bunu nasıl telafi edebileceğini de bilemiyormuş, batılı arkadaşı sadece baktı, dinledi ve hayretten hayrete düştü, hiçbir şey anlamamıştı Kawamoto'nun söylediklerinden, arkadaşı istasyonun dayanılmaz sıcağında konuşmaya devam etti, Kyoto'ya gittiklerinde ayrılmadan önce, iki gün sonra gidecek ya, eğer izin verirse veda olarak onu bir yere götürmek istiyormuş arkadaşının belki hoşuna gidermiş orası, öyle çok muazzam bir şey değil ufak bir şeymiş ama belki de hoşuna gidermiş, arkadaşı şaşkın şaşkın bakmaya devam etti, şimdi sıkılmak sırası ona gelmişti, çünkü anlamıyordu ne olduğunu, bütün bunların ne anlama geldiğini, elbette kabul etti teklifi ve teşekkür etti, trende arkadaşının dikkatini başka tarafa çekmek için Şinto tapınağının ne kadar güzel olduğunu anlatmaya, gördüklerini tahlil etmeye başladı, ne kadar göz kamaştırıcı bir inşaat, gösterişsizliğinde, süssüzlüğünde ne kadar büyük bir zarafet var, maddeye ne kadar büyük bir itina ve ihtimamla dokunuyorlar, bütün gayretine rağmen Kawamoto'nun halinden hiçbir şeyin havasını değiştiremeyeceği anlaşılıyordu, oturduğu pence-

re kenarından sık sık dışarıya bakıyordu, konuşmak istemediği belliydi, arkadaşı nedenini bir türlü anlamadı ama bir şeyi ne kadar överse arkadaşının üzüntüsünün o kadar arttığını fark etti, ne yapacağını bilemedi, çaresiz kalınca sustu, Kyoto'ya doğru son kilometreleri susarak geçirdiler, geldikleri vakit istasyondan 208 numaralı otobüse binip eve doğru giderken de birbirlerine ne söyleyeceklerini bilemediler, bu sessizlik giderek rahatsız edici bir hal almaya başladı, içlerindeki sıkıntı giderek büyüdü, üstelik otobüs çok kalabalıktı, bir yığın gürültücü Amerikalı turistle dolmuştu, hâlâ birbirlerine tek kelime olsun söylemiyorlardı, Kawamoto-san'ın rengi bile değişmiş zaten solgun olan yüzü bembeyaz kesilmişti, arkadaşı bunu fark edince dehşete düştü, tam o sırada Kawamoto burada iniyoruz, dedi ve misafir kendisini birden ünlü Gümüş Tapınak durağında buldu ama tapınağa doğru gitmediler oraya doğru giden yolda birden sola saptılar ve adeta gizli bir noktadan biraz bakımsız bir patikaya girerek yukarıda bir yerlere doğru yürümeye başladılar, birazdan anlaşıldı Daimonji Dağı'na doğru ilerledikleri, durum çok garipti, Kawamoto tek kelime olsun söylememiş, öteki de sormak istememişti, herhalde bahsettiği küçük sürpriz bu olmalı diye düşündü, İse'de herhalde bundan söz etmişti, hiç ses etmeden ev sahibinin arkasından tırmanıyordu o da, Kawamoto yolu göstererek önden ilerliyordu, bazen nereye adım atacağını da göstermek zorunda kalıyordu, çünkü patika giderek dikleşmeye başlamıştı, çukurlar, tümsekler zorlaştırıyordu yolu, akşamın alacakaranlığında basacağı yeri çoğu kez göremiyordu, Kawamoto o kadar kararlı bir şekilde yukarıya doğru tırmanıyordu ki, yardım etmesini, zor bir yere geldiklerinde elinden tutup çekmesini bile isteyemedi, önünden giden Kawamoto'nun sırtından gözünü ayırmıyordu, kaymamak, düşmemek, yuvar-

lanıp bir tarafını kırmamak için bütün dikkatini patikaya yoğunlaştırdı, buna artık keyifli bir akşam gezintisi denemezdi, dağa tırmanmak gibi bir şeydi, kâh bir şeye kâh bir yere tutunmak gerekiyordu, bir dala, bir kayanın sivri kenarına tutunarak yukarıya, yukarıya doğru tırmanmak, arada akşam hızla çökmeye başlamıştı, üzerlerine bir ağ atılmıştı sanki, Kawamoto herhalde yukarıya vardıklarında bir şeyler görebilmeleri için acele ediyor diye düşündü, ama hiçbir şey anlamamakla kalmadı bunda da yanıldı, Kawamoto'nun acelesi gece bastırmadan önce tepeye erişmek için değildi, arkadaşı mutlaka bir manastır ya da bir kutsal bir yer olacak orada diye düşünüyordu, oysa Kawamoto'nun göstermek istediği ne bir manastırdı ne de kutsal yer, *Kyoto'nun tamamı idi*,ve Daimonji Dağı'nın tepesine vardıklarında batılı misafir bunu gördü, Kawamoro-san kenara çekilerek önünü açtı ve o tepeden aşağıya baktı, şehir –insanın bütün görüş ufkunu kaplayarak– ayaklar altına serilmişti, gerçekten bütün şehir aşağıdaydı, karanlık iyice bastırmış, uzakta ışıklar yanmıştı, sustular, hiçbir şey söylemeden durdular, misafir manzaradan nefesi kesildiği için susuyordu Kawamoto ise korktuğu için, o kapalı ve yalnız hayatını koskoca dünyaya bağladığı için ömrünün sonuna kadar minnettar kalacağı arkadaşına gösterse de anlamayacağından korktuğu için, çünkü buradan Daimonji Dağı'nın tepesinden görünenin artık sözlerin dünyası olmadığını anlatmak mümkün değildi, dağlarla çevrili şehrin devasa görünümü vedalaşmadan önce onun arkadaşına söylemek istediklerini sözsüz anlatıyordu, bir gece manzarası, çünkü alacakaranlığın titreşimleri de yok olmuştu artık, koyu karanlık basmıştı, aşağıda muazzam bir yüzeyde kendisini ışığın ufak yıldızlarıyla donatmış devasa bir şehir, burada yukarıda onlar ikisi, arkadaşı ve Kawamata Akio, gerçi arkadaşının tepeden aşağıya bir şey söyleme-

den, hayranlıkla bakması hoşuna gitmiyor değildi ama buna rağmen biliyordu ki o arkadaş hiçbir şey görmüyor, bir batılının gözü gece vakti şehirde sadece ateşböceklerinin ışıltısını görür, şimdi burada ona söylemek istediklerinden hiçbirini, aşağıdan o umutsuz, yalnız, ürperen yerin anlattıklarını göremez, çünkü orası onun için sadece harikulade güzel bahçelerden, şahane manastırlardan, muhteşem dağlardan ibarettir, birden döndü patikaya doğru yürümeye başladı, arkadaşı hayranlık dolu gözlerle bu büyüleyici hediyeye teşekkür etmek için, asla telafi edilemeyecek bir yanlış anlaşılmayı taçlandırarak arkadaşının evet diyeceğinden emin bir şekilde, Akio-san sen bu Kyoto'yu çok seviyorsun değil mi diye sordu, Kawamoto o anda yıkıldı, patikanın koyu karanlığında aşağıya doğru inmeye başladığında kısık bir sesle ancak şu kadarını söyleyebildi, sadece şu kadarcık, hayır, ne münasebet, nefret ediyorum bu şehirden.

1597

Ze'ami Gidiyor

Mahzun değilmiş, öyle diyor herkes, o acımasız sürgün onu hiç üzmemiş, hatta Sadogaşima'ya sürgün cezasını bir nevi lütuf, ihsan gibi algılamış, "Kötülük ister ama iyilik yapar," türünden tanrısal çelişki gibi, Matisoff Hanım da böyle düşünüyor, Erika de Poorter, Komparu Kunió, Oomote Akira, Doktor Benl ve Profesör Amano da, uzun boylu sıralamaya gerek yok, zira Stanford ve Leiden, Tokyo ve Tokyo, Hamburg ve Osaka'da kesinlikle ve ağızbirliğiyle iddia edildiğine göre Yuusaki Saburo ismiyle doğan, gençliğinde Fujiwaka diye anılan, Şio Zempoo adıyla da rahip olarak tanınan ve herkesin bildiği ismiyle Ze'ami Motokiyo yani hükümlü 1434 yılında sürgününe neredeyse mutlu olarak gitmiş ve sonra orada, en ağır suçları işleyenlerin sürüldükleri geleneksel son durak olan Sado Adası'nda kaderin kendisini doğrudan cennete götürdüğü hissine kapılmışmış, Japonlar ve Japon olmayanlar aralarında anlaşmış gibi bunları yazıyorlar, söylüyorlar, bu yalanı yayıyorlar, sanat dünyasının en seçkin simalarından biri olan yetmiş iki yaşındaki, küçücük, kırılgan ve zaten yeterince kırılmış bir ihtiyarı ölümcül bir yolculuğa çıkarmak bile dünya çapında eşsiz bir rezaletken bunu daha da kepazeleştirerek konu hakkında hiçbir bilgisi olmayan sonraki kuşakları bunlara

inandırarak rezaleti taçlandırıyorlar, güya iyi hissetmiş-miş kendisini, yolculuğu da uzaklardaki o adada –âdet olduğu üzere– kaç yıl olacağı belirlenmediğinden ölünceye kadar bile sürebilecek yılları da ahenkli ve dengeli bir ruh halinde geçmiş, bunun tersi hakkında kaynak yok elimizde, konuyla meşgul olanlar ellerini çaresizce iki yana açıyor, 1436'da yazılmış dolayısıyla Sado sürgünü sırasında kaleme alındığı şüphe götürmeyen kısa şaheserden, Kitooşo'dan başka dayanabileceğimiz bir kaynak yok diyorlar, işte tam da estetik üzerine çalışmalarının bu veda incisi, bu eşsiz mücevher, bu sürükleyici yazı ancak sessizleşen bir ruhun, kaderin cilvelerini aşabilmiş, dünyevi hayatı artık sadece semavi varlıkla birlikte ele alabilen bir kişinin ölmeden önceki son şaheseri olarak değerlendirilebilir, evet hepsi hile ve yalan, aldatma ve komplo, çünkü mahzundu, son derece mahzun, teselli bulamayacak kadar mahzun, fena halde incitmişlerdi, hem ona ve hem bunu telkin edenlere hem uygulayanlara yakışmayan bu insanlık dışı hükme katlanabilecek gücü kalmayan bir sanatkârı haksız ve adaletsiz incitmişlerdi, yorulmuştu artık, kuvveti kalmamıştı, hayat ezmişti onu, âciz sarayda ve canavarlaşan Şogun'un mekânında herkes biliyordu Ze'ami'nin yüzeysel, duygusuz, ruhsuz bir cümlenin tonundan bile kendini sonsuza kadar yaralanmış hissedeceğini, böyle bir hükmü nasıl kaldırabilirdi, o kadar parlak bir şekilde başlayan kariyeri Şogun Yoşimitsu'nun 1408'deki ölümüyle iyice sallanmıştı, 1428'de de Şogun Yoşimoçi'nin ölümüyle kariyeri bitme noktasına gelmişti, daha sonra da feleğin çok daha hafif darbelerine karşı bile savunmasız olan dehayı kader paramparça etmiş taparcasına sevdiği oğlunu ve varisini, bütün Yuuzaki topluluğunun, Noh'nun geleceği demek olan, babasından ve bizzat kendinden daha büyük bir yetenek saydığı Juro Motomasa'yı 1432'de

kaybetmişti, bütün bunlardan sonra bütünüyle tipik bir şekilde alçakça, aptalca, kibirlice, küstahça olan bu kararın, yaşlı bir adamı mutlak ölüme gönderen böyle bir hükmün onu mutlu ettiğini kim nasıl düşünebilir, bunu söyleyen Japonlara ya da Japon olmayanlara kim nasıl inanır, mutlu olacakmış, Sado onun için Kintooso'da tasvir edilen Sado ile Yabanarısı ve Elmas Mandala merkeziyle, Kozmik Birlikle, Tanrıların ve İnsanların Sürekli Yaratılış Süreci ile özdeşleşmişmiş, hayır efendim, hayır bu Sado o Sado değil, Kintooşo'nun tek bir sahnesinin bile sürgünün tek bir mekânıyla aynı olmadığı gibi, ne rezilce bir yalan bu, olayların ne alçakça çarpıtılması, çünkü gerçekte 1434 yılında mahzun, incinmiş, kolu kanadı kırılmış yaşlı bir adam, Kintooşo'da değil, Kyoto'dan ayrılmak, Wakasa'da kendisini sürgün yerine götürecek olan gemiye binmek zorunda kalmıştı, bizden aşağıdakilere inanmamızı istiyorlar, neymiş, Ze'ami Şogun'un ikamet yeri Muromaçi Dendoó'dan sürgün emri gelince tarifsiz sevinmiş, oh, demiş nihayet Sado'ya gidebileceğim, yüreği mutluluktan sımsıcak olmuş, nihayet hayatımın en büyük mükâfatı olarak dünyevi olmayana, Yabanarısı ve Elmas Mandala hükümdarlığına bu dünyada ulaşabileceğim, böyle mi düşünelim yani? gerçekten mi? yok, hayır, bin kere hayır, gerçekte hepsi bambaşka bir şekilde oldu, Şogun Yoşinori'de cisimlenen bahtsızlığının peşini bırakmamakla kalmayıp balyoz gibi inerek onu ezmek yok etmek, mahvetmek, iradesine boyun eğmeyen biri olarak silip süpürmek istediğini hissetmek için her türlü nedeni vardı Ze'ami'nin, Kyoto'dan ayrılır ve sürgün emrine uyarsa ki elbette uyacaktı, bir daha hayatta Kyoto'yu göremeyeceğini gayet iyi biliyordu, bu durumda evdekilerle ebediyen ayrılmak üzere vedalaşmaktan başka çaresi kalmamıştı, ev halkı ağladı, hizmetkârlar ağladılar en ufağından en görmüş geçirmişine ka-

dar hepsi ağladı, teselli etmeye çalıştı onları, her şey yolunda olacak merak etmesinler, ama bundan böyle hiçbir şeyin yolunda gitmeyeceğini gayet iyi biliyordu, aile üyelerinin önünde ayrı ayrı eğildikten sonra sevgili karısının önünde de eğildi, evle ve eşyalarla da vedalaştı, içeriye vuran ışıkla, tütsünün güzel kokusuyla da ve günü saati gelip de Kyoto sokaklarında yürümeye başladıkları zaman Kyoto sokaklarıyla da vedalaştı, Goşo ile, Araşiyama Köprüsü'yle, Kamo Nehri'yle, emir uyarınca belirlenen saatte eşliğindekilerle birlikte sessizce başkenti terk ettikleri zaman beşinci ayın dördüncü günüydü, Eikyo'nun altıncı yılıydı, ertesi gün Wakasa eyaletinin Obama Limanı'na vardılar, gemi limanda bekliyordu, Ze'ami hafızasında buraya ait bir şeyler aradı, emindi bir vakitler buraya gelmiş olduğuna, ama bir türlü hatırlayamadı neden ne zaman buralara gelmiş olduğunu ve yanında o zaman kimler olduğunu, hiçbir şey hatırlayamadı, hatta gerçekten gelmiş miydi? o da o kadar kesin değildi, belki de öyle sanıyordu, hafızasında yetmiş yılın yükü vardı ve kafası durmadan çalışıyordu, hem kafası hem kırgın yüreği karmakarışıktı, gerçekte karşılaşmış olduğu her şeyden ve her yerden anılar birbirini kovalıyor, akıyor, taşıyor, birbirine karışıyordu, eski bir resim geldi aklına, bu özellikle önemli, hatırlanması gereken bir anı değildi çünkü artık her anı önemliydi ve her anının hatırlanması gerekliydi, tek bir yüz vardı durmadan gördüğü, zayıflayan hafızasına durmadan giren bir resim, taptığı oğlunun sevgili çehresi, kaybettiği oğlunun, bu dünyadan ayrılarak onu acımasızca bıraktığı güne kadar kendine layık bir vâris saydığı oğlunun yüzü, şimdi yine onu Motomasa-san'ı görüyordu ta ki resmi silininceye ve kıyıyı çevreleyen dağlar ve dalgaların üzerindeki hafif bulutlar aklına "Hsiao és Hsiang'ın Sekiz Görüşü" isimli ünlü Çin eserini getirinceye kadar, o zaman onu düşünmeye baş-

ladı ve kafasında bir şiir doğdu, bol bol vakti vardı şiiri düşünmeye çünkü gemiye bindikten sonra beklemek zorunda kalmışlardı, hem uzun zaman, hiç rüzgâr yoktu, bütün gece yaprak kımıldamadı, sabah esmeye başladı ama bu sefer de ters yönden, onlara gereken yönden değil, nihayet uygun rüzgâr geldi, demir aldılar, dalgaları yarmaya başladılar, geriye doğru baktı, kıyıdan, o kadar sevdiği yerden nasıl uzaklaştığını gördü, ebediyen ayrılmak zorunda kaldığı şehir iyice uzaklarda kalmıştı, demek ki artık gerçekten vedalaşması gerekiyordu, son âna kadar belki de böyle olmaz diye ummuştu, şimdi artık kesinleşince, hiçbir umut kalmayınca duygularına hâkim olamadı, yakınında gözyaşlarının neden aktığını anlayacak bir kişi bile yoktu, yelkenli –kıyıya paralel gittikleri halde– kıyıdan o kadar uzaklaşmıştı ki, şehrin sisler içinde bir yerlerde kaldığını biliyordu, ama artık görmek mümkün değildi, onu güvertede yalnız bıraktılar, küpeşteye dayandı, uzun zaman öylece kaldı, oturması için oraya koydukları ve sabitleştirdikleri sandalyeye oturamadı, ruhu vedalaşıyordu bütün hayatı demek olan ve şimdi biten her şeyle, bundan sonra ne gelebilir ki diye sordu kendisine, gelenler sadece dalgalardı, gemi suyu yararak ilerlerken çıkan dalgalar oldu sorusunun yanıtı, ne gelebilir ki? ne gelecek, dalgalar, dalgalar, birbirini kovalayan dalgalar, binlerce, milyonlarca dalga, o daha ta o zamandan biliyordu bunun bir gün böyle olacağını, daha çok gençken, çocukluk ve gençlik sınırında Şogun Yoşimitsu'ya tutkulu bir sevdaya düştüğü ve sonra ondan – duygulardan tamamen bağımsız olarak salt Şogun Yoşimitsu'nun müstesna estetik duyarlılığı sayesinde– hem kendisi hem tiyatro topluluğu ve böylece de o zamanki ismiyle bütün Sarugaki no Noh en yüksek desteği gördüğü zaman, daha o zaman biliyordu bir gün böyle olacağını, bu olağanüstü temiz, wakaşudo denen sevdaya

düştüğünde Şogun'un yatak odasının şahane bir bahçeye açılan penceresinin önünde dururdu, daha şafak sökmeden ortalık karanlıkken dururdu, ama artık karanlıkta bir şey yumuşamış olurdu, aydınlığın yavaş yavaş, kendini adeta hissettirmeden bu karanlığı delip geçeceğini vaat eden bir şey, o zaman da defalarca aklına gelmişti bunun bir gün biteceği, kaderin ona gülmeyeceği, kader gerçekten de ona acımasız davranmış darbe üstüne darbe vurmuştu ve şimdi de darbelerin sonuncusu gelmiş onu bu çürük çarık yelkenliye mahkûm etmişti, ne önünde ne ardında sudan başka hiçbir şey yoktu, uçsuz bucaksız sudan başka hiçbir şey, kaptana sordu Sadogaşima buradan ne kadar uzakta, oho! dedi kaptan uzun bir sessizlikten sonra, daha çok, çok uzun yol var, kaptan, fırtınaya dönüşen rüzgârda dümenin başında durduğu yerdenn böyle dedi, daha doğrusu rüzgârın iki şiddetli saldırısı arasında böyle haykırmıştı, daha çok, çok uzun yol var önümüzde, nitekim öyle de oldu, kıyı boyunca ilerlemeye devam ettiler, su, sadece su vardı her yerde, bazen yağmur da yağıyor yaz hiç gelmeyeceğe benziyordu, uzaklarda bir yerlerde Şirayama hayal meyal göründü, dağdaki tapınağı ve karlı tepesiyle Hakusan, sonra Noto ve Suzu'nun hac yeri limanlarının ve Yedi Adalar kıyılarının yanından geçtiler, güneş battı belki bir kere, güneş battı belki iki kere, belki ateşböceklerinin sahile yakın yerlerde suyun üstünde kıvılcımlar saçtığı anlarda battı güneş, ama belki de batan güneşin son korlarıydı ateşböceği sandığı, böyle düşünüyordu Ze'ami ve artık pek bilemiyordu gördüklerinin gerçek mi yoksa hayal gücünün ürünü mü olduklarını, ileride düşündüğünde balıkçı teknelerini kesinlikle hatırlayacaktı, onlar hayal gücünün ürünleri değildi, balıkçı tekneleriyle karşılaştıklarını kesinlikle biliyordu, sonra gündüz oldu, sonra gece oldu, günler, geceler geçti bazen gemi duruyor, sadece

olduğu yerde sallanıyor sandı, yanlarında da ünlü hac yeri Tateyama Tapınağı sallanıyordu, sonra bir şafak vakti de Tonami Dağı'nın doruğu sallanıyordu, onlar sadece oldukları yerde rüzgârda sallanırlarken yanlarından Eçizen, Etçu ve Eçigo eyaletleri kayıp geçti, ay ışıklı geceler de oldu, fırtınalı günler de, günler geceler birbirini kovaladı, baktı, baktı ama Şirayama ve Eçigo arasında geçen manzaralar düşüncelerini değiştiremediler, çünkü düşünceleri hep Kyoto'ya geri dönüyordu, sokakları canlandırıyordu kafasında Raşomon ve Suzakumon ortasından akan Suzaku Oji, sonra yukarı tarafta Goşo, kuzeye doğru ogun sarayı, bir rüyadaydı sanki, o yollarda yürüyordu, bir köşeden saptı, sonra ilerledi ve hayatındaki en önemli kişileri birbiri ardına görmeye başladı, sonra birden tesadüfen kendi evinin önünde durdu, tam giriş kapısını açacakken bir dalga fena halde salladı yelkenliyi, suya düşmemek için küpeşteye tutunmak zorunda kaldı, tayfalar bağrıştılar, yelkenleri düzelttiler, tekne doğruldu, kaptanın yüzünden görünüyordu hiçbir şey olmadığı, dalgalar tekneye çarpmaya devam etti, su her taraf alabildiğine suydu, su ve de anılar, anılar, ne tarafa baksa anılar ve yüreğinde hüzün ve acı, çok yalnız çok ihtiyar hissetti kendini, sonra birden sıçradı rüyasından kaptana sordu neredeyiz, kaptan oradayız artık dedi ve sırıtarak ama saygıyı elden bırakmayarak orası artık Sado Adası beyim, dedi orası kesinlikle Sadgaşima Beyefendi.

Sürgüne gidenleri götüren yelkenlilerin geleneksel olarak yanaştıkları, demir attıkları körfezin adı Oota idi, emir gereğince Sado Adası'na burada çıkmaları gerekiyordu, bir haftadan fazla süren yolculuğun yorgunluğundan sonra burada karaya çıktılar, o bir hafta ona çok daha uzun gelmiş ebediyen bitmeyecek bir hafta gibi hissetmişti, kurallara göre sadece gündüz yol alınacaktı,

ilk geceyi küçük bir balıkçı kulübesinde geçirdiler, o gece gözüne uyku girmedi, yolculuk onu çok yormuştu, her tarafı ağrıyordu, üstelik başını koyduğu yer de bir taştı, biraz sakinleştikten sonra buna dikkat bile etmedi çocuklarını, karısını düşündü, onları emanet ettiği sevgili damadı Komparu Zençiku'yu düşündü daha sonraları kafasında dolaşan düşüncelere bir şiirin birkaç dizesi de karıştı, Ariwara Motokata'nın Kokinşu'daki dizeleri, güz geliyor yağmur şapkası biçimli dağ, acaba korur mu akçaağaçları, kötü havadan, buna benzer bir şey, bu dizeden aklına tam da yağmur şapkası biçimli dağın, Kasatori'nin, Jamaşiro'deki Kasatori'nin gelmesini garip buldu, hiçbir şeyle bağlantısı olmadan öylesine gelmişti aklına, hiçbir şeyle ilintisini bulamadı, gecenin bir saatinde neden aklına tam da bu dizenin geldiğini hiçbir şeyle açıklayamadı, Kasatori! birkaç kere söyledi sözcüğü, dağı gözlerinin önüne getirdi, güz vaktinin renklerine bürünen akçaağaçların muhteşem manzarasını anımsadı, Kasatori, Kasatori, sonra bütün bunlar bir anda çıkıverdi kafasından, kulübenin karanlığında tanımadığı, soğuk, basit eşyalara baktı, taşa dayadığı başını bir o yana bir bu yana çevirdi, ne yapsa gece yastık yerine kullandığı taşta rahat edemedi, çok zor geldi sabah, gece çok uzun sürdü, şafağın sökmesini beklediği için çok yoruldu da diyemezdi, onun yaşında geceler artık böyle geçiyordu, çok bekliyordu aydınlığı, Kyoto'da da hemen hep böyle olurdu kısa süren bir uykudan sonra sessizlik içinde geçirilen uzun saatler, Kyoto'da tan ağarması... ah! Buda, kutsal, ölümsüz, ebediyen ışıyan Buda, her şey ne kadar uzakta kaldı, sanki her şeyi gerçek hayattan ebediyen sildiler, sadece kendi içinde yaşayacak artık ah! Kyoto ah! kulübenin kapısından çıktı, burnuna çarpan tuzlu deniz havasını içine çekti, Kyoto, ne kadar ne kadar uzaklarda kaldın, sonra Şinpo'nun emri üzerine orada onları bekle-

yen atlardan birine binmesine yardım ettiler ve dağ patikalarından birinden yukarıya doğru yola koyuldukları zaman hayal gücü onu çok eski bir güz sabahına geri getirdi, sadece o eşsiz kızılı görmekle kalmadı akçaağaçların başka hiçbir şeyle karıştırılamayan, örneğin Ariwara'da güz vakti o övgüler düzülen yamacı öylesine baş döndürücü yapan kokusunu da hissetti, patikada ilerliyorlardı, gözleri akçaağacı aradı ama hiçbir yerde göremedi, atlar zorlukla yürüyorlardı, patika hem durmadan kıvrılıyordu hem dikti, onun atını çeken yardımcının hasır sandaleti taşlı zeminde ikide bir ayağından kayıyordu, o zaman o yuları tutacağına yular onu tutuyordu, çok uzun sürdü yol, zor dayanıyordu artık, son defa ata bindiği yılı bile bilmiyordu, şimdi tam da bu tehlikeli yolda tekrar at üstündeydi, tek şansımız havanın yağmurlu olmaması dedi kendi kendine, boşuna uğraştı patikanın yanındaki ormanda güzel bir açıklık görebilmek ya da bir bülbül, bir kuyrukkakan sesi duyabilmek için, dikkatini attan düşmemeye, yolun suyun ıslattığı tehlikeli kısımlarında eğerden kaymamaya yoğunlaştırması gerekiyordu, başka şeye takati kalmamıştı, nihayet Kasakari geçidine geldiklerinde atı çeken köylüye burası Kasatori değil mi? diye sorunca köylü kafasını salladı, hayır, dedi, peki acaba bu sözcüğün Yamaşiro'daki Kasatori ile bir ilgisi var mı? yok dedi biraz şaşıran köylü, bu Kasakari, demek yok dedi atın üstündeki sürgün mahkûmu, emin misin, ama daha sorunun cevabını beklemeden soruyu sorar sormaz biraz yorulduğunu kısa bir mola verilmesini rica etti, kısacık bir mola, yarım saat kadar sık ve bol yapraklı bir yaban çileği ağacının gölgesinde oturdular, mola iyi oldu, gücü yerine geldi, devam edebiliriz yola dedi, yine ata binmesine yardım ettiler, kafile bir an önce Hasedera isimli tapınağa varmak için yola koyuldu, köylüden öğrendi buranın Şingon mezhebine ait oldu-

ğunu, başka nereye ait olabilirdi diye gülümserdi eğer bu isim bir anısını canlandırmasaydı, Nara Hasedera anısını, anı o kadar acı vericiydi ki köylüye hiçbir şey söylemeden evet dedi kafasını sallayarak demek Şingon'a ait, tapınağın yanında çok güzel çiçekler vardı, olduğu yerden çiçekleri bakımlı açelyalara benzetti, ama atını durdurmadı, bir Nara anısının acısını yeniden yaşamak istemedi, çünkü o zaman kızının ve damadının sevgili yüzleri ve Fugan-ji aile tapınağı ve oradaki dualarının anısının işkencesini yaşayacaktı, yolun işkencesini çekmeyi yeğledi, köylüye devam edelim diye işaret etti, köylü ya onu yanlış anladı ya da sayın Kyoto'lu beyefendiyi memnun eder düşüncesiyle ilerledikleri sürece arada bir arkaya, Hasedera'ya doğru işaret ederek anlattı, orada ana sunağın önünde On Bir Başlı Kanon heykeli duruyormuş, Kyoto'lu beyefendinin tepki vermediğini görünce Hasedera'daki ünlü Kanonların nasıl bir şey olduğu hakkında ayrıntılara girmedi, atın dizginlerini kavrayarak geçitte yukarıya doğru tırmanmaya devam etti, Şinpo'ya gelinceye kadar da ağzını açmaya cesaret edemedi, gidecekleri yere vardıklarında gece olmuştu, bölge valisi ancak formaliteleri yerine getirebildi, yakınlardaki küçük bir tapınakta Manpuku-ji'de sürgün kalacağı yeri gösterdi, Ze'ami çok bitkindi, hiçbir yere dikkat edecek hali yoktu, hemen onun için hazırlanmış bir yere götürdüler, yatar yatmaz gözlerini kapadı, her zaman olduğu gibi sırtüstü yatmıştı, üstündeki örtüyü düzeltti, hemen uykuya daldı, dört saat kadar deliksiz uyudu, tapınak böylece o gün değil ancak ertesi gün şafak vakti gösterdi kendisini, Kyoto'lu sürgün ancak o zaman görebildi nasıl bir yere geldiğini, örtüyü üzerinden çekti, harmanisini sırtına geçirdi, tapınağın bahçesine çıktı, bu bahçe ileride, kaldığı bu yeri değiştireceği güne kadar onu çok mutlu edecekti, özelikle sevdiği bir çam ağacı vardı, yüksek bir

kayanın tepesinde keşfetmişti onu, kayadan hiç ayrılmak istemiyormuş gibi büyümüş ve yapışmıştı kayaya, bu manzaraya baktıkça yüreği burkuluyordu, üzüntüye kendini iyice kaptırmamak için –o sıralar bu konuda pek dirençli değildi–, eserken ağaçların yapraklarını sallayan dağ rüzgârlarının sesini dinliyor ya da bir ağacın gölgesinde durup yosundan halının küçücük damarlarından suyun nasıl aktığına bakıyordu, bakıyor ve dinliyordu, kimseye hiçbir şey sormuyordu ve kimse de ona bir şey sormuyordu, yüreği asla geçmeyecek bir sessizlikle doluydu çevresi de asla değişmeyecek bir sessizlikle, gün boyu yosunun damarcıklarındaki suyu seyrediyor, dağ rüzgârlarının uğultusunu dinliyordu, her taraftan anılar yürüyordu üstüne, nereye baksa, ne işitse gördüğü manzaraya, dinlediği sese hemen eski çok eski bir anı karışıyordu, günler artık fark etmeden geçmeye başladı, sabahlar birbirini kovaladı, her sabah diğerinin aynı oldu, biri geliyor sonra bir diğeri geliyordu, o kadar ki tek bir gün varmış gibi hissetmeye başladı, tek bir sabah, tek bir akşam, zamanın dışına çıktı, bazen giriyordu zamana, o da geçici olarak, yükseklerden Manpuku-ji'yi görür gibi olduğu zamanlar, bahçenin ortasında Altın Salonu ve içindeki ana sunakta Yakuşi Buda'yı görür gibi olduğunda, hem de iyice yükseklerden yavaş yavaş uçan bir doğan yüksekliğinden görür gibi olunca, işte o vakitler zamana geri döndüğü oluyordu, kısa bir süre için ve yosun bahçesindeki servi ağacının altında oturarak yüksek sesle, işte mezarım diyordu, masumun mezarı burada işte, Manpuku-ji'deki geçici ikamet yerinde, sonra yine o garip iç sessizliğine geri dönüyordu, bu durum Şinpo valiliğindeki görevliler tarafından hoş karşılanmıyordu, bir keresinde bizzat vali ziyaretine gelip bir şeyler yapmalısınız demişti, bunun üzerine, bu türden tekliflerin önünü kesmek için bir hinoki ağacı parçası ve alet edevat

bulup getirmelerini istedi ve başladı bir yağmur yağdıran büyücü o-beşimi maskesi yontmaya, bu maske Noh-da değil bugaku'da tanrı dansında kullanılırdı, en ince ayrıntılarına kadar yonttu alnını, kaşlarını, sonra gayet etkileyici gözlerle ince bir burun kemeri yaptı. sonra dikkati dağıldı, burun kanatları, kulaklar ve ağız kaba yontu olarak kaldı, sanki arada ilgisini kaybetmişti ya da burun kemeri ve burun kanatları arasında düşünceleri başka yerlere dağılmıştı, zaten doğasının aksine yavaş çalışıyordu, yoksa aslında tez canlıydı, maskeyi çok yavaş hareketlerle yapıyordu, istediği, gerekli olan keskiyi de uzun uzun düşünerek seçiyordu, elindeki keskiyi yumuşak ahşaba batırdığı vakit de o kadar itinayla ve özenle hareket ediyordu ki, tanıyan biri onu görse olağanüstü önemli bir iş üzerinde çalışıyor sanırdı, tabii burada onu kimse tanımıyordu ve olağanüstü önemli bir iş de söz konusu değildi, zaten yüksek mevkidekiler arasından kimseyi pek ilgilendirmiyordu ne yaptığı, sadece bir şey yapsın yeterdi, onlar için önemli olan buydu, yani şahsıydı, yani burada boş durmuyor, yani vaktinden evvel ölmeyecek, aksi halde yüksek mevkidekiler için ve bizzat vali için böyle bir durum nahoş sorular, zor verilecek cevaplar, yükümlülükler ve rizikolar anlamına gelirdi, sözün kısası maskeyi kimsenin merak ettiği yoktu, Şompo valisi ve çevresindekiler bu ufak tefek yaşlı sürgünün artık vaktini bütün gün –onların ifadesiyle– bahçede boş boş oturarak geçirmediği, bir şey üzerinde çalıştığı haberini alınca rahatladılar, bir maske yontuyormuş dediler birbirlerine, haber Sado'lular arasında çabucak yayıldı, yüksek mevkide olanlar değilse de alt seviyede olanlar arasında özellikle, ada sakinleri aralarında konuşmaya başladılar, büyük imparatorun ölümünden iki yüz sekiz yıl, büyük din kurucusunun ölümünden ise yüz elli dört yıl sonra, şair bakanı saymazsak demek ki ondan sonraki

ünlü Kyoto'lu sürgün şimdi burada – işte o sıralar bir gün valiye Şoho-ji'ye taşınmak istediğini söyledi, bundan sonra Şoho-ji adlı tapınakta kalmanın onun için daha iyi olacağını anlattı, tabii bu pek muhterem vali bey için bir sıkıntı değilse, yaşlı adam valiye böyle söylemişti o her zaman konuştuğu alçak sesle, tam da Şoho-ji mi dedi fena halde şaşıran vali, Kyoto'lu sürgünün ricasından ne kadar şaşırdığını gizleyememişti, aslında Manpuku-ji ya da Şoho-ji'de kalması arasında herhangi bir fark olduğundan değildi şaşkınlığı, çevresindekilerin önünde sinirinden kekelemeye başladı, neden? neden Şoho-ji iyi de Manpuku-ji iyi değilmiş, çevresindekiler birbirlerine baktılar, onların da akılları almadı bir türlü, yani dediler şimdi birinin ya da ötekinin olmasının herhangi özel bir anlamı yok ama neden biri, neden öteki, soru tam da bu ve bu soruya yanıt vermek gerek diye heyecanla başlarını salladılar, sonra nasıl olduysa Ze'ami istediği izni aldı ve taşındı, ondan sonra da kimse sormadı neden biri de öteki değil diye, umurlarında değildi, soruydu umurlarında olan, ne olmuştu, şimdi kimse hatırlamıyordu, ne olmuştu nasıl olmuştu da mesele kendiliğinden çözülmüştü, vali emretmişti Şogun Yoşinori sürgününün Manpuku-ji'den Şoho-ji'ye taşınmasını, eğer bu sayın beyefendiyi rahatsız etmeyecekse diye yazmıştı vali böyle zamanlarda yazılması gerekli olan kararnameye, böylece de Ze'ami'nin ikamet yeri Şoho-ji oldu, üzerinde çalıştığı maskeyi beraberinde götürdü, arada bir eline aldı ama burun kemerinden öteye gidemedi, sonra bir gün orada kocaman bir kaya keşfetti ve kayaya büyük bir önem atfetti, ondan sonra eğer yağmur yazmazsa her gün o kayaya gidiyordu, ama orada ne yaptığını kimse bilmiyordu, herkes başladı bir şeyler uydurmaya, kimi şiir söylüyor dedi, kimi dua ediyor ya da şarkı söylüyor, ama aslında kimse kesin bir şey bil-

miyordu, çünkü hiç kimse yaklaşmaya cesaret edemiyordu o da bir türlü onlarla konuşmanın yolunu bulamıyordu, çok ender de olsa bazı bazı aralarında bir diyalog kurulduğunda ona sayın beyefendi, muhterem efendimiz dememelerini bile sağlayamamıştı, kaç defa söylemişti o basit bir rahip, adı da Şio Zemboo, ama ne kadar ısrar ettiyse de pek muhterem beyefendi olarak kaldı, yanına yaklaşmaya pek cesaret edemedikleri de doğruydu, korkunç biri olduğundan değil, hiç de korkunç değildi, ufak tefek, yaşlılıktan küçülmüş, zayıf, titrek elli, uysal bir ihtiyardı, kuvvetli bir rüzgâr esse uçuracak sanırdı insan ama başkaydı işte, o kadar başkaydı ki ona nasıl yanaşabileceklerine bir türlü karar veremiyorlardı, onun dünyasıyla diğerlerinin dünyası birbirinden öylesine uzaktı, gökte bir yıldızın yerde bir tümsekten uzak olduğu kadar, sonra hareketleri de buradakileri etkiliyordu, titreyen elini o kadar farklı bir şekilde kaldırıyordu ki, parmaklarını tutuşu, sonra yavaşça başını çevirerek birine bakışı, sanki baktığı insanın içini görüyordu, baktığı kişide sade onu değil büyükdedesini de görüyordu adeta, sonra yaşının o kadar ilerlemiş olmasına rağmen yüzünün bir oğlanın, hem de çok güzel bir oğlanın yüzü gibi olmasını da garipsiyorlardı, pürüzsüz beyaz bir ten, kırışıksız yüksek bir alın, ince sivri bir burun, zarif hatlı bir çene, yüzüne baktıklarında zaman adeta rahatsız oluyorlardı, güzeldi çünkü, çok güzel, bu Sado'dakiler için anlaşılması mümkün olmayan bir şeydi, burada herkes hatta bölge yöneticileri bile tek cinsti, hepsinin teni koyu esmerdi, derileri durmadan esen rüzgârdan kurumuş, pürüzlenmişti, yüksek tabakadan ailelere mensup kadınların, aşağı tabakalarda olanlardakinden belki biraz daha iyi giysileri vardı, gemiler pek ender uğrardı buraya ve kadınların kendilerini biraz olsun süslemelerine, güzelleştirmelerine yardım edecek eşyalar ondan da ender,

kısacası buradaki sürgün uzak bir dünyanın habercisi gibiydi, arada bir keyfi olduğunda manzum konuşmaya başlayarak da buradaki soyluları korkutuyordu, kelimeleri keyfine göre karıştırıyordu, o zaman dünkü rüyasından mı yoksa yirmi yıl önceki anısından mı bahsettiğini kimse anlamıyordu, her şeyden söz ediyor Sado'da olanlardan asla söz etmiyordu, laf buraya gelirse hemen başka şeylerden konuşmaya başlıyor ya otuz-kırk yıl önce olan bir olayı anlatıyor ya da soruya başka bir biçimde cevap veriyordu, eğer her şeyden memnun mu diye sorarlarsa evet diyordu memnunum her şey keyfime uygun hatta gereğinden fazla, bu kadar yemek lazım değil bana, hakikaten günde bir kere yemek yiyordu öğleden önce ve gayet az, biraz haşlanmış sebze, balık, fasulye gibi şeyler, her şey iyiydi onun için, asla şikâyet etmiyor, her şeyi kabulleniyordu, ona yardım edenleri, hizmet edenleri övüyordu, huzurlu, rahat biri izlenimini bırakıyordu ya da bıkkın biri, sadece kayasına gittiği vakit gözleri yaşarıyordu, oradayken görmüşlerdi, çalışanların çocukları görmüş ve anlatmışlardı, çocuklar yanına yaklaşmaya cesaret etmişler gizlice gözlemişlerdi onu, bu haberi duyunca yüksek mevkilerde olanlar da sıradan sakinler de bir şey söylemediler, anlamışlardı, evini düşünüyor dediler, çok iyi anlamış gibi başlarını salladılar, onlara bunu anlatmaya elbette gerek yok, gayet iyi biliyorlar kim olduğunu ne hissettiğini, ne var ki aslında hiçbir şey anlamıyorlardı, hiçbir şey, nasıl anlasınlar nasıl hissetsinler ki, hem yalnız onlar da değil, zaten onların anlamaması doğaldı, ama sadece dünyanın öbür ucundaki Sado'da değil, bütün dünyada tek bir insan yoktu onu gerçekten anlayabilecek, ne Kyoto'da ne Kamakura'da ne İmpatorluk Sarayı'nda ne Muromaçi Dendoo'da kimse ve de hiçbir şey, son derece kültürlü Şogun Danışmanı Nijo Yoşimoto, hatta bizzat Aşikaga Yoşimitsu bile

biraz olsun anlamamışlardı Ze'ami'nin diğer birçokları gibi yıldızı önce parlayan sonra sönen bir sarugaku sanatçısı olmadığını, asla, Ze'ami Noh'yu yaratandı, o yaratmış ve varoluşun yeni bir biçimini belirlemişti, onun yaptığı tiyatro değildi, çünkü Noh tiyatro değildir varoluşun yüksek hatta belki de en yüksek biçimidir, Noh'da kişi hassaslığı, eşsiz sezisi, dahice derinliği, en yüksek düzeyli geleneği yoğun bir şekilde yaşayabilmesi sayesinde ondan önce hiç görülmemiş devrimci şekiller, yeni bir şekil sistemi yaratıyor ve bununla insanın varlığını yücelterek yüksek bir dereceye çıkarınca bu onun sonu, onun ölüm kararı oluyor, çünkü aslında insan varoluş ihtiyaçlarını çok alçak bir düzeyde tutan bir varlık, bunları daima çok alçak düzeyde tuttu ve ebediyen çok alçak bir düzeyde tutacak, çünkü insan dolu bir mideden ve dolu bir keseden fazlasını istemiyor, hayvan olmak istiyor, ve onu bundan vazgeçirebilecek ya da başka bir şey önerebilecek hiçbir kuvvet yok, ve o kadar kurnaz ki tek şeyin mide ve kese olduğu yerden onu kıpırdatmak istediklerinde bunu içgüdüsel olarak derhal hissediyor ve yüce davalar söz konusu olduğunda istemez eksik olsun, cehenneme kadar yolunuz var, diyor, bu türden teklifleri kendinize saklayın, ve eğer bunları kabaca söylemek gerekirse kabaca söylüyor, ister soylu olsun ister sıradan biri fark etmiyor, isterlerse sırnaşsınlar ona, iltifatlar yağdırsınlar, yaltaklansınlar ne için ve ne zaman olursa olsun o asla kalkmıyor oturduğu masanın başından, onu dolu kesenin zevkinden mahrum edecek kimse olamaz, bu ikisi mide ile kese dolu oldukça onun başka bir şeye ihtiyacı yoktur, rahat bıraksınlar onu, kaldı ki zaten anlamıyor da, hani iyi niyeti olsa da, o zaman da anlamıyor, zaten büyük olanı, onu bu kadar aşanı asla anlamaz, anlayabilmek için ya da saygı duyabilmek için en ufak bir şansı bile yok, kısacası Ze'ami'nin her vaziyette olduğu

yerden gitmesi gerekiyordu, istese herhangi biri idam da ettirebilirdi onu, kayanın başında ayağıyla küçük bir çakıltaşını oraya buraya oynatırken bunları düşünüyordu Ze'ami, sonra bir gün yardımcılarından adada gezebilmek için ona izin sağlamalarını istedi, cevap geldi, izin gerekmiyormuş valinin emri uyarınca adada canının istediği yere gidebilirmiş, kısa bir süre sonra çıktı yola, hava güzeldi, büyük imparatorun sürgün yaşadığı yere gitti, Kuroki Goşo Atót anısı önünde başını eğdi, ondan kalan binanın girişindeki sağ ilk sütuna çiçek koydu, sonra bir başka gün yine güneşli bir gün öyle sıcak değil ışınların süzgeçten geçer gibi geldiği ve kuşların özellikle canlı oldukları bir gün eşliğindekilerle birlikte at sırtında Haçiman Tapınağı'na gittiler, büyük şair ve Bakan Kyogoku Tamekane orada sürgünde kalmıştı, gerçi çok beğeniyor çok değerli buluyordu Kyogoku Tamekane'nin eserlerini ama ada sakinleri arasında dolaşan efsaneyi de merak ediyordu, efsaneye göre her yerde her zaman sesi duyulan hototogisu dedikleri guguk kuşu sadece burada sessizmiş, onun istediği efsaneyi yeniden dinlemek değildi, gerçi eşliğindekiler mekâna gelince hemen anlatmak istemişlerdi, hatta birine izin de vermişti anlatması için, ama duymak istediği bu değil hototogisu'nun burada *nasıl olup da* ötmediğiydi, istediği oldu, tapınağın önünde durup duasını ettikten sonra hototogisu'nun *nasıl olup da* ötmediğini duymak için kalktı, gerçekten de hototogisu tapınağın yanında sessizce duruyordu, tek bir guguk kuşunun sesi olsun duyulmuyordu, tek bir guguk görebildi, o tek bir taneyi doya doya seyretti, eşliğindekiler anlamadılar o kadar uzun zaman o kuştan ne istediğini, ne ağacın dalındaki kuş kıpırdıyordu ne Ze'ami, atlara doğru yürürken birden durmuştu, baktı, baktı, uzun uzun baktı, sonra uçtu kuş, zar zor eğerin üzerine oturabilmesi için Ze'ami'ye yardım ettiler, eve çabuk

vardılar, o gece gözüne uyku girmedi, o kadar zorlandı bir türlü uyuyamadı, karanlığa gözlerini dikip baktı, gecenin seslerini dinledi, yaprakların hışırtısını, geri dönen ya da geceye dalan bir yarasa grubunun vınlamasını dinledi, Tamekane'nin şiiri geldi aklına, haykırıyorsun ve ben duyuyorum seni, başkentin hasretini çeken sesini, ah dağların hototogisu kuşu, kaç buradan kaç, belki iki kez yüksek sesle söyledi bu dizeleri, sonra kendisi de bilemedi bunlar alıntı mıydı yoksa kendi sözleri mi, sonra dökülen çiçeklere, guguk kuşunun ilk şarkısına, güzün haberini veren ay ışığına dair bir şeyler ekledi dizelere, sonra yine aklına geldi hototogisu ve bu sözcükteki anlamlarla meşgul olmaya başladı, başka taraftan bakıldığında hototogisu tam olarak zaman kuşu demek oluyordu, zaman kuşu, birkaç kez tekrarladı bu anlamıyla sözcüğü, ağzında döndürdü, zaman kuşu, guguk kuşu demek olan bu tamlama şimdi acaba hangi tarafından bakılınca ruhunun en koyu acısını ifade edebilirdi, sonunda buldu, yalnızca düşünmesi bile ezginin içinde oluşmasına yetti, adını koymadığı şiir şöyle oluştu: söyle şarkını, şarkı söyle bana, yalnız sen değilsin yas tutan, ben de yastayım, tek başına kalan kocamış ihtiyar da yasta, dünyadan uzakta, yasını tutuyorum sonsuza dek kaybettiğim hayatımın, yuvamın.

Kimsenin bilmediği bir şey vardı ne vali biliyordu bunu ne de yakınındakiler, Ze'ami yazıyordu, oysa bunu keşfetmek zor değildi, çünkü kâğıt istemişti, not almak için kâğıt, kâğıt demişti ısrarla, defalarca –yarı hazır yontusunu hediye olarak valiye gönderdiğinde de haber etmişti– arada bir ona verdikleri hakiki kâğıdın zayıf bir taklidi ancak demişti, yalvarmıştı adada hakiki kâğıda benzer bir şey bulmaları için, eğer bulamıyorlarsa o zaman –bu tek arzusu– kara'dan getirtsinler, ama vali

Ze'ami'nin şımarık bir saraylı olduğunu, böyle saçma sapan bir şey için mızmızlandığını düşünmüştü, sevinsin bunu verdiklerine diye gürlemişti, ama aslında Ze'ami'nin istediği kâğıdın nasıl bir şey olduğunu bilmiyordu, çünkü hayatında böyle bir şey görmemişti, yani tek sözle Şoho-ji'nin geçici sakininin nasıl bir kâğıt istediği, ne tür bir kaliteden söz ettiği hakkında en ufak bir fikri yoktu, Şinpo'ya ulak geldiğinde ona gönderilen paketten bu kaba, hangi bitkinin elyafından yapıldığı belirsiz, pis kokulu şeyler çıkınca Ze'ami'nin neredeyse fiziksel bir acı duymasını aklı almıyordu, yapabileceği bir şey yoktu, isteğinin Şimpo'da olumlu karşılanmadığı belliydi, bu durumda mecbur kaldı elindeki kötü kaliteyle işe başlamaya, gerçi bu yaptığına asla iş demiyordu, zaten isteğini bildirdiği zaman kâğıt kullanmak istemesindeki amacını not almak diye belirlediğinde bu tevazu değildi, daha sonraları taşra kâğıdı adını verdiği tür kâğıda geçirdiği alıntı kısımlarını ve kendi şiirlerinden dizeleri ileride düzenlemenin mümkün olacağı düşüncesi içinde yavaş yavaş şekillenmişti, bir sabah o zamana kadar yazdıkları arasında bir tür bağlantı yaratmayı denedi ama bu çok yapmacık geldi ona, artık piyes yazmak istemiyordu, bir daha asla yazmayacaktı, oysa bu kırıntılar arasında bir bağlantı kurmanın başka yolu yok gibi gözüküyordu, istemiyordu böyle olmasını, buna niyetli değildi, ne gerek var diye salladı kafasını, dudaklarını büzdü olmaz dedi kendi kendine, Şoho-ji'de ona verilen hücrenin küçücük penceresinden giren ışığın önünde oturmuş, keyifsiz ve ne yapacağını bilmez halde kâğıtlara, yazılı satırlara bakıyordu, gerçekten bilemiyordu bunlarla ne halt edeceğini, bir süreliğine hepsini kenara itti, bahçede öylesine oturuyor, dua ediyor, anıları arasında geziniyor ya da dakikalar boyunca ağacın dibinde güneşlenen kertenkeleye bakıyordu, sonra başka bir sabah, o zamana kadar yazdıklarını tarih sırası-

na koymayı düşündü, ama hangisini ne vakit yazdığını hatırlayamadı oysa zamana göre sıralama fikri cazip gelmişti, sessiz zaman kuşu esaret koşulları içinde bu süre tek bir güne sıkıştı, Obama geldi aklına, Wakasa'daki limanın adı, denizde yaptığı yolu hatırladı, Ota Körfezi'ni, balıkçı kulübesini hatırladı sonra Şinpo'ya kadarki yolu –ve nasıl olduysa o zaman elindeki fırça kendiliğinden hareket etti ve hakikaten tarih sırasına göre anlatmaya başladı sürgününün hikâyesini, nasıl geçtiyse öyle, bunu gelecekteki bir piyesiymiş gibi düşünmek istemiyordu, kaldı ki gelecekteki bir piyes gibi, yahut Kasuga ya da Kofuku-ji için yapılacak kutlama tasarısı gibi düşünmeye imkân da yoktu, yok, hayır, olamaz, hem ne diye, yine salladı kafasını, böyle bir şeye teşebbüs etmek tamamen anlamsız olurdu, ben artık hiçbir teşebbüste bulunmak istemiyorum, yaşıyorum yeter dedi yüksek sesle kendisine, yeter derecede yük bu zaten, aynen olduğu gibi yazmaya başladı, Wakasa'dan Şinpo'ya kadar nasıl geçtiyse öyle, başka hiçbir şey yapmadan, tabii eskiden kâğıda döktüklerinin hepsini kullandı,

mürekkebi fena değildi, fırçaları evden beraberinde getirmişti, zamana gelince bol bol vardı ve o tek uzun gün ona sonsuz gibi göründü, yazıların hepsine birden bakınca biraz birbirinden kopuk, biraz dağınık bazen de belki bağlantısız olması da onu ilgilendirmedi, şiir dizeleri aklına geldiği gibi, düzyazılarla birlikte birbirini izliyordu, şiir kırıntılarını, çoğu kez onları kendisinin mi yazdığını yoksa bir yerden alıntı mı olduğunu gerçekten bilmiyordu, hem tam oraya yakıştığını hissettiğinde dizeleri kimin yazdığı o kadar önemli de gelmiyordu ona, her zaman olduğu gibi çok anlamlı sözcüklerin anlamlarıyla oynadı, bu anlamları ahenkli bir şekilde uyuşturdu, kimi zaman çeşitli yerler ya da kişiler, olaylar arasında beklenmedik ilişkiler yarattı, ya da tüm hayatı boyunca

yaptığı şeyi yaptı, piyes yazdığında, hatta gizli eserlerinde yaptığı gibi Kanze Okulu'nun gelecekte Noh hakkında mutlaka bilmesi gerektiğini düşündüğü şeyleri özetledi, bunu yapmaktan bir türlü kurtulamıyordu, yaratmanın Çin oyunundan, anlam artışı, anlam uyumu, anlam değişimi, tek sözle anlam ritmi sevincini aramaktan, ve o kıpırtısız, uzun günün bir başka sabahında, şimdiye kadar benzerini asla kaleme almadığı eserinin değiştiğini, sürgünün sıradan bir hikâyesi olmaktan çıkıp dinî duygularının terennümüne dönüştüğünü gördüğünde bu da ilgilendirmedi onu, sonraki bölümün başına On Tapınak, diye yazdı, ondan sonra gelene de Kuzey Dağı ve ufacık pencereden dışarıya baktı, hücresinden bahçenin güneşin ısıttığı bir köşesini gördü, sonsuz uzaklığı düşündü, Sadogaşima ve Kyoto arasındaki sonsuza kadar kalacak olan uzaklığı ve yüreğine dayanılmaz bir acı çökerken kâğıda şunları yazdı, ah! sevgili ada, sevgili hükümdar, sevgili ülke.

Kintooşo'nın sonuna Eikyo Sekizinci Yılının İkinci Ayı diye yazdı ve şöyle imzaladı Novícius Zemboo. Ölümü sürgündeki yılları gibi sessiz oldu. Bir sabah pencere ile yatağı arasında buldular onu, o kadar ufalmıştı ki cenaze töreninde birkaç odundan yapılan yığın yakılmasına yetti, çocuklar için yapılanlar gibi. O kadar hafifti ki, cenazeyi odun yığınına tek bir kişi yerleştirdi.

Hücre boştu, Kintooşo elyazmasını yerde buldular, tam dışarıya çıkarlarken masasının üstünde gözlerine bir şey çarptı. Ufacık bir pusulaydı buldukları, üzerinde şu yazılıydı: Ze'ami gidiyor. Buruşturup çöpe attılar.

2584

Toprağın Altında Çığlıklar

"Biz ejderhalardan bir şey istemiyoruz
ejderhalar da bizden bir şey istemiyorlar."

Zi Chan

Karanlaıta çığlık atıyorlar, kocaman açmışlar ağızlarını, patlak gözlerini zar örtmüş haykırıyorlar, ama bu defa bu bağrışlardan bu karanlıktan bu ağızlardan ve bu gözlerden söz etmek mümkün değil, avucunu açmış dilenci gibi sözcüklerden medet ummaktan başka çare yok, çünkü bu karanlık, bu çığlık, çünkü bu ağızlar ve bu gözler hiçbir şeye benzetilemeyecek cinsten, sözlere sığacak hiçbir şeyle alakaları yok, gizlendikleri yeri, karanlığın ve haykırışların egemen olduğu yeri tasvir etmek şöyle dursun dille anlatmaya kalkışmak bile mümkün değil, sadece üstünde yürümek daha doğrusu, orada yukarıda öylesine dolaşmak, bu mümkün, bahsetmek istediğinin nerede olduğunun farkında bile olmadan –aşağılarda bir yerlerde, söyleyebileceğimizin hepsi bu kadar, onun içindir ki en iyisi hepsini olduğu gibi unutmak, zorlanmamak, iyi de unutamıyoruz işte, çünkü unutmak mümkün değil ve de zorlanıyoruz, çünkü bir kere duyarsak o çığlıklar ne yaparsak yapalım kendiliğinden bitmiyor, Dawenkou ve

Panlongçeng, Longşan, Anyang ve Erlitou'dan sonra böyle oldu, parçalarından yapıştırılmış heykelleri görmek, üzerlerinde tasvirler olan yeşilleşmiş bronzları görmek, bunları görmek, tek bir kere görmek bile yetiyor o insan sesine benzemeyen sesin insanın beyninde bir daha asla susmaması için, ondan sonra insan serseri mayın gibi dolaşmaya başlıyor, çünkü mevcut olduklarını bilmek, o dehşetli güzelliklerini bir kere olsun görmek isteği ne kadar mevcutsa onların da o kadar mevcut olduklarını bilmek dayanılmayacak, tahammül edilemeyecek bir düşünce, kısacası bir zamanki Şang hükümdarlığı topraklarında tamamen tesadüfi olarak seçilmiş bir noktadan bu duygularla yola çıkıyoruz, nereden ve ne zaman yola çıkıldığının hiçbir önemi yok, yapılacak her seçim diğeri kadar iyi, nasıl olsa nerede olduklarını ne kesinlikle ne de müphem olarak biliyoruz, evet diyelim İsa'dan önce 1600-1100 aralarından yola çıkmalı, Huang He kıyıları boyunca nehrin akışıyla aynı yönde, ünlü şehirlerinin olduğu kıyıdan fazla uzaklaşmadan doğuya delta ve denize doğru ilerlemeli, yani aşağı yukarı 1600-1100 arasında Bo ve Ao, Çaoge ve Dayi Şang, Xiang ve Geng gibi Şang krallık şehirlerinin en azından iki bin sekiz yüz yıldır mevcut olmayan unutulmuş bölgesinde dolaşmalı, yani Çin dediğimiz ama başka şey düşündüğümüz yerde, eğer kendimizi uyutmak ve başkalarını aldatmak istemiyorsak, onların, Çinlilerin binlerce yıl boyunca yaptıkları gibi, çünkü en azından Qin Hanedanı'ndan beri hep Çin dediler, sanki Kina, Zhongguo Hükümdarlığı, başka bir deyişle Dünyası tek ve bütünmüş gibi, tek ülkeymiş gibi, oysa hiçbir zaman böyle değildi, olmadı, gerçekte birçok krallıktı Zhongguo, birçok halktı, birçok millet, birçok beylik, birçok etnisiteydi, birçok dildi, birçok gelenek, birçok sınır, birçok inanç, birçok rüyaydı, böyleydi o kadar çeşitli dünyayı barındıran Dünya, ne saymak mümkündü ne izleyebilmek o dünyayı, ne

tanıyabilmek ne de bir tek byinle anlayabilmek eğer tanrısal bir güce sahip değilse insan, değildi elbet, bugün de değil, bugün de yapılan o dünya hakkında yalanlar atmaktan, olmayacak şeyler uydurmaktan, birbirini tutmaz şeyler söylemekten ibaret, aynen şimdi takriben 1600-1100 arasında Huang He dirseğinden sonra yola çıkanın söylediği gibi: Şang'ların hükümdarlığındayım, buradan doğuya doğru gidiyorum, işte Çaode burada, yoksa Dayi Şang mı acaba ayaklarımın altındaki, bütün bu söylenenlerden doğru olan tek şey gerçekten oralarda toprağın altında bir yerlerde oldukları, Dawenkou ve Anyang ve Erlitou'nun rastlantısal buluntularının aksine asla keşfedilemeden, el sürülmeden, toprağın derinliklerinde, karanlıkta bir yerlerde durdukları, duruyor ve ağızlarını kocaman açmış haykırıyorlar, bir zamanlar oraya yapılan mezarlar çoktan ufalanıp üzerlerini örtmüş, taşları paramparça olup gömmüş onları, toprağın içinde kırkayaklar, kurtçuklar, solucanlar, salyangozlar, aktalar, akla gelen gelmeyen envaiçeşit tırtıl, böcek arasına karışmışlar, maden cevherleri ve ölümcül yeraltı suları arasında ebedî hareketsizliğe mahkûm duruyorlar, her zaman böyle değillerdi belki ama yine de haykırışları hareketsiz, kocaman ağızları toprakla dolmuş, perdeli, patlak gözlerinin önünde bir santimetrelik yer bile kalmamış, yarım santimetre bile, dörtte bir santim bile kalmamış, hatta dörtte birin bir parçacığı bile yok, o perdeli patlak gözlerin bakabileceği minicikten de minicik bir yer yok, çünkü toprak dehşetli yoğun ve ağır, her şeyin üstünde toprak var, toprak, her yerde toprak, yine toprak bizi çevreleyen aşılamaz, geçilemez, yarılamaz, ezelden ebede karanlık toprak, her canlıyı kucaklayan toprak, zaten vakti zamanı geldiğinde hepimiz oraya gitmeyecek miyiz, burada Çin'in binlerce yılının çözülmesi imkânsız birikiminde dolaşan bizler ve işte hükümdarlıkları burasıymış, işte Şang'lar buradaymış diyen ve

bir zamanlar başkentleri olduğunu farz ettiğimiz muazzam bir alan üzerinde giderken toprağın altında gömülü neler olabileceğini düşünen bizler, Şang olan her şeyin oraya gömülü olduğunu tasavvur eden bizler, ama olmuyor işte, çünkü nasıl kelimelerle ifade edilemiyorlarsa, tasavvur edilerek yukarıya da çıkarılamıyorlar çünkü altımızdaki derinlik erişilebilecek bir derinlik değil, çünkü zamanın derinliğine ve haykırışlarına erişmek mümkün değil, çünkü hiçbir hayal hiçbir tasavvur ulaşamaz onlara, her türlü hayal ve tasavvur daha başlangıçta bir yerlere takılıp kalmaya mahkûmdur, çünkü o kadar serttir ve sıkıdır toprak Şang'ların altındaki bu toprak, takriben 1600 ve 1100 arasında Huang He dirseğini geçtikten sonra nehrin en alt bölümünde, deltaya ve denize doğru giden yerinde takılır kalır, bir türlü ilerleyemez, onların çarpılmış, parça parça olmuş, sözcüklerin kemirişinden tanınmaz hale geldikleri yerde, çünkü Dawenkou, Panlongçeng, Longşan, Anyang ve Erlitou'nun kazı adı verilen o tehlikeli ve rezilce mezar tahribatından tek bir şey görmüş olan anlar, sadece o anlar ne kadar korkunç olduklarını, ama aynı zamanda korkunun kendisi olduklarını, sadece onlar anlar bunları yaratanların kendilerine nasip olanı ebedinin ötesinde ne kadar şaşılacak bir kuvvetle ifade ettiklerinden haberleri olmadığını, toprağın altında ne olduğunu, bu kara ve sıkı toprak bütün bunları o kara ve ebedî karanlıkta sıkıştırıp ezdiğinde ne kalacağını bilmediklerini, Şang dönemi ustaları devasa açılan ağızları, perdeli patlak gözleri şekillendirirken belki de sadece bu heykellerin, bronz eşyanın ölenlerin mezarlarını korumasını istemişler bunları girişlere ya da iç alana yerleştirirlerken ölülerini korumak amacıyla düşman güçleri yıldırmayı, şeytanı dizginlemeyi düşünmüşlerdi, belki de Şang'lar mezarların ilişilmeden kalması ama ölülerle ölüler diyarı arasında bir ilişki kurulması gerektiğini düşünüyorlardı,

ama herhalde zamanın vaat edilen kendi ebediyetinden daha uzun olacağını, kendi çağlarının birbiri ardına gelerek dehşet bir şekilde edebiyetlerin sonsuzluğuna genişleyeceğini düşünmediler, bu mezarda kimin yattığının hatırlanması olasılığının bile imkânsızlaşacağını, ne mezardan ne ölüden ne ölünün ruhundan ne onlardan ne de imparatorluklarının anısından hiçbir şey kalmayacağını düşünmediler, her şeyi silip süpüren zaman içinde hiçbir şeyin kalmayacağını, bir zamanlar olanın artık olmayacağını, Şang'ların da kalmayacağını ve onlarla birlikte mezarların da, burada Huang He alt kısmında, dirsekten sonra deltaya ve denize doğru, toprağın ağırlığı altında karanlıktan ve bu çığlıktan başka hiçbir şey kalmayacağını, orada aşağıda çökmüş mezarlarda, yan yatmış, küçücük parçalar halinde, sözcüklerden aşınmış, toprağa saplanmış, kocaman açılmış ağızlarında kesilmeyen biri haykırışla nasıl olduysa orada kalmış, paramparça, buna rağmen bin yılların dehşetinin feryadı, tek anlamı şimdiye kadar uzanan dehşetin feryadı diyor ki, toprağın alındaki kâinat, ölümün mekânı, Dünya'nın altında muazzam, dolu bir alan, hepimizin sonu olacak olan yer, kesinlikle mevcuttur, Dünya'nın, hayatın, insanın daima bir sonu vardır ve son orada aşağıdadır, bu sefer burada aşağıda, Şang'ların rüyalarının altında, paramparça olmuş mezar heykellerinde, bronzlara işlenmiş havyan figürlerinin bağrışlarında, çünkü yerin altında hayvanlar var, belki sayılamayacak kadar çok hayvan, domuz, köpek, manda, ejderha, keçi, sığır, kaplan, fil, yılanlar, canavarlar, ejderhalar, hepsi bağırıyor, hem patlak gözlerine perde inmiş değil, hepsi kör, yan yatmış duruyorlar, paramparça hepsi ve sözcüklerden delik deşik olmuşlar, yıkık mezarların etrafında karanlıkta bağırıyorlar, Şang'ların başına bu geldi diye bağırıyorlar, ama orada aşağıda şimdi Şang'ları düşünen bizleri bekleyen de aynı şey, dehşet, sadece ucuz korkuların buğusu

değil, çünkü bir diyar var, orası ölüm diyarı, müthiş ağırlığıyla her şeyin üstündeki toprak, onları içine alan toprak, bizi de yutacak, içine kapatmak için, gömmek için, anımızı bile yok etmek için, ebedî olan her şeyin ötesindeki toprak.

Japon Tanrıçası Seiobo'nun bahçesinde üç bin yılda bir çiçeğe duran bir şeftali ağacı vardır; meyvesi ölümsüzlük getirir. László Krasznahorkai'nin 2015 Uluslararası Booker Ödüllü sıra dışı romanı *Seiobo Orada*, *Aşağıdaydı* kusursuzluk peşinde ölümlüler diyarına inen tanrıçanın peşine takılıyor.

Kadim bir Buda heykelinin restorasyon serüveni; atölyesini idare eden usta bir Rönesans ressamı; prova yapan bir Noh oyunu aktörü; köylülere ders veren fanatik bir barok müzik tutkunu; Japonya'nın en kutsal tapınağındaki bir ritüeli bozan turist kafilesi ve av peşinde bir balıkçıl kuşu... Tematik bir bütünlük içinde bir araya gelen bu öykülerden oluşan roman ölümsüz sanat eserleri, yaratım ânı ve kadim ritüellerin peşinde içkinlik, yücelik, gelip geçicilik ve elbette hakikat gibi bugün üstü örtülen olguları irdeliyor.

"Obsesif, deha sahibi..."
James Wood, *The New Yorker*

"Krasznahorkai'nin eserlerindeki evrensellik Gogol'ün *Ölü Canlar*'ıyla yarışır, çağdaş yazındaki sıradan kaygıları da misliyle aşar."
W.G. Sebald

"Kıyameti anlatan çağdaş bir usta."
Susan Sontag

"Onun o uzun ve dolaşık cümleleri beni büyülüyor; yarattığı dünya kasvetli olmasına karşın Nietzsche'nin metafizik avuntu dediği aşkınlığı hissetmemek elde değil."
Imre Kertész

#güze t #saplantı

ISBN 978-975-07-4051

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinlari 789750 74056